

KAROL HUBE.

PRAWO CYWILNE

OBOWIĄZUJĄCE W GUBERNIACH
KRÓLESTWA POLSKIEGO.

Z uzupełnieniami po koniec roku 1876.

ZESZYT II.

Kodex Napoleona. Księga 2-ga i 3-cia.

Janista Marcewicz

W A R S Z A W A.

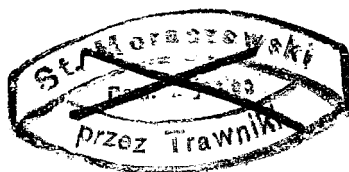
Gebethner i Wolff. — Gustaw Sennewald.

1877.

Druk E. Skiwskiego, Elekoralna N. 28.

Stanisław Moraczewski
Wierszyców d 2 Sierpnia 1884.

KODEX NAPOLEONA.

17988^{II}
17988

~~ZAKŁAD HISTORII
PRAWA POLSKIEGO
Uniw. Wrocławski~~

1180077034

PAd

KSIĘGA DRUGA.

O MAJĄTKACH I ROZMAITYCH MODYFIKACYACH WŁASNOŚCI.

T Y T U Ł I.

O różnych rodzajach majątków.

516. Wszelkie majątki są ruchome lub nieruchome.

D Z I A Ł I.

O nieruchomościach.

517. Majątki są nieruchome, albo z natury, albo z przeznaczenia, albo z przedmiotu, do którego się odnoszą.

518. Grunta i budynki są nieruchomością ze swój natury.

519. Młyny wietrzne lub wodne przytwierdzone na palach i składające część budynku, są także nieruchomością ze swój natury.

520. Zbiory na pniu i owoce na drzewach jeszcze nie zebrane, są również nieruchomością.

Skoro zboże zostało ścięte i owoce zerwane, chociażby z miejsca zabrane nie były, są ruchomością.

Jeżeli tylko część zbiorów ściętą została, ta tylko część jest ruchomą.

521. W lasach urządzonych niskopiennych i wysokopiennych, cięcia roczne zwyczajne stają się ruchomością jedynie w miarę jak drzewa są ścięte.

Zob. przypis I A, zamieszczony pod art. 544 niniejszego kodexu.

522. Zwierzęta do uprawy roli, przez właściciela gruntu zostawione dzierżawcy lub osadnikowi (*métayer*), bez względu czy są oszacowane lub nie, uważają się za nieruchomości, dopóki, na skutek umowy, przywiązane są do gruntu.

Bydło w pacht puszczone innym osobom, a nie dzierżawcy lub osadnikowi, jest ruchomością.

523. Rury służące do sprowadzania wody do domu lub innej posiadłości, są nieruchomością, i stanowią część nieruchomości do której są przywiązane.

524. Przedmioty, przez właściciela gruntu na tymże umieszczone, do użytku i zagospodarowania takowego, są nieruchomością z przeznaczenia.

I tak, są nieruchomemi z przeznaczenia, gdy umieszczone są przez właściciela do użytku i zagospodarowania gruntu :

Zwierzęta przywiązane do uprawy;

Narzędzia rolnicze;

Nasiona dane dzierżawcom lub osadnikom (*colones partiaires*);

Gołębie w gołębnikach;

Króliki w królikarniach;

Ule z pszczołami;
 Ryby w stawach;
 Prasy, kotły, alembiki, kadzie i beczki;
 Narzędzia potrzebne do ciągnięcia korzyści z kuźnic,
 papierni i innych fabryk;
 Słoma i nawozy.

Są także nieruchomością z przeznaczenia, wszelkie przedmioty ruchome, jakie właściciel przywiązał stale i na zawsze do gruntu.

525. Uważa się, że właściciel przywiązał stale i na zawsze przedmioty ruchome do nieruchomości, gdy te są do takowej przytwierdzone na gips, wapno lub cement, albo gdy nie mogą być odłączone bez ich złamania i uszkodzenia, albo bez zniszczenia lub uszkodzenia téj części nieruchomości, do której są przytwierdzone.

Zwierciadła w mieszkaniu uważają się za przywiązane stale i na zawsze do miejsca, jeżeli blejtram, na którym są przytwierdzone, wpuszczony jest w ścianę, która służy za futrynę.

Toż samo rozumie się o obrazach i innych ozdobach.

Posągi są nieruchomością, gdy umieszczone są we wnęce umyślnie w tym celu urządzonej, chociażby bez połamania lub uszkodzenia mogły być usunięte.

526. Są nieruchomością z przedmiotu, do którego się odnoszą:

Użytkowanie z rzeczy nieruchomych;

Służebności gruntowe;

Skargi, w przedmiocie odzyskania nieruchomości.

DZIAŁ II.

O ruchomościach.

527. Majątki są ruchome z natury albo z rozporządzenia prawa.

528. Są ruchomościami z natury, przedmioty mogące przenosić się z miejsca na miejsce, czy to się poruszają same przez się jak zwierzęta, czy też mogą zmieniać miejsce jedynie skutkiem siły obcej, jak rzeczy nieżyjące.

529. Są ruchomościami z rozporządzenia prawa, zobowiązania i skargi, mające za przedmiot summy wymagalne lub rzeczy ruchome, akcyje lub udziały w spółkach finansowych, handlowych lub przemysłowych, chociażby do tych spółek należały nieruchomości. Te akcyje lub udziały uważają się za ruchomość względem każdego spółnika dopóty, dopóki trwa spółka.

Są także ruchomościami z rozporządzenia prawa, renty wieczyste lub dożywotnie, bądź Rząd, bądź prywatnych ciążące.

530. Każda renta wieczysta, ustanowiona jako cena za sprzedaną nieruchomość, albo jako warunek ustąpienia pod tytułem obciążliwym lub darmym majątku nieruchomego, ze swój istoty jest splacalna.

Wolno jednak wierzycielowi oznaczyć zastrzeżenia i warunki wykupu.

Wolno mu również zastrzedz sobie, że renta będzie mogła być spłacalną dopiero po pewnym przeciągu czasu, który nigdy trzydziestu lat przechodzić nie może: wszelkie przeciwne zastrzeżenie jest nieważne.

Przepis artykułu niniejszego uchylony przez prawo z d. 1 (13) Czerwca 1825 r. (Dz. Pr. T. IX. str. 352), co do dzierżaw i czynszów wieczystych, przywrócony został do swój mocy przez artykuł 12 Ukazu NAJWYŻSZEGO z dnia 28 Października (9 Listopada) 1866 r., o zniesieniu stosunków dominialnych w miastach. (D o d a t e k XVIII).

Por. również art. 30 Post. Komit. urządz. 12 (24) Czerwca 1870 roku o skupie czynszów wieczystych. (D o d a t e k XV).

531. Statki, promy, okręty, młyny i łazienki na statkach, oraz w ogóle wszelkie zakłady na palach nie osadzone i nie stanowiące części domu, są ruchomościami; jednak zajęcie niektórych z tych przedmiotów może, z powodu ich ważności, być poddane formom szczególnym, jak o tem *Kodex Postępowania Sądowego* objaśnia.

532. Materiały pochodzące z rozrucenia budynku, lub też dla postawienia nowego nagromadzone, są ruchomością, dopóki do budowy użytymi nie zostały.

533. Wyraz *ruchomość*, użyty sam w rozporządzeniach prawa lub człowieka, bez innego dodatku ani określenia, nie obejmuje gotowizny, drogich kamieni, wierzytelności, książek, medali, instrumentów do nauk, sztuk i rękodzieł służących, bielizny osobistój, koni, ekwipażów, broni, ziarna, wina, siana i innych artykułów żywności; nie obejmuje również tego, co jest przedmiotem handlu, jaki kto prowadzi.

534. Wyrazy *sprzęty pokojowe*, obejmują tylko ruchomości przeznaczone do użytku i ozdoby mieszkań, jako to:

obicia, łóżka, krzesła, zwierciadła, zegary, stoły, porcelany i inne przedmioty, takież natury.

Pod temi wyrazami objęte są także obrazy i posagi, wchodzące w skład umeblowania, nie zaś zbiory obrazów, które się mieszczą, bądź w galeryach bądź w oddzielnych na to pokojach.

Toż samo stosuje się do porcelany; pod nazwą *sprzętów pokojowych* taka tylko jest objęta, która służy do ozdoby mieszkania.

535. Wyrażenie *majątki ruchome, ruchomość* lub *przedmioty ruchome*, obejmuje w ogólności to wszystko, co, podług wyżej wskazanych prawideł, za ruchomość jest uważane.

Sprzedaż lub darowizna domu ze sprzętami obejmuje tylko sprzęty pokojowe.

536. Sprzedaż lub darowizna domu z tem wszystkiem, co się w nim znajduje, nie obejmuje gotowizny ani wierzytelności lub innych praw, których tytuły mogą być w tym domu złożone; obejmuje zaś wszystkie inne przedmioty ruchome.

I. Prawo własności literackiej i artystycznej.

a) *Post. Kom. Urz. z d. 10 (22) 1870 r.* (D. P. T. LXX, str. 191),

Na zasadzie NAJWYŻSZEGO Ukazu do Senatu rządzącego, w d. 17 Września 1869 roku wydanego, co do zastosowania w guberniach Królestwa Polskiego ogólnej obowiązującej w Cesarstwie ustawy o cenzurze i postanowień takową uzupełniających, komitet urządzający, w skutek przedstawienia dyrektora głównego Kommissyi Rządowej Sprawiedliwości, postanowił i stanowi

1. Na wszystkie władze sądowe i na urzędników sądowych w guberniach Królestwa Polskiego wkłada się obowiązek, aby przy rozpoznawaniu i wyrokowaniu w sprawach dotyczących naruszenia przepisów prassowych i własności literackiej stosowały się do obowiązującej w tych guberniach, na zasadzie wyżej powołanego NAJWYŻSZEGO Ukazu z dnia 17 Września 1869 r., ogólnej ustawy o cenzurze w Cesarstwie, pomieszczonej w tomie XIV zbioru praw Cesarstwa (wyd. 1857 r.) i do wszystkich postanowień w uzupełnieniu onej zapadłych.

Przepisy dotyczące prawa własności utworów naukowych, literackich, sztuk pięknych i kunsztów, zawarte w ustawie o cenzurze, zamieszczonej w t. XIV Swodu praw Cesarstwa (art. 282—356), załączają się przy niniejszém. (D o d a t e k X).

b) Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 217. Sprawy o naruszenie prawa własności literackiej, artystycznej lub muzycznej, wytaczane będą według uznania powoda, *albo* przed ten sąd okręgowy, w jurysdykcji którego naruszenie tego prawa miało miejsce, *lub* przed sąd okręgowy, w obrębie którego pozwany ma zamieszkanie.

art. 1040. Nabycie na publicznej licytacji obrazów, posągów i innych utworów sztuk pięknych, niemniej dzieł i przekładów, nie nadaje nabywcy prawa własności artystycznej i literackiej.

art. 1041. Dzieła i przekłady, w rękopismach i drukowane, lecz nie puszczone w handel księgarski przez samego autora lub tłumacza, nie mogą być wystawione na licytację, ani za życia autora lub tłumacza, bez jego własnego na to zezwolenia, ani po jego śmierci, bez zezwolenia spadkobierców.

art. 1042. Rękopisma, nabyte celem ich wydania, jak również prawo drukowania ich, sprzedają się nie inaczej jak pod obowiązkiem wykonania wszystkich warunków zastrzeżonych przez poprzedniego ich właściciela.

c) Kodex kar gł. i popr. z r. 1866.

art. 1683. Kto przywłaszczywszy sobie cudze płody literackie lub naukowe, albo utwory kunsztów i sztuk pięknych, pod swoim imieniem je wyda, ten, oprócz obowiązku wynagrodzenia autorowi lub artyście wszystkich zrzędzonych szkód i strat, ulegnie:

pozbawieniu wszelkich szczególnych, osobistych i stanowi jego właściwych praw i przywilejów i zesłaniu na mieszkanie do jednej z odległych gubernij, oprócz syberyjskich, lub oddaniu do domu roboczego według drugiego stopnia, artykułu 33 niniejszego Kodexu.

art. 1684. Kto nie udając siebie za autora cudzego dzieła, przekładu lub innego płodu naukowego, kunsztów lub sztuk pięknych,

wiedząc wszakże, że one własność literacką lub artystyczną drugiego stanowią, rozrządzi, bez należytego upoważnienia, znajdującemi się u niego, z jakiegokolwiek powodu, płodami tego rodzaju, jak swoją własnością, drukując lub dozwalając drukować książkę, artykuł lub nuty muzyczne, albo przedstawić dramatyczny lub wykonać muzyczny utwór w publicznem zgromadzeniu, albo wreszcie powtarzając i rozmnażając obrazy i inne płody kunsztów lub sztuk pięknych, ten, oprócz wynagrodzenia zrzędzonych tym sposobem strat, skazanym zostanie:

na zamknięcie w domu poprawy od dwóch do ośmiu miesięcy.

Tejże saméj karze ulegnie nie tylko ten, kto bez pozwolenia autora wydrukuje, lub pozwoli wydrukować nowe wydanie książki, artykułu, muzycznego utworu, lub ryciny, ale i ten, kto rękopism lub prawo na wydanie książki, artykułu, muzycznego utworu lub ryciny, sprzeda oddzielnie kilku osobom, bez ich zezwolenia, jeżeli przytem nie zaszedł z jego strony jaki fałsz lub inny podstęp.

art. 1685. Kto bez przedrukowania w całości książki, artykułu lub muzycznego utworu, albo nie odbijając na nowo całkowitych rycin, pomieści w swych książkach, pismach czasowych, rycinach i t. p. wyjątki, w większej niż prawo dozwala obszerności, wzięte z płodów literackich lub artystycznych autorów lub artystów przy życiu będących, lub których prawa literackiej lub artystycznej własności służą jeszcze wyłącznie ich spadkobiercom lub innym osobom, ten na zaszczerzenie poszkodowanych, skazanym zostanie:

na karę pieniężną nie przenoszącą podwójnej ceny wszystkich wydrukowanych lub odbitych przez niego egzemplarzy książki, nut lub rycin, takie wyjątki z cudzych utworów obejmujących.

d) Konwencye o prawie własności literackiej i artystycznej zawarte między Rosyą a Francją z dnia 25 Marca (6 Kwietnia) 1861, oraz między Rosyą a Belgią z dnia 18 (30) Lipca 1862 roku, przy niniejszém załączają się. (D o d a t e k XI).

II. Przywileje na nowe wynalazki i odkrycia.

Ukaz Najwyższy z d. 16 Lutego 1867 r. (Dz. Pr. T. LXVI, str. 445).

Uznawszy za pożyteczne dla rozwoju przemysłowego uchylić istniejące obecnie ograniczenia mocy udzielanych w Cesarstwie i Królestwie Polskiem przywilejów na nowe wynalazki i ustanowić w tym celu do udzielania takowych przywilejów jednostajny porządek, przyjeśliśmy rozpoznane w Komitecie do spraw Królestwa Polskiego propozycje w tym przedmiocie, i w skutek tego rozkazujemy:

art. 1. Istniejące w Cesarstwie przepisy o przywilejach na nowe wynalazki i odkrycia, zawarte w artykułach 125—159 Ustawy o fabrykach i zakładach (T. XI Zb. pr. wyd. z r. 1857) rozciągnąć do gubernij Królestwa Polskiego tak, aby odtąd przywileje na odkrycia, wynalazki i ulepszenia udzielane były w tych guberniach, wskazanym w powyższych artykułach porządkiem, z Ministerstwa Skarbu lub Ministerstwa Dóbr Państwa, podług tego, do którego będzie to należeć. Odtąd wszystkie z Ministerstwa Skarbu lub z Ministerstwa Dóbr Rządowych udzielone przywileje rozciągać się mają zarówno, tak do Cesarstwa, jakoteż do gubernij Królestwa Polskiego, niezależnie od tego, gdzie będzie zrobiony wynalazek, odkrycie lub ulepszenie.

art. 2. Sądowe rozpoznawanie i rozstrzyganie w guberniach Królestwa Polskiego, sporów dotyczących przywilejów, ma być dokonywane i nadal podług istniejącego obecnie w tych guberniach porządku, stosownie do miejscowych urzędzeń i przepisów, w drodze cywilnej lub kryminalnej, z zastrzeżeniem wszakże, aby o wydaniu stanowczych w tych sprawach wyroków, właściwe Władze Sądowe udzielały wiadomość temu Eepartamentowi Ministerstwa Skarbu, lub Dóbr Państwa, z którego przywilej wydany został.

*Przepisy o zastosow. ust. sądow. 1864 r., do
Warsz. Okr. Sąd. 19 Lutego 1875 r.*

art. 117. Nie należą do atrybucyi sędziów pokoju i sądów gminnych: . . . . .

3) spory o przywileje na odkrycia i wynalazki.

art. 136. Do sądów okręgowych należą wszystkie sprawy nie ulegające atrybucyi sędziów pokoju i sądów gminnych.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 349. Do drogi postępowania skróconego należą również sprawy: . . . . .

6) w przedmiocie sporów o przywileje.

art. 3. Ogłoszenia, zamieszczane podług art. 139, 145, 151 i 159 Ustawy przemysłowej (T. XI Zb. pr.), w pismach publicznych obu miast stołecznych, dotyczące przywilejów, mają być zamieszczane i w gazecie Urzędowej Warszawskiej.

art. 4. Przywileje udzielone tak w Cesarstwie jako też w Królestwie, przed ogłoszeniem niniejszego Ukazu NASZEGO, zachowują moc swoją w granicach tego tylko kraju, w którym zostały udzielone. Każdy mający już przywilej w Cesarstwie lub Królestwie, może ustanowionym w Cesarstwie porządkiem żądać rozciągnięcia mocy tego przywileju do drugiego kraju, na cały czas do upływu terminu, na jaki przywilej początkowo wydany został.

art. 5. Obowiązujące dotychczas w Królestwie postanowienie Rady Administracyjnej z dnia 8 (20) Lipca 1837 r., i wszelkie inne przepisy o udzielaniu przywilejów, uchylają się.

art. 6. Wszelkie rozporządzenia pod względem wprowadzenia w wykonanie niniejszego Ukazu, który niezwłocznie zamieszczony być ma w Dzienniku Praw, wkładają się na Ministra Skarbu, za porozumieniem się z Namiestnikiem NASZYM w Królestwie i Ministrem Dóbr Państwa.

Rządzący Senat, w celu wykonania niniejszego, nie omieszką wydać stosownego rozporządzenia.

Wypis artykułów z Ustawy o fabrykach i zakładach w Cesarstwie, zamieszczonej w T. XI Św. praw Cesarstwa (art. 125—159), odnoszących się do przywilejów na nowe wynalazki i odkrycia, załącza się przy niniejszém. (D o d a t e k XII).

b) Kodex kar gł. i p. z r. 1866.

art. 1353. Kto wyłącznie przyznane jakiej osobie prawo do wynalazku naruszy, ten oprócz wynagrodzenia tej osobie zrzędzonych przez to strat, ulegnie:

karze pieniężnej od stu do trzystu rubli.

III. O prawie własności cech fabrycznych.

a) Post. Komit. Urząd. 20 Października (1 Listopada) 1867 r. (Dz. Pr. T. LXVII, str. 335):

Na przedstawienie Dyrektora Głównego Spraw Wewnętrznych i w wykonaniu NAJWYŻSZEGO Rozkazu, zapadłego w dniu 1 Października r. b. 1867, Komitet Urządzący postanowił i stanowi:

art. 1. Obowiązujące w Cesarstwie przepisy o stemplowaniu wyrobów rękodzielni, fabryk i zakładów rosyjskich, zawarte w artykułach 74—82 Ustawy o przemyśle fabrycznym, Tomu XI Zb. Praw (wydania 1857) rozciągają się w całej swój mocy do gubernij Królestwa Polskiego.

Przepisy o cechowaniu wyrobów rękodzielni, fabryk i zakładów zawarte w ustawie o przemyśle fabrycznym (art. 74—82) T. XI Swo-du praw Cesars. wyd. 1857 r., przy niniejszém załączają się. (D o d a t e k XIII).

b) Kodex kar g. i p. z r. 1866:

art. 1354. Kto podrobi cudze znaki lub cechy, przykładane z upoważnienia Rządu na wyrobach rękodzielni lub fabryk, ten, oprócz wynagrodzenia zrzędzonych przez to strat, ulegnie:

pozbawieniu wszelkich szczególnych, osobistych i stanowi jego właściwych praw i przywilejów, zesłaniu na mieszkanie do jednej z odległych gubernij, oprócz syberyjskich, albo oddaniu do domu roboczego według trzeciego stopnia, artykułu 33 niniejszego kodexu.

c) W przedmiocie zabezpieczenia przeciwko podrabianiu znaków fabrycznych na towarach i wyrobach poddanych państw zagranicznych w Rosyi i wzajemnie poddanych russkich w państwach zagranicznych, istnieją następujące przepisy:

art. 11 traktatu o żegludze i handlu, zawartego z Włochami, 16 (28) Września 1863 r., — zob. D o d a t e k III H.

Deklaracya zawarta między Rosyą i Wielkobrytanią, podpisana w S.-Petersburgu 29 Czerwca (11 Lipca) 1871 r. (D o d a t e k XIV A).

Artykuł dodatkowy do traktatu o żegludze i handlu, zawartego 6 (18) Grudnia 1832 r., między Rosyą i Stanami Zjednoczonymi Ameryki, podpisany w Waszyngtonie 15 (27) Stycznia 1868 r., oraz

Deklaracya między Rosyą i temiż Stanami podpisana w S.-Petersburgu 16 (28) Marca 1874 r. (D o d a t e k XIV B).

Deklaracya między Rosyą i Niemcami podpisana w S.-Petersburgu 11 (23) Lipca 1873 r. (D o d a t e k XIV C).

Deklaracya między Rosyą i Austro-Węgrami podpisana w S.-Petersburgu 24 Stycznia (5 Lutego) 1874 r. (D o d a t e k XIV D).

Art. 19 traktatu o żegludze i handlu, zawartego między Rosyą i Francją 20 Marca (1 Kwietnia) 1874 r. — zob. D o d a t e k III L.

DZIAŁ III.

O majątkach w stosunku do posiadających je osób.

537. Osobom prywatnym służy wolne rozporządzanie majątkami do nich należącemi, pod ograniczeniami prawem określonymi.

Majątki, które do osób prywatnych nie należą, są zarządzane i mogą być zbywane jedynie podług form i stosownie do wskazanych dla nich prawideł.

538. Drogi, gościńce i ulice przez Rząd utrzymywane, wszelkie rzeki żeglowne lub spławne, brzegi, odstęp przyplywu i odpływu morza, porty, zatoki, przystanie i w ogóle

wszelkie części ziemi Francuzkiej, niepodpadające pod własność prywatną, uważane są za własność publiczną.

539. Wszelkie majątki bezdziedziczne i nie mające właściciela, oraz należące do osób zmarłych, które nie pozostawiły następców, lub po których spadki zostały opuszczone, stanowią własność publiczną.

Post. Komit. do spraw Król. Polsk. zatwierdzone Najwyżej 31 Października 1875 r. (Dzien. Warsz. 1875 r. Nr. 246).

Komitet do spraw Królestwa Polskiego, na posiedzeniu 14 Października 1875 roku, roztrząsnąwszy przedstawienie Zarządzającego Ministerstwem Spraw Wewnętrznych (z czas. Kommissyi do spraw włosc. gub. Król. Polsk.) o gruntach, wyznaczanych bezrolnym i pozostawianych przez nich bez rozporządzenia, uchwalił: w uzupełnieniu postanowienia Komitetu urządzającego w Królestwie z dnia 4 Sierpnia 1867 roku (poz. 1254), postanowił co następuje:

1. Jeżeli właścianin bezrolny lub dymisyonowany żołnierz, który otrzymał, na mocy tabeli likwidacyjnej lub aktu nadawczego, grunt z pustek w dobrach prywatnych lub z gruntów rządowych i poduchownych, nie obejmie takowego w swe rozporządzenie, lub objąwszy grunt opuści go w ciągu pierwszych trzech lat od jego otrzymania, bez wszelkich rozporządzeń i nie zaprowadziwszy na nim żadnego gospodarstwa i jeżeli przytem miejsce zamieszkania pomienionych osób nie jest wiadome zarządowi gminy w której znajduje się wyznaczony grunt, to miejscowy wójt gminy, po upływie trzech miesięcy od dnia wprowadzenia w wykonanie tabeli lub aktu, jeżeli grunt nie został objęty, albo od czasu opuszczenia objętego gruntu, obowiązany jest zrobić trzykrotne w miejscowym dzienniku gubernialnym ogłoszenie, z wezwaniem niewiadomego z pobytu właściciela lub jego spadkobierców, i także ogłoszenie wywiesić w zarządzie gminy.

2. Jeżeli po upływie roku od dnia zamieszczenia w dzienniku trzeciego ogłoszenia, ani niewiadomy z pobytu właściciel, ani nikt z jego spadkobierców nie da żadnej o sobie wiadomości miejscowemu wójtowi gminy, to ten ostatni donosi o tém miejscowemu kommisarzowi do spraw włościańskich, który przekonawszy się o zachowaniu ustanowionego w art. 1 przepisu co do wezwania nieobecnego właściciela lub jego spadkobierców, wyznacza wolny grunt innemu bezrolnemu, ogólnie ustanowioną do tego drogą.

3. Do gruntów opuszczonych przez ich właścicieli po upływie trzech lat od czasu ich objęcia, stosują się ogólne prawa o majątkach niewiadomych z pobytu osób.

4. Dla gruntów objętych przez bezrolnych i opuszczonych przez ich właścicieli, przed wydaniem niniejszych przepisów, termin trzy-letni, wspomniany w art. 1, liczy się od czasu wydania niniejszych przepisów.

Por. również postanowienia zamieszczone w przypisie VI i VII art. 723 niniejszego kodexu.

540. Bramy, mury, fossy, wały miejsce warownych i twierdz, są także częścią własności publicznej.

541. Toż samo rozumie się o gruntach, fortyfikacjach i okopach miejsce, które przestały być warownemi; należą one do Rządu, jeżeli nie były ważnie zbyte, lub nikt ich własności przeciw Rządowi nieprzedawnił.

542. Majątkami gminnymi są te, do których własności lub przychodów, mieszkańcy jednej lub kilku gmin mają prawo nabyte.

543. Można mieć na majątkach, albo prawo własności, albo proste prawo użytkowania, albo tylko służebności gruntowe.

O dzierżawie wieczystej.

Postanowienie Komitetu Urządzącego w Królestwie Polskiem z 12 (24) Czerwca 1870 r., o skupie czynszów wieczystych i innych powinności, obciążających majątki ziemskie, nie podchodzące pod NAJWYŻSZE Ukazy z 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., o urządzeniu włościan, oraz pod Ukaz NAJWYŻSZY z d. 28 Października (9 Listopada) 1866 r., o zniesieniu stosunków dominialnych w miastach, — przy niniejszem załącza się. (D o d a t e k XV).

T Y T U Ł II.

O własności.

544. Własność jest prawem użytkowania z rzeczy rozrządzania niemi w sposób najrozsądniejszy, byleby nie był z nich czyniony użytek ustawami lub urządzeniami zabroniony.

I. O sposobie użytkowania z lasów w dobrach prywatnych.

A) O użytkowaniu z lasów w dobrach obciążonych długami hipotecznymi.

Rozp. Kom. Rz. Przych. i Sk. 22 Października (3 Listopada) 1843 r. N. 82508/27164.

W tém rozporządzeniu Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu wyjaśniła, że, podług art. 521 K. N., tylko w lasach urządzonych drzewo ścięte uważane być może za ruchomość, w lasach zatem nieurządzonych wszelkie drzewa uważane są za nieruchomość, a tém samym ten tylko wycinać je może, kto ma prawo dysponowania samą substancją rzeczy, bez obrażenia praw cudzych.

Artykuły 590 i 591 K. N. podają prawidła o użytkowaniu z lasów urządzonych, pierwszy co do lasów niskopiennych, a zatem tylko liściowych, drugi co do wysokopiennych; zaś art. 592 t. pr. podaje przepis o użytkowaniu z lasów nieurządzonych. Dopiero więc urządzenie lasów, t. j. podział ich na ciąca, nadaje lasom przeznaczenie do użytkowania, i drzewa w ciąciach będące nabierają charakter (przychodu) plonu, owocu, czyli zbioru.

Z osnowy art. 521 K. N. wypływa także ta druga zasada, że chociaż lasy są urządzone, przecież tylko drzewo rębne t. j. to, które doszło do wieku kolei, staje się ruchomością. Jeżeli np. co lat 15 przeznaczono wycinać drzewa, czyli że kolej piętnastoletnia planem gospodarczym jest oznaczona, w takim razie tylko te drzewa, które doszły do 15 lat wieku, uważane są za owoc do zebrania; młodsze drzewa nie należą do owoców i uważane są za nieruchomość.

Z powyższych uwag, Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu wywiodła cztery następujące wnioski:

1) Jeżeli właściciel lasu nieurządzonego zamierza wycinać drzewo i takowe sprzedać lub na inny obrócić użytek, w takim razie wierzyciel hipoteczny, lub inne prawo na nieruchomości zabezpieczone mający, może sprzeciwić się wycinaniu, a jeżeli właściciel drzewo sprzedał i nabywca był dobrej wiary, w takim razie wierzyciel ma prawo zająć szacunek na zaspokojenie swojego długu, i chociażby termin do wypowiedzenia lub zapłaty nie nadszedł, może żądać na zasadzie art. 1188 K. N. swojej satysfakcji.

2) Użytkownik, równie jak dzierżawca, mają prawo tylko do użytków, obowiązani zaś są zachować całość substancji, a przy pobieraniu użytków, stosować się do porządku, jaki przez właściciela jest zaprowadzony i niemogą żadnych zaprowadzać nowości. Dzierżawca wieczysty, równie jak dzierżawca czasowy, żadnego niema prawa do substancji rzeczy. Użytkownik zatem i dzierżawca, ma prawo do pobierania z lasów urządzonych, tak niskopiennych jak i wysokopiennych, tego drzewa, które z porządku gospodarskiego przypada do wycięcia, w czasie służącego im prawa (521, 590, 591 K. N.); lecz żaden z nich niema prawa wycinać, chociaż w urządzonych lasach, drzewa przed czasem, czyli przed dojściem wieku kolei, a w lasach nieurządzonych wcale drzewa wycinać nie mogą. (521 i 592 K. N.). W lasach zatem nieurządzonych prawo wcale nie dopuszcza użytkowania w znaczeniu właściwem, nie może bowiem użytkownik drzewa sprzedawać, a na gruntową nawet potrzebę do reperacji, tylko drzewa przez przypadek obalone brane być mogą, ścinać zaś, nawet, do reperacji, bez wiedzy właściciela nie wolno. Jedyne użytki z lasów są owoce, jako to: żołądź, jabłka i t. p. tudzież tyczki i zwyczajne obcinania gałęzi, gdzie to wypływa z zwyczaju miejscowego, a którego co do gałęzi właśnie w kraju naszym niema.

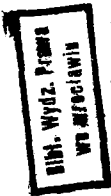
3) Jeżeli własność lasu należy do małoletniego, bądź pod opieką zostającego, bądź usamowlonionego, w takim razie ani opiekun, bez dopełnienia form właściwych, ani usamowloniony, wcale nie są mocni wycinać drzewa w lasach nie urządzonych, a w lasach urządzonych, przed dojściem drzewa do wieku rębności.

4) Administratorowie, rządcy i dozorczy sądowi, i w ogóle wszyscy, którym nie służy nieograniczone prawo dysponowania substancją rzeczy, w podobny sposób mogą te tylko pobierać użytki, jakie z planu gospodarczego na każdy rok przypadają.

B) O użytkowaniu z lasów w dobrach obciążonych pożyczką skarbową, banku polskiego, towarzystwa kredytowego ziemskiego, funduszy emerytalnych, instytucyjnych i t. p.

a) Postanowienie Rady Adm. Król. d. 13 (25) Lipca 1845 r. (Dz. P. T. XXXVI, str. 339).

art. 10. Również właściciel dóbr pożyczkę bankową zaciągający, przyjmie obowiązek urządzenia lasów do nich należących, najdalej w ciągu sześciu lat od daty pozyskania pożyczki i użytkować z nich

jedynie według planu gospodarczego, przez Kommissyę Rządową Przychodów i Skarbu zatwierdzonego, a to pod rygorem zwrotu pożyczki środkami exekucyi administracyjnój, w przypadku niewykonania tego obowiązku lub odstąpienia od przyjętego. Warunek ten do Działu III wykazu hypotecznego zapisany być winien.

b) Rozp. Kom. Rz. Przych. i Sk. 19 (31) Marca 1852 r. N. 11039/3836. (Zbiór przep. adm. Król. Pol.—wyd. sk.—T. XIV, str. 621).

W rozwinięciu postanowienia Rady Administracyjnój z dnia 10 (22) Grudnia 1843 r., Kommissya Rządowa reskryptem z dnia 15 (27) Kwietnia 1844 r., Nr. 32,688 (Zbiór urz. leś. tom I, str. 274), do wszystkich Rządów Gubernialnych wydanym, poleciła ogłosić przez dziennik gubernialny: że właściciele majątności ziemskich, chcący otrzymać pożyczkę od Skarbu, albo przenieść bądź pożyczkę, bądź kanon z obcych dóbr, na swoje, obowiązani są złożyć pomiary i mapy przez patentowanego Jeometrę zrobione, inaczej lustracya dóbr, dla ich oszacowania, rozpoczętą nie będzie; że właściciele majątności, którzy otrzymują pożyczkę, obowiązani będą do urządzenia lasów i użytkowania z nich podług planów gospodarczych.

Podobnie Rada Administracyjna, postanowieniem z d. 13 (25) Lipca 1845 r., w art. 10-tym włożyła także obowiązek na właścicieli ziemskich, zaciągających pożyczkę z Banku Polskiego, a to pod rygorem zwrotu pożyczki środkami egzekucyi administracyjnój, na przypadek niewypełnienia tego obowiązku.

Również i nabywcy dóbr edukacyjnych, którzy postąpiony za nie szacunek na tychże dobrach lub innych, dla funduszu edukacyjnego zabezpieczyli, stosownie do art. 21-go Ukazu NAJJAŚNIEJSZEGO PANA z dnia 1-go Lipca v. s. 1849 r., przestąpieniem planu gospodarczego leśnego, narażeni są na wypowiedzenie kapitału edukacyjnego.

Właściciele majątności, tak pożyczką skarbową, jak bankową lub edukacyjną obciążonych, przez wzięcie pożyczki, przyjęli nieodwołnie obowiązek zachowania lasów w takiej obszerności i w takiej zamożności, jak one były w czasie lustracyi dla oszacowania do pożyczki przedsiębranój, oraz obowiązek zagospodarowania ich podług planu gospodarczego, przez Kommissyę Skarbu potwierdzonego.

Z przedstawionych zaś do potwierdzenia planów gospodarczych i z raportów rewizyj, Kommissya dostrzega, że niektórzy właściciele takich dóbr, po zaciągnięciu pożyczki zmniejszają powierzchnie lasów, przez wycięcie drzewa i obrócenie ziemi na użytek rolny, albo zmniejszają ich zamożność przez wycinanie drzewa bez planu; a nawet, przy ułożeniu planów gospodarczych, projektują na użytek rolny znaczne przestrzenie lasów. Postąpienie takie jest przeciwne przywiedzionym powyżej postanowieniom Rady Administracyjnój, urządzeniom Kommissyi, oraz zobowiązaniu się właścicieli.

Z tego powodu Kommissya Rządowa poleca Rządowi Gubernialnemu, aby ponowił przez dziennik gubernialny ogłoszenie, iż wła-

ściciele dóbr, podobnemi pożyczkami obciążonych, nie mają prawa pod żadnym pozorem umniejszać powierzchni lasów, ani zmniejszać ich zamożności, nad stan w lustracyi przed pożyczką wskazany, jak niemniej odstępować w zarządzie lasami od planu gospodarczego, przez Kommissyę Rządową zatwierdzonego: że właściciele przekraczający to zastrzeżenie, jako niedotrzymujący swych zobowiązań, zmuszeni zostaną przez exekucyę administracyjną do spłacenia całkowitej pożyczki jednorazowo.

e) Prawo z d. 10 (22) Maja 1860 r., o udzielaniu pożyczek Towarzystwa kredytowego ziemskiego w listach zastawnych drugiej seryi okresu trzeciego. (Dz. P. T. LV, str. 11):

art. 3. Właściciel odstępujący od przyjętego gospodarstwa leśnego, pociągany będzie do wystąpienia z taką częścią pożyczki Towarzystwa, iżby pozostała jej część, bez względu na umorzenie, nie przechodziła tej wysokości, jaką byłby uzyskał bez urzędzenia lasów; a gdyby jej nie zwracał, Władze Towarzystwa wystawią dobra na sprzedaż w sposób dla siebie przepisany, wkładając na nabywcę obowiązek spłacenia odpowiedniej części pożyczki.

Zatwierdzone Najwyżej 12 Lipca 1869 r., przepisy o udzielaniu nowych pożyczek Towarzystwa kredytowego ziemskiego w Królestwie Polskiem. (Dz. Pr. T. LXIX, str. 371):

art. 20. . . . .

Oprócz tego przy udzielaniu pożyczki do wysokości połowy szacunku dóbr, przez władze towarzystwa zatwierdzonego, właściciel może być zobowiązany do uzupełnienia następujących warunków, aż do czasu zupełnego uiszczenia pożyczki:

a) użytkować z lasów tylko w granicach, planem gospodarstwa leśnego przez dyrekcję główną zatwierdzonym, oznaczonych;

. . . . .

d) Najwyżej 26 Marca 1869 r., zatwierdzona ustawa o izbach skarbowych w guberniach: warszawskiej, kaliskiej, kieleckiej, łomżyńskiej, lubelskiej, petrokowskiej, płockiej, radomskiej, suwałkowskiej i siedleckiej. (Dz. P. T. LXIX, str. 203):

art. 7. Do zawiadywania izb skarbowych, na mocy osobnych obowiązujących w guberniach nadwiślańskich ustaw i przepisów, należą jeszcze następujące czynności zarządu skarbowego:

. . . . .

c) czuwanie nad opłatą pożyczek skarbowych, zabezpieczonych na nieruchomościach; decyzya co do prośb o przeniesienie tych pożyczek na inne dobra: nadzór nad zachowywaniem przez właścicieli takich dóbr, postanowionych przepisów; lustracye dóbr prywatnych, mających stanowić zastaw dla skarbu i władz rządowych i zabezpiecza-

jących pożyczki skarbowe, banku polskiego, z funduszków emerytalnych, instytucyjnych i tym podobnych.

art. 12. Co do zarządu lasami rządowemi, na izby skarbowe, oprócz wymienionych w poprzednim artykule ogólnych obowiązków, wkładają się jeszcze następujące:

g) Nadzór i wydawanie decyzyj pod względem gospodarstwa leśnego w dobrach majorackich i w dobrach prywatnych dla zabezpieczenia pożyczki ze skarbu, banku polskiego, towarzystwa kredytowego ziemskiego, z funduszków emerytalnych, instytucyjnych i t. p.

C) O użytkowaniu z lasów w dobrach majorackich.

a) Post. Rady Adm. Król. 11 (23) Lutego 1836 roku.
(Zbiór Przep. Adm. Król. Polsk.,— wyd. sk.— T. XIV, str. 512):

art. 25. W celu niezawodnego zapewnienia skutków przez NAJLASKAWSZĄ JEGO CESARSKO-KRÓLEWSKIĘJ MOŚCI donacyę zamierzonych, lasy do dóbr donacyjnych przyłączone mają mieć przez Kommissyę Rządową Przychodów i Skarbu urządzone gospodarstwo, na wzór innych lasów rządowych i zostawać pod nadzorem téj władzy.

art. 26. Właściciel dóbr i lasów donacyjnych będzie obowiązany ściśle do przepisów tegoż gospodarstwa leśnego stosować się, nie będzie zatém mocen:

- a) więcej drzewa ani w innym wieku i gatunku, tudzież w innym miejscu jak przepisy wskazują wycinać;
- b) przedsiębrać żadnych jakichkolwiek karczunków, mających na celu zamienienie gruntów leśnych na orne.

art. 27. Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu wykonywać będzie poruczony sobie nadzór nad lasami do dóbr donacyjnych przydzielonemi, za pomocą zsyłanych corocznych na miejsce rewizyj. Rewidenci zawsze znawcy gospodarstwa leśnego, powinni będą wykryć uchybienia i do ich sprostowania wskazać środki i udzielić informacye. Gdyby przy następnych rewizjach okazało się, że donataryusz lasy swoje tak dalece zniszczył, że wartość ich o trzecią część zmniejszoną została, Kommissya Rządowa Przychodów i Skarbu mocną będzie, na jego koszt, bliższy z swój strony miejscowy ustanowić dozór, a w razie uznanego przez nią niebezpieczeństwa, objąć lasy w swą administracyę, w celu zapobieżenia dalszemu onych zniszczeniu.

b) Rozp. Kom. Rz. Przych. i Sk., d. 30 Listopada (12 Grudnia) 1839 r., określające obowiązki właściciela dóbr darowanych w przedmiocie urzędzenia oddanych z dobrami lasów. (Zbiór przep. adm. Król. Polsk. — wyd. sk. — T. XIV, str. 594):

p. 29. Uchybienia przeciwko planowi gospodarczemu lub ni-niejszym przepisom, pociągną za sobą skutki aktem podawczym zastrzeżone w ustępie lit. h.

p. 31. Gdy wydzierżawienie dóbr darowanych jest wzbronione, tém samém nie wolno wydzierżawiać lasów, zwłaszcza, gdy do niszczenia ich na szkodę sukcesorów, dzierżawca miałby nierównie większą sposobność, aniżeli do niszczenia dóbr ekonomicznych.

D) O użytkowaniu z lasów obciążonych służebnościami włościańskimi.

Postanowienia Komitetu Urządzącego, 20 Kwietnia (2 Maja) 1865 r. (Nadzw. prot. p. 31), oraz przepisy NAJWYŻSZEJ zatwierdzone 31 Grudnia 1875 r., załączają się przy niniejszém (Dodatek XVI).

II. O prawach włościan i mieszczan rolników do gruntów przeszłych na ich własność z mocy NAJWYŻSZYCH Ukazów 19 Lutego (2 Marca) 1864 i 28 Października (9 Listopada) 1866 r.

A) Przepisy ogólne.

Art. 1, 9, 11—13, 15—19, 22—26 NAJWYŻSZEGO Ukazu 19 Lutego (2 Marca) 1864 r.,— zob. Dodatek XVII, A.

Art. 2, 14—16, 20 i 21 NAJWYŻSZEGO Ukazu 28 Października (9 Listopada) 1866 r.,— zob. Dodatek XVIII.

B) Przepisy o sposobie zbywania, oddawania w zastaw i dzielenia osad włościańskich, — zob. Dodatek XVII B.

C) Przepisy o separacyi gruntów i przenieszeniu zabudowań włościańskich, należących do osad zawierających mniej od trzech morgów i położonych poza obrębem wsi,— zob. Dodatek XVII C.

D) Przepisy o obowiązkowej separacyi i zamianie gruntów w szachownice rozrzuczonych i o podziale pastwisk między właścicieli i włościan,— zob. Dodatek XVII D.

E) O wyłączeniu gruntów włościańskich z hipoteki dóbr dziedzica, — zob. Dodatek XVII, E.

F) O ustaleniu praw włościan do własności gruntowej,— zob. Dodatek XVII F.

G) O wciąganiu do zatwierdzonych tabeli kwidacyjnych, zmian w gruntach włościańskich, zob. Dodatek XVII, G.

III. O prawach właścicieli majoratów, — zob. art. 23 i 24 NAJWYŻSZEGO Ukazu 4 (16) Października 1835 r. (Dodatek XVIII).

IV. O dobrach po-klasztornych i po-duchownych przeznaczonych na sprzedaż osobom prywatnym na zasadzie przepisów NAJWYŻEJ zatwierdzonych 1 (13) Lipca 1871 r., zob. art. 11, 12, 17, 19, 20 tychże przepisów. (Dodatek XIX).

545. Nikt nie może być zmuszonym do odstąpienia swój własności, wyjąwszy na użytek publiczny, i to za słusznem poprzedniem wynagrodzeniem.

Postanowienie Rady Administracyjnej Królestwa 6 (18) Czerwca 1852 r., o zajęciu prywatnej własności, sposobem przymusowego wywłaszczenia na rządowy i publiczny użytek, tudzież

Postanowienia Śwodu Praw Cesarstwa (tom X), o wynagrodzeniu za nieruchomości prywatne zajęte z rozkazu rządu, — załączają się przy niniejszém. (Dodatek XX).

546. Własność rzeczy, bądź ruchomej, bądź nieruchomości, daje prawo do wszystkiego, co ona wydaje i co się z nią łączy dodatkowo (accessoirement), bądź naturalnie, bądź sztucznie.

To prawo nazywa się *prawem przybycia*..

I. O zniesieniu stosunków dominialnych.

a) we wsiach, zob. art. 1—4 NAJWYŻSZEGO Ukazu 19 Lutego (2 Marca) 1864 r. (Dodatek XVII, A).

b) w miastach,— zob. art. 1, 3—7, 9, 13, 34—37, 38—44 NAJWYŻSZEGO Ukazu 28 Października (9 Listopada) 1866 r. (Dodatek XVIII).

II. O kollatorji kościelnej.

a) *Najwyższy Ukaz, dnia 14 (26) Czerwca 1864 roku.*
(Dz. Pr. T. LXII, str. 280).

Zważywszy: że w Królestwie Polskiem istnieje Kollatorja Kościelna, na mocy której kollatorowie Rzymsko-Katolickich kościołów przedstawiają kandydatów do obowiązków duchownych przy tych kościołach i przewodniczą w Komitetach czyli Dozorach zawiadujących majątkiem i budowlami kościelnymi:

że rzeczona Kollatorja Kościelna, należąc do praw dziedzictwa, winna być zastosowaną do przepisów Ukazów NASZYCH z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., nadających włościanom Królestwa Polskiego udział w posiadaniu własności gruntowej i w Zarządzie gminnym;

ze Kollatorya takowa rozciągnęła się w Królestwie Polskiem i na cerkwie Grecko-Unickie chociaż miejscowi obywatele po większej części wyznając wiarę Rzymsko-Katolicką, nie mogą okazywać należytego udziału w utrzymaniu w stanie pomyślnym kościołów i parafij innego wyznania, jak tego dowodzi upadek, a nawet zupełne zniszczenie, do jakiego połowa prawie istniejących w Królestwie Polskiem cerkwi Unickich jest doprowadzoną; i

że taki porządek zawiadywania cerkwiemi Grecko-Unickimi, jako widocznie niekorzystny dla tych cerkwi, winien być zniesiony,— postanowiliśmy i stanowimy:

I. O KOLLATORYI W PARAFIACH RZYMSKO-KATOLICKICH.

Art. 1. W parafiach Rzymsko-Katolickich, Kollatorya Kościelna należąca tak do osób prywatnych lub różnych instytucyj, jako też do Rządu, również istniejące w tych parafiach, dla zawiadywania majątkiem i budowlami kościelnymi dozory kościelne, pozostawiają się na poprzednich zasadach, ze zmianami i ograniczeniami wyłuszczone-mi w następnych artykułach.

Art. 2. W parafiach wiejskich Rzymsko-Katolickich, gdzie Kollatorya należy do Rządu; niemniej tam, gdzie prawo Kollatoryi Kościelnej służy mu na zasadzie ustępu litera c) art. 1-go Ukazu NAJWYŻSZEGO z dnia 24 Maja (5 Czerwca) 1862 r., o urządzeniu żydów w Królestwie Polskiem, w dozorre kościelnym przewodniczy wójt gminy lub sołtys tej wsi, w której znajduje się kościół, jeśli tenże wójt lub sołtys jest wyznania Rzymsko-Katolickiego.

Art. 3. Dozory kościelne i władze miejscowe nie mogą nakła dać na parafian żadnych obowiązujących składek na kościół i czynić jakichkolwiek między nich rozkładów na ten przedmiot bez zgody z siebie zgromadzenia samych parafian, złożonego według art. 4-go.

Art. 4. Zgromadzenie parafian w artykule poprzedzającym wzmiankowane, składają wszyscy członkowie parafii wyznający wiarę Rzymsko-Katolicką i mający na zasadzie Ukazu NAJWYŻSZEGO z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., prawo udziału w zebraniach gminnych, nie wyłączając Sędziów Pokoju, osób stanu Duchownego i Urzędników policyi powiatowej, posiadających prawem własności ilość gruntu art. 13 rzezczonego Ukazu oznaczoną.

Art. 5. W zgromadzeniu parafian przewodniczy wójt miejscowej gminy lub sołtys, jeśli pierwszy lub drugi z nich jest wyznania Rzymsko-Katolickiego. Zgromadzenie wydaje decyzje swe większością głosów.

Art. 6. W parafiach miejskich Rzymsko-Katolickich istniejący porządek co do dozorów kościelnych, pozostaje do czasu bez zmiany, zanim wydane będą ostateczne w tej mierze przepisy.

II. O PORZĄDKU WYBIERANIA PROBOSZCZÓW GREKO-UNICKICH I ZAWIADYWANIA WŁASNOŚCIĄ GREKO-UNICKICH CERKWI.

Art. 7. W parafiach Greko-Unickich Królestwa Polskiego miejskich i wiejskich, Kollatorya znosi się. Jednocześnie Kollatorowie Greko-Unickich kościołów uwalniają się tak od obowiązku ponoszenia wydatków na budowę cerkiewne, jako też od udziału w interesach tychże cerkwi.

Art. 8—17. . . . .

III. PRZEPISY OGÓLNE.

Art. 19. Postanowienia i rozporządzenia poprzednie, w czém nie są zgodne z Ukazem niniejszym, uchylają się.

Art. 20. Wykonanie i rozwinięcie Ukazu niniejszego, który w Dzienniku Praw ma być umieszczony, poleca się Namiestnikowi i Komitetowi Urządzającemu w Królestwie.

b) Post. Komit. Urządz. 30 Kwietnia (12 Maja) 1866 r.

Dz. Pr. T. LXV, str. 179):

Na przedstawienie Dyrektora Głównego Spraw Wewnętrznych i Duchownych, Komitet Urządzający, w rozwinięciu NAJWYŻSZEGO Ukazu z dnia 14 (26) Lipca 1864 roku, o kollatoryi w kościołach Rzymsko-Katolickich, postanowił i stanowi:

Art. 1. Po zniesieniu klasztorów i oddaniu pod zarząd Skarbu dóbr i majątków, które znajdowały się w ich posiadaniu Skarb wchodzi we wszystkie prawa, jakie służyły tymże klasztorom, t. j. w prawo kollatoryi przy parafialnych kościołach klasztornych w Kraśniku, Krasnobrodzie, Opolu i Puszczy Sokolskiej w dyecezyi Lubelskiej.

Art. 2. Przepis ten rozciąga się i do innych parafij w Królestwie Polskiem, w których kollatorya należała lub należy do klasztorów albo innych kongregacyj duchownych, których majątki przeszły na własność Skarbu.

Art. 3. W razie mającej nastąpić sprzedaży lub zbycia w jakibądź inny sposób, tak majątków, które należały do zniesionych klasztorów lub innych kongregacyj duchownych, do których należały parafie, jako też w ogólności majątków, znajdujących się obecnie w posiadaniu Skarbu, gdzie istnieją parafie z kollatoryą należącą do Rządu, zbycie to dokonywane być ma nie inaczej, jak z wyraźnem zastrzeżeniem: że prawo kollatoryi w tych parafiach pozostaje na zawsze przy Rządzie.

Art. 4. Wykonanie niniejszego postanowienia, które zamieszczono być ma w Dzienniku Praw, porucza się Dyrektorom Głównym Spraw Wewnętrznych i Duchownych i Skarbu.

DZIAŁ I.

O prawie przybycia do tego, co rzecz wydaje.

547. Plody ziemi naturalne i przemysłowe.

Przychody cywilne,

Przypłodek zwierząt,

Należą do właściciela prawem przybycia.

548. Plody, jakie rzecz wydaje, należą do właściciela pod obowiązkiem zwrotu kosztów uprawy, roboty i zasiewów poniesionych przez osoby trzecie.

549. Prosty posiadacz wtenczas tylko staje się właścicielem przychodów, gdy posiada w dobrej wierze: w razie przeciwnym obowiązany jest oddać przychody wraz z rzeczą właścicielowi, który jęj poszukuje.

550. Posiadacz jest w dobrej wierze, gdy posiada jako właściciel, na mocy tytułu przenoszącego własność, którego wady są mu nieznanne.

Przestaje być posiadaczem dobrej wiary od chwili, w której wady te poznał.

DZIAŁ II.

O prawie przybycia do tego, co się łączy z rzeczą i wciela się do niej.

551. Wszystko, co się łączy z rzeczą i wciela do niej, należy do właściciela, odpowiednio do zasad niżej wskazanych.

O D D Z I A Ł I.

O prawie przybycia co do rzeczy nieruchomych.

552. Własność ziemi pociąga za sobą własność powierzchni i wnętrza.

Właściciel może na powierzchni sadzić i budować co zechce, z zastrzeżeniem wyjątków wskazanych w Tytule *O służebnościach gruntowych*.

We wnętrzu ziemi może przedsiębrać wszelkie roboty i poszukiwania, jakie za stosowne uzna, i ciągnąć z nich wszelkie przychody, jakie dostarczyć mogą, z zastrzeżeniem ograniczeń wypływających z ustaw i urzędzeń górniczych, oraz z ustaw i urzędzeń policyjnych.

O poszukiwaniach górniczych i wydzielaniu przestrzeni gruntu do wydobywania ciał kopalnych.

NAJWYŻEJ zatwierdzona pod dniem 16 (28) Czerwca 1870 r., ustawa o poszukiwaniach górniczych i wydzielaniu przestrzeni gruntu do wydobywania ciał kopalnych w guberniach: Warszawskiej, Kaliskiej, Kieleckiej, Łomżyńskiej, Kieleckiej, Petrokowskiej, Płockiej, Radomskiej, Suwałkskiej i Siedleckiej. oraz

Przepisy dodatkowe do tej ustawy, zatwierdzone NAJWYŻEJ d. 18 Maja 1873 r., — załączają się przy niniejszém (D o d a t e k XXI).

553. Wszystko co wybudowane lub zasadzone zostało i wszelkie roboty na powierzchni lub wewnątrz ziemi uskutecznione, poczytują się za dopełnione nakładem właściciela i za należące do niego, jeżeli przeciwny stan rzeczy nie jest dowiedziony: co wszakże nie ubliża prawu własności, jakieby osoba trzecia nabyła lub nabyć mogła przez przedawnienie, czy to do podziemia znajdującego się pod cudzym budynkiem, czy też do jakiej innej części tegoż budynku.

554. Właściciel ziemi, który co wybudował, zasadził lub jakie roboty dokonał z materyałów do niego nie należących, powinien wartość ich zapłacić; może być także skazanym, stosownie do okoliczności, na wynagrodzenie szkód i strat; lecz właściciel materyałów, nie ma prawa takowych zabierać.

555. Gdy osoba trzecia co zasadziła, wybudowała, lub dopełniła jakie roboty z własnych materyałów, właściciel gruntu ma prawo albo je zatrzymać, albo też zmusić osobę trzecią do ich uprzątnienia.

Jeżeli właściciel gruntu domaga się zniesienia tego, co jest zasadzonym lub wybudowanym, nastąpi to kosztem osoby, która to uskuteczniła, bez żadnego dla niej wynagrodzenia; może być nawet skazaną, stosownie do okoliczności, na wynagrodzenie szkód i strat za uszczerbek, jakiego mógł doznać właściciel gruntu.

Jeżeli właściciel przekłada zachować to, co zasadzonym lub wybudowanym zostało, winien powrócić wartość materyałów i cenę roboty, bez względu na to o ile wartość gruntu przez to się zwiększyła. Jednakże, jeżeli osoba trzecia, która zasadziła co, wybudowała lub dokonała jakie roboty, była prawem pokonana, a ze względu na swoją dobrą wiarę, nie została skazaną na zwrot przychodów, właściciel nie będzie mógł żądać zniesienia tego co zrobiono, zasadzono lub wybudowano; lecz będzie mu służył wybór, albo powrócić wartość materyałów i cenę roboty, albo też wrócić summę równą tej, o jaką się wartość gruntu zwiększyła.

556. Nasypy i przyrosty, tworzące się stopniowo i nieznacznie na gruntach nadbrzeżnych wielkich rzek, nazywają się przymulaniem (alluvion).

Przymulenie idzie na korzyść właściciela nadbrzeżnego, bez względu na to czy rzeka jest żeglowną, spławną, lub nie, z obowiązkiem, w pierwszym razie pozostawienia drogi do holowania, odpowiednio do istniejących urządzeń.

Co do pozostawienia drogi nadrzecznej do holowania statków, — zob. post. Rady Adm. Król., d. 26 Marca (7 Kwietnia) 1843 r., zamieszczone w D o d a t k u XXIII A.

557. Toż samo rozumie się o ustępach, które tworzy woda bieżąca, oddalając się nieznacznie od jednego brzegu, a przenosząc się na drugi; właściciel odkrytego brzegu korzysta z przymulenia, a właściciel brzegu przeciwnego nie może dochodzić gruntu jaki utracił.

Prawo to nie ma miejsca co do brzegów odsłoniętych odpływem morza.

558. Przymulenie nie ma miejsca co do jezior i stawów, których właściciel zachowuje zawsze grunt pokryty wodą, aż do poziomu jój splywu ze stawu lub jeziora, chociażby nawet następnie wodostan w nich obniżył się.

Wzajemnie właściciel stawu nie nabywa żadnego prawa do ziemi nadbrzeżnej, jaką woda, w razie wylewów nadzwyczajnych, pokrywa.

559. Jeżeli jakakolwiek rzeka żeglowna lub nie, gwałtowną siłą unosi znakomitą i łatwą do rozpoznania część gruntu nadbrzeżnego i przenosi je na pola położone niżej, lub na brzeg przeciwny, właściciel uniesionej części może dochodzić swój własności; lecz skarga o to w ciągu roku zanieśioną być winna: po upływie tego czasu, skarga jest niedopuszczalną, chyba by właściciel gruntu, do którego uniesiona część przyłączoną została, nie objął jój w posiadanie.

560. Wyspy, kępy, nasepy, które się tworzą w korycie wszelkich rzek żeglownych i spławnych, należą do Rządu, jeżeli niema przeciwnego tytułu lub przedawnienia.

561. Wyspy i nasepy utworzone na rzekach, które nie są żeglowne i spławne, należą do właścicieli nadbrzeżnych téj strony, przy której wyspa się utworzyła: jeżeli wyspa utworzyła się nie z jednej tylko strony, należy do właścicieli obudwóch brzegów, poczynając od linii przypuszczalnie środkiem rzeki poprowadzonej.

562. Jeżeli jakakolwiek rzeka, tworząc sobie nową odnogę, przecina i okraża pole nadbrzeżnego właściciela, i z niego wyspę tworzy, właściciel ten zachowuje własność swojego gruntu, chociażby wyspa utworzyła się na jakiegokolwiek rzece żeglownej lub spławnej.

563. Jeżeli jakakolwiek rzeka, żeglowna, spławna lub nie, utworzy sobie nowe koryto, opuszczając dawne, właściciele gruntów nowozajętych obejmują, pod tytułem wynagrodzenia, dawne opuszczone koryto, każdy w stosunku zajętego mu gruntu.

564. Gołębie, króliki, ryby, przechodząc do innego gołębnika, królikarni lub stawu, należą do właścicieli tychże gołębników, królikarni lub stawów, jeżeli nie były przywabione podstępem lub sztuką.

O D D Z I A Ł II.

O prawie przybycia co do rzeczy ruchomych.

565. Prawo przybycia, mające za przedmiot dwie rzeczy ruchome, należące do dwóch różnych właścicieli, podlega zupełnie zasadom słuszności naturalnej.

Następujące prawidła posłużą sędziemu za wskazówkę przy wyrokowaniu w przypadkach nieprzewidzianych, odpowiednio do okoliczności szczególnych.

566. Gdy dwie rzeczy, należące do różnych właścicieli, połączone w jedną całość, mogą być jednak rozdzielone w ten sposób, że jedna może istnieć bez drugiej, całość należy do właściciela rzeczy głównej, z obowiązkiem zapłacenia drugiemu wartości rzeczy przyłączonej.

567. Poczytuje się za rzecz główną tą, do której druga przyłączona została tylko dla użytku, ozdoby lub uzupełnienia pierwszej.

568. Jednakże, jeżeli rzecz przyłączona znacznie jest od głównej kosztowniejszą, i gdy użytą została bez wiedzy właściciela, ten może żądać odłączenia jej i oddania mu, chociażby skutkiem tego nastąpiło pogorszenie rzeczy, do której przyłączoną była.

569. Gdy z dwóch rzeczy połączonych dla utworzenia jednej całości, jedna nie może być weale uważaną jako przydatek do drugiej, ta poczytywana jest za główną, która jest

znakomitszej wartości, a gdyby wartości ich prawie jednako-
we były, to ta, której objętość jest znaczniejsza.

570. Gdy rzemieślnik, lub ktokolwiekbądź, do robie-
nia rzeczy nowego gatunku, użył materiału, który do niego
nie należał, bez względu, czy materiał może być do pierwot-
nego stanu zwróconym lub nie, właściciel materiału, zwra-
cając cenę roboty, ma prawo żądać wydania rzeczy z tako-
wego zrobionej.

571. Jeżeliby jednak robota była tak znakomitą, że
o wiele przewyższałaby wartość użytego materiału, prze-
mysł uważanym będzie wówczas za rzecz główną, a robotnik
będzie miał prawo zatrzymać rzecz zrobioną, płacąc właście-
cielowi materiału wartość takowego.

572. Gdy kto do zrobienia rzeczy nowego gatunku,
użył materiału, częścią do niego, częścią nie do niego nale-
żącego, chociażby ani jeden, ani drugi materiał w zupełności
zniszczonym nie był, lecz w taki sposób iż rozłączenie ich
jest niedogodne, rzecz należy wspólnie do obudwóch właście-
cieli, w stosunku wartości materiału dla jednego, a w sto-
sunku wartości materiału i ceny roboty dla drugiego.

573. Gdy rzecz jaka zrobioną została przez pomie-
szanie wielu materiałów, należących do rozmaitych właście-
cieli, lecz z tych żaden nie może być pożytywanym za
główny, a materiały mogą być jedne od drugich oddzielone,
ten, bez wiedzy którego materiały były pomieszane, może
domagać się ich rozdzielania.

Jeżeli materiały nie mogą być rozdzielone bez niedo-
godności, właściciele, nabywają wspólnie własność w sto-

sunku ilości, jakości i wartości materyałów, do każdego z nich należących.

574. Gdyby materyał należący do jednego z właścicieli, był od drugiego materyału o wiele wyższym w ilości i cenie, w tym przypadku właściciel materyału wyższego w cenie będzie mógł domagać się wydania rzeczy powstałej z pomieszania, wynagradzając drugiemu wartość jego materyału.

575. Gdy rzecz zostaje wspólną pomiędzy właścicielami materyałów, z których powstała, powinna być przedaną przez licytację na korzyść wspólną.

576. We wszystkich przypadkach, w których właściciel materyału użytego, bez jego wiedzy, do zrobienia rzeczy innego gatunku, może dochodzić własności téj rzeczy, ma wybór żądać, albo zwrotu materyału téj saméj natury, ilości, wagi, miary i dobroci, albo też jego wartości.

577. Ci, którzyby użyli materyałów należących do innych osób, i to bez ich wiedzy, skazani być mogą, o ile się to okaże właściwém, na wynagrodzenie szkód i strat, co jednak nie ubliża, stosownie do okoliczności, poszukiwaniom drogą nadzwyczajną.

T Y T U Ł III.

○ użytkowaniu, używaniu i mieszkaniu.

D Z I A Ł I.

○ użytkowaniu.

578. Użytkowanie jest to prawo ciągnięcia korzyści z rzeczy, będących cudzą własnością, w taki sam sposób, jak to służy samemu właścicielowi pod obowiązkiem wszakże zachowania istoty rzeczy.

579. Użytkowanie może być ustanowioném przez prawo lub przez wolę człowieka.

580. Użytkowanie może być ustanowione albo bezwarunkowo, albo do pewnego czasu, albo warunkowo.

581. Może być ustanowione na wszelkiego rodzaju majątkach ruchomych lub nieruchomych.

○ D D Z I A Ł I.

○ prawach użytkownika.

582. Użytkownik ma prawo pobierać wszelkiego rodzaju przychody, bądź naturalne, bądź przemysłowe, bądź cywilne, jakie może wydać przedmiot, którego ma użytkowanie.

583. Przychody naturalne są te, które ziemia sama z siebie wydaje. Przychody ze zwierząt i ich przyplódek są również przychodami naturalnymi.

Przychody przemysłowe z gruntu są te, które się z uprawy otrzymują.

584. Przychody cywilne są: cena najmu lub dzierżawy domów, procenta od summ wymagalnych, ubiegłe raty rentowe.

Ceny dzierżawne majątków wiejskich liczą się także do przychodów cywilnych.

585. Płody naturalne i przemysłowe, będące na pniu w chwili otwarcia się użytkowania, należą do użytkownika.

Te, które są w tym samym stanie w chwili skończenia się użytkowania, należą do właściciela, bez obowiązku wynagrodzenia z nieczyjjej strony za uprawy i zasiewy, lecz z zachowaniem części przychodów, któraby nabytą była przez osadnika dzielącego się płodami w naturze (colon partiaire), jeżeli takowy istniał przy rozpoczęciu się lub ukończeniu użytkowania.

586. Przychody cywilne uważają się za nabyte każdodziennie i należą do użytkownika, w stosunku trwania jego użytkowania. Prawidło to stosuje się tak do ceny dzierżawnej majątku wiejskiego, jako też do ceny najmu i dzierżawy domów i do innych przychodów cywilnych.

587. Jeżeli użytkowanie obejmuje rzeczy, których używać nie można bez ich zużycia, jako to: pieniądze, zboże, napoje, użytkownik ma prawo ich użycia, lecz, pod obo-

wiązkiem oddania przy ustaniu użytkowania, takiéjże ich ilości, jakości i wartości, albo też ich szacunku.

588. Użytkowanie z renty dożywotniej nadaje również użytkownikowi, w czasie trwania jego użytkowania, prawo do pobierania rat ubiegłych, bez obowiązku zwrotu.

589. Jeżeli użytkowanie obejmuje rzeczy, które, nie ulegając natychmiastowemu zużyciu, niszczą się stopniowo przez używanie, jak bielizna, sprzęty pokojowe, użytkownik ma prawo używać podług ich przeznaczenia, a przy ustaniu użytkowania obowiązany jest tylko oddać je w stanie, w jakim się znajdują, nie pogorszone przez jego podstęp lub winę.

590. Jeżeli użytkowanie służy w lasach niskopiennych, użytkownik obowiązany jest stosować się do porządku i ilości porębów podług planu gospodarczego lub stałego w tém zwyczajaj właścicieli; wszakże użytkownik, ani dziedziczący po nim nie mają prawa żądać wynagrodzenia za niewykonane w czasie ich użytkowania cięcia zwyczajne, czy to w lasach niskopiennych lub połączonych z drzewami wysokimi, czy też wysokopiennych.

Drzewka (sadzonki) jakie ze szkółki drzewnej, bez pogorszenia jój stanu wybrać można, należą do użytkownika, lecz pod obowiązkiem, zapelnienia ubytku nowemi sadzonkami, stosując się w tém do zwyczajów miejscowych.

Zob. wyjaśnienie znaczenia niniejszego artykułu i następujących 591, 592 i 593, objęte rozporządzeniem Komissyi Rządowej Przychodów i Skarbu 22 Października (3 Listopada) 1843 r. N. 82508/27164, zamieszczoném w przypisie I, A, do art. 544 niniejszego kodexu.

591. Użytkownik korzysta także, stosując się do epok i do używania dawnych właścicieli, z drzew w lasach wysokopiennych, które planem gospodarczym wskazane są do cięć rocznych, bez względu czy takowe cięcia wykonywają się peryodycznie na oznaczonej powierzchni, czy też wykonywają się co do pewnej ilości drzew w całych lasach bez szczególnego wskazania.

592. We wszystkich innych przypadkach nie może użytkownik tknąć się drzew wysokopiennych, może tylko do napraw obowiązkowych użyć drzew przypadkowo wyrwconych lub złamanych; może nawet na ten cel ściąć drzewa, jeżeli tego zachodzi potrzeba, lecz pod obowiązkiem sprawdzenia tej potrzeby wspólnie z właścicielem.

593. Może użytkownik brać z lasu tyki do winnic, może także zbierać z drzew płody coroczne lub peryodyczne; wszystko to podług miejscowego zwyczaju, lub podług zwyczaju właścicieli.

594. Drzewa owocowe uschłe, a nawet przypadkowo wyrwcone lub złamane, należą do użytkownika, lecz z obowiązkiem zastąpienia ich innymi.

595. Użytkownik może ciągnąć korzyści sam osobiście, wypuszczać w dzierżawę innemu, a nawet sprzedać lub pod tytułem darmym prawo swoje ustąpić. Jeżeli wypuszcza w dzierżawę, powinien się zastosować, pod względem czasu na odnowienie dzierżawy, i pod względem jej trwania, do przepisów ustanowionych dla meża co do mająt-

ku żony w tytule o umowie przedślubnej i wzajemnych obowiązkach między małżonkami.

Art. 197 i 198 kodexu cyw. Królestwa Polskiego 1825 r.

596. Użytkownik korzysta z powiększenia przez przymulenie do przedmiotu, którego ma użytkowanie.

597. Ciągnie korzyści ze służebności, z prawa przechodu, i w ogóle z wszelkich praw służących właścicielowi, tak jak sam właściciel.

598. Również ciągnie korzyści, w taki sam sposób jak właściciel, z kopalni i kamieniołamów, w których wydobywanie ma miejsce w chwili otwarcia użytkowania; jednakże, jeżeli do wydobywania wymagane jest nadanie, użytkownik może przystąpić do użytkowania dopiero po otrzymaniu nadania od Panującego.

Nie ma on żadnego prawa do kopalń i kamieniołamów jeszcze nie otwartych, ani do torfiarni, w których kopania jeszcze nie rozpoczęto, ani też do skarbu, któryby mógł być znalezionym w czasie trwania użytkowania.

599. Właściciel nie może, czynem swoim, lub w jakikolwiekby sposób, szkodzić prawom użytkownika.

Wzajemnie użytkownik nie może, przy ustaniu użytkowania, żądać żadnego wynagrodzenia za ulepszenia, przez siebie uczynić się miane, chociażby w skutek tego wartość rzeczy powiększyła się.

Może jednak sam, lub jego spadkobiercy, zabrać zwierciadła, obrazy i inne ozdoby, przez siebie umieszczone, z obowiązkiem przywrócenia miejsc do dawnego ich stanu.

ODDZIAŁ II.

O zobowiązaniach użytkownika.

600. Użytkownik obejmuje rzeczy w stanie, w jakim się znajdują; lecz wejść w ich używanie może dopiero po sporządzeniu, w obecności lub za należytém przywołaniem właściciela, inwentarza ruchomości i opisu stanu nieruchomości, użytkowaniu poddanych.

601. Daje porękę, że używać będzie jak dobry ojciec familii, jeżeli od niej nie jest uwolnionym przez akt nadawczy; jednak ojciec i matka, mający prawne użytkowanie majątku swych dzieci, również przedawca lub darujący, z zachowaniem dla siebie użytkowania, wolni są od dawania poręki.

602. Jeżeli użytkownik nie wystawia poręki, w takim razie nieruchomości wypuszczone być mają w dzierżawę lub oddane w sekwestr.

Summy, podlegające użytkowaniu, mają być umieszczone.

Artykuły żywności mają być przedane, a cena ich ma być również umieszczoną.

Procenta od tych summ i ceny dzierżawne należą w tym przypadku, do użytkownika.

603. W braku poręki ze strony użytkownika, właściciel może wymagać, aby ruchomości, używaniem niszczące się, były przedane, i aby cena ich została wypożyczoną tak jak cena zebrana z sprzedaży artykułów żywności; a w ta-

kim razie do użytkownika należą procenta przez czas jego używania: jednakże użytkownik będzie mógł domagać się, a sąd będzie mógł nakazać, podług okoliczności, ażeby część ruchomości, potrzebnych do jego użytku, była mu zostawioną za jego poręczeniem zaprzysiężonóm, i z obowiązkiem zwrócenia ich w czasie ustania użytkowania.

604. Opóźnienie w wystawieniu poręki nie pozbawia użytkownika dochodów, do jakich może mieć prawo; takowe należą się mu od chwili otwarcia się użytkowania.

605. Użytkownik obowiązany jest tylko do napraw utrzymania (*réparations d'entretien*).

Większe naprawy (*grosses réparations*) są ciężarami właściciela, byleby nie pochodziły z braku napraw utrzymania, od chwili otwarcia użytkowania, w którym to przypadku użytkownik jest do nich także obowiązany.

606. Większe naprawy, są to naprawy murów głównych i sklepień, zaciągnięcie nowych belek i całkowite pokrycie dachów.

Również całkowite odbudowanie grobli, murów podpierających i ogrodzeń.

Wszelkie inne naprawy są naprawami utrzymania.

607. Ani właściciel, ani użytkownik, nie ma obowiązku odbudowania tego, co skutkiem starości upadło, lub przypadkiem losowym zniszczone zostało.

608. Użytkownik obowiązany jest, przez czas swego użytkowania, ponosić wszelkie doroczne ciężary majątku,

jakiemi są podatki i inne opłaty, które zwyczajnie uważają się za ciężar dochodów.

609. Co się tyczy ciężarów, któreby w czasie użytkowania były na własność nałożone, użytkownik i właściciel ponosić je będą w stosunku następującym:

Właściciel obowiązany jest je uiścić, a użytkownik powinien mu od nich procent zapłacić.

Jeżeli je zaliczył użytkownik, należy mu zwrot kapitału przy ustaniu użytkowania.

610. Zapisobierca ogólny użytkowania, powinien zaspokoić w całości zapis testamentowy renty dożywotniej lub opłaty alimentarniej,— zapisobierca zaś użytkowania pod tytułem ogólnym, w stosunku swego użytkowania, bez żadnego dla nich zwrotu.

611. Użytkownik, pod tytułem szczególnym nie jest obowiązany do płacenia długów hipotekowanych na nieruchomości użytkowaniu poddanej; gdyby był zmuszonym je płacić, służy mu regres do właściciela, z zastrzeżeniem tego, co powiedziano w art. 1020 w Tytule: *O darowiznach między żyjącymi i o testamentach.*

612. Użytkownik, bądź ogólny, bądź pod tytułem ogólnym, winien łącznie z właścicielem przykładać się do płacenia długów w następujący sposób:

Ma być oszacowaną wartość nieruchomości użytkowaniu poddanej, i w stosunku do téj wartości ustanawia się udział w płaceniu długów.

Jeżeli użytkownik chce zaliczyć sumę, do jakiej nieruchomości przykładać się powinna przy ustaniu użytkow-

wania, kapitał zwróconym mu będzie bez żadnego procentu.

Jeżeli użytkownik nie chce uczynić tego zaliczenia, właściciel ma wybór, albo zapłacić tę sumę, i, w tym przypadku, użytkownika ciężą procenta przez czas trwania użytkowania, albo też sprzedać część majątku poddanego użytkownikowi, aż do wysokości téjże summy.

613. Użytkownik obowiązany jest ponosić koszty tych tylko procesów, które dotyczą użytkowania, oraz inne skazania wypływać mogące z takich procesów.

614. Jeżeli, w czasie trwania użytkowania, osoba trzecia przywłaszczyła sobie co z nieruchomości, albo w inny sposób nastaje na prawa właściciela, użytkownik obowiązany jest uwiadomić go o tem: a gdyby tego nie dopełnił, odpowiedzialnym jest za wszelką szkodę, mogącą skutkiem tego dotknąć właściciela, tak jak byłby odpowiedzialnym za wszelkie pogorszenia przez siebie spełnione.

615. Jeżeli użytkowanie ustanowione było na jedném tylko zwierzęciu, które żyć przestało bez winy użytkownika, tenże nie jest obowiązany za takowe oddać innego, ani też zapłacić jego szacunku.

616. Jeżeli stado zwierząt oddane w użytkowanie wyginęło w całości przez wypadek lub chorobę, lecz nie z winy użytkownika, tenże obowiązany jest właścicielowi wyrachować się tylko ze skór, lub z ich wartości.

Jeżeli nie całe stado zwierząt wyginęło, użytkownik obowiązany jest sztuki brakujące zastąpić przyplódkiem, o ile wystarczy na to przyplódek.

ODDZIAŁ III.

Jak ustaje użytkowanie.

617. Użytkowanie ustaje :

Przez śmierć naturalną i przez śmierć cywilną użytkownika ;

Przez upływ czasu, na jaki było ustanowione ;

Przez konsolidacją czyli połączenie się w jednej osobie, dwóch przymiotów, t. j. użytkownika i właściciela ;

Przez trzydziestoletnie nieużywanie tego prawa ;

Przez zupełne zniszczenie (perte) rzeczy, na której użytkowanie jest ustanowione.

618. Użytkowanie może także ustać przez nadużycie, jakiego się użytkownik dopuszcza w wykonywaniu takowego, bądź to pogorszając nieruchomość, bądź też dopuszczając, iżby niszczała w skutku braku utrzymania.

Wierzyciele użytkownika, celem zachowania praw swoich, mogą wpływać do procesów; mogą ofiarować naprawę zrzędzonych pogorszeń, i rękojmię, na przyszłość.

Sąd może, w miarę ważności okoliczności, albo wyrzec, że użytkowanie w zupełności ma ustać, albo też nakazać, aby właścicielowi zwrócone były przedmioty użytkowaniu podległe, z obowiązkiem wszakże płacenia corocznie użytkownikowi, lub wstępującym w jego prawa, summy oznaczonej, i to aż do chwili, w której użytkowanie ustać było powinno.

619. Użytkowanie, które nie jest nadane osobom prywatnym, trwa tylko lat trzydzieści.

620. Użytkowanie nadane na czas dopóki osoba trzecia dojdzie oznaczonego wieku, trwa aż do tego czasu, chociażby osoba trzecia zmarła przed dojściem oznaczonego wieku.

621. Przedaż rzeczy poddanej użytkowaniu nie sprawia żadnej zmiany w prawie służącym użytkownikowi; użytkowanie jego trwać nie przestaje, chyba się go zrzekł formalnie.

622. Wierzyciele użytkownika mogą wystąpić o unieważnienie zrzeczenia się, jakieby nastąpiło z ubliżeniem ich prawom.

623. Jeżeli tylko część rzeczy poddanej użytkowaniu zniszczała, użytkowanie zachowuje się na pozostałej reszcie.

624. Jeżeli użytkowanie ustanowione jest tylko na budynku jakim, i gdy budynek ten zniszczonym zostanie przez pożar lub inny wypadek, albo też zawali się w skutek starości, użytkownikowi nie służy prawo ciągnięcia korzyści ani z gruntu, ani z materiałów.

Gdyby użytkowanie ustanowione było na majątności (domaine), do której należał budynek, użytkownikowi służy prawo ciągnięcia korzyści z gruntu i materiałów.

DZIAŁ II.

O używaniu i mieszkaniu.

625. Prawa używania i mieszkania ustanawiają się i ustają w taki sam sposób jak użytkowanie.

626. Prawa te podobnie jak i użytkowanie, nie mogą być wykonywane bez poprzedniego wystawienia poręki, oraz bez sporządzenia opisu i inwentarza.

627. Używający i mający prawo mieszkania, powinni wykonywać te prawa jak dobrzy ojcowie rodziny.

628. Prawa używania i mieszkania urządzają się podług tytułu nadawczego, i, stosownie do jego rozporządzeń, nabierają większej lub mniejszej rozciągłości.

629. Jeżeli tytuł nadawczy nie określa rozciągłości tych praw, takowe urządzają się w sposób następujący.

630. Ten kto ma używanie plodów gruntowych, może wymagać ich tylko tyle, ile mu potrzeba na potrzeby jego i jego domowników.

Może ich wymagać także i na potrzeby dzieci, które przybyły mu po nadaniu użytkowania.

631. Używający nie może inną osobie praw swych ustąpić, ani jej takowych wynająć lub wydzierżawić.

632. Mający prawo mieszkania w domu, może w nim mieszkać z swymi domownikami, chociażby w chwili nadania mu tego prawa nie był w stanie małżeńskim.

633. Prawo mieszkania ogranicza się do tego, co jest potrzebne do mieszkania osoby prawo to mającej i jej domowników.

634. Mający prawo mieszkania nie może go ani ustępować, ani wynajmować.

635. Jeżeli używający wyczerpuje wszystkie plody gruntowe, lub jeżeli zajmuje cały dom, obowiązany jest ponosić kosztą uprawy, naprawy, utrzymywania, i opłacać podatki tak jak użytkownik.

Jeżeli pobiera tylko część plodów, lub zajmuje tylko część domu, obowiązki powyższe ciążyą go w stosunku jego używania.

636. Używanie borów i lasów określone jest prawami szczególnymi.

T Y T U Ł I V.

O służebnościach gruntowych.

---

637. Służebność jest to ciężar, włożony na dziedzinę dla użytku i korzyści dziedziny należącej do innego właściciela.

638. Służebność nie nadaje żadnej wyższości jednej dziedzinie nad drugą.

639. Służebność wypływa albo z naturalnego położenia miejsce, albo z obowiązków włożonych przez prawo, albo z umów pomiędzy właścicielami.

O służebnościach przyznanych włościanom i mieszczanom w dobrach prywatnych, instytucyjnych i rządowych na zasadzie NAJWYŻSZYCH Ukazów 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., i 28 Października (9 Listopada) 1866 r.

1. Zob. art. 11, 12 i 13 NAJWYŻSZEGO Ukazu 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., o urządzeniu włościan (D o d a t e k XVII, A), oraz art. 15 NAJWYŻSZEGO Ukazu 28 Października (9 Listopada) 1866 r., o zniesieniu stosunków dominialnych w miastach (D o d a t e k XVIII).

2. Przepisy o sposobie użytkowania ze służebności przyznanych włościanom i mieszczanom w dobrach prywatnych, rządowych i instytucyjnych na zasadzie NAJWYŻSZYCH Ukazów 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., i 28 Października (9 Listopada) 1866 r., oraz przepisy o rozsądzaniu skarg o naruszenia i nadużycia przy wykonywaniu praw do służebności, przy niniejszém dołączają się (D o d a t e k XXII).

3. Zob. także przepisy o sposobie użytkowania z lasów obciążonych służebnościami włościańskimi (D o d a t e k XVI) i przepisy o podziale ogólnych pastwisk między właścicieli i włościan (D o d a t e k XVII, D).

D Z I A Ł I.

O służebnościach wypływających z położenia miejsce.

640. Grunta niższe cięży obowiązek względem gruntów wyższych do przyjęcia wód, jakie naturalnie i bez przyłożenia się ręki ludzkiej z nich spływają.

Właściciel gruntu niższego nie może wznosić tamy przeszkadzającej temu odpływowi.

Właściciel gruntu wyższego nie może czynić nie takiego, coby służebność gruntu niższego robiło uciążliwszą.

Co do wolnego odpływu i wzajemnego przyjmowania wód pomiędzy właścicielami i posiadaczami gruntów.

Postanowienie Ks. Namiestnika Król., 10 Października 1818 r. (Dz. Pr. T. VI, str. 232):

art. 1. Przedsiębranie środków do wolnego odpływu wód, ile tego konieczna potrzeba ulepszenia rolnictwa, osuszenia dróg, lub zapobieżenia chorobom zaraźliwym na ludzi lub bydło, wymaga, jest atrybucją wyłączną władzy administracyjnej.

art. 2. Spory zaś o własności albo o prawo użytkowania z rzeczy, lub gruntu, albo o prawo z umowy wynikające, lub o wynagrodzenie za szkody, pochodzące z przetrzymania, lub podniesienia nieprawego wody, należą do drogi sądowej.

Spory takie, nie mogą tamować działań Władzy Administracyjnej, wyrażonych w artykule 1.

art. 3. Do wolnego odpływu i przyjmowania wód, służyć będą ogólne zasady następujące:

a) Każdemu właścicielowi wolno jest z gruntów swoich spuszczać i ochraniać je od spadku wody dowolnie ściekającej pomimo zwyczajnych rowów i kanałów.

b) Jeżeli jednak właściciel, którego gruntu wyżej są położone, nie jest w stanie wodzie takowej przez stosowne na gruncie swoim środki, ścieku ułatwić, natenczas sąsiad, którego gruntu niżej są położone, obowiązany jest wodę przyjąć, i pierwszemu prawa ścieku dozwolić.

c) Z tem wszystkiem właściciele poniżej grunta mający, nie są do tego obowiązani, skoro, dla naturalnych przeszkód, jeden z nich nie będzie mógł wodzie dalszego odpływu ułatwić.

d) Lecz i w takim razie może Rząd zniewolić sąsiadów grunta swe poniżej mających, do pozwolenia odpływu, jeżeli korzyści i pożytki właściciela, grunta swe wyżej mającego, przewyższają znacznie szkodę, jakoby się sąsiadom, których grunta są niżej położone, wyrządzić mogła, niemniej jeśli pierwsi są w stanie, i przystają na zupełne drugich wynagrodzenie.

e) Jeżeli, dla ułatwienia odpływu, bicie rowów okaże się koniecznym, ci, którzy ztąd użytkować będą, winni stosownie do wspólnych przyczynić się kosztów.

f) Jeżeli właściciel gruntu na którym rów ma być wybijany, żadnego ztąd nie będzie mógł mieć użytku, naówczas ani do bicia jego, ani do utrzymywania, przykładać się nie jest obowiązany.

g) Nadto poniesiona przez to szkoda, rachując straconą biciem rowu ziemię, winna mu być podług oszacowania biegłych przysięgłych wynagrodzona.

art. 4. Gdy, podług wymienionych w poprzedzającym artykule zasad, sąsiad od sąsiada wodę odbierać będzie obowiązany, żądający odpływu jej z gruntów swoich powinien :

1-e Udać się do Kommissyi Wojewódzkiej *) z przełożeniem swoim, do którego zaraz na poparcie wniosków plan sytuacyjny przyłączonym być powinien.

*) obecnie Rząd Gubernialny.

2-e Kommissya Wojewódzka, roztrząsnawszy powody, zesła Inżyniera dróg i spławów, lub jego zastępcę, który plan podany na miejscu sprawdzi, i rapport z opinią swoją złoży.

3-e Gdyby strona odpływu żądająca, żadnego planu nie podała, Inżynier z polecenia Kommissyi Wojewódzkiej na koszt jęj plan takowy na gruncie sporządzi.

4 e Po przekonaniu się o potrzebie odpływu, plan całej roboty wraz z oszacowaniem ogólnych kosztów, Kommissya Wojewódzka prześle do zatwierdzenia Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji *).

*) obecnie Ministerjum Spraw Wewnętrznych.

5-e Skoro plan takowy przez Kommissyę Rządową Spraw Wewnętrznych i Policji zatwierdzony, i Kommissyi Wojewódzkiej zwróconym zostanie, ta go do Kommissarza właściwego obwodu *) odeśle.

*) obecnie Naczelnik powiatu.

6-e Strony interessowane przez Kommissarza Obwodowego wezwane, wybiorą sobie wtedy po jednym polubownym znawcy, do których jeden od Rządu będzie dodany. Znawcy takowi osądzą pomiędzy sobą i ułożą, która strona i w jakiej proporcji kosztu roboty ponieść powinna.

7-e Jeżeli na to wyrachowanie strony się zgadzają, wykonanie robót nastąpi.

Gdyby zaś o zastosowanie wydatków spór zachodził, przedsięwzięcie robót będzie zawieszane, a strona, która się pokrzywdzoną sądzi ma prawo udać się do Kommissyi Wojewódzkiej po rozstrzygnięcie swych wniosków. W przypadku gdyby i na decyzji Kommissyi Wojewódzkiej nie przedstawiała, wolno jęj odwołać się do Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji, której wyrok w tęg mierze będzie stanowczy.

8-e Chcąc uniknąć zwłoki czasu z odwoływania się stron ze szkodą głównych robót wyniknąć mogącą, naznacza się termin ostateczny, na udanie się do Kommissyi Wojewódzkiej od dnia wręczenia dni 15, a na odwołanie się do Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji, dni 30. Jeżeli w przeciągu tego czasu strona żalącą się wniosków swoich nie poda, uważaną będzie, jakoby na rozkład znawców zezwalała i takowy rozkład lub decyzya Kommissyi Wojewódzkiej, natychmiast wykonane będą.

art. 5. Koszta zesłania znawców ponosi strona odpływu żądająca, sama lub wspólnie z temi, którzy jaki z robót ciągną użytek.

art. 6. Gdzie przez zaniedbanie rowów dawniej wybitych, rolnictwo lub mieszkańcy w okolicy szkodę ponoszą, tam na żada-

nie stron interesowanych, Kommissya Wojewódzka (za uzyskaném od Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji pozwoleniem) zniewolić może przez egzekucyą właścicieli, do odnowienia, lub oczyszczenia rowów takowych na swoich gruntach. Spory, jakieby ztąd wynikły, rozpoznają znawcy, rozstrzyga Kommissya Wojewódzka, od której służy odwołanie się do Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji.

641. Kto ma źródło na swym gruncie może używać go podług swój woli, nie ubliżając prawu, jakieby właściciel gruntu niższego mógł być nabyć przez tytuł lub przez przedawnienie.

642. Przedawnienie, w tym przypadku, nabywa się jedynie używaniem (*jouissance*) nieprzerwaném przez lat trzydzieści, poczynając od chwili w której właściciel gruntu niższego przedsięwziął i ukończył roboty widocznie przeznaczone do ułatwienia spadku i biegu wody w swojej własności.

643. Właściciel źródła nie może zmieniać jego biegu, gdy takowy dostarcza potrzebnej wody mieszkańcom gminy, wioski, lub przysiółka; lecz jeżeli mieszkańcy nie nabyli lub nieprzedawnili używania, właściciel ma prawo żądać wynagrodzenia, jakie biegli oceniają.

644. Właściciel nieruchomości, przytykającej do wody bieżącej, nie stanowiącej, podług art. 538 Tytułu *O różnych rodzajach majątków*, własności publicznej, może w całym ciągu jej przepływu, używać jej do nawodnienia swych gruntów.

Właściciel dziedziny, którą też woda przerzyna, może jej używać w całej przestrzeni jaką w niej przebiega, pod obowiązkiem wszakże, aby, przy wyjściu z jego gruntów, przywrócił ją do zwyczajnego biegu.

645. Gdyby zaszedł spór między właścicielami, dla których te wody mogą być użyteczne, Sądy, przy wyrokowaniu, powinny godzić interes rolnictwa z poszanowaniem należnym własności; a w każdym przypadku urzędzenia szczególne i miejscowe o biegu i używaniu wód mają być zachowane.

646. Każdy właściciel może zmusić swego sąsiada do rozgraniczenia stykających się ich własności. Rozgraniczenie dopełnia się wspólnym kosztem.

647. Każdy właściciel może ogrodzić swoją posiadłość, z zastrzeżeniem wyjątku, w art. 682 wskazanego.

648. Właściciel chcący swoją posiadłość ogrodzić, traci prawo wygonu i pastwiska wspólnego, w stosunku przestrzeni, którą z pod tych służebności usuwa.

DZIAŁ II.

O służebnościach ustanowionych przez prawo.

649. Służebności ustanowione przez prawo, mają za przedmiot użyteczność publiczną, lub gminną, albo pożytek osób szczególnych.

650. Służebnościami ustanowionymi dla użyteczności publicznej lub gminnej, są ścieżki holownicze wzdłuż rzek żeglownych lub splawnych, budowa, lub naprawa dróg i inne roboty publiczne albo gminne.

Wszystko co dotyczy służebności tego rodzaju, określone jest prawami i urządzeniami szczególnymi.

Postanowienie Rady Administracyjnej Królestwa 26 Marca (7 Kwietnia) 1843 r., o usunięciu z brzegów rzek w Królestwie przesz-kód przy holowaniu statków;

Wyjątek z postanowienia Księcia Namiestnika, 17 Lutego 1822 roku, o zabezpieczeniu dróg bitych od uszkodzenia, oraz

Wyjątek z postanowienia Rady Administracyjnej Królestwa, 25 Maja (6 Czerwca) 1845 r., o sypaniu wałów na brzegach rzek spławnych, w celu zabezpieczenia gruntów od wylewów,— załączają się przy niniejszym (D o d a t e k XXIII).

651. Prawo poddaje właścicielei rozmaitym wzajemnym obowiązkom, niezależnie od wszelkiej umowy.

652. Część obowiązków tych określoną jest przez urządzenia policji wiejskiej.

Inne ściągają się do muru i rowu środkowego, do przypadku gdy idzie rzecz o mur sąsiedni podpierający, do widoku na własność sąsiada, do ścieku z dachów i do prawa przechodu.

ODDZIAŁ I.

O murze i rowie środkowym.

653. W miastach i wsiach, każdy mur budynku rozdzielający, aż do wysokości budynku niższego, oraz mur między dziedzińcami i ogrodami, a nawet między ogrodzeniami w polach, poczytuje się za środkowy, jeżeli nie istnieje tytuł lub znak przeciwny.

654. Znakiem nieśrodkowości jest gdy wierzch muru jest prosty i pionowy z jednej strony, a z drugiej przedstawia pochyłość.

Także i wtenczas, gdy tylko z jednej strony znajdują się albo okap, albo wyskoki, albo gdy przy budowaniu muru pozostawiono wystające cegły.

W tych przypadkach, poczytuje się, że mur należy wyłącznie do właściciela, ze strony którego jest okap, albo wystające cegły lub kamienie.

655. Naprawa i przebudowanie muru środkowego jest ciężarem wszystkich tych, którzy do niego mają prawo, a to w stosunku do prawa każdego z nich.

656. Jednakże każdy współwłaściciel muru środkowego może uwolnić się od przykładania się do napraw i przebudowań, zrzekając się prawa środkowości, byleby wszakże mur środkowy nie podtrzymał budynku do niego należącego.

657. Każdy współwłaściciel może przystawiać do muru środkowego, i wpuszczać w takowy belki w całej grubości muru z pozostawieniem 54 milimetrów *), (2 cali), nie ubliżając prawu, jakie służy sąsiadowi co do skrócenia dłu-tem belki, o ile ta połowę grubości muru przechodzi, na przypadek gdyby sam chciał w tém miejscu wpuścić belkę lub komin przystawić.

*) 54 milimetry równają się $3^{15}/_{100}$ calom ruskim.

658. Każdy współwłaściciel może podwyższyć mur środkowy; lecz sam musi ponosić koszt podwyższenia i naprawy utrzymania części muru wzniesionego nad mur wspólny, a nadto wynagrodzić szkodę spowodowaną parciem, odpowiednio do podwyższenia muru i do wartości.

659. Jeżeli mur środkowy nie jest w stanie znieść podwyższenia, ten, kto go chce podnieść, powinien go przebudować w całości swoim kosztem, a przybywająca grubość winna być wzięta z jego strony.

660. Sąsiad, który się nie przyłożył do podwyższenia, może nabyć środkowość takowego, płacąc połowę wyłożonych kosztów i wartość połowy gruntu użytego pod dodatkową grubość, jeżeli to miało miejsce.

661. Każdy którego własność przytyka do muru, ma również możność uczynienia tego muru środkowym w całości lub w części, płacąc właścicielowi muru połowę jego wartości, lub połowę wartości téj części, którą chce uczynić środkową, i połowę wartości gruntu, na którym mur stoi.

662. Jeden z sąsiadów nie może w murze środkowym robić wydrążeń, ani też stawiać przy takowym lub opierać jakiegokolwiek budowy, bez zezwolenia drugiego, lub, na przypadek jego odmówienia, bez postarania się wyznaczenia przez biegłych środków potrzebnych, aby nowa budowa nie szkodziła prawom drugiego sąsiada.

663. Każdy w miastach i przedmieściach może zmusić sąsiada, aby się przyłożył do budowy i naprawy ogrodzeń, oddzielających ich domy, dziedzince i ogrody, położone w tychże miastach i przedmieściach; wysokość ogrodzenia ustanowioną będzie odpowiednio do rozporządzeń szczególnych, lub stałych i uznanych zwyczajów; w braku zaś zwyczajów i rozporządzeń, każdy mur rozdzielający własności sąsiednie, który na przyszłość będzie wzniesiony lub

przywrócony, powinien mieć najmniej 32 decymetry (10 stóp *) wysokości, włącznie z okapem, w miastach mających 50,000 lub więcej ludności, a 26 decymetrów (8 stóp **) w innych miastach.

*) 32 decymetry równają się 4 arszynom i $7^{98}/_{100}$ werszkom.

**) 26 decymetrów równają się 3 arszynom i $10^{48}/_{100}$ werszkom.

664. Gdy różne piętra domu należą do różnych właścicieli, a tytuły własności nie urządzają sposobu napraw i budowań, te dopełnione będą w sposób następujący:

Mury główne i dach są ciężarem wszystkich właścicieli, każdego w stosunku wartości piętra, które do niego należy.

Właściciel każdego piętra daje podłogę, po której chodzi.

Właściciel pierwszego piętra daje wschody do niego prowadzące; właściciel drugiego piętra daje wschody prowadzące do niego z pierwszego piętra, i tak następnie.

665. W razie odbudowania muru środkowego lub domu, służebności czynne i bierne trwają względem nowego muru lub nowego domu, nie mogą jednak stać się uciążliwsiemi, i trwają nadal o tyle, o ile odbudowanie nastąpiło przed nabyciem przedawnienia.

666. Każdy rów między dwiema dziedzinami uważany jest za środkowy, jeżeli niema tytułu lub znaku przeciwnego.

667. Znakiem nieśrodkowości jest gdy wzniesienie lub wysypka ziemi znajduje się po jednej tylko stronie rowu.

668. Rów uważany jest za należący wyłącznie do tego, po którego stronie znajduje się wysypka.

669. Rów środkowy powinien być utrzymywany wspólnym kosztem.

670. Każdy płot lub parkan, rozdzielający dwie dziedziny, uważa się za środkowy, chyba tylko jedna dziedzina była ogrodzona, lub chyba tytuły albo dostateczne posiadanie przeciwnie wykazywały.

671. Nie wolno sadzić drzew wyniosłych inaczej, jak w odległości przepisanej szczególnymi obecnie istniejącymi urządzeniami, lub zwyczajami stałymi i uznanymi; w braku zaś urządzeń i zwyczajów, inaczej jak w odległości 2 metrów *) od linii rozdzielającej dwie dziedziny, co do drzew wyniosłych, a w odległości pół metra **) co do innych drzew i płotów żywych.

*) Dwa metry równają się dwóm arszynom i $12\frac{96}{100}$ werszkom.

**) Pół metra równa się $12\frac{22}{100}$ werszkom.

672. Sąsiad może wymagać, aby drzewa i płoty, zasadzone w bliższej odległości, były usunięte.

Ten, na czyją własność zachodzą gałęzie drzew sąsiada, może go zmusić do ich obcięcia.

Jeżeli korzenie w grunt jego wchodzą, może je sam obciąć na swoim gruncie.

673. Drzewa, znajdujące się w płocie środkowym, są środkowe, podobnie jak sam płot; i każdy z obudwóch właścicieli ma prawo wymagać, aby ściętymi były.

O D D Z I A Ł II.

O odległości i robotach pośrednich wymaganych przy niektórych budowlach.

674. Ten, kto chce kopać studnię lub kloakę przy murze środkowym lub nie środkowym;

Ten, kto chce przy tymże wznieść komin lub ognisko, kuźnię, piec;

Przystawić do niego budynek, dla pomieszczenia zwierząt gospodarskich;

Lub też założyć przy nim skład soli, albo zbiór materij gryzących;

Obowiązany jest zachować odległość wskazaną urządzeniami i zwyczajami szczególnymi pod tym względem, lub też dopełnić roboty temiż urządzeniami i zwyczajami przepisane, ażeby sąsiadowi szkody nie zrządzić.

O D D Z I A Ł III.

O widoku na własność sąsiada.

675. Jeden z sąsiadów nie może, bez zezwolenia drugiego, urządzać w murze środkowym, żadnego okna lub otworu, w jakikolwiek sposób, nawet takiego, któreby się otworzyć nie mogło.

676. Właściciel muru nie środkowego przytykającego bezpośrednio do obcej własności, może urządzać w tym murze otwory dla światła lub okna okratowane i nie otwierające się.

Okna te powinny być opatrzone kratą żelazną, której oczka nie będą miały wielkości większej nad jeden decymetr (około 3 cali i 8 linii *), i ramami w mur wpuszczonemi nie otwierającemi się.

*) Decymetr równa się $2\frac{24}{100}$ werszkom.

677. Okna te lub otwory dla światła w pomieszkaniach dolnych powinny być umieszczone nie niżej jak o 26 decymetrów *) (5 stóp) nad podłogą lub nad poziomem pokoju, który ma być oświetlony, a o 19 decymetrów **) (6 stóp) nad podłogą w piętrach wyższych.

*) 26 decymetrów równa się 3 arszynom $10\frac{48}{100}$ werszkom.

**) 19 decymetrów równa się 2 arszynom $10\frac{74}{100}$ werszkom.

678. Nie można urządzać otworów z widokiem na wprost, lub okien z prawem najrozleglejszego widoku, ani ganków lub innych podobnych występów, na posiadłość swojego sąsiada bądź ogrodzoną, bądź nie ogrodzoną, jeżeli nie ma 19 decymetrów *) (6 stóp) odległości między murem, w którym je urządzono, a wspomnioną posiadłością.

*) 19 decymetrów równa się 2 arszynom $19\frac{74}{100}$ werszkom.

679. Nie można mieć otworów z widokiem bocznym lub ukośnym na taką samą posiadłość, inaczey jak w odległości 6 decymetrów *) (2 stóp).

*) 6 decymetrów równa się $13\frac{49}{100}$ werszkom.

680. Odległość, o której mowa w dwóch poprzedzających artykułach, oblicza się od zewnętrznej powierzchni muru, w którym się otwór robi, a jeżeli są ganki, lub inne podobne występy, od ich linii zewnętrznej, aż do linii dzielącej dwie posiadłości.

O D D Z I A Ł I V.

O ś c i e k u z d a c h ó w.

681. Każdy właściciel tak powinien urządzać dachy, ażeby woda deszczowa sphywała na jego grunt lub na drogę publiczną; nie może dać jój spadku na grunt sąsiada.

O D D Z I A Ł V.

O p r a w i e p r z e c h o d u.

682. Właściciel, którego grunta są zamknięte, i który nie ma żadnego wyjścia na drogę publiczną, może wymagać przechodu przez grunta swoich sąsiadów, dla ciągnięcia użytków (exploitation) ze swój własności, pod obowiązkiem wszakże wynagrodzenia, stosunkowego do szkody, jaką zrządzić może.

683. Przechód zwykle powinien być urządzony z tój strony, z której przejście z własności zamkniętej do drogi publicznej jest najkrótsze.

684. Jednakże powinien być urządzonym w miejscu najmniej przynoszącém szkody temu, przez czyj grunt jest dozwolony.

685. Skarga o wynagrodzenie w przypadku przewidzianym przez art. 682 jest przedawnialną; przechód zaś ma trwać dalej, chociażby skarga o wynagrodzenie nie była już dopuszczalną.

DZIAŁ III.

O służebnościach ustanowionych przez czyn człowieka.

ODDZIAŁ I.

O różnych rodzajach służebności, jakie mogą być ustanowione na majątkach.

686. Wolno jest właścicielom ustanawiać na swoich własnościach, albo na korzyść tychże własności, takie służebności, jakie się im zdawać będzie, byleby jednak ustanowione służebności nie były nałożone, ani na osobę, ani na korzyść osoby, lecz tylko na grunt i dla gruntu, i byleby służebności te nie były zkad inąd przeciwne porządkowi publicznemu.

Używanie i rozciągłość tak ustanowionych służebności urzządza się przez tytuł nadawczy, a w braku tytułu, według następujących prawideł.

687. Służebności ustanawiają się, albo dla użytku budowli, albo też dla użytku gruntu.

Służebności pierwszego rodzaju nazywają się *miejskimi*, czy budynki, dla których takowe są ustanowione, znajdują się w miastach, czy też na wsiach.

Służebności zaś drugiego rodzaju nazywają się *wiejskimi*.

688. Służebności są albo ciągle, albo przerywane.

Służebności ciągle są te, których użycie jest lub może być ciągłym, bez potrzeby czynu człowieka za każdym ra-

zem: takimi są przepływy wody, ścieki, widoki i inne tego rodzaju.

Służebności przerywane są te, do których wykonania potrzeba za każdym razem czynu człowieka, takimi są: prawa przechodu, czerpania wody, pastwiska i inne tym podobne.

689. Służebności są albo widoczne albo niewidoczne.

Służebności widoczne są te, które ujawniają się robotami zewnętrznymi, jakiemi są: drzwi, okno, wodociąg.

Służebności niewidoczne są te, które nie mają oznaki zewnętrznej swojego bytu, jak np. zakaz budowania na pewnym gruncie, lub budowania do pewnej tylko wysokości.

ODDZIAŁ II.

Jak ustanawiają się służebności.

690. Służebności ciągle i widoczne nabywają się przez tytuł, albo przez trzydziesto-letnie posiadanie.

691. Służebności ciągle niewidoczne, i służebności przerywane widoczne lub niewidoczne, nie mogą być nabyte inaczej, jak przez tytuł.

Posiadanie, nawet od niepamiętnych czasów, nie wystarcza do ich nabycia; nie można jednak obecnie wzruszać służebności tej natury, nabytych już posiadaniem, w tych częściach kraju gdzie w taki sposób nabywać się mogły.

Co do służebności pastwiska i wrębu.

Prawo sejmowe z dnia 16 (28) Czerwca 1830 roku.
(Dz. Pr. T. XIII, str. 121):

Art. 1. Służebności pastwiska lub wrębu, istnieć tylko mogą na mocy tytułu, zatem ani domniemywane, ani też przedawnieniem

nabywane być nie mogą, wyjąwszy przypadek przewidziany ustępem 2 art. 691 Kodeksu Cywilnego, z zastrzeżeniem oraz przepisów prawa hipotecznego z r. 1818. O ile zaś rozciągłość i sposób ich używania nie są oznaczone, o tyle przepisy następujące służyć będą za prawidło.

Art. 2. Służebność pastwiska, bądź na otwartych miejscach, bądź w lesie, nie odejmuje właścicielowi gruntu, tąż służebnością obciążonego, wolności urządzenia gruntów i lasów służebnością obciążonych, i ciągnięcia z nich korzyści. Co do rodzajów bydła, wyboru miejsca na pastwisko, i czasu w którym jaki rodzaj bydła ma być pasany,— wykonywający służebność, stosować się będzie do zaprowadzonego przez właściciela urządzenia gruntów i lasów.

Wszystko to z zastrzeżeniem przepisu art. 701 Kodeksu Cywilnego.

Art. 3. Służebność pastwiska, chociażby ciążyła szczególnie oznaczone miejsce, nie odejmuje wszakże wolności pasania na niem bydła, należącego do gruntu tąż służebnością obciążonego, i nie rozciąga się do innych użytków prócz samego pasania.

Wykonywający służebność, bydła zarzonego na pastwisko służebności ulegające puszczać nie może.

Art. 4. Ilość bydła, jakie na pastwisku służebnością obciążonym pasaną być ma, przy zachowaniu przedewszystkiém przepisów art. 2, miarkowaną być powinna, podług takiej potrzeby gruntu służebność wykonywającego, jaka była przy ustanowieniu téjże służebności.

Gdyby zaś stan ówczasowy potrzeby wiadomym być nie mógł, ilość bydła ustanowioną zostanie w stosunku potrzeby obu gruntów, z większym jednak względem na potrzebę gruntu służebnością obciążonego.

Art. 5. Wykonywający służebność pastwiska w ogóle na całej dziedzinie, nie może wszakże pasać na miejscach, które do paszenia zdolnemi nie były, a później przez właściciela gruntu służebnego do tego paszenia uzdolnione zostały.

Art. 6. Służebność wrębu nie odejmuje właścicielowi lasu tąż służebnością obciążonego, wolności urządzenia tegoż lasu, ze względem na ciągłe i stopniowe jego odradzanie się. W takim razie przy wykonaniu prawa wrębu, co do rodzaju drzewa, oraz co do miejsca, gdzie, i czasu, w którym takowe pobierane być ma, do pomienionego urządzenia stosować się należy.

Wszystko to z zastrzeżeniem przepisu art. 701 Kodeksu Cywilnego.

Art. 7. Ilość i rodzaj pobierać się mającego drzewa, bądź na budowlę, bądź na opał, bądź na porządki gospodarskie, przy zachowaniu przedewszystkiém przepisu poprzedzającego artykułu, miarkowaną będzie według rozporządzeń art. 4 prawa niniejszego.

Art. 8. Właścicielowi gruntu albo lasu obciążonego służebnością pastwiska, czy to rozciągłość i sposób jej używania w myśl art. 1, są oznaczone lub nie, służy prawo domagania się u Sądu uwolnienia

od niej za wynagrodzeniem pieniężnym. Sąd, po wysłuchaniu stron obu, jeżeli uzna, że właściciel, służebność wykonywający, bez tej służebności obejść się może, przeznaczy mu, za tęż służebność wynagrodzenie pieniężne, w przeciwnym przypadku spłacenia służebności odmówi.

Art. 9. Właścicielowi lasu obciążonego służebnością wřębu, czy to rozciągłość i sposób jej używania w myśl art. 1 są oznaczone lub nie, służy prawo domagania się u Sądu, uwolnienia od niej za wydzieleniem części lasu obciążonego na własność dla wykonywającego służebność. Sąd, oceniwszy prawa i powody stron obu, jeżeli uzna, że właściciel służebność wykonywający, bez niej obejść się może, wydzieli część lasu obciążonego na własność stronie prawo służebności mającej. W przypadku przeciwnym uwolnienia od służebności odmówi.

Art. 10. W każdym razie to wynagrodzenie pieniężne lub wydzielenie części lasu ustanowione będzie za pośrednictwem biegłych, z uwagą na przepisy art. 4 i 7 prawa niniejszego.

Art. 11. Na przyszłość żadne służebności pastwiska, lub wřębu, stanowione być nie mogą, jak pod warunkiem, iżby w akcie ustanowienia ich oznaczone były ilość i rodzaj drzewa, tudzież sposób wykonywania tychże służebności.

692. Przeznaczenie ojca rodziny, znaczy tyle co tytuł pod względem służebności ciągłych i widocznych.

693. Przeznaczenie ojca rodziny istnieje wtenczas tylko, gdy jest dowiedzionem, że dwie nieruchomości, obecnie rozdzielone, należały do jednego właściciela, i że to on zaprowadził taki stan rzeczy z którego wypływa służebność.

694. Jeżeli właściciel dwóch dziedzin, między którymi istnieje widoczny znak służebności, rozporządza jedną z tych dziedzin, a kontrakt nie obejmuje żadnej umowy odnoszącej się do służebności, ta ostatnia nie przestaje należeć się nieruchomości, przeszłej w inne ręce, lub obciążać takową.

695. Nadawczy tytuł co do tych służebności, które nie mogą być nabyte przez przedawnienie, może być zastąpiony jedynie tylko przez tytuł obejmujący uznanie słu-

żebności, i pochodzący od właściciela nieruchomości służebnością obciążonej.

696. Kto ustanawia służebność, uważa się za zezwalającego na to wszystko, co do jęj wykonania jest potrzebne.

I tak, służebność czerpania wody z cudzego źródła, pociąga za sobą koniecznie prawo przechodu.

ODDZIAŁ III.

O prawach właściciela nieruchomości, dla której służebność należy się.

697. Ten, kto ma prawo do służebności, może przedsiębrać wszelkie roboty potrzebne do jęj wykonywania i zachowania.

698. Roboty te uskutecznione będą kosztem jego, nie zaś kosztem właściciela nieruchomości obciążonej służebnością, chybaby tytuł ustanawiający służebność przeciwnie obejmował zastrzeżenie.

699. W przypadku nawet gdy właściciel nieruchomości obciążonej służebnością, obowiązany jest na zasadzie tytułu dokonywać swoim kosztem roboty potrzebne do wykonywania lub zachowania służebności, może zawsze uwolnić się od tego ciężaru, zrzekając się nieruchomości obciążonej na korzyść właściciela tęj nieruchomości, której się służebność należy.

700. Jeżeli posiadłość, dla której służebność była ustanowioną, podzielona zostanie, wówczas służebność pozostaje należną dla każdej części, byleby położenie nieruchomości obciążonej nie było pogorszoném.

I tak np. jeżeli idzie o prawo przechodu, wszyscy współwłaściciele wykonywać je powinni przez jedno i toż samo miejsce.

701. Właściciel nieruchomości obciążonej służebnością nie może nic takiego czynić, coby zmierzało do zmniejszenia korzyści z niej, lub też do uczynienia jęj mniej dogodną.

I tak, nie może zmieniać stanu miejsc, ani też przenosić wykonywania służebności na inne miejsce jak to, na którym pierwotnie była wyznaczona.

Jednakże, jeżeli to pierwotne wyznaczenie stało się uciążliwszém dla właściciela nieruchomości obciążonej służebnością, lub gdyby mu przeszkadzało w czynieniu tam korzystnych napraw, może ofiarować właścicielowi drugięj nieruchomości miejsce równie dogodne do wykonania praw jęgo, a ten nie będzie mógł tego odmówić.

702. Ze swęj strony ten, kto ma prawo służebności, nie może jęj wykonywać inaczej, jak stosownie do swojego tytułu, i nie służy mu możność, ani w nieruchomości, obciążonej służebnością, ani w nieruchomości, dla której służebność jest ustanowioną, przedsiębrać zmian, któreby pogorszały położenie obciążonej nieruchomości.

ODDZIAŁ IV.

Jak służebności ustają.

703. Służebności ustają, skoro rzeczy znajdują się w takim stanie, że służebności tychże nie można już wykonywać.

704. Służebności wznawiają się, skoro rzeczy wróca do takiego stanu, iż można służebności wykonywać; byleby nie upłynął czas dostateczny do domniemania, że służebność ustała, jak o tém w art. 707 powiedziano.

705. Każda służebność ustaje, gdy nieruchomości, której się takowa należy, i ta, która nią jest obciążona, w jednym połączeniu się rąku.

706. Służebność ustaje przez trzydziestoletnie nieużywanie.

707. Te lat trzydzieści zaczynają płynąć, stosownie do rozmaitych rodzajów służebności, albo od dnia, w którym przestały być wykonywane, gdy idzie o służebności przerywane, albo od dnia, w którym spełniony został czyn przeciwny służebności, gdy idzie o służebności ciągle.

708. Sposób wykonywania służebności może się przedawnić podobnie jak sama służebność, i tym samym trybem.

709. Jeżeli posiadłość, na której korzystać służebność jest ustanowiona, należy do kilku osób niepodzielnie, wykonywanie służebności przez jedną z nich nie dopuszcza przedawnienia względem innych.

710. Jeżeli pomiędzy współwłaścicielami znajduje się jeden taki, przeciwko któremu przedawnienie płynąć nie mogło, jako to małoletni, wówczas zachowa on prawa wszystkich innych.

KSIĘGA TRZECIA.

O RÓŻNYCH SPOSOBACH NABYCIA WŁASNOŚCI.

Rozporządzenia ogólne.

711. Własność majątków nabywa się i przenosi przez spadek, przez darowiznę między żyjącymi lub testamentową, i skutkiem zobowiązań.

712. Własność nabywa się także przez przybycie lub wecielenie, i przez przedawnienie.

713. Majątki będące bez właściciela należą do Rządu (Etat).

Por. postanowienia zamieszczone w przypisie do art. 539 niniejszego kodexu.

714. Są rzeczy, które nie należą do nikogo, i których używanie jest wszystkim wspólne.

Prawa policyjne określają sposób ich używania.

715. Wolność polowania lub łowienia ryb urządzoną jest również ustawami szczególnymi.

Przepisy o polowaniu dla gubernij Królestwa Polskiego załączają się przy niniejszém (D o d a t e k XXIV).

716. Własność skarbu należy do tego, kto znajdzie go w swym własnym gruncie; jeżeli skarb znaleziony będzie

w cudzym gruncie, należy w połowie do tego, kto go odkrył, a w drugiej połowie do właściciela gruntu.

Skarb jest to każda rzecz ukryta lub zakopana, której własności nikt nie może usprawiedliwić, i która odkrytą została jedynie w skutek prostego trafu.

Por. postanowienie zamieszczone w przypisie do następującego art. 717.

717. Prawa do przedmiotów w morze wrzuconych, do przedmiotów przez morze wyrzuconych, jakiegokolwiekby one były natury, do roślin i ziół rosnących na brzegach morskich, są urządzone również ustawami szczególnymi.

Toż samo stosuje się do rzeczy zgubionych, których właściciel się nie zgłasza.

Ustawa o kar. wymierz. przez sędz. pokoju:

art. 178. Za przywłaszczenie znalezionych pieniędzy lub rzeczy, albo znalezionego w cudzej ziemi skarbu, winni, jeżeli wiadomy nie jest właściciel tego, co znaleziono, ulegną:

karze pieniężnej nieprzewyższającej potrójnej wysokości przywłaszczonej summy, albo wartości przywłaszczonych pieniędzy lub rzeczy.

Za powtórzenie tego wykroczenia, niemniej w przypadku, gdy nietylko sprawcy właściciel znalezionnej rzeczy był wiadomy, lecz nadto, gdy żądano od niego zwrotu rzeczy znalezionnej, lub gdy wiedział, że o zgubie uczyniono właściwym porządkiem ogłoszenie, winny może być skazany: na osadzenie w więzy od dwóch tygodni do sześciu miesięcy.

art. 179. Za nieoznajmienie w ciągu trzech tygodni właściwym porządkiem o znalezieniu pieniędzy lub rzeczy, których właściciel nie jest wiadomy, winni ulegną:

karze pieniężnej, nieprzewyższającej summy lub wartości przywłaszczonych pieniędzy lub rzeczy.

Uwaga (według dalszego ciągu 1869 r.). Karze w niniejszym (179) artykule ustanowionej ulega każdy, na czyich gruntach zostanie wykryte, albo do czyjego stada przyłączy się niewiadomo do kogo należące bydło, jeżeli w ciągu dni siedmiu nie da znać o tém miejscowej policyi, albo władzy gminnej.

TYTUŁ I.

O s p a d k a c h.

D Z I A Ł I.

O otwarciu spadków i przejściu ich na następców.

718. Spadki otwierają się przez śmierć naturalną i przez śmierć cywilną.

Kodex kar gł. i popr. z r. 1866.

art. 28. W skutek utraty praw majątkowych, cały majątek skazanego na roboty ciężkie lub na osiedlenie, z dniem wykonania ostatecznego wyroku, przechodzi na prawych jego następców, tak samo, jak w przypadku naturalnej śmierci. Następcy skazanego odziedziczają również prawem zastępstwa, wszelki majątek jakiby się mu dostać mógł przez spadek, już po osądzeniu.

Art. 1 i 2 post. Rady Adm. Król Polsk., 2 (14) Kwietnia 1835 r. (D o d a t e k V).

719. Spadek otwiera się przez śmierć cywilną od chwili, w której taż śmierć ma miejsce, podług rozporządzeń Oddziału II w Dziale II, Tytułu *o używaniu i pozbawieniu praw cywilnych*.

Por. postanowienia zamieszczone w przypisie do poprzedniego art. 718.

720. Jeżeli kilka osób powołanych wzajemnie do brania spadku po sobie, zginęło w jednym i tym samym wypadku, a nie można rozpoznać która z nich wpierwój życie zakończyła, domniemanie przeżycia ustanawia się z okoliczności czynu, a w ich braku, z siły wieku lub płci.

721. Jeżeli ci, którzy razem zginęli, mieli mniej jak po 15 lat wieku, domniemywa się, że najstarszy przeżył innych.

Jeżeli wszyscy mieli więcej jak po 60 lat wieku, jest domniemanie, że przeżył najmłodszy z nich.

Jeżeli jedni mieli mniej jak po lat 15, a drudzy więcej jak po lat 60, domniemywa się, że pierwsi przeżyli drugich.

722. Jeżeli ci, którzy razem zginęli, mieli więcej jak po lat 15 skończonych, a mniej jak po 60, zawsze się domniemywa, że mężczyzna przeżył, gdy wiek był jednakowy, lub gdy zachodząca różnica nie przenosi roku.

Jeżeli byli téj samój płci, dopuścić należy domniemanie przeżycia, jakie w porządku naturalnym otwiera prawo do spadku: ztąd więc domniemywa się, że młodszy przeżył starszego wiekiem.

723. Prawo wskazuje porządek spadku pomiędzy następcami prawemi, w ich braku majątek przechodzi na dzieci naturalne, następnie na pozostałego małżonka; a jeżeli tych nie ma, na Rząd (état).

I. O prawach małżonka przy życiu pozostałego, do majątku współmałżonka zmarłego, — zob. art. 231—235 Kod. Cyw. Król. Polsk. 1825 r.

II. O porządku spadkobrania w majątkach majorackich, — zob. art. 23 NAJWYŻSZEGO Ukazu 4 (16) Października 1835 r. (Dodatek XXVIII).

III. Co do spadkobrania i działu majątków nieruchomości, przeszłych na własność włościan, z mocy Ukazów 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku, jak również majątku ruchomego między włościanami.

Ustawa postęp. rozm. w Warsz. Okr. Sąd., 19 Lutego 1875 r.

art. 120. Prawidła o dziale spadku ustanowione przez kodeks cywilny, nie obowiązują sądy gminne, które pod tym względem kierują się oddzielnymi przepisami.

Postan. o zastos. ust. sąd. 1864 r., do Warsz. Okr. Sąd. 19 Lutego 1875 r.

art. 116. Oprócz spraw, wyszczególnionych w artykule poprzedzającym, do atrybucyi sądów gminnych należą sprawy spadkowe i wynikające ztąd działy majątków pomiędzy mieszkańcami wsi:

a) gdy majątek spadkowy składa się z własności ziemskich, przeszłych na własność mieszkańców wsi na mocy NAJWYŻSZYCH Ukazów z 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., bez względu na przestrzeń majątku nieruchomego, a także na wartość należącego do spadku majątku ruchomego, i

b) gdy majątek składa się z własności ziemskich, przeszłych na własność mieszkańców wsi, na mocy wyż wymienionych Ukazów, i oprócz tego z własności niezależnie od nich nabytej, jeżeli własność ta nie przenosi *jednej włóki* i nie znajduje się na niej innych zabudowań, oprócz niezbędnych do zwykłego gospodarstwa, wartość zaś majątku ruchomego nie dochodzi *tyśiąca pięciuset* rubli.

Uwaga. Sądy gminne przy rozstrzyganiu spraw tego rodzaju kierują się oddzielną co do tego instrukcją.

Prawidła o porządku rozpoznawania w sądach gminnych, sporów, dotyczących spadku i działu majątku nieruchomego i ruchomego, Najwyżej zatwierdzone 30 Listopada (12 Grudnia) 1865 r. (Dz. Pr. T. LXIII, str. 357).

art. 5. Sądy Gminne, stosując się do artykułu 60 Ukazu z d. 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., o urządzeniu Gmin wiejskich, rozstrzygają sprawy w sporach o spadek i wynikające ztąd działy nieruchomego i ruchomego majątku, albo na zasadzie piśmiennych umów i zobowiązań, jeśli takowe przez strony spór wiodące zostaną przedstawione, albo w braku piśmiennych aktów, na zasadzie miejscowych zwyczajów przyjętych w stosunkach między włościanami. W każdym razie, Sąd obowiązany jest przedewszystkiem starać się o załatwienie sporów przez ugodę i tylko, gdy tego nie dopnie, przystąpić do wydania wyroku, w granicach udzielonej mu władzy.

Uwaga. Przy rozpoznawaniu spraw o spadek i wynikające z niego działy majątku nieruchomego, Sądy Gminne, oprócz istniejących zwyczajów, kierować się nadto mają, co do rozdrobnienia osad, prawidłami, których wydanie artykułem 19-tym Ukazu z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., o urządzeniu włościan, Komitetowi Urządzającemu poleconém zosiąło.

IV. O d o s p a d k ó w p o d u c h o w n y c h m a j ą c y c h b e n e f i c y a .

Najwyższy Ukaz 25 Grudnia (6 Stycznia) 1823/4 roku.

(Dz. Pr. T. VIII, str. 320):

art. 9. Dla pomnożenia funduszu na utrzymanie kościołów, cmentarzy i budowli kościelnych, po każdym zmarłym duchownym beneficjancie część czwarta pozostałego majątku, nietykając własności gruntowych wiejskich lub miejskich, przez spadek odziedziczonych i w naturze po zgonie duchownego pozostałych, oddzielona być ma jako część obowiązkowa na kościół, przy którym zmarły zostawał, lub zostawać był powinien. Od tego przepisu wyłączają się Parochowie Grecko-Katolicycy w ogólności, a w szczególności osoby zakonne obojga obrządków, żyjące pod przełożnictwem po Zgromadzeniach i ślubami ubóstwa zobowiązane, jeżeli w czasie swojego zejścia nie były w posiadaniu jakowego beneficjum.

Post. Rady Adm. Król., 4 (16) Kwietnia 1862 roku.

(Dz. Pr. T. LIX, str. 381):

Rada Administracyjna Królestwa, celem usunięcia kwestyj zachodzących przy dochodzeniu na rzecz kościołów $\frac{1}{4}$ części pozostałości po zmarłych beneficjantach wyznania Rzymsko-Katolickiego, objaśniając art. 9 Ukazu z dnia 25 Grudnia (6 Stycznia) 182 $\frac{3}{4}$ r., zapewniający część takową na fundusz reparacyi zabudowań kościelnych, pod d. 4 (16) Kwietnia 1862 r., postanowiła:

1. Za beneficjatorów, po śmierci których z ich pozostałości jedna czwarta część obowiązkowa na rzecz właściwych kościołów pozyskiwaną i dochodzoną być winna, uważani być mają, wedle zasad prawa kościelnego: Arcybiskupi, Biskupi, Prałaci i Kanonicy Katedralni i Kolegiatscy, Proboszczowie kościołów parafialnych, Rektorowie kościołów, Plebani, Wikaryusze dożywotni, Komendarze dożywotni, Mansyonarze dożywotni, Kapelani dożywotni, prestimonia mające tytuł dożywotni, wszyscy kanonicznie na swe miejsca instytuowani.

2. Nie ulegają części obowiązkowej pozostałości po zmarłych, którzy, jakkolwiek w chwili śmierci piastowali urzędy duchowne, nie posiadali jednak, wedle prawa kościelnego, charakteru beneficjatorów, a jakimi są: Urzędnicy Konsystorza, Rektor, Vice-Rektor, Profesorowie, Ojciec Duchowny, Bibliotekarz Akademji Duchownej, Regensi, Vice-Regensi i Professorowie Seminarjów Dyecezyalnych, Katecheci czyli Nauczyciele Religii w Szkołach, Komendarze czasowi, Administratorowie czasowi, Altarzyści czasowi, Psalterzyści, emeryci, zgoła wszyscy nie mający do swego urzędu przywiązanej instytucji kanonicznej.

3. Jeżeliby wszakże Duchowni w artykule poprzedzającym wyrażeni posiadali w czasie śmierci, obok urzędów w artykule tym oznaczonych, beneficja artykułem 1 wskazane, w takim razie pozostałości:

po nich nie mają być wolne od części obowiązkowej, lecz ta, jako po beneficjatarach, na rzecz właściwego kościoła pozyskiwaną być powinna.

V. O majątku pozostałym po zmarłych zakonnikach.

Post. Komit. Urząd. 25 Września (7 Października) 1865 r. (Postan. Kom. Urząd. T. V, str. 90):

Na zasadzie tego postanowienia, we wszystkich przypadkach, gdy po zmarłych zakonnikach pozostaje jakikolwiek bądź majątek, takowy winien być przeznaczony wyłącznie tylko na budowę i reperację tego kościoła przy którym zmarły pozostawał jako zakonnik.

Post. Komit. Urząd. 28 Lipca (9 Sierpnia) 1867 r. (Zob. post. Komit. Urząd., T. IV, str. 319):

p. 2. Majątki, pozostałe po zmarłych zakonnikach, będących w stałych obowiązkach przy kościołach parafialnych, dzielą się w następujący sposób: jedna czwarta część przeznaczona jest na utrzymanie cmentarzy i budowli kościelnych w tych parafiach, przy których ciż zakonnicy prawnie byli zatwierdzeni w stałych obowiązkach, zaś trzy czwarte części przekazują się na korzyść kościołów tych klasztorów, gdzie powinni byli być zapisani, jeżeli by nie wykonywali urzędów parafialnych.

VI. Co do spadków po wojskowych niższych stopni, niepozostawiających spadkobierców.

Post. Rady Adm. Król., d. 11 (23) Lutego 1864 roku. (Dz. Pr., T. LXII, str. 180):

Art. 1. Spadki po wojskowych niższych stopni rodem z Królestwa Polskiego, o ile ci spadkobierców nie zostawiają lub o ile spadkobiercy wyraźnie tych spadków się zrzekną, po zaspokojeniu z nich niezbędnych kosztów pogrzebu spadkodawcy, przechodzą odtąd mają nie na rzecz ogólnych dochodów Skarbu Królestwa, jak to art. 767 i 768 K. C. oraz Postanowienie Rady Administracyjnej z dnia 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r. *) co do wszystkich w ogólności podobnego rodzaju spadków przepisuje, lecz na fundusz oddzielny Inwalidów Królestwa, pod zarządem Kommissyi Rządowej Przychodów i Skarbu zostający.

Art. 2. Dochodzenie tego rodzaju spadków o ile by potrzeba tego zachodziła, odbywać się ma podług dotychczasowych przepisów Postanowienia z roku 1842.

*) Postanowienie to zamieszczone jest w Dodatku XXV.

VII. Co do bezdziedzicznych osad włościańskich.

Post. Komit. Urząd. 27 Października (8 Listopada) 1867 r. (Post. Komit. Urząd. T. XI, str. 350):

W pewnym szczególnym przypadku Komitet Urządzający postanowił: osadę pozostałą po zmarłym bez sukcesorów dymisyonowanym żołnierzu, oddać do rozporządzenia miejscowej kommissy do spraw włościańskich, celem wydania takowej na własność włościanom bezrolnym, według ustanowionych w tym przedmiocie przepisów.

724. Na następców prawych przechodzą samém prawem majątki, prawa i skargi, jakie służyły zmarłemu pod obowiązkiem zaspokojenia wszystkich ciężarów spadku: dzieci naturalne, pozostały małżonek i Rząd (état), powinni żądać wprowadzenia w posiadanie, podług form, jakie będą oznaczone.

I. W przedmiocie legitymacyi do spadku.

a) Co do nieruchomości, których tytuł własności hipotecznie jest ustalonym, oraz co do kapitałów i praw hipotekowanych, — zob. art. 125 i nast. Ustawy hipotecznej 1818 r.

b) Co do spadków, składających się z innych przedmiotów:

Rozp. Kom. Rz. Spr., d. 18 (30) Czerwca 1847 roku. N. 7368.

Trybunały, dozwalając wyrokami inkwizycyi legitymacyjnej, przedewszystkiém nie powinny spuszczać z uwagi, że ten środek dowodu przez świadków jest tylko ewentualnym i przypuszczalnym dopiero w zupełném braku innych prawnych dowodów; strony zatem z żądaniem tego dowodu przychodzące powinny przedewszystkiém Trybunał prawnie przekonać, że zachodzi istotny przypadek niemożności złożenia dowodów piśmiennych, z powodu, że te albo nie istniały, albo zaginęły, albo niepodobieństwem jest takowe pozyskać.

Sądy zaś. prowadzące, w skutku takich wyroków, inkwizycye, mają obowiązek z wszelką troskliwością badać świadków z jakiego źródła posiadają wiadomość o przedmiocie, w którym składają świadectwo, czy ze słyszenia i od kogo mianowicie, czy też z własnego przekonania i na czem ugruntowanego. (Zaw. T. I, str. 603).

II. O ustanowieniu opłaty stempłowej od spadków, — zob. art. 44—60 ustawy stempłowej (Dodatek XXIX).

DZIAŁ II.

O przymiotach wymaganych do dziedziczenia.

725. Do dziedziczenia potrzeba koniecznie istnieć w chwili otwarcia spadku.

Tak więc niezdolnemi są do dziedziczenia:

- 1) Ten kto nie jest jeszcze poczęty.
- 2) Dziecię urodzone niezdolném do życia.
- 3) Ten kto uległ śmierci cywilnej.

Por. postanowienia zamieszczone w przypisie do art. 718 niniejszego kodeksu.

726. Cudzoziemiec jest przypuszczony do dziedziczenia majątków, jakie jego krewny, cudzoziemiec lub francuz posiada w obrębie Królestwa, w tych tylko przypadkach i w tym sposobie, w jakich francuz dziedziczy po swoim krewnym, posiadającym majątek w kraju, z którego tenże cudzoziemiec pochodzi, a to stosownie do art. 11, w Tytule *O używaniu i pozbawieniu praw cywilnych*.

Por. art. 11 Kodeksu Cywil. Król. Polskiego 1825 r.

727. Niegodnymi są dziedziczenia, i, jako tacy, wyłączeni są od spadków:

1) Ten, ktoby był skazany za zadanie lub usiłowanie zadania śmierci spadkodawcy.

2) Ten, ktoby spadkodawcę oskarżył o czyn, pociągający karę główną, a skarga ta uznana była za potwarzę.

3) Następca pełnoletni, który, mając wiadomość o zabicu spadkodawcy, nie zaniósł o to skargi do sądu.

728. Niezanieśnienie skargi nie może być zarzucane wstępnym i zstępnym zabójcy, ani też jego powinowatym

w tymże samym stopniu, ani jego współmałżonkowi, ani braciom lub siostram, ani jego stryjom, wujom, stryjenkom, ciotkom ani też synowcom i synowicom, siostrzeńcom i siostrzenicom.

729. Następca wyłączony od dziedziczenia z przyczyny niegodności, obowiązany jest zwrócić wszelkie pożytki i dochody, które pobrał od czasu otwarcia spadku.

730. Dzieci niegodnego, przychodzące do spadku prawem własnym, a nie prawem zastępstwa, nie są wyłączone mi za winę swojego ojca; lecz ten ostatni nie może w żadnym przypadku żądać użytkowania z majątku spadkowego, jakie prawo zapewnia ojcem i matkom na majątku ich dzieci.

DZIAŁ III.

O różnych porządkach dziedziczenia.

ODDZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

731. Spadki przechodzą na dzieci i zstępnych zmarłego, na jego wstępnych i na krewnych pobocznych, w porządku i podług prawideł, poniżej wskazanych.

732. Prawo nie ma względu ani na naturę, ani na pochodzenie majątków, przy urządzaniu ich przechodzenia drogą spadku.

733. Każdy spadek przypadający dla wstępnych lub pobocznych, dzieli się na dwie równe części: jedną dla krewnych linii ojczystej, drugą dla krewnych linii macierzystej.

Krewni przyrodni, czy z ojca, czy też z matki, nie są wyłączeni przez rodzonych; lecz biorą udział tylko w swojej linii, z zastrzeżeniem wszakże tego co powiedziano w art. 752. Rodzeni biorą udział w obudwóch liniach.

Żadne przeniesienie praw z jednej linii na drugą nie ma miejsca, chyba tylko wtenczas, gdy niema żadnego wstępnego ani pobocznego krewnego w jednej z dwóch linii.

734. Po dopełnieniu tego pierwszego podziału między linią ojczystą i macierzystą, nie czyni się już podziału pomiędzy rozmaitemi gałęziami; lecz połowa przypadła dla każdej linii należy do następcy lub następców, najbliższych w stopniu, wyjąwszy przypadek zastępstwa, jak o tém niżej będzie powiedziano.

735. Bliskość pokrewieństwa ustanawia się podług liczby porodów, każdy poród zowie się *stopniem*.

736. Szereg stopni tworzy *linię*: nazywamy *linią prostą* szereg stopni między osobami, z których jedne pochodzą od drugich; *linią poboczną* szereg stopni pomiędzy osobami, z których jedne nie pochodzą od drugich, lecz które pochodzą od wspólnego szczepeu.

W linii prostej rozróżnia się, *linia prosta zstępna*, i *linia prosta wstępna*.

Pierwsza jest ta, która łączy głowę familii z tymi, którzy od niej pochodzą; druga jest ta, która łączy pewną osobę z tymi, od których pochodzi.

737. W linii prostéj liczy się tyle stopni, ile jest porodów pomiędzy osobami, i tak syn względem ojca jest w pierwszym stopniu, wnuk w drugim, i wzajemnie ojciec i dziad względem synów i wnuków.

738. W linii pobocznej stopnie liczą się w stosunku porodów, poczynając od jednego z krewnych aż do szczeptu wspólnego wyłącznie, i od tego znowu, aż do drugiego z krewnych.

Tak więc dwaj bracia są w drugim stopniu; wuj, stryj i synowiec, siostrzeniec w trzecim stopniu; rodzeństwo stryjeczne, wujeczne i cioteczne, w czwartym stopniu, i tak dalej.

ODDZIAŁ II.

O z a s t ę p s t w i e.

739. Zastępstwo jest przypuszczeniem prawném (fiction), skutkiem którego zastępcy postawieni są w miejscu, w stopniu i w prawach zastąpionego.

740. Zastępstwo ma miejsce do nieskończoności w linii prostéj zstępnej.

Dopuszczone jest we wszystkich przypadkach, bądź gdy dzieci spadkodawcy przychodzą do spadku razem ze zstępniemi poprzednio zmarłego dziecka, bądź gdy, w skutek zejścia wszystkich dzieci spadkodawcy przed jego śmiercią, znajdują się zstępni rzeczonych dzieci w równych lub nierównych stopniach pomiędzy sobą.

741. Zastępstwo nie ma miejsca na korzyść wstępnych; najbliższy w każdej z dwóch linii wyłącza zawsze dalszego.

742. W linii pobocznej zastępstwo jest dopuszczone na korzyść dzieci i zstępnych, braci lub sióstr spadkodawcy; bądź gdy przychodzą do spadku po nim łącznie ze stryjami, wujami, lub stryjenkami, ciotkami, bądź gdy w skutek zejścia poprzednio wszystkich braci i sióstr spadkodawcy, spadek przechodzi na ich zstępnych w stopniach równych lub nierównych.

743. We wszystkich przypadkach, w których zastępstwo ma miejsce, podział skutecznia się na szczepy; jeżeli z jednego szczepu powstało kilka gałęzi, podział skutecznia się także na szczepy w każdej gałęzi, członkowie zaś téj saméj gałęzi dzielą się między sobą podług ilości głów.

744. Nie można zastępować osób żyjących, lecz tylko osoby zmarłe naturalnie lub cywilnie.

Por. postanowienia zamieszczone w przypisie do art. 718 niniejszego kodexu.

Ten, kto się po kim zrzekł spadku, może go pomimo to zastąpić.

ODDZIAŁ III.

O spadkach przechodzących na zstępnych.

745. Dzieci lub ich zstępni dziedziczą po swoim ojcu i matce, dziadach, babach, lub innych wstępnych, bez

różnicy płci i pierworodztwa, a to chociażby z różnych pochodziły małżeństw.

Dziedziczą w równych częściach i podług ilości głów, gdy są wszyscy w pierwszym stopniu i powołani prawem własnym: biorą spadek podług szczeptów, gdy przychodzą wszyscy lub w części prawem zastęstwa.

ODDZIAŁ IV.

O spadkach przechodzących na wstępnych.

746. Jeżeli spadkodawca nie zostawił ani potomstwa, ani brata, ani siostry, ani zstępnych tychże, spadek dzieli się po połowie pomiędzy wstępnych linii ojczystej i wstępnych linii macierzystej.

Wstępny w stopniu najbliższy, otrzymuje połowę przypadającą dla jego linii, z wyłączeniem wszystkich innych.

Wstępni tego samego stopnia dziedziczą podług ilości głów.

747. Wstępni, z wyłączeniem wszystkich innych, odziedziczają przedmioty darowane przez nich dzieciom, lub ich zstępnym zmarłym bezpotomnie, gdy przedmioty darowane znajdują się w naturze w pozostałości spadkowej.

Jeżeli przedmioty zostały zbyte, wstępni otrzymują cenę, jakaby za nie przypadła. Odziedziczają także skargę o zwrot, jakaby obdarowanemu służyła.

748. Gdy ojciec i matka osoby, bezpotomnie zmarłej, przeżyły ją, i gdy ta pozostawiła braci, siostry, lub ich zstępnych, spadek dzieli się na dwie równe części, z których po-

łowa tylko przechodzi na ojca i matkę, i ci dzielą się takową między sobą zarówno.

Druga połowa należy do braci, sióstr lub ich zstępnych, jak to będzie określone w Oddziale V niniejszego Działu.

749. W przypadku gdy osoba bezpotomnie zmarła zostawia braci, siostry lub zstępnych, a ojciec jój lub matka wpierwój żyć przestali, udział, jakiby, stosownie do poprzedzającego artykułu, dla jednego z nich przypadają, łączy się z połową należną braciom, siostrom lub ich zastępcom, jak to będzie określone w Oddziale V niniejszego Działu.

ODDZIAŁ V.

O spadkach pobocznych.

750. W przypadku wcześniejszój śmierci ojca i matki osoby bezpotomnie zmarłój, jój bracia, siostry lub ich zstępni, powołani są do spadku, z wyłączeniem wstępnych i innych krewnych pobocznych.

Biorą spadek, albo prawem własném, albo prawem zastępstwa, jak to postanowiono w Oddziale II niniejszego Działu.

751. Jeżeli ojciec i matka osoby bezpotomnie zmarłój, oneż przeżyli, jój bracia, siostry lub ich zastępcy, powołani są do połowy tylko spadku. Jeżeli tylko ojciec lub matka przeżyli, powołani są do dziedziczenia w trzech czwartych częściach.

752. Podział połowy lub trzech czwartych części, przypadających dla braci lub sióstr, podług osnowy artykułu

poprzedzającego, skutecznia się pomiędzy nimi w równych częściach, jeżeli wszyscy są z tego samego łoża: a jeżeli są z różnego łoża, podział skutecznia się po połowie między dwie linie spadkodawcy, ojczyzną i macierzyzną; rodzeni mają udział w obudwóch liniach, przyrodni zaś, czy to z ojca, czy z matki, każdy w swojej tylko linii; jeżeli z jednej tylko strony są bracia lub siostry, dziedziczą całość, z wyłączeniem wszystkich innych krewnych drugiej linii.

753. Gdy nie ma braci lub siostr, albo ich zstępnych, i w braku wstępnych w jednej lub drugiej linii, spadek przechodzi w połowie na wstępnych przy życiu pozostałych, a w drugiej połowie na najbliższych krewnych drugiej linii.

W zbiegu krewnych pobocznych tego samego stopnia, podział następuje podług ilości głów.

754. W przypadku przewidzianym przez artykuł poprzedzający, ojciec lub matka przy życiu pozostali, mają użytkowanie trzeciej części majątku, jakiego na własność nie odziedziczają.

755. Krewni dalsi jak w dwunastym stopniu nie mają prawa do spadku.

W braku krewnych w stopniu dającym prawo do spadku w jednej linii, krewni drugiej linii całość spadku otrzymują.

DZIAŁ IV.

O spadkach nieporządkowych.

ODDZIAŁ I.

O prawach dzieci naturalnych do majątku ich ojca lub matki, i o dziedziczeniu po dzieciach naturalnych bezpotomnie zmarłych.

756. Dzieci naturalne nie są dziedzicami: ustawa nadaje im tylko prawa do majątku po zmarłym ich ojcu lub matce, gdy są prawnie uznanymi. Nie nadaje im żadnego prawa do majątku po krewnych ich ojca i matki.

757. Prawa dziecka naturalnego do majątku po jego ojcu lub matce zmarłych, urządzają się w sposób następujący:

Jeżeli ojciec lub matka pozostawili zstępnych prawych, prawo to służy do jednej trzeciej części udziału spadkowego, jakiby miało dziecko naturalne, gdyby było prawém; do połowy, gdy ojciec lub matka nie pozostawiają zstępnych, lecz tylko wstępnych, albo też braci lub siostry; do trzech czwartych części, gdy ojciec lub matka nie pozostawiają ani zstępnych, ani wstępnych, ani braci, ani sióstr.

758. Dziecko naturalne ma prawo do całości majątku, gdy jego ojciec lub matka nie pozostawili krewnych w stopniu dającym prawo do spadku.

759. W przypadku wcześniejszej śmierci dziecka naturalnego, jego dzieci lub zstępni mogą poszukiwać praw oznaczonych w artykułach poprzedzających.

760. Dziecko naturalne lub jego zstępni, obowiązani są zaliczyć na rzecz tego, co im z prawa należy, wszystko to, co otrzymali od ojca lub matki, po których się spadek otworzył, i coby ulegało powrotowi, podług prawideł w Odstępie II Działu VI niniejszego Tytułu objętych.

761. Wszelkie poszukiwanie jest im wzbronione, gdy otrzymały za życia ojca swego lub matki, połowę tego, co im artykuły poprzedzające zapewniają, z wyraźnym ze strony ich ojca lub matki oświadczeniem, że zamiarem ich jest ograniczyć dziecko naturalne do udziału, jaki mu wyznaczili.

W przypadku gdyby udział ten był mniejszym od połowy tego, coby dziecku naturalnemu przypaść powinno, będzie mogło żądać tylko uzupełnienia téj połowy.

762. Rozporządzenia objęte w art. 757 i 758 nie stosują się do dzieci z cudzołóstwa i kazirodztwa.

Prawo nie przyznaje im nic więcej jak tylko alimenty.

763. Alimenty te oznaczają się, ze względu na za-
możność ojca lub matki, oraz na ilość i przymiot następców
prawych.

764. Gdy ojciec lub matka dziecięcia zrodzonego
w cudzołóstwie lub kazirodztwie dali je nauczyć rzemiosła
lub rękodzieła, albo jeżeli jedno z nich za życia swego za-
pewniło mu alimenty, dziecię nie będzie mogło do spadku po
nich czynić żadnych roszczeń.

765. Spadek po dziecku naturalnym, zmarłym bezpo-
tomnie, przechodzi na tego z rodziców, które je uznało, albo
po połowie na oboje rodziców, jeżeli uznane zostało przez
jednego i drugiego.

766. W przypadku wcześniejszej śmierci ojca i matki dziecka naturalnego, majątki, jakie od nich otrzymało, przechodzą na braci lub siostry prawe, jeżeli te majątki znajdują się w naturze w pozostałości: skargi o zwrot, jeżeli służą, albo cena tych majątków, gdy były zbyte, o ile się jeszcze należy, wracają również do braci i sióstr prawych. Wszystkie inne majątki przechodzą na braci i siostry naturalne, albo na ich zstępnych.

ODDZIAŁ II.

O prawach pozostałego przy życiu małżonka i Rządu.

767. Gdy zmarły nie zostawia ani krewnych w stopniu dającym prawo do spadku, ani dzieci naturalnych, majątek po nim spadkowy należy do pozostałego przy życiu małżonka nie rozwiedzionego.

768. W braku małżonka przy życiu pozostałego spadek staje się własnością Rządu.

Por. postanowienia zamieszczone w przypisach VI i VII do art. 723 niniejszego kodeksu.

769. Małżonek przy życiu pozostały i zarzą^d dóbr rządowych *), którzy roszcżą prawa do spadku, obowiązani są postarać się o opieczetowanie i spisanie inwentarza, podług form przepisanych dla przyjęcia spadków z dobrodziejstwem inwentarza.

*) obecnie izba skarbową, — por. art. 2—18 post. Rady Adm. Król. 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r. (D o d a t e k XXV).

770. Winni żądać wprowadzenia siebie w posiadanie od Trybunału pierwszej instancji *), w obrebie którego otworzył się

spadek. Trybunał *) nie może wyrzec co do tego żądania inaczej, jak po odbyciu trzech ogłoszeń i rozlepień według zwykłych form, oraz po wysłuchaniu wniosków Prokuratora Królewskiego.

*) Sąd okręgowy, — por. art. 102 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. 19 Lutego 1875, oraz art. 15 post. Rady Adm. Król. 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r. (D o d a t e k XXV).

771. Małżonek przy życiu pozostały obowiązany jest również postarać się o sprzedaż ruchomości lub złożyć porękę dostateczną, dla zapewnienia ich zwrotu na przypadek zgłoszenia się w ciągu trzech lat następców zmarłego: po upływie tego czasu, poręka ustaje.

772. Małżonek przy życiu pozostały, albo zarząd dóbr rządowych, którzyby niedopełnili formalności dla nich respective przepisanych, skazani być mogą na wynagrodzenie szkód strat na rzecz następców, jeżeli takowi się zgłoszą.

773. Rozporządzenia art. 769, 770, 771, 772 rozciągają się do dzieci naturalnych, powołanych do spadku w braku krewnych.

DZIAŁ V.

O przyjęciu i zrzeczeniu się spadku.

ODDZIAŁ I.

O p r z y j ę c i u.

774. Spadek może być przyjęty prosto i bezwarunkowo, albo z dobrodziejstwem inwentarza.

775. Nikt nie jest obowiązany przyjąć spadku, jaki dla niego przypadł.

776. Niewiasty zameżne nie mogą ważnie przyjąć spadku bez upoważnienia męża lub sądu, stosownie do przepisów Działu VI Tytułu *O małżeństwie* *).

*) Dział V Tytułu V Ks. I Kodexu Cywilnego Król. Polskiego (art. 184, 185).

Spadki przypadłe dla małoletnich i bezwłasnowolnych, nie będą mogły ważnie być przyjęte inaczéj, jak tylko stosownie do rozporządzeń Tytułu *O małoletności, opiece i usamowolnieniu* **).

***) Ks. I, Tytuł X Kod. Cyw. Król. Polsk.

777. Skutek przyjęcia cofa się do dnia przyjęcia spadku.

778. Przyjęcie może być wyraźne lub milczące: jest wyraźne, gdy kto przybiera tytuł lub przymiot spadkobiercy w akcie urzędowym lub prywatnym; jest milczące, gdy następca spełnia czyn, z którego koniecznie wynika zamiar przyjęcia spadku, i któregooby nie miał prawa spełnić inaczéj jak w przymiocie spadkobiercy.

779. Czyny czysto zachowawcze, nadzoru i tymczasowego zarządu, nie są czynami przystąpienia do spadku, jeżeli w nich nie przybrano tytułu lub przymiotu spadkobiercy.

780. Darowizna, sprzedaż lub ustąpienie praw spadkowych, jakie czyni jeden ze współnastępców, bądź na rzecz obcego, bądź na rzecz wszystkich współnastępców,

ładź wreszcie na rzecz niektórych z nich, pociąga za sobą przyjęcie spadku z jego strony.

Toż samo stosuje się:

1) Do zrzeczenia się, nawet tytułem darmym, jakie czyni jeden z następców na korzyść jednego lub kilku ze swoich współnastępców.

2) Do zrzeczenia się, jakie czyni nawet na korzyść wszystkich bez różnicy współnastępców, gdy otrzymał cenę swego zrzeczenia się.

781. Gdy ten, na którego spadek przypadł, umarł, nie zrzekłszy się onego, lub nie przyjąwszy go wyraźnie albo milcząco, następcy jego mogą takowy przyjąć lub zrzec się go w jego prawach.

782. Jeżeli ci następcy nie zgadzają się co do przyjęcia lub zrzeczenia się spadku, takowy przyjęty być winien z dobrodziejstwem inwentarza.

783. Pełnoletni nie może zaskarżać przyjęcia przez siebie spadku wyraźnie lub milcząco, chyba tylko wtenczas, gdy to przyjęcie było skutkiem podstępny, jakiego się względem niego dopuszczono: nie może nigdy zanieść skargi pod pozorem pokrzywdzenia, wyjąwszy tylko w tym przypadku, gdyby się okazało, że spadek jest wyczerpany lub zmniejszony więcej jak o połowę, przez odkrycie testamentu nieznanego w chwili przyjęcia.

ODDZIAŁ II.

O zrzeczeniu się spadków.

784. Zrzeczenie się spadku nie domniemywa się: może być uczynione tylko w kancelaryi Pisarza Trybunału pierwszej instancji, w obrębie którego otworzył się spadek, w księdze oddzielnej na ten cel utrzymywanej.

Ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd., d. 19 Lutego 1875 r.

Art. 111. . . . . spadkobiercy zrzekający się spadku, zawiadamiają o tém właściwy sąd, podług ogólnych przepisów o właściwości sądu stosownie do rodzaju i wartości majątku. Zawiadomienie to wpisuje się w księgę w sposób przepisany przez art. 784 kodeksu cywilnego.

785. Następca, który się zrzeka, uważanym jest tak, jakby nigdy nie był następcą.

786. Udział zrzekającego się przyrasta jego współnastępcom; jeżeli sam tylko jest następcą, udział ten przechodzi do następnego stopnia.

787. Nie można nigdy przyjąć prawem zastępstwa w miejsce tego, który się zrzekł spadku: jeżeli zrzekający się jest sam jeden następcą w swoim stopniu, albo jeżeli wszyscy jego współnastępcy zrzekają się, dzieci przychodzą prawem własnym i biorą spadek podług ilości głów.

788. Wierzyciele tego, który się zrzekł spadku z ubliżeniem ich prawom, mogą wyjednać dla siebie upoważnienie

sądu do przyjęcia spadku w prawach swego dłużnika, w jego miejscu i stopniu.

W tym przypadku zrzeczenie się zostaje unieważnione tylko na korzyść wierzycieli i jedynie do wysokości ich wierzytelności, nie zaś na korzyść następcy, który się zrzekł spadku.

789. Możnaść przyjęcia lub zrzeczenia się spadku przedawnia się upływem czasu wymaganego do najdłuższego przedawnienia praw nieruchomości.

790. Dopóki przedawnienie prawa przyjęcia nie zostało nabyte przeciwko zrzekającym się następcom, służy im jeszcze możnaść przyjęcia spadku, jeżeli nie został już przyjęty przez innych następców; co wszakże nie ubliża prawom, jakieby nabyć mogły do majątków spadkowych trzecie osoby, bądź przez przedawnienie, bądź przez akta ważne dokonane z kuratorem spadku wakującego.

791. Nie można, nawet przez umowę przedślubną, zrekać się spadku po osobie żyjącej, ani też zbywać praw ewentualnych, jakieby można mieć do tegoż spadku.

792. Następcy, którzyby usunęli lub utaili przedmioty spadkowe, utracają możnaść zrzeczenia się spadku: stają się spadkobiercami prostymi i bezwarunkowymi, bez względu na zrzeczenie się, i nie mogą żądać jakiegobądź udziału z przedmiotów usuniętych lub utajonych.

O D D Z I A Ł III.

O dobrodziejstwie inwentarza, jego skutkach, i obowiązkach spadkobiercy beneficjalnego.

793. Oświadczenie spadkobiercy, iż przymiot ten przyjmuje jedynie tylko z dobrodziejstwem inwentarza, powinno być uczynione w Kancelaryi Pisarza Trybunału pierwszej instancyi, w obrębie którego otworzył się spadek, i być wpisane w księgę przeznaczoną do przyjmowania aktów zrzeczenia się.

Por. art. 103 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczony w końcu niniejszego działu pod art. 810.

794. Oświadczenie to nie ma skutku, jeżeli go nie poprzedziło lub po niem nie nastąpiło spisanie rzetelnego i dokładnego inwentarza majątku spadkowego, a to według form wskazanych w Kodexie Postępowania Sądowego, i w terminach poniżej oznaczonych.

Por. art. 77—86 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczone pod art. 821 niniejszego kodexu.

795. Spadkobiercy służą trzy miesiące do spisania inwentarza, licząc od dnia otwarcia spadku.

Służy mu nadto, do namysłu względem przyjęcia lub zrzeczenia się spadku, termin czterdziesto-dniowy, którego bieg zaczyna się od dnia upływu trzech miesięcy, przeznaczonych na spisanie inwentarza, lub od dnia zamknięcia inwentarza, jeżeli takowy ukończony został przed upływem trzech miesięcy.

796. Jeżeli jednak w spadku znajdują się przedmioty zniszczeniu ulegające, lub wymagające zbyt kosztownego

utrzymania, następca może, w przymiocie zdolnego do dziedziczenia, wyjednać upoważnienie sądowe do sprzedaży tych przedmiotów, z czego nie będzie można przeciw niemu wnieść, że spadek przyjął.

Przedaż tę dopełnić winien Urzędnik publiczny, za poprzedniem skutecznieniem rozlepień i obwieszczeń, określonych w przepisach Kodexu Postępowania Sądowego.

Por. art. 104 i 105 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczone na końcu niniejszego działu pod art. 810.

797. W czasie biegu terminów do spisania inwentarza i namysłu, następca nie może być zmuszonym do oświadczenia się względem swego przymiotu, i nie można przeciwko niemu otrzymać skazania: jeżeli z upływem terminu, lub przedtém zrzeka się spadku, koszta przez niego prawnie do tego czasu poniesione są ciężarem spadku.

798. Po upływie powyższych terminów, następca, na przypadek wymierzonych przeciwko niemu poszukiwań, może żądać nowego terminu, którego Trybunał. spór rozpoznający, dozwoli mu lub odmówi, stosownie do okoliczności.

Por. art. 103 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczony w końcu niniejszego działu, pod art. 810.

799. Koszta poszukiwań, w przypadku w artykule poprzedzającym przewidzianym, są ciężarem spadku, jeżeli następca usprawiedliwi, że, albo nie miał wiadomości o zgonie, albo też, że terminy były niedostateczne, bądź że względu położenia majątków, bądź też ze względu na wyniki spory: jeżeli tego nie usprawiedliwi, koszta pozostają jego osobistym ciężarem.

800. Jednakże następca, po upływie terminów wskazanych w art. 795, a nawet udzielonych przez sędziego stosownie do art. 798, zachowuje jeszcze możliwość spisania inwentarza i oświadczenia, że chce być spadkobiercą beneficjalnym, jeżeli zresztą nie spełnił czynu spadkobiercy, lub jeżeli nie istnieje przeciwko niemu wyrok prawomocny, skazujący go w przymocie prostego i bezwarunkowego spadkobiercy.

801. Następca, który się stał winnym zatajenia, lub który świadomie i w złąj wierze zaniedbał podać do inwentarza przedmioty spadkowe, utracą dobrodziejstwo inwentarza.

802. Skutkiem dobrodziejstwa inwentarza spadkobiercy te służą korzyści:

1) Że nie jest obowiązany do płacenia długów spadkowych, jak tylko do wysokości majątku, jaki w spadku otrzymał, a nawet może się uwolnić od płacenia długów, oddając cały majątek spadkowy wierzycielom i zapisobiercom.

2) Że nie mięsza swego majątku osobistego ze spadkowym, i że zachowuje przeciwko spadkowi prawo żądania zapłaty swoich wierzytelności.

803. Spadkobierca beneficjalny ma obowiązek zarządzania majątkiem spadkowym, i powinien złożyć rachunki ze swego zarządu wierzycielom i zapisobiercom.

Nie może być poszukiwanym ze swego osobistego majątku inaczéj jak za poprzedniém postawieniem go w stanie opóznienia co do złożenia rachunków, i tylko w razie niedopełnienia tego obowiązku.

Po sprawdzeniu rachunku może być poszukiwanym z osobistego majątku jedynie do wysokości resztującej sumy, jaka u niego z rachunku pozostała.

Por. art. 109 Ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczony w końcu niniejszego działu, pod art. 810.

804. Nie odpowiada jak tylko za ciężkie przewinienia popełnione w powierzonym mu zarządzie.

805. Nie może inaczéj przedawać ruchomości spadkowych, jak tylko za pośrednictwem Urzędnika publicznego przez licytację i za poprzedniéj skutecznieniem zwykłych rozlepień i obwieszczeń.

Por. art. 105 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. pomieszczony w końcu niniejszego działu, pod art. 810; również art. 1027—1039 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

Jeżeli je zwraca w naturze, o tyle tylko jest odpowiedzialnym za zmniejszenie ich wartości, lub pogorszenie ich stanu, o ile to z jego niedbalstwa pochodzi.

806. Nie może inaczéj przedawać nieruchomości, jak tylko z zachowaniem form przepisanych w Kodexie Postępowania Sądowego: obowiązany jest cenę ich przekazać wierzycielom hipotecznym, którzy prawa swe objawili.

Por. art. 105, 122—126 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd., pomieszczone pod art. 810 i 827 niniejszego kodexu; art. 1133—1160 ust. post. sąd. cyw. 1864 r., oraz art. 205—208 post. o zast. ust. sąd. do Warsz. Okr. Sąd.

807. Obowiązany jest, jeżeli wierzyciele lub inne osoby interesowane tego wymagają, stawić poręczyciela dobrego i wypłacalnego za wartość ruchomości inwentarzem objętych i za tę część nieruchomości, jaka wierzycielom hipotecznym nie została przekazaną.

Gdyby takiego poręczyciela nie dostarczył, ruchomości będą przedane, a cena ich, równie jak i część ceny nieruchomości, wierzycielom hipotecznym nie przekazana, zostanie do depozytu złożoną, dla użycia jej na zaspokojenie ciężarów spadku.

Por. art. 108 ust. postępow. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczony pod art. 810.

808. Jeżeli są wierzyciele sprzeciwiający się, spadkobierca beneficjalny nie może wypłacać inaczéj jak w porządku i sposobie przez sędziego oznaczonym.

Jeżeli nie ma wierzycieli sprzeciwiających się, wypłaca wierzycielom i zapisobiercom w miarę ich zgłoszenia się.

809. Wierzyciele nie sprzeciwiający się, którzy się zgłoszą po sprawdzeniu rachunku i zapłaceniu pozostałej z niego należności, mają regres tylko do zapisobierców.

W jednym i drugim przypadku regres przedawnia się upływem lat trzech, licząc od dnia zamknięcia rachunku i zapłaty pozostałej z niego należności.

Wyrażenie użyte w drugim ustępie niniejszego artykułu: „w jednym i drugim przypadku,“ nie jest ścisłe, ponieważ w ustępie pierwszym tego artykułu jest mowa tylko o jednym przypadku. Ta nieścisłość we francuzkim texcie powstała w skutek wykreślenia z pierwotnej redakcyi przepisu o drugim przypadku, mianowicie o tym, iż wierzyciele mogą się zgłosić i przed sprawdzeniem rachunku.

810. Koszta opieczetowania, jeżeli takowe miało miejsce, inwentarza i rachunku, są ciężarem spadku.

Ustawa post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd., 19 Lutego 1875 r.

ROZDZIAŁ PIĘTNASTY.

O WARUNKÓWEM PRZYJĘCIU SPADKU Z DOBRÓDZIEJSTWEM INWENTARZA.

103. Spadkobiercy przyjmujący spadek warunkowo z dobrodziejstwem inwentarza, oznajmniają o tém pokojowym lub zwyczajnym

władzom sądowym, podług ogólnych przepisów o właściwości sądu, stosownie do rodzaju i wartości majątku spadkowego.

104. Osoba na korzyść której otworzył się spadek, życząca przed wstąpieniem w prawa spadkobiercy i zgodnie z postanowieniami w tym przedmiocie kodexu cywilnego, uzyskać upoważnienie do sprzedaży majątku spadkowego, wyjednywa w tym celu upoważnienie właściwego sądu.

105. Sprzedaż ruchomości odbywa się według ogólnych przepisów ustawy postępowania sądowego cywilnego o sprzedaży publicznej ruchomości, a sprzedaż majątku nieruchomego, odbywa się podług przepisów, ustanowionych artykułami 122—126 niniejszej ustawy.

art. 122—126 zamieszczone są niżej pod art. 827 niniejszego kodexu.

106. Niezachowanie porządku wskazanego w artykułach 104 i 105 pociąga za sobą uznanie spadkobiercy warunkowego za bezwarcunkowego.

107. Suma uzyskana ze sprzedaży majątku spadkowego rozdziela się pomiędzy wierzycieli, podług ogólnych przepisów ustawy postępowania sądowego cywilnego.

108. W razie żądania wierzycieli od spadkobiercy przyjmującego spadek warunkowo, stawienia poręki, takowa przedstawioną będzie właściwemu sądowi, który rozstrzygnie także wynikające w tym przedmiocie spory. Termin do stawienia poręki naznacza się trzydniowy, z doliczeniem czasu na odległość (art. 300 ust. post. sąd. cyw.).

109. Spadkobierca który przyjął spadek warunkowo, obowiązany jest do zdawania rachunku ze wszystkich swych czynności spadku dotyczących.

110. Skargi przez spadkobiercę przyjmującego spadek warunkowo, wytaczać się mające przeciw spadkowi, wytaczane będą przeciwko jego współspadkobiercom; jeżeli zaś innych spadkobierców nie ma, albo też wszyscy wytaczają podobną skargę, wtedy wyznacza się oddzielny kurator, przeciwko któremu też wytaczają się pomienione skargi. Kurator ten mianuje się w takiż sam sposób, jak kurator spadku wakującego (art. 96).

ODDZIAŁ IV.

O spadkach wakujących.

§11. Jeżeli, po upływie terminów do spisania inwentarza i do namysłu, nikt się o spadek nie zgłasza, jeżeli nie ma znanego następcy, lub też znani następcy zrzekli się spadku, takowy poczytuje się za wakujący.

812. Trybunał pierwszej instancji, w obrębie którego otworzył się spadek, mianuje kuratora na żądanie osób interessowanych, lub na wniosek Prokuratora Królewskiego.

Por. art. 96 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczony niżej pod art. 814.

813. Kurator spadku wakującego ma przedewszystki-
 kiem obowiązek wykazać stan jego przez spisanie inwentarza: wykonywa i poszukuje prawa spadkowe; odpowiada na powództwa przeciwko spadkowi wytoczone; zarządza, pod obowiązkiem złożenia gotowizny znajdującej się w spadku i pieniędzy pochodzących z ceny ruchomości lub nieruchomości przedanych, do kassy skarbowej *), a to dla zachowania praw i pod obowiązkiem zdania rachunku komu wypadnie.

*) obecnie, do banku polskiego, — por. art. 21 post. Rady Adm. Król., z dnia 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r. (D o d a t e k XXV), art. 97—100 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. niżej pod art. 814.

814. Rozporządzenia Oddziału III niniejszego Działu, co do formy inwentarza, co do sposobu zarządu i składania rachunków przez spadkobiercę beneficjalnego, są, zresztą, wspólne kuratorom spadków wakujących.

Ustawa postępow. rozm. w Warsz. Okr. Sąd., 19 Lutego 1875 r.

ROZDZIAŁ CZTERNASTY.

O ZABEZPIECZENIU SPADKU WAKUJĄCEGO I BEZDZIEDZICZNEGO.

96. Spadek wakujący zabezpiecza się przez osobnego kuratora wyznaczonego przez sąd okręgowy.

97. Kurator spadku wakującego obowiązany jest przedewszystki-
 kiem żądać ujawnienia majątku spadkowego przez spisanie inwentarza, jeżeli takowy nie był sporządzony, i sprzedaży ruchomości, jeżeli takowa powinna być odbyta na mocy przepisów obowiązujących w okręgu sądowym warszawskim (art. 77—86, 124 i 125).

98. W razie konieczności sprzedaży nieruchomości, kurator zanosí w tym celu prośbę do sądu okręgowego, z dokładnym wymie-
 nieniem majątku na sprzedaż przeznaczzonego.

99. Sąd uznawszy sprzedaż majątku nieruchomego za konieczną, wyznacza biegłych do oszacowania takowego i po rozpoznaniu ich opinii, oraz po wysłuchaniu wniosków prokuratora, wydaje decyzję o sprzedaży.

100. Sprzedaż majątku nieruchomego, należącego do spadku wakującego, odbywa się podług ogólnych przepisów ustawy postępowania sądowego cywilnego o sprzedaży publicznej.

101. Pod względem zarządu majątkiem spadkowym i zdawania rachunków, kurator podlega przepisom z dnia 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 roku, (Dziennik Praw, tom XXIX, str. 23), i dodatkowym do nich postanowieniom.

Postanowienie Rady Administracyjnej Królestwa 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r., załącza się przy niniejszém. (D o d a t e k XXV).

102. Spadek bezdziedziczny zabezpiecza się w sposób, wskazany w przepisach, zamieszczonych w poprzedzającym 101 artykule.

DZIAŁ VI.

O dziale i powrotach.

ODDZIAŁ I.

O skardze działowej i jej formie.

815. Nikt nie może być zmuszonym do pozostawiania w niepodzielności; i zawsze można domagać się działu, bez względu na zakazy i umowy przeciwne.

Można jednak umówić się o zawieszenie działu przez czas oznaczony: umowa ta nie może być obowiązującą dłużej nad lat pięć, lecz może być ponowioną.

816. Można żądać działu wtenczas nawet, gdyby jeden ze współnastępców użytkował oddzielnie z części majątków spadkowych, jeżeli nie było aktu działowego, lub posiadania dostatecznego do nabycia przedawnienia.

817. Powództwo o dział, ze strony współspadkobierców małoletnich lub bezwłasnowolnych, może być wytaczane przez ich opiekunów, szczegółowo upoważnionych przez radę rodzinną.

Co do nieobecnych współspadkobierców, powództwo służy krewnym wprowadzonym w posiadanie.

818. Mąż może, bez wpływu żony, żądać działu przedmiotów ruchomych lub nieruchomości na nią przypadłych i ulegających wspólności: co do przedmiotów nie ulegających wspólności, mąż nie może żądać ich działu, bez wpływu żony; może tylko, jeżeli mu służy prawo użytkowania na jej majątku, żądać działu tymczasowego.

Współspadkobiercy żony nie mogą żądać działu stanowczego inaczej, jak za przywołaniem do sprawy męża i żony.

819. Jeżeli wszyscy następcy są obecni i pełnoletni, opieczętowanie przedmiotów spadkowych nie jest potrzebne, i dział będzie mógł być dopełnionym w takiej formie i przez taki akt, jak strony interesowane za właściwe uznają.

Jeżeli nie wszyscy następcy są obecni, jeżeli pomiędzy nimi są małoletni lub bezwłasnowolni, opieczętowanie powinno być dopełnione w jaknajkrótszym czasie, bądź na żądanie następców, bądź w skutku działania Prokuratora Królewskiego przy Trybunale pierwszej instancji, bądź z urzędu przez sędziego pokoju, w obrebie którego otworzył się spadek.

Por. art. 37 i 41 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczone niżej pod art. 820.

820. Wierzyciele mogą także żądać opieczętowania na mocy tytułu egzekucyjnego lub pozwolenia sędziego.

Ustawa post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd., 19 Lutego 1875 r.

ROZDZIAŁ DZIEWIĄTY.

O OPIECZĘTOWANIU POZOSTAŁEGO PO ZMARŁYM MAJĄTKU.

37. Rozporządzenie opieczętowania pozostałego po zmarłym majątku wydaje sędzia pokoju lub sędzia gminny, stosownie do tego, czy majątek znajduje się w miejscowości ulegającej jurysdykcji sędziego pokoju lub sądu gminnego.

38. Opieczętowania pozostałego po zmarłym majątku mogą żądać:

1. Wszyscy roszcący swe prawa do spadku lub do wspólności majątku.

2. Wierzyciele, wymienieni w artykule 820 księgi trzeciej kodexu cywilnego.

3. W razie nieobecności czy to małżonka czy spadkobierców, czy też jednego z nich, — osoby które mieszkały w jednym domu ze zmarłym, tudzież służący i domownicy.

39. Z liczby osób wymienionych, w punktach 1-szym i 2-gim artykułu poprzedzającego, małoletni usamowolnieni, mają prawo żądać opieczętowania bez współudziału swego kuratora; w imieniu zaś małoletnich nieusamowolnionych i nie mających opiekuna, lub w razie nieobecności tegoż każdy z krewnych, może żądać opieczętowania.

40. Osoby wymienione w art. 38 i 39, żądając opieczętowania powinny wskazać obrane przez nich zamieszkanie w mieście lub gminie, w której następuje opieczętowanie.

41. Niezależnie od żądania osób, wymienionych w art. 38 i 39, opieczętowanie nastąpi na żądanie osób urzędu publicznego, na skutek doniesienia policji i z rozporządzenia sędziego pokoju lub sędziego gminnego:

1) Jeżeli małoletni nie ma opiekuna, a żaden z krewnych nie żąda opieczętowania;

2) Jeżeli małżonek albo wszyscy spadkobiercy lub też jeden z nich są nieobecni;

3) W razie śmierci osoby pozostającej w służbie rządowej lub publicznej, u której, z powodu zajęć służbowych mogły znajdować się papiery, księgi i inne, mogące obchodzić rząd lub publiczność dokumenta lub majątek ruchomy.

W takim razie opieczętowane będą tylko takie dokumenta i majątek.

42. Opieczętowania dokonywa komornik przy zjeździe sędziego pokoju albo osoba zastępująca go, albo też wójt gminy.

43. Opieczętowanie dokonywa się w obecności najmniej dwóch świadków postronnych, przez przyłożenie pieczęci urzędowej na składowach i przedmiotach znajdujących się w pomieszczeniach nie opieczętowanych.

44. Przy opieczętowaniu mogą być obecne osoby, wymienione w art. 38 i 39.

45. Opieczętowaniu nie podlegają przedmioty konieczne do użytku codziennego osób pozostających w domu lub mieszkaniu gdzie mieszkał zmarły, jakoteż przedmioty, które ze swój natury, nie mogą być opieczętowane. Wszystkich przedmiotów nieopieczętowanych winien być sporządzony krótki wykaz.

46. W razie doniesienia o istnieniu testamentu i żądania wyszukania takowego w mieszkaniu zmarłego, osoba dopełniająca opieczętowania, obowiązana jest przedewszystkiem zająć się odszukaniem testamentu, i jeżeli takowy wynajdzie, postąpić podług poniższego artykułu.

47. Jeżeli przy opieczętowaniu znajdują się pakiety zapieczętowane, dopełniający opieczętowania poświadczy ich formę zewnętrzną, pieczęć i podpis, jeżeli jest jaki, tudzież zaznaczy i podpisze pakiety wraz z osobami przytem obecnymi i prześle takowe do sędziego, z rozporządzenia którego dokonane zostało opieczętowanie. Jeżeli znajduje się testament nieopieczętowany, dopełniający opieczętowania obowiązany jest w takiż sam sposób poświadczyć, w jakim kształcie został znaleziony i przesłać takowy właściwemu sędziemu.

48. Opieczętowanie nie może być dopełnione po spisaniu inwentarza majątku, z wyjątkiem przypadku, gdy rozporządzenie odnośne wydano na skutek zaskarżenia spisu inwentarza.

49. Jeżeli żądanie opieczętowania uczynione było podczas spisywania inwentarza, sędzia pokoju lub sędzia gminny wydaje rozporządzenie opieczętowania wszystkich tych przedmiotów których nie zamieszczono jeszcze w inwentarzu.

50. Osoba dopełniająca opieczętowania obowiązana jest zapisywać wszystkie swoje czynności, dotyczące opieczętowania, do oddzielnego protokołu w którym oprócz tego powinno być oznaczone:

- 1) imię, nazwisko i urząd dopełniającego opieczętowanie;
- 2) rozporządzenie sędziego nakazujące opieczętowanie i czas, w jakim dopełniający opieczętowania rozporządzenie to otrzymał, a także wszystkie rozporządzenia, wydane podczas dopełniania opieczętowania;
- 3) rok, miesiąc, dzień i godzinę rozpoczęcia opieczętowania;
- 4) czy przystąpiono do opieczętowania przed pogrzebem zmarłego, który pozostawił majątek, czy po pogrzebie;
- 5) opisanie przedmiotów do których przyłożono pieczęć;
- 6) doniesienia i uwagi osób interesowanych.

51. Doniesienia piśmienne osób interesowanych dołączają się do protokołu, o czem robi się zaznaczenie w tymże protokole.

52. Protokół opieczętowania podpisują wszystkie obecne przy nim osoby.

53. Dopełniający opieczętowania obowiązany jest, na żądanie osób interesowanych wydawać za opłatą ustanowioną, wypisy poświadczony z protokołu opieczętowania.

54. W razie napotkania przy dopełnianiu opieczętowania trudności, osoba dopełniająca tę czynność, odnosi się do właściwego sędziego o rozstrzygnięcie takowej; opieczętowanie wstrzymuje się, a majątek nieopieczętowany oddaje się pod dozór straży. Jeżeli zaś z najmniejszej zwłoki w opieczętowaniu może wyniknąć szkoda, to osoba, której czynność tę poruczono, sama użyje środków tymczasowych w celu uchylenia napotkanych trudności, donosząc o tem bezwzględnie sędziemu.

55. Po skończeniu opieczętowania, protokół ze wszystkimi aneksami przedstawia się sędziemu, z rozporządzenia którego opieczętowanie miało miejsce.

56. Osoby, życzące sobie zastrzedz swoje prawa do majątku, ulegającego opieczętowaniu, wnoszą swoje żądania do sędziego, z rozporządzenia którego dopełnia się opieczętowanie, albo też donoszą piśmiennie lub ustnie, osobie dopełniającej opieczętowania, która w takim razie postąpi podług p. 6 art. 50 i art. 51 i 53 niniejszej ustawy. W żądaniu lub doniesieniu wspomnianych osób powinno być wskazane obrane przez nich, zamieszkanie w mieście lub gminie gdzie dopełnia się opieczętowanie.

ROZDZIAŁ DWUNASTY.

O ZACHOWANIU PRZEDMIOTÓW OPIECZĘTOWANYCH LUB OBJĘTYCH INWENTARZEM.

87. Przedmioty opieczętowane lub wniesione do inwentarza zachowują się podług przepisów zawartych w artykułach 1009—1020 ustawy postępowania sądowego cywilnego.

88. Przesłane do właściwego sędziego na zasadzie artykułów 47 i 75 ustawy niniejszej, zapieczętowane papiery, otwierają się przez sędziego, który poświadcza w jakim stanie zostały znalezione i te z nich które dotyczą spadku, pozostają w zachowaniu w miejscu wyznaczonem przez sędziego.

89. Jeżeli z napisu lub innego dowodu piśmiennego okazuje się, iż zapieczętowane papiery należą do osób trzecich, sędzia wezwie je na termin oznaczony, dla asystowania przy rozpieczętowaniu papierów.

90. W dniu oznaczonym, na zasadzie poprzedzającego artykułu, papiery otwierają się w obecności osób zawezwanych, a w razie ich niestawienia się w terminie bez ich obecności. Następnie papiery nie należące do spadku, zwracają się komu należy, lub też zapieczętują się napowrót celem oddania na pierwsze zażądanie.

91. Klucze od zamków opieczętowanych zachowują się u sędziego, który do chwili odjęcia pieczęci nie może ani sam wchodzić do mieszkania w którym opieczętowanie nastąpiło, ani dozwolić tego komu innemu, wyjąwszy konieczną tego potrzebę i nie inaczej, jak w skutek oddzielnój co do tego decyzji, z dokładnem wskazaniem powodów.

O skargach i sporach przy opieczętowaniu, por. art. 92 — 95 ust. post. roz. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczone pod art. 821 niniejszego kodexu.

I. O majątku ruchomym, pozostałym po osobach stale zamieszkałych w Cesarstwie, zaś czasowo w Królestwie Polskiem przebywających, — zob. Dodatek XXVI, A.

II. O majątku ruchomym, pozostałym po wojskowych, — zob. Dodatek XXVI, B.

III. O zabezpieczeniu majątku, pozostałego po cudzoziemcach.

Art. III traktatu o handlu i żegludze, zawartego z Królestwem Niderlandów, 1 (13) Września 1846 r., — zob. Dodatek III, C.

Art. 13 traktatu o handlu i żegludze, zawartego z Wielką Brytanią i Irlandią 31 Grudnia (12 Stycznia) 1858/9 r., — zob. Dodatek III, D.

Art. 19 traktatu o handlu i żegludze, zawartego z Austryą 2 (14) Września 1860 r., — zob. Dodatek III, E.

Deklaracya dotycząca ruchomych spadków, pozostałych po poddanych Saskich, zmarłych w Królestwie Polskiem, oraz po poddanych Królestwa Polskiego, zmarłych w Saksonii, zamieniona 11 (23) Kwietnia 1864 r., załącza się przy niniejszém, — Dodatek XXVII.

Art. 4 Konwencji o osiedlaniu się i handlu, zawarta w Bernie między Rosyą i Szwajcaryą 14 (26) Grudnia 1872 r., — zob. Dodatek III, I.

Konwencya o spadkach, zawarta między Rosyą i Francją, 20 Marca (1 Kwietnia) 1874 r., załącza się przy niniejszém, — Dodatek XXVII.

Konwencya o spadkach, zawarta między Rosyą i Niemcami, 31 Października (12 Listopada) 1874 r., przy niniejszém załącza się, — Dodatek XXVII.

Konwencya o spadkach, zawarta między Rosyą i Włochami 16 (28) Kwietnia 1875 r., przy niniejszém załącza się, — Dodatek XXVII.

821. Po dopełnieniu opieczętowania, wszyscy wierzyciele mogą sprzeciwiać się odjęciu pieczęci bez ich wezwania, chociażby nie mieli ani tytułu egzekucyjnego, ani pozwolenia sędziego.

Formalności co do odjęcia pieczęci i sporządzenia inwentarza, wskazane są w przepisach Kodexu Postępowania Sądowego.

Ustawa post. rozm. w Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r.

ROZDZIAŁ DZIESIĄTY.

O O D J Ę C I U P I E C Z Ę C I.

57. Pieczęci odejmują się z rozporządzenia sędziego pokoju lub sędziego gminnego, w porządku, wskazanym w art. 37 ustawy niniejszej.

58. Rozporządzenie odjęcia pieczęci wydaje się na żądanie osób, wymienionych w art. 38 ustawy niniejszej, wyjąwszy sług, domowników, i mieszkających w jednym domu ze zmarłym. W żądaniu powinno być oznaczone miejsce zamieszkania i mieszkania żądającego.

59. Pieczęci nie mogą być odjęte przed upływem trzech dni po pogrzebie osoby, po której majątek pozostał, jeżeli opieczętowanie było dopełnione przed pogrzebem.

60. Pieczęci nie mogą być odjęte przed upływem trzech dni od ukończenia opieczętowania, jeżeli opieczętowanie było dopełnione po pogrzebie.

61. Niezachowanie przepisów, wskazanych w art. 59 i 60, pociąga za sobą obowiązek wynagrodzenia szkód i strat, wyniknąć zżąd mogących.

62. Pieczęci mogą być odjęte przed terminem, ustanowionym w art. 60, tylko na mocy postanowienia sądu, albo z rozporządzenia sędziego pokoju lub sędziego gminnego.

63. Jeżeli wszyscy spadkobiercy lub niektórzy z nich są małoletni i nieusamowolnieni, do odjęcia pieczęci przystąpić nie można, dopóki nie będzie ustanowioną opieka, albo nie nastąpi usamowolnienie.

64. Pieczęci odejmują urzędnicy, wymienieni w art. 42 ustawy, niniejszej. Jeżeli odjęcie pieczęci jest połączone ze spisem inwentarza pieczęć odejmuje osoba, spisująca inwentarz (art. 78).

65. Pieczęci odejmują się w obecności najmniej dwóch świadków postronnych i osób, które na mocy następującego artykułu mają prawo znajdowania się przytem.

66. Przy odjęciu pieczęci mogą być obecni :

- 1) współmałżonek przy życiu pozostały;
- 2) domniemani spadkobiercy;
- 3) wykonawcy testamentu;
- 4) osoby, które otrzymały zapisy z majątku spadkowego na zasadzie art. 1003--1013 Księgi trzeciej kodexu cywilnego, jeżeli są wiadome;

5) osoby, które zastrzegły swoje prawa do majątku opieczętowanego, podczas dopełnienia opieczętowania (p. 6 art. 50 i art. 52 i 56).

67. Do odjęcia pieczęci przystępuje się po wezwaniu osób, wymienionych w poprzedzającym artykule. W wezwaniach lub obwieszczeniu oznacza się rok, miesiąc, dzień i godzina odjęcia pieczęci.

68. Osobom, wymienionym w punkcie 5 art. 66 wezwanie doręcza się w obraném przez nich zamieszkanu.

69. Osoby, wymienione w artykule 66, mogą się znajdować na wszystkich terminach odjęcia pieczęci osobiście lub przez pełnomocnika.

70. Jeżeli odjęcie pieczęci jest połączone z oszacowaniem majątku spadkowego, takowe dopełnia się na zasadzie ogólnych prawideł o oszacowaniu, zamieszczonych w ustawie postępowania sądowego cywilnego.

71. Gdy przyczyna opieczętowania ustała przed odjęciem pieczęci, lub w ciągu ich odejmowania, pieczęci odjęte zostaną bez spisania inwentarza.

72. Jeżeli odjęcie pieczęci połączone jest ze spisaniem inwentarza, pieczęci odejmują się stopniowo, w miarę sporządzania inwentarza.

73. W razie konieczności odroczenia spisania inwentarza do innego terminu, a także, gdy po odjęciu pieczęci przedmioty jednego gatunku łączą się, celem wciągnięcia ich razem do inwentarza, do przedmiotów, z których odjęta była pieczęć, pieczęci napowrót się przykładają.

74. W razie wniesienia przy odejmowaniu pieczęci żądania poszukiwania testamentu, postąpić należy podług art. 46 i 47 ustawy niniejszej.

75. Jeżeli znajdują się przedmioty i papiery, nienależące do spadku, o które upominały się osoby trzecie, oddane będą komu należy, o czém zaznacza się w protokule. Gdyby natychmiast oddane być nie mogły, a opis ich był potrzebnym, takowy sporządzony będzie w protokule odjęcia pieczęci, a nie w inwentarzu.

76. Osoba, odejmująca pieczęć, obowiązana jest zapisywać wszystkie swoje czynności, do tego odnoszące się, do oddzielnego protokołu, który spisuje się w sposób, wskazany w artykule 50 niniejszej ustawy.

W protokule tym oznacza się:

1) imię, nazwisko i stan, a także stałe lub obrane zamieszkanie osoby, na żądanie której wydano rozporządzenie odjęcia pieczęci;

2) czas i sposób wezwania osób, wymienionych w artykule 66;

3) osoby, dopełniające oszacowania i biegli, jeżeli byli wezwani;

4) w jakim stanie znaleziono pieczęci, przyłożone do przedmiotów i pomieszczeń.

5) żądania osób interesowanych, wniesione przy odejmowaniu pieczęci i rozporządzenia w skutek tego wydane.

ROZDZIAŁ JEDENASTY.

O SPORZĄDZENIU INWENTARZA.

77. Rozporządzenie o spisaniu inwentarza wydaje się w sposób, wskazany w artykule 37 ustawy niniejszej, na żądanie osób, mających prawo domagać się odjęcia pieczęci (art. 58).

78. Spisanie inwentarza wkłada się na urzędników, wymienionych w artykule 42 ustawy niniejszej. Zresztą na żądanie osób, mających prawo żądać spisania inwentarza, spisanie takowego może być dozwolone wybranemu przez nich notaryuszowi, lecz nie inaczej, jak za jego zgodą.

79. Inwentarz spisuje się w obecności najmniej dwóch świadków postronnych i osób, mających prawo znajdowania się przy spisaniu inwentarza.

80. Przy spisaniu inwentarza mogą być obecni:

- 1) współmałżonek przy życiu pozostały;
- 2) domniemani spadkobiercy;
- 3) wykonawca testamentu, jeżeli treść testamentu jest wiadoma;
- 4) obdarowani i osoby które otrzymały zapisy z majątku spadkowego na zasadzie artykułu 1003—1013 księgi trzeciej kodexu cywilnego.

81. Bez zawezwania wymienionych w poprzedzającym artykule osób, nie można przystępować do spisania inwentarza.

82. Inwentarz spisuje się podług przepisów o zajęciu majątku, określonych w ustawie postępowania sądowego cywilnego, z zastosowaniem prawideł, zamieszczonych w poniższych artykułach.

83. Przedmioty i papiery, o które upomniała się osoba trzecia, nie wpisują się do inwentarza (art. 75).

84. W inwentarzu oznacza się wartość przedmiotów, na zasadzie ich oszacowania, i wymieniają się wszystkie dokumenta i papiery, na podstawie których można oznaczyć majątek czynny i bierny.

85. Papiery, dotyczące majątku spadkowego, będą numerem kolejnym oznaczone i na każdej karcie podpisane. Księgi i rejestra handlowe powinny być poświadczone w jakim stanie znajdowały się podczas spisania inwentarza, jeżeli księgi i rejestra nie są oznaczone liczbami i podpisane, będą ponumerowane i podpisane na każdej karcie; miejsca próżne jeżeli znajdują się na kartach zapisanych, zostaną przekreślone.

86. Czynności, dotyczących spisania inwentarza, sporządza się protokół, w sposób wskazany w artykułach 50 i 76.

ROZDZIAŁ TRZYNASTY.

O SKARGACH I SPORACH PRZY OPIECZĘTOWANIU, ODJĘCIU PIECZĘCI I SPISANIU INWENTARZA.

92. Skargi na rozporządzenia sędziów pokoju i sędziów gminnych, przy opieczętowaniu, odjęciu pieczęci lub spisaniu inwentarza,

zanoszone będą do zjazdu sędziów pokoju, w porządku, wskazanym w art. 167—169 ustawy postępowania sądowego cywilnego.

93. Termin do zanieśienia skargi liczy się od dnia dopełnienia czynności zaskarżonej, jeżeli była dopełnioną w obecności skarżącego, a w razie przeciwnym od dnia ogłoszenia mu postanowienia, na które skarga się zanosi, z doliczeniem w tym ostatnim razie czasu na odległość (art. 300 u. p. c.).

94. Podanie skargi nie wstrzymuje ani wykonania decyzji zaskarżonej, ani dalszych działań sędziego, chyba o wstrzymaniu takowych postanowił zjazd sędziów pokoju.

95. Skargi na niezachowanie przy opieczętowaniu, odjęciu pieczęci, spisaniu inwentarza prawideł prawem ustanowionych, jako też spory, wynikające przy dopełnieniu czynności, mających na celu zabezpieczenie majątku zmarłego, zanoszone będą, do właściwego sędziego pokoju lub sądu gminnego, w terminie, ustanowionym przez artykuł 1202 ustawy postępowania sądowego cywilnego.

822. Skarga o dział i spory w ciągu czynności działowych wynikające, ulegają rozpoznaniu Trybunału miejsca otwarcia spadku.

Przed tymże Trybunałem odbywać się będą licytacje i wytaczane będą skargi o rękojmię co do sched między współdzielącymi się, oraz skargi o zerwanie działów.

Por. art. 112, 113 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczone niżej pod art. 827 niniejszego kodeksu.

823. Jeżeli jeden ze współspadkobierców nie chce zgodzić się na dział, lub jeżeli wynikną spory, bądź co do sposobu postępowania, bądź też co do sposobu ukończenia działu, Trybunał wyrzecze jak w materji summarycznej, lub wyznaczy, jeżeli tego potrzeba, do kierowania czynnościami działowymi, jednego z sędziów, na sprawozdanie którego rozstrzyga spory.

Por. art. 114 ust. post. rozm. w Okr. Sąd. Warsz. zamieszczony niżej pod art. 827 niniejszego kodeksu.

824. Oszacowanie nieruchomości dopełnione będzie przez biegłych, wybranych przez strony interesowane, lub, w razie odmówienia przez nie wyboru, mianowanych z urzędu.

Protokół biegłych obejmować powinien zasady oszacowania; powinien wyrażać czy przedmiot oszacowany może być dogodnie podzielony; w jaki sposób; oznaczyć wreszcie, na przypadek podzielenia, każdą z części jakie z nich utworzyć się dadzą i ich wartość.

Por. art. 115 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczony niżej pod art. 827 niniejszego kodexu, oraz art. 1123—1126 i art. 515—533 ustawy post. sąd. cyw. 1864 r.

825. Oszacowanie ruchomości, jeżeli nie nastąpiło w inwentarzu, uskutecznią ludzie znający się na tém, według istotnej ceny i bez żadnego podwyższenia.

Por. art. 115 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczony niżej pod art. 827 niniejszego kodexu, oraz art. 515—533 i art. 1003—1005 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

826. Każdy ze współspadkobierców żądać może udziału swego w naturze z ruchomości i nieruchomości spadkowych; jednakże, jeżeli są wierzyciele zajmujący lub sprzeciwiający się, lub jeżeli większość współspadkobierców uznaje sprzedaż za potrzebną, dla zaspokojenia długów i ciężarów spadku, ruchomości sprzedane zostaną publicznie w formie zwyczajnej.

Por. art. 115, 122 i 113 ust. post. rozm. w Okr. Sąd. Warsz. zamieszczone niżej, pod art. 827 niniejszego kodexu.

827. Jeżeli nieruchomości dogodnie podzielonemi być nie mogą, przystąpić należy do sprzedaży przez licytację przed Trybunałem.

Jednakże strony, jeżeli wszystkie są pełnoletnie, mogą zezwolić, aby licytacya dopełnioną była przed notaryuszem, na wybór którego zgodzą się.

Por. art. 115 i 122 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczone niżej, oraz art. 1133—1182 ust. post. cyw. 1864 r., i art. 207—209 post. o zast. ust. sąd. 1864 do Warsz. Okr. Sąd.

Ustawa post. rozm. w Okr. Sąd. Warsz., 19 Lutego 1875 r.

ROZDZIAŁ SIEDMNASTY.

O D Z I A Ł E S P A D K U.

112. Prośba o dział majątków spadkowych nieruchomości, jako też ruchomych, na sumę wyższą nad 500 rubli, w przypadkach wskazanych w artykułach 815—842 Księgi trzeciej kodexu cywilnego, wnosi się do sądu okręgowego, którego atrybucyi majątek ulega. Prośby o dział ruchomości na sumę nie wyższą nad rubli 500 wnoszone będą do sądu gminnego, lub sędziego pokoju, stosownie do miejsca położenia majątku. Przytem zachowuje się przepis, zawarty w następnym artykule.

113. Prośba o dział nieruchomości spadkowej, o jakiej mowa w art. 116 ustawy o zastosowaniu ustaw sądowych w okręgu sądowym warszawskim, wnosi się do właściwego sądu gminnego.

114. Dział w sądzie okręgowym dopełnia się pod bezpośrednim nadzorem członka referenta, podług przepisów, zawartych w artykułach 815—892 Księgi III-ciej Kodexu cywilnego.

115. Przy sporządzeniu inwentarza, oszacowania i relacji biegłych, jakoteż przy sprzedaży majątku, działowi ulegającego, w przypadku wskazanym w artykułach 826 i 827 Księgi III Kodexu cywilnego, zachowują się przepisy ustawy postępowania sądowego cywilnego.

116. Skargi na niezachowanie przy sporządzaniu inwentarza, oszacowaniu i sprzedaży, przepisów, ustanowionych przez prawo, zanoszone będą do sądu w terminach, oznaczonych w artykułach 1202, 1204 i 1205 ustawy postępowania sądowego cywilnego, a rozstrzygane będą według przepisów, wskazanych w artykułach 965 i 966 tejsz ustawy.

117. We wszelkich innych czynnościach postępowania, dotyczągo działów, sąd i członek referent stosują się do artykułów 896—923 ustawy postępowania sądowego cywilnego, z zachowaniem przy tém przepisów Księgi III kodexu cywilnego.

118. Skargi incydentalne i appellacyjne i prośby o uchylenie wyroków w sprawach o dział sądowy będą zanoszone i rozstrzygane podług przepisów ustawy postępowania sądowego cywilnego.

119. Wnioski prokuratora wymagane będą tylko w tym przypadku, jeżeli sprawa o dział, z rodzaju swego ulega jego nadzorowi.

120. Przepisy o dziale spadku, ustanowione przez kodeks cywilny, nie obowiązują sądów gminnych, które kierują się pod tym względem oddzielnymi przepisami.

121. Przepisy w rozdziale niniejszym ustanowione, stosują się do wszelkiego rodzaju działów majątku.

ROZDZIAŁ OŚMNASTY.

O SPRZEDAŻY MAJĄTKU SPADKOWEGO.

122. Sprzedaż majątku spadkowego tak ruchomego, jak i nieruchomego, odbywać się będzie podług ogólnych przepisów ustawy postępowania sądowego cywilnego o sprzedaży przez licytację, z zachowaniem warunków, zamieszczonych w poniższych artykułach.

123. Jeżeli wszyscy spadkobiercy są pełnoletni, obecni, i zgodnie działają i jeżeli oprócz tego nie ma interessowanych osób trzecich, sprzedaż majątków (art. 122) może się odbyć i bez zachowania przepisów ustawy postępowania sądowego cywilnego.

124. Jeżeli nieruchomości należy do samych tylko małoletnich, sprzedaż nie może odbyć się inaczej, jak na skutek uchwały rady familijnej, zatwierdzonej przez właściwy sąd okręgowy lub sąd gminny.

125. Uchwała Rady familijnej, o jakiej mowa w artykule poprzedzającym, nie jest potrzebna, gdy nieruchomości należy w części do pełnoletnich, a w części do małoletnich, i gdy licytacja nakazaną będzie na żądanie pełnoletnich.

126. Przy sprzedaży nieruchomości, które przeszły na własność mieszkańców wiejskich, na mocy NAJWYŻSZYCH ukazów z 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., zachowane będą także przepisy oddzielne o zbywaniu i dzieleniu osad, jakoteż i inne, dotyczące tego przedmiotu, przepisy, pod karą w razie przeciwnym, nieważności sprzedaży i odpowiedzialności wskazanej w powołanych przepisach osób, które sprzedaż dopełniły. Wspomniane przepisy powinny być zachowywane, co do nieruchomości o jakich mowa, i w tym przypadku, gdy nieruchomości te sprzedawane będą łącznie z innym majątkiem nieruchomym dłużnika.

828. Po oszacowaniu i przedaniu ruchomości i nieruchomości, jeżeli to ma miejsce, sędzia delegowany odsyła strony przed notaryusza, na którego się one zgodzą, lub przez mianowanego z urzędu, jeżeli się na wybór nie zgodziły.

Przed tym urzędnikiem sporządzone będą rachunki, jakie współdzielący się mogą być sobie winni, utworzoną będzie massa ogólna, ułożone będą schedy, i oznaczonóm będzie, co któremu ze współdzielących się z rachunków od drugiego przypada.

Por. art. 117 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. zamieszczony wyżej pod art. 827 niniejszego kodexu.

829. Każdy współspadkobierca powraca do massy, według prawideł poniżej wskazanych, darowizny jakie były mu uczynione, i summy, jakich jest dłużnikiem.

830. Jeżeli powrót nie następuje w naturze, współspadkobiercy, którym się takowy należy, biorą naprzód z massy spadkowej udział wyrównywający takowemu.

To branie naprzód (*les prélèvements*) dopełnia się o ile możności, w przedmiotach téj samój natury, jakości i dobroci, jak były przedmioty niepowrócone w naturze.

831. Po uskutecznieniu tego brania naprzód, przystępuje się do ułożenia z pozostałej massy tylu równych sched, ilu jest współdzielących się spadkobierców, lub współdzielących się szczeatów.

832. Przy tworzeniu i układaniu sched, unikać należy, o ile możności, rozdrabniania dziedzin, i rozdzielania gospodarstw; wypada także, iżby do każdój schedy wchodziła, o ile jest to możebne, jednakowa ilość ruchomości, nieruchomości i praw lub wierzytelności téj samój natury i wartości.

833. Nierówność sched w naturze wynagradza się zwrotem, bądź w rencie, bądź w pieniądzech.

834. Schedy układa jeden ze współspadkobierców, jeżeli się mogą na wybór między sobą zgodzić, i jeżeli ten, którego wybiorą, poruczoną sobie czynność przyjmuje: w razie przeciwnym schedy układa biegły, przez sędziego delegowanego wyznaczony.

Potem schedy losem są ciągnięone.

835. Zanim się przystąpi do ciągnięcia losem sched, każdy ze współdzielących się może czynić zarzuty przeciwko ich ułożeniu.

836. Prawidła odnoszące się do rozdzielenia mass działowi uległych, zachowane również będą przy dopełnianiu podziału pomiędzy współdzielące się szczepy.

837. Jeżeli, w toku czynności zdziałanych przed notaryuszem, wynikną spory, notaryusz sporządzi protokół zachodzących trudności i wzajemnych wniosków stron, i odeśle je przed sędziego delegowanego do działów; a zresztą postą pionem będzie podług form przepisanych w *Kodexie Postępowania Sądowego*.

838. Jeżeli wszyscy współspadkobiercy nie są obecni, lub jeżeli pomiędzy nimi znajdują się bezwłasnowolni, lub małoletni, nawet usamowolnieni, dział powinien być sporządzony sądownie, z zastosowaniem się do zasad wskazanych w art. 819 i następnych, aż do artykułu poprzedzającego włącznie. Jeżeli jest kilku małoletnich, którzyby w działach przeciwne mieli interesa, powinien być dodany każdemu z nich opiekun szczególny i oddzielny.

839. Jeżeli ma miejsce licytacja, w przypadku artykułu poprzedzającego, takowa nie może być odbyta inaczej jak sędownie, z zachowaniem formalności przepisanych przy zbywaniu majątku małoletnich. Osoby obce będą zawsze do niej dopuszczone.

840. Działy sporządzone z zachowaniem prawideł wyżej przepisanych, bądź przez opiekunów za upoważnieniem rady familijnej, bądź przez małoletnich usamowolnionych, w assistencyi swoich kuratorów działających, bądź w imieniu zaginionych lub nieobecnych, są stanowczemi; są one tylko tymczasowemi, jeżeli prawidła przepisane nie zostały zachowane.

841. Każda osoba, nawet krewna spadkodawcy, która nie jest do spadku po nim powołaną, a którejby współspadkobierca ustąpił prawa swego do spadku, może być usuniętą od działu, bądź przez wszystkich współspadkobierców, bądź przez jednego z nich, za zwrotem jój ceny ustąpienia.

842. Po dopełnieniu działu, każdemu ze współdziałających się oddane będą tytuły odnoszące się do przedmiotów dla niego przypadłych.

Tytuły do nieruchomości podzielonej pozostają przy tym, który największą część otrzymał, pod obowiązkiem użyczenia ich tym współdziałającym się, którzyby mieli w tem interes, skoro o to będzie wezwanym.

Tytuły wspólne całej pozostałości oddane będą temu, którego wszyscy spadkobiercy dla ich zachowania wybiorą, pod obowiązkiem użyczenia ich współdziałającym się na każde wezwanie.

Jeżeli zachodzi trudność co do wyboru, sędzia w tej mierze wyrzeczce.

ODDZIAŁ II.

O powrotach.

843. Każdy spadkobierca, nawet beneficjalny, przychodzący do spadku, powrócić winien swoim współspadkobiercom wszystko co otrzymał od spadkodawcy przez darowiznę między żyjącymi wprost lub ubocznie: nie może zatrzymać darów, ani dopominać się zapisów przez spadkodawcę mu poczynionych, chyba dary i zapisy były mu uczynione wyraźnie przez wzgląd szczególny i nad jego udział, albo też z uwolnieniem od powrotu.

844. W przypadku nawet gdyby dary i zapisy uczynione były przez wzgląd szczególny lub z uwolnieniem od powrotu, spadkobierca do działu przychodzący może je zatrzymać jedynie do wysokości części rozrządzalnej: przewyżka ulega powrotowi.

845. Następca, który zrzeka się spadku, może jednak zatrzymać darowiznę między żyjącymi lub dopominać się zapisu sobie uczynionego, aż do wysokości części rozrządzalnej.

846. Obdarowany, który w czasie darowizny nie był domniemanym następcą, lecz który okazuje się powołanym do spadku w dniu jego otwarcia, obowiązany jest także do powrotu, chyba go darujący od takowego uwolnił.

847. Dary i zapisy uczynione synowi tego, który się okazuje powołanym do spadku w epoce jego otwarcia, poczytują się zawsze za uczynione z uwolnieniem od powrotu.

Ojciec przychodzący do spadku po darującym, nie jest do ich powrotu obowiązany.

848. Podobnież syn, przychodzący prawem własnym do spadku po darującym, nie ma obowiązku powrócenia daru, jaki ojcu jego był uczyniony, chociażby przyjął spadek po tym ostatnim: lecz jeżeli syn przychodzi prawem zastępstwa, winien powrócić to, co było darowane jego ojcu, chociażby nawet zrzekł się po nim spadku.

849. Dary i zapisy uczynione współmałżonkowi powołanego do spadku małżonka, poczytują się za uczynione z uwolnieniem od powrotu.

Jeżeli dary i zapisy uczynione były łącznie obojgu małżonkom, z których jeden tylko do spadku jest powołany, ten ostatni powraca połowę takowych; jeżeli dary uczynione były małżonkowi do spadku powołanemu, powraca je w całości.

850. Powrót uskutecznia się jedynie do spadku po darującym.

851. Ulega powrotowi to, co było użyte na postanowienie jednego ze współspadkobierców, lub na zapłacenie jego długów.

852. Koszta żywienia, utrzymania, wychowania, uczenia się rzemiosł, koszta zwyczajne wyprawy, koszta weselne i podarunki zwyczajowe, nie ulegają powrotowi.

853. Toż samo stosuje się do zysków, jakie spadkobierca mógł osiągnąć z umów ze spadkodawcą zawartych, jeżeli te umowy w czasie ich zawarcia nie przedstawiały żadnej ubocznej korzyści.

854. Podobnie nie należy się powrót z powodu stowarzyszeń związanych bez podstępny między spadkodawcą, a jednym z jego spadkobierców, gdy warunki takowych określone były przez akt urzędowy.

855. Nieruchomość, która uległa zniszczeniu w skutek przypadku losowego i bez winy obdarowanego, nie ulega powrotowi.

856. Przychody i procenta z przedmiotów ulegających powrotowi, należą się dopiero od dnia otwarcia spadku.

857. Powrót należy się jedynie od współspadkobiercy dla współspadkobiercy; nie należy się ani zapisobiercom ani wierzycielom spadku.

858. Powrót uskutecznia się w naturze, albo też przez wzięcie mniejszego udziału ze spadku.

859. Może być żądanym w naturze co do nieruchomości, ilekroć nieruchomość darowana nie była zbytą przez obdarowanego, oraz gdy nie ma w spadku nieruchomości téj saméj natury, wartości i dobroci, z którychby można utworzyć schedy mniéj więcéj równe dla innych współspadkobierców.

860. Powrót ma miejsce jedynie przez wzięcie mniejszego udziału, gdy obdarowany zbył nieruchomość przed

otwarcie spadku; należy się wówczas powrót wartości, jaką miała nieruchomość w epoce otwarcia spadku.

861. W każdym razie powinny być na korzyść obdarowanego zaliczone nakłady, jakie poczyniono na ulepszenie rzeczy, przy względzie na to, o ile wartość ich w chwili działu okazała się powiększoną.

862. Należy podobnież zaliczyć na korzyść obdarowanego nakłady potrzebne, jakie poczynił dla zachowania rzeczy, chociażby gruntu jój nie ulepszył.

863. Obdarowany, ze swój strony, odpowiada za uszkodzenia i nadniszczenia, jakie zmniejszyły wartość nieruchomości przez jego czyn, albo też przez jego winę lub niedbalstwo.

864. W razie zbycia nieruchomości przez obdarowanego, ulepszenia lub uszkodzenia przez nabywcę dokonane, powinny być zarachowane stosownie do trzech poprzedzających artykułów.

865. Gdy powrót uskutecznia się w naturze, majątki dołączają się do massy spadkowej wolne i oswobodzone od wszelkich ciężarów, przez obdarowanego zaciągniętych; lecz wierzyciele, mający od niego nadaną hypotekę, mogą wchodzić do działu, celem dopilnowania, ażeby powrót z krzywdą ich praw nie był uskuteczniwym.

866. Gdy darowizna nieruchomości, uczyniona z uwolnieniem od powrotu na rzecz osoby do spadku powołanej, przewyższa część rozrządzalną, powrót przewyżki usku-

tecznia się w naturze, jeżeli oddzielenie téj przewyżki może dogodnie nastąpić.

W razie przeciwnym, jeżeli przewyżka przenosi połowę wartości nieruchomości, obdarowany powinien powrócić nieruchomość w całości, z możliwością pobrania naprzód z masy wartości części rozrządzałnej; jeżeli zaś ta część rozrządzalna przenosi połowę wartości nieruchomości, obdarowany może zatrzymać nieruchomość w całości, lecz wówczas weźmie mniejszy udział ze spadku i wynagrodzi swoich współspadkobierców, bądź w pieniądzach, bądź innym sposobem.

867. Współspadkobierca, który powraca nieruchomość w naturze, może ją w posiadaniu zatrzymać, aż do rzeczywistego wypłacenia mu summ, jakie należą mu za nakłady i ulepszenia.

868. Powrót ruchomości uskutecznia się jedynie przez wzięcie mniejszego udziału. Uskutecznia się podług wartości ruchomości w chwili darowizny, stosownie do wykazu oszacowania dołączonego do aktu; a w braku takiego wykazu, stosownie do oszacowania przez biegłych dopełnionego, podług rzeczywistój ceny i bez jój podwyższenia.

869. Powrót darowanych pieniędzy uskutecznia się przez wzięcie mniejszego udziału z gotowizny spadkowej.

W razie jój niedostateczności, obdarowany może uwolnić się od powrotu gotowizny, odstępując, do stosownej wysokości, ruchomości, a w braku tych, nieruchomości spadkowe.

ODDZIAŁ III.

O p ł a c e n i u d ł u g ó w.

870. Współspadkobiercy przykładają się pomiędzy sobą do płacenia długów i ciężarów spadku, każdy w stosunku tego, co ze spadku bierze.

871. Zapisobierca pod tytułem ogólnym przykładają się ze spadkobiercami, w stosunku swojej korzyści; lecz zapisobierca szczególny nie odpowiada za długi i ciężary, z zastrzeżeniem wszakże skargi hipotecznej, jaka służy przeciwko zapisanej nieruchomości.

872. Gdy nieruchomości spadkowe obciążone są rentami hipotekę szczególną mającemi, każdy ze współspadkobierców może żądać, aby renty były spłacone, i aby nieruchomości były z nich oczyszczone, przed przystąpieniem do ułożenia sched. Jeżeli współspadkobiercy dzielą się spadkiem w stanie, w jakim się znajduje, nieruchomość obciążona winna być oszacowaną w taki sam sposób jak inne nieruchomości; odtrąci się kapitał odpowiedni rencie z całkowitego szacunku: spadkobierca, na którego schedę przypadnie ta nieruchomość, sam ponosić będzie ciężar opłacania renty i obowiązany jest w tym względzie do rękojmi dla swoich współspadkobierców.

873. Spadkobiercy odpowiadają za długi i ciężary spadku osobiście za część swoją i udział osobisty, a hipotecznie za całość; z zastrzeżeniem dla nich regresu bądź do współspadkobierców, bądź do zapisobierców ogólnych,

w stosunku do części, w jakiej do nich przykładać się powinni.

874. Zapisobierca szczególny, który zapłacił dług ciążący zapisaną mu nieruchomości, podstawiony zostaje w prawa wierzyciela przeciwko spadkobiercom i dziedzicom pod tytułem ogólnym.

875. Współspadkobierca lub dziedzic pod tytułem ogólnym, któryby skutkiem hipoteki zapłacił więcej długu wspólnego nad to, co na jego część przypada, ma regres do innych współspadkobierców lub dziedziców pod tytułem ogólnym, jedynie do wysokości tego, co każdy z nich osobiście ponosić powinien, i to nawet w tym przypadku, gdyby współspadkobierca przy zapłacie długu uzyskał podstawienie w prawa wierzycieli; co jednak nie ubliża prawom współspadkobiercy, któryby, skutkiem dobrodziejstwa inwentarza, zachował możność domagania się zapłaty swojej osobistej wierzytelności, podobnie jak każdy inny wierzyciel.

876. Na przypadek niewypłacalności jednego ze współspadkobierców lub dziedziców pod tytułem ogólnym, część, jaka z długu hipotecznego od niego przypadała, rozdziela się stosunkowo na wszystkich innych.

877. Tytuły wykonalne przeciwko spadkodawcy, są również wykonalnymi przeciwko spadkobiercy osobiście; jednakże wierzyciele nie będą mogli popierać ich egzekucyi przed upływem dni ośmiu od wręczenia tych tytułów osobiście lub w zamieszkaniu spadkobiercy.

878. Wierzyciele mogą żądać w każdym przypadku, przeciwko każdemu wierzycielowi, oddzielenia majątku po zmarłym pozostałego, od majątku spadkobiercy.

879. Prawo to jednak nie może już być wykonywaném, gdy zaszło odnowienie wierzytelności przeciw spadkodawcy służące, przez przyjęcie spadkobiercy za dłużnika.

880. Prawo to, co do ruchomości, przedawnia się upływem lat trzech.

Co do nieruchomości, skarga może być wytaczana, dopóki takowe znajdują się w ręku spadkobiercy.

881. Wierzyciele spadkobiercy nie mogą być dopuszczonymi do żądania oddzielenia majątków przeciwko wierzycielom spadku.

882. Wierzyciele jednego ze współdzielących się, dla uniknienia, iżby dział z oszukaniem ich praw nie nastąpił, mogą sprzeciwiać się, aby do niego nie przystąpiono bez ich przytomności; mają prawo wchodzić do niego na swój koszt; lecz nie mogą zaskarżać już dokonanego działu, chyba do niego przystąpiono bez nich i bez względu na objawione z ich strony sprzeciwienie się.

ODDZIAŁ IV.

O skutkach działu i rękojmi co do sched.

883. Każdy współspadkobierca uważa się tak jak gdyby sam i bezpośrednio odziedziczył wszystkie przedmioty w jego schedzie objęte, lub dla niego skutkiem licytacji

przypadłe, oraz jak gdyby nigdy nie był właścicielem innych przedmiotów spadkowych.

884. Współspadkobiercy obowiązani są wzajemnie jedni względem drugich do rękojmi pod względem zakłócenia i pokonania prawem, lecz tylko z przyczyn, dział poprzedzających.

Rękojmia miejsca nie ma, jeżeli rodzaj doznanego pokonania prawem wyłączony był przez oddzielny i wyraźny warunek aktu działowego; rękojmia ustaje, jeżeli pokonanie prawem nastąpiło w skutek winy samego współspadkobiercy.

885. Każdy ze współspadkobierców obowiązany jest osobiście, w stosunku do swojego udziału spadkowego, wynagrodzić swojego współspadkobiercę za stratę, jakiej doznał w skutek pokonania prawem.

Jeżeli jeden ze współspadkobierców jest niewypłacalnym, część od niego przypadająca winna być również rozdzieloną pomiędzy mającego prawo do rękojmi i wszystkich współspadkobierców wypłacalnych.

886. Rękojmia co do wypłacalności dłużnika renty może być wykonywaną tylko w następnych pięciu latach po dziale. Rękojmia nie ma miejsca z powodu niewypłacalności dłużnika, wynikłej dopiero po dziale.

ODDZIAŁ V.

O zerwaniu działu.

887. Działy mogą być zerwane z przyczyny gwałtu lub podstęp.

Może również nastąpić zerwanie, gdy jeden ze współspadkobierców wykaże, iż pokrzywdzonym został więcej jak o jedną czwartą część. Proste opuszczenie przedmiotu spadkowego nie może być powodem do skargi o zerwanie, lecz tylko do uzupełnienia działu.

888. Skarga o zerwanie służy przeciwko każdemu aktowi, mającemu za przedmiot zniesienie niepodzielności pomiędzy współspadkobiercami, chociażby akt ten był nazwany sprzedażą, zamianą, układem pojednawczym, albo w jakibądź inny sposób.

Lecz po dziale, lub akcie który go zastępuje, nie będzie już przyjętą skarga o zerwanie przeciwko układowi pojednawczemu, zawartemu co do trudności rzeczywistych, jakie przedstawiał akt pierwszy, chociażby proces w tym przedmiocie nie był rozpoczęty.

889. Skarga nie będzie dopuszczoną przeciwko sprzedaży praw spadkowych, która na rzecz jednego ze współspadkobierców i na jego niebezpieczeństwo dopełnioną została bez podstępu przez innych jego współspadkobierców lub przez jednego z nich.

890. Dla ocenienia czy zaszło pokrzywdzenie, przedmioty szacują się podług ich wartości w chwili działu.

891. Pozwany w sprawie o zerwanie może ją wstrzymać i przeszkodzić nowemu działowi, ofiarując i dostarczając powodowi, w gotowiznie lub w naturze, część do uzupełnienia jego udziału spadkowego brakującą.

892. Współspadkobierca, który zbył swoją schedę w całości lub części, nie może już wytoczyć skargi o zerwanie z przyczyny podstępny lub gwałtu, jeżeli przed zbyciem podstęp był już odkrytym, lub gwałt ustał.

T Y T U Ł II.

● darowiznach między żyjącymi i testamentach.

D Z I A Ł I.

Rozporządzenia ogólne.

893. Nie można rozporządzać swoim majątkiem, pod tytułem darmym, inaczej jak przez darowiznę między żyjącymi lub przez testament, podług form poniżej wskazanych.

894. Darowizna między żyjącymi jest to akt, przez który darujący wyzuwa się obecnie i nie odwołalnie z rzeczy darowanej, na korzyść obdarowanego, który ją przyjmuje.

895. Testament jest to akt, przez który testator rozporządza całością lub częścią majątku swojego, na czas, w którym już żyć nie będzie, i który odwołać może.

896. Substytucje są zabronione.

Wszelkie rozporządzenie, przez które obdarowany, ustanowiony dziedzic, lub zapisobierca, będzie obowiązany zachować i oddać trzeciemu, będzie nie ważne nawet wzglę-

dem obdarowanego, ustanowionego dziedzica lub zapisobiercy.

Jednakże dobra wolne, stanowiące uposażenie tytułu dziedzicznego, który Cesarz nadał na korzyść Księcia lub głowy familii, będą mogły być przenoszone dziedzicznie podług przepisu aktu CESARSKIEGO z d. 30 Marca 1806 r., i Senatus consultu 14 Sierpnia t. r.

I. O majoracie imienia Hrabiów Krasińskich.

NAJWYŻSZY Ukaz 5 (17) Lipca 1844 r., o ustanowieniu majoratu w dobrach Opinogóra należących do Hrabiego Wincentego Krasińskiego,— zob. Dz. Pr. T. XXXV, str. 197.

NAJWYŻSZY Ukaz 7 (19) Lutego 1856 r., o niektórych zmianach w składzie majoratu Hrabiego Krasińskiego,— zob. Dz. Pr. T. XLIX, str. 307.

NAJWYŻSZY Ukaz 28 Listopada (10 Grudnia) 1861 r., o przyłączeniu do majoratu imienia Hrabiów Krasińskich, biblioteki, rękopismów, numizmatów, starożytnych rzeźb i w ogóle wszelkich archeologicznych i bibliograficznych zbiorów, pozostałych po Konstantym Świdzińskim,— zob. Dz. Pr. T. LIX, str. 264.

II. O ordynacyi Hrabiów Zamojskich.

NAJWYŻSZY Ukaz 12 (24) Listopada 1848 r., o przyłączeniu niektórych dóbr do majoratu Hrabiów Zamojskich,— zob. Dz. Pr. T. XLII, str. 17.

NAJWYŻSZY rozkaz 3 Lipca 1867 r., o przyłączeniu do ordynacyi Hrabiów Zamojskich, dóbr Hrabiego Tomasza Zamojskiego, położonych w powiecie Krasnostawskim, gubernii Lubelskiej,— zob. Dz. Pr. T. LXVIII, str. 49.

III. O majoracie Książąt Warszawskich, Hrabiów Paskewiczów-Erywańskich.

NAJWYŻSZY Ukaz 21 Grudnia (2 Stycznia) 1849/50 r., o ustanowieniu majoratu Książąt Warszawskich, Hrabiów Paskewiczów-Erywańskich,— zob. Dz. Pr. T. XLIII, str. 5.

IV. O dobrach Najmiłościwiój nadanych na prawach majoratów.

NAJWYŻSZY Ukaz 4 (16) Października 1835 r., o dobrach Najmiłościwiój nadanych na własność prywatną na prawach majoratów, oraz

Postanowienie Rady Administracyjnej Królestwa 19 Kwietnia (1 Maja) 1846 r. o przepisach pozwalających osobom obdarzonym dobra-

mi w Królestwie Polskiem, zrzekać się takowych i poprzestawać w ich miejsce na dochodzie pieniężnym, — przy niniejszym załącza się (D o d a t e k XXVIII).

Por. także art. 44 ustawy stempłowej 25 Września (7 Października) 1863 r. (D o d a t e k XXIX).

897. Wyłączone są z pod przepisu dwóch pierwszych ustępów artykułu poprzedzającego, rozporządzenia dozwolone ojcom i matkom, oraz braciom i siostram, w Dziale VI niniejszego Tytułu (art. 1048 do 1074).

898. Rozporządzenie, przez które trzeci byłby powołanym do otrzymania darowizny, dziedzictwa, lub zapisu, na przypadek gdyby obdarowany, ustanowiony dziedzic, lub zapisobierca, takowych nie wzięli, nie będzie uważanem za substytucyę i będzie ważnem.

899. To samo stosuje się do rozporządzenia między żyjącymi lub testamentowego, przez które jednemu darowane będzie użytkowanie, a drugiemu sama tylko własność.

900. W każdym rozporządzeniu między żyjącymi lub testamentowem, warunki nie podobne, przeciwne prawu i dobrym obyczajom, poczytują się za nienapisane.

O ustanowieniu opłaty stempłowej od darowizni i testamentów, — zob. art. 44—60 ustawy stempłowej 25 Września (7 Października) 1863 r. (D o d a t e k XXIX).

DZIAŁ II.

O zdolności rozporządzania lub otrzymania przez darowiznę między żyjącymi lub przez testament.

901. Aby uczynić darowiznę między żyjącymi, lub sporządzić testament, potrzeba być zdrowym na umyśle.

902. Wszyscy mogą rozporządzać i otrzymywać, bądź przez darowiznę między żyjącymi, bądź przez testament, wyjąwszy tych, których prawo za niezdolnych do tego uznaje.

Kodex kar gł. i popr. 1866 r.

Art. 1472. Jeżeli kto, nie w skutek obłąkania, niemocy lub czasowej, z powodu choroby, nieprzytomności umysłu, lecz z zamiarem, życie sobie odbierze, wówczas uważać się będzie:

że nie miał prawa czynić rozporządzeń na przypadek śmierci, i z tego powodu tak testament jego, jako też w ogólności wszelka, jakimkolwiek sposobem, we względzie dzieci, wychowawców, służących, majątku i czego bądź innego, objawiona przezeń wola nie będzie w wykonanie wprowadzoną i za żadną i niebyłą ma być uważana.

. . . . .

Art. 1474. Przepisy, w poprzedzających 944 i 945 artykułach zawarte, nie stosują się do przypadków, w którychby kto, powodowany uczuciami szlachetnego poświęcenia, naraził się na widoczne niebezpieczeństwo lub na pewną nawet śmierć dla zachowania tajemnicy stanu lub w innych podobnych zdarzeniach, niemniej, w którychby niewiasta odebrała lub usiłowała odebrać sobie życie dla ocalenia czci i wstydu przed grożącym jój gwałtem, żadnemi innemi środkami odwrócić się niedającym.

903. Małoletni, który nie ukończył szesnastu lat wieku, nie będzie mógł w żaden sposób rozporządzać, z zastrzeżeniem tego, co w Dziale IX niniejszego Tytułu (art. 1095) jest postanowione.

904. Małoletni, po skończeniu szesnastu lat wieku, będzie mógł rozporządzać tylko przez testament i jedynie do wysokości połowy majątku, którym prawo dozwala rozporządzać pełnoletniemu.

905. Meżatka nie będzie mogła czynić darowizn między żyjącymi bez assistencyi lub szczególnego zezwolenia swojego męża, albo bez pozyskania upoważnienia sądowego, odpowiednio do przepisów zawartych w art. 217 i 219 Tytułu *O małżeństwie* *).

*) Art. 184 i 185 Kodexu Cywil. Król. Polsk. 1825 r.

Do czynienia rozporządzeń przez testament nie będzie potrzebowała, ani zezwolenia męża, ani upoważnienia sądu.

906. Aby być zdolnym do otrzymania darowizny między żyjącymi, dosyć jest być poczętym w chwili darowizny.

Aby być zdolnym do otrzymania z testamentu, dosyć jest być poczętym w chwili śmierci testatora.

Jednakże darowizna lub testament będą miały skutek o tyle tylko, o ile dziecko urodzi się zdolnym do życia.

907. Małoletni, chociażby ukończył lat szesnaście, nie będzie mógł, nawet przez testament, rozporządzać na korzyść swego opiekuna.

Małoletni, po dojściu do pełnoletności, nie będzie mógł rozporządzać na rzecz swojego dawnego opiekuna, ani przez darowiznę między żyjącymi, ani przez testament, jeżeli poprzednio ostateczny rachunek z opieki nie został złożony i sprawdzony.

Nie ulegają przepisom odnoszącym się do dwóch poprzedzających przypadków wstępni małoletnich, których są lub byli opiekunami.

908. Dzieci naturalne nie będą mogły, ani przez darowiznę między żyjącymi, ani przez testament, otrzymać więcej nad to, co im jest w Tytule *O spadkach* przyznane. (Art. 756—766).

909. Doktorowie medycyny lub chirurgii, urzędnicy zdrowia i aptekarze, którzyby leczyli osobę w chorobie, na którą umarła, nie mogą korzystać z rozporządzeń między żyjącymi lub testamentowych, jakieby wspomniana osoba w ciągu téj choroby na ich rzecz poczyniła.

Wyłączają się :

1) Rozporządzenia wynagradzające pod tytułem szczególnym uczynione, mając wzgląd na zamożność rozporządzającego i na oddane usługi.

2) Rozporządzenia ogólne, w przypadku pokrewieństwa, aż do czwartego stopnia włącznie, byleby jednak zmarły nie pozostawił następców w linii prostéj; chybaby ten, na czyją korzyść rozporządzenie nastąpiło, należał do liczby tych następców.

Te same prawidła zachowane będą co do duchownych.

910. Rozporządzenia między żyjącymi lub przez testament uczynione na korzyść szpitalów, ubogich gminy, albo zakładów użyteczności publicznej, będą miały skutek o tyle tylko, o ile przez postanowienie Cesarskie upoważnionemi zostaną.

O darowiznach na rzecz instytucyj publicznych w guberniach Królestwa Polskiego.

Najwyższy rozkaz 1 Czerwca 1871 r. (Zb. pr. i rozp. rządu 1871 r., str. 794.—Zb. Wyzińskiego, T. I, str. 85):

NAJJAŚNIEJSZY PAN, stosownie do uchwały Komitetu do spraw Królestwa Polskiego, zapadłej 1-go Czerwca 1871 roku, o po-

rzędu przyjmowania darowizn na rzecz instytucyj publicznych w guberniach Królestwa Polskiego, **NAJMILĘŚCIWIEJ** rozkazać raczył:

I. W rozstrzygnięciu kwestyi, o porządku przyjmowania darowizn, na rzecz duchownych, dobroczynnych i publicznych instytucyj w guberniach Królestwa Polskiego postanowić:

1. Na przyjęcie wspomnionych darowizn powinno być uzyskane upoważnienie zwierzchności, w zawiadywaniu której znajduje się instytucya, na rzecz której zrobiona została darowizna, i dla tego wypisy z aktów darowizn i testamentów powinny być komunikowane przez Rejentów:

a) Warszawskiemu Konsystorzowi Prawosławnemu, jeżeli darowizna robi się na rzecz cerkwi i instytucyj wyznania prawosławnego;

b) Rządowi Gubernialnym, kiedy darowizna zrobiona jest na rzecz miast (z wyjątkiem Warszawy), więzień, kościołów i instytucyj duchownych (oprócz wyznań prawosławnego i greko-unickiego), jak również kiedy darowizna dotyczy różnych władz;

c) Kuratorowi Warszawskiego Okręgu Naukowego, kiedy darowizna zrobiona jest na rzecz zakładów naukowych lub uczących się;

d) Chołmskiemu konsystorzowi dyecezyalnemu, w razie darowizny na rzecz kościołów i instytucyj wyznania greko-unickiego;

e) Gubernialnym i Warszawskiej Miejskiej Radom Dobroczyńności Publicznej, kiedy darowizna zrobiona jest na rzecz zakładów dobroczynnych;

f) Magistratowi miasta Warszawy, kiedy darowizna zrobiona jest na rzecz tego miasta.

2. Zwierzchnicy i władze zwierzchnicze wspomniane w poprzednim artykule, po otrzymaniu od rejentów wypisów albo decydują przyjęcie darowizn sami w granicach danej im pod tym względem władzy, albo wnoszą przedstawienie do Ministerstwa, któremu są podwładne.

Takie przedstawienia rozstrzygają się przez Ministerstwo odpowiednio do ustanowionego w Cesarstwie porządku, z zastrzeżeniem, że przyjęcie darowizn na rzecz rzymsko-katolickich kościołów i instytucyj duchownych, rozstrzyga Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, po porozumieniu się z Ministerstwem Finansów.

II. W uzupełnieniu artykułu 24-go **NAJWYŻEJ** zatwierdzonej 19-go Czerwca 1870 roku, ustawy o zarządzie zakładami dobroczynnymi w guberniach Królestwa *), postanowić, że do liczby spraw, podlegających ostatecznej decyzji Rad Gubernialnych należą wszystkie sprawy o przyjęciu darowizn na rzecz zakładów dobroczynnych, z wyłączeniem darowizn warunkowych, to jest takich, które wkładają na instytucyje jakiegokolwiek obowiązki i warunki.

Na przyjęcie takich darowizn Rady Gubernialne powinny użyć upoważnienie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych.

*) Dziennik Praw T. 70, str. 199.

b) Postanowienie Komitetu do spraw Król. Polsk., zatwierdzone Najwyższej 15 Grudnia 1874 r. (Zb. pr. i rozp. rządu 1875 r., str. 37):

Komitet do spraw Królestwa Polskiego, po rozpoznaniu przedstawienia Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 7 Listopada 1874 r., N. 5820, o sposobie przyjęcia darowizn czynionych na rzecz zakładów dobroczynnych, zostających w zawiadywaniu zarządów gminnych wiejskich uchwalił: w uzupełnieniu zatwierdzonego NAJWYŻEJ 1 Czerwca 1871 r., postanowienia Komitetu o sposobie zatwierdzania zapisów na rzecz instytucji publicznych postanowić: że przyjęcie darowizn na rzecz zakładów dobroczynnych, pozostających, na mocy art. 4 Postanowienia 19 Czerwca 1870 r., o zarządzie zakładami dobroczynnymi w guberniach Królestwa Polskiego, w zawiadywaniu zarządów gminnych wiejskich, oraz darowizn, czynionych na urządzenie takich zakładów w gminach wiejskich, zależy od uznania właściwego gminnego zebrania, a nadto iż wyrzeczenie zebrania w tym przedmiocie wprowadza się w wykonanie, dopiero po zatwierdzeniu przez Gubernatora w Rządzie Gubernialnym.

c) Post. Kom. Urządź., 7 (19) Lutego 1867 r. (Dz. Pr. T. LXVI, str. 441):

W skutek przedstawienia byłego Dyrektora Głównego Spraw Wewnętrznych i Duchownych z dnia 23 Sierpnia (5 Września) 1866 r., w przedmiocie zaszłej kwestyi co do zapisów warunkowych na korzyść Duchowieństwa Rzymsko-Katolickiego i różnych instytucji, Komitet Urządźający, w wykonaniu NAJWYŻSZEGO Rozkazu, zapadłego w dniu 17 Stycznia r. b. 1867, postanowił i stanowi:

Art. 1. Fundusze z zapisów warunkowych na korzyść Duchowieństwa Rzymsko-Katolickiego i różnych instytucji przeznaczone, które na zasadzie NAJWYŻSZYCH Ukazów z dnia 27 Października (8 Listopada) 1864 r., i z dnia 14 (26) Grudnia 1865 r., przeszły pod zawiadywanie i rozporządzenie Zarządu Skarbowego, na zaopatrywanie potrzeb Kościoła Rzymsko-Katolickiego, nie mogą być odwracane od tego zasadniczego przeznaczenia swego, pod pozorem szczególnych warunków, w zapisie funduszu zamieszczonych i żadne w tym przedmiocie skargi (akcye) przyjmowane nie będą.

Art. 2. Poruczyć Kommissyi Rządowej Skarbu, tudzież Prokuratorowi w Królestwie zarządzenie niezwłocznego przepisania wszystkich po klasztornych i po-duchownych funduszów we właściwych hy-potekach, na imię Skarbu Królestwa.

d) Post. Kom. Urządź., 29 Grudnia 1870 r. (10 Stycznia 1871 r. (Dz. Pr. T. LXXI, str. 75):

W wykonaniu NAJWYŻEJ zatwierdzonej w dniu 20 Grudnia 1870 r., uchwały Komitetu do Spraw Królestwa Polskiego o majątkach i kapitałach, przekazywanych na rzecz duchowieństwa i instytu-

cyj religijnych po wydaniu NAJWYŻSZYCH Ukazów o klasztorach i duchowieństwie świeckim, Komitet Urządzący postanowił i stanowi:

1) Po zabezpieczeniu duchowieństwa Rzymsko-Katolickiego przez zapewnienie mu stałego utrzymania ze skarbu, wszystkie fundusze i majątki, ofiarowane i przekazywane na utrzymanie tegoż duchowieństwa, przechodzą w zupełne zawiadywanie i rozporządzenie rządu, stosownie do postanowień NAJWYŻSZYCH Ukazów z dnia 27 Października 1864 r., i z dnia 14 Grudnia 1865 r., o urządzeniu klasztorów i duchowieństwa świeckiego w Królestwie Polskiem, oraz dodatkowych do tych Ukazów przepisów.

2) Fundusze i majątki, ofiarowane i przekazywane na budowę i odnowienie klasztornych i parafialnych budowli i cmentarzy, na upiększenie kościoła, na oświetlenie takowego, na przygotowanie aparatów kościelnych, zakrystye i na tym podobne cele, jak również i wszelkie fundusze ofiarowane i przekazywane w ogólności na rzecz kościołów, lecz nie dla zostającego przy nich duchowieństwa, zaliczają się do funduszy specjalnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i używane być mają podług przeznaczenia.

3) Jeżeli na cele w poprzedzającym punkcie wymienione, ofiarowano majątek nieruchomy, to takowy wystawia się na sprzedaż lub przyjmuje się na rzecz skarbu podług odpowiedniego oszacowania, a kapitał jaki ztąd wpłynął dołącza się do funduszy specjalnych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, celem użycia stosownie do art. 2. Z tego wyłącza się jedynie te gmachy i grunta, które stosownie do punktu *a* § 1 dodatkowych przepisów do Ukazu z dnia 14 Grudnia 1865 r., pozostawiają się do bezpośredniego rozporządzenia zarządu kościelnego.

4) Jeżeli przy wzmiankowanych w punkcie 2 i 3 ofiarach i przekazach, uczyniony jest warunek odprawiania nabożeństw żałobnych i innych obowiązków nazwanych funduszowemi, to Ministerstwo Spraw Wewnętrznych, przekonawszy się, że dochód ze wzmiankowanego majątku wystarcza na wydatki potrzebne na wykonanie tych obowiązków, zalicza również kapitał, czy to ofiarowany, czy też otrzymany ze sprzedaży lub przekazu do skarbu, na zasadzie w p. 3 wskazanój, do swych środków specjalnych i zarządza używaniem dochodu z takowego podług przeznaczenia, z zachowaniem przytém przepisów art. 30 i 31 NAJWYŻSZEGO Ukazu z d. 14 (26) Grudnia 1865 r., o urządzeniu duchowieństwa świeckiego Rzymsko-Katolickiego.

5) Jeżeliby w zapisach lub testamentach na rzecz duchowieństwa i zarządów duchownych, napotkane były jakiekolwiekbyś szczególne warunki: powrócenie majątku w danym razie do spadkobierców zapisodawcy, albo obrócenie onego na inny cel i t. p., to po zatwierdzeniu takowych zapisów, stosować się ma do nich z całą ścisłością NAJWYŻEJ zatwierdzona w d. 17 Stycznia 1867 r., uchwałą komitetu do spraw Królestwa Polskiego o zapisach warunkowych.

6) Wykonanie niniejszego postanowienia, które w dzienniku praw zamieszczone być ma, porucza się władzom właściwym, w czém do której należy.

e) *Protokół Komitetu do spraw Królestwa Polsk. zatwierdzony Najwyżej 26 Listopada 1872 r.* (Zb. pr. i rozp. rządu 1873 r., str. 176.— Zb. Wyzińskiego T. II str. 381):

W skutek niezgodności zdań władz Ministerstwa Finansów i Spraw Wewnętrznych w przedmiocie, jakie należy dać przeznaczenie summom i majątkom zapisywanym na korzyść duchowieństwa Rzymsko-Katolickiego i instytucyj duchownych w guberniach Królestwa Polskiego przez testamenta, chociaż i sporządzone przed NAJWYŻSZEMI Ukazami z 27 Października 1864 r., i 14 Grudnia 1865 r., o duchowieństwie świeckiem i zakonnem, lecz przez takie osoby, które zmarły po wydaniu tych Ukazów, a mianowicie w kwestyi, czy summy te i majątki, na zasadzie pomienionych Ukazów mają być oddawane pod zawiadywanie i do rozporządzenia skarbu, czy też należy do nich stosować przepisy wskazane w NAJWYŻEJ zatwierdzonem 20 Grudnia 1870 postanowieniu Komitetu do spraw Królestwa Polskiego, — Ministerstwo Spraw Wewnętrznych uczyniło przedstawienie do Komitetu do spraw Królestwa Polskiego o rozstrzygnięcie tego pytania w ten sposób, żeby do legatów objętych w testamentach osób zmarłych po wydaniu NAJWYŻSZYCH Ukazów 27 Października 1864 r., i 14 Grudnia 1865 r., stosowane były przepisy postanowione w NAJWYŻEJ zatwierdzonem postanowieniu 20 Grudnia 1870 r., Komitetu do Spraw Królestwa Polskiego o majątkach i kapitałach, legowanych na korzyść duchowieństwa i instytucyj duchownych, po wydaniu Ukazów 1864 i 1865 r.

911. Każde rozporządzenie na korzyść niezdolnego będzie nieważne, czy będzie ukryte pod formą kontraktu obciążliwego, czy też uczynione będzie pod imieniem osób podstawionych.

Uważane są za osoby podstawione, ojciec i matka, dzieci i zstępni, oraz małżonek osoby niezdolnej.

912. Nie można rozporządzać na korzyść cudzoziemca, jak tylko w tych przypadkach, w którychby cudzoziemiec mógł rozporządzać na korzyść francuza.

Por. art. 11 i 12 Kodexu Cywil. Król. Pols. 1825 r.

DZIAŁ III.

O części rozrządzałnej majątku i o zmniejszeniu darowizn lub zapisów.

ODDZIAŁ I.

O części rozrządzałnej majątku.

913. Szczodrobliwości, bądź przez akta między żyjącymi, bądź przez testament, uczynione, nie będą mogły przenosić połowy majątku rozporządzającego, gdy pozostawia po swym zgonie jedno tylko dziecko prawe, — trzeciej części, jeżeli pozostawia dwoje dzieci, — czwartej części, jeżeli pozostawia troje lub więcej dzieci.

914. Pod imieniem dzieci objęci są w artykule poprzednim zstępni jakiegobądź stopnia; jednakże są liczeni tylko za to dziecko, w zastępstwie którego do spadku po rozporządzającym przychodzą.

915. Szczodrobliwości przez akta między żyjącymi, lub przez testament, nie będą mogły przenosić połowy majątku, jeżeli, w braku dzieci, zmarły pozostawia jednego lub kilku wstępnych, w każdej z dwóch linii, ojczystej i macierzystej; — a trzech czwartych, jeżeli pozostawia wstępnych w jednej tylko linii.

Majątek w ten sposób na korzyść wstępnych zachowany, przejdzie na nich w porządku, w jakim do dziedziczenia są powołani; sami tylko będą mieli prawo do tej części obowiązkowej, we wszystkich przypadkach, gdzieby przy dziale, w zbiegu ze spadkobiercami pobocznymi dopełnionym, nie

otrzymali téj ilości majątku, jaka na część obowiązkową jest oznaczona.

916. W braku wstępnych i zstępnych, szczodrobliwości przez akta między żyjącymi lub testamentowe, będą mogły wyczerpać całość majątku.

917. Jeżeli rozporządzenie przez akt między żyjącymi lub przez testament ma za przedmiot użytkowanie lub rentę dożywotnią, których wartość przenosi część rozrządzalną, spadkobiercy, na których korzyść prawo ustanowiło część obowiązkową, będą mieli wybór, albo wykonać to rozporządzenie, albo też odstąpić od własności części rozrządzalnej.

918. Wartość zupełnej własności majątku zbytego na rzecz jednego z następców linii prostej do dziedziczenia powołanego, czy to pod obowiązkiem opłacania renty dożywotniej, czy na przepad (à fonds perdu), czy też z zastrzeżeniem użytkowania, zarachowaną będzie na część rozrządzalną, a przewyżka, jeżeli się jaka okaże, powróconą zostanie do massy. Zarachowania tego i powrotu nie mogą żądać inne osoby w linii prostej do brania spadku powołane, któreby na te zbycia zezwoliły, a w żadnym przypadku, krewni w linii bocznej do brania spadku powołani.

919. Część rozrządzalna będzie mogła być darowaną w całości lub części, bądź przez akt między żyjącymi, bądź przez testament, dzieciom lub innym następcom darującego, bez obowiązku powrotu przez obdarowanego, lub zapisobiercę przychodzącego do spadku, byleby rozporządzenie uczynione było wyraźnie przez wzgląd szczególny lub nad udział.

Oświadczenie, że darowizna lub zapis uczyniony jest przez wzgląd szczególny lub nad udział, może być uczynione, bądź w akcie obejmującym rozporządzenie, bądź później w formie rozporządzeń między żyjącymi lub testamentowych.

O D D Z I A Ł II.

O zmniejszeniu darowizn i zapisów.

920. Rozporządzenia bądź między żyjącymi, bądź na przypadek śmierci, któreby część rozrządzalną przewyższały, ulegać będą zmniejszeniu do téjże części, w chwili otwarcia spadku.

921. Zmniejszenia rozporządzeń między żyjącymi mogą żądać tylko ci, na korzyść, których prawo ustanowiło część obowiązkową, oraz ich spadkobiercy, lub stojący w ich prawach: obdarowani, zapisobiercy, ani wierzyciele spadkodawcy, nie mogą żądać tego zmniejszenia, ani też z niego korzystać.

922. Zmniejszenie oblicza się przez utworzenie masy z całego majątku istniejącego w chwili śmierci darującego lub testatora. Do masy téj dołącza się przypuszczalnie (fictivement) majątek, którym rozporządzono przez darowizny między żyjącymi, podług stanu jego w chwili darowizny i podług wartości w czasie śmierci darującego. Z całego tego majątku, za poprzedniem potrąceniem długów, obrachowuje się jaka jest, przy względzie na przymiot pozostałych następców, ilość, którą można było rozporządzić.

923. Zmniejszenie darowizn między żyjącymi nigdy miejsca mieć nie będzie, dopóki nie zostanie wyczerpaną całkowita wartość majątku objętego w rozporządzeniach testamentowych; a gdy przyjdzie do zmniejszenia darowizn, takowe będzie dopełnione, poczynając od ostatniej darowizny, i tak dalej idąc wstecz od ostatnich do dawniejszych.

924. Jeżeli darowizna między żyjącymi, ulegająca zmniejszeniu, uczynioną została na rzecz jednego z następców, będzie on mógł zatrzymać z majątku darowanego wartość części, któraby mu przypadła jako spadkobiercy z majątków nierozrządzalnych, jeżeli są téj saméj natury.

925. Gdy wartość darowizn między żyjącymi przewyższa część rozrządzalną, lub takowéj wyrównywa, wszelkie rozporządzenia testamentowe upadają.

926. Gdy rozporządzenia testamentowe przewyższają bądź ilość rozrządzalną, bądź część tejże ilości, jakaby pozostała po odciążeniu wartości darowizn między żyjącymi, zmniejszenie to dopełnione będzie stosunkowo, bez żadnej różnicy pomiędzy zapisami ogólnemi a szczególnemi.

927. Jednakże we wszystkich przypadkach, w którychby testator wyraźnie oświadczył, iż wolą jego jest, ażeby pewien zapis zaspokojony był z pierwszeństwem przed innemi, pierwszeństwo to będzie zachowane; a zapis, dla którego pierwszeństwo w ten sposób zastrzeżono, o tyle tylko będzie zmniejszonym, o ileby wartość innych zapisów nie pokryła części obowiązkowéj.

928. Obdarowany powróci dochody z tego, co będzie przewyższało część rozrządzalną, licząc od dnia śmierci da-

rującego, jeżeli skarga o zmniejszenie wytoczoną była w ciągu roku; w razie przeciwnym od dnia skargi.

929. Nieruchomości, mające być odzyskanemi w skutek zmniejszenia, zwrócone zostaną wolne od długów lub hypotek, przez obdarowanego zaciągniętych lub ustanowionych.

930. Skargę o zmniejszenie lub odzyskanie będą mogli wytaczać spadkobiercy przeciwko trzecim nabywcom nieruchomości, pochodzących z darowizny i zbytych przez obdarowanych, w ten sam sposób i w tymże porządku, jak przeciwko samym obdarowanym, lecz po poprzedniem rozstrząśnięciu ich majątku. Skargę tę wytaczać należy w porządku dat zbycia, poczynając od najpóźniejszego.

DZIAŁ IV.

O darowiznach między żyjącemi.

ODDZIAŁ I.

O formie darowizn między żyjącemi.

931. Wszelkie akta obejmujące darowiznę między żyjącemi, sporządzane będą przed notaryuszami w zwykłej formie kontraktów. Oryginały aktów zostaną u notaryuszów pod karą nieważności.

Por. art. 96 i 121 Ust. notar. 14 Kwietnia 1866 r., oraz art. 13 i 14 przepisów o zastosowaniu téj ustawy w Okr. Sąd. Warsz.

932. Darowizna między żyjącymi nie będzie obowiązywała darującego, i żadnego mieć nie będzie skutku, jak dopiero od dnia, w którym wyraźnie przyjętą zostanie.

Przyjęcie będzie mogło być uczynione za życia darującego, przez akt późniejszy i urzędowy, którego oryginał pozostanie; lecz wtenczas darowizna będzie miała skutek względem darującego dopiero od dnia wręczenia mu aktu, stanowiącego dowód tego przyjęcia.

Zob. przypis do poprzedzającego art. 931 niniejszego kodexu.

933. Jeżeli obdarowany jest pełnoletni, przyjęcie uczynione być powinno przez niego, lub, w jego imieniu, przez osobę opatrzoną w jego pełnomocnictwo, obejmujące upoważnienie do przyjęcia darowizny już uczynionój, lub upoważnienie ogólne do przyjmowania darowizn, jakieby były lub mogły być uczynione.

Pełnomocnictwo to udzielone być powinno przed notaryuszem; a wypis pełnomocnictwa powinien być dołączony do oryginału darowizny, lub do oryginału przyjęcia, zawartego w oddzielnym akcie.

934. Mężatka nie będzie mogła przyjmować darowizny bez zezwolenia męża, albo, na przypadek gdyby mąż odmówił, bez upoważnienia Sądu, odpowiednio do rozporządzeń art. 217 i 219 Tytułu *O małżeństwie* *).

*) Art. 184 i 185 Kod. Cyw. Król. Pol. 1825 r.

935. Darowizna uczyniona małoletniemu nie usamowolnionemu lub bezwłasnowolnemu, winna być przyjęta przez jego opiekuna, odpowiednio do art. 463 w Tytule *O małoletności, opiece i usamowolnieniu* *).

*) Art. 440 Kod. Cyw. Król. Polsk. 1825 r.

Małoletni usamowolniony mocen jest przyjmować w asystencyi swego kuratora.

Jednakże ojciec i matka małoletniego usamowolnionego lub nie usamowolnionego, albo inni wstępni, nawet za życia ojca i matki, chociażby nie byli ani opiekunami, ani kuratorami małoletniego, będą mogli za niego przyjmować.

936. Głuchoniemy, umiejący pisać, może przyjmować sam lub przez pełnomocnika.

Jeżeli nie umie pisać, przyjęcie uczynione być winno przez kuratora w tym celu mianowanego, odpowiednio do przepisów wskazanych w Tytule *O małoletności, opiece i usamowolnieniu*.

937. Darowizny uczynione na korzyść szpitali, ubogich gminy, lub zakładów użyteczności publicznej, przyjmowane będą przez zarządzających temi gminami lub zakładami, należycie do tego upoważnionych.

938. Darowizna, należycie przyjęta, będzie zupełną przez samo zezwolenie stron; własność przedmiotów darowanych przejdzie na obdarowanego i nie potrzeba żadnego innego wydania.

939. Jeżeli przedmiotem darowizny są majątki ulegające hipotekom, przepisanie *) aktów darowizny i przyjęcia, oraz wręczenie przyjęcia, któreby przez akt oddzielny uczynione było, dopełnione być powinno w Kancellaryach Hypotecznych, w obrębie których majątki są położone.

*) Wciągnięcie aktów do ksiąg hypotecznych, stosownie do art. 1 i 2 ust. hypot. 1818 r.

940. Przepisanie to uskutecznione będzie na działanie męża, gdy majątek był darowany jego żonie; a jeżeli mąż nie dopełnia téj formalności, żona może, bez upoważnienia, dopełnienia jój żądać.

Gdy darowizna uczyniona będzie małoletnim, lub bezwłasnowolnym, albo zakładom publicznym, przepisanie dopełnieniem zostanie na działanie opiekunów, kuratorów lub zarządców.

941. Brak przepisania zarzucanym być może przez wszystkich mających w tem interes, wyjąwszy wszakże tych, którzy do żądania przepisania są obowiązani, lub też stojących w ich prawach, i darującego.

942. Małoletni, bezwłasnowolni, mężatki, nie mogą żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu z powodu braku przyjęcia lub przepisania darowizny; z zastrzeżeniem im regresu przeciwko ich opiekunom lub mężom, jeżeli do tego jest powód; przywrócenie zaś rzeczy do pierwszego stanu nie będzie miało miejsca, nawet w przypadku, w którymby pomienieni opiekunowie i mężowie nie wypłacalnymi byli.

943. Darowizna między żyjącymi nie będzie mogła obejmować jak tylko majątki teraźniejsze darującego; jeżeli obejmuje majątki przyszłe, jest nieważną w tym względzie.

944. Każda darowizna między żyjącymi, uczyniona pod warunkami, których wykonanie zawisło jedynie od woli darującego, jest nieważną.

945. Będzie podobnie nieważną, jeżeli uczynioną zostanie pod warunkiem zaspokojenia innych długów lub cięż-

żarów oprócz istniejących w epoce darowizny, lub oprócz tych, któreby wymieniono, bądź w akcie darowizny, bądź też w spisie, jaki do takowego dołączonym być powinien.

946. W przypadku gdy darujący zastrzegł sobie możliwość rozporządzenia jakim przedmiotem, darowizną objętym, lub summą oznaczoną z majątku darowanego, jeśli umrze, nie rozporządziwszy nim, rzeczony przedmiot lub summa należec będzie do spadkobierców darującego, bez względu na wszelkie przeciwne temu warunki i zastrzeżenia.

947. Cztery poprzedzające artykuły nie stosują się do darowizn, o których jest wzmianka w Dziale VIII i IX niniejszego Tytułu. (Art. 1081 do 1100).

948. Każdy akt darowizny przedmiotów ruchomych nie będzie ważnym, jak tylko co do przedmiotów, których spis z oszacowaniem, podpisany przez darującego i obdarowanego, lub tych, którzy przyjmą za niego, dołączony zostanie do oryginału aktu darowizny.

949. Wolno jest darującemu zachować na swą korzyść, lub rozporządzić na korzyść innego, użytkowanie darowanych majątków ruchomych lub nieruchomych.

950. Gdy darowizna przedmiotów ruchomych uczynioną będzie z zachowaniem użytkowania, obdarowany obowiązany jest, po skończeniu się użytkowania, odebrać darowane przedmioty, które się w naturze znajdować będą, w stanie w jakim się znajdować będą; i służyć mu będzie skarga przeciwko darującemu lub jego następcom, co do

przedmiotów nie istniejących, do wysokości wartości tychże, oznaczonej w spisie obejmującym oszacowanie.

951. Darujący będzie mógł zastrzedz prawo powrotu przedmiotów darowanych, bądź na przypadek wcześniejszej śmierci samego obdarowanego, bądź na przypadek wcześniejszej śmierci obdarowanego i jego zstępnych.

Prawo to nie może być zastrzeżone, jak tylko na korzyść samego darującego.

952. Prawo powrotu pociąga za sobą rozwiązanie wszelkiego zbycia majątków darowanych, i powrócenie tychże darującemu, wolnych od wszelkich ciężarów i hypotek, z zastrzeżeniem wszakże hypoteki dla posagu i umów małżeńskich, jeżeli inny majątek małżonka obdarowanego nie wystarcza, i w tym tylko przypadku, gdy darowizna uczynioną mu była przez tę samą umowę przedślubną, z której wypływają te prawa i hypoteki.

Przepis ten nie ma zastosowania, jeżeli prawo powrotu nie było objawione w hypotece.— Por. art. 163 i 51 ust. hypot. 1818 r.

ODDZIAŁ II.

O wyjątkach od prawidła nieodwołalności darowizn między żyjącymi.

953. Darowizna między żyjącymi nie będzie mogła być odwołaną, chyba z powodu nie wykonania warunków, pod któremi była uczynioną, z powodu niewdzięczności i z powodu przybycia dzieci.

954. W razie odwołania z powodu nie wykonania warunków, majątek powraca do rąk darującego wolny od

wszelkich ciężarów i hypotek, do obdarowanego odnoszących się; a darującemu służyć będą przeciwko trzecim nabywcom nieruchomości darowanych te wszystkie prawa, któreby mu służyły przeciwko samemu obdarowanemu.

Przepis ten niema zastosowania, jeżeli prawa darującego nie były objawione w hypotece.— Por. art. 163 i 51 ust. hypot. 1818 r.

955. Darowizna między żyjącymi będzie mogła być odwołaną z powodu niewdzięczności w następujących tylko przypadkach :

- 1) Jeżeli obdarowany targnął się na życie darującego;
- 2) Jeżeli stał się winnym względem niego srogięgo obchodzenia się, przestępstw, lub ciężkich obelg;
- 3) Jeżeli mu odmawia alimentów.

956. Odwołanie z powodu nie wykonania warunków lub z powodu niewdzięczności, nigdy nie będzie miało miejsca z samego prawa.

957. Skarga o odwołanie z powodu niewdzięczności, wytoczoną być winna w ciągu roku, licząc od dnia przestępstwa zarzucanego obdarowanemu przez darującego, lub od dnia, w którym przestępstwo mogło być darującemu wiadomem.

Odwołanie to nie będzie mogło być żądane przez darującego przeciwko następcom obdarowanego, ani przez następców darującego przeciwko obdarowanemu, chyba w tym ostatnim przypadku powództwo wytoczone już było przez darującego, lub chyba tenże umarł przed upływem roku od spełnienia przestępstwa.

958. Odwołanie z powodu niewdzięczności ubliżyć nie będzie, ani zbyciem, uczynionym przez obdarowanego, ani hipotekom i innym ciężarom rzeczowym, któremiby tenże mógł obciążyć przedmiot darowizny, byleby to wszystko nastąpiło przed wpisaniem wyciągu skargi o odwołanie na marginesie obok przepisane go na skutek art. 939 aktu darowizny *).

*) Zapisanie ostrzeżenia o odwołaniu darowizny, postanowionego art. 137 Ust. Hypot. 1818 r.

W razie odwołania, obdarowany zobowiązany będzie do zwrotu wartości przedmiotów zbytych, ze względu na czas wytoczenia skargi, i do zwrotu przychodów od daty tejże skargi.

959. Darowizny na korzyść małżeństwa nie będą odwołalnymi z powodu niewdzięczności.

960. Wszelkie darowizny między żyjącymi uczynione przez osoby, które w chwili darowizny nie miały dzieci, lub zstępnych wówczas żyjących, jakakolwiek byłyby wartość tychże darowizn, i jakimkolwiek tytułem byłyby uczynione, i chociażby były wzajemne, lub wynagradzające, nawet darowizny uczynione na korzyść małżeństwa przez inne osoby, a nie przez wstępnych małżonkom, i nie przez małżonków między sobą, odwołane będą samém przez się prawem z powodu przybycia darującego dziecka prawego, nawet pośmiertnego, lub z powodu uprawnienia dziecka naturalnego przez następne małżeństwo, jeżeli toż dziecko urodziło się po darowiznie.

961. Odwołanie to będzie miało miejsce, chociażby dziecko darującego lub darującej poczęte było w czasie darowizny.

962. Darowizna będzie podobnie odwołaną, chociażby nawet obdarowany wszedł był w posiadanie darowanego majątku, i chociażby w nim był pozostawiony przez darującego po przybyciu dziecka; jednakże obdarowany nie ma obowiązku zwracania pobranych przez siebie dochodów, jakiejkolwiek byłyby natury, jak od dnia, w którymby urodzenie dziecka lub onego uprawnienie przez następne małżeństwo, było mu doniesione przez akt woźnego, lub inny akt formalny, i to wtenczas nawet gdyby skarga o powrót majątku darowanego wytoczoną była później od tego doniesienia.

963. Majątki objęte darowizną, odwołaną samém prawem, powrócą do darującego wolne od wszelkich ciężarów i hipotek do obdarowanego odnoszących się, i nie mogą ulegać, nawet pomocniczo, obowiązkowi zwrotu posagu żony obdarowanego, zwrotom jój służącym, lub innym umowom małżeńskim. Toż samo będzie miało miejsce, chociażby darowizna uczynioną była na korzyść małżeństwa, przez obdarowanego zawartego, i była w umowie przedślubnej zamieszczoną, i chociażby darujący poręczył był, w darowiznie, za wykonanie umowy przedślubnej.

964. Tak odwołane darowizny nie będą mogły odżyć i mieć na nowo skutku, ani przez śmierć dziecka osoby darującej, ani przez żaden akt stwierdzający; a jeżeli darujący chce darować ten sam majątek temu samemu obdarowanemu, bądź przed, bądź po śmierci dziecka, przez urodzenie którego darowizna była odwołaną, nie inaczej będzie mógł to uczynić, jak przez nowe rozporządzenie.

965. Wszelkie zastrzeżenie lub umowa, przez któreby darujący zrzekł się odwołania darowizny z powodu przy-

bycia dziecka, uważane będą za nieważne, i nie będą mogły sprawić żadnego skutku.

966. Obdarowany, jego spadkobiercy lub stojący w jego prawach, albo też inni nabywcy rzeczy darowanych, nie będą mogli zasłaniać się przedawnieniem, w celu korzystania z darowizny odwołanej przez przybycie dziecka, jak w skutku posiadania przez lat trzydzieści, których bieg rozpocznie się dopiero od dnia urodzenia się darującemu ostatniego dziecka, nawet pośmiertnego, co wszakże nie ubliża przerwom przedawnienia z prawa wynikającym.

DZIAŁ V.

O rozporządzeniach testamentowych.

ODDZIAŁ I.

O prawidłach ogólnych co do formy testamentu.

967. Każda osoba będzie mogła rozporządzać przez testament, bądź pod tytułem ustanowienia dziedzica, bądź pod tytułem zapisu, bądź pod wszelką inną nazwą, do objawienia woli jej posługującą.

968. Testament nie może być sporządzony w jednym i tym samym akcie przez dwie lub więcej osób, czy to na korzyść trzeciego, czyli też pod tytułem rozporządzenia wzajemnego i zobopólnego.

969. Testament może być albo własnoręczny, albo przez akt publiczny sporządzony, albo w formie tajemnej.

970. *Testament własnoręczny* nie będzie ważnym, jeżeli nie jest pisany w całości, datowany i podpisany ręką testatora; nie ulega on żadnej innej formie.

971. *Testament przez akt publiczny* jest ten, który przyjęty jest przez dwóch notaryuszów w przytomności dwóch świadków lub przez jednego notaryusza w przytomności czterech świadków.

972. Jeżeli testament przyjęty jest przez dwóch notaryuszów, będzie im dyktowany przez testatora i winien być napisany przez jednego z notaryuszów, tak jak jest dyktowany.

Jeżeli tylko jeden jest notaryusz, testament powinien być również przez testatora podyktowany i przez tegoż notaryusza napisany.

W jednym i drugim przypadku, testament powinien być odczytany testatorowi w przytomności świadków.

O tém wszystkiém uczynioną będzie wyraźna wzmianka.

973. Testament ten powinien być podpisany przez testatora: jeżeli oświadcza, że nie umie, lub nie może podpisać, uczynioną będzie w akcie wyraźna wzmianka o jego oświadczeniu, równie jak o przyczynie, która mu podpisać przeszkadza.

974. Testament powinien być podpisany przez świadków; jednakże na wsi dostatecznym będzie, iżby jeden z dwóch świadków podpisał, jeżeli testament przyjęty jest

przez dwóch notaryuszów, lub żeby dwóch z czterech świadków podpisało, jeżeli przyjęty jest przez jednego notaryusza.

975. Nie mogą być użyci za świadków do testamentu sporządzanego przez akt publiczny, ani zapisobiercy, pod jakimkolwiek bądź tytułem ustanowieni, ani ich krewni lub powinowaci do czwartego stopnia włącznie, ani pomocnicy (*les cleres*) notaryuszów, akta przyjmujących.

976. Gdy testator zechce sporządzić *testament mistyczny* czyli *tajemny*, obowiązany będzie podpisać swoje rozporządzenia, czy to sam je pisał, czy też kazał komu innemu je napisać. Papiér, zawierający jego rozporządzenia, lub papiér, który będzie służył za kopertę, jeżeli jest jaka, będzie zamknięty i zapieczętowany. Testator przedstawi papiér tak zamknięty i zapieczętowany notaryuszowi i sześciu najmniej świadkom, lub każe go zamknąć i zapieczętować w ich obecności; oraz oświadczy, że to, co ten papier zawiera, jest jego testamentem, przez niego pisanym i podpisanym, lub pisanym przez kogo innego, a podpisanym przez niego: notaryusz sporządzi w skutku tego aktu nadpisu, który napisany będzie na tymże papierze, lub na karcie, która służyć będzie za kopertę; akt ten podpisany będzie tak przez testatora, jak i przez notaryusza, a zarazem przez świadków. Wszystko to, co wyżej wyrażono, dopełnione będzie jednym ciągiem i nie odrywając się do innych aktów; na przypadek, gdyby testator, z powodu przeszkody, nastą pionej po podpisaniu testamentu, nie mógł podpisać aktu nadpisu, uczynioną będzie wzmianka o jego oświadczeniu, w tym względzie uczynioném, i bez potrzeby w takim razie powiększenia liczby świadków.

977. Jeżeli testator nie umie podpisać, lub jeżeli nie mógł tego uczynić, gdy kazał pisać swoje rozporządzenia, przybrany będzie do aktu nadpisu jeden świadek, oprócz liczby poprzedzającym artykułem przepisanej, który podpisze akt z innymi świadkami, i uczynioną będzie wzmianka o przyczynie, dla jakiej ten świadek został powołany.

978. Ci, którzy nie umieją lub nie mogą czytać, nie będą mogli czynić rozporządzeń w formie testamentu tajemnego.

979. W razie gdyby testator nie mógł mówić, lecz mógł pisać, będzie mógł zrobić testament tajemny, pod warunkiem, że testament zostanie w całości napisany, datowany i podpisany jego ręką, że go przedstawi notaryuszowi i świadkom, i, że na czele aktu nadpisu sam napisze w ich przytomności, że papier który przedstawia jest jego testamentem: poczem notaryusz spisze akt nadpisu, w którym uczynioną będzie wzmianka, że testator napisał te słowa w obecności notaryusza i świadków, a oprócz tego zachowane będzie wszystko to, co w art. 976 przepisano.

980. Świadkowie przywołani do testamentów powinni być mężczyznami, pełnoletnimi, poddanymi Panującego, i używającymi praw cywilnych.

ODDZIAŁ II.

O prawidłach szczególnych co do formy niektórych testamentów.

981. Testamenta wojskowych i urzędników przy wojskach, będą mogły, w każdym kraju, być przyjętymi przez Szefa batalionu lub szwadronu, albo przez każde-

go oficera wyższego stopnia, w obecności dwóch świadków, albo przez dwóch Kommissarzy Wojennych, albo przez jednego z tych Kommissarzy w przytomności dwóch świadków.

982. Testamenta będą mogły być także przyjętymi, jeżeli testator, jest chory lub ranny, przez Naczelnego Urzędnika zdrowia, w asystencji Komendanta Wojennego, mającego władzę policyjną w szpitalu,

983. Rozporządzenia artykułów powyższych tym tylko służą, którzy są na wyprawie wojennej, lub na kwaterze, albo w garnizonie po za obrębem kraju, albo w niewoli u nieprzyjaciela; znajdujący się zaś na kwaterach lub w garnizonie w kraju, nie mogą z nich korzystać, chybaby znajdowali się w warowni oblężonej, lub w cytadelli i w innych miejscach, których bramy są zamknięte, i z którymi komunikacja, z powodu wojny, jest przerwana.

984. Testament w formie powyższej sporządzony uważany będzie za nieważny w sześć miesięcy po powrocie testatora do miejsca, gdzie będzie miał swobodę użycia form zwyczajnych.

Z Części II, Księgi I Zbioru ustaw wojennych wyd. 1859 r.

art. 2219. Jeżeli wojskowemu znajdującemu się za granicą w czasie marszu wypadnie potrzeba sporządzenia lub poświadczenia aktu, może to uczynić za świadectwem dowódcy pułku, lub innego naczelnika, mającego z nim równą władzę, lecz nie w tym pułku w którym wojskowy służy, tylko w innej kancelaryi pułkowej, gdzie powinien być zapisany sam akt w księdze pułkowej. W przypadku tym i testamenta nabywając moc aktu urzędowego, mogą być sporządzane na prostym papierze, lecz powinny być oddane w obecności dwóch świadków, podpisane przez testatora i te osoby które je przyjęły do zachowania. Akty sporządzone przez urzędników wojskowych, znajdujących się na okrętach, w braku pułkowych i innych kancelaryj, ze służby wojenno-łądowej, powinny być poświadczone przez starszego naczelnika wojsk lądowych na okręcie, oraz przez naczelnika okrętu i wniesione w protokół czynności okrętowych. Akta rzeczony mogą być oddane do zachowania naczelnikowi okrętu, albo też najstarszemu po nim z nominacyi, łącznie z drugim oficerem lub urzędnikiem.

art. 2220. Jeżeli czyniący testament nie umie pisać, albo podpisać nie może: to w samym testamencie przy podpisaniu go powinna być o tem uczynioną wzmianka.

art. 2222. Wojskowy podczas przygotowania się do marszu, lub przy odkomenderowaniu sporządziwszy testament w formie urzęd-

dowój, jeżeli zechce takowy odwołać, to może upraszać o to, swoją zwierzchność przez doniesienie, co będzie miało równą ważność, jak gdyby podał prośbę do sądu, w którym testament został przedstawiony.

art. 2223. Testamenta z podpisem prywatnym sporządzone w szpitalach wojennych, przez chorych oficerów lub niższe stopnie, uważają się za ważne, jeżeli będą podpisane, przez duchownego szpitala, lekarza deżurnego i deżurnego oficera. W podobny sposób mogą być sporządzane testamenta i w innych szpitalach publicznych, lecz w miejsce nieznajdujących się tam oficerów deżurnych, testament powinien być podpisany przez nadzorcę szpitala lub zarządzającego takowym.

985. Testamenta sporządzone w miejscu, z którym wszelka komunikacya jest przecięta z powodu morowego powietrza lub innój zarazy, będą mogły być sporządzone przed Sędzią Pokoju, lub przed jednym z muniypalnych urzędników gminy, w przytomności dwóch świadków.

986. Rozporządzenie to będzie miało zastosowanie, tak do osób dotkniętych temi chorobami, jak i do osób przebywających w miejscach niemi nawiedzonych, chociażby nie były rzeczywiście choremi.

987. Testamenta wzmiankowane w dwóch poprzedzających artykułach, staną się nieważnemi w sześć miesięcy od chwili przywrócenia komunikacyi z miejscem, w którym się testator znajduje, lub w sześć miesięcy od jego przejścia do miejsca, z którym komunikacya nie będzie przerywaną.

988. Testamenta sporządzane na morzu w czasie podróży, będą mogły być przyjmowane, a mianowicie :

Na okrętach i innych statkach Rządowych, przez oficera dowodzącego statkiem, lub, w braku jego, przez tego, który go zastępuje w porządku służby, w każdym razie łącznie z urzędnikiem administracyjnym, lub z tym, który obowiązki jego pełni :

Na statkach zaś kupieckich, przez pisarza statku lub tego, który te obowiązki pełni, w każdym razie łącznie z kapitanem, właścicielem lub szyprem, a w braku ich, przez ich zastępców.

We wszystkich przypadkach testamenta te powinny być przyjęte w przytomności dwóch świadków.

989. Na statkach Rządowych testament kapitana lub urzędnika administracyjnego, a na statkach kupieckich testament kapitana, właściciela, lub szypca, albo pisarza, mogą być przyjęte przez tych, którzy po nich w porządku służby następują, stosując się nadto do rozporządzeń artykułu poprzedzającego.

990. We wszystkich przypadkach sporządzony będzie podwójny oryginał testamentów wzmiankowanych w dwóch poprzedzających artykułach.

991. Jeżeli statek przybywa do portu zagranicznego, gdzie znajduje się Konsul Francuzki, ci, którzy testament przyjęli, powinni jeden z oryginałów zamknięty lub zapieczętowany złożyć do rąk rzeczzonego Konsula, który go prześle Ministrowi Marynarki, a ten ostatni nakaże złożyć go w kancelaryi Pisarza Sądu Pokoju miejsca zamieszkania testatora.

992. Po powrocie statku do Francyi, do jakiegobądź portu, obadwa oryginały testamentu, zarówno zamknięte i zapieczętowane, lub oryginał, któryby pozostał, gdyby odpowiednio do artykułu poprzedzającego, drugi był złożony w ciągu podróży, oddane będą do Kancellaryi Przełożonego nad wpisami morskimi, a ten prześle je bezzwłocznie Ministrowi Marynarki, który odeśle je do zachowania, jak to w poprzedzającym artykule powiedziano.

993. Na marginesie listy osady statku uczynioną będzie wzmianka o nazwisku testatora, o skutecznionem oddaniu oryginałów testamentu, bądź do rąk Konsula, bądź do Kancellaryi Przełożonego nad wpisami morskimi.

994. Testament nie będzie poczytywany za sporządzony na morzu, chociażby był zdziałany w ciągu podróży, jeżeli, w czasie w którym był sporządzony, statek przybił do brzegu, bądź obcego, bądź pod panowaniem Francuzkiem zostającego, gdzieby się znajdował Urzędnik publiczny Francuzki; w którym to przypadku testament będzie ważnym, o ile sporządzony zostanie podług form przepisanych we Francyi, lub podług form używanych w krajach, w których był sporządzony.

995. Rozporządzenia powyższe stosować się będą do testamentów sporządzonych przez podróżnych nie należących do osady.

996. Testament na morzu sporządzony w formie przepisanej przez art. 988, będzie ważnym o tyle tylko, o ile testator umrze na morzu, lub w ciągu trzech miesięcy po wylądowaniu, i w miejscu gdzie go będzie mógł przerobić podług form zwyczajnych.

997. Testament sporządzony na morzu nie będzie mógł zawierać żadnego rozporządzenia na korzyść oficerów okrętowych, chybaży ci byli krewnymi testatora.

Por. art. 2219 i 2220 Ks. I, Cz. II Zbioru ustaw wojennych wyd. 1859, zamieszczone wyżej pod art. 984 niniejszego kodexu.

998. Testamenta objęte artykułami powyższemi niniejszego Oddziału, podpisane będą przez testatorów i przez tych, którzy je przyjmowali.

Jeżeli testator oświadcza, że nie umie lub nie może podpisać, uczynioną będzie wzmianka o jego oświadczeniu, jako też o przyczynie stojącej mu na przeszkodzie w podpisaniu.

Na przypadek, w którym obecność dwóch świadków jest wymagana, testament podpisany będzie przynajmniej przez jednego z nich, i uczynioną będzie wzmianka o przyczynie, dla której drugi nie podpisał.

999. Francuz *), znajdujący się w kraju obcym, będzie mógł uczynić swoje rozporządzenia testamentowe przez akt z podpisem prywatnym, jak to przepisuje art. 970, lub przez akt autentyczny, z zachowaniem form używanych w miejscu, gdzie ten akt będzie sporządzony.

*) Krajowiec.

1000. Testamenta sporządzone w krajach obcych, nie będą mogły być wykonane co do majątków we Francji położonych, dopóki nie będą zarejestrowane w Kancellaryi zamieszkania testatora, jeżeli takowe zachował, a jeżeli nie, to w Kancellaryi

ostatniego jego zamieszkania znanego w kraju; w przypadku zaś gdyby testament zawierał w sobie rozporządzenia, dotyczące się nieruchomości w kraju położonych, będzie musiał być, oprócz tego, zarejestrowany w Kancellaryi, położenia tych nieruchomości, wszakże podwójna opłata skarbową żądaną być nie może.

Zarejestrowanie aktów (enrégistrement) nie istnieje w guberniach Królestwa.

1001. Formalności, którym przez rozporządzenia niniejszego i poprzedzającego Oddziału rozmaite testamenty są poddane, zachowane być winny pod karą nieważności.

ODDZIAŁ III.

O ustanowieniu dziedzica i o zapisach w ogólności.

1002. Rozporządzenia testamentowe są albo ogólne, albo pod tytułem ogólnym, albo pod tytułem szczególnym.

Każde z tych rozporządzeń, czy to zostało uczynione pod nazwą ustanowienia dziedzica, czy też pod nazwą zapisu, sprawi skutek, podług prawideł poniżej wskazanych co do zapisów ogólnych, zapisów pod tytułem ogólnym i zapisów szczególnych.

ODDZIAŁ IV.

O zapisie ogólnym.

1003. Zapis ogólny jest rozporządzenie testamentowe, przez które testator daje jednej lub kilku osobom ogół majątku, jaki z dniem swojej śmierci pozostawi.

1004. Gdy w chwili śmierci testatora znajdują się następcy, dla których część jego majątku jest przez prawo za-

strzeżoną, następcy ci, przez śmierć testatora, wchodzą samém prawem w posiadanie całego majątku spadkowego; a zapisobierca ogólny winien żądać od nich wydania majątku testamentem objętego.

1005. Jednak w tychże samych przypadkach zapisobierca ogólny będzie miał użytkowanie z majątku testamentem objętego, licząc od dnia śmierci, jeżeli skarga o wydanie wytoczoną zostanie w ciągu roku od téj epoki; w przeciwnym zaś razie użytkowanie to rozpocznie się dopiero z dniem wytoczonej przed Sąd skargi, lub z dniem w którym na wydanie dobrowolnie zezwolono.

1006. Gdy w chwili śmierci testatora nie ma następców, dla których część jego majątku przez prawo jest strzeżoną, zapisobierca ogólny, ze śmiercią testatora, z samego prawa wchodzi w posiadanie, i nie będzie obowiązany żądać wydania.

1007. Każdy testament własnoręczny, przed wykonaniem go, przedstawionym zostanie Prezesowi Trybunału pierwszej instancji okręgu, w którym spadek się otworzył. Testament będzie otwarty, jeżeli był zapieczętowany. Prezes sporządzi protokół przedstawienia, otwarcia i stanu testamentu, sam zaś testament nakaże złożyć do zachowania wyznaczonemu przez siebie notaryuszowi.

Jeżeli testament jest w formie tajemnej, jego przedstawienie, otwarcie, opisanie i złożenie, w tenże sam sposób będą dopełnione; lecz otwarcie nie będzie mogło nastąpić, jak tylko w obecności tych notaryuszów i świadków, na akcie

nadpisu podpisanych, którzy znajdować się będą w miejscu, albo za ich przywołaniem.

Por. art. 46 i 47 ustawy post. rozm. w Okr. Sąd. Warsz. zamieszczone pod art. 820 niniejszego kodexu.

Przepisy z 6 Sierpnia 1876 r., o włożeniu na sądowe instytucje i osoby urzędujące w Okr. Sąd. Warsz. niektórych czynności poprzednich sądów i urzęd. sąd. guber. Król. Polsk.

p. 7. Poświadczenie przedstawienia testamentów własnoręcznych niezapieczętowanych, jak również rozpoznanie żądań zapisobierców ogólnych o wprowadzenie ich w posiadanie, dokonywa się przez Prezesa Sądu Okręgowego, sędziego pokoju lub sędziego gminnego, na zasadzie przepisów o właściwości sądu w spadkach, odpowiednio do rodzaju i wartości zapisanego testamentem majątku, z tém wszakże, iż w przypadku nie możności oznaczenia rodzaju i wartości majątku, poświadczenie okazanego testamentu należy do Prezesa sądu okręgowego. Poświadczenie, otwarcie i opisanie stanu testamentów własnoręcznych zapieczętowanych i tajemnych, dokonywa się we wszelkich przypadkach, przez Prezesa sądu okręgowego.

1008. W przypadku art. 1006, jeżeli testament jest własnoręczny, lub tajemny, zapisobierca ogólny winien żądać wprowadzenia siebie w posiadanie przez postanowienie Prezesa, zamieszczone na dole podania, do którego dołączony będzie akt składu.

Por. p. 7, przepisów z 6 Sierpnia 1876 r., o włożeniu na sąd. inst. i osoby urzęd. Okr. Sąd. Warsz. niekt. czyn. poprzed. sądów i urzęd. sąd. zamieszczony w przypisie do poprzedzającego art. 1007 niniejszego kodexu.

1009. Zapisobierca ogólny w zbiegu z następcą, dla którego prawo zastrzegło część majątku, odpowiedzialnym będzie za długi i ciężary spadku po testatorze, osobiście w stosunku swojej części i udziału, a hypotecznie za całość; obowiązany będzie również zaspokoić wszystkie zapisy, z zastrzeżeniem przypadku zmniejszenia, jak to w art. 926 i 927 objaśniono.

O D D Z I A Ł V.

O zapisie pod tytułem ogólnym.

1010. Zapis pod tytułem ogólnym jest ten, przez który testator zapisuje część ilą majątku, jakim prawo dozwala mu rozrządzać, jako to, połowę, trzecią część, albo wszystkie swoje nieruchomości, albo wszystkie swoje ruchomości, albo oznaczoną część wszystkich swoich nieruchomości, albo wszystkich swoich ruchomości.

Każdy inny zapis jest tylko rozporządzeniem pod tytułem szczególnym.

1011. Zapisobiercy pod tytułem ogólnym obowiązani będą żądać wydania od następców, dla których prawo część majątku zastrzegło, a w ich braku, od zapisobierców ogólnych, a gdyby i tych nie było, od następców powołanych do spadku w porządku ustanowionym w Tytule *O spadkach*.

1012. Zapisobierca pod tytułem ogólnym, podobnie jak zapisobierca ogólny, odpowiedzialnym będzie za długi i ciężary spadku, osobiście w stosunku swój części i udziału, a hypotecznie za całość.

1013. Gdy testator rozporządzi pewną tylko ilością części rozrządzalnej, i gdy to uczyni pod tytułem ogólnym, wówczas zapisobierca ten obowiązany będzie zaspościć zapisy szczególne stosunkowo z spadkobiercami naturalnemi.

ODDZIAŁ VI.

O zapisach szczególnych.

1014. Każdy zapis prosty i bezwarunkowy nadaje zapisobiercy, od dnia śmierci testatora, prawo do rzeczy zapisanej, prawo przejść mogące na jego następców lub stojących w jego prawach,

Jednakże zapisobierca szczególny może wejść w posiadanie rzeczy zapisanej i żądać przychodów lub procentów z takowej, dopiero od dnia skargi o wydanie, wytoczonej odpowiednio do art. 1011, albo od dnia, w którym na wydanie to dobrowolnie zezwolono.

1015. Procenta lub przychody z rzeczy zapisanej będą miały bieg na korzyść zapisobiercy od dnia śmierci testatora, bez potrzeby wytaczania o to przed sąd skargi :

1) Gdy testator objawił wyraźne w tym względzie swoją wolę w testamencie.

2) Gdy renta wieczysta lub pensya zapisaną została pod tytułem alimentów.

1016. Koszta skargi o wydanie będą ciężarem spadku, co wszakże nie może pociągnąć za sobą zmniejszenia części obowiązkowej prawem oznaczonej.

Oplaty zarejestrowania *) ciążą zapisobiercę.

Wszystko to o tyle, o ile testamentem inaczéj nie rozporządzono.

Każdy zapis będzie mógł być oddzielnie zarejestrowany, i zarejestrowanie to nie może przynieść korzyści nikomu innemu prócz zapisobiercy lub osób stojących w jego prawach.

*) Zarejestrowanie aktów (enrégistrement) nie istnieje w guberniach Królestwa.

1017. Następcy testatora lub inni dłużnicy zapisu, będą osobiście obowiązani uiścić go, każdy w stosunku do części i udziału, w jakim ze spadku korzysta.

Hypotecznie odpowiadają za całość, aż do wysokości wartości nieruchomości spadkowych, których są posiadaczami.

1018. Rzecz zapisana wydaną będzie z potrzebnymi przynależnościami i w takim stanie, w jakim się znajdować będzie w dniu śmierci darującego.

1019. Gdy ten, kto zapisał własność nieruchomości, powiększył ją następnie nabyciami, nabycia te, chociażby ję były przyległemi, nie będą poczytywane, bez nowego rozporządzenia, za stanowiące część zapisu.

Inaczęj się rzecz ma co do upiększeń lub budowli, na gruncie zapisanym nowo wzniesionych, lub co do posiadłości zamkniętej ogrodzeniem, której obwód testator powiększył.

1020. Jeżeli, przed testamentem lub później, nieruchomość zapisana obciążona została hipoteką, z powodu długu spadkowego, lub nawet długu osoby trzecięj, albo jeśli została poddaną użytkowaniu, ten, kto winien zapis uiścić, nie jest wcale obowiązany uwolnić nieruchomość od tych ciężarów, chybaoby obowiązek ten włożony był na niego przez wyraźne rozporządzenie testatora.

1021. Gdy testator zapisał rzecz cudzą, zapis będzie nieważny, bez względu na to, czy testator wiedział lub nie wiedział, iż rzecz ta do niego nie należała.

1022. Gdy zapis ma za przedmiot rzecz nieoznaczoną, spadkobierca nie będzie obowiązany wydać ją

w najlepszym gatunku, i nie będzie mógł wydać ją w najgorszym.

1023. Zapis uczyniony wierzycielowi, nie poczytuje się za uczyniony na potrącenie jego wierzytelności, jak również zapis uczyniony służącemu, za uczyniony na potrącenie jego zasług.

1024. Zapisobierca pod tytułem szczególnym nie jest odpowiedzialnym za długi spadku, z zastrzeżeniem wszakże zmniejszenia zapisu, jak to już wyżej powiedziano, i skargi hipotecznej wierzycieli.

ODDZIAŁ VII.

O wykonawcach testamentowych.

1025. Testator będzie mógł mianować jednego lub kilku wykonawców testamentowych.

1026. Będzie mógł oddać im w zarząd i posiadanie całość lub część tylko swego ruchomego majątku; lecz takowe nie mogą trwać dłużej nad rok i dzień, licząc od jego śmierci.

Jeżeli zarząd i posiadanie nie były im nadane, nie mogą się ich domagać.

1027. Spadkobierca będzie mógł wyjednać ustanie zarządu i posiadania, ofiarując oddać wykonawcom testamentowym sumę wystarczającą na uiszczenie zapisów ruchomych, lub udowodniając ich uiszczenie.

1028. Nie może być wykonawcą testamentowym ten, kto nie może zaciągać zobowiązań.

1029. Meżatka nie może przyjąć obowiązku wykonawcy testamentowego, bez zezwolenia męża.

Jeżeli jest rozdzieloną co do majątku, czy to w skutek umowy przedślubnej, czy za wyrokiem, będzie mogła przyjmować takowy obowiązek za zezwoleniem męża, lub, gdyby odmówił, za upoważnieniem Sądu, odpowiednio do przepisów art. 217 i 219 w Tytule *O małżeństwie*. *).

*) Art. 184 i 185 Kodexu cywilnego Król. Polsk. 1825 r.

1030. Małoletni nie może być wykonawcą testamentowym, nawet za upoważnieniem swojego opiekuna lub kuratora.

1031. Wykonawcy testamentowi postarają się o opieczętownanie, jeżeli są następcy małoletni, bezwłasnowolni, lub nieobecni.

Postarają się o sporządzenie inwentarza majątku spadkowego, w przytomności następcy domniemanego, lub za jego należytém przywołaniem.

Wyjednávają sprzedaż ruchomości, gdyby nie było dostatecznej gotowizny na uiszczenie zapisów.

Czuwać będą nad wykonaniem testamentu, i będą mogli, w razie sporu co do jego wykonania, wpływać do sprawy celem utrzymania jego ważności.

Obowiązani będą, po upływie roku od śmierci testatora, zdać rachunek ze swego zarządu.

1032. Władza wykonawcy testamentowego nie przechodzi na jego następców.

1033. Jeżeli jest kilku wykonawców testamentowych, którzy obowiązki te przyjęli, jeden z nich będzie mógł działać sam, gdyby inni nie działali, i będą solidarnie odpowiedzialni co do wyrachowania się z majątku ruchomego, jaki im powierzony został, chyba by testator czynności pomiędzy nich rozdzielił, a każdy z nich ograniczył się na téj, jaka mu poruczoną została.

1034. Koszta przez wykonawcę testamentowego poniesione z tytułu opieczętowania, inwentarza, rachunku, i inne koszta odnoszące się do jego czynności, będą ciężarem spadku.

ODDZIAŁ VIII.

O odwołaniu testamentów i ich upadku.

1035. Testamenta nie mogą być odwołane w całości lub części inaczej, jak tylko przez testament późniejszy, lub przez akt notaryalny, obejmujący oświadczenie zmiany woli.

1036. Testamenta późniejsze, któreby nie odwoływały poprzednich w sposób wyraźny, niweczą w tych ostatnich te tylko rozporządzenia niemi objęte, które z nowymi nie dadzą się pogodzić lub będą im przeciwne.

1037. Odwołanie uczynione w testamencie późniejszym otrzyma zupełny skutek, chociażby ten nowy akt pozostał bez wykonania z powodu niezdolności ustanowionego dziedzica lub zapisobiercy, albo z powodu nie przyjęcia przez nich zapisu.

1038. Wszelkie zbycie, nawet sposobem sprzedaży z prawem odkupu, lub sposobem zamiany, któreby testator uczynił co do całości lub części rzeczy zapisanej, pociągnie za sobą odwołanie zapisu co do wszystkiego, co zbyte zostało, chociażby późniejsze zbycie było nieważne, i chociażby przedmiot powrócił do rąk testatora.

1039. Wszelkie rozporządzenie testamentowe upadnie, jeżeli ten, na czyją korzyść zostało uczynione, nie przeżył testatora.

1040. Wszelkie rozporządzenie testamentowe, uczynione pod warunkiem zawisłym od wypadku niepewnego, i takim, że, odpowiednio do zamiaru testatora, rozporządzenie to powinno być wykonanem tylko o tyle, o ile wypadek nastąpi lub nie nastąpi, upadnie, jeżeli ustanowiony następca lub zapisobierca umrze przed spełnieniem się warunku.

1041. Ustanowiony dziedzic lub zapisobierca, ma prawo nabyte i przejść mogące na ich następców, pomimo warunku, który odpowiednio do zamiaru testatora, zawiesza tylko wykonanie rozporządzenia.

1042. Zapis upadnie, jeżeli rzecz zapisana zginęła w całości za życia testatora.

Toż samo ma miejsce, jeżeli rzecz zginęła po jego śmierci, bez czynu i winy następcy, chociażby tenże postawionym był w stanie opóźnienia co do jej wydania, jeżeliby była musiała również zginąć w rękach zapisobiercy.

1043. Rozporządzenie testamentowe upadnie, gdy się go zrzecze ustanowiony dziedzic lub zapisobierca, albo okaże się niezdolnym do przyjęcia.

1044. Przyrost na korzyść zapisobierców będzie miał miejsce w razie gdy zapis będzie uczyniony kilku osobom łącznie.

Zapis poczytany będzie za uczyniony łącznie, gdy uczyniony jest w jedném i tém samym rozporządzeniu, i gdy testator nie oznaczył udziału w rzeczy zapisanej dla każdego ze współzapisobierców.

1045. Zapis będzie także poczytany za uczyniony łącznie, gdy rzecz nie mogąca być podzieloną bez pogorszenia, darowaną została jednym aktem kilku osobom, nawet oddzielnie.

1046. Te same przyczyny, które, podług artykułu 954 i dwóch pierwszych rozporządzeń artykułu 955, upoważniają do wytoczenia skargi o odwołanie darowizny między żyjącymi, dopuszczone będą także dla wytoczenia skargi o odwołanie rozporządzeń testamentowych.

1047. Jeżeli skarga ta opiera się na obeldze ciężkiej wyrządzonej pamięci testatora, wytoczona być winna w ciągu roku, licząc od dnia przestępstwa.

DZIAŁ VI.

O rozporządzeniach dozwolonych na korzyść wnuków darującego lub testatora albo na korzyść dzieci po jego braciach i siostrach.

1048. Ojcowie i matki będą mogli darować przez akta między żyjącymi lub testamenta, jednemu lub kilkorgu ze

swoich dzieci, całość lub część majątku, którym prawo pozwala im rozporządzać, z warunkiem oddania tego majątku dzieciom tychże obdarowanych, już urodzonym lub urodzić się mogącym, lecz tylko pierwszego stopnia.

1049. Ważném będzie, na przypadek bezdziejnej śmierci, rozporządzenie, jakieby spadkodawca uczynił przez akt między żyjącymi lub testament, na korzyść jednego lub kilku ze swoich braci lub sióstr, całością lub częścią majątku, jakim mu prawo ze spadku rozporządzić dozwala, z warunkiem oddania tego majątku dzieciom tychże braci lub sióstr obdarowanych, już urodzonym lub urodzić się mogącym, lecz pierwszego tylko stopnia.

1050. Rozporządzenia dozwolone dwoma poprzedzającymi artykułami nie będą ważne jak tylko o tyle, o ile warunek oddania zastrzeżony będzie na korzyść wszystkich dzieci pierwszego obdarowanego, już urodzonych i urodzić się mogących, bez wyłączenia ani pierwszeństwa co do wieku lub płci.

1051. Jeżeli, w przypadkach powyższych, ten, którego ciąży obowiązek oddania na rzecz dzieci, umrze, pozostawiając dzieci pierwszego stopnia, i zstępnych dziecka poprzednio zmarłego, wówczas ci ostatni otrzymają, prawem zastępstwa, udział dziecka poprzednio zmarłego.

1052. Jeżeli dziecko, brat lub siostra, którym został darowany majątek przez akt między żyjącymi, bez obowiązku oddania, przyjmują nową szkodliwość przez akt między żyjącymi lub przez testament uczynioną, pod warunkiem,

że majątek poprzednio darowany ulegać będzie wspomnianemu warunkowi oddania, nie wolno im już rozdzielać tych dwóch rozporządzeń na ich korzyść uczynionych, i zrzec się drugiej darowizny, a zatrzymać pierwszą, chociażby nawet ofiarowali oddać majątek objęty w drugim rozporządzeniu.

1053. Prawa powołanych otwierają się z chwilą, w której z jakiegokolwiek bądź powodu ustanie użytkowanie służące dziecku, bratu, lub siostrze, którzy mają obowiązek oddania: przedwczesne na korzyść powołanych zrzeczenie się użytkowania, nie będzie mogło ubliżać wierzycielom pierwszego obdarowanego, wcześniejszym od zrzeczenia się.

1054. Żony pierwszych obdarowanych, nie mogą mieć do majątku ulegającego oddaniu, regresu pomocniczego, na przypadek nie dostateczności majątku wolnego, jak tylko co do kapitałów posagowych i na przypadek jedynie, gdy testator wyraźnie to zastrzegł.

1055. Czyniący rozporządzenia dozwolone poprzedzającymi artykułami, będzie mógł przez tenże sam akt, lub przez akt późniejszy w formie urzędowej, mianować opiekuna do wykonania tych rozporządzeń; opiekun ten nie może być uwolnionym od przyjęcia tego obowiązku, jak tylko dla jednej z przyczyn wymienionych w Oddziale VI Działu II w Tytule *O małoletności, opiece i usamowolnieniu* *).

*) Art. 398—413 Kod. Cyw. Król. Polsk. 1825 r.

1056. W braku tego opiekuna, zamianowanie go nastąpi na działanie pierwszego obdarowanego, lub jego opiekuna, jeżeli jest małoletnim, w przeciągu miesiąca, licząc od

dnia śmierci darującego lub testatora, albo od dnia, w którym, po śmierci, akt rozporządzenia zawierający wiadomym się stanie.

1057. Pierwszy obdarowany, któryby nie uczynił za-
dość artykułowi poprzedzającemu, odpadnie od dobrodziej-
stwa rozporządzenia na jego korzyść uczynionego; a w takim
razie, prawo będzie mogło być uznane za otwarte na korzyść
powołanych, na działanie bądź tychże powołanych jeżeli
są pełnoletnimi, bądź na ich opiekuna lub kuratora, je-
żeli są małoletnimi lub bezwłasnowolnymi, bądź każdego
krewnego, powołanych pełnoletnich, małoletnich lub bezwła-
snowolnych, a nawet z urzędu na działanie Prokuratora
Królewskiego, przy Trybunale pierwszej instancji miejsca otwarcia spadku.

1058. Po śmierci osoby, która rozporządziła pod obo-
wiązkim oddania, przystąpi się w zwykłej formie do spisa-
nia inwentarza całego majątku i przedmiotów spadek skła-
dających, wyjąwszy jednak, gdyby szło tylko o zapis szcze-
gólny. Inwentarz ten obejmować będzie oszacowanie wszel-
kich ruchomości podług ich istotnej wartości.

1059. Inwentarz spisany zostanie na żądanie pierw-
szego obdarowanego i w terminie oznaczonym w Tytule
O spadkach, w przytomności opiekuna do wykonania miano-
wanego. Koszta będą ciężarem majątku objętego rozpo-
rządzeniem.

1060. Jeżeli inwentarz w terminie powyższym nie
został spisany za staraniem pierwszego obdarowanego, przy-
stąpi się do tego spisania w ciągu następnego miesiąca, na
działanie opiekuna do wykonania mianowanego, w przyto-
mności pierwszego obdarowanego lub jego opiekuna.

1061. Jeżeli nie stało się zadosyć dwóm poprzedzającym artykułom, powyższy inwentarz spisany zostanie na działanie osób w art. 1057 wskazanych, za przywołaniem pierwszego obdarowanego, lub jego opiekuna, i opiekuna do wykonania mianowanego.

1062. Pierwszy obdarowany obowiązany będzie postarać się o sprzedaż, za obwieszczeniami i przez licytację, wszystkich ruchomości i przedmiotów rozporządzeniem objętych, wyjąwszy wszakże tych, o jakich jest mowa w dwóch następujących artykułach.

1063. Sprzęty pokojowe i inne rzeczy ruchome rozporządzeniem objęte pod wyraźnym warunkiem zachowania ich w naturze, w takim stanie oddane być powinny, w jakim znajdować się będą w epoce oddania.

1064. Zwierzęta i narzędzia służące do uprawy gruntu, będą uważane za objęte w tych darowiznach między żyjącymi lub testamentach, które mają za przedmiot rzeczzone grunta; a pierwszy obdarowany obowiązany będzie tylko postarać się o ich ocenienie i oszacowanie, ażeby, w chwili oddania, oddał je w takiej samej wartości.

1065. Pierwszy obdarowany, w przeciągu sześciu miesięcy od dnia zamknięcia inwentarza licząc, korzystnie użyje pieniądze, tak gotowe, jak i pochodzące z ceny ruchomości i przedmiotów przedanych, oraz z tego, coby było otrzymane z aktywów.

Powyższy przeciąg czasu, jeżeli potrzeba, przedłużonym być może.

1066. Pierwszy obdarowany powinien również użyć korzystnie pieniądze pochodzące z odebranych aktywów, i te które otrzyma ze spłaty rent; a to, w przeciągu najpóźniej trzech miesięcy po otrzymaniu tych pieniędzy.

1067. Użycie to nastąpi według woli czyniącego rozporządzenie, jeżeli oznaczył naturę przedmiotów, na które pieniądze mają być użyte; w razie przeciwnym użycie to nie może nastąpić, jak na nabycie nieruchomości, lub z przywilejem na nieruchomości.

1068. Użycie nakazane artykułami poprzedzającymi dopełnione zostanie w obecności i na działanie opiekuna do wykonania mianowanego.

1069. Rozporządzenia, przez akta między żyjącymi lub przez testamenta z warunkiem oddania uczynione, staną się jawnymi, na działanie bądź pierwszego obdarowanego, bądź opiekuna mianowanego do wykonania; mianowicie co do nieruchomości — przez przepisanie aktów w księgach utrzymywanych w Kancellaryi Hypotecznej miejsca położenia nieruchomości, a co do summ umieszczonych z przywilejem na nieruchomościach, przez wpisanie na nieruchomościach przywilejowi uległych.

Co do nieruchomości, — przez wciągnięcie aktów w księgi hypoteczne nieruchomości, stosownie do art. 1 i 2 Ust. hypot. 1818 r.; co zaś do kapitałów hypotekowanych na nieruchomościach, przez zapisanie ostrzeżenia na zasadzie art. 137 ust. hypot. 1818 r.

1070. Brak przepisania aktu, obejmującego rozporządzenie, może być zarzucany przez wierzycieli i trzecich nabywców, nawet przeciwko małoletnim i bezwłasnowolnym, zachowując tym ostatnim regres do pierwszego obdarowane-

go i do opiekuna celem wykonania mianowanego, a małoletni lub bezwłasnowolni nie mogą żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu z powodu braku przepisania, chociażby pierwszy obdarowany i opiekun okazali się nie wypłacalnemi.

1071. Brak przepisania nie może być zastąpiony ani uważany za pokryty przez wiadomość, jakąby wierzyciele i trzeci nabywcy mogli byli osiągnąć na innej drodze, nie zaś przez wpisanie.

1072. Ani obdarowani, ani zapisobiercy, ani nawet prawni następcy tego, kto uczynił rozporządzenie, ani też ich obdarowani, zapisobiercy, lub spadkobiercy, nie będą mogli w żadnym przypadku zarzucać powołanym braku wpisania lub wpisanania.

1073. Opiekun do wykonania mianowany staje się osobiście odpowiedzialnym, jeżeli się w zupełności nie zastosował do powyższych prawideł co do wykazania majątku, sprzedaży ruchomości, korzystnego użycia pieniędzy, przepisania i wpisania, i w ogólności, jeżeli nie dopełnił tego wszystkiego, co do dobrego i wiernego wypełnienia obowiązku oddania jest potrzebne.

1074. Jeżeli pierwszy obdarowany jest małoletni, nie będzie mógł, nawet na przypadek niewypłacalności swojego opiekuna, żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu, z powodu niewypełnienia wskazanych mu prawideł w artykułach niniejszego Działu.

DZIAŁ VII.

O działach przez ojca, matkę, lub innych wstępnych, między ich zstępnych uczynionych.

1075. Ojciec i matka i inni wstępni będą mogli majątek swój podzielić pomiędzy swoje dzieci i zstępnych.

1076. Dział ten może być uczyniony przez akt między żyjącymi lub przez testament, z zachowaniem formalności, warunków i prawideł, przepisanych co do darowizn między żyjącymi i testamentów.

Dział dopełniony przez akt między żyjącymi może mieć za przedmiot tylko majątki teraźniejsze.

1077. Jeżeli nie cały majątek, jaki pozostawi wstępny w dniu swojej śmierci, został działem objęty, wówczas majątki, jakiby nie były w nim objęte, podzielone będą w zastosowaniu się do prawa.

1078. Jeżeli dział nie został dopełniony pomiędzy wszystkie dzieci żyjące w chwili zejścia i zstępnych po dzieciach poprzednio zmarłych, dział taki będzie nieważny co do całości. Nowego działu w formie prawnej mogą żądać bądź dzieci lub zstępni, którzy żadnego w nim nie otrzymali udziału, bądź nawet ci, pomiędzy których dział był uczyniony.

1079. Dział, przez wstępnego uczyniony, będzie mógł być zaskarżonym z przyczyny pokrzywdzenia więcej jak o jedną czwartą część: będzie także mógł być zaskarżonym

i w tym razie, gdyby wynikło z podziału i rozporządzeń przez wzgląd szczególny uczynionych, że jeden ze współdzielących się otrzymałby większą korzyść, niż prawo pozwala.

1080. Dziecko, któreby, dla jednej z przyczyn w artykule poprzedzającym wyrażonych, zaskarżyło dział przez wstępnego uczyniony, będzie musiało zaliczyć koszta oszacowania; i koszta te, podobnie jak koszta sporu, ostatecznie poniesie, jeżeli skarga nie okaże się uzasadnioną.

DZIAŁ VIII.

O darowiznach uczynionych w umowie przedślubnej małżonkom i dzieciom z małżeństwa urodzić się mającym.

1081. Każda darowizna między żyjącymi majątku terażniejszego, chociażby przez umowę przedślubną małżonkom lub jednemu z nich była uczynioną, ulega ogólnym prawidłom, dla darowizn pod tym tytułem uczynionych przepisanych.

Nie może mieć miejsca na korzyść dzieci urodzić się mających, jak tylko w przypadkach w Dziale VI niniejszego Tytułu wymienionych.

1082. Ojcowie i matki, inni wstępni, krewni poboczni małżonków, a nawet obcy, mogą przez umowę przedślubną rozporządzać całością lub częścią majątku, jaki w chwili

swój śmierci pozostawia, tak na korzyść rzeczonych małżonków, jak na korzyść dzieci z ich małżeństwa urodzić się mających, na przypadek, jeżeliby darujący przeżył małżonka obdarowanego.

W powyższym przypadku przeżycia darującego domniemywa się zawsze, że podobna darowizna, chociaż uczyniona na korzyść samych tylko małżonków lub jednego z nich, uczynioną została na korzyść dzieci i zstępnych z małżeństwa urodzić się mających.

1083. Darowizna uczyniona w formie artykułem poprzedzającym oznaczonej, będzie nie odwołalną w tém tylko znaczeniu, że darujący nie będzie już mógł rozporządzać, pod tytułem darmym, przedmiotami objętymi w darowiznie, chyba tylko nie wielkimi summami, pod tytułem wynagrodzenia lub inaczéj.

1084. Darowizna przez umowę przedślubną będzie mogła być uczynioną łącznie co do majątku terażniejszego i przyszłego, w całości lub części, z obowiązkiem dołączenia do niej wykazu długów i ciężarów darującego istniejących w dniu darowizny. W takim razie wolno będzie obdarowanemu, po zgonie darującego, pozostać przy majątku terażniejszym, zrzekając się reszty majątku darującego.

1085. Jeżeli wykaz, o którym w artykule poprzedzającym jest wzmianka, nie był dołączony do aktu obejmującego darowiznę majątku terażniejszego i przyszłego, obdarowany będzie obowiązany przyjąć lub zrzec się téj darowizny co do całości. W razie przyjęcia, nie będzie mógł

żądać jak tylko majątków istniejących w dniu śmierci darującego, i będzie obowiązany zapłacić wszystkie długi i ciężary spadku.

1086. Darowizna przez umowę przedślubną na korzyść małżonków i dzieci z ich małżeństwa urodzić się mających, może być także uczynioną pod warunkiem zapłacenia wszystkich bez różnicy długów i ciężarów spadku po darującym, lub pod innemi warunkami, których wykonanie zależałoby od jego woli, bez względu na to przez kogo darowizna uczynioną była: obdarowany obowiązany będzie wypełnić te warunki, jeżeli nie woli zrzec się darowizny; a jeżeli darujący przez umowę przedślubną zachował sobie możność rozrządzenia przedmiotem objętym w darowiznie jego majątku terażniejszego, lub summą oznaczoną, z tegoż majątku wziąć się mającą, przedmiot lub summa, jeżeli umrze nierozporządziwszy niemi, poczytują się za objęte darowizną i należec będą do obdarowanego lub jego następców.

1087. Darowizny, uczynione przez umowę przedślubną, nie mogą być zaskarżane, ani uznane za nieważne, pod pozorem braku przyjęcia.

1088. Wszelka darowizna, uczyniona na korzyść małżeństwa, upada, jeżeli małżeństwo nie przyjdzie do skutku.

1089. Darowizny uczynione jednemu z małżonków, podług przepisów powyższych artykułów 1082, 1084 i 1086, upadną, jeżeli darujący przeżyje małżonka obdarowanego i jego potomstwo.

1090. Wszelkie darowizny uczynione małżonkom w ich umowie przedślubnej, ulegną, z chwilą otwarcia spadku po darującym, zmniejszeniu do takiej części, jaką prawo rozporządzać mu pozwalało.

DZIAŁ IX.

O rozporządzeniach pomiędzy małżonkami, bądź przez umowę przedślubną, bądź w czasie małżeństwa.

1091. Małżonkowie będą mogli przez umowę przedślubną czynić sobie wzajemnie, lub jeden z nich drugiemu takie darowizny, jakie zechcą, pod ograniczeniami poniżej wymienionemi.

1092. Wszelka darowizna między żyjącymi majątku terażniejszego, uczyniona pomiędzy małżonkami przez umowę przedślubną, nie poczytuje się za uczynioną pod warunkiem, że przeżyje obdarowany, jeżeli warunek ten wyraźnie nie jest zamieszczony; i poddaną będzie wszelkim prawdom i formom, powyżej dla tego rodzaju darowizn przepisany.

1093. Darowizna majątku przyszłego lub terażniejszego i przyszłego, uczyniona między małżonkami przez umowę przedślubną, czy z jednéj strony, czy wzajemna, poddaną będzie prawdom ustanowionym w poprzedzającym Dziale co do podobnych darowizn uczynionych małżonkom przez trzecią osobę; jednakże nie będzie mogła przejść na dzieci z małżeństwa pochodzące, na przypadek jeżeliby małżonek obdarowany zmarł przed małżonkiem darującym.

1094. Będzie mógł małżonek, bądź przez umowę przedślubną, bądź w czasie małżeństwa, na wypadek gdyby nie pozostawił dzieci ani zstępnych, darować drugiemu małżonkowi na własność wszystko to, czemby mógł rozporządzić na korzyść obcego, a oprócz tego na użytkowanie całą część, jaką prawo z uszczerbkiem następców rozporządzać zabrania.

Na wypadek zaś gdyby małżonek darujący pozostawił dzieci lub zstępnych, mocen będzie darować drugiemu małżonkowi, albo czwartą część na własność i drugą czwartą część na użytkowanie, albo połowę całego swego majątku na samo tylko użytkowanie.

1095. Małoletni nie będzie mógł przez umowę przedślubną uczynić darowizny drugiemu małżonkowi, czy to jednostronną, czy wzajemną, bez zezwolenia i asystencyi tych, których zezwolenie wymagane jest do ważności jego małżeństwa; a za tym zezwoleniem będzie mógł darować to wszystko, co prawo małżonkowi pełnoletniemu pozwala darować na korzyść drugiego małżonka.

1096. Wszelkie darowizny uczynione między małżonkami w czasie małżeństwa, chociażby nazwane były darowiznami między żyjącymi, będą zawsze odwołalne.

Żona może odwołać darowiznę, bez upoważnienia męża ani sądu.

Darowizny te nie będą odwołanemi z powodu przybycia dzieci.

1097. Małżonkowie nie będą mogli, w czasie małżeństwa, w jednym i tymże samym akcie czynić sobie, ani

przez akta między żyjącymi, ani przez testament, żadnej darowizny wzajemnej i zobopólnej.

1098. Mężczyzna lub niewiasta, którzy, mając dzieci z innego łoża, wejdą w powtórne lub następne związki małżeńskie, nie będą mogli darować swemu nowemu małżonkowi więcej, nad część dziecka prawego najmniej biorącego, i darowizny te w żadnym przypadku nie mogą przewyższać czwartej części majątku.

1099. Małżonkowie nie mogą ubocznie czynić sobie darowizn nad to, co jest powyższemi rozporządzeniami dozwolone.

Wszelka darowizna ukryta, lub uczyniona osobom podstawionym, będzie nieważną.

1100. Poczytują się za uczynione osobom podstawionym, darowizny jednego małżonka na rzecz dzieci lub jednego z dzieci drugiego małżonka, pochodzących z innego małżeństwa, równie jak te, jakieby darujący uczynił krewnym, których drugi małżonek będzie, w dniu darowizny, domniemanym następcą, chociażby ten ostatni nie przeżył obdarowanego krewnego.

T Y T U Ł III.

**O kontraktach czyli zobowiązaniach umownych
w ogólności.**

D Z I A Ł I.

Rozporządzenia przedwstępne.

1101. Kontrakt jestto umowa, przez którą jedna lub więcej osób zobowiązują się względem jednej lub więcej innych osób, do dania, czynienia, lub nieczynienia czego.

1102. Kontrakt jest *synallagmatyczny* czyli *dwustronny*, gdy kontraktujący zobowiązują się wzajemnie jedni względem drugich.

1103. Jest *jednostronny*, gdy jedna lub więcej osób, zobowiązują się względem jednej lub więcej innych osób, a ze strony tych ostatnich nie zachodzi żadne zobowiązanie.

1104. Jest *zamienny*, gdy każda ze stron zobowiązuje się dać lub uczynić rzecz jaką, która się uważa za równowartość tego, co się jej daje, lub dla niej czyni.

Jeżeli równowartość polega na możliwości zysku lub straty dla każdej ze stron, w miarę wypadku niepewnego, kontrakt jest *losowy*.

1105. *Kontrakt dobroczynny* jest ten, w którym jedna ze stron zapewnia drugiej korzyść czysto darmo.

1106. *Kontrakt pod tytułem obciążliwym* jest ten, który na każdą ze stron wkłada obowiązek dania lub czynienia czego.

1107. Kontrakty, czy mają swoją własną nazwę, czy jój nie mają, ulegają prawidłom ogólnym, jakie są przedmiotem niniejszego Tytułu.

Prawidła szczególne, pewnych kontraktów dotyczące, zamieszczone są pod właściwemi im Tytułami; prawidła zaś szczególne co do układów handlowych określone są prawami odnoszącemi się do handlu.

O ustanowieniu opłaty stempłowej od umów, zobowiązań i kwitów,— zob. art. 31—43 ustawy stempłowej 25 Września (7 Października) 1863 r. (Dodatek XXIX).

DZIAŁ II.

O warunkach istotnych do ważności umów.

1108. Cztery są warunki istotne do ważności umowy:
 Zezwolenie strony, która się zobowiązuje;
 Zdolność jój do kontraktowania;
 Przedmiot pewny, względem którego zaszło zobowiązanie;
 Przyczyna godziwa w zobowiązaniu.

O D D Z I A Ł I.

O z e z w o l e n i u.

1109. Zezwolenie nie jest ważne, jeżeli dane było tylko w skutku błędu, albo jeżeli wymuszone zostało przez gwałt, albo wyludzone przez podstęp.

1110. Błąd jest przyczyną nieważności umowy wtenczas tylko, gdy pada na samą istotę rzeczy, będącej przedmiotem umowy.

Błąd nie jest przyczyną nieważności, jeżeli pada tylko na osobę, z którą miano zamiar zawrzeć umowę, chybaby względ na tę osobę był główną przyczyną umowy.

1111. Gwałt użyty przeciwko temu, kto zaciągnął zobowiązanie, jest przyczyną nieważności, chociażby był użyty przez osobę trzecią, a nie przez tę, na korzyść której umowa została zawartą.

1112. Zachodzi gwałt, gdy jest takiej natury, że może uczynić wrażenie na osobie rozsądnej, i gdy może w niej wzbudzić obawę narażenia jej samej lub jej majątku na złe znaczne i bezpośrednio grożące.

W przedmiocie tym względ mieć należy na wiek, płeć i stan osób.

1113. Gwałt jest przyczyną nieważności umowy nie tylko wtenczas, gdy był użyty przeciwko osobie kontraktującej, lecz i wtenczas, gdy go użyto przeciwko jej małżonkowi lub małżonce, zstępnym lub wstępnym.

1114. Sama tylko obawa z uszanowania względem ojca, matki, lub innego wstępnego pochodząca, jeżeli gwałt użytym nie został, nie jest dostateczną do unieważnienia umowy.

1115. Umowa nie może już być zaskarżaną z powodu gwałtu, jeżeli po ustaniu takowego, rzeczona umowa potwierdzoną została, bądź wyraźnie, bądź w sposób milczący, bądź gdy czas do skargi o przywrócenie rzeczy do pierwszego stanu, prawem zakreślony już upłynął.

1116. Podstęp jest przyczyną nieważności umowy, gdy zabiegi, użyte przez jedną ze stron, są tego rodzaju, iż widocznie druga strona, bez takich zabiegów nie byłaby weszła w umowę.

Podstęp nie dorozumiewa się, lecz dowiedzionym być powinien.

1117. Umowa zawarta przez błąd, gwałt, lub podstęp, nie jest nieważną z samego prawa; jest tylko dopuszczalną skarga o nieważność lub o zerwanie, a to w przypadkach i w sposobie wskazanych w Oddziale VII Działu V niniejszego Tytułu.

1118. Pokrzywdzenie nie czyni umów wadliwemi, jak tylko w pewnych kontraktach, lub względem pewnych tylko osób, co będzie bliżej w tym samym Oddziale wyjaśnione.

1119. Nie można, w ogólności, zobowiązywać się, ani nakładać zobowiązań na innych w swém własnym imieniu, tylko za siebie.

1120. Wszelako można działać za trzeciego, przyrzekając spełnienie przezeń jakiego czynu; a jeżeli ten trzeci odmawia dotrzymania przyrzeczenia, służy wówczas prawo do wynagrodzenia przeciw temu, kto za trzeciego działał, lub przyrzekał wyjednać jego potwierdzenie.

1121. Można podobnież uczynić zastrzeżenie na korzyść trzeciego, gdy to zastrzeżenie jest warunkiem umowy dla siebie samego zawieranej, albo darowizny na rzecz kogo innego czynionej. Kto takie zastrzeżenie uczynił, nie może go już odwołać, jeżeli trzeci oświadczył, że chce z niego korzystać.

1122. Uważa się, że każdy zawierający umowę, zawarł ją dla siebie, swoich następców, i dla osób stojących w jego prawach, chybaby przeciwny stan rzeczy z osnowy lub z natury umowy wypływał.

O D D Z I A Ł II.

O zdolności stron kontraktujących.

1123. Każda osoba może zawierać umowę, jeżeli za niezdolną do tego przez prawo nie jest uznana.

1124. Niezdolnemi do zawierania umów są:

Małoletni;

Bezwłasnowolni;

Mężatki, w przypadkach przez prawo wymienionych;

I w ogólności wszyscy ci, którym prawo zabroniło wchodzić w pewne umowy.

1125. Małoletni, bezwłasnowolny i mężatka nie mogą zaskarżać swych zobowiązań z przyczyny niezdolności, jak tylko w przypadkach przez prawo przewidzianych.

Osoby zdolne do zaciągania zobowiązań nie mogą na swą obronę stawiać niezdolności małoletniego, bezwłasnowolnego lub mężatki, z którymi weszli w umowę.

ODDZIAŁ III.

O przedmiocie i materji umów.

1126. Każda umowa ma za przedmiot rzecz, którą jedna ze stron zobowiązuje się dać, albo którą jedna ze stron zobowiązuje się uczynić lub nie czynić.

1127. Proste używanie lub proste posiadanie rzeczy może być, podobnie jak rzecz sama, przedmiotem umowy.

1128. Tylko rzeczy zbywalne mogą być przedmiotem umów.

1129. Potrzeba aby zobowiązanie miało za przedmiot rzecz oznaczoną, przynajmniej co do jej gatunku.

Ilość rzeczy może być niepewna, byleby mogła być oznaczoną.

1130. Rzeczy przyszłe mogą być przedmiotem zobowiązania.

Nie można jednak zrzekać się spadku nie otwartego, ani też zaciągać lub przyjmować zobowiązań względem podobnego spadku, nawet za zezwoleniem tego, o którego spadek idzie.

ODDZIAŁ IV.

O p r z y c z y n i e.

1131. Zobowiązanie bez przyczyny, albo na przyczynie fałszywej, lub na przyczynie niegodziwej oparte, nie może mieć żadnego skutku.

1132. Ważną jest umowa, chociażby przyczyna nie była w niej wyrażoną.

1133. Przyczyna jest niegodziwa, gdy jest prawem zakazana, gdy jest przeciwna dobrem obyczajom lub porządkowi publicznemu.

D Z I A Ł III.

O skutku zobowiązań.

ODDZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

1134. Umowy prawnie zawarte zastępują miejsce prawa dla osób je zawierających.

Nie mogą być odwołane, jak tylko za wzajemnym ich zezwoleniem, albo dla przyczyn prawem oznaczonych.

Powinny być wykonane dobrą wiarą.

1135. Umowy zobowiązują nie tylko do tego, co w nich jest wyrażone, lecz jeszcze do wszystkich następstw,

jakie słusność, zwyczaj lub prawo nadają zobowiązaniu podług jego natury.

ODDZIAŁ II.

O zobowiązaniu dania.

1136. Zobowiązanie dania pociąga za sobą zobowiązanie wydania rzeczy i zachowania takowej aż do jej wydania, pod karą wynagrodzenia wierzycielom szkód i strat.

1137. Zobowiązanie czuwania nad zachowaniem rzeczy, czy to umowa ma za przedmiot pożytek jednej tylko ze stron, czy też ma za przedmiot wspólny ich pożytek, wkłada obowiązek na tego, kto zobowiązanie to przyjął, ażeby w téj mierzełożył wszelkie starania dobrego ojca rodziny.

Zobowiązanie to więcej lub mniej jest rozciągnięte względnie pewnych umów, których skutki w téj mierze wyjaśnione są pod odpowiednimi Tytułami.

1138. Zobowiązanie wydania rzeczy staje się dokonaniem przez samo zezwolenie stron kontraktujących.

Czyni ono wierzyciela właścicielem rzeczy i stawia ją na jego niebezpieczeństwo, odkąd obowiązek wydania powstał, chociażby wydanie nie było nastąpiło, chybaby dłużnik stał się winnym zwłoki w wydaniu, w którym to przypadku rzecz zostaje na niebezpieczeństwo dłużnika.

1139. Dłużnik postawionym jest w zwłocę bądź przez wezwanie, bądź przez inny akt równoznaczający, bądź w sku-

tek umowy, gdy takowa wyraża, iż bez potrzeby jakiegokolwiek bądź aktu i przez samo upływanie terminu, dłużnik będzie w zwłoce.

1140. Skutki zobowiązania dania lub wydania nieruchomości urządzone są w Tytule *O sprzedaży*, oraz w Tytule *O przywilejach i hipotekach*. *).

*) Ustawy hipoteczne Król. Polsk. 1818 i 1825 r.

1141. Jeżeli rzecz, którą kto zobowiązał się różnocześnie dać lub wydać dwóm osobom, jest czysto ruchomą, ta z dwóch osób, która rzecz tę objęła w rzeczywiste posiadanie, ma pierwszeństwo i staje się jej właścicielką, chociażby data jej tytułu była późniejszą, byleby jednak posiadanie było w dobrej wierze.

ODDZIAŁ III.

O zobowiązaniu czynienia lub nie czynienia,

1142. Każde zobowiązanie czynienia lub nie czynienia, w razie niewykonania go ze strony dłużnika, przechodzi w zobowiązanie wynagrodzenia szkód i strat.

1143. Jednakże wierzyciel ma prawo żądać, ażeby to, co zostało zrobione wbrew zobowiązaniu, było zniszczonem; i może żądać, aby był do zniszczenia upoważnionym na koszt dłużnika, co nie ubliża obowiązkowi wynagrodzenia szkód i strat, jeżeli takowe przypadają.

1144. Wierzyciel może także, w razie nie wykonania, być upoważnionym do postarania się o wykonanie zobowiązania na koszt dłużnika.

1145. Jeżeli jest zobowiązanie nie czynienia, ten, kto mu uchybia, powinien wynagrodzić szkody i straty za samo tylko uchybienie.

O D D Z I A Ł I V.

O wynagrodzeniu szkód i strat, wpływających z nie wykonania zobowiązania.

1146. Szkody i straty należą się wtenczas tylko, gdy dłużnik jest w stanie opóźnienia z wypełnieniem swojego zobowiązania, wyjąwszy wszakże, gdy rzecz, którą dłużnik zobowiązał się dać lub uczynić, nie mogła być daną lub uczynioną inaczej, jak tylko w pewnym czasie, któremu upłynąć dozwolił.

1147. Dłużnik skazany będzie, jeżeli to z okoliczności wypada, na wynagrodzenie szkód i strat, bądź z powodu nie wykonania zobowiązania, bądź z powodu spóźnienia w wykonaniu, chociażby zła wiara z jego strony wcale nie zachodziła, ilekroć nie usprawiedliwi, że nie wykonanie pochodzi z przyczyny obcej, która przypisaną mu być nie może.

1148. Wynagrodzenie szkód i strat nie należy się, gdy, na skutek siły większej, lub wypadku losowego, dłużnik przeszkodzonym był w daniu lub uczynieniu tego, do czego był zobowiązany, lub gdy uczynił to, co mu było wzbronione.

1149. Szkody i straty, jakich wynagrodzenie należy się wierzycielowi, obejmują w ogólności stratę, jaką tenże

poniósł, i korzyści jakich został pozbawiony, z zastrzeżeniem wyjątków i zmian poniżej wymienionych.

1150. Dłużnik nie jest obowiązany wynagrodzić innych szkód i strat, jak te, jakie były lub mogły być przewidziane w chwili umowy, chyba że niewykonanie zobowiązania było skutkiem jego podstępu.

1151. W przypadku nawet, gdy niewykonanie umowy jest skutkiem podstępu dłużnika, to tylko objęte być powinno w wynagrodzeniu za szkody przez wierzyciela doznane, i za korzyści, których pozbawionym został, co jest bezpośredniem i prostym następstwem niewykonania umowy.

1152. Gdy w umowie zastrzeżono, że ten, kto jej nie wykona, zapłaci pewną sumę pod tytułem wynagrodzenia szkód i strat, nie może być przyznana drugiej stronie summa ani większa, ani mniejsza.

1153. W zobowiązaniach, które ograniczają się na zapłaceniu pewnej summy, wynagrodzenie szkód i strat, wpływających z opóźnienia w wykonaniu, nie polega nigdy jak tylko na skazaniu na zapłatę procentu prawnego; z zachowaniem prawideł szczególnych w przedmiocie handlu i poręczenia.

Powyższe wynagrodzenie szkód i strat należy się wierzycielowi bez potrzeby usprawiedliwiania przez niego jakiegokolwiek straty.

Procenta nie należą się, jak od dnia skargi, wyjąwszy przypadki, w których ustawa biegiem ich samych stanowi.

1154. Ubiegłe procenta od kapitałów mogą przynosić procenta, albo na skutek skargi sądowej, albo na skutek umowy szczególnej, byleby bądź w skardze, bądź w umowie, szło o procenta należne przynajmniej za rok cały.

1155. Jednakże ubiegłe przychody, jako to cena dzierżawy lub najmu, raty przypadłe od rent wieczystych lub dożywotnich, przynoszą procent od dnia skargi lub od daty umowy.

To samo prawo stosuje się do zwrotu przychodów z ziemi, i do procentów, które trzecia osoba wierzycielowi za dłużnika zapłaciła.

ODDZIAŁ V.

O tłumaczeniu umów.

1156. W umowach należy raczej badać jaki był wspólny zamiar stron kontraktujących, aniżeli przywiązywać się do literalnego znaczenia wyrazów.

1157. Gdy zastrzeżenie jakie może mieć dwoiste znaczenie, trzeba je raczej tak rozumieć, iżby miało jaki skutek, a nie tak iżby żadnego skutku sprawić nie mogło.

1158. Wyrażenia mogące mieć dwoiste znaczenie, brane być powinny w znaczeniu, jakie najwięcej naturze umowy odpowiada.

1159. To, co jest wątpliwem, tłumaczyć należy podług zwyczaju miejsca, w którym umowa zawartą została.

1160. Należy umowy uzupełniać takimi zastrzeżeniami, jakie w nich są zwyczajne, chociażby nie były wyrażone.

1161. Wszystkie zastrzeżenia umów tłumaczą się jedne przez drugie, nadając każdemu zastrzeżeniu znaczenie, jakie z całego aktu wypływa.

1162. W razie wątpliwości, umowa tłumaczy się przeciwko temu, kto zobowiązanie dla siebie zastrzegł, a na korzyść tego, kto zobowiązanie na siebie przyjął.

1163. Umowa, chociażby w najogólniejszych była skreślona wyrażeniach, obejmuje w sobie tylko to, względem czego strony prawdopodobnie zamierzyły umawiać się.

1164. Gdy w umowie wyrażono przypadek dla objaśnienia zobowiązania, nie należy przyjmować, że strony chciały przez to ścieśnić rozciągłość, jaką prawo nadaje zobowiązaniu do przypadków nie wyrażonych.

ODDZIAŁ VI.

O skutkach umów względem osób trzecich.

1165. Umowy mają skutek jedynie między stronami kontraktującymi; nie szkodzą trzecim i nie przynoszą im korzyści, wyjąwszy w przypadku w art. 1121 przewidzianym.

1166. Jednakże wierzyciele mogą wykonywać wszystkie prawa i skargi swego dłużnika, wyjąwszy te, które są wyłącznie do osoby przywiązane.

1167. Mogą także wierzyciele w własnym swém imieniu zaskarżać akta przez dłużnika na oszukanie ich praw zdziałane.

Powinni jednak, co się tyczy ich praw wymienionych w Tytule *O spadkach*, i w w Tytule *O umowie przedślubnej i wzajemnych prawach małżonków*, *) stosować się do prawideł tamże wskazanych.

*) art. 193—230 Kod. Cyw. Król. Polsk. 1825 r.

DZIAŁ IV.

O rozmaitych rodzajach zobowiązań.

ODDZIAŁ I.

O zobowiązaniach warunkowych.

§ 1. O warunku w ogólności, i o rozmaitych jego rodzajach.

1168. Zobowiązanie jest warunkowe, gdy uczyniono je zawisłym od wypadku przyszłego i niepewnego, bądź to zawieszając je aż do nastąpienia wypadku, bądź też rozwiązując je podług tego czy wypadek nastąpi lub nie.

1169. *Warunek przypadkowy* jest ten, który zależy od trafu, i który wcale nie jest w mocy wierzyciela ani dłużnika.

1170. *Warunek możności* jest ten, który wykonanie umowy zawisłym czyni od wypadku, jakiego nastąpienie lub nie nastąpienie jest w mocy jednej lub drugiej ze stron kontraktujących.

1171. *Warunek mieszany* jest ten, który zależy zarazem od woli jednej ze stron kontraktujących i od woli osoby trzeciej.

1172. Wszelki warunek rzeczy niepodobnej, lub przeciwniej dobrem obyczajom, albo zakazanej przez prawo, jest nieważnym, i czyni nieważną umowę, która od niego zależy.

1173. Warunek nie czynienia rzeczy niepodobnej nie pociąga za sobą nieważności zobowiązania pod tym warunkiem zawartego.

1174. Wszelkie zobowiązanie jest nieważne, gdy zawarte zostało pod warunkiem możności, zawisłym od tego, kto się zobowiązał.

1175. Każdy warunek dopełniony być powinien w taki sposób, w jaki strony prawdopodobnie chciały i zamierzyły aby był dopełnionym.

1176. Gdy zobowiązanie zawarte jest pod warunkiem, iż pewien wypadek nastąpi w czasie oznaczonym, poczytuje się, że warunek jest nie spełniony, gdy w oznaczonym czasie wypadek nie nastąpił. Jeżeli niema oznaczonego czasu, warunek zawsze może być spełniony; i takowy dopiero wtenczas poczytuje się za nie spełniony, gdy jest już pewność, że wypadek nie nastąpi.

1177. Gdy zobowiązanie zawarte jest pod warunkiem, że wypadek nie nastąpi w czasie oznaczonym, warunek ten uważa się za spełniony, gdy oznaczony czas upłynął, a wypadek nie nastąpił: warunek uważa się również za spełniony,

gdy przed upływem oznaczonego czasu jest pewność, że wypadek nie nastąpi; a jeżeli nie ma oznaczonego czasu, warunek wtenczas tylko uważa się za spełniony, gdy zachodzi pewność, że wypadek nie nastąpi.

1178. Warunek poczytuje się za spełniony, gdy sam dłużnik zobowiązany pod takim warunkiem, przeszkodził jego spełnieniu.

1179. Warunek spełniony ma skutek wsteczny do dnia, w którym zobowiązanie było zawarte. Jeżeli wierzyciel umarł przed spełnieniem się warunku, prawa jego przechodzą na jego następcę.

1180. Wierzyciel może, zanim się spełni warunek, wykonywać wszelkie akta zachowawcze dla swego prawa.

§ 2. O warunku zawieszającym.

1181. Zobowiązanie zaciągnięte pod warunkiem zawieszającym jest to, które zależy albo od wypadku przyszłego i niepewnego, albo od wypadku rzeczywiście nastąpiącego, lecz jeszcze stronom nieznanego.

W pierwszym razie zobowiązanie nie może być wykonane, jak po zaszłym wypadku.

W drugim razie zobowiązanie ma swój skutek od dnia, w którym zaciągnięte zostało.

1182. Gdy zobowiązanie zaciągnięte zostało pod warunkiem zawieszającym, rzecz, będąca przedmiotem umowy, pozostaje na niebezpieczeństwo dłużnika, który nie zobowiązał się do jej wydania, jak tylko w razie spełnienia się warunku.

Jeżeli rzecz zupełnie zginęła bez winy dłużnika, zobowiązanie niknie.

Jeżeli rzecz uszkodzoną została bez winy dłużnika, wierzyciel ma wybór, albo rozwiązać zobowiązanie, albo domagać się rzeczy w stanie, w jakim się znajduje, bez zmniejszenia ceny.

Jeżeli rzecz uszkodzoną została przez winę dłużnika, wierzyciel ma prawo, albo rozwiązać zobowiązanie, albo domagać się rzeczy w stanie, w jakim się znajduje, oraz wynagrodzenia szkód i strat.

§ 3. O warunku rozwiązującym.

1183. Warunek rozwiązujący jest ten, który, gdy się spełni, skutkuje odwołanie zobowiązania, i zwraca rzeczy do takiego stanu, jak gdyby zobowiązanie nie istniało.

Warunek ten nie zawiesza wykonania zobowiązania; wkłada tylko na wierzyciela obowiązek powrócenia tego, co otrzymał wtenczas, gdy nastąpi wypadek przewidziany w warunku.

1184. Warunek rozwiązujący jest zawsze domyślnym w umowach dwustronnych, na przypadek, gdy jedna z dwóch stron nie uczyni zadosyć swojemu zobowiązaniu.

W przypadku tym umowa nie jest rozwiązana z samego prawa.— Strona, względem której zobowiązanie wykonaném nie zostało, ma wybór, albo zmusić drugą stronę do wykonania umowy, gdy to jest możebném, albo też żądać rozwiązania umowy i wynagrodzenia szkód i strat.

Rozwiązanie winno być żądane sądownie, a pozwanemu, stosownie do okoliczności, może być udzieloną zwłoka.

O D D Z I A Ł II.

O zobowiązaniach z terminem.

1185. Termin różni się od warunku tém, że nie zawiesza zobowiązania, lecz tylko opóźnia jego wykonanie.

1186. To, co się dopióro na pewien termin należy, nie może być wymagane przed upływem terminu; lecz to, co zostało naprzód zapłacone, nie ulega zwrotowi.

1187. Należy zawsze domniemywać się, że termin zastrzeżony jest na korzyść dłużnika, chybaby wynikało z umowy lub z okoliczności, że był zastrzeżonym także i na korzyść wierzyciela.

1188. Dłużnik nie może się już odwoływać do dobrodziejstwa terminu, jeżeli uległ upadłości, lub gdy czynem swoim zmniejszył zabezpieczenia, jakie przez umowę dał swojemu wierzycielowi.

Por. p. 1 rozp. Kom. Rz. Prz. i Sk., 22 Października (3 Listopada) 1843 r., zamieszczonego w przypisie I A) do art. 544 Kod. Nap.

O D D Z I A Ł III.

O zobowiązaniach z możliwością wyboru zawartych (alternatives).

1189. Dłużnik zobowiązania z możliwością wyboru uwolnionym jest przez wydanie jednej z dwóch rzeczy, jakie były objęte w zobowiązaniu.

1190. Wybór należy do dłużnika, jeżeli nie był wyraźnie zastrzeżonym dla wierzyciela.

1191. Dłużnik może się uwolnić, wydając jedną z dwóch rzeczy przyrzeczonych; lecz nie może zmusić wierzyciela, aby przyjął w części jedną rzecz, a w części drugą.

1192. Zobowiązanie jest proste i bezwarunkowe, chociaż zaciągnięte z możliwością wyboru jeżeli jedna z dwóch rzeczy przyrzeczonych nie mogła być przedmiotem zobowiązania.

1193. Zobowiązanie z możliwością wyboru staje się zobowiązaniem prostym i bezwarunkowym, jeżeli jedna z rzeczy przyrzeczonych ginie i nie może już być wydana, chociażby z winy dłużnika. Cena tej rzeczy nie może być w jej miejsce ofiarowana.

Jeżeli obiedwie rzeczy zginęły i wina dłużnika zaszła co do jednej z nich, tenże obowiązany jest zapłacić cenę tej rzeczy, która ostatnia utraconą została.

1194. Gdy, w przypadkach w artykule poprzedzającym przewidzianych, wybór pozostawionym był przez umowę wierzycielowi, w takim razie:

Jeżeli jedna tylko z rzeczy zginęła, wtedy, w braku winy dłużnika, wierzyciel powinien przyjąć tę rzecz, która pozostała; — a gdy zachodzi wina dłużnika, wierzyciel może żądać rzeczy pozostałej, lub ceny tej rzeczy, która zginęła.

Jeżeli obiedwie rzeczy zginęły, wtedy w razie winy dłużnika co do obudwóch rzeczy, lub nawet tylko co do jednej z nich, wierzyciel może żądać ceny jednej lub drugiej, według swojego wyboru.

1195. Jeżeli obiedwie rzeczy zginęły bez winy dłużnika, i zanim postawiony został w stanie opóźnienia, zobowiązanie niknie odpowiednio do art. 1302.

1196. Te same zasady stosują się do przypadków, gdy więcej jak dwie rzeczy objęte są zobowiązaniem z możliwością wyboru zaciągnięciem.

ODDZIAŁ IV.

O zobowiązaniach solidarnych.

§ 1. O solidarności pomiędzy wierzycielami.

1197. Zobowiązanie jest solidarne pomiędzy kilku wierzycielami, gdy tytuł nadaje wyraźnie każdemu z nich prawo żądania zapłaty całkowitej wierzytelności, i gdy zapłata, uczyniona jednemu z nich, uwalnia dłużnika, a to chociażby korzyść z zobowiązania wynikająca ulegała działowi pomiędzy różnych wierzycieli i była podzielną.

1198. Dłużnikowi służy wybór zapłacenia jednemu lub drugiemu z pomiędzy solidarnych wierzycieli, dopóki jeden z nich poszukiwać przeciwko niemu nie rozpoczął.

Jednakże zwolnienie od długu, uczynione przez jednego tylko z wierzycieli solidarnych, uwalnia dłużnika jedynie tylko co do części tego wierzyciela.

1199. Każdy akt przerywający przedawnienie względem jednego z solidarnych wierzycieli, przynosi korzyść i innym wierzycielom.

§ 2. O solidarności ze strony dłużników.

1200. Zachodzi solidarność ze strony dłużników, gdy zobowiązani są do jednej i tej samej rzeczy, w ten sposób, że każdy z nich do całości zagnalonym być może, i że zapłata dopelniona przez jednego z nich uwalnia innych względem wierzyciela.

1201. Zobowiązanie może być solidarne, chociaż jeden z dłużników w inny sposób zobowiązany jest jak drugi do zapłacenia tej samej rzeczy; na przykład, jeżeli jeden zobowiązany jest tylko warunkowo, a zobowiązanie drugiego jest proste i bezwarunkowe, albo jeżeli jednemu oznaczono termin, którego drugiemu nie dozwolono.

1202. Solidarność nie domniemywa się; potrzeba, aby była wyraźnie zastrzeżoną.

Prawidło to nie stosuje się do tych tylko przypadków, w których solidarność ma miejsce z samego prawa, na mocy rozporządzenia ustawy.

1203. Wierzyciel zobowiązania solidarnie zaciągniętego może się udać do tego z dłużników, którego zechce wybrać, a dłużnik nie może zasłaniać się dobrodziejstwem podziału,

1204. Poszukiwania przedsięwzięte przeciwko jednemu z dłużników nie stoją na przeszkodzie wierzycielowi do wykonywania podobnych poszukiwań przeciwko innym.

1205. Jeżeli rzecz dłużna zginęła z winy albo w czasie pozostawania w stanie opóźnienia jednego lub kilku dłuż-

ników solidarnych, inni współdłużnicy nie są zwolnieni od zobowiązania zapłaty ceny rzeczy; lecz ci ostatni nie odpowiadają za szkody i straty.

Wierzyciel może tylko dopominać się wynagrodzenia szkód i strat, tak od dłużników, z winy których rzecz zginęła, jako i od tych, którzy byli w stanie opóźnienia.

1206. Poszukiwania przeciwko jednemu z dłużników solidarnych przerywają przedawnienie względem wszystkich.

1207. Skarga o zapłatę procentów, wyniesiona przeciwko jednemu z dłużników solidarnych, nadaje bieg procentom względem wszystkich.

1208. Współdłużnik solidarny, przeciwko któremu wierzyciel skierował poszukiwania, może zasłaniać się wszystkimi excepcjami, wypływającymi z natury zobowiązania, oraz wszystkimi excepcjami, które jemu są osobiste, jak również temi, które są wspólne wszystkim współdłużnikom.

Nie może zasłaniać się excepcjami, które są czysto osobistymi niektórym z innych współdłużników.

1209. Gdy jeden z dłużników stanie się jedynym następcą wierzyciela, lub gdy wierzyciel stanie się jedynym następcą jednego z dłużników, pomieszczenie nie umarza wierzytelności solidarnéj, jak tylko co do części i udziału dłużnika lub wierzyciela.

1210. Wierzyciel, zezwalający na podział długu co do jednego ze współdłużników, zachowuje swe prawo do poszukiwania solidarnego przeciwko innym, lecz za potrąceniem udziału dłużnika, którego od solidarności zwolnił.

1211. Wierzyciel, który odbiera podzielnie udział jednego z dłużników, nie zachowawszy w pokwitowaniu solidarności, lub swoich praw w ogóle, nie zrzeka się solidarności, jak tylko względem tegoż dłużnika.

Wierzyciel nie poczytuje się za zwalniającego dłużnika z solidarności, gdy odbiera od niego summę równą udziałowi na niego przypadającemu, jeżeli w pokwitowaniu nie wyrażono, że to odebrał *na jego udział*.

Toż samo stosuje się do prostej skargi, wystosowanej przeciwko jednemu ze współdłużników *co do jego udziału*, jeżeli tenże dłużnik nie zgodził się na wnoszone żądanie, albo jeżeli nie zapadł wyrok skazujący.

1212. Wierzyciel który odbiera podzielnie i bez zastrzeżenia udział od jednego ze współdłużników z rat ubiegłych lub procentów od długu, nie utracą solidarności, jak tylko co do rat lub procentów ubiegłych, nie zaś co do tych, które przypaść mają, ani też co do kapitału, chyba podzielną zapłata miała miejsce przez dziesięć lat po sobie idących.

1213. Zobowiązanie solidarnie względem wierzyciela zaciągnięte dzieli się samém prawem pomiędzy dłużników, którzy za takowe między sobą odpowiadają każdy za swoją tylko część i udział.

1214. Współdłużnik solidarnego długu, który takowy zapłacił w całości, może upominać się od innych współdłużników tylko o część i udział, na każdego z nich przypadające.

Jeżeli jeden z nich okaże się niewypłacalnym, strata tą niewypłacalnością spowodowana, rozkłada się stosunkowo pomiędzy wszystkich współdłużników wypłacalnych i tego, który zapłatę dopełnił.

1215. W razie gdy wierzyciel zrzekł się skargi solidarniej względem jednego z dłużników, jeżeli jeden lub kilku z pomiędzy innych współdłużników, staną się niewypłacalni, udział od niewypłacalnych przypadający rozłożonym zostanie stosunkowo pomiędzy wszystkich dłużników, nawet pomiędzy tych, których wierzyciel poprzednio z solidarności zwolnił.

1216. Jeżeli interes, z powodu którego dług solidarnie zaciągnięty został, dotyczył jednego tylko ze współzobowiązanych solidarnie, ten ostatni odpowiedzialnym będzie za całość długu co do innych współdłużników, którzy względem niego jedynie jako poręczyciele uważani będą.

O D D Z I A Ł V.

O zobowiązaniach podzielnych i niepodzielnych.

1217. Zobowiązanie jest podzielne, albo niepodzielne, podług tego czy ma za przedmiot rzecz, która w jej wydaniu, lub czyn, który w wykonaniu, da się lub nie da podzielić, bądź materialnie, bądź umysłowo.

1218. Zobowiązanie jest niepodzielne, pomimo iż rzecz lub czyn, będące jego przedmiotem, są z natury swęj podzielniemi, jeżeli stosunek, pod jakim są uważane w zobowiązaniu, nie dopuszcza częściowego wykonania tegoż zobowiązania.

1219. Solidarność zastrzeżona nie nadaje zobowiązaniu cechy niepodzielności.

§ 1. O skutkach zobowiązania podzielnego.

1220. Zobowiązanie, które się podzielić daje, winno być wykonane pomiędzy wierzycielem i dłużnikiem tak, jak gdyby było niepodzielne. Podzielność nie ma zastosowania jak tylko względem ich następców, którzy mogą żądać zapłaty długu, lub którzy są obowiązani takowy uiszczyć jedynie w stosunku do części, jakie na nich przechodzą w spadku po wierzycielu lub dłużniku.

1221. Zasada podana w artykule poprzedzającym ulega wyjątkowi co do następców dłużnika :

- 1) Gdy dług jest hipoteczny;
- 2) Gdy dług ma za przedmiot rzecz co do tożsamości oznaczoną;
- 3) Gdy idzie o dług z możliwością wyboru zaciągnięty, i gdy wybór ten służy wierzycielowi, a jedna z rzeczy jest niepodzielną;
- 4) Gdy tytuł zobowiązuje jednego z następców po wykonania zobowiązania;
- 5) Gdy, bądź z natury zobowiązania, bądź z jego przedmiotu, bądź z celu jaki sobie założono w kontrakcie, wypływa, że strony kontraktujące miały zamiar, aby dług nie mógł być częściowo uiszczony.

W trzech pierwszych przypadkach, przeciwko spadkobiercy, który rzecz dłużną lub nieruchomość długiem hipotecznie obciążoną posiada, mogą być wymierzone poszukiwania o całość, bądź rzeczy dłużnej, bądź nieruchomości hipoteką obciążonej, z zastrzeżeniem jednakże dla niego regresu do współspadkobierców. — W czwartym przypadku przeciw-

ko spadkobiercy, który sam jeden był do zapłaty długu zobowiązany, — a w piątym przypadku przeciwko każdemu spadkobiercy można także wymierzyć poszukiwania o całość; z zastrzeżeniem jednak regresu do wszystkich jego współspadkobierców.

§ 2. O skutkach zobowiązania niepodzielnego.

1222. Każdy z tych, którzy łącznie zaciągnęli dług niepodzielny, odpowiada za całość takowego, chociażby zobowiązanie nie było zaciągnięte solidarnie.

1223. Toż samo stosuje się do spadkobierców osoby, która podobne zaciągnęła zobowiązanie.

1224. Każdy spadkobierca wierzyciela może żądać wykonania całości zobowiązania niepodzielnego.

Nie może sam jeden zwolnić z całości długu; nie może sam jeden odbierać ceny w miejsce rzeczy. Jeżeli jeden ze spadkobierców sam zwolnił z długu lub odebrał cenę rzeczy, jego współspadkobierca nie może inaczej żądać rzeczy niepodzielnej jak za wynagrodzeniem części współspadkobiercy, który zwolnił z długu lub odebrał cenę rzeczy.

1225. Spadkobierca dłużnika, zapozwany o całość zobowiązania, może żądać zwłoki celem przypozwania do sprawy swoich współspadkobierców, chyba że dług był téj natury, że sam tylko spadkobierca zapozwany może go uiścić: skazanie wówczas może nastąpić przeciwko niemu samemu, z zachowaniem mu regresu o wynagrodzenie do jego współspadkobierców.

O D D Z I A Ł VI.

O zobowiązaniach z zastrzeżeniem kary zaciągniętych.

1226. Zastrzeżenie kary jest to, przez które pewna osoba, w celu zapewnienia wykonania umowy zobowiązuje się do pewnej rzeczy na przypadek niewykonania.

1227. Nieważność zobowiązania głównego pociąga za sobą nieważność zastrzeżenia kary.

Nieważność zastrzeżenia kary, nie pociąga za sobą nieważności zobowiązania głównego.

1228. Wierzyciel, zamiast żądania zastrzeżonej kary od dłużnika, który jest w stanie opóźnienia, może poszukiwać wykonania głównego zobowiązania.

1229. Zastrzeżona kara zastępuje wynagrodzenie szkód i strat, jakie poniósł wierzyciel z powodu niewykonania zobowiązania głównego.

Wierzyciel nie może żądać jednocześnie przedmiotu zobowiązania głównego i kary, chyba takowa zastrzeżoną była za samo opóźnienie.

1230. Czy zobowiązanie pierwotne obejmuje lub nie obejmuje terminu, w którym powinno być wykonane, ten, kto się zobowiązał, bądź do wydania, bądź do wzięcia, bądź do uczynienia, o tyle tylko ulega karze, o ile jest w stanie opóźnienia.

1231. Kara może być przez sędziego miarkowaną, gdy zobowiązanie główne w części wykonaném zostało.

1232. Gdy zobowiązanie pierwotne, z zastrzeżeniem kary zaciągnięte, ma za przedmiot rzecz niepodzielną, kara ma miejsce, chociażby jeden tylko ze spadkobierców dłużnika uchybił, i może być żądana, bądź w całości od tego kto uchybił, bądź od każdego ze współspadkobierców, co do ich części i udziału, a hypotecznie co do całości z zastrzeżeniem regresu przeciwko temu, kto stał się powodem wymierzenia kary.

1233. Gdy zobowiązanie pierwotne, zaciągnięte z zastrzeżeniem kary, jest podzielne, karze ulega ten tylko ze spadkobierców dłużnika, który uchybił zobowiązaniu, i to w takiej tylko części, jaka od niego z głównego zobowiązania należała; nie służy zaś skarga przeciwko tym, którzy zobowiązanie wykonali.

Od prawidła tego zachodzi wyjątek, gdy zastrzeżenie kary uczynione było w zamiarze, ażeby zapłata nie mogła być częściowo uskutecznioną, a jeden ze współspadkobierców przeszkodził wykonaniu zobowiązania co do całości. W tym przypadku całkowita kara może być od niego wymagana, a od innych współspadkobierców stosunkowo tylko do ich udziału, z zachowaniem im regresu.

D Z I A Ł V.

O u s t a n i u z o b o w i ą z a ń.

1234. Zobowiązania ustają:

Przez uiszczenie;

Przez odnowienie;

Przez zwolnienie dobrowolne;

Przez potrącenie;

Przez pomieszczenie;

Przez utratę rzeczy;

Przez nieważność lub zerwanie;

W skutku warunku rozwiązującego, co było wyjaśnione w Dziale poprzedzającym;

I przez przedawnienie, które będzie przedmiotem oddzielnego Tytułu.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 1237. Wierzyciel, przystępujący do zatrzymania osobistego dłużnika, nie może używać innych sposobów egzekucyi przysądzonej mu summy, i po wyjściu czasu zamknięcia, dłużnik uważa się za uwolnionego od długu, za który pozbawionym był wolności.

art. 1234. Przeciąg czasu zamknięcia niewypłacalnych dłużników, oznaczony będzie przez Sąd według ilości nie zapłaconej summy poszukiwanej w stosunku następującym:

za dług od	100	do	2,000	rubli	<i>sześć miesięcy;</i>
za dług przenoszący	2,000	—	10,000	—	<i>jeden rok;</i>
za dług przenoszący	10,000	—	30,000	—	<i>dwa lata;</i>
za dług przenoszący	30,000	—	60,000	—	<i>trzy lata;</i>
za dług przenoszący	60,000	—	100,000	—	<i>cztery lata;</i>
za dług przenoszący	100,000	rubli	—		<i>pięć lat.</i>

ODDZIAŁ I.

O uiszczeniu.

§ 1. O uiszczeniu w ogólności.

1235. Wszelkie uiszczenie domyślać się każe dłużnikowi: to co nienależnie było uiszczone, ulega zwrotowi.

Skarga o zwrot jest niedopuszczalną co do zobowiązań naturalnych, dobrowolnie wypełnionych.

1236. Zobowiązanie może być wypełnione przez każdą w tém interessowaną osobę, jako to, przez współzobowiązane lub przez poręczyciela.

Zobowiązanie może być wypełnione nawet przez trzeciego nieinteressowanego, byleby ten trzeci działał w imieniu i dla zwolnienia dłużnika, lecz byleby nie był podstawionym w prawa wierzyciela, jeżeli działa w imieniu własném.

1237. Zobowiązania czynienia nie może wypełnić trzecia osoba przeciwko woli wierzyciela, gdy ten ma interes, ażeby zobowiązanie wypełnione było przez samego dłużnika.

1238. Ażeby uiścić się ważnie, potrzeba być właścicielem rzeczy danéj na uiszczenie i zdolnym do jéj zbycia.

Jednakże uiszczenie summy pieniężnej, lub inna rzecz zużywająca się przez użycie, nie ulega zwrotowi od wierzyciela, gdy tenże zużył ją w dobrej wierze, chociażby zapłata dopełnioną była nie przez jéj właściciela lub przez osobę niezdolną do jéj zbycia.

1239. Uiszczenie dopełnione być powinno wierzycielowi, lub osobie mającéj moc od niego, lub też osobie do odebrania zapłaty za wierzyciela upoważnionej, bądź przez Sąd, bądź przez prawo.

Uiszczenie dopełnione temu, któryby nie miał mocy odebrania za wierzyciela, jest ważne, jeżeli wierzyciel je stwierdzi, lub jeżeli z niego korzystał.

1240. Uiszczenie dopełnione w dobrej wierze temu, kto jest w posiadaniu wierzytelności, jest ważne, chociażby następnie posiadacz był z niéj sądownie wyzutym.

1241. Uiszczenie dopełnione wierzycielowi nie jest ważne, jeżeli tenże był niezdolnym do odebrania, chybaby dłużnik dowiódł, iż rzecz uiszczona obróconą została na korzyść wierzyciela.

1242. Uiszczenie dopełnione przez dłużnika wierzycielowi, z ujmą zajęciu lub zapowiedzeniu, nie jest ważne względem wierzycieli zajmujących lub zapowiadających: wierzyciele ci, aż do wysokości praw swoich, mogą dłużnika zmusić do nowego uiszczenia, z zastrzeżeniem mu, w tym tylko przypadku, regresu przeciwko swojemu wierzycielowi.

1243. Wierzyciela zmusić nie można, aby przyjął inną rzecz a nie tę, która się mu należy, chociażby wartość rzeczy ofiarowanej była równą lub nawet większą.

1244. Dłużnik nie może zmusić wierzyciela do przyjęcia częściowego uiszczenia długu, nawet podzielnego.

Sąd jednak może, ze względu na położenie dłużnika, i używając tej władzy z wielką oględnością, udzielić umiarkowanych terminów do uiszczenia, i zawiesić wykonanie poszukiwań, pozostawiając rzeczy w stanie w jakim są.

a) Prawo Sejmowe 14 (26) Kwietnia 1818 r. (Dz. Pr. T. IV, str. 422):

Art. 1. Odwłoka terminu zapłaty szczególnym dłużnikom w skutek art. 1244 Kodexu Cywilnego, nie dłuższa jak do roku jednego, a podział kapitału, nie więcej jak na rat dwie, wśród tego przeciągu czasu dozwolonemi być mogą.

Art. 2. Dla kapitałów przed dniem 20 Czerwca 1815 roku zaciągnionych, przeciąg powyżej oznaczonej zwłoki, rachowanym będzie od dnia 1 Stycznia 1821 r.; dla wszystkich zaś innych po d. 20 Czerwca 1815 r. zaciągnionych długów, czas takowej odwłoki w przypadku żądania od dnia terminu wypłaty wyrażonego w obligacyi dłużnika, liczonym być ma.

Art. 3. Żaden z dłużników nie może być przypuszczonym do dobrodziejstwa wyżej oznaczonej zwłoki, jeżeli wprzód dowodnie nie okaże:

- a) Że dostateczny na uiszczenie się wierzycielom posiada majątek;
- b) Że ma pewne i dostarczające na uspokojenie wierzycieli fundusze, które w przeciągu dozwolonej mu zwłoki otrzymać do rąk w pieniądzu bez zawodu spodziewa się;
- c) Że z majątku przez siebie posiadanego, bez upadku zupełnego w losie, zapłacić nie jest w stanie.

Art. 4. Wolno będzie dłużnikowi, albo przeciwko wszystkim swym wierzycielom, albo jednemu z nich, pomienionej zwłoki domagać się.

Art. 5. W pierwszym przypadku, zapozwać winien wszystkich wierzycieli, i z wszystkimi z pod jednego wpisu następować będzie rozprawa sądowa; w drugim zdarzeniu, nawet przy sprawie od swego wierzyciela popieranej dłużnik stosownie do niniejszego prawa, wnioski będzie mógł czynić.

Art. 6. Szacunek dóbr, ich własność i bezpieczne posiadanie, dłużnik ekstraktem hipotecznym dowodzić będzie. Cena dóbr ta będzie przyjętą, za którą dłużnik nabył dziedzictwa, lub jaka się z detaxacyów urzędowych okazuje. Jeżeli zaś takowe spadkiem po przodkach otrzymał, lub wierzyciel na cenie szacunkowej przestać nie zechce, albo dłużnik wyższy szacunek udowodnić oświadczy, oszacowanie sądowe następować powinno.

Art. 7. Bezpieczeństwo wierzyciela względnie dóbr na których dług swego poszukuje, za dostateczne uznaniem będzie, jeżeli dług co do dóbr ziemskich, na pierwszych dwóch trzecich częściach, a co do własności miejskich, na pierwszej połowie ustanowionego szacunku umieszczenie ma.

Art. 8. Jeżeli Sąd żądanej przez dłużnika zwłoki dozwoli, wyda natychmiast zakaz do akt hipotecznych, przyjmowania przez ciąg trwającej zwłoki rozporządzeń dłużnika ku szkodzie wierzycieli zmieniających.

Art. 9. Dług przez tych wierzycieli, przeciw którym zwłoka otrzymaną została, w ciągu téj dozwolonej exekwowanym być nie może. Gdyby jednak w czasie trwającej zwłoki lub uczynionego na raty podziału:

- a) zapłacenia raty oznaczonej uchybił,
- b) w procencie nie uiszczył się,
- c) niszczył budowlę,
- d) zmniejszył inwentarze miejscowe,
- e) niszczył lasy,
- f) i przez to zmniejszył wprzód dowiedzione bezpieczeństwo dla wierzycieli;
- g) lub nakoniec, gdyby inne, wprzód niewiadome, odkryły się okoliczności, zmniejszeniem tegoż bezpieczeństwa zagrażające.

Za dowiedzeniem mu sądowém któregokolwiek z umieszczonych pod powyższemi literami *a, b, c, d, e, g*, wypadków, za utracającego dozwolone mu dobrodziejstwo zwłoki uznanym będzie, i egzekucya przeciw niemu wydaną zostanie.

b) Ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 136. Gdy strona skazana nie jest w stanie uiścić zaraz zasądzonój wyrokiem summy, sędzia pokoju może rozłożyć wypłatę na raty, stosownie do wysokości przysądzenia i możności dłużnika, na co, na żądanie stron, wyda swe zaświadczenie.

art. 137. Jeżeli dłużnik, mający sobie, na zasadzie poprzedzającego artykułu, rozłożoną wypłatę na raty, uchybi na termin, sędzia pokoju, na prośbę powoda, zasądzi niezwłoczną egzekucję całej zasądzonój summy.

1245. Dłużnik rzeczy co do tożsamości oznaczonej uwolnionym jest przez oddanie jój w stanie, w jakim się w chwili wydania znajduje, byleby pogorszenia, jakim ta rzecz uległa, nie wypływały z czynu lub winy bądź jego, bądź osób, za które jest odpowiedzialnym, lub byleby przed temi pogorszeniami rzeczy nie znajdował się w stanie opóźnienia.

1246. Jeżeli przedmiotem długu jest rzecz, która tylko co do swego gatunku jest oznaczoną, dłużnik, dla uwolnienia się, nie będzie obowiązany do dania jój w najlepszym gatunku, lecz nie będzie mógł ofiarować jój w najgorszym.

1247. Uiszczenie nastąpić powinno w miejscu przez umowę oznaczoném. Jeżeli miejsce nie zostało w umowie wskazane, uiszczenie, gdy idzie o rzecz co do tożsamości oznaczoną, winno być dopełnione w miejscu, w którym w chwili zobowiązania znajdowała się rzecz będąca jego przedmiotem.

Oprócz tych dwóch przypadków, uiszczenie dopełnione być powinno w zamieszkaniu dłużnika.

1248. Koszta uiszczenia są ciężarem dłużnika.

§ 2. O wypłacie z podstawieniem.

1249. Podstawienie w prawa wierzyciela na korzyść trzeciej osoby, która mu płaci, jest albo umowne, albo prawne.

1250. Podstawienie to jest umowne :

1) Gdy wierzyciel, otrzymując wypłatę od osoby trzeciej, podstawia ją w swe prawa, skargi, przywileje lub hipoteki przeciwko dłużnikowi; podstawienie to powinno być wyraźne i jednocześnie z wypłatą.

2) Gdy dłużnik zapożycza jaką sumę w celu zapłacenia swego długu i podstawienia wypożyczającego w prawa wierzyciela. Aby podstawienie to było ważnym, potrzeba, iżby akt pożyczki i pokwitowanie sporządzone były przed notaryuszem; iżby w akcie pożyczki mieściło się oświadczenie, że summa pożyczoną została w celu dopełnienia zapłaty; oraz iżby w pokwitowaniu było oświadczenie, że zapłata dopełnioną została pieniędzmi dostarczonemi w tym celu przez nowego wierzyciela. Podstawienie to następuje bez przyłożenia się woli wierzyciela.

1251. Podstawienie ma miejsce z samego prawa :

1) Na korzyść tego, kto, będąc sam wierzycielem, spłaca innego wierzyciela, mającego przed nim pierwszeństwo z powodu przywileju lub hipoteki.

2) Na korzyść nabywcy nieruchomości, który cenę nabycia obraca na zapłacenie wierzycieli hipotecznie na téj nieruchomości zabezpieczonych.

3) Na korzyść tego, kto, będąc zobowiązanym łącznie z innymi lub za innych, do zapłaty długu, miał interes w jego zaspokojeniu.

4) Na korzyść spadkobiercy beneficjalnego, który pieniędzmi swojemi spłacił długi spadkowe.

1252. Podstawienie w artykułach poprzedzających ustanowione ma miejsce tak przeciwko poręczycielom, jako też przeciwko dłużnikom: podstawienie to nie może szkodzić wierzycielowi, gdy tylko w części został zapłaconym; może on w tym przypadku wykonywać swe prawa co do resztującej należności z pierwszeństwem przed tym, od którego otrzymał tylko częściową zapłatę.

§ 3. O zarachowaniu wypłat.

1253. Dłużnik kilku długów ma prawo oświadczyć, przy wypłacie, który dług chce zaspokoić.

1254. Dłużnik długu przynoszącego procent lub raty rentowe, nie może, bez zezwolenia wierzyciela, zarachowywać czynionej przez siebie wypłaty na kapitał przed ratami rentowymi lub procentami: wypłata uczyniona na kapitał i procenta, o ile całego długu nie pokrywa, zarachowuje się przedewszystkiem na procenta.

1255. Gdy dłużnik różnych długów przyjął pokwitowanie, w którym wierzyciel to, co odebrał, zarachował na jeden z tych długów w szczególności, dłużnik nie może już żą-

dać zarachowania na inny dług, chyba że ze strony wierzyciela zachodził podstęp lub podejście.

1256. Gdy pokwitowanie nie obejmuje żadnego zarachowania, wypłata zarachowaną być powinna na dług, w którego zaspokojeniu dłużnik miał wówczas największy interes, gdy były długi zarówno wymagalne; w innych przypadkach, na dług wymagalny, chociażby mniej uciążliwy od długów niewymagalnych.

Jeżeli długi są jednakowej natury, zarachowanie czyni się na dług najdawniejszy: w równych po wszelkim względem warunkach, — uskutecznia się stosunkowo.

§ 4. O zaofiarowaniu wypłaty i o zaznaczeniu.

1257. Gdy wierzyciel odmawia przyjęcia wypłaty, dłużnik może mu uczynić zaofiarowanie rzeczywiste, a gdyby wierzyciel wzbraniał się je przyjąć, może zaznaczyć sumę lub rzecz zaofiarowaną.

Zaofiarowanie rzeczywiste, po którym nastąpiło zaznaczenie, uwalnia dłużnika; zastępuje względem niego wypłatę, gdy jest ważnie uczynione, a rzecz tak zaznaczona pozostaje na niebezpieczeństwo wierzyciela.

1258. Do ważności rzeczywistego zaofiarowania potrzeba:

- 1) Ażeby uczynione było wierzycielowi do odbierania zdolnemu, lub temu, kto miał moc odebrania za niego;
- 2) Ażeby uczynione było przez osobę zdolną do płacenia;
- 3) Ażeby obejmowało całkowitą sumę wymagalną, raty rentowe, lub dłużne procenta, koszta obrachowane,

i summe na koszta nieobrachowane z zastrzeżeniem jęj uzupełnienia;

4) Ażeby termin upłynął, jeżeli był na korzyść wierzyciela zastrzeżony;

5) Ażeby warunek, pod którym dług był zaciągnięty już nastąpił;

6) Ażeby zaofiarowanie dopełnione było w miejscu do zapłaty umówioném, a jeżeli nie było szczególnej umowy co do miejsca zapłaty, ażeby uczynione było bądź wierzycielowi osobiście, bądź w jego zamieszkanu, bądź w zamieszkanu obraném do wykonania umowy;

7) Ażeby zaofiarowanie uczynione było przez urzędnika sądowego *) właściwego do aktów tego rodzaju.

*) Por. art. 132 ustawy post. rozm. w Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r., zamieszczony pod art. 1264 niniejszego kodexu.

1259. Do ważności zaznaczenia nie jest potrzebne upoważnienie sędziego; dostatecznym jest:

1) Ażeby je poprzedzało wezwanie wręczone wierzycielowi, obejmujące oznaczenie dnia, godziny i miejsca, w którym rzecz zaofiarowana złożoną zostanie;

Por. art. 128 p. 5, 141, 142 i 144 ust. not. 1866 r.

2) Ażeby się dłużnik wyzuł z posiadania rzeczy zaofiarowanej, oddając ją na skład w miejscu przez prawo do przyjmowania zaznaczeń wskazaném *), a to wraz z procentami aż do dnia składu;

3) Ażeby urzędnik sądowy sporządził protokół, obejmujący naturę zaofiarowanych przedmiotów, wzmiankę o odmówieniu ich przyjęcia przez wierzyciela, lub o jego niestawieniu, i wreszcie o składzie;

4) Ażeby, w razie niestawiennictwa wierzyciela, protokół składu został mu doręczony z wezwaniem o odebranie złożonej rzeczy.

*) do Banku Polskiego, na zasadzie *art. 31 Ustawy dla Banku Polskiego 17 (29) Stycznia 1828 r.* (Dz. Pr. T. XII, str. 119), w którym postanowiono:

art. 31. Kaucyje i depozyta pieniężne sądowe, administracyjne, Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego i inne urzędowe czyli to w kassach Magistratur lub u pojedynczych urzędników, Rejentów, Notaryuszów, Komorników, Kuratorów, słowem gdziekolwiekbądź z mocy dotychczasowych przepisów znajdować się mogące, a przewyższające złotych polskich 200; niemniej też fundusze duchowne i instytucyjne nieulokowane, lub później mogące być ściągnięte, fundusze Towarzystwa Ogniowego, Stowarzyszeń Emerytalnych, składki i fundusze oficyalistów pocztowych, górniczych i wszelkie inne tego rodzaju wniesione być powinny do Banku, a to stosownie do ich natury; do depozytu dla przekazów, lub na procent i odtąd nie gdzie indziej tylko w Banku lokowane być mają.

1260. Koszta zaofiarowania rzeczywistego i zaznaczenia ciążą wierzyciela, jeżeli akta te ważnie dopełnionemi były.

1261. Dłużnik może cofnąć zaznaczenie, dopóki przez wierzyciela przyjęte nie zostało, i, w razie cofnięcia, współdłużnicy lub poręczyciele jego nie są uwolnionemi.

1262. Gdy dłużnik sam pozyskał wyrok prawomocny, uznający jego zaofiarowanie i zaznaczenie za dobre i ważne, nie może już, nawet za zezwoleniem wierzyciela, cofnąć zaznaczenia ze szkodą swoich współdłużników lub swoich poręczycieli.

1263. Wierzyciel, który zezwolił, aby dłużnik cofnął zaznaczenie po uznaniu takowego wyrokiem prawomocnym za ważne, nie może już, celem pozyskania zapłaty swój wie-

rzytelności, wykonywać przywilejów i hypotek do takowej przywiązanych; nabywa hypotekę dopiero od dnia, w którym akt, obejmujący zezwolenie na cofnięcie zaznaczenia, sporządzony został w formie wymaganej do pozyskania hypoteki.

1264. Jeżeli rzecz dłużna jest co do tożsamości oznaczoną, a wydanie jęj nastąpić winno w miejscu gdzie się znajduje, dłużnik powinien o jęj zabranie wezwać wierzyciela przez akt doręczony mu osobiście albo w jego zamieszkaniu, albo w zamieszkaniu obraném do wykonania umowy. Po dopełnieniu wezwaniu, jeżeli wierzyciel nie zabięra rzeczy, a dłużnik potrzebuje miejsca, w którym się takowa znajduje, może od sądu otrzymać pozwolenie umieszczenia jęj na składzie w jakimkolwiek inném miejscu.

Por. art. 128 ust. 5, 141, 142 i 144 ustawy notar. 1866 r.

Ustawa post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd., 19 Lutego 1875 r.

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY.

O ZAOFIAROWANIU ZAPŁATY I O ZAZNACZENIU.

132. Zaofiarowanie zapłaty i zaznaczenie dopełnia się przez notaryusza albo przez komornika sądowego.

133. Protokół zaofiarowania zapłaty powinien zawierać:

1) ścięste określenie przedmiotu zaofiarowanego, w ten sposób, iżby innego w jego miejsce nie można było podstawić, a jeżeli zaofiarowane są pieniądze, to oprócz oznaczenia ich ilości, okreęla się gatunek monety, i

2) odpowiedź wierzyciela o przyjęciu lub odmówieniu zaofiarowania, z wymienieniem, czy podpisał, odmówił, lub oświadczył, że podpisać nie może.

134. W razie odmowy ze strony wierzyciela przyjęcia zaofiarowania, dłużnik może przedmiot lub sumę zaofiarowaną zaznaczyć, przy czem powinien zachować porządek określony w artykule 1259 Księgi III-ęj Kodexu Cywilnego.

135. Spory dotyczące ważności zaofiarowania lub zaznaczenia rozstrzygają właściwe władze sądowe, na zasadzie ogólnych przepisów ustawy postępowania sądowego cywilnego.

136. Wyrok sądowy, uznający ważność zaofiarowania, zawierającego się w summie pieniężnej lub rzeczach, gdy zaznaczenie jeszcze nie nastąpiło, stanowić będzie, że w razie nieprzyjęcia przez wierzyciela summy lub rzeczy zaofiarowanej, takowa zaznaczoną będzie. Wyrzeczce zarazem ustanie biegu procentów od dnia rzeczywistego złożenia.

137. Zaznaczenie dobrowolne lub wyrokiem postanowione nastąpi zawsze z zastrzeżeniem praw osób trzecich, jeżeli z takowemi wystąpiono i z zawiadomieniem o tém wierzyciela.

138. Zresztą zachowane będą przepisy, objęte w artykułach 1257—1264 Księgi III Kodexu Cywilnego.

§ 5. O odstąpieniu majątku.

1265. Odstąpienie majątku jest to oddanie przez dłużnika całego swego majątku na rzecz wierzycieli, gdy nie jest w możności zapłacenia swych długów.

1266. Odstąpienie majątku jest dobrowolne lub sądowe.

1267. Odstąpienie dobrowolne majątku jest to, które wierzyciele przyjmują dobrowolnie i które nie ma innego skutku jak ten, jaki wynika z zastrzeżeń kontraktu między nimi i dłużnikiem zawartego.

1268. Odstąpienie sądowe jest dobrodziejstwo, jakie prawo zapewnia nieszczęśliwemu i dobrej wiary dłużnikowi, któremu, celem zachowania wolności osobistej, wolno jest uczynić sądownie zrzeczenie się, na rzecz wierzycieli całego majątku: odstąpienie to ma miejsce bez względu na wszelkie przeciwnie w umowie zastrzeżenie.

1269. Odstąpienie sądowe nie nadaje własności wierzycielom; daje im tylko prawo zarządzenia sprzedaży majątków na swoją korzyść i pobierania z nich dochodów do chwili sprzedaży.

1270. Wierzyciele nie mogą odmówić odstąpienia sądowego, chyba tylko w przypadkach przez prawo przewidzianych.

Odstąpienie uwalnia od przymusu osobistego.

Nadto uwalnia dłużnika tylko do wysokości wartości majątku oddanego; a w razie, gdyby majątek okazał się nie wystarczającym i dłużnikowi przybył inny, jest on obowiązany takowy oddać aż do zupełnej zapłaty.

Ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd., d. 19 Lutego 1875 r.

ROZDZIAŁ DWUDZIESTY PIERWSZY.

O SĄDOWEM ODSTĄPIENIU MAJĄTKU NA RZECZ WIERZYCIELI.

139. Dłużnik, któremu na mocy artykułu 1268 Księgi trzeciej Kodeksu cywilnego służy możność odstąpienia majątku na rzecz wierzycieli, wnosi podanie o to do sądu okręgowego miejsca swojego zamieszkania.

140. Do proźby dołącza się szczegółowy opis stanu majątku odstępowanego, długów i zobowiązań takowy obciążających i wszystkie księgi i dokumenta majątku dotyczące, jeżeli dłużnik takowe posiada.

141. Podanie o dozwoleń odstąpienia majątku na rzecz wierzycieli nie wstrzymuje poszukiwań przeciwko dłużnikowi; może atoli sąd, za przywołaniem stron, wydać wyrok nakazujący zawieszenie takowych.

142. Jeżeli sąd dozwoli odstąpić majątek dłużnikowi, zostającemu pod przymusem osobistym, wydaje rozporządzenie dostawienia go w celu ponowienia odstąpienia, podług poniższego artykułu.

143. Dłużnik, który skorzystał z prawa, sądowego odstąpienia majątku na rzecz wierzycieli, obowiązany będzie ponowić swoje odstąpienie osobiście, albo na posiedzeniu sądu handlowego Warszawskiego, jeżeli z zamieszkania ulega jurysdykcji tego sądu, albo w razie przeciwnym w miejscowym magistracie lub sądzie gminnym. O takowem

odstąpieniu dłużnika spisany będzie protokół: w magistracie podpisany przez prezydenta lub burmistrza i członków magistratu, a w sądzie gminnym podpisany przez członków sądu gminnego. Na termin wyznaczony wzywają się wierzyciele, ażeby mogli być obecnymi przy ponowieniu odstąpienia.

144. Imię, nazwisko, stan i miejsce zamieszkania dłużnika wypisują się na tablicy wywieszonej w sali audyencyonalnej tego sądu handlowego, magistratu lub sądu gminnego, w którym odstąpienie ponowiono, jako też w miejscowym sądzie okręgowym.

145. Na mocy wyroku sądu, dozwalającego dłużnikowi sądowego odstąpienia majątku, wierzyciele mogą przystąpić do sprzedaży majątku ruchomego i nieruchomości dłużnika. Sprzedaż ta odbywać się będzie w sposób ustanowiony dla spadkobierców, przyjmujących spadek z dobrodziejstwem inwentarza.

146. Nie mogą korzystać z prawa sądowego odstąpienia majątku: cudzoziemcy, podstępni bankruci, skazani za kradzież lub oszustwo, osoby zobowiązane do zdawania rachunków, opiekunowie, zarządcy i depozytaryusze.

147. Rozporządzenia artykułów poprzedzających nie przesądzają w niczem porządku ustanowionego w sprawach handlowych.

148. Sprawy o odstąpienie sądowe majątku na rzecz wierzycieli, rozstrzygane będą po wysłuchaniu wniosków prokuratora.

O D D Z I A Ł II.

O o d n o w i e n i u.

1271. Odnowienie skutecznia się trojakim sposobem:

1) Gdy dłużnik zaciąga względem swojego wierzyciela nowy dług podstawiony w miejsce dawnego, który zostaje umorzonym;

2) Gdy nowy dłużnik podstawionym jest w miejsce dawnego, i tego ostatniego wierzyciel zwalnia;

3) Gdy, skutkiem nowego zobowiązania, nowy wierzyciel podstawiony jest w miejsce dawnego, względem którego dłużnik uwolnionym zostaje.

1272. Odnowienie nastąpić może jedynie między osobami zdolnymi do kontraktowania.

1273. Odnowienie nie domniemywa się; potrzeba, aby wola spełnienia go wyraźnie z czynności wypływała.

1274. Odnowienie przez podstawienie nowego dłużnika może nastąpić bez wpływu pierwszego dłużnika.

1275. Przekaz (La délégation), przez który dłużnik daje wierzycielowi innego dłużnika, i ten zobowiązuje się względem wierzyciela, nie skutkuje odnowienia, jeżeli wierzyciel nie oświadczył wyraźnie, iż chce uwolnić dłużnika przekaz czyniącego.

1276. Wierzyciel, który zwolnił dłużnika przekaz czyniącego, nie ma regresu przeciwko temu dłużnikowi, jeżeli osoba, do której przekazano, stanie się niewypłacalną, chybaby akt obejmował w tym względzie zastrzeżenie, lub chybaby ten, do którego przekazano, był już w chwili przekazu w stanie upadłości handlowej otwartej, lub w stanie upadłości cywilnej.

1277. Proste wskazanie przez dłużnika osoby, mającej płacić za niego, nie skutkuje odnowienia.

Toż samo stosuje się do prostego wskazania przez wierzyciela osoby mającej odebrać za niego.

1278. Przywileje i hypoteki do dawniej wierzytelności przywiązane, nie przechodzą na tę, która w jej miejsce wchodzi, chybaby wierzyciel wyraźnie je sobie zachował.

1279. Gdy odnowienie uskutecznia się przez podstawienie nowego dłużnika, pierwotne przywileje i hypoteki

do wierzytelności przywiązane nie mogą przejść na majątek nowego dłużnika.

1280. Gdy odnowienie skutecznia się pomiędzy wierzycielem i jednym z solidarnych dłużników, przywileje i hipoteki, do dawniej wierzytelności przywiązane, mogą być zachowane jedynie na majątku tego, który nowy dług zaciąga.

1281. Odnowienie pomiędzy wierzycielem i jednym z solidarnych dłużników nastąpienie, uwalnia współdłużników.

Odnowienie skutecznione względem głównego dłużnika, uwalnia poręczycieli.

Jeżeli jednak wierzyciel wymagał, ażeby w pierwszym przypadku wpływali współdłużnicy, lub w drugim poręczyciele, dawna wierzytelność nie przestaje istnieć, jeżeli współdłużnicy lub poręczyciele odmawiają przystąpienia do nowego układu.

ODDZIAŁ III.

O zwolnieniu z długu.

1282. Dobrowolne oddanie przez wierzyciela dłużnikowi tytułu oryginalnego z podpisem prywatnym, stanowi dowód uwolnienia od długu.

1283. Dobrowolne oddanie głównego wypisu aktu urzędowego, pociąga za sobą domniemanie zwolnienia z długu lub wypłaty, co wszakże nie przecina możliwości przyniesienia dowodu przeciwnego.

1284. Oddanie tytułu oryginalnego z podpisem prywatnym, lub głównego wypisu aktu urzędowego, jednemu z dłużników solidarnych, ma ten sam skutek na korzyść jego współdłużników.

1285. Zwolnienie lub zakwitowanie umowne na korzyść jednego ze współdłużników solidarnych uczynione, uwalnia wszystkich innych, chyba by wierzyciel wyraźnie zachował swoje prawa przeciwko tym ostatnim.

W tym ostatnim przypadku nie może poszukiwać długu inaczej, jak za strąceniem części tego, którego zwolnił.

1286. Oddanie rzeczy danej w zastaw nie jest dostatecznym, aby domniemywać zwolnienie z długu.

1287. Zwolnienie lub zakwitowanie umowne, udzielone głównemu dłużnikowi uwalnia poręczycieli.

Udzielone poręczycielowi nie uwalnia głównego dłużnika;

Udzielone jednemu z poręczycieli nie uwalnia innych.

1288. To co wierzyciel otrzymał od poręczyciela za zwolnienie go od poręczenia, zarachowane być powinno na dług i obrócone na uwolnienie głównego dłużnika i innych poręczycieli.

O D D Z I A Ł I V.

O potrąceniu.

1289. Gdy dwie osoby wzajemnie są dłużnikami jedna drugiej, następuje między nimi potrącenie, które uma-

rza obydwu długów w sposób i w przypadkach poniżej wymienionych.

1290. Potrącenie następuje samém prawem przez samą siłę ustawy, nawet bez wiedzy dłużników; obydwu długów aż do wysokości ich wzajemnych ilości umarzają się w chwili, w której się jednocześnie istniejącymi okazują.

1291. Potrącenie nie ma miejsca jak tylko między dwoma długami, które zarówno mają za przedmiot sumę pieniężną, lub pewną ilość rzeczy, dających się zastąpić jedna przez drugą i będących tego samego gatunku, o ile te długów zarówno są likwidalne i wymagalne.

Należności w ziarnie lub w artykułach żywności niesporne, i których cena poświadczoną jest cennikami targowymi, mogą się potrącać z summami likwidalnymi i wymagalnymi.

1292. Zwłoka dłużnikowi przez sąd udzielona nie jest przeszkodą do potrącenia.

1293. Potrącenie ma miejsce, jakiegokolwiek są przyczyny jednego lub drugiego długu, wyjąwszy następujące przypadki:

- 1) Gdy skarga ma za przedmiot zwrot rzeczy, z której właściciel niesprawiedliwie został wyzuty;
- 2) Gdy skarga ma za przedmiot zwrot rzeczy na skład oddanej i użyzycznej;
- 3) Gdy przyczyną długu są alimenty nie ulegające zapowiedzeniu.

1294. Poręczyciel może stawiać do potrącenia to, co od wierzyciela należy się głównemu dłużnikowi;

Lecz główny dłużnik nie może stawiać do potrącenia tego, co się od wierzyciela poręczycielowi należy.

Podobnie solidarny dłużnik nie może stawiać do potrącenia tego, co się od wierzyciela współdłużnikowi jego należy.

1295. Dłużnik, który prosto i bezwarunkowo przyjął przelew praw, jaki wierzyciel trzeciemu uczynił, nie może już przeciwko nabywcy zasłaniać się potrąceniem, któremby przed przyjęciem mógł zasłaniać się przeciwko przelew czyniącemu.

Przelew, który nie był przyjętym przez dłużnika, lecz był mu doręczonym, dopuszcza potrącenia jedynie tylko wierzytelności późniejszych od doręczenia.

1296. Gdy dwa długi nie w jednym miejscu mają być uiszczone, nie można zasłaniać się ich potrąceniem, jak tylko za wynagrodzeniem różnicy kosztów oddania w właściwym miejscu.

1297. Gdy od jednej i téj samej osoby należy się kilka długów mogących być potrąconemi, wówczas zachowują się pod względem potrącenia przepisy art. 1256 o zarachowaniu.

1298. Potrącenie nie ma miejsca z uszczerbkiem praw przez trzeciego nabytych. Tak więc, ten, kto, będąc dłużnikiem, stał się wierzycielem po uczynioném u niego przez osobę trzecią zapowiedzeniu, nie może, z uszczerbkiem zapowiadającego, zasłaniać się potrąceniem.

1299. Ten, kto zapłacił dług z samego prawa przez potrącenie umorzony, nie może już, poszukując wierzytelno-

ści, której potrącenia nie żądał, występować ze szkodą osób trzecich, z przywilejami lub hypotekami, jakie były do tejże wierzytelności przywiązane, chyba dla słusznej przyczyny nie wiedział o wierzytelności, która powinna być potrąconą.

ODDZIAŁ V.

O pomieszaniu praw.

1300. Gdy przymioty wierzyciela i dłużnika łączą się w jednej osobie, następuje samém prawem pomieszanie, które wierzytelność umarza.

1301. Pomieszanie praw jakie zaszło w osobie głównego dłużnika, idzie na korzyść jego poręczycieli;

Zaszło w osobie poręczyciela, nie pociąga za sobą umorzenia zobowiązania głównego;

Zaszło w osobie wierzyciela, idzie na korzyść jego współdłużników solidarnych, lecz tylko co do części, której był dłużnikiem.

ODDZIAŁ VI.

O utracie rzeczy dłużnej.

1302. Gdy rzecz co do tożsamości oznaczona, będąca przedmiotem zobowiązania, zniszczała, wyszła z obiegu, lub zaginęła, tak, iż byt jej stał się zupełnie niewiadomym, zobowiązanie umarza się, jeżeli rzecz zniszczała lub zaginęła bez winy dłużnika, i zanim tenże był w stanie opóźnienia.

Chociażby nawet dłużnik był w stanie opóźnienia, lecz nie wziął na siebie wypadków losowych, zobowiązanie umarza się w takim razie, gdy rzecz byłaby również zniszczała w rękach wierzyciela, gdyby mu wydana była.

Dłużnik obowiązany jest udowodnić wypadek losowy przez siebie przytaczany.

W jakikolwiek sposób rzecz skradziona zniszczała lub zagubioną została, utrata jej nie uwalnia tego, który ją zabrał, od obowiązku zwrócenia jej ceny.

1303. Gdy rzecz zniszczała, wyszła z obiegu, lub zaginęła, bez winy dłużnika, jest on w obowiązku odstąpić swemu wierzycielowi wszelkie służące sobie ze względu na tę rzecz prawa lub skargi o wynagrodzenie.

ODDZIAŁ VII.

O skardze o nieważność lub o zerwanie umów.

1304. W każdym przypadku, w którym skarga o nieważność lub o zerwanie umowy nie jest przez prawo szczególne ograniczoną, do krótszego czasu, prawo do skargi trwa lat dziesięć.

Czas ten biegnie, w przypadku gwałtu, od dnia dopiero, w którym takowy ustał; w przypadku błędu lub podstępny, od dnia dopiero, w którym odkryte zostały; a co się tyczy aktów zeznanych przez mężatki nie upoważnione, od dnia dopiero ustania małżeństwa.

Czas ten biegnie co do aktów zeznanych przez bezwłasnowolnych, od dnia zniesienia bezwłasnowolności; zaś co do

aktów zdziałanych przez małoletnich, dopiero od dnia pełnoletności.

1305. Proste pokrzywdzenie daje miejsce zerwaniu wszelkich umów na korzyść małoletniego nieusamowolnionego; na korzyść zaś małoletniego usamowolnionego, wszelkich umów przekraczających granice jego zdolności takiej, jaka określona jest w Tytule *O małoletności, opiece i usamowolnieniu* *).

*) Tytuł X Kodexu Cyw. Król. Polsk. 1825 r.

1306. Małoletni nie może żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu z powodu pokrzywdzenia, gdy takowe wynika jedynie ze zdarzenia przypadkowego i nie przewidzianego.

1307. Proste oświadczenie małoletniego, że jest pełnoletnim, nie stoi na przeszkodzie w żądaniu przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu.

1308. Małoletni handlujący, bankier lub rękodzielnik, nie może żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu co do zobowiązań, jakie na siebie przyjął z tytułu swego handlu lub sztuki.

1309. Małoletni nie może żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu co do umów objętych w jego kontrakcie przedślubnym, gdy były zawarte za zezwoleniem i w przytomności osób, których zezwolenie wymagane jest do ważności jego małżeństwa.

1310. Małoletni nie może żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu co do zobowiązań wynikających z jego występku lub jako-występku.

1311. Małoletni nie może uwolnić się od zobowiązania, jakie w czasie małoletności zaciągnął, gdy je stwierdził po dojściu do pełnoletności, bez względu na to, czy zobowiązanie to ulegało nieważności co do formy, czy też służyło przeciwko niemu żądanie przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu.

1312. Gdy małoletnim, bezwłasnowolnym i mężatkom, ze względu na te ich przymioty, służy możliwość żądania przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu co do zawartych przez nich zobowiązań, zwrot tego, co, na skutek tych zobowiązań, było w czasie małoletności, bezwłasnowolności lub małżeństwa zapłacone, nie może być żądanym, chyba by było dowiedzione, że to, co było zapłacone, na ich korzyść zostało obrócone.

1313. Pełnoletni nie mogą żądać przywrócenia rzeczy do pierwszego stanu z powodu pokrzywdzenia, jak tylko w przypadkach i pod warunkami szczegółowo w niniejszym Kodexie wymienionemi.

1314. Gdy formalności wymagane względem małoletnich lub bezwłasnowolnych, bądź przy zbywaniu nieruchomości, bądź przy dziale spadku, dopełnionemi zostały, są oni uważani co do tych aktów tak, jak gdyby je byli zdziałali w czasie pełnoletności lub przed ubezwłasnowolnieniem.

DZIAŁ VI.

O dowodzie zobowiązań i uiszczenia.

a) Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r.

art. 148. Przy stosowaniu artykułów 366—498 ustawy postępowania sądowego cywilnego do spraw wpływających z zobowiązań, należy przestrzegać także oddzielne postanowienia o dowodach, zamieszczone w kodexie cywilnym, wyjąwszy artykuły: 1315—1319, 1322—1327, 1329, 1330, 1333—1336, 1341—1347 i 1357—1369.

b) Przep. o sposob. wprowadz. w wykon. praw o urzędz. sądow. w Okr. Sąd. Warsz. 1 (13) Czerwca 1875 r.

art. 39. W sprawach cywilnych, które się wszczęły przed 1-ym Lipca 1876 roku i które, na mocy niniejszych przepisów rozstrzygać się będą w nowo uorganizowanych sądach, sądy te, dla określenia mocy i znaczenia dowodów, kierować się będą przepisami, w materji téj w kodexie cywilnym zamieszczonymi, z wyjątkiem dowodu z przysięgi.

Uwaga. Porządek ten zachowany będzie przy rozstrzyganiu spraw, wynikłych z umów, jakie strony zawarły przed 1-ym Lipca 1876 roku, chociażby nawet sprawy te wynikły po wyż oznaczonym terminie.

1315. Kto domaga się wykonania zobowiązania, powinien je dowieść.

Wzajemnie ten, kto utrzymuje, że jest uwolnionym od zobowiązania, powinien usprawiedliwić uiszczenie lub czyn, który pociągnął za sobą umorzenie jego zobowiązania.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 366. Powód winien swoje powództwo usprawiedliwić dowodami. Pozwany, w odparciu powództwa, winien również złożyć dowody.

1316. Prawidła dotyczące dowodu piśmiennego, dowodu ze świadków, domniemań, przyznania strony i przysięgi, wyłożone są w następujących Oddziałach.

ODDZIAŁ I.

O dowodzie piśmiennym.

§ 1. O tytule urzędowym.

1317. Akt urzędowy jest ten, który przyjęty został przez urzędników publicznych, mających prawo działania w miejscu gdzie akt był sporządzony, i z uroczystościami wymaganemi.

Przep. o zast. ust. not. 1866 r., do Okr. Sąd. Warsz.

art. 27. Akta, sporządzone przez notaryuszów, zowią się urzędowymi (actes authentiques) albo notaryalnymi.

1318. Akt, który nie jest urzędowym z powodu niewłaściwości lub niezdolności urzędnika, albo z powodu braku formy, zachowuje znaczenie pisma prywatnego, jeżeli został przez strony podpisanym.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 460. Akt, nie uznany za wieczysty lub za akt oblatowany, będzie miał moc aktu z podpisem prywatnym.

art. 461. Akta, które podług prawa podlegają opłacie stempłowej, przyjęte będą za dowód, i w takim razie, jeżeli będą spisane na papierze prostym lub na papierze stempłowym ceny niewłaściwej.

art. 462. Strona pokładająca akt, w artykule poprzedzającym wspomniany, na papierze bez stempla sporządzony, obowiązana będzie zarazem do uiszczenia potrójnej wartości papieru stempłowego, na jakim akt winien być sporządzony, a za użycie stempla niższej wartości, niż przepisana, do uiszczenia potrójnie wziętej różnicy pomiędzy ceną papieru, na którym został spisany akt złożony, a ceną właściwą.

Por. również art. 459 ustawy post. sąd. cyw. 1864 r., zamieszczony pod art. 1322 niniejszego kodexu.

1319. Akt urzędowy stanowi pomiędzy stronami kontraktującemi i ich następcami lub stojącemi w ich prawach dowód zupełny zawartej w nim umowy.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 457. Akta wieczyste i oblatowane, jeżeli osnowa zawartej w nich czynności nie sprzeciwia się prawu, mają moc dowodu tak

względem stron, które do czynności téj wpływały, jakoteż względem ich spadkobierców i nabywców praw, chyba ci obalili wiarogodność aktów, lub dowiedli, że takowe moc swoją utraciły.

art. 543. Zarzut niewiarogodności aktu, nie może być czyniony przeciwko aktom wieczystym, lub w sposób przepisany poświadczonym.

Jednakże w przypadku skargi o fałsz główny, wykonanie aktu zaskarżonego o fałsz zawieszono będzie przez postawienie w stanie oskarżenia; a na przypadek zapisania się na fałsz incydentalny, będą mogły Sądy, stosownie do okoliczności, zawiesić tymczasowo wykonanie aktu.

Por. art. 564, 352 i 364 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

1320. Akt, czy to urzędowy czy też z podpisem prywatnym, stanowi dowód pomiędzy stronami, nawet co do tego, co w nim jest zamieszczone w sposobie przytoczenia, byleby tylko przytoczenie miało bezpośredni związek z rozporządzeniem. Przytoczenia obce rozporządzeniu służą tylko za początek dowodu.

1321. Przeciw-pisma (kontra-rewersy, les contre-lettres) mogą mieć skutek jedynie pomiędzy stronami kontraktującymi; nie mają skutku przeciwko trzecim.

§ 2. O akcie z podpisem prywatnym.

1322. Akt z podpisem prywatnym, przyznany przez tego, przeciwko któremu stawiony zostaje, lub poczytany prawnie za przyznany, ma, między temi którzy go podpisali, między ich następcami i stojącymi w ich prawach, taką samą wiarę jak akt urzędowy.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 458. Akta z podpisem prywatnym, przyznane przez osoby, przeciwko którym są pokładane, lub uznane przez Sąd, po należytem rozpoznaniu, za autentyczne, mają dla stron, które takowe zawarły, ich spadkobierców i praw-nabywców, taką samą moc prawną, jak akta urzędownie sporządzone, lub w sposób właściwy poświadczone.

art. 459. Akta urzędowe, lub oblatowane w sposób przepisany, mają pierwszeństwo przed aktami z podpisem prywatnym i wszelkimi innymi dowodami na piśmie; wszakże te ostatnie mogą być brane na uwagę o tyle tylko, o ile nie są przeciwne aktom urzędowym lub oblatowanym, albo o ile je uzupełniają. Ocenienie mocy i pierwszeństwa aktów z podpisem prywatnym, lub pism nieurzędowych, zależy od uznania Sądu.

Por. również art. 461 i 462 zamieszczone wyżej pod art. 1318.

1323. Ten, przeciw któremu stawiany jest akt z podpisem prywatnym, obowiązany jest przyznać swoje pismo lub swój podpis, albo też formalnie je zaprzeczyć.

Następcy jego lub stojący w jego prawach mogą ograniczyć się na oświadczeniu, iż nie znają pisma lub podpisu swego prawodawcy.

1324. W przypadku gdy strona zaprzecza swego pisma lub podpisu, i w przypadku gdy jej następcy lub stojący w jej prawach oświadczą, iż takowych nie znają, sąd sprawdzenie pisma lub podpisu nakaze.

Ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 541. Sąd może nakazać sprawdzenie aktu, jeżeli strona, przeciwko której akt jest pokładany, poda w wątpliwość wiarygodność aktu, lub gdy takowy o fałsz zaskarży.

art. 542. Zarzut przeciwko wiarygodności aktu, nie może być czyniony przez osobę, w imieniu której akt jest wystawiony, lub sporządzony, jeżeli taż osoba akt ten podpisała.

1325. Akta z podpisem prywatnym, obejmujące umowy dwustronne, ważne są tylko o tyle, o ile były zdziałane w tylu oryginałach, ile jest stron mających oddzielny interes.

Dostatecznym jest jeden oryginał dla wszystkich stron mających tenże sam interes.

Każdy oryginał powinien obejmować wzmiankę o liczbie sporządzonych oryginałów.

Jednakże brakiem wzmianki, że sporządzono dwa, trzy, i tak dalej oryginały, nie może zasłaniać się ten, kto wykonał ze swój strony umowę aktem objętą.

1326. Rewers lub przyrzeczenie z podpisem prywatnym, przez które jedna tylko strona zobowiązuje się względem drugiej do zapłacenia jej summy pieniężnej, lub rzeczy mogącej być oceniona, powinny być pisane w całości ręką osoby, która je podpisa-

ła; albo przynajmniej potrzeba, iżby, oprócz swego podpisu, napisała swą ręką *dobry* lub *przyjęty*, z wymienieniem literami summy lub ilości rzeczy. — Nie stosuje się to do przypadku, gdy akt pochodzi od kupców, rękodzielników, rolników, posiadaczy winnic, wyrobników dziennych i służących.

1327. Gdy summa wyrażona w samym akcie różni się od wymienionej obok wyrazu *dobry*, domniemywa się, że zobowiązanie ma za przedmiot mniejszą summę, wtenczas nawet, gdy akt podobnie jak i dodatek *dobry*, pisane są w całości ręką osoby zobowiązującej się, chybaby udowodnionem zostało gdzie błąd zaszedł.

1328. Akta z podpisem prywatnym mają datę pewną przeciwko osobom trzecim dopiero od dnia wciągnięcia ich do ksiąg publicznych ^{*)}, od dnia śmierci osoby lub jednej z osób, które też akta podpisały, lub od dnia, w którym ich osnowa poświęconą została w aktach sporządzonych przed urzędnikami publicznymi, jak na przykład w protokołach opieczętowania lub inwentarza.

*) Zarejestrowanie aktów (enrégistrement) nie istnieje w guberniach Królestwa Polskiego.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 477. W aktach z podpisem prywatnym, dzień sporządzenia uważany będzie za datę pewną względem tych tylko stron, które akt zawarły, jak również względem ich spadkobierców i praw nabywców. Inne zaś osoby, w tymże akcie interessowane, mogą czynić zarzuty przeciwko pewności daty aktu.

1329. Księgi kupieckie nie stanowią przeciwko osobom nie handlującym dowodu dostarczeń w nich zamieszczonych, z zachowaniem tego, co o przysiędze będzie powiedziane.

1330. Księgi kupieckie stanowią dowód przeciwko kupcom; lecz ten, kto chce korzystać z nich osiągnąć, nie może pomijać tego, co w księgach jako przeciwne jego żądaniu jest zamieszczone.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 466. W sprawach przeciwko osobom nie należącym do stanu kupieckiego, księgi handlowe mogą być przyjmowane za dowód

w sporach mających za przedmiot dostawę towarów, lub pożyczki pieniężne i to wtedy tylko, gdy będzie dowiedzioném, że towary rzeczywiście były dostawione, a pieniądze wypożyczone, zaś wątpliwość lub spór dotyczą tylko czasu, ilości, gatunku, lub ceny dostawionych lub wziętych towarów, albo przyrzeczonej wypłaty.

art. 467. W sprawach przeciwko osobom do stanu kupieckiego należącym, księgi handlowe mają moc dowodu tylko w ciągu *jednego roku*, licząc od daty dostawy towaru lub wypłaty pieniędzy.

art. 468. Księgi handlowe nie stanowią dowodu:

1) gdy w nich dostrzeżone zostaną karty powszywane na nowo, lub poprawki i miejsca podszkrobane;

2) gdy w pojedynczych pozycjach znalezione zostaną niedokładności świadczące na korzyść osoby, do której księgi należą;

3) gdy handlujący, na zasadzie tychże ksiąg, żądał poprzednio sądownie wypłaty, a udowodnioném zostało, że takową już otrzymał;

4) gdy handlujący za podstępnego bankruta wyrokiem sądu został uznany;

5) jeżeli wyrokiem na utratę niektórych szczególnych praw i przywilejów został skazany.

art. 469. W przypadkach w poprzedzającym artykule oznaczonych, księgi handlowe, nie stanowią dowodu na korzyść handlującego, mają jednak moc dowodu przeciwko niemu (art. 478).

art. 470. Księgi szczegółowych handlarzy i kramarzy, tudzież dostawców różnych zapasów, piekarzy i szynkarzy oraz rzemieślników, mają moc dowodu przeciwko osobom, którym dostawa towarów lub zapasów, albo roboty zostały uskutecznione, lecz tylko co do pozycyj przez też osoby pokwitowanych.

1331. Rejestra i papiery domowe nie stanowią tytułu dla tego, kto je pisał. Mają wiarę przeciwko niemu:

1) We wszystkich przypadkach, w których wyraźnie poświadczają otrzymaną zapłatę;

2) Gdy zawierają wyraźną wzmiankę, że zanotowanie uczynione było w celu zastąpienia braku tytułu na korzyść tego, na rzecz którego zobowiązanie poświadczają.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 471. Jeżeli otrzymujący towary i zapasy, lub najmujący robotników, utrzymywali u siebie książki do zapisywania w nich przedmiotów dostawionych, lub robót uskuteczionych, tudzież należnej za nie zapłaty; to książki te służą przeciwko utrzymującemu takowe za dowód, jeżeli przetrzymawszy je u siebie dłużej, jak dni *siedm.*, od

daty zapisanía do nich pozycyi, dostaw lub robót, przeciwko ich rzetelności nie uczynił zarzutu.

art. 472. Rachunki, notaty i wszelkie papiery domowe, nie stanowią dowodu na korzyść tego, który je utrzymywał lub pisał, jeżeli takowe nie będą podpisane przez dłużnika; lecz pisma te mogą być stawione za dowód przeciwko temu, przez kogo były prowadzone lub pisane.

1332. Pismo zamieszczone przez wierzyciela na końcu, na marginesie, lub na odwrotnej stronie tytułu, który ciągle zostawał w jego posiadaniu, stanowi dowód, chociażby nie było ani podpisane ani datowane przez niego gdy pismo to ma na celu poświadczyć uwolnienie dłużnika.

Toż samo stosuje się do pisma zamieszczonego przez wierzyciela na odwrotnej stronie, albo na marginesie, albo na końcu drugiego egzemplarza tytułu lub pokwitowania, byleby ten drugi egzemplarz był w ręku dłużnika.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 473. Pokwitowanie napisane na samym akcie, przyjęte będzie za dowód przeciwko kwitującemu.

art. 474. Przepis ten rozciąga się i do aktów sporządzonych w dwóch egzemplarzach, jeżeli jedna strona posiada egzemplarz z pokwitowaniem drugiej strony, dowodzącym wykonania aktu.

art. 475. Pokwitowanie z wykonania zobowiązania dopełnione nie na samym akcie, stanowi dowód na korzyść strony, dla której pokwitowanie nastąpiło, o ile w takowem oznaczono, jakiego zobowiązania pokwitowanie to dotyczy.

§ 3. O karbach.

1333. Karby zgodne między sobą co do znaków stanowią dowód pomiędzy osobami, które mają w zwyczaju poświadczać tym sposobem częściowe dostawy przez siebie uskuteczniane lub otrzymywane.

§ 4. O kopjach tytułów.

1334. Gdy tytuł oryginalny istnieje, kopje stanowią dowód jedynie tylko co do tego, co obejmuje tytuł, którego okazanie może być zawsze żądane.

1335. Gdy tytuł oryginalny już nie istnieje, kopie stanowią dowód podług następujących rozróżnień:

1) Wypisy główne z formą wykonawczą lub bez téj formy, stanowią taki dowód jak oryginał: takiż dowód stanowią kopje wypisane pod powagą sądową w obecności stron lub po ich należyтім przywołaniu, lub też kopje wypisane w obecności stron i za ich wzajemném zezwoleniem.

2) Kopje, które bez wpływu sądu, lub bez zezwolenia stron, i po wydaniu już wypisów głównych z formą wykonawczą lub bez takowej, wypisane zostały z oryginału aktu przez notaryusza, który go przyjął, lub przez jednego z jego następców, lub przez urzędników publicznych, którzy, w tym przymocie, są zachowawcami oryginałów, mogą, na przypadek zaginięcia oryginału, stanowić dowód, gdy są dawne.

Uważają się za dawne, gdy mają więcej jak lat trzydzieści.

Jeżeli mają mniej jak lat trzydzieści, mogą stanowić tylko początek dowodu na piśmie.

3) Jeżeli kopje wypisane zostały z oryginału aktu nie przez notaryusza, który go przyjmował, ani przez jednego z jego następców, ani przez urzędników publicznych którzy w tym przymocie są zachowawcami oryginałów, kopje takie, bez względu na ich dawność, będą mogły służyć jedynie za początek dowodu na piśmie.

4) Kopje z kopij będą mogły, podług okoliczności, być uważanemi za proste objaśnienia.

1336. Przepisanie aktu do rejestrów publicznych może służyć jedynie tylko za początek dowodu na piśmie; do tego wszakże potrzeba:

1) Ażeby było rzeczą niewątpliwą, iż wszystkie oryginały notaryusza z roku, w którym akt zdaje się być sporządzonym, zginęły, lub ażeby udowodnioném było, że oryginał tego aktu zginął skutkiem szczególnego wypadku.

2) Ażeby istniało repertorium notaryusza podług przepisów utrzymywane, któreby poświadczało, że akt w téj samej dacie został działyany.

Gdy, w skutku zbiegu tych dwóch okoliczności, dopuszczony będzie dowód ze świadków, potrzeba, ażeby osoby użyte do aktu za świadków, jeżeli jeszcze żyją, przesłuchane zostały.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 463. Kopia aktu właściwie poświadczona, służy za dowód osnowy aktu, o ile zarzut nierzetelności kopii nie będzie uczyniony.

Kopja taka przyjętą będzie w miejsce samego aktu, oprócz przypadków, w których prawo wyraźnie wymaga złożenia aktu w oryginale.

§ 5. O aktach przyznania i potwierdzenia.

1337. Akta przyznania nie uwalniają od okazania pierwotnego tytułu, chybaży osnowa jego była w nich szczególnie przywiedziona.

To, co akta przyznania obejmują nad tytuł pierwotny, lub to, w czym się od takowego różnią, nie ma żadnego skutku.

Gdyby jednak istniało kilka aktów przyznania między sobą zgodnych, wspartych posiadaniem, i gdyby data jednego z nich sięgała lat trzydziestu, wierzyciel będzie mógł być uwolnionym od złożenia pierwotnego tytułu.

1338. Akt potwierdzenia lub przyjęcia za dobre zobowiązania, przeciwko któremu prawo dopuszcza skargi o nieważność lub o zerwanie, o tyle tylko jest ważnym, o ile obejmuje istotę tegoż zobowiązania, wzmiankę o podstawie skargi o zerwanie, i zamiar naprawienia wady, na której się też skarga opiera.

W braku aktu potwierdzenia lub przyjęcia za dobre, dostatecznym jest, aby zobowiązanie było dobrowolnie wykonane po epoce, w której zobowiązanie mogło być ważne potwierdzone lub za dobre przyjęte.

Potwierdzenie, przyjęcie za dobre, lub dobrowolne wykonanie w formach i w czasie przez prawo wskazanych, pociąga za sobą zrzeczenie się środków i excepcyj, jakie przeciw temu aktowi służyły, co wszakże nie ubliża prawom osób trzecich.

1339. Darujący nie może przez żaden akt potwierdzający naprawić wad darowizny między żyjącymi nieważnej co do formy; lecz potrzeba, aby była na nowo sporządzoną w formie prawnej.

1340. Potwierdzenie, przyjęcie za dobre, lub dobrowolne wykonanie daru po śmierci darującego przez jego spadkobierców lub stojących w jego prawach, pociąga za sobą zrzeczenie się z ich strony zarzutów, bądź co do wad formy, bądź co do każdej innej excepcyi.

O D D Z I A Ł II.

O dowodzie ze świadków.

1341. Ma być sporządzony akt notaryalny lub z podpisem prywatnym co do wszystkich czynności prawnych, przenoszących sumnę lub wartość stu pięćdziesięciu franków *), nawet w przypadku składu dobrowolnego, i nie będzie przyjęty żaden dowód ze świadków przeciw osnowie lub nad osnowę aktów, ani względem tego, coby przytaczano, że było mówione przed, w czasie, lub po aktach, chociażby szło o sumnę lub wartość mniejszą od stu pięćdziesięciu franków.

Wszystko to nie ubliża prawom odnoszącym się do handlu.

*) Rubli sr. 36.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 409. Zeznania świadków mogą być przyjmowane za dowód tylko co do tych czynów, względem których prawo, dowodu na piśmie nie wymaga. Od tej ogólnej zasady zachodzą wyjątki:

1) jeżeli akt składu, z powodu pożaru, powodzi, lub innych klęsk, nie mógł być spisany;

2) jeżeli akt zaginął, w skutku jakiego niespodzianego wypadku, jako to: pożaru, powodzi i t. p.; wszakże istnienie i osnowa aktu, mogą być dowodzone oprócz zeznań świadków, innemi środkami dowodu;

3) jeżeli prawo do majątku nieruchomego, polega na spokojném, bezsporném i nieprzerwaném posiadaniu lub użytkowaniu, w ciągu czasu prawem przepisanego do upływu przedawnienia.

art. 410. Osnowa dowodów piśmiennych, w sposób prawem przepisany zdziałanych lub poświadczonych, nie może być obalana zeznaniami świadków, wyjąwszy gdyby akt o fałsz był zaskarżony.

1342. Prawidło powyższe stosuje się do przypadku, gdy skarga oprócz żądania kapitału, obejmuje żądanie procentów, które, złączone z kapitałem, przenoszą sumę sto pięćdziesiąt franków.

1343. Ten, kto wytoczył skargę o sumę wyższą nad sto pięćdziesiąt franków, nie może już być dopuszczonym do dowodu ze świadków, chociażby następnie zmniejszył przedmiot skargi pierwotnej.

1344. Gdy skarga obejmuje nawet mniejszą sumę jak sto pięćdziesiąt franków, dowód ze świadków nie może być dopuszczonym, jeżeli oświadczone, że summa ta jest resztą lub częścią wierzytelności większej, co do której nie ma dowodu na piśmie.

1345. Jeżeli w jednej i tej samej instancji strona zanosi kilka żądań, w usprawiedliwieniu których nie pokłada tytułu na piśmie, i jeżeli skargi te, razem połączone, przenoszą sumę sto pięćdziesiąt franków, dowód ze świadków nie może być dopuszczonym, chociażby strona przytaczała, że te wierzytelności pochodzą z różnych źródeł, i że powstały w rozmaitych epokach, chybaży prawa te ze spadku, darowizny, lub innym sposobem pochodziły od rozmaitych osób.

1346. Wszelkie jakiegokolwiek żądania, z jakiegokolwiek tytułu wypływają, któreby nie były w zupełności usprawiedliwione przez pismo, zanesione będą przez jeden i ten sam pozew; po którym inne żądania, na dowodzie piśmiennym nie oparte, przyjętymi nie będą.

1347. Od przepisów powyższych zachodzi wyjątek, gdy istnieje początek dowodu na piśmie.

Tak się nazywa każdy akt na piśmie, pochodzący od tego, przeciw któremu wytoczona jest skarga, albo od tego, którego on przedstawia, i który to akt czyni prawdopodobnym czyn przytaczany.

1348. Prawidła te ulegają jeszcze wyjątkowi we wszystkich przypadkach, ilekroć było niepodobnym wierzy-

cielowi zaopatrzyć się w dowód piśmienny zobowiązania względem niego zaciągniętego.

Ten drugi wyjątek znajduje zastosowanie:

1) Do zobowiązań wypływających z jako-kontraktów, z występków, lub jako-występków.

2) Do składów koniecznych, jakie miały miejsce w przypadku pożaru, zaważenia się, rozruchu, lub rozbicia się statku, oraz do składów uczynionych przez podróżnych w czasie pobytu w domu zajezdnym, wszystko stosownie do przymiotu osób i do okoliczności czynu.

3) Do zobowiązań zaciągniętych w przypadku zdarzeń nie przewidzianych, gdy nie można było sporządzić aktu na piśmie.

4) Do przypadku, gdy wierzyciel utracił tytuł służący mu za dowód piśmienny, przez wypadek losowy, nie przewidziany, i wynikający z siły większej.

Por. art. 409 ustawy post. sąd. cyw. zamieszczony wyżej pod art. 1341 niniejszego kodexu.

O D D Z I A Ł III.

O d o m n i e m a n i a c h.

1349. Domniemania są to wnioskowania, jakie prawo lub sędzia wywodzi z czynu znanego na czyn nieznanany.

§ 1. O domniemaniach ustanowionych przez prawo.

1350. Domniemanie prawne jest to, które prawem szczególném przywiązane jest do pewnych aktów lub do pewnych czynów. Takiemi są:

1) Akta, które prawo uznaje za nieważne, domniemywając z samego ich przymiotu, że zdziałane zostały na obęjście jego rozporządzeń.

2) Przypadki, w których prawo uznaje, że własność lub uwolnienie wynika z pewnych oznaczonych okoliczności.

3) Powaga, jaką prawo nadaje rzeczy osądzonej.

4) Moc, jaką prawo przywiązuje do przyznania strony lub do jej przysięgi.

1351. Powaga rzeczy osądzonej ma miejsce jedynie tylko względem tego, co było przedmiotem wyroku. Potrzeba: ażeby rzecz żądana była taż sama; ażeby żądanie opierało się na téj saméj podstawie; ażeby sprawa toczyła się pomiędzy temi samemi stronami, i ażeby była wytoczona przez nie i przeciwko nim w tym samym ich przymiocie.

1352. Domniemanie prawne uwalnia od wszelkiego dowodu tego, na korzyść którego istnieje.

Żaden dowód nie jest dopuszczalny przeciwko domniemaniu z prawa, gdy na zasadzie tego domniemania, prawo unieważnia pewne akta lub odmawia skargi sądowej; chyba by dopuszczało dowód przeciwny, i z zastrzeżeniem tego, co będzie powiedzianém w przedmiocie przysięgi i przyznania sądowego.

§ 2. O domniemaniach nie ustanowionych przez prawo.

1353. Domniemania nie ustanowione przez prawo są pozostawione światłu i roztropności sędziego, który dopuszczać powinien jedynie tylko domniemania ważne, wyraźne i zgodne, i tylko w przypadkach gdzie prawo dopuszcza do-

wodu ze świadków, chybaby akt był zaskarżony z przyczyny oszukania lub podstępu.

ODDZIAŁ IV.

O przyznaniu strony.

1354. Przyznanie, jakie jedna strona stawia przeciw drugiej, jest albo pozasądowe, albo sądowe.

1355. Przytaczanie przyznania zasądowego li słownego jest bezskuteczne, ilekroć sprawa jest taka, że w niej dowód ze świadków nie byłby dopuszczalny.

1356. Przyznanie sądowe jest to oświadczenie, jakie czyni w sądzie sama strona lub osoba przez nią szczegółowo upoważniona.

Stanowi zupełny dowód przeciw osobie, która je uczyniła.

Nie może być dzielone przeciwko niej.

Nie może być odwołaném, chybaby udowodniono, że nastąpiło w skutek omyłki co do czynu.

Nie może być odwołane pod pozorem omyłki co do prawa.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 479. Przyznanie może być uczynione przed Sądem na piśmie, w jedném z pism w Sądzie złożonych, lub słownie w czasie ustnej rozprawy. W tym ostatnim przypadku, jeżeli strona przeciwna zechce z przyznania korzystać, żądać może zapisania takowego do protokołu.

art. 480. Jeżeli jedna ze stron sama przyzna rzeczywistość takiego czynu, który stwierdza prawa strony przeciwnej; przyznanie to usuwa potrzebę dalszych dowodów (art. 482).

art. 481. Strona, która przyznanie uczyniła, może je cofnąć wtedy tylko, gdy przyznanie to nie dotyczyło czynów jej osobistych, oraz gdy udowodni, że była w błąd wprowadzoną w skutku nieświadomości czynu, który później dopiero został wykryty.

art. 482. Przyznanie uczynione przez jednego ze współpowodów lub współpozwanych, ma moc dowodu tylko względem tego, kto je uczynił.

art. 483. Skutki przyznania uczynionego przez jednego ze współpowodów i współpozwanych, wtedy rozciągają się do wszystkich, jeżeli z osobą która przyznanie uczyniła, łączy ich odpowiedzialność solidarna.

Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r.

art. 147. Przy stosowaniu artykułu 483 ustawy postępowania sądowego cywilnego przestrzegają się przepisy kodexu cywilnego, zawarte w artykułach 1197—1216.

art. 484. Przyznanie osoby ogłoszonej za upadłą co do majątku własnego uczynione, nie stanowi dowodu od daty uznania upadłości (art. 51).

O D D Z I A Ł V.

O p r z y s i ę d z e.

1357. Przysięga sądowa jest dwojakiego rodzaju, —

- 1) Przysięga, jaką jedna strona deferuje drugiej, dla tego, iżby wyrok w sprawie od niej zależał. Przysięga ta zowie się *stanowczą*.
- 2) Przysięga, jaką sąd z urzędu naznacza jednej lub drugiej stronie.

§ 1. O przysiędze stanowczej.

1358. Przysięga stanowcza może być deferowaną we wszelkiego rodzaju sporach.

1359. Nie może być deferowaną jak tylko na czyn osobisty strony, której jest deferowana.

1360. Może być deferowaną w każdym stanie sprawy, i chociażby co do skargi lub excepcyi, względem których przysięga jest powoływana, nie istniał żaden początek dowodu.

1361. Jeżeli ten, komu przysięga była deferowana, odmawia jej wykonania, lub nie zezwala na referowanie jej swojemu przeciwnikowi, albo jeżeli przeciwnik, który, mając sobie referowaną przysięgę, odmawia jej wykonania, wówczas powinien upaść ze skargą lub z excepcya.

1362. Przysięga nie może być referowaną, gdy czyn, będący jej przedmiotem, nie jest czynem obudwóch stron lecz jest wyłącznie osobistym tej strony, której przysięga była deferowana.

1363. Gdy przysięga deferowana lub referowana wykonaną została, przeciwnik nie może być dopuszczonym do dowodzenia jej fałszywości.

1364. Strona, która deferowała lub referowała przysięgę, nie może się już cofnąć, gdy przeciwnik oświadczył, że gotów jest tę przysięgę wykonać.

1365. Przysięga wykonana stanowi dowód tylko na korzyść tego, kto ją deferował, lub przeciwko niemu, oraz, na korzyść jego następców i stojących w jego prawach lub przeciwko nim.

Jednakże przysięga deferowana dłużnikowi przez jednego z solidarnych wierzycieli, uwalnia dłużnika tylko co do części tego wierzyciela.

Przysięga deferowana dłużnikowi głównemu uwalnia również jego poręczycieli.

Przysięga deferowana jednemu z solidarnych dłużników idzie na korzyść jego współdłużników.

Przysięga defowana poręczycielowi, idzie na korzyść głównego dłużnika.

W dwóch ostatnich przypadkach przysięga współdłużnika solidarnego lub poręczyciela idzie na korzyść innych współdłużników lub głównego dłużnika jedynie wtenczas, gdy deferowaną była na dług, lecz nie na czyn solidarności lub poręczenia.

§ 2. O przysiędze naznaczonej z urzędu.

1366. Sędzia może naznaczyć jedną z stron przysięgę, albo w celu uczynienia od niej zawisłym osądzenie sprawy, albo też jedynie w celu oznaczenia ilości skazania.

1367. Sędzia nie może naznaczyć przysięgi z urzędu, bądź na skargę, bądź na excepcyę przeciwko niej stawianą, jak tylko pod dwoma następującymi warunkami ;
potrzeba:

- 1) Ażeby skarga lub excepcya nie były zupełnie usprawiedliwione.
- 2) Ażeby nie były zupełnie pozbawione dowodów.

Oprócz tych dwóch przypadków sędzia powinien, albo zasądzić, albo wprost odrzucić żądanie.

1368. Przysięga z urzęduznaczona przez sędziego jednej ze stron, nie może być przez nią drugiej strony referowana.

1369. Przysięga na wartość rzeczy żądanej nie może być naznaczoną przez sędziego powodowi jak tylko wtenczas, gdy nie można inaczej sprawdzić téj wartości.

Nadto sędzia powinien, w tym przypadku, oznaczyć sumę, do wysokości której daną będzie wiara przysiędze powoda.

Ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 485. Strony, za wzajemném porozumieniem się, mogą żądać rozstrzygnięcia sporu na zasadzie przysięgi przez jedną z nich przyjętą; Sąd wszakże nie może ich ani zmusić do przyjęcia przysięgi, ani też naznaczać takową z urzędu, bądź powodowi, bądź pozwawanemu.

art. 496. Jeżeli przysięga z powodu śmierci osoby, która ją wykonać miała, nie dojdzie do skutku; sprawa rozstrzygniętą będzie na zasadzie zebranych w niej dowodów i objaśnień przez strony dostarczonych.

art. 497. Przysięga nie ma miejsca :

- 1) w sprawach dotyczących praw stanu lub prawości rodu;
- 2) w sprawach o własność majątku nieruchomego;
- 3) w sprawach stowarzyszeń, spółek i kompanij;
- 4) w sprawach, do których wpływają nieletni i w ogólności osoby niemogące rozporządzać swoim majątkiem;
- 5) na czyny mające łączność z jakim przestępstwem lub wykroczeniem;
- 6) w sprawach władz rządowych, instytucyj ziemskich, oraz gmin miejskich i wiejskich, i
- 7) na czyny przeciwne prostemu znaczeniu aktów, których autentyczność nie jest pod zarzutem.

art. 498. Przysięga stanowi dowód na czyny, na które wykonaną została. Żaden inny dowód przeciwko niej nie może być stawiany.

T Y T U Ł I V.

O zobowiązaniach tworzących się bez umowy.

1370. Pewne zobowiązania tworzą się, chociaż żadna nie zaszła umowa, ani ze strony tego, kto się zobowiązuje, ani ze strony tego, względem którego jest zobowiązanie.

Jedne z nich wypływają z mocy samego prawa, inne zaś powstają z osobistego czynu tego, który się staje zobowiązanym.

Pierwsze są zobowiązania tworzące się mimowolnie, jakimi są zobowiązania pomiędzy sąsiednimi właścicielami, lub opiekunów i innych zarządców, którzy nie mogą odmówić czynności, jaka im jest poruczana.

Zobowiązania, które powstają z czynu osobistego temu, który się staje zobowiązanym, wynikają albo z jako-kontraktów, albo z występków, albo z jako-występków; są one przedmiotem niniejszego Tytułu.

D Z I A Ł I.

O jako-kontraktach.

1371. Jako-kontrakty są to czyny człowieka czysto dobrowolne, z których wynika jakiegokolwiek zobowiązanie

względem trzeciego, a niekiedy zobowiązanie wzajemne stron obudwóch.

1372. Ten, kto dobrowolnie prowadzi cudzy interes, czy to z wiedzą właściciela, czy bez jego wiedzy, zaciąga milczące zobowiązanie prowadzenia dalej rozpoczętego interesu dopóty, dopóki właściciel nie będzie w możności sam sobie względem niego zaradzić: powinien również trudnić się wszystkimi wynikłościami z tego interesu.

Poddaje się on wszystkim zobowiązaniom, jakieby wypływały z wyraźnego pełnomocnictwa, gdyby mu je właściciel udzielił.

1373. Obowiązany jest, chociażby właściciel umarł przed ukończeniem interesu, prowadzić go dalej, dopóki spadkobierca nie będzie mógł objąć jego kierunku.

1374. Obowiązany jest w sprawowaniu interesu dołożyć wszelkich starań dobrego ojca rodziny.

Jednakże okoliczności, które skłoniły go do podjęcia się interesu, mogą upoważnić sędziego do umiarkowania szkód i strat, jakieby wynikły z winy lub niedbalstwa sprawującego interes.

1375. Właściciel, którego interes dobrze był sprawowany, powinien wypełnić zobowiązania, jakie sprawujący w jego imieniu zaciągnął, wynagrodzić go za wszystkie zobowiązania osobiste przez niego przyjęte, i zwrócić mu wszystkie wydatki użyteczne lub potrzebne, jakie poczynił.

1376. Kto, w skutek błędu lub świadomie, odbiera to, co się mu nie należy, obowiązany jest zwrócić temu, od kogo nienależnie otrzymał.

1377. Ten, kto skutkiem błędu mniemał się być dłużnikiem i dług zaspokoił, ma prawo żądania zwrotu od wierzyciela.

Jednakże prawo to ustaje w przypadku, gdy wierzyciel na skutek zapłaty zniszczył swój tytuł, co nie przecina regresu ze strony tego, który zapłacił, przeciwko prawdziwemu dłużnikowi.

1378. Jeżeli zła wiara zachodziła ze strony tego, kto odebrał, obowiązany jest zwrócić tak kapitał, jako i procenta lub dochody, licząc od dnia zapłaty.

1379. Jeżeli rzecz nienależnie odebrana jest nieruchomością lub ruchomością, co do tożsamości oznaczoną, ten, kto ją odebrał, obowiązany jest zwrócić ją w naturze, jeżeli istnieje, albo jej wartość, jeżeli zginęła lub pogorszoną została z jego winy, i odpowiedzialnym jest nawet za utratę jej skutkiem wypadku losowego, jeżeli odebrał ją w złej wierze.

1380. Jeżeli ten, kto odebrał w dobrej wierze, sprzedał rzecz odebraną, obowiązany jest powrócić jedynie tylko cenę sprzedaży.

1381. Ten, komu rzecz zwróconą zostaje, obowiązany jest zwrócić, nawet posiadaczowi złej wiary, wszystkie wydatki konieczne i użyteczne, poczynione celem zachowania rzeczy.

DZIAŁ II.

O występkach i jako-występkach.

1382. Wszelki jakikolwiek błąd czyn człowieka, który zrządza szkodę drugiemu, obowiązuje tego z którego winy nastąpił, do wynagrodzenia szkody.

1383. Każdy odpowiedzialnym jest za szkodę, jaką zrządził nie tylko swoim czynem, lecz nadto swoim niedbalstwem lub nieroztropnością.

1384. Odpowiedzialność ma miejsce nie tylko za szkodę zrządzoną czynem własnym, lecz nadto za szkodę zrządzoną czynem osób, za które kto odpowiada, lub przez rzeczy, które ma pod swoim zawiadywaniem;

Ojciec, a po śmierci męża — matka, odpowiedzialni są za szkodę zrządzoną przez ich dzieci małoletnie z nimi mieszkające;

Panowie i dający zlecenie — za szkodę zrządzoną przez ich służących i przełożonych w wykonywaniu obowiązków, do jakich ich użyli;

Nauczyciele i rękodzielnicy — za szkodę zrządzoną przez ich uczniów i terminatorów w czasie gdy się pod ich dozorem znajdują;

Odpowiedzialność powyższa ma miejsce, chyba by ojciec i matka, nauczyciele i rękodzielnicy, udowodnili, iż nie mogli przeszkodzić czynowi pociągającemu za sobą tę odpowiedzialność.

1385. Właściciel zwierzęcia, lub ten kto go używa, w czasie pozostawania w jego używaniu, odpowiedzialnym jest za szkodę zrządzoną przez zwierzę, bez względu czy zwierzę było pod jego dozorem, lub też czy zabląkało się lub uciekło.

1386. Właściciel budowli odpowiedzialnym jest za szkodę zrządzoną zniszczeniem jój, gdy takowe nastąpiło skutkiem braku utrzymania, lub skutkiem wady w budowie.

TYTUŁ V.

● umowie przedślubnej.

Artykuły 1387 do 1581 włącznie, uchylone zostały przez artykuł 1 przepisów przechodnich do Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego 1 (13) Czerwca 1825 roku.

TYTUŁ VI.

● sprzedaży.

DZIAŁ I.

O naturze i formie sprzedaży.

1582. Sprzedaż jest umowa, przez którą jedna ze stron zobowiązuje się wydać rzecz, a druga za nią zapłacić.

Może nastąpić przez akt urzędowy, lub przez akt z podpisem prywatnym.

a) *Przepisy o zast. ust. not. 1866 r., do Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r.*

art. 24. Akta mogą być sporządzane, podług uznania stron, z podpisem prywatnym lub przed notaryuszem, wyjąwszy akta o przeniesieniu lub ograniczeniu prawa własności majątków nieruchomości, które, pod karą nieważności samych umów i czynności prawnych, powinny być zawierane zawsze u notaryuszów. (W zamian art. 66).

art. 37. Akta o przeniesieniu lub ograniczeniu prawa własności majątku nieruchomego, nie mającego hipoteki urządzonej, przyjęte przez notaryusza urzędującego przy innej, a nie przy właściwej z położenia majątku, kancelaryi hipotecznej, ażeby miały moc obowiązującą, powinny być przedstawione do zatwierdzenia prezesowi miejscowego sądu okręgowego. Akta dotyczące nieruchomości, pochodzących pod Najwyższe Ukazy z 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., lub w ogóle nie przenoszących *jednej włóki*, przedstawione będą miejscowemu sędziemu pokoju, przy którym znajduje się wydział hipoteczny.

art. 38. Wyszczególnione w poprzedzającym artykule akta przedstawione będą w terminie *rocznym* od dnia sporządzenia aktu, osobiście: albo przez strony, albo z ich upoważnienia przez jednego z notaryuszów, urzędujących w tem mieście, gdzie znajduje się sąd okręgowy lub sędzia pokoju (art. 37) albo wreszcie przez pełnomocnika.

art. 39. Po zatwierdzeniu przez prezesa lub sędziego pokoju aktu, spisuje się z takowego w kancelaryi hipotecznej kopia i składa się do zachowania w archiwum.

b) Co się tycze umów o zbywaniu osad włościańskich, zob. art. 2 post. Kom. Urz. 30 Grudnia (11 Stycznia) 1865/6 r. (D o d a t e k XVII B).

1583. Przedaż jest zupełną pomiędzy stronami i kupujący nabywa własność względem sprzedającego z samego prawa, skoro zgodzono się na rzecz i jej cenę, chociażby rzecz jeszcze wydaną ani cena zapłaconą nie była.

Por. art. 11 Ust. hypot. Król. Polsk. 1818 r.

Por. przepisy do poprzedzającego art. 1582 niniejszego kodexu.

1584. Przedaż może nastąpić wprost i bezwarunkowo, lub też pod warunkiem, bądź zawieszającym, bądź rozwiązującym.

Może mieć także za przedmiot dwie lub kilka rzeczy z możliwością wyboru.

W tych wszystkich przypadkach skutki przedaży urządzają się podług ogólnych zasad o umowach.

1585. Gdy towary przedane zostały nie ryczałtowo lecz na wagę, liczbę, lub miarę, przedaż nie jest zupełną, w tem znaczeniu, że przedane rzeczy pozostają na niebezpieczeństwo sprzedawcy, dopóki nie zostaną odważone, odliczone, lub odmierzone; kupujący jednak, może żądać albo wydania ich, albo na wypadek niewykonania umowy, wynagrodzenia szkód i strat, jeżeli takowe miały miejsce.

1586. Jeżeli przeciwnie towary przedane zostały ryczałtowo, przedaż jest zupełną, chociażby towary nie zostały jeszcze odważone, odliczone, lub odmierzone.

1587. Co się tyczy wina, oliwy i innych rzeczy, co do których przyjęty jest zwyczaj kosztowania ich przed kupnem, nie masz przedaży dopóki kupujący takowych nie skosztował i za dobre nie przyjął.

1588. Przedaż uczyniona z zastrzeżeniem wypróbowania rzeczy, uważa się zawsze za uczynioną pod warunkiem zawieszającym.

1589. Przyrzeczenie przedaży znaczy tyle co przedaż, jeżeli zaszło zobowiązne zezwolenie stron na rzecz i cenę.

1590. Jeżeli przyrzeczenie sprzedaży uczynione zostało z zadatkiem, każdy z kontraktujących mocen jest od niego odstąpić;

Ten, kto dał zadatek, tracąc go;

A ten, kto go otrzymał, zwracając go w dwójnasób.

1591. Cena sprzedaży powinna być pewna i przez strony oznaczona.

1592. Można jednak ustanowienie ceny pozostawić uznaniu trzeciej osoby: jeżeli ta trzecia osoba nie chce, lub nie może dopełnić oszacowania, nie masz sprzedaży.

1593. Koszta aktów i innych wydatków sprzedaży ciężą kupującego.

DZIAŁ II.

Kto może kupować lub sprzedawać.

1594. Mogą kupować lub sprzedawać wszyscy ci, którym prawo tego zabrania.

Co do osad, przeszłych na własność włościan z mocy NAJWYŻSZEGO Ukazu o urządzeniu włościan 19 Lutego 1864 r., — zob. art. 18 i 19 tegoż Ukazu (D o d a t e k XVII, A).

Co do majątków nieruchomości poklasztornych i poduchownych, przeznaczonych na sprzedaż osobom prywatnym, z mocy przepisów NAJWYŻEJ zatwierdzonych 1 (13) Lipca 1871 r., zob. art. 3 i 20 tychże przepisów (D o d a t e k XIX).

1595. Kontrakt sprzedaży nie może mieć miejsca między małżonkami, jak tylko w trzech następujących przypadkach:

1) Gdy jeden z dwojga małżonków odstępuje majątek drugiemu, sądownie z nim rozłączonemu, na spłcenie jego praw;

2) Gdy odstąpienie, jakie mąż czyni na rzecz żony, nawet nie rozłączonój, ma przyczynę prawną, jak na przykład zastąpienie jej nieruchomości zbytych, lub pieniędzy do niej należących, jeżeli te nieruchomości lub pieniądze nie wchodzi do wspólności;

3) Gdy, w przypadku wyłączenia wspólności, żona odstępuje swój majątek mężowi tytułem zapłaty summy, którą mu wnieść w posagu przyrzekła;

Zastrzegają się jednakże w tych trzech przypadkach prawa spadkobierców stron kontraktujących, jeżeliby zachodziła korzyść uboczna.

1596. Nie mogą, pod karą nieważności otrzymać przysądzenia, ani sami, ani przez osoby podstawione:

Opiekunowie, co do majątków osób pod ich opieką zostających;

Pełnomocnicy, co do majątków, których sprzedaż poruczoną im została;

Zarządcy, co do majątków gmin lub zakładów publicznych, ich staraniom powierzonych;

Urzednicy publiczni co do dóbr narodowych, których sprzedaż odbywa się za ich pośrednictwem.

1597. Sędziowie, ich zastępcy, Urzednicy sprawujący urząd Prokuratorów, Pisarze, Komornicy i Woźni, Obrońcy Sądowni i Notaryusze, nie mogą nabywać processów, praw i skarg spornych, ulegających rozpoznaniu Trybunału,

w obrębie którego urzędują, pod karą nieważności i kosztów, oraz wynagrodzenia szkód i strat.

DZIAŁ III.

O rzeczach które mogą być przedawanemi.

1598. Wszystko co jest w obiegu, może być przedawane, wyjąwszy przedmiotów, które ustawy szczególne zbywać wzbronily.

Co do emerytalnej pensyi, jakoteż płacy pobieranej od Skarbu, — zob. art. 139 i 140 ustawy o służbie cywilnej w Król. Polsk. z d. 10 Marca 1859 r., zamieszczone w przypisie do art. 90 ust. notar. 1866 r.

Co do domu mieszkalnego i zabudowań gospodarskich, znajdujących się w osadach, przeszłych na własność włościan z mocy Najwyższego Ukazu 19 Lutego 1864 r., — zob. art. 18 p. a) tegoż Ukazu (D o d a t e k XVII, A).

Co do dzieł i przekładów w rękopismach i drukowanych, nie puszczonej jeszcze w handel księgarski przez samego autora lub tłómacza, — zob. art. 1041 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

Co do obrazów świętych i zdjętych z nich ozdób, — zob. art. 1043 i 1044 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

1599. Przedaż rzeczy cudzej jest nieważna: może pociągnąć za sobą wynagrodzenie szkód i strat, jeżeli nabywca nie wiedział, iż rzecz była cudzą.

1600. Nie można przedawać spadku po osobie żyjącej, nawet za jej zezwoleniem.

1601. Jeżeli w chwili przedaży rzecz przedana była utracona w całości, przedaż jest nieważna.

Jeżeli tylko część rzeczy była utraconą, nabywca ma wybór, albo zrzec się sprzedaży, albo żądać wydania części pozostałej, za oznaczeniem ceny przez stosunkowy jej rozkład.

DZIAŁ IV.

O zobowiązaniach sprzedawcy.

ODDZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

1602. Sprzedawca winien jasno wyłożyć do czego zobowiązuje się.

Wszelkie zastrzeżenie ciemne lub dwuznaczne tłómaczy się przeciwko sprzedawcy.

1603. Sprzedawca ma dwa zobowiązania główne, — wydać rzecz sprzedaną, i dać co do niej rękojmię.

ODDZIAŁ II.

O wydaniu.

1604. *Wydanie* jest przeniesienie rzeczy sprzedanej w moc i posiadanie kupującego.

1605. Zobowiązanie wydania nieruchomości spełnione jest ze strony sprzedawcy, gdy oddał klucze, jeżeli idzie o zabudowanie, lub gdy oddał tytuły własności.

1606. Wydanie przedmiotów ruchomych skutecznia się :

Albo przez wydanie rzeczywiście,

Albo przez oddanie kluczy od zabudowań, w których się te przedmioty znajdują,

Albo nawet przez samo zezwolenie stron, jeżeli przeniesienie nie może być uskutecznione w chwili sprzedaży, lub jeżeli kupujący miał je już w swój mocy pod innym tytułem.

1607. Przeniesienie praw niezmysłowych skutecznia się, albo przez oddanie tytułów, albo przez używanie ich przez nabywcę za zezwoleniem sprzedawcy.

1608. Koszta wydania ciężą sprzedawcę, koszta zaś zabrania ciężą kupującego, jeżeli nie zaszło przeciwne zastrzeżenie.

1609. Wydanie powinno nastąpić w miejscu, w którym w chwili sprzedaży znajdowała się rzecz przedmiotem jēj będąca, jeżeli się w tēj mierze inaczěj nie umówiono.

1610. Jeżeli sprzedawca uchybił w wydaniu rzeczy w czasie między stronami umówionym, nabywca będzie mógł, podług swego wyboru, żądać, albo rozwiązania sprzedaży, albo wprowadzenia siebie w posiadanie, jeżeli opóźnienie wypływa jedynie z czynu sprzedawcy.

1611. W każdym razie sprzedawca skazany być powinien na wynagrodzenie szkód i strat, jeżeli, z powodu nie wydania w terminie umówionym, wynikła jaka szkoda dla nabywcy.

1612. Przedawca nie jest obowiązany do wydania rzeczy, jeżeli kupujący nie płaci jej ceny, a sprzedawca nie udzielił mu późniejszego terminu do zapłaty.

1613. Przedawca podobnie nie jest obowiązany do wydania, chociażby nawet udzielił późniejszy termin do zapłaty, jeżeli, po chwili sprzedaży, kupujący uległ upadłości lub stał się niewypłacalnym, tak, iż sprzedawcy zagraża niebezpieczeństwo utraty ceny; chyba kupujący dał porękę co do zapłaty w terminie.

1614. Rzecz wydaną być powinna w stanie, w jakim się w chwili sprzedaży znajduje.

Od tej daty wszystkie dochody należą do nabywcy.

1615. Zobowiązanie wydania rzeczy obejmuje wszelkie jej przynależności, i to wszystko, co do jej trwałego użytku było przeznaczone.

1616. Przedawca obowiązany jest wydać taką objętość, jaka wymieniona jest w kontrakcie, pod ograniczeniami niżej wymienionymi.

1617. Jeżeli sprzedaż nieruchomości nastąpiła ze wskazaniem rozległości, z oznaczeniem ceny za pewną miarę, sprzedawca obowiązany jest wydać nabywcy, jeżeli tego żąda, ilość w umowie wskazaną;

A jeżeli jest to dla niego rzeczą niemożliwą, lub jeżeli nabywca tego nie żąda, sprzedawca obowiązany jest ponieść stosunkowe zmniejszenie ceny.

1618. Jeżeli przeciwnie, w przypadku przez poprzedzający artykuł przewidzianym, okaże się rozległość większa

od wyrażonej w kontrakcie, nabywcy służy wybór, albo dopłacić dodatkową cenę, albo odstąpić od kontraktu, jeżeli przewyżka wynosi więcej jak jedną dwudziestą część nad podaną rozległość.

1619. We wszystkich innych przypadkach,

Czy to sprzedaż ma za przedmiot rzecz co do tożsamości i granic oznaczoną,

Czy ma za przedmiot nieruchomości odrębne i oddzielone,

Czy w kontrakcie zaczęto od wskazania miary, lub taką podano dopiero po oznaczeniu przedmiotu przedanego,

Wymienienie tej miary nie pociąga za sobą żadnego dodatku do ceny na korzyść sprzedawcy za przewyżkę miary, ani na korzyść nabywcy żadnego zmniejszenia ceny za mniejszą miarę, jeżeli różnica pomiędzy miarą rzeczywistą, a miarą w kontrakcie wyrażoną, nie wynosi dwudziestej części przewyżki lub niedoboru, ze względem na wartość całości przedmiotów sprzedanych, jeżeli przeciwnie nie zaszło zastrzeżenie.

1620. W przypadku, w którym, według poprzedzającego artykułu, ma miejsce powiększenie ceny za przewyżkę w mierze, nabywcy służy wybór, albo odstąpić od kontraktu, albo też, jeżeli zatrzymuje nieruchomość, zapłacić dodatkową cenę wraz z procentami.

1621. We wszystkich przypadkach, w których nabywca ma prawo odstąpić od kontraktu, sprzedawca obowiązany jest zwrócić mu tak otrzymaną cenę jak i koszt kontraktu.

1622. Skarga o dodatek do ceny ze strony sprzedawcy, i skarga o zmniejszenie ceny lub o rozwiązanie kontraktu ze strony nabywcy, wytoczona być winna w ciągu roku licząc od dnia kontraktu pod upadkiem prawa do skargi.

1623. Jeżeli dwie nieruchomości sprzedane zostały w jednymże kontrakcie, za jedną i tęż samą cenę, z oznaczeniem miary każdej z nich, a okaże się, że jedna ma większą, a druga mniejszą rozległość, czyni się stosunkowe potrącenie przewyżki z brakiem; skarga zaś, bądź o dodatek, bądź o zmniejszenie ceny, ma miejsce jedynie odpowiednio powyżej wskazanym zasadom.

1624. Pytanie czy sprzedawcę, czy też nabywcę, ma ciążyć strata lub pogorszenie rzeczy sprzedanej przed jej wydaniem, rozstrzygnięciem zostanie podług prawideł przepisanych w Tytule *O kontraktach czyli zobowiązaniach umownych w ogólności*.

ODDZIAŁ III.

O rękojmi.

1625. Rękojmia, jaka się nabywcy należy od sprzedawcy, ma dwojaki przedmiot: pierwszym jest spokojne posiadanie rzeczy sprzedanej; drugim wady ukryte téj rzeczy, czyli wady do odstąpienia od sprzedaży upoważniające.

§ 1. O rękojmi w przypadku pokonania prawem.

1626. Chociażby w chwili sprzedaży nie uczyniono żadnego zastrzeżenia co do rękojmi, sprzedawca obowiązany

jest z samego prawa do rękojmi dla nabywcy za pokonanie prawem, jakiemu uległ co do całości lub części przedmiotu przedanego, lub za ciężary na przedmiocie tym poszukiwane, a w chwili sprzedaży nie objawione.

1627. Strony mogą, przez umowy szczególne, zwiększyć powyższe zobowiązanie z prawa wypływające, lub zmniejszyć jego skutek; mogą nawet umówić się, że sprzedawca nie będzie ulegał żadnej rękojmi.

1628. Chociażby wyrażono, że sprzedawca nie będzie ulegał żadnej rękojmi, tenże pozostaje jednak obowiązany do rękojmi wynikającej z jego czynu osobistego: wszelka przeciwna umowa jest nieważną.

1629. W tymże samym przypadku, to jest gdy zastrzeżono, że rękojmia nie ma miejsca, sprzedawca, w razie pokonania prawem, obowiązany jest do zwrotu ceny, chybaaby nabywca w chwili sprzedaży znał niebezpieczeństwo pokonania prawem, lub chybaaby kupił na zysk lub stratę.

1630. Gdy rękojmia przyrzeczoną została, lub gdy nie pod tym względem nie zastrzeżono, nabywca, na przypadek pokonania prawem, mocen jest żądać od sprzedawcy:

- 1) Zwrotu ceny;
- 2) Zwrotu przychodów, gdy został zobowiązany oddać je właścicielowi, który go pokonał prawem;
- 3) Zwrotu kosztów skargi o rękojmię ze strony nabywcy i kosztów skargi głównej.
- 4) Nareszcie wynagrodzenia szkód i strat, oraz wszelkich kosztów i słuszych wydatków przy kontrakcie.

1631. Gdy w epoce pokonania prawem zmniejszyła się wartość rzeczy przedanej lub też rzecz ta znakomicie pogorszoną została, bądź przez niedbalstwo kupującego, bądź przez wypadki siły większej, sprzedawca niemniej jest obowiązany powrócić całkowitą cenę.

1632. Lecz jeżeli nabywca ciągnął korzyści z pogorszeń przez siebie uczynionych, sprzedawca ma prawo zatrzymać z ceny sumę równą tej korzyści.

1633. Jeżeli się okaże, iż w epoce pokonania prawem wartość rzeczy przedanej powiększyła się, niezależnie nawet od czynu nabywcy, sprzedawca obowiązany jest zapłacić mu nie tylko cenę sprzedaży, lecz i przewyżkę wartości.

1634. Sprzedawca winien wynagrodzić nabywcy lub uzyskać dla niego od tego, który go pokonał prawem, wynagrodzenie za wszelkie naprawy i ulepszenia pożyteczne, jakieby, w nieruchomości poczynił.

1635. Jeżeli sprzedawca w złej wierze sprzedał cudzą nieruchomość, obowiązany będzie wynagrodzić nabywcy wszelkie wydatki, nawet zbytkowne lub dla przyjemności poniesione, jakie tenże w nieruchomości poczynił.

1636. Jeżeli nabywca pokonany został prawem tylko co do części rzeczy i gdy ta część jest tak znaczna w stosunku do całości, że nabywca nie byłby kupił bez części, z której został wyzuty, może żądać rozwiązania sprzedaży.

1637. Jeżeli w razie pokonania prawem co do części nieruchomości przedanej, sprzedaż nie jest rozwiązana, war-

tość części, z której nabywca zostaje wyzuty, zwróconą mu będzie podług oszacowania w epoce pokonania prawem, a nie w stosunku do całkowitej ceny sprzedaży, czy to wartość rzeczy przedanej powiększyła się lub zmniejszyła.

1638. Jeżeli przedana nieruchomości obciążona jest służebnościami niewidocznymi, o których nabywcy nie uwiadomiono, służebności zaś te są tak wielkiej wagi, iż domniemywać należy, że nabywca nie byłby kupił, gdyby był o nich wiedział, może żądać rozwiązania kontraktu, jeżeli nie chce raczej poprzestać na wynagrodzeniu.

1639. Inne pytania, jakie mogą zachodzić pod względem szkód i strat wynikających dla nabywcy z niewykonania sprzedaży, powinny być rozstrzygane podług prawideł ogólnych wskazanych w Tytule *O kontraktach czyli zobowiązaniach umownych w ogólności*.

1640. Rękojmia, z powodu pokonania prawem służąca, ustaje, gdy nabywca dopuścił skazania wyrokiem ostatejniej instancyi, lub od którego appellacya jest już niedopuszczalną bez przywołania sprzedawcy, jeżeli tenże udowodni, iż istniały zasady dostateczne do odparcia skargi.

§ 2. O rękojmi za wady rzeczy przedanej.

1641. Przedawca obowiązany jest do rękojmi z powodu ukrytych wad rzeczy przedanej, które czynią ją niezdolną do użytku, na jaki ją przeznaczono, lub które tak dalece zmniejszają ten użytek, że kupujący nie byłby tej rzeczy nabył, lub dałby za nią mniejszą tylko cenę, gdyby mu znane były.

1642. Przedawca nie odpowiada za wady widoczne, o których kupujący mógł się sam przekonać.

1643. Odpowiada za wady ukryte, chociażby mu nie były znane, chyba w tym razie zastrzeżł, iż nie będzie obowiązany do żadnej rękojmi.

1644. W przypadku przewidzianym przez artykuły 1641 i 1643 kupującemu służy wybór, albo oddać rzecz i żądać zwrotu ceny, albo też zachować rzecz i żądać zwrotu części ceny, jaką biegli oznaczą.

1645. Jeżeli przedawca znał wady rzeczy, obowiązany jest, oprócz zwrotu otrzymanej ceny, wynagrodzić kupującemu szkody i straty.

1646. Jeżeli przedawca nie wiedział o wadach rzeczy, obowiązany będzie zwrócić jedynie cenę i wynagrodzić nabywcę za koszty przedaży spowodowane.

1647. Jeżeli rzecz, mająca wady, utraconą została w skutku swój złej jakości, strata ciąży na przedawcy, który obowiązany będzie względem kupującego do zwrotu ceny, i do innych wynagrodzeń wzmiankowanych w dwóch poprzedzających artykułach.

Stratę zaś nastąpiłą w skutku wypadku losowego poniesie kupujący.

1648. Skarga wynikająca z wad, do zrucenia się z kupna upoważniających, winna być wytoczona przez nabywcę w krótkim terminie, stosownie do natury wad tego rodzaju i do zwyczaju miejsca, gdzie przedaży nastąpiła.

1649. Skarga ta nie ma miejsca w sprzedażach odbytych pod powagą sądową.

DZIAŁ V.

O obowiązkach kupującego.

1650. Głównym jest obowiązkiem kupującego zapłacić cenę w dniu i miejscu przy sprzedaży zastrzeżonych.

1651. Jeżeli nie w tym względzie w czasie sprzedaży nie zastrzeżono, kupujący winien zapłacić cenę w miejscu i czasie, w których ma nastąpić wydanie.

1652. Kupujący winien jest procent od ceny sprzedaży aż do zapłaty kapitału, w trzech następujących przypadkach :

Jeżeli się tak w czasie sprzedaży umówiono ;

Jeżeli rzecz przedana i wydana przynosi jakiegokolwiek dochody;

Jeżeli kupujący był wezwanym o zapłatę.

W tym ostatnim przypadku procenta płyną dopiero od daty wezwania.

Por. art. 128 p. 5, art. 141, 142 i 144 Ust. not. 1866 r.

1653. Jeżeli kupujący niepokojonym jest, lub ma słuszny powód obawiać się, aby nie był niepokojony, bądź przez skargę hipoteczną, bądź przez skargę o odzyskanie, może zawiesić wypłatę ceny, dopóki sprzedawca nie usunie tego zakłócenia, chybaby sprzedawca wolał dać porękę, lub

chybaby zastrzeżoném było, że, bez względu na zakłócenie, kupujący zapłaci.

1654. Jeżeli kupujący nie płaci ceny, sprzedawca może żądać rozwiązania sprzedaży.

1655. Rozwiązanie sprzedaży nieruchomości wyrzeczony będzie natychmiast, jeżeli sprzedawca zostaje w niebezpieczeństwie utracenia rzeczy i ceny.

Jeżeli takie niebezpieczeństwo nie istnieje, mocen jest sędzia udzielić nabywcy zwłokę krótszą lub dłuższą, stosownie do okoliczności.

Po upływie czasu zwłoki, gdy nabywca nie płaci, rozwiązanie sprzedaży wyrzeczoném będzie.

1656. Chociażby w czasie sprzedaży nieruchomości zastrzeżoném było, że w razie niezapłacenia ceny w umówionym terminie, sprzedaż rozwiązana będzie samém prawem, nabywca może pomimo to zapłacić po upływie terminu, dopóki przez wezwanie nie będzie postawionym w stanie opóźnienia: lecz po tém wezwaniu, sędzia nie może udzielić mu zwłoki.

1657. Co się tyczy sprzedaży artykułów żywności i przedmiotów ruchomych, rozwiązanie sprzedaży nastąpi na korzyść sprzedawcy samém prawem i bez wezwania, po upływie terminu do odebrania rzeczy umówionego.

DZIAŁ VI.

O nieważności i rozwiązaniu sprzedaży.

1658. Niezależnie od przyczyn nieważności i rozwiązania, już w tym Tytule wymienionych, oraz tych, jakie są wspólne wszystkim umowom, kontrakt sprzedaży może być rozwiązany przez wykonanie prawa odkupu i z powodu niskości ceny.

ODDZIAŁ I.

O prawie odkupu.

1659. Prawo odkupu jest zastrzeżenie, przez które sprzedawca zachowuje sobie odebranie rzeczy przedanej, za zwrotom ceny głównej, i wynagrodzenie, o którym mowa w art. 1673.

1660. Prawo odkupu nie może być zastrzeżone na czas dłuższy jak na lat pięć.

Jeżeli zastrzeżonem było na czas dłuższy, będzie do powyższego czasu ograniczone.

1661. Termin oznaczony ściśle brany być powinien i przez Sąd przedłużonym być nie może.

1662. Jeżeli sprzedawca nie wykonał skargi o odkup w oznaczonym terminie, nabywca staje się nieodwołalnym właścicielem.

1663. Czas do odkupu płynie przeciwko wszelkim osobom, nawet przeciwko małoletniemu, zachowując mu, jeżeli wypadnie, regres do kogo mu z prawa służy.

1664. Przedawca zastrzegający prawo odkupu może wykonywać tę skargę przeciwko drugiemu nabywcy, chociażby nawet możliwość odkupu nie była objawioną w drugim kontrakcie.

Por. art. 17, 19, 30, 31, 33, 34, 37 i 43 Ust. hypot. Król. Polsk. 1818 r.

1665. Nabywca, którego ciąży prawo odkupu, wykonywa wszystkie prawa swego sprzedawcy; może przedawnić tak przeciwko prawdziwemu właścicielowi, jako też przeciwko tym, którzyby rościli jakie prawa lub hypoteki do rzeczy sprzedanej.

Por. art. 31, 53, 54 i 55 Ust. hypot. Król. Polsk. 1818 r.

1666. Nabywca może zasłaniać się dobrodziejstwem roztrząśnienia majątku przeciwko wierzycielom sprzedawcy.

1667. Jeżeli nabywca niepodzielnej części nieruchomości z prawem odkupu, otrzymał ostateczne przysądzenie całości na licytacji przeciwko niemu popieranej, może zmusić sprzedawcę, jeżeli ten chce korzystać z prawa odkupu, aby odkupił całość.

1668. Jeżeli kilka osób łącznie i w jednym kontrakcie sprzedały posiadłość wspólną, każda może wykonywać prawo odkupu, jedynie tylko co do części, jaką w niej miała.

1669. Toż samo ma miejsce, gdy ten, kto sam tylko sprzedał posiadłość, pozostawił kilku spadkobierców. Każdy

z tych współspadkobierców może użyć prawa odkupu jedynie co do części, jaką bierze w spadku.

1670. Lecz w przypadku dwóch poprzedzających artykułów, nabywca może żądać, ażeby wszyscy współprzedawcy lub wszyscy współspadkobiercy byli przywołani do sprawy, iżby tym sposobem mogli pogodzić się względem odbioru całej posiadłości; a jeżeli się nie pogodzą, nabywca będzie uwolniony od skargi.

1671. Jeżeli sprzedaż posiadłości należącej do kilku nie nastąpiła łącznie i co do całej posiadłości, i gdy każdy sprzedał swoją tylko część takowej, może wykonywać oddzielnie prawo odkupu co do części jaka mu należała.

Nabywca zaś nie może osoby w ten sposób wykonywającej prawo odkupu zmusić, do odebrania całości.

1672. Jeżeli nabywca pozostawił kilku spadkobierców, skarga o odkup przeciwko każdemu z nich jedynie co do jego części, może być wykonaną, tak w razie gdy nieruchomości nie jest jeszcze podzieloną, jako téż w razie gdy pomiędzy współspadkobiercami podzieloną została.

Lecz jeżeli nastąpił dział spadku i rzecz sprzedana przypadła na schedę jednego ze spadkobierców, skarga o odkup może być wytoczoną przeciwko niemu o całość.

1673. Przedawca wykonywający prawo odkupu zwrócić powinien nie tylko cenę główną, lecz także koszta i słuszne wydatki sprzedaży, naprawy potrzebne, oraz naprawy, które powiększyły wartość nieruchomości, aż do wysokości tego powiększenia. Przedawca nie może wejść w posiadanie, dopóki nie uczyni zadosyć wszystkim obowiązkom.

Gdy sprzedawca skutkiem prawa odkupu powraca do swojej posiadłości, odbiera ją wolną od wszelkich ciężarów i hipotek, jakiemiby ją nabywca obciążył: obowiązany jest dotrzymać kontraktów dzierżawy lub najmu, przez nabywcę bez podstępów zawartych.

Por. art. 37 i 113 Ust. hypot. Król. Polsk. 1818 r.

ODDZIAŁ II.

O zerwaniu sprzedaży z przyczyny pokrzywdzenia.

1674. Jeżeli sprzedawca został pokrzywdzony więcej jak o siedm dwunastych części w cenie nieruchomości, ma prawo żądać zerwania sprzedaży, chociażby nawet w kontrakcie zrzekł się był wyraźnie możliwości żądania tego zerwania, i chociażby oświadczył, że darował przewyżkę wartości.

1675. Dla przekonania się, czy jest pokrzywdzenie więcej jak o siedm dwunastych części, trzeba oszacować nieruchomość podług jej stanu i wartości w chwili sprzedaży.

1676. Skarga nie jest już dopuszczalną po upływie lat dwóch, licząc od dnia sprzedaży.

Termin ten biegnie przeciwko mężatkom, oraz przeciwko zaginionym, bezwłasnowolnym, i małoletnim, przychodzącym w prawach pełnoletniego, który sprzedał.

Termin ten biegnie także i nie jest zawieszony w ciągu czasu zastrzeżonego do prawa odkupu.

1677. Dowód pokrzywdzenia dopuszczonym być może tylko przez wyrok, i w takim tylko przypadku, gdy przy-

taczane czyny są dosyć prawdopodobne i dosyć ważne, iżby z nich pokrzywdzenia domniemywać się można.

1678. Dowód ten nie może być wyprowadzonym inaczej, jak przez zdanie trzech biegłych, którzy obowiązani będą sporządzić jeden protokół wspólny i dać jedno tylko zdanie większością głosów.

1679. Jeżeli były zdania różne, protokół obejmować będzie ich pobudki, lecz nie wolno objawić, jakiego każdy z biegłych był zdania.

1680. Trzej biegli będą mianowani z urzędu, chybaby się strony zgodziły na mianowanie wszystkich trzech razem.

1681. W przypadku, w którym skarga o zerwanie jest dopuszczoną, nabywcy służy wybór, albo oddać rzecz za odebraniem zapłaconej ceny, albo zachować nieruchomość płacąc dodatek aż do wysokości ceny sprawiedliwej, z odtruceniem jednej dziesiątej części całkowitej ceny.

Trzeciemu posiadaczowi służy toż samo prawo, z zastrzeżeniem rękojmi przeciwko jego sprzedawcy.

1682. Jeżeli nabywca woli zachować nieruchomość dopłacając dodatek w artykule poprzedzającym oznaczony, winien jest procent od tegoż dodatku od daty skargi o zerwanie.

Jeżeli woli oddać nieruchomość, a cenę odebrać, powraca przychody od dnia skargi.

Procent od zapłaconej ceny rachuje się także dla niego od daty téjże skargi, lub od dnia zapłaty, jeżeli żadnych dochodów nie pobrał.

1683. Zerwanie z przyczyny pokrzywdzenia nie ma miejsca na korzyść kupującego.

1684. Zerwanie nie ma miejsca we wszystkich sprzedażach, które, podług przepisów prawa, mogą być tylko pod powagą Sądu odbytemi.

1685. Prawidła wskazane w poprzedzającym Oddziale, na przypadki gdzieby kilku przedało łącznie lub oddzielnie, i na przypadek gdzieby przedawca lub nabywca pozostawił kilku spadkobierców, zachowane będą również przy wykonywaniu skargi o zerwanie.

DZIAŁ VII.

O licytacji.

1686. Jeżeli rzecz należąca wspólnie do kilku, nie może być dogodnie i bez straty podzieloną,

Lub jeżeli, w dziale majątków wspólnych dobrowolnie dokonany, znajdują się takie majątki, których żaden ze współdzielących się przyjąć nie może lub nie chce,

Przedaż odbywa się przez licytacją, a cena ich dzieli się pomiędzy współwłaścicieli.

1687. Każdy ze współwłaścicieli ma prawo żądać, ażeby do licytacji przywołane były osoby obce, które przywołane być muszą, gdy jeden ze współwłaścicieli jest małoletni,

1688. Sposób i formalności, jakie przy licytacjach zachowane być powinny, wyszczególnione są w Tytule *O spadkach* i W Kodexie Postępowania Sądowego.

Por. art. 1021—1070 i 1132—1187 ust. post. sąd. cyw. 1864 r., jak również art. 189 — 209 post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz.

D Z I A Ł VIII.

O przelewie wierzytelności i innych praw niezmysłowych.

1689. Przy przelewie wierzytelności, prawa lub skarżi przeciw trzeciemu, wydanie pomiędzy ustępującym a nabywcą dopełnia się przez oddanie tytułu.

1690. Nabywca uważanym jest względem trzecich za właściciela dopiero w skutku doręczenia przelewu dłużnikowi.

Jednakże nabywca może być również uznanym za właściciela w skutku przyjęcia przelewu przez dłużnika w akcie urzędowym.

1691. Dłużnik ważnie będzie uwolnionym, jeżeli zapłacił odstępującemu, przed doręzeniem mu przelewu na żądanie ustępującego lub nabywcy.

1692. Przedaż lub ustąpienie wierzytelności obejmuje wszelkie jój przynależności, jako to: poręczenie, przywilej i hypotekę.

1693. Kto sprzedaje wierzytelność lub inne prawo niezmysłowe, obowiązany jest do rękojmi za istnienie ich w czasie przelewu, chociażby takowy bez rękojmi był uczyniony.

1694. Ustępujący odpowiedzialnym jest za wypłacalność dłużnika o tyle tylko, o ile się do tego zobowiązał i jedynie do wysokości ceny jaką za wierzytelność otrzymał.

1695. Gdy przyrzekł rękojmię za wypłacalność dłużnika, przyrzeczenie to stosuje się tylko do wypłacalności obecnej i nie rozciąga się do czasu przyszłego, jeżeli odstępujący wyraźnie jęj nie zapewnił.

1696. Kto sprzedaje spadek bez wymienienia szczegółowo przedmiotów takowy składających, obowiązany jest tylko do rękojmi za swój przymiot spadkobiercy.

1697. Jeżeli sprzedający korzystał już z przychodów jakiej nieruchomości lub odebrał jaką wierzytelność do tego spadku należąca lub przedał jakie przedmioty spadkowe, obowiązany jest wynagrodzić za nie nabywcę, jeżeli przy sprzedaży wyraźnie ich dla siebie nie zachował.

1698. Nabywca ze swęj strony obowiązany jest wynagrodzić sprzedawcę, za to, co ten ostatni na zaspokojenie długów i ciężarów spadkowych zapłacił, i oddać mu wszystko to, czego tenże był wierzycielem, jeżeli inaczej nie zastrzeżono.

1699. Ten, przeciwko komu ustąpiono prawo sporne, może się uwolnić od sporu ze strony nabywcy, zwracając mu rzeczywistą cenę ustąpienia ze wszystkimi kosztami i słusznemi wydatkami, oraz z procentami licząc od dnia zapłacenja przez nabywcę ceny ustąpienia.

1700. Rzecz uważa się za sporną, gdy istnieje proces i spór o zasadę prawa.

1701. Rozporządzenie art. 1699 ustaje:

- 1) Gdy ustąpienie uczynione zostało na rzecz współspadkobiercy lub współwłaściciela prawa ustąpionego;
- 2) Gdy uczynione zostało wierzycielowi dla uiszczenia tego, co się mu należy;
- 3) Gdy uczynione zostało posiadaczowi nieruchomości uległej prawu spornemu.

T Y T U Ł VII.

○ zamianie.

1702. Zamiana jest kontrakt, przez który strony dają sobie wzajemnie rzecz jedną za drugą.

1703. Zamiana dokonywa się przez samo zezwolenie, w ten sam sposób jak sprzedaż.

Por. przypisy do art. 1582 niniejszego kodexu.

1704. Jeżeli jeden z zamieniających się odebrał już rzecz daną mu w zamian, i gdy dowiedzie następnie, że drugi kontraktujący nie jest właścicielem tej rzeczy, wówczas nie może być zmuszonym do wydania rzeczy w zamian przyrzeczonej, ale tylko do oddania tej którą odebrał.

1705. Zamieniający się, pokonany prawem co do rzeczy w zamian otrzymanej, może żądać, według swego wyboru, albo wynagrodzenia szkód i strat, albo zwrotu swojej rzeczy.

1706. Zerwanie z przyczyny pokrzywdzenia nie ma miejsca w umowie zamiany.

1707. Wszystkie inne prawidła dla kontraktu sprzedaży przepisane, stosują się także do zamiany.

T Y T U Ł VIII.

o kontrakcie najmu.

DZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

1708. Dwa są rodzaje kontraktu najmu:
Najem rzeczy,
I najem pracy.

1709. Najem rzeczy jest kontrakt, przez który jedna ze stron zobowiązuje się oddać drugiej dla jej używania rzecz przez pewien przeciąg czasu, i za pewną cenę, jaką druga strona zobowiązuje się jej zapłacić.

Post. Kom. Urz. 12 (24) Czerwca 1870 r., o spłacie czynszów wieczystych i innych powinności. (Dz. Pr. T.LXX, str. 173):

art. 29. Umowy o długoletnie dzierżawy nieruchomości, na lat 99 lub do wygaśnięcia danego pokolenia, zawarte przed wydaniem niniejszego postanowienia, pozostają w swój mocy i pod przepisy takowego nie podchodzą; lecz na przyszłość, umowy o czasowe dzierżawy i najem nieruchomości, nie mogą być zawierane na dłużej jak na lat dwadzieścia cztery. Warunki temu przeciwnie, są nieważne.

1710. Najem robót jest kontrakt, przez który jedna ze stron zobowiązuje się czynić co dla drugiej, za umówionem między niemi wynagrodzeniem.

1711. Te dwa rodzaje najmu poddzielają się jeszcze na kilka gatunków szczególnych :

Najmem właściwym zowie się najem domów i ruchomości ;

Dzierżawą, najem nieruchomości wiejskich ;

Najmem pracy, najem roboty lub usługi ;

Paktem, najem zwierząt, z których korzyść dzieli się pomiędzy właściciela i tego, komu je właściciel powierza.

Przedsiębiorstwo z kosztorysu czyli ryczałtowe na roboty podług ceny umówionej stale, jest także najmem, gdy osoba, dla której robota ma się uskutecznić, dostarcza materiały.

Te trzy ostatnie gatunki ulegają prawidłom szczególnym.

1712. Dzierżawy majątków narodowych, gminnych i należących do zakładów publicznych, poddane są urządzeniom szczególnym.

DZIAŁ II.

O najmie rzeczy.

1713. Można najmować wszelkiego rodzaju majątki ruchome lub nieruchome.

Względem zakazu wydzierżawiania dóbr majorackich oraz lasów do tychże dóbr należących,— zob. art. 24 NAJWYŻSZEGO Ukazu 4 (16)

Października 1835 r. (D o d a t e k XXVIII), oraz p. 31 rozp. K. R. P. i Sk. 30 Listopada (12 Grudnia) 1839 r., zamieszczony pod literą *b* w przypisie C) do art. 544 niniejszego kodexu.

ODDZIAŁ I.

Prawidła wspólne najmom domów i dzierżawom majątków wiejskich.

1714. Najmować można albo na piśmie, albo słownie.

1715. Jeżeli najem bez pisma nie został wcale w wykonanie wprowadzony, i gdy jedna ze stron zaprzecza umowy, dowód ze świadków przyjętym być nie może, chociażby cena najmu była najniższa, i chociażby przytaczano, że dany był zadatek.

Por. art. 409 ust. post. sąd. cyw. 1864 r., zamieszczony w przypisie do art. 1341 niniejszego kodexu.

Przysięga może tylko być naznaczona temu, kto zaprzecza najmu.

Por. art. 148 post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz.

1716. Gdy zachodzi spór co do ceny najmu słownie zawartego, którego wykonanie już się rozpoczęło, a żaden kwit nie istnieje, przysiędze właściciela daną będzie wiara, jeżeli biorący w najem nie woli żądać oszacowania przez biegłych, w którym to razie koszta zdania biegłych ciężać go będą, jeżeli oszacowanie przewyższa cenę przez niego podaną.

Por. art. 148 post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz.

1717. Biorący w najem ma prawo podnajmowania, a nawet ustąpienia komu innemu swego najmu, jeżeli możliwość ta nie została mu odjęta.

Może być odjęta co do całości lub części.

Zastrzeżenie to zawsze ściśle zachowane być powinno.

1718. Artykuły Tytułu o umowie przedślubnej i o prawach wzajemnych między małżonkami, odnoszące się do najmów majątków mężatek, stosują się do najmów majątków małoletnich.

Por. art. 197 i 198 Kod. Cyw. Król. Polsk. 1825 r.

1719. Wypuszczający w najem obowiązany jest, z samej natury kontraktu i bez żadnego nawet szczególnego zastrzeżenia :

- 1) Wydać biorącemu w najem rzecz najętą;
- 2) Utrzymywać też rzecz w stanie zdatnym do użytku, na jaki wynajętą została;
- 3) Zapewnić biorącemu w najem spokojne jej używanie w ciągu trwania najmu.

1720. Wypuszczający w najem winien wydać rzecz w dobrym stanie pod względem wszelkiego rodzaju napraw.

Powinien, w ciągu trwania najmu, dopełniać wszelkie naprawy, jakie mogą okazać się potrzebnymi, wyjąwszy naprawy komornicze.

1721. Biorącemu w najem należy się rękojmia za wszelkie wady lub niedostatki rzeczy najętej, które jej używaniu przeszkadzają, chociażby wypuszczający w najem nie znał ich w chwili najmu.

Jeżeli z wad tych lub niedostatków wynika jaka strata dla biorącego w najem, wypuszczający winien go wynagrodzić.

1722. Jeżeli, w ciągu trwania najmu, rzecz najęta zniszczoną została w całości przez wypadek losowy, najem rozwiązuje się samém prawem; jeżeli rzecz zniszczoną zo-

stała tylko w części, biorący w najem może, stosownie do okoliczności, żądać albo zmniejszenia ceny, albo nawet rozwiązania najmu. W jednym i drugim przypadku żadne wynagrodzenie nie ma miejsca.

1723. Wypuszczający w najem nie może w ciągu jego trwania, zmieniać formy rzeczy najętych.

1724. Jeżeli, w ciągu najmu, rzecz najęta potrzebuje nagłych napraw, które nie mogą być do końca jego odłożone, biorący w najem obowiązany jest znosić je, bez względu na niedogodność jaką mu zrzędzają, i chociażby był pozbawiony, przez czas ich uskuteczniania, części rzeczy najętej.

Lecz, jeżeli naprawy te trwają więcej niż dni czterdzieści, cena najmu zmniejszoną będzie w stosunku do czasu i do części rzeczy najętej, jakiej będzie pozbawiony.

Jeżeli naprawy są téj natury, że czynią nie mieszkalnym to, co jest potrzebne do mieszkania biorącego w najem i jego familii, ten ostatni będzie mógł żądać rozwiązania najmu.

1725. Wypuszczający w najem nie jest obowiązany do rękojmi względem biorącego za zakłócenie zrządzone w jego używaniu przez samowolne czyny osób trzecich, nie roszczących jednak żadnego prawa do rzeczy najętej; z zachowaniem dla biorącego w najem możliwości działania przeciwko nim w imieniu własném.

1726. Jeżeli, przeciwnie, biorący w najem lub dzierżawca zakłócony został w używaniu swoim skutkiem skarżi dotyczącej własności nieruchomości, ma prawo do stosun-

kowego zmniejszenia ceny najmu lub dzierżawy, byleby o zakłóceniu i przeszkodzie właścicielowi doniesiono.

1727. Jeżeli ci, którzy samowolne czyny spełnili, roszcżą jakie prawa do rzeczy najętj, albo jeżeli sam biorący w najem pozwany jest do Sądu z żądaniem skazania go na ustąpienie z całości lub części téjże rzeczy, lub na znoszenie wykonywania jakiej służebności, winien w drodze rękojmi przywołać wypuszczającego, i winien być uwolniony od sprawy, jeżeli tego żąda, wskazując wypuszczającego w najem, za którego posiada.

1728. Biorący w najem ma dwa główne obowiązki:

1) Używać rzeczy najętj jako dobry ojciec familii i podług przeznaczenia nadanego jój przez najem, lub w braku umowy, podług przeznaczenia, jakie się w miarę okoliczności domniemywa;

2) Płacić cenę najmu w terminach umówionych.

1729. Jeżeli biorący w najem obraca rzecz najętą na inny użytek jak ten, na jaki przeznaczoną była, lub na taki, z którego może wyniknąć szkoda dla wypuszczającego, ten może, stosownie do okoliczności, żądać rozwiązania najmu.

1730. Jeżeli między stronami sporządzony został opis rzeczy najętj, biorący w najem winien ją oddać w takim stanie, w jakim ją, podług tego opisu, objął, wyjąwszy to, co zniszczoném lub pogorszoném zostało przez dawność czasu lub siłę większą.

1731. Jeżeli opis nie był sporządzony, domniemywa się, że biorący w najem objął ją w dobrym stanie co do na-

praw komorniczych, i tak je oddać powinien, z możliwością wszakże przyniesienia przeciwnego dowodu.

1732. Odpowiada za pogorszenia lub straty, jakieby w czasie jego używania nastąpiły, chybaby dowiódł, że zaszyły bez jego winy.

1733. Odpowiada za pogorzel, chybaby dowiódł,
Że pożar nastąpił w skutek wypadku losowego lub siły większej, albo skutkiem wad budowy,
Albo że ogień przeniósł się z domu sąsiedniego.

1734. Jeżeli jest kilku komorników, wszyscy solidarnie odpowiadają za pogorzel ;

Chybaby udowodnili, że pożar wszczął się w mieszkaniu jednego z nich, w którym to razie on sam tylko jest odpowiedzialnym ;

Albo chybaby niektórzy z nich udowodnili, że pożar nie mógł wszcząć się u nich, i w tym razie za takowy nie odpowiadają.

1735. Biorący w najem odpowiedzialnym jest za pogorszenia i straty nastąpione w skutek czynu osób dom jego składających, albo od niego podnajmujących.

1736. Jeżeli najem nastąpił bez pisma, jedna ze stron może wypowiedzieć drugiej, nie inaczej jednak jak z zachowaniem terminów zwyczajami miejscowemi ustalonych.

1737. Najem ustaje samém prawem z upływem terminu oznaczonego, gdy był na piśmie zawarty, bez potrzeby w takim razie wypowiedzenia,

Post. Rady Adm. Król. 16 Września 1828 r. (Dzien. [Pr. T. XII, str. 194):

Na przedstawienie Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji, w celu oznaczenia jednostajnych terminów kwartalnych do najmu mieszkań w Warszawie i oznaczenia stałego czasu rumacyi, Rada Administracyjna postanowiła i stanowi:

art. 1. Tam gdzie w kontraktach o najem lokarów zawartych lub zawierć się mogących, termin kwartalny lub czas rumacyi z dobrowolnej stron umowy wyraźnie oznaczony nie jest, każdy z czterech kwartałów w roku, zaczynać się ma i kończyć, 1-go Stycznia, 1-go Kwietnia, 1-go Lipca i 1-go Października.

art. 2. Czas rumacyi czyli wyprowadzenia się lokatorów oznacza się na dni ośm, licząc od pierwszego, po każdym skończonym kwartale inclusive. Jeżeliby zaś w ciągu tych ośmiu dni przypadły święta, więc za każdy dzień świąteczny, oprócz niedzieli, doliczy się jeden dzień powszedni.

art. 3. W przeciągu czasu powyższym artykułem oznaczonego, powinien się wyprowadzić każdy lokator, tak, iżby w ostatnim dniu czasu na przeprowadzenie dozwolonego, znajdował się już ze wszystkimi swemi sprzętami w nowém mieszkaniu.

1738. Jeżeli z upływem terminu najmu na piśmie zawartego, biorący pozostaje i pozostawionym jest w posiadaniu, tworzy się nowy najem, którego skutki urządzone są przez artykuł odnoszący się do najmów bez pisma umówionych.

1739. Gdy wypowiedzenie doręczonóm zostało, biorący, chociażby pozostał nadal w używaniu, nie może odwoływać się do milczącego przedłużenia najmu.

1740. W przypadku dwóch poprzedzających artykułów, poręczenie dane co do najmu nie rozciąga się do zobowiązań wynikających z przedłużenia.

1741. Kontrakt najmu rozwiązuje się przez utratę rzeczy najętój, i przez uchybienie zobowiązaniom czy to ze strony wypuszczającego, czy też ze strony biorącego w najem.

1742. Kontrakt najmu nie rozwiązuje się przez śmierć wypuszczającego, ani też biorącego w najem.

1743. Jeżeli wypuszczający sprzedaje rzecz najętą, nabywca nie może wyrugować dzierżawcy lub komornika, mającego kontrakt urzędowy lub z datą pewną, chyba wypuszczający zastrzegł sobie to prawo w kontrakcie najmu.

1744. Jeżeli, przy kontrakcie najmu, umówiono się, że, na wypadek sprzedaży, nabywca będzie mógł wyrugować dzierżawcę lub komornika, i gdy nie uczyniono żadnego zastrzeżenia co do wynagrodzenia szkód i strat, wypuszczający w najem obowiązany jest wynagrodzić dzierżawcę lub komornika w sposób następujący.

1745. Jeżeli idzie o dom, mieszkanie lub sklep, wypuszczający płaci, tytułem wynagrodzenia szkód i strat, komornikowi wyrugowanemu, summę równą cenie najmu za czas, jaki, podług zwyczajów miejscowych, pomiędzy wypowiedzeniem a wyprowadzeniem się służy.

1746. Jeżeli idzie o majątki wiejskie, wynagrodzenie, jakie wypuszczający winien zapłacić dzierżawcy, wynosi jedną trzecią część ceny dzierżawnej za cały czas do ukończenia się dzierżawy pozostający.

1747. Wynagrodzenie oznaczone zostanie przez biegłych, jeżeli idzie o rękodzielnie, fabryki i inne zakłady wymagające wielkich nakładów.

1748. Nabywca, który chce użyć zastrzeżonej kontraktem najmu możności wyrugowania biorącego w najem lub komornika na wypadek sprzedaży, obowiązany jest,

oprócz tego, zawiadomić naprzód biorącego w najem na czas w miejscu tém do wypowiedzeń zwyczajem przyjęty.

Obowiązany jest również dzierżawcę majątków wiejskich zawiadomić przynajmniej rokiem naprzód.

1749. Dzierżawcy lub biorący w najem nie mogą być wyrugowani dopóki nie będą im zapłacone przez wypuszczającego, a gdyby on nie zapłacił, przez nowego nabywcę, szkody i straty powyżej oznaczone.

1750. Jeżeli kontrakt najmu nie jest urzędowy, lub nie ma daty pewnej, nabywca nie jest obowiązany do wynagrodzenia żadnych szkód i strat.

1751. Nabywca z prawem odkupu nie może korzystać z możności wyrugowania biorącego w najem, aż do chwili, w której, przez upływ czasu określonego do prawa odkupu, nie stanie się właścicielem niewzruszalnym.

O D D Z I A Ł II.

O prawidłach szczególnych dotyczących najmu domów i ruchomości.

1752. Biorący w najem, który nie zaopatrzy domu w dostateczne meble, może być wyrugowanym, chybaby dał zabezpieczenie odpowiednie do ceny najmu.

1753. Podnajmujący odpowiedzialnym jest względem właściciela, jedynie do wysokości ceny swojego podnajmu, jaka od niego należeć się może w chwili dopełnienia zajęcia i nie ma prawa zasłaniać się zapłatami przed czasem dopełnionem.

Zapłaty uskutecznione przez podnajmującego, bądź na skutek zastrzeżenia objętego jego kontraktem najmu, bądź stosownie do zwyczajów miejscowych, nie poczytują się za dopełnione przed czasem.

1754. Naprawy komornicze czyli drobne, do których biorący w najem jest obowiązany, jeżeli nie ma przeciwnego zastrzeżenia, są te, które, podług zwyczajów miejscowych, za takie są uważane, a między innymi naprawy następujące:

Ognisk, blach kominowych, odrzwi lub kominów, oraz nadmurków kominowych;

Otynkowania spodu murów w pokojach i innych miejscach do mieszkania służących, do wysokości jednego metra.

Tafla posadzek i podłóg pokojowych, gdy tylko niektóre z nich są popsute;

Szyb, wyjąwszy potluczonych gradem lub skutkiem innego nadzwyczajnego i siłą większą spowodowanego wypadku, za co biorący w najem odpowiedzialnym być nie może;

Drzwi, ram od okien, desek do zamykania sklepów, zasuw, zasuw i zamków.

1755. Żadne naprawy uważane za komornicze nie ciążyą komornika, jeżeli potrzeba ich wynika z dawności czasu lub siły większej.

1756. Czyszczenie studni i kloak jest ciężarem wypuszczającego w najem, jeżeli nie ma zastrzeżenia przeciwnego.

1757. Wynajęcie sprzętów dostarczonych dla zaopatrzenia całego domu, oddzielnych w nim zabudowań mieszkalnych, sklepu, lub wszelkich innych mieszkań, uważa się za uczynione na czas, zwykłego, podług miejscowych zwy-

czajów, trwania najmu domów, oddzielnych zabudowań, sklepów lub innych mieszkań.

1758. Najem mieszkania umeblowanego uważa się za nastąpiący rocznie, jeżeli cena po tyle a tyle na rok umówioną została;

Miesięcznie, jeżeli umówioną została po tyle a tyle na miesiąc;

Dziennie, jeżeli umówioną została po tyle a tyle na dzień.

Jeżeli nie wskazuje, że najem umówiony został po tyle a tyle na rok, na miesiąc, lub na dzień, wynajęcie uważa się za nastąpiące podług zwyczajów miejscowych.

1759. Jeżeli biorący w najem dom lub mieszkanie pozostaje nadal w używaniu po upływie najmu na piśmie zawartego, bez sprzeciwienia się ze strony wypuszczającego w najem, będzie uważanym za pozostającego w nim nadal pod temiż samemi warunkami, na czas zwyczajami miejscowemi oznaczony, i nie będzie mógł ani opuścić domu lub mieszkania, ani też z niego być wyrugowanym inaczej, jak za wypowiedzeniem dopełnionem w terminie zwyczajami miejscowemi oznaczonym.

1760. W razie rozwiązania umowy z winy biorącego w najem, tenże obowiązany jest zapłacić cenę najmu, za czas potrzebny do nowego wynajęcia, co nie przeszkadza wynagrodzeniu szkód i strat, jakieby mogły z nadużycia wyniknąć.

1761. Wypuszczający w najem nie może rozwiązać umowy, chociażby oświadczył, iż sam chce zająć dom wynajęty, chyba istniała przeciwna umowa.

1762. Jeżeli umówioném zostało w kontrakcie najmu, że wypuszczający będzie mógł zająć dom, obowiązany jest doręczyć naprzód wypowiedzenie w terminach zwyczajami miejscowemi wskazanym.

ODDZIAŁ III.

O prawidłach szczególnych dotyczących dzierżaw majątków wiejskich.

1763. Kto uprawia grunt pod warunkiem podzielenia się plodami z wypuszczającym w dzierżawę, nie może ani poddzierżawiać, ani praw swych ustępować, jeżeli możność ta nie była dla niego wyraźnie w umowie zastrzeżona.

1764. W razie uchybienia temu, właściciel ma prawo powrócić do używania, a dzierżawca skazany będzie na wynagrodzenie szkód i strat z niedotrzymania umowy wpływających.

1765. Jeżeli w umowie dzierżawnej oznaczono mniejszą lub większą jak rzeczywista rozległość gruntów, powiększenie lub zmniejszenie ceny dzierżawnej nastąpić może dla dzierżawcy jedynie w przypadkach i podług prawideł w Tytule o *przedaży* odjętych.

1766. Jeżeli biorący w dzierżawę posiadłość wiejską nie zaprowadzi w niej inwentarza żywego i narzędzi potrzebnych do prowadzenia gospodarstwa, jeżeli zaniecha uprawę, jeżeli nie uprawia jak dobry ojciec rodziny, jeżeli rzeczy wdzierżawionę używa na inny użytek jak na ten, na jaki przeznaczoną była, lub w ogólności, jeżeli nie wykonywa za-

strzeżeń kontraktu dzierżawy, i gdy ztąd wynika szkoda dla wypuszczającego, wówczas może, w miarę okoliczności, żądać rozwiązania dzierżawy.

1767. Każdy dzierżawca majątku wiejskiego obowiązany jest składać zbiory w miejscach na to przeznaczonych stosownie do umowy.

1768. Dzierżawca majątku wiejskiego obowiązany jest, pod karą wynagrodzenia wszelkich kosztów, szkód i strat, zawiadamiać właściciela o przywłaszczeniach, jakieby co do gruntów spełnione być mogły.

Zawiadomienie to uczynione być powinno w tym samym terminie, jaki jest oznaczony dla pozwów ze względu na odległość miejsca.

1769. Jeżeli dzierżawa wzięta jest na lat kilka, i jeżeli, w czasie trwania dzierżawy, całość lub przynajmniej połowa zbiorów utraconą została skutkiem wypadków losowych, dzierżawca może żądać stosownego zwolnienia ceny dzierżawnej, chybaży zbiory z lat poprzednich stratę jego pokryły.

Jeżeli w stratach swoich nie jest pokryty, oznaczenie wysokości zwolnienia nie może nastąpić inaczej jak z końcem dzierżawy, w którym to czasie uskutecznia się obrachunek z wszystkich lat używania ;

Jednakże Sąd może tymczasowo uwolnić dzierżawcę od płacenia części ceny w stosunku do poniesionej straty.

1770. Jeżeli dzierżawa jest tylko roczna i jeżeli całość lub przynajmniej połowa zbiorów utraconą została, dzier-

żawca uwolnionym będzie od zapłacenia stosunkowej części ceny dzierżawnej.

Nie będzie mógł żądać żadnego zwolnienia, jeżeli strata mniejszą jest od połowy.

1771. Dzierżawca nie może otrzymać zwolnienia, gdy strata w płodach nastąpiła już po odłączeniu ich od ziemi, chyba w umowie zastrzeżono dla właściciela część ilą zbiorów w naturze, w którym to razie właściciel ponieść powinien swoją część straty, byleby dzierżawca nie był postawiony w stanie opóźnienia co do wydania mu jego części zbiorów.

Dzierżawca nie może również żądać zwolnienia, gdy przyczyna szkody istniała i była znaną w epoce zawarcia umowy dzierżawnej.

1772. Dzierżawca może przez wyraźne zastrzeżenie przyjąć na siebie ciężar wypadków losowych.

1773. Zastrzeżenie to rozumie się tylko o wypadkach losowych zwyczajnych, jako to: gradobiciach, ogniu piorunowym, wymarznieniu lub opadnięciu winogron przed ich dojrzaniem.

Nie rozumie się ono o wypadkach nadzwyczajnych, jakoto: o spustoszeniach wojennych lub wylewach, którym okolica zwykle nie ulega, chyba dzierżawca przyjął na siebie wszystkie wypadki losowe przewidziane i nie przewidziane.

1774. Dzierżawa gruntu wiejskiego, bez pisma, uważa się za wziętą na czas potrzebny do zebrania przez dzierżawcę wszelkich płodów z wydzierżawionej nieruchomości.

Tak więc dzierżawa łąki, winnicy, i każdego innego gruntu, z którego płody zbierają się w całości w ciągu roku, uważa się za wziętą na rok.

Dzierżawa gruntów ornych podzielonych na pola lub zmiany, uważa się za wziętą na tyle lat ile jest pól.

1775. Dzierżawa posiadłości wiejskich, chociażby bez pisma, ustaje samém prawem z upływem czasu, na jaki, podług artykułu poprzedzającego, uważa się być wypuszczoną.

1776. Jeżeli z upływem dzierżaw wiejskich na piśmie zawartych, dzierżawca pozostaje i jest pozostawiony w posiadaniu, powstaje nowa dzierżawa, której skutek jest w art. 1774 urządzony.

1777. Dzierżawca wychodząc z dzierżawy powinien pozostawić temu, kto po nim obejmuje gospodarstwo, mieszkanie właściwe i inne ułatwienia do robót roku następnego; i wzajemnie dzierżawca, wchodząc do dzierżawy, dostarczyć powinien temu, który z niej wychodzi, mieszkanie właściwe i inne ułatwienia do spotrzebowania paszy i do dopełnienia zbiorów uskutecznić się jeszcze mających.

W jednym i drugim przypadku stosować się należy do zwyczajów miejscowych.

1778. Dzierżawca wychodzący pozostawić także powinien słomę i nawozy roczne, jeżeli takowe odebrał przy objęciu używania; a nawet gdyby ich i nie odebrał, właściciel może takowe zatrzymać podług oszacowania.

DZIAŁ III.

O najmie pracy i przemysłu.

1779. Trzy są główne rodzaje najmu pracy i przemysłu :

1) Najem robotników, którzy zobowiązują się do czyich usług ;

2) Najem przewoźnych tak lądem jak i wodą, którzy podejmują się przewożenia osób lub towarów ;

3) Najem przedsiębiorców robót z kosztorysów czyli ryczałtowo podług ceny umówionej stale.

ODDZIAŁ I.

O najmie sług i robotników.

1780. Nie można zobowiązać się do usług inaczéj, jak na pewien czas lub do oznaczonych zatrudnień.

1781. Oświadczeniu pana daną będzie wiara :

Co do ilości zasług ;

Co do zapłaty wynagrodzenia za rok ubiegły ;

I co do zaliczeń uczynionych na rachunek roku bieżącego.

Najwyżej zatwierdzone 6 Sierpnia 1876 r., przepisy o włożeniu na sąd. inst. i osoby urzęd. w Okr. Sąd. Warsz. niektórych czyn. poprzednich sądów i urzęd. sąd. gubernij Król. Polsk.:

p. 12. Rozpoznanie sporów między panami i sługącemi, oraz wymierzanie kar za naruszenie przepisów o sługach i robotnikach na-

leży do sędziów pokoju i sądów gminnych, według właściwości Sądu. Przy rozpoznawaniu i wyrokowaniu w sprawach tego rodzaju, sędziowie pokoju i sądy gminne winni stosować się do przepisów Rozdziału IX Księgi 3 Ustawy z 24 Maja 1860 r., o sądach gminnych wiejskich (art. 525—559 i 561—589) z zastrzeżeniem, iż określenie rodzaju i zakresu kary za każde wykroczenie pozostawia się sędziom pokoju i sądom gminnym, w granicach nadanej im władzy.

Kopja wypisu z protokołu Komitetu do Spraw Królestwa Polskiego 20 Lipca 1876 r. N. 163.

p. 4. Według artykułu 12 projektu, przy rozpoznawaniu i wyrokowaniu w sprawach między panami i służącymi, oraz przy wymierzaniu kar za naruszenie przepisów o służących i robotnikach, sędziowie pokoju i sądy gminne obowiązani są stosować się do postanowienia Namiestnika z dnia 24 Grudnia 1823 r., i przepisów takowe uzupełniających.

Biorąc na uwagę, iż wymienione wyżej postanowienie Namiestnika, wydane przeszło 50 lat, obejmuje niektóre przepisy, okazujące się być w czasie obecnym nieodpowiedniami, i że Rozdział IX Księgi 3-ciej zatwierdzonej NAJWYŻEJ 24 Maja 1860 r., Ustawy o sądach gminnych wiejskich dotyczący najmu usług i o wzajemnych obowiązkach najmujących i sług, (art. 515—589) obejmuje w sobie także przepisy, jakie zawarte są i w postanowieniu z 1823 r., lecz poprawione i udoskonalone, Komitet uznał za stosowniejsze postanowić, ażeby sędziowie pokoju i sądy gminne przy rozstrzyganiu sporów między panami i służącymi stosowali się do przepisów postanowionych w tym przedmiocie w ustawie gminnej z 1860 r., z wyjątkiem jedynie, jak się samo przez się rozumie, przepisów o wymierzaniu kar cielesnych, oraz rozporządzenia art. 260, pozwalającego wynajmującemu użycie domowych środków karcenia.

Postanowienia o najmie usługi i wzajemnych obowiązkach panów i sług zawarte w Rozdziale IX Ks. 3 ustawy o sądach gminnych wiejskich w Królestwie Polskim z 24 Maja 1860 r., załączają się przy niniejszém (D o d a t e k XXX).

ODDZIAŁ II.

O przewożących lądem i wodą.

1782. Przewożący lądem i wodą ulegają, pod względem dozoru i zachowania powierzonych sobie rzeczy, tym samym zobowiązaniom co i utrzymujący domy gościnne (za-

jazdy, karczmy, hotele, oberże i t. p.), o których mowa w Tytule *o składzie i sekwestrze*.

1783. Odpowiadają nie tylko za to, co już na swój statek lub wóz przyjęli, lecz i za to, co im w porcie lub składzie oddane zostało, w tym celu, iżby na swój statek lub wóz zabrali.

1784. Odpowiadają za stratę i uszkodzenia powierzonych sobie rzeczy, chybaby udowodnili, iż rzeczy te stracone lub uszkodzone zostały w skutek wypadku losowego lub siły większej.

1785. Przedsiębiorcy publicznego przewożenia osób lub rzeczy lądem i wodą, obowiązani są utrzymywać księgi do zapisywania pieniędzy, przedmiotów lub pakunków przez siebie przyjętych.

1786. Przedsiębiorcy i zawiadowcy przewożenia publicznego osób lub rzeczy, właściciele łodzi i statków, są oprócz tego poddani urządzeniom szczególnym, które są prawem w stosunkach między nimi i innymi obywatelami.

ODDZIAŁ III.

O przedsiębiorstwach z kosztorysu lub za cenę stałą.

1787. Powierając komu uskutecznienie pewnej roboty, można umówić się, iż osoba ta da tylko swą pracę, lub swój przemysł, albo, że dostarczy także swój materiał.

1788. W przypadku gdy robotnik dostarcza materiału, jeżeli rzecz utraconą zostanie jakimkolwiek sposobem,

przed jęj wydaniem, stratę ponosi robotnik, chybaży zamawiający robotę, był postawiony w stanie opóźnienia co do odbioru rzeczy.

1789. W przypadku gdy robotnik dostarcza tylko swą pracę lub swój przemysł, jeżeli rzecz utraconą będzie, robotnik odpowiada tylko za swoją winę.

1790. Jeżeli, w przypadku artykułu poprzedzającego, rzecz utraconą została, chociażby bez winy robotnika, przed odebraniem roboty, i bez opóźnienia ze strony zamawiającego w sprawdzeniu jęj wykonania, robotnik nie ma prawa żądać zapłaty, chybaży rzecz utraconą była w skutku wady materiału.

1791. Jeżeli idzie o robotę mającą być wykonaną na sztuki lub na miarę, sprawdzenie może być dopełnione częściowo: poczytuje się, że takowe uskutecznióm zostało co do wszystkich części zapłaconych, gdy zamawiający płaci robotnika w stosunku wykonanej roboty.

1792. Jeżeli budynek, wystawiony za cenę ogółem umówioną, zniszczony został w całości lub części w skutku wady budowy, a nawet w skutku wady gruntu, budowniczy i przedsiębiorca są za to odpowiedzialni przez ciąg lat dziesięciu.

1793. Budowniczy lub przedsiębiorca, który podjął się wystawić budynek za cenę na ogół umówioną, podług planu ułożonego i umówionego z właścicielem gruntu, nie może żądać powiększenia ceny, ani pod pozorem podwyższenia kosztu roboty lub materiałów, ani pod pozorem zmian lub powiększeń w planie uczynionych, jeżeli te zmiany lub

powiększenia nie były upoważnione na piśmie, i jeżeli cena ich nie została z właścicielem umówiona.

1794. Zamawiający robotę może, z własnej woli, rozwiązać umowę na ogół zawartą, chociażby robota była już rozpoczęta, wynagradzając przedsiębiorcy wszystkie jego wydatki, pracę i wszystko to, coby mógł być zyskać na tém przedsiębiorstwie.

1795. Kontrakt najmu pracy rozwiązuje się przez śmierć robotnika, budowniczego lub przedsiębiorcy.

1796. Właściciel jednak obowiązany jest zapłacić w stosunku ceny w umowie oznaczonej, na rzecz spadku po nich, wartość dopełnionych robót i przygotowanych materiałów, lecz wtedy tylko, gdy te roboty lub materiały mogą mu być użyteczne.

1797. Przedsiębiorca odpowiedzialnym jest za czyn osób których używa.

1798. Mularzom, cieślom i innym robotnikom, użytym do postawienia budynku lub do innych prac sposobem przedsiębiorstwa dokonanych, służy skarga przeciwko temu, dla kogo roboty były uskutecznione, jedynie do wysokości tego, co ta osoba dłużną jest przedsiębiorcy, w chwili wytoczenia skargi.

1799. Mularze, cieśle, ślusarze i inni robotnicy, zawierający wprost umowę za cenę oznaczoną, ulegają prawidłom przepisanyom w niniejszym Oddziale: są oni przedsiębiorcami części jakiej się podjęli.

DZIAŁ IV.

O najmie w pacht.

ODDZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

1800. Najem w pacht, jest kontrakt, przez który jedna ze stron oddaje drugiej inwentarz żywy dla strzeżenia, żywienia i doglądania go, pod warunkami zobopólnie umówionemi.

1801. Kilka jest rodzajów pachtu:

Pacht prosty lub zwyczajny;

Pacht na połowę;

Pacht dany dzierżawcy lub osadnikowi (colon partiaire).

Jest jeszcze czwarty rodzaj kontraktu, niewłaściwie pachtem nazwany.

1802. Można oddawać w pacht wszelkiego rodzaju zwierzęta, z których może być przyplodek lub korzyść dla rolnictwa lub handlu.

1803. W braku umów szczególnych, kontrakty te ulegają następującym przepisom.

ODDZIAŁ II.

O pachcie prostym.

1804. Najem w pacht prosty jest to kontrakt, przez który oddaje się drugiemu zwierzęta do strzeżenia, żywienia i doglądania, pod warunkiem, że biorący w pacht korzystać

będzie z połowy przypłodka, i poniesie zarazem połowę straty.

1805. Oszacowanie inwentarza w pacht danego, uczynione w kontrakcie, nie przenosi własności na biorącego; ma ono za cel jedynie ustalenie straty lub korzyści, jaka się przy końcu najmu okazać może.

1806. Biorący w pacht obowiązany jest w utrzymaniu inwentarza w pacht oddanegołożyć starania dobrego ojca rodziny.

1807. Nie odpowiada za przypadek losowy, chyba by go poprzedzała jakowa z jego strony wina, bez której strata nie byłaby nastąpiła.

1808. W razie sporu, biorący zostaje w obowiązku udowodnić wypadek losowy, oddający zaś zostaje w obowiązku udowodnić winę, jaką biorącemu przypisuje.

1809. Biorący, który zwolniony jest od odpowiedzialności, z powodu, że zaszedł wypadek losowy, winien zawsze wyrachować się ze skór zwierząt.

1810. Jeżeli inwentarz żywy w pacht oddany utracony zostanie w całości bez winy biorącego, stratę ponosi oddający w pacht.

Jeżeli tylko część jego utraconą będzie, stratę wspólnie ponoszą, w miarę ceny pierwotnego oszacowania, i ceny oszacowania przy ukończeniu pachtu.

1811. Nie można zastrzegać:

Że biorący poniesie całkowitą stratę inwentarza, chociażby ta nastąpiła z wypadku losowego i bez jego winy,

Albo, że większy będzie miał udział w stracie niż w korzyści,

Albo, że wypuszczający w pacht weźmie naprzód, z końcem pachtu, więcej niż inwentarz przez siebie dostarczony.

Każda podobna umowa jest nieważna.

Biorący w pacht korzysta sam tylko z nabiału, nawozu i pracy zwierząt w pacht oddanych.

Wetna i przyplódek idą do podziału,

1812. Biorący w pacht nie może rozporządzać żadnym zwierzęciem z gromady, czy to z pierwiastkowego inwentarza, czy z przyplódku, bez zezwolenia wypuszczającego, który podobnież sam nie może nimi rozporządzać bez zezwolenia biorącego.

1813. Jeżeli pacht jest oddany cudzemu dzierżawcy, powinien być o tém uwiadomiony właściciel, od którego tenże trzyma dzierżawę; w razie przeciwnym, właściciel może zwierzęta te zająć i wystawić na sprzedaż za to, co się mu od dzierżawcy należy.

1814. Biorący w pacht nie może dopełnić strzyży bez ostrzeżenia o tém wypuszczającego.

1815. Jeżeli czas trwania pachtu nie jest w umowie oznaczony, pacht uważa się za uczyniony na lat trzy.

1816. Wypuszczający w pacht może żądać wcześniejszego rozwiązania umowy, jeżeli biorący nie wypełnia swoich zobowiązań,

1817. Przy ukończeniu pachtu, lub w chwili jego rozwiązania, uskutecznia się nowe oszacowanie inwentarza w pacht oddanego.

Wypuszczający w pacht może wziąć naprzód zwierzęta wszelkiego gatunku, aż do wysokości pierwotnego oszacowania: przewyżka ulega podziałowi.

Jeżeli nie ma dostatecznej ilości zwierząt do pokrycia pierwotnego oszacowania, wypuszczający bierze to co pozostaje, a między stronami następuje obrachunek ze straty.

ODDZIAŁ III.

O p a c h c i e n a p o ł o w ę.

1818. Pacht na połowę jest to spółka, przez którą każda ze stron umawiających się dostarcza połowę zwierząt, które stają się wspólnymi co do zysku lub straty.

1819. Biorący w pacht korzysta sam, podobnie jak w pacheie prostym, z nabrału, nawozu i pracy zwierząt.

Wypuszczający w pacht ma prawo tylko do połowy wełny i przyplodku.

Wszelka umowa przeciwna jest nieważna, chyba by wypuszczający w pacht był właścicielem folwarku (lub osady), którego biorący jest dzierżawcą lub osadnikiem (colon partiaire).

1820. Wszelkie inne przepisy o pacheie prostym stosują się do pachtu na połowę.

O D D Z I A Ł I V.

**O pachcie danym przez właściciela swojemu dzierżawcy
lub osadnikowi (colon partiaire).**

§ 1. O pachcie danym dzierżawcy.

1821. Pacht ten (nazwany także pachtem żelaznym), jest to umowa, przez którą właściciel folwarku (lub osady) wypuszcza go w dzierżawę, pod obowiązkiem, że przy końcu dzierżawy, dzierżawca pozostawi zwierzęta w wartości wyrównywającej cenie oszacowania tych, jakie otrzymał.

1822. Oszacowanie inwentarza w pacht oddanego nie przenosi własności na dzierżawcę, lecz przenosi na niego niebezpieczeństwo.

1823. Wszystkie dochody należą do dzierżawcy przez czas trwania jego dzierżawy, jeżeli nie ma umowy przeciwniej.

1824. W pachtach wypuszczonych dzierżawcy, nawóz nie jest osobistą korzyścią dzierżawcy, lecz należy do gruntu, i jedynie tylko do uprawy takowego użytym być powinien.

1825. Strata, nawet całkowita i z wypadku losowego, ciąży dzierżawcę w całości, jeżeli nie ma umowy przeciwniej.

1826. Przy końcu dzierżawy, dzierżawca nie może zatrzymać inwentarza w pacht oddanego płacąc za niego ce-

nę pierwotnego oszacowania: powinien pozostawić inwentarz takiej samej wartości, jakiej był inwentarz przez niego otrzymany.

Jeżeli okaże się brak, dzierżawca powinien za takowy zapłacić; do niego zaś należy jedynie tylko zbywająca ilość.

§ 2. O pachecie danym osadnikowi (colon partiaire).

1827. Jeżeli inwentarz w pacht oddany, utracony będzie w całości bez winy osadnika, stratę ponosi wypuszczający w pacht.

1828. Można zastrzedz, że osadnik pozostawi w pacht wypuszczającemu swoją część strzyży za cenę niższą od zwykłej wartości;

Że wypuszczający w pacht otrzyma większy udział z dochodów;

Że otrzymywać będzie połowę nabiału;

Lecz nie można zastrzedz, że osadnik poniesie całkowitą stratę.

1829. Pacht ten kończy się z ukończeniem się dzierżawy osady.

1830. Pacht ten zresztą podlega wszelkim przepisom o pacheie prostym.

O D D Z I A Ł V.

O kontrakcie niewłaścicielu nazwanym pachtem.

1831. Gdy jedna lub więcej krów oddane są na oborę i na żywienie, własność pozostaje przy wypuszczającym

w pacht: ma on tylko dochód z cieląt, jakie z tychże krów urodzą się.

T Y T U Ł I X.

o k o n t r a k c i e s p ó ł k i.

D Z I A Ł I.

Rozporządzenia ogólne.

1832. Spółka jest kontrakt, przez który dwie lub więcej osób zgadzają się na to, aby złożyć jaką rzecz do spółności, w widoku podzielenia się korzyścią, jaka ztąd będzie mogła wyniknąć.

1833. Każda spółka powinna mieć przedmiot godziwy i powinna być zawartą dla wspólnego interessu stron.

Każdy spółnik powinien wnieść do spółki, albo pieniądze, albo inne majątki, albo swój przemysł.

1834. Wszelkie spółki powinny być zawarte na piśmie, gdy przedmiot spółki ma wartość wyższą jak sto pięćdziesiąt franków.

Dowód ze świadków nie jest dopuszczalny przeciwko osnowie, i nad osnowę aktu spółki, ani względem tego co by przytaczano, że było mówione przed tym aktem, w czasie ta-

kowego i po nim, chociażby szło o sumę lub wartość mniejszą od stu pięćdziesięciu franków.

Por. art. 409 ust. post. sąd. cyw. 1864 r., zamieszczony w przypisie do art. 1341 niniejszego kodexu.

DZIAŁ II.

O rozmaitych rodzajach spółek.

1835. Spółki są ogólne lub szczególne.

ODDZIAŁ I.

O spółkach ogólnych.

1836. Dwa są różne rodzaje spółek ogólnych: spółka wszystkich majątków terażniejszych, i ogólna spółka zysków.

1837. Spółka wszystkich majątków terażniejszych jest ta, przez którą strony składają do wspólności wszystkie majątki ruchome i nieruchome, jakie obecnie posiadają, oraz korzyści, jakie będą mogły z nich osiągnąć.

Strony mogą także w niej objąć każdy inny rodzaj zysków; lecz majątki jakieby im mogły przybyć przez spadek, darowiznę lub zapis wchodzą do tej spółki tylko co do użytków: wszelkie zastrzeżenie dążące do wniesienia do spółki własności tych majątków jest zabronione, wyjąwszy między małżonkami, i z zastosowaniem się do tego, co względem nich jest postanowione.

1838. Ogólna spółka zysków obejmuje to wszystko, cokolwiek strony nabędą przez swój przemysł, pod jakimkolwiek bądź tytułem, w czasie trwania spółki: ruchomości, jakie każdy ze spółników posiada w czasie kontraktu, są także w niej objęte; lecz ich nieruchomości osobiste wchodzi do niej tylko co do użytków.

1839. Prosta umowa o spółkę ogólną zawarta bez żadnego innego objaśnienia, uważa się jedynie za ogólną spółkę zysków.

1840. Żadna spółka ogólna nie może być zawartą jak tylko między osobami nawzajem zdolnymi do darowania lub przyjmowania jedna od drugiej, i którym nie jest wzbronione zapewniać sobie korzyści na szkodę innych osób.

ODDZIAŁ II.

O spółce szczególnej.

1841. Spółka szczególna jest ta, która obejmuje pewne tylko rzeczy oznaczone, albo ich używanie, albo dochody pobrać się z nich mające.

1842. Kontrakt, przez który kilka osób stowarzyszą się, bądź dla oznaczonego przedsięwzięcia, bądź dla wykonywania pewnego rzemiosła lub powołania, jest także spółką szczególną.

D Z I A Ł III.

O zobowiązaniach spółników między sobą i względem osób trzecich.

O D D Z I A Ł I.

O zobowiązaniach spółników między sobą.

1843. Spółka rozpoczyna się z chwilą kontraktu, jeżeli ten inną epoki nie oznacza.

1844. Jeżeli nie ma umowy względem trwania spółki, uważa się za zawartą na całe życie spółników, pod ograniczeniem w artykule 1869 uczynioném; lub też, jeżeli idzie o interes, którego trwanie jest ograniczone, na cały czas, przez jaki ma trwać ten interes.

1845. Każdy spółnik jest dłużnikiem względem spółki co do tego wszystkiego, co do niej wnieść przyrzekł.

Jeżeli wkład ten ma za przedmiot rzecz co do tożsamości oznaczoną, a spółka została z niej sądownie wyzuta, spółnik obowiązany jest względem spółki do rąkojmi za tę rzecz, tak samo jak przedawca względem kupującego.

1846. Spółnik, który miał wnieść do spółki pewną sumę, i który tego nie uczynił, staje się, samem prawem i bez skargi, dłużnikiem procentów od tej sumy, licząc od dnia, w którym zapłaconą być miała.

Toż samo rozumie się o summach, jakie spółnik podniósł z kasy spółkowej, licząc od dnia, w którym je podniósł dla swojej korzyści osobistej.

1847. Spólnicy, którzy się zobowiązali wnieść do spółki swój przemysł, winni zdać spółce rachunek ze wszystkich zysków, jakie osiągnęli z przemysłu będącego przedmiotem tej spółki.

1848. Gdy jeden ze spółników jest, na swój osobisty rachunek, wierzycielem summy wymagalnej od osoby, która również dłużną jest spółce summe podobnie wymagalną, zarachowanie tego, co spółnik odbiera od takiego dłużnika, uczynione być powinno na wierzytelność spółki i jego własną w stosunku do obudwóch wierzytelności, a to chociażby spółnik w pokwitowaniu swoim całkowitą zapłatę zarachował na swoją wierzytelność osobistą: lecz jeżeli w pokwitowaniu swoim wyraził, że zarachowanie uczynione jest w całości na wierzytelność spółki, zastrzeżenie to wykonaniem zostanie.

1849. Jeżeli jeden ze spółników odebrał cały swój udział z wierzytelności wspólnej, i jeżeli dłużnik stał się później niewypłacalnym, spółnik ten obowiązany jest powrócić do masy wspólnej to co odebrał, chociażby pokwitował wyraźnie *co do swego udziału*.

1850. Każdy spółnik obowiązany jest względem spółki do wynagrodzenia szkód, jakie jój zrzucił przez swoją winę, i nie służy mu możność potrącania tych szkód z korzyściami, jakie przemysł jego mógł przynieść spółce w innych interesach.

1851. Jeżeli rzeczy, z których tylko użytki do spółki wniesione zostały, są przedmiotami pewnymi i co do tożsa-

mości oznaczonemi, i które się nie zużywają przez użycie, pozostają na niebezpieczeństwo spółnika właściciela.

Jeżeli rzeczy te zużywają się, jeżeli się pogorszają przez ich zachowanie, jeżeli przeznaczone były do sprzedaży, lub jeżeli weszły do spółki podług oszacowania w inwentarzu zamieszczonego, rzeczy te pozostają na niebezpieczeństwo spółki.

Jeżeli rzecz oszacowaną była, spółnik może dochodzić tylko summy, na jaką oszacowaną została.

1852. Spółnikowi służy skarga przeciwko spółce nie tylko co do summy, jakie na jej rzeczłożył, lecz nadto z powodu zobowiązań, jakie zaciągnął w dobrej wierze na interes spółki i z powodu niebezpieczeństw od zarządu jego nieodłącznych.

1853. Jeżeli akt spółki nie oznacza udziału każdego spółnika w stratach lub korzyściach, udział każdego jest stunkowy do jego wkładu do kapitału spółkowego.

Co się zaś tyczy spółnika, który wniósł do spółki swój tylko przemysł, udział jego w korzyściach lub stratach ustanawia się tak, jakby wkład jego wyrównywał wkładowi spółnika najmniej wnoszącego.

1854. Jeżeli spółnicy umówili się, że zdadzą się na jednego z nich lub trzeciego co do oznaczenia udziałów, oznaczenie to nie może być zaskarżane, chyba widocznie sprzeciwiało się słuszności.

Żadna skarga nie będzie już przyjęta w tym względzie, jeżeli upłynęło więcej jak trzy miesiące od chwili, w której strona, mniemająca się być pokrzywdzoną, dowiedziała się

o oznaczeniu udziału, lub jeżeli to oznaczenie udziału z jej strony zaczęło być wykonywane.

1855. Umowa zapewniająca jednemu ze spółników całość zysków jest nieważną.

Toż samo rozumie się o zastrzeżeniu uwalniającém od wszelkiego udziału w stratach, summy lub przedmioty wniesione do kapitału spółki przez jednego lub kilku spółników.

1856. Spółnik, któremu przez szczególny warunek kontraktu spółkowego oddany został zarząd, może przedsiębrać, bez względu na sprzeciwianie się innych spółników, wszelkie czynności należące do jego zarządu, byleby nie zachodziło podejscie.

Władza ta, dopóki trwa spółka, nie może być bez prawnej przyczyny odwołaną; lecz jeżeli nadaną została przez akt późniejszy od kontraktu spółkowego, jest odwołalną jak proste pełnomocnictwo.

1857. Gdy kilku spółnikom powierzono zarząd, a nie oznaczono ich czynności, i nie powiedziano, że jeden nie będzie mógł działać bez drugiego, każdy z nich oddzielnie przedsiębrać może wszelkie czynności tego zarządu.

1858. Jeżeli zastrzeżono, że jeden z zarządców nie będzie mógł nie działać bez drugiego, jeden z nich, bez nowej umowy, nie może działać pod nieobecność drugiego, chociażby ten ostatni był wówczas w niemożności wpływania do czynów zarządu.

1859. W braku zastrzeżeń szczególnych co do sposobu zarządu, trzymać się należy następujących prawideł:

1) Uważa się, że spółnicy nadali sobie wzajemnie moc zarządzania jeden za drugiego. To, co każdy z nich uczyni, jest ważne nawet co do udziału jego spółników, chociażby nie uzyskał ich zezwolenia; z zastrzeżeniem prawa tych ostatnich, lub każdego z nich, sprzeciwienia się czynności nim takowa dokonana została.

2) Każdy spółnik może używać rzeczy do spółki należących, byleby używał ich stosownie do ich przeznaczenia zwyczajem wskazanego, i byleby ich nie używał przeciwko interesowi spółki lub w sposób, któryby przeszkadzał jego spółnikom używania tychże rzeczy podług służącego im prawa.

3) Każdy spółnik ma prawo zobowiązać swoich spółników do ponoszenia z nim razem wydatków potrzebnych do zachowania rzeczy do spółki należących.

4) Jeden ze spółników, bez zezwolenia drugich, nie może wprowadzać nowych przemian w nieruchomościach należących do spółki, chociażby twierdził, iż są dla niej korzystne.

1860. Spółnik, który nie jest zarządcą, nie może zbywać ani obciążać zobowiązaniami rzeczy nawet ruchomych, do spółki należących.

1861. Każdy spółnik może, bez zezwolenia swoich spółników, przypuścić do udziału, jaki ma w spółce, trzecią osobę; nie może zaś, bez takowego zezwolenia, przypuścić ją do spółki, chociażby nawet zarządzał spółką.

O D D Z I A Ł II.

O zobowiązaniach spółników względem osób trzecich.

1862. W spółkach nie handlowych, spółnicy nie odpowiadają solidarnie za długi spółki i jeden ze spółników nie może zobowiązywać drugich, jeżeli przez nich do tego upoważnionym nie został.

1863. Spółnicy odpowiadają względem wierzyciela, z którym weszli w umowę, każdy w równej części, chociażby udział jednego z nich w spółce był mniejszy, jeżeli aktem zobowiązanie jego nie zostało wyraźnie ograniczone w stosunku tego ostatniego udziału.

1864. Zastrzeżenie, że zobowiązanie zawarte zostało na rzecz spółki, wiąże tylko spółnika umawiającego się, a nie innych, chyba ci ostatni dali mu do tego upoważnienie, lub chyba rzeczą na korzyść spółki obróconą została.

D Z I A Ł IV.**O rozmaitych sposobach, przez które kończy się spółka.**

1865. Spółka kończy się:

- 1) Przez upływ czasu, na jaki była zawartą;
- 2) Przez zniszczenie rzeczy, lub ukończenie interesu;
- 3) Przez śmierć naturalną któregośkolwiek ze spółników;

4) Przez śmierć cywilną, bezwłasnowolność lub niewypłacalność jednego z nich;

5) Przez objawienie woli jednego lub kilku z nich, że nie chcą już nadal należeć do spółki.

Por. postanowienia zamieszczone w przypisie do art. 718 niniejszego kodeksu.

1866. Przedłużenie spółki na czas oznaczony może być dowodzone jedynie przez pismo opatrzone temiż samemi formami jak kontrakt spółki.

1867. Gdy jeden ze spółników przyrzekł wnieść do wspólności własność jakiej rzeczy, utrata jęj, nastąpiona przed dokonaniem jęj wniesienia, pociąga za sobą rozwiązanie spółki względem wszystkich spółników.

Spółka podobnież w każdym przypadku rozwiązuje się przez utratę rzeczy, gdy samo jęj używanie zapewnione było spółce, a własność rzeczy pozostała przy spółniku.

Lecz spółka nie zrywa się przez utratę rzeczy, której własność została już wniesioną do spółki.

1868. Jeżeli zastrzeżono, że na przypadek śmierci jednego ze spółników, spółka będzie nadal prowadzoną z jego następcą, lub tylko między spółnikami przy życiu pozostałemi, rozporządzenia takie będą wykonane w tym ostatnim przypadku, spadkobierca zmarłego ma tylko prawo żądać podziału spółki, przy względzie na jęj położenie w chwili zgonu i bierze udział w prawach późniejszych, o tyle tylko, o ile takowe są koniecznym następstwem tego, co zaszło przed śmiercią spółnika, po którym dziedziczy.

1869. Rozwiązanie spółki z woli jednęj ze stron znajduje zastosowanie tylko co do spółek, których trwanie jest

nieograniczone, i dokonywa się przez zrzeczenie się wręczone wszystkim spółnikom, byleby zrzeczenie to uczynione było w dobrej wierze i nie było uczynione nie w porę.

1870. Zrzeczenie się nie jest w dobrej wierze uczynione, gdy spółnik zrzeka się, w celu przywłaszczenia sobie samemu korzyści, jaką spółnicy zamierzili osiągnąć wspólnie.

Zrzeczenie się jest nie w porę, gdy rzeczy nie są już w całości, i gdy spółce zależy na tém, ażeby rozwiązanie jój odłożoném zostało.

1871. Rozwiązania spółek, zawartych na pewien przeciąg czasu, nie może żądać jeden ze spółników przed terminem umówionym, chybaby miał do tego słuszne powody, jak na przykład gdy jeden ze spółników uchybia swoim zobowiązaniom, lub gdy niemoc ciągła czyni go niezdolnym do załatwiania interesów spółki, lub w innych podobnych przypadkach, których zasadność i ważność ocenieniu Sądu jest pozostawiona.

1872. Prawidła odnoszące się do działu spadku, do formy tego działu, i do zobowiązań, które z niego wynikają między współspadkobiercami, stosują się do działu między spółnikami.

Rozporządzenia odnoszące się do spółek handlowych.

1873. Rozporządzenia niniejszego Tytułu odnoszą się do spółek handlowych w tém tylko, co nie jest przeciwne prawom i zwyczajom handlowym.

T Y T U Ł X.

O pożyczce.

1874. Dwa są rodzaje pożyczki:

Pożyczka rzeczy, których można używać bez ich zniszczenia,

I pożyczka rzeczy, które się zużywają przez ich używanie.

Pierwszy rodzaj zowie się *pożyczką do używania* czyli *użyczeniem*;

Drugi zowie się *pożyczką na zużycie*, lub po prostu *pożyczką*.

DZIAŁ I.

O pożyczce dla używania czyli o użyczeniu.

ODDZIAŁ I.

O naturze użyczenia.

1875. Pożyczka dla używania czyli użyczenie jest kontrakt, przez który jedna ze stron daje drugiej pewną rzecz do jej używania, pod obowiązkiem, aby biorący oddał ją po jej użyciu.

1876. Pożyczka ta z istoty swój jest darmo.

1877. Użyczający pozostaje właścicielem rzeczy użyczonej.

1878. Wszystkie rzeczy zbywalne i nie zużywające się przez użycie, mogą być przedmiotem téj umowy.

1879. Zobowiązania wypływające z użyczenia przechodzą na spadkobierców tak użyczającego jak i biorącego sposobem użyczenia.

Lecz jeżeli użyczono jedynie ze względu na biorącego sposobem użyczenia i dla niego osobiście, wówczas spadkobiercy jego nie mogą nadal używać rzeczy użyczonej.

ODDZIAŁ II.

O obowiązkach biorącego dla używania.

1880. Biorący dla używania obowiązany jest jako dobry ojciec rodziny strzedz i zachować rzecz użyczoną. Może ję używać jedynie w sposób odpowiedni jęj naturze lub umową oznaczony; wszystko to pod karą wynagrodzenia szkód i strat, jeżeli takowe się należą.

1881. Jeżeli biorący dla używania używa rzecz w inny sposób lub przez czas dłuższy, niżeli był powinien, staje się odpowiedzialnym za utratę, nawet z przypadku losowego następną.

1882. Jeżeli rzecz użyczona zginie w skutek wypadku losowego, od którego biorący do używania mógł ją ochro-

nić używając swój własnej rzeczy, lub jeżeli, mogąc zachować jedną tylko z nich, przeniósł swą własną, odpowiedzialnym jest za utratę drugiej.

1883. Jeżeli rzecz była oszacowaną przy użyczeniu, strata, o ile nastąpi, nawet w skutek wypadku losowego, ciąży biorącego dla używania, chyba istniała przeciwna umowa.

1884. Jeżeli rzecz pogorsza się przez sam skutek użycia, na które była użyczoną i bez żadnej winy biorącego dla używania, tenże nie odpowiada za pogorszenie.

1885. Biorący dla używania nie może zatrzymywać rzeczy w celu potrącenia z tém co mu winien użyczający.

1886. Jeżeli ten, komu rzecz użyczoną została, dla używania jój poczynił jakie wydatki, nie może żądać ich zwrotu.

1887. Jeżeli kilku łącznie wzięło dla używania rzecz jedną i tę samą, odpowiadają solidarnie za nią użyczającemu.

ODDZIAŁ III.

O obowiązkach użyczającego.

1888. Użyczający nie może odebrać rzeczy użyczonj, jak po upływie umówionego terminu, albo w braku umowy, dopiero po użyciu téj rzeczy na cel, na jaki użyczoną była.

1889. Jednakże jeżeli w ciągu czasu, lub też za nim potrzeba biorącego dla używania ustala, dla użyczającego rzecz nagle i nieprzewidzianie staje się potrzebną, sędzia może stosownie do okoliczności, zobowiązać biorącego do jej oddania.

1890. Jeżeli w ciągu trwania użyczenia, biorący dla używania zmaszony był, celem zachowania rzeczy, do jakiego wydatku nadzwyczajnego, potrzebnego, i tak nagłego, iż nie mógł o nim uprzedzić użyczającego, ten ostatni zostaje w obowiązku powrócenia mu wydatku.

1891. Jeżeli rzecz użyczona ma wady takie, iż zrządzić może szkodę temu, który jej używa, użyczający jest odpowiedzialnym, jeżeli znał wady, a nie ostrzegł o nich biorącego dla używania.

DZIAŁ II.

O pożyczce na zużycie czyli o pożyczce prostéj.

ODDZIAŁ I.

O naturze pożyczki na zużycie.

1892. Pożyczka na zużycie jest kontrakt, przez który jedna ze stron daje drugiej pewną ilość rzeczy zużywających się przez używanie pod obowiązkiem, ażeby ta ostatnia oddała jej tyleż, takiego samego gatunku i takiejże jakości.

1893. Skutkiem téj pożyczki, biorący staje się właścicielem rzeczy pożyczonéj i strata, w jakikolwiek sposób nastąpi, do niego się odnosi.

1894. Nie można pod tytułem pożyczki na zużycie dawać rzeczy, które, aczkolwiek są tego samego gatunku, jednakże różnią się w jednostkach, jak na przykład zwierzęta; wówczas zachodzi użyczenie.

1895. Zobowiązanie wynikające z pożyczki w pieniądzech, jest zawsze tylko zobowiązaniem co do summy liczebnie w kontrakcie wyrażonéj.

Jeżeli nastąpiło zwiększenie lub zmniejszenie wartości gatunków monet przed epoką zapłaty, dłużnik oddać powinien pożyczoną summę liczebną, i winien oddać tylko tę summę w gatunkach mających kurs w chwili zapłaty.

1896. Prawidło objęte poprzedzającym artykułem nie znajduje zastosowania, jeżeli pożyczka udzieloną była w sztabach.

1897. Jeżeli daną była pożyczka w sztabach lub artykułach żywności, dłużnik, bez względu na powiększenie się, lub zmniejszenie ich ceny, obowiązany jest zawsze oddać taką samą ilość i jakość, i nie więcej nad to.

ODDZIAŁ II.

O zobowiązaniach dającego pożyczkę.

1898. W pożyczce na zużycie, dającego pożyczkę cięży odpowiedzialność oznaczona w art. 1891 co do użyczenia.

1899. Dający pożyczkę nie może przed terminem umówionym żądać oddania rzeczy wypożyczonych.

1900. Jeżeli termin oddania nie był oznaczony, Sędzia może biorącemu pożyczkę oznaczyć termin stosownie do okoliczności.

1901. Jeżeli się jedynie umówiono, że biorący pożyczkę zapłaci wtedy jak będzie mógł, lub gdy będzie miał środki ku temu, Sędzia oznaczy mu termin zapłaty stosownie do okoliczności.

ODDZIAŁ III.

O obowiązkach biorącego pożyczkę.

1902. Biorący pożyczkę obowiązany jest oddać rzeczy mu wypożyczone w takiej samej ilości i jakości, oraz w terminie umówionym.

1903. Jeżeli jest w niemożności uczynić temu zadość, powinien zapłacić ich wartość, mając na względzie czas i miejsce, w których rzecz miała być oddaną odpowiednio do umowy.

Jeżeli rzeczony termin i miejsce nie były oznaczone, zapłata uskutecznia się podług ceny w czasie i w miejscu, w których pożyczka zaciągniętą była.

1904. Jeżeli biorący pożyczkę nie oddaje pożyczonych rzeczy lub ich wartości w terminie umówionym, obowiązany jest płacić procent od dnia skargi do Sądu.

DZIAŁ III.

O pożyczce na procent.

1905. Wolno jest zastrzegać procenta od prostej pożyczki bądź pieniędzy, bądź artykułów żywności, lub innych rzeczy ruchomych.

1906. Biorący pożyczkę, który zapłacił procenta nie zastrzeżone, nie może żądać ich zwrotu, ani też zarachowywać ich na kapitał.

1907. Procent jest albo prawny, albo umowny. Procent prawny oznaczony jest przez prawo. Procent umowny może przewyższać procent prawny, ilekroć prawo tego nie zabrania.

Stopa procentu umownego powinna być piśmiennie oznaczoną.

a) Ustawa Sejmowa 16 Grudnia 1811 r. (Dz. Pr. Ks. Warsz. T. IV, str. 19):

§ 1. W stosunku do powyższego art. 1907 Kodexu Napoleona, wysokość procentu prawnego ustanawia się w czynnościach cywilnych po pięć od sta, a na sześć od sta w czynnościach handlowych.

§ 2. Procenta niższe od pięć od sta przez zapisy zapewnione na stałe fundusze, w swojej mocy zachowują się.

§ 3. Procent umowny nie może przez Sąd przysądzonym być wyżej jak procent prawny.

§ 4. Ustawa niniejsza nie rozciąga się do umów, zawartych przed jej ogłoszeniem.

Ustawa Sejmowa z d. 14 (26) Kwietnia 1818 r.
(D. P. T. IV, str. 409):

art. 1. Ustawa Sejmu Księstwa Warszawskiego z d. 16 Grudnia 1811 r., stanowiąca wysokość procentu, w swój zostaje mocy.

art. 2. Przepisy jednak artykułu trzeciego w związku z czwartym teje ustawy, zastosowanemi będą w ten sposób:

a) Procent przez rzezoną ustawę umówiony, podług umowy przysądzonym być ma, do dnia ogłoszenia teje ustawy; jeżeli prawa tej epoki, w której umowa zawartą była, pozwalały wyższego procentu nad 5 od 100.

b) Od dnia zaś ogłoszenia teje ustawy, procent dawniej umówiony w żadnym przypadku nie może być nad 5 od 100 przysądzony; ale zwrotu już zapłaconego wyższego procentu żądać nie wolno.

b) Postan. Kom. Urz., 1 (13) Grudnia 1867 roku.

(Dz. Pr. T. LXVII. str. 354):

W wykonaniu NAJWYŻSZEGO Rozkazu, zapadłego w dniu 16 Listopada r. b. 1867, na postanowieniu b. Rady Administracyjnej Królestwa, Komitet Urządzący, w miejsce uchylonego paragrafu 21 NAJWYŻEJ zatwierdzonej w dniu 17 (29) Stycznia 1828 r., Ustawy Banku Polskiego, postanowił i stanowi:

art. 1. Procent od eskonty wexli, Bank oznacza w miarę potrzeby, odpowiednio do okoliczności handlowych. O wysokości naznaczonego za eskontę procentu, Bank ogłasza w gazetach Warszawskich i wywiesza ogłoszenie na Warszawskiej giełdzie dla wiadomości publicznej.

art. 2. Wysokość procentu od pożyczek udzielanych na zastaw papierów procentowych i od otwartych przez Bank kredytów na wexle z hypoteczném bezpieczeństwem, jako też od pożyczek na zastaw towarów, wyrobów i produktów, ma być naznaczaną w zastosowaniu się do wysokości procentu od eskonty.

art. 3. Wykonanie niniejszego postanowienia, które zamieszczone być ma, w Dzienniku Praw, porucza się Prezesowi Banku Polskiego.

Kodex kar gł. i popr. 1866 r.

art. 1707. Ktoby wyższe niż prawo dozwala procenta od wypożyczonych pieniędzy pobierał, ulegnie:

za pierwszym razem, karze pieniężnej nie wyższej od potrójnej wysokości lichwy przez niego pobranęj;

za drugim, oprócz wyżej oznaczonej kary pieniężnej, aresztowi od trzech tygodni do trzech miesięcy;

a za trzecim, oprócz takiejże kary pieniężnej, osadzeniu w więzy od miesiący ośmiu do roku jednego i czterech miesięcy.

1908. Pokwitowanie z kapitału, dane bez zastrzeżenia procentów, stanowi domniemanie ich zapłaty i skutkuje uwolnienie od nich.

1909. Można sobie zastrzedz procent za pewien kapitał, którego zwrotu dający pożyczkę zrzeka się.

W tym przypadku pożyczka przyjmuje nazwisko ustanowienia renty.

1910. Ta renta ustanowioną być może w dwojaki sposób, albo wieczyście, albo dożywotnie.

1911. Renta wieczyście ustanowiona z istoty swojej jest spłacalna.

Strony mogą się tylko umówić, że spłata nie może nastąpić przed upływem pewnego czasu, który nie może przenosić lat dziesięciu, lub bez zawiadomienia wierzyciela w terminie do wypowiedzenia, który strony oznaczyły.

1912. Dłużnik renty wieczystej zmuszonym być może do spłaty:

1) Jeżeli przestaje wypełniać zobowiązania swoje przez lat dwa;

2) Jeżeli dającemu pożyczkę nie dostarcza bezpieczeństwa przyrzeczonego w kontrakcie.

1913. Kapitał renty wieczystej staje się również wymagalnym w przypadku upadłości lub niewypłacalności dłużnika.

1914. Prawidła dotyczące się rent dożywotnich ustanowione są w Tytule o *kontraktach losowych*.

T Y T U Ł X I.

● składzie i sekwestrze.

D Z I A Ł I.

O składzie w ogólności i o różnych jego rodzajach.

1915. Skład w ogólności jest akt, przez który kto przyjmuje rzecz cudzą pod obowiązkiem strzeżenia jój i zwrotu w naturze.

1916. Dwa są rodzaje składu: skład właściwy i sekwestr.

D Z I A Ł II.

O składzie właściwym.

O D D Z I A Ł I.

O naturze i istocie kontraktu składu.

1917. Skład właściwy jest kontrakt z istoty swojej darmy.

1918. Może mieć za przedmiot jedynie tylko rzeczy ruchome.

1919. Uważa się za zupełny jedynie tylko przez rzeczywiste lub fikcyjne wydanie rzeczy złożonej.

Wydanie fikcyjne jest wystarczającym, gdy przyjmujący skład jest już pod jakimkolwiek bądź innym tytułem, w posiadaniu rzeczy, którą zgodzono się pozostawić mu pod tytułem składu.

1920. Skład jest dobrowolny lub konieczny.

ODDZIAŁ II.

O składzie dobrowolnym.

1921. Skład dobrowolny tworzy się przez wzajemne zezwolenie osoby skład czyniącej i takowy przyjmującej.

1922. Skład dobrowolny może być należycie uskuteczniiony jedynie tylko przez właściciela rzeczy złożonej, lub za jego zezwoleniem wyraźnym lub milczącym.

1923. Skład dobrowolny winien być udowodniony pismem. Dowód ze świadków nie będzie co do niego przyjęty na wartość przewyższającą sto pięćdziesiąt franków.

Por. art. 409 ust. post. sąd. cyw. 1864 r., zamieszczony w przypisie do art. 1341 niniejszego kodexu.

1924. Gdy skład, przenoszący sto pięćdziesiąt franków, nie jest przez pismo udowodniony, temu, który jest skarżony jako skład przyjmujący, daną będzie wiara na jego

oświadczenie, bądź co do samego czynu składu, bądź co do rzeczy, która przedmiot jego stanowiła, bądź co do czynu zwrotu rzeczy złożonej.

Por. art. 409 ust. post. sąd. cyw. 1864 r., zamieszczony w przypisie do art. 1341 niniejszego kodexu.

1925. Skład dobrowolny nie może mieć miejsca jak tylko między osobami zdolnymi do kontraktowania.

Jeżeli jednakże osoba zdolna do kontraktowania, przyjmuje skład przez osobę niezdolną uczyniony, wówczas ulega wszystkim zobowiązaniom przyjmującego skład rzeczywiście: może być pociągana przez opiekuna lub zarządcę majątku osoby, która skład uczyniła.

1926. Jeżeli skład uczyniony został przez osobę zdolną u osoby niezdolnej, osoba, która skład czyniła, ma tylko skargę o odzyskanie rzeczy złożonej, dopóki takowa w ręku skład przyjmującego istnieje, lub skargę o zwrot téj wartości, jaka obróconą została na korzyść tego ostatniego.

ODDZIAŁ III.

O obowiązkach skład przyjmującego.

1927. Przyjmujący skład powinienłożyć w strzeżeniu rzeczy złożonej też same starania, jakiełoży w strzeżeniu rzeczy do niego należących.

1928. Rozporządzenie artykułu poprzedzającego winno być stosowane z większą surowością:

1) Jeżeli przyjmujący skład sam się ofiarował z przyjęciem takowego;

- 2) Jeżeli zastrzegł sobie wynagrodzenie za dozór składu;
- 3) Jeżeli skład uczyniony został wyłącznie w interesie przyjmującego;
- 4) Jeżeli zaszła wyraźna umowa, że przyjmujący skład, odpowiadać będzie za wszelką winę.

1929. Przyjmujący skład w żadnym przypadku nie jest odpowiedzialnym za wypadki siły większej, chyba by był postawiony w stanie opóźnienia co do zwrotu rzeczy na skład powierzony.

1930. Nie może używać rzeczy na skład sobie oddanej, bez wyraźnego lub domniemanego zezwolenia skład czyniącego.

1931. Nie powinien starać się dowiedzieć jakie rzeczy na skład zostały mu oddane, jeżeli były mu powierzone w skrzyni zamkniętej, lub w zapieczętowanej kopercie.

1932. Przyjmujący skład obowiązany jest oddać też samą rzecz jaką otrzymał.

I tak, skład w brzęczącej monecie winien być oddany w tych samych gatunkach monety, w jakich był uczyniony, bez względu na powiększenie lub zmniejszenie ich wartości.

1933. Przyjmujący skład obowiązany jest oddać rzecz złożoną w takim stanie, w jakim się w chwili zwrotu znajduje. Uszkodzenia, nie z jego czynu nastąpione, ponosi skład czyniący.

1934. Przyjmujący skład, który pozbawiony został rzeczy skutkiem siły większej, i który w jej miejsce cenę

takowej lub cokolwiek innego otrzymał, powrócić powinien to, co w zamian otrzymał.

1935. Spadkobierca skład przyjmującego, który w dobrej wierze sprzedał rzecz, nie wiedząc, że była na skład oddaną, obowiązany jest oddać jedynie cenę przez siebie otrzymaną, lub odstąpić skargę, jaka mu służy przeciwko nabywcy, jeżeli ceny nie otrzymał.

1936. Jeżeli rzecz na skład złożona przyniosła dochody, przez przyjmującego skład pobrane, tenże obowiązany jest je zwrócić. Przyjmujący skład nie jest obowiązany płacić procentów od złożonych pieniędzy, jak tylko od dnia postawienia go w stanie opóźnienia co do zwrotu.

1937. Przyjmujący skład winien zwrócić rzecz złożoną temu tylko, kto mu ją powierzył, albo temu, w czyjem imieniu skład był uczyniony, albo też temu, kto do odebrania go był wskazany.

1938. Nie może od tego, który skład uczynił, żądać dowodu, że był właścicielem rzeczy złożonej.

Jednakże, jeżeli wykryje, iż rzecz została skradzioną i kto jest jej rzeczywistym właścicielem, winien jest donieść temu ostatniemu o uczynionym u siebie składzie, wzywając go zarazem, ażeby go poszukiwał w terminie oznaczonym i dostatecznym.

Jeżeli ten, komu doniesiono, zaniedbuje poszukiwania składu, przyjmujący go ważnie jest uwolniony przez wydanie temu, od kogo otrzymał.

1939. W przypadku śmierci naturalnej lub cywilnej, osoby skład czyniącej, rzecz złożona oddaną być może tylko jej spadkobiercy.

Jeżeli jest kilku spadkobierców, winna być oddaną każdemu z nich w części i udziale dla nich przypadających.

Jeżeli rzecz złożona jest niepodzielna, spadkobiercy ugodzić się powinni między sobą co do jej odebrania.

Por. postanowienia zamieszczone w przypisie do art. 718 niniejszego kodeksu.

1940. Jeżeli osoba skład czyniąca zmieniła stan; na przykład, jeżeli kobieta, wolna w chwili uczynionego składu, poszła następnie za męża i znajduje się pod władzą męża; jeżeli pełnoletni czyniący skład, uznanym zostanie za bezwłaśnowolnego; we wszystkich tych przypadkach i innych podobnych, skład zwróconym być może, jedynie tylko temu, kto zarządza prawami i majątkiem osób, które skład uczyniły.

1941. Jeżeli skład dopełniony został przez opiekuna, męża lub zarządcę, w jednym z tych przymiotów, takowy zwróconym być może jedynie osobie, którą taki opiekun, mąż lub zarządca przedstawiał, jeżeli ich zarząd skończył się.

1942. Jeżeli kontrakt składu oznacza miejsce, w którym zwrot dopełnionym być powinien, przyjmujący skład ma obowiązek dostawić tamże rzecz złożoną. Jeżeli są koszty przewozu, takowe ciężą skład czyniącego.

1943. Jeżeli umowa nie oznacza miejsca zwrotu, takowy nastąpić powinien w miejscu uczynionego składu.

1944. Skład powinien być zwrócony czyniącemu takowy, skoro tylko tego zażąda, chociażby nawet kontrakt oznaczył termin pewny do zwrotu, wyjąwszy, gdyby u skład przyjmującego położony został areszt lub zaszło zapowiedzenie co do zwrotu i przeniesienia rzeczy złożonej.

1945. Skład przyjmujący nierzetelny, nie może być dopuszczonym do dobrodziejstwa ustąpienia majątku.

1946. Wszelkie zobowiązania skład przyjmującego ustają, jeżeli odkryje i udowodni, że on sam jest właścicielem rzeczy złożonej.

O D D Z I A Ł I V.

O zobowiązaniach osoby skład czyniącej.

1947. Osoba skład czyniąca obowiązana jest powrócić przyjmującemu go wydatki, jakie poczynił w celu zachowania rzeczy złożonej, i wynagrodzić mu wszelkie straty, jakie skład mógł mu zrzędzić.

1948. Przyjmujący skład może takowy zatrzymać aż do zupełnego uiszczenia tego, co mu się z powodu składu należy.

O D D Z I A Ł V.

O składzie koniecznym.

1949. Skład konieczny jest ten, do którego zmusił jaki wypadek, jako to: pożar, zawalenie się, rabunek, rozbięcie się statku, lub inne nieprzewidziane zdarzenie.

1950. Dowód ze świadków dopuszczalny jest co do składu koniecznego nawet wtenczas, gdy idzie o wartość większą nad sto pięćdziesiąt franków.

Por. art. 409 ust. post. sąd. cyw. 1864 r., zamieszczony w przypisie do art. 1341 niniejszego kodexu.

1951. Zresztą do składu koniecznego stosują się wszystkie przepisy powyżej wymienione.

1952. Utrzymujący zajazdy lub hotele odpowiedzialni są jako skład przyjmujący za rzeczy wniesione przez podróżnego, który u nich mieszka; skład takich rzeczy należy uważać za skład konieczny.

1953. Odpowiedzialni są za kradzież lub uszkodzenie przedmiotów podróżnego, czy kradzież była popełniona lub uszkodzenie zrządzone przez służących lub zawiadowców zajazdu lub hotelu, czy też przez ludzi obcych przychodnich.

1954. Nie odpowiadają za kradzieże popełnione zbrojną ręką lub inną siłą większą.

D Z I A Ł III.

O sekwestrze.

O D D Z I A Ł I.

O różnych rodzajach sekwestru.

1955. Sekwestr jest umowny lub sądowy.

O D D Z I A Ł II.

O s e k w e s t r z e u m o w n y m .

1956. Sekwestr umowny jest składem rzeczy sporniej uczynionym przez jedną lub więcej osób do rąk trzeciego, który zobowiązuje się oddać ją, po ukończonym sporze, temu, komu takowa przysądzoną zostanie.

1957. Sekwestr może nie być darmym.

1958. Jeżeli jest darmy, ulega prawidłom o składzie właściwym, z różnicami jednak niżej wyrażonemi.

1959. Sekwestr może mieć za przedmiot, nie tylko rzeczy ruchome, lecz nawet i nieruchome.

1960. Przyjmujący sekwestr nie może być od niego uwolnionym przed ukończeniem sporu, chyba za zezwoleniem wszystkich stron interesowanych, lub z przyczyny za ważną osądzonęj.

O D D Z I A Ł III.

O s e k w e s t r z e c z y l i s k ł a d z i e s ą d o w y m .

Post. o zast. ust. sąd. do Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r.

art. 151. Jeżeli przedmiotem poszukiwania jest prawo własności majątku nieruchomego, nie mającego urządzonej hypoteki, lub majątku ruchomego, zabezpieczenie tego poszukiwania, na majątku nieruchomym, nastąpi przez zakaz zbywania takowego do czasu ukończenia sprawy, a na majątku ruchomym, — przez położenie na nim aresztu, jeżeli tylko sąd nie uzna za konieczne nakazać sekwestr ule-

gającego sporowi majątku (tak nieruchomego jak i ruchomego) na mocy ustępu 2 art. 1961 kodeksu cywilnego.

art. 156. Sekwestr nakazanym będzie podług przepisów zamieszczonych, w artykułach 1961—1963 Księgi III-ciej Kodeksu cywilnego.

1961. Sąd nakazać może sekwestr :

- 1) Ruchomości zajętych dłużnikowi;
- 2) Nieruchomości lub rzeczy ruchomej, której własność lub posiadanie jest sporne między dwiema lub więcej osobami;
- 3) Rzeczy, jakie dłużnik ofiaruje dla uwolnienia się.

1962. Ustanowienie dozorey sądowego tworzy wzajemne zobowiązania pomiędzy zajmującym i dozorcą. Dozorca powinien łożyć dla zachowania rzeczy zajętych starania dobrego ojca rodziny.

Powinien je przedstawić bądź za pokwitowaniem zajmującego dla sprzedaży, bądź też stronie, przeciwko której egzekucya prowadzona była, na przypadek zniesienia zajęcia.

Zobowiązanie zajmującego polega na zapłaceniu dozorey wynagrodzenia przez prawo ustanowionego.

1963. Sekwestr sądowy powierza się albo osobie, na którą się strony interesowane zgodziły, albo też osobie z urzędu przez Sąd wyznaczonęj.

W jednym i drugim przypadku, osoba, której rzecz powierzona została, poddana jest wszelkim zobowiązaniom wynikającym z sekwestru umownego.

T Y T U Ł X I I.

○ kontraktach losowych.

1964. Kontrakt losowy jest umowa wzajemna, której skutki eo do korzyści i strat, bądź dla wszystkich stron, bądź dla jednej lub kilku z nich, zawisłemi są od wypadku niepewnego.

Takimi są:

Kontrakt ubezpieczenia;

Pożyczka losowa morska;

Gra i zakład;

Kontrakt renty dożywotniej.

Dwa pierwsze kontrakty ulegają przepisom prawa morskigo.

Art. 311—396 Kodexu Handlowego.

D Z I A Ł I.

O grze i zakładzie.

1965. Prawo nie dopuszcza żadnej skargi o dług z gry lub o uiszczenie zakładu.

1966. Gry służące do ćwiczenia się w robieniu broń, wyścigi piesze lub konne, wyścigi na wozach, gra w piłkę i inne podobne gry, dążące do nabycia zręczności i ćwiczenia ciała, wyłączone są od powyższego rozporządzenia.

Jednakże Trybunał może odrzucić skargę, jeżeli mu się summa zbyt wielką wydaje.

1967. W żadnym przypadku przegrywający nie może żądać zwrotu tego, co dobrowolnie zapłacił, chyba że ze strony wygrywającego zachodził podstęp, podejście lub oszustwo.

D Z I A Ł II.

O kontrakcie renty dożywotniej.

ODDZIAŁ I.

O warunkach wymaganych do ważności kontraktu.

1968. Renta dożywotnia może być ustanowiona pod tytułem obciążliwym, albo w zamian summy pieniężnej, albo rzeczy ruchomej, dającej się ocenić, albo nieruchomości.

1969. Renta dożywotnia może być także ustanowiona, pod tytułem darmym, przez darowiznę między żyjącymi albo przez testament. Powinna być wówczas opatrzoną formami prawem wymaganymi.

1970. W przypadku artykułu poprzedzającego, renta dożywotnia ulega zmniejszeniu, jeżeli przewyższa to, czém

rozporządzać wolno: jest nieważną, jeżeli ustanowioną została na korzyść osoby niezdolnej do przyjmowania.

1971. Renta dożywotnia ustanowiona być może, bądź na głowę tego, który cenę za nią dostarczył, bądź też na głowę trzeciego, który nie ma żadnego prawa do użytkowania z niej.

1972. Renta dożywotnia może być ustanowioną na głowę jednej lub więcej osób.

1973. Może być ustanowioną na korzyść trzeciego, chociażby jej cena przez kogo innego dostarczoną była.

W tym ostatnim przypadku, jakkolwiek nosi charakter szkodliwości, nie jest jednak poddaną formom dla darowizn wymaganym; z zastrzeżeniem przypadków zmniejszenia i nieważności, w artykule 1970 wyrażonych.

1974. Wszelki kontrakt renty dożywotniej ustanowionej na głowę osoby, która już w dniu kontraktu nie żyła, żadnego nie ma skutku.

1975. Toż samo ma miejsce co do kontraktu ustanawiającego rentę na głowę osoby dotkniętej chorobą, na którą zmarła w ciągu dni dwudziestu od daty kontraktu.

1976. Renta dożywotnia może być ustanowioną na taką stopę, jaką się podoba stronom kontraktującym oznaczyć.

O D D Z I A Ł II.

O skutkach kontraktu między stronami kontraktującymi.

1977. Ten, na korzyść którego renta dożywotnia ustanowiona została za pewną cenę, może żądać rozwiązania kontraktu, jeżeli ustanawiający rentę nie daje bezpieczeństwa zastrzeżonego co do jej wykonania.

1978. Samo uchybienie w wypłacie rat od renty nie upoważnia tego, na którego korzyść renta ustanowiona była, do żądania zwrotu kapitału lub do powrócenia do nieruchomości przez siebie zbytej; ma tylko prawo zająć i wystawić na sprzedaż majątki swojego dłużnika, oraz wyjednać nakazanie lub zezwolenie, iżby z ceny sprzedażnej użytą została summa, od którejby procent wystarczał na pokrycie rat od renty.

1979. Ustanawiający nie może uwolnić się od płacenia rat od renty, ofiarując zwrócić kapitał i zrzekając się zwrotu rat uiszczonych; zostaje w obowiązku płacenia rat od renty przez całe życie osoby lub osób, na których głowę renta ustanowiona była, bez względu na trwanie życia tych osób, i jakkolwiekby płacenie tychże rat mogło się stać uciążliwem.

1980. Właściciel renty dożywotniej nabywa raty od niej przypadające w stosunku do liczby dni, jakie przeżył.

Jeżeli jednak umówiono się, że raty uiszczane będą z góry, rata, która miała być uiszczoną, nabyta jest od dnia, w którym jej wypłata powinna była nastąpić.

1981. Nie wolno zastrzegać, iż renta dożywotnia ulegać nie będzie zajęciu, chyba ustanowioną była pod tytułem darmym.

1982. Renta dożywotnia nie ustaje ze śmiercią cywilną właściciela; wypłata jęj powinna być dopełnianą przez ciąg jego życia naturalnego.

Por. postanowienia zamieszczone w przypisie do art. 718 niniejszego kodexu.

1983. Właściciel renty dożywotniej nie może żądać rat inaczej, jak za udowodnieniem swojego istnienia, lub istnienia osoby, na głowę której renta ustanowioną została.

T Y T U Ł XIII.

● pełnomocnictwie.

DZIAŁ I.

O naturze i formie pełnomocnictwa.

1984. Pełnomocnictwo lub umocowanie jest akt, przez który jedna osoba daje drugiej moc uczynienia czego za modawcę w jego imieniu.

Kontrakt tworzy się dopiero przez przyjęcie ze strony pełnomocnika.

1985. Pełnomocnictwo dane być może albo przez akt publiczny, albo przez pismo z podpisem prywatnym, a nawet

przez list. Może być także udzielone ustnie; lecz dowód na to przez świadków nie może być dopuszczonym, jak z zastosowaniem się do Tytułu *O kontraktach czyli zobowiązaniach umownych w ogólności*.

Przyjęcie pełnomocnictwa może być także milczące i wypływać z wykonania go przez pełnomocnika.

1986. Pełnomocnictwo jest darne, jeżeli nie zaszła przeciwna umowa.

1987. Jest albo szczególne i do jednego interesu lub pewnych tylko interesów, albo ogólne i do wszystkich interesów moedawcy.

1988. Pełnomocnictwo w wyrazach ogólnych udzielone obejmuje jedynie czyny zarządu.

Jeżeli idzie o zbycie lub obciążenie hipoteką, lub o inny akt własności, pełnomocnictwo powinno być wyraźne.

1989. Pełnomocnik nie może nic czynić nad to, co w jego pełnomocnictwie jest objęte: władza zawierania układów pojednawczych, nie obejmuje władzy zapisania się na sąd polubowny.

1990. Kobięty i małoletni usamowolnieni mogą być wybieranemi za pełnomocników; lecz moedawcy służy skarga przeciwko małoletniemu pełnomocnikowi, jedynie tylko podług prawideł ogólnych odnoszących się do zobowiązań małoletnich, a przeciwko kobiecie zamężnej, która pełnomocnictwo przyjęła bez upoważnienia męża, jedynie tylko podług

przepisów wskazanych W Tytule o umowie przedślubnej i o wzajemnych prawach małżonków.

Art. 473—480, 184 ust. 2, 191—193, 207, 213—216, 218, 221, 222 i 228 Kodexu Cyw. Król. Polsk. 1825 roku.

DZIAŁ II.

O zobowiązaniach pełnomocnika.

1991. Pełnomocnik obowiązany jest wykonywać pełnomocnictwo dopóki go takowe ciąży, i odpowiada za szkody i straty, jakieby z niewykonania go wyniknąć mogły.

Obowiązany jest również ukończyć rzecz rozpoczętą już w chwili śmierci miodawcy, jeżeli zachodzi niebezpieczeństwo w opóźnieniu.

1992. Pełnomocnik odpowiada nie tylko za podstęp, lecz i za uchybienia, jakich się dopuszcza w swoim zarządzie.

Jednakże odpowiedzialność za uchybienia stosuje się mniej surowo do tego, czyje pełnomocnictwo jest darne, jak do tego kto otrzymuje wynagrodzenie.

1993. Każdy pełnomocnik obowiązany jest zdać rachunek ze swojego zarządu i wyrachować się miodawcy z tego wszystkiego, co na skutek pełnomocnictwa otrzymał, chociażby to, co otrzymał, nie było się należało miodawcy.

1994. Pełnomocnik odpowiada za tego, kogo w swe miejsce podstawił:

1) Gdy nie miał nadanej mocy podstawienia kogo innego;

2) Gdy moc ta nadaną mu została bez wskazania osoby, i gdy ta, którą wybrał, jawnie była niezdolną lub niewypłacalną.

W każdym razie moעדawca może działać wprost przeciwko osobie, którą pełnomocnik w swe miejsce podstawiał.

1995. Jeżeli jest kilku umocowanych lub pełnomocników w tym samym akcie ustanowionych, nie ma między nimi solidarności, chyba była wyrażoną.

1996. Pełnomocnik winien płacić procenta od summ na swą korzyść użytych, od daty tego użycia; od summ zaś, które jego ręką pozostały, od dnia postawienia go w stanie opóźnienia.

1997. Pełnomocnik, który dostateczną dał wiadomość o swojej władzy stronie, z którą w tym przymocie wchodzi w umowę, nie jest obowiązany do żadnej rękojmi za to, co nad zakres jęj działaném zostało, jeżeli się temu osobiście nie poddał.

D Z I A Ł III.

O zobowiązaniach moעדawcy.

1998. Moעדawca obowiązany jest wykonać zobowiązania przez pełnomocnika, odpowiednio do nadanej mu władzy, zaciągnięte.

Nie obowiązuje go to, co mogło być nad ten zakres działaném, jak tylko o tyle, o ile to przyjął wyraźnie lub milcząco.

1999. Mocodawca obowiązany jest zwrócić pełnomocnikowi zaliczenia i koszta, jakie tenże, dla wykonania pełnomocnictwa, poniósł, oraz zapłacić mu wynagrodzenie, jeżeli takowe było przyrzeczone.

Jeżeli nie ma żadnego uchybienia, któreby mogło być pełnomocnikowi poczytane, mocodawca nie może uwolnić się od tego zwrotu i zapłaty, chociażby interes nie udał się, ani też zmniejszać ilości kosztów i zaliczeń pod pozorem, że mogły być mniejszemi.

2000. Mocdawca powinien także wynagrodzić pełnomocnikowi straty, jakie tenże, z powodu swojego zarządu, poniósł, gdy mu nieroztropności zarzucić nie można.

2001. Procent od zaliczeń uczynionych przez pełnomocnika należy mu się od mocdawcy, licząc od daty udowodnionych zaliczeń.

2002. Gdy pełnomocnik był ustanowiony przez kilka osób do wspólnego interesu, każda z nich odpowiedzialną jest solidarnie względem niego za wszelkie skutki pełnomocnictwa.

DZIAŁ IV.

O różnych sposobach ukończenia się pełnomocnictwa.

2003. Pełnomocnictwo kończy się:

Przez odwołanie pełnomocnika;

Przez zrzeczenie się pełnomocnictwa ze strony pełnomocnika ;

Przez śmierć naturalną lub cywilną, bezwłasnowolność albo niewypłacalność, bądź mocdawcy, bądź pełnomocnika.

Por. postanowienia zamieszczone w przypisie do art. 718 niniejszego kodeksu.

2004. Mocdawca może odwołać pełnomocnictwo skoro mu się to podoba, i znanąć pełnomocnika, w miarę okoliczności, do oddania sobie, bądź pisma z podpisem prywatnym obejmującego pełnomocnictwo, bądź oryginału pełnomocnictwa, jeżeli takowe w pierwopisie wydane zostało, bądź wypisu urzędowego, jeżeli oryginał zachowanym został u notaryusza.

2005. Odwołanie wręczone samemu tylko pełnomocnikowi, nie może być stawiane przeciwko trzecim, którzy działali nie wiedząc o odwołaniu, z zastrzeżeniem wszakże mocdawcy regresu przeciwko pełnomocnikowi.

2006. Ustanowienie nowego pełnomocnika do tego samego interesu, stanowi odwołanie pierwszego, licząc od dnia zawiadomienia pierwszego pełnomocnika o ustanowieniu nowego.

2007. Pełnomocnik może zrzec się pełnomocnictwa zawiadamiając mocdawcę o swoim zrzeczeniu się.

Jednakże, jeżeli to zrzeczenie się szkodliwem jest dla mocdawcy, winien być wynagrodzonym przez pełnomocnika, chybaży ten ostatni był w niemożności dalszego sprawowania pełnomocnictwa bez doznania ztąd znacznego dla siebie uszczerbku.

2008. Jeżeli pełnomocnik nie wie o śmierci mocdawcy, lub o jakiej z innych przyczyn ustania pełnomocnictwa, to, co uczynił w tej niewiadomości, jest ważne.

2009. W przypadkach powyższych zobowiązania pełnomocnika wykonane zostaną względem osób trzecich będących w dobrej wierze.

2010. W przypadku śmierci pełnomocnika, następcy jego powinni o takowej mocdawcę zawiadomić, a tymczasem zaradzić temu wszystkiemu, czego okoliczności dla interesu mocdawcy wymagają.

T Y T U Ł XIV.

● poręczeniu.

D Z I A Ł I.

O naturze i rozciągłości poręczenia.

2011. Kto poręcza za zobowiązanie, ten zaciąga względem wierzyciela obowiązek zadosyć uczynienia temu zobowiązaniu, jeżeli dłużnik sam nie czyni mu zadosyć.

2012. Poręczenie może mieć miejsce tylko co do zobowiązania ważnego.

Można jednakże poręczać zobowiązanie, chociażby mogło być unieważnione w skutku excepcyi czysto osobistej zobowiązaniem; naprzykład, w przypadku małoletności.

2013. Poręczenie nie może przewyższać tego, co się od dłużnika należy, ani być zaciągnięte pod warunkami uciążliwymi.

Może być dane za część tylko długu i pod warunkami mniej uciążliwymi.

Poręczenie, które przewyższa dług, lub które dane było pod warunkami uciążliwymi, nie jest nieważne, lecz tylko ograniczyć je należy do wysokości zobowiązania głównego.

2014. Można stać się poręczycielem bez zlecenia tego, za którego zobowiązanie jest przyjęte, a nawet bez jego wiedzy.

Można także poręczyć nie tylko za głównego dłużnika, lecz także za jego poręczyciela.

2015. Poręczenie nie domniemywa się; powinno być wyraźne i nie można go rozciągać nad zakres, w jakim dane było.

2016. Nieoznaczone poręczenie głównego zobowiązania rozciąga się do wszystkich przynależności długu, nawet do kosztów pierwszej skargi i do wszystkich późniejszych od zawiadomienia poręczyciela o rzeczonyj skardze.

2017. Zobowiązania poręczycieli przechodzą na ich następców, wyjąwszy przymusu osobistego, jeżeli zobowiązanie było tego rodzaju, że mu poręczyciel ulegał.

2018. Dłużnik obowiązany do stawienia poręczyciela, powinien przedstawić osobę zdolną do zawierania umów, któraby miała majątek dostateczny na odpowiedzialność za przedmiot zobowiązania, i któraby miała zamieszkanie w obrębie Sądu Appellacyjnego *), gdzie poręczenie dane być powinno.

*) obecnie Izba Sądowa.

2019. Wyplacalność poręczyciela ocenia się jedynie ze względu na jego własności nieruchomości, wyjąwszy w czynnościach handlowych, albo gdy dług jest mały.

Nie mają się na względzie nieruchomości sporne lub takie, których roztrząśnienie stałoby się zbyt trudnym z powodu odległego ich położenia.

2020. Gdy poręczyciel przyjęty przez wierzyciela dobrowolnie lub sądownie, stanie się następnie niewypłacalnym, stawić należy innego.

Od powyższego zachodzi wyjątek w tym tylko przypadku, gdy ta osoba stawioną została za poręczyciela jedynie w skutek umowy, w której wierzyciel ją za poręczyciela żądał.

DZIAŁ II.

O skutku poręczenia

ODDZIAŁ I.

O skutku poręczenia pomiędzy wierzycielem a poręczycielem.

2021. Poręczyciel nie ma względem wierzyciela obowiązku zapłaty, jak tylko w razie niezapłacenia przez dłużni-

ka, którego majątek poprzednio roztrząsnąć należy, chybaby poręczyciel zrzekł się dobrodziejstwa roztrząśnienia, lub chybaby solidarnie zobowiązał się z dłużnikiem, w którym to przypadku skutek jego zobowiązania ulega przepisom, co do długów solidarnych wskazanym.

2022. Wierzyciel wtenczas tylko ma obowiązek roztrząsać majątek głównego dłużnika, gdy się tego poręczyciel domaga, w chwili wymierzonych przeciwko niemu poszukiwań.

2023. Poręczyciel żądający roztrząśnienia majątku, powinien wskazać wierzycielowi majątek głównego dłużnika, i zaliczyć fundusz dostateczny do dopełnienia roztrząśnienia majątku.

Poręczyciel nie powinien wskazywać ani majątku głównego dłużnika, jaki byłby położony po za obreębem Sądu Appellacyjnego *) miejsca, w którym zapłata dopełnioną być powinna, ani majątku spornego, ani też majątku, na którym dług jest zahypotekowany, a który nie jest już w posiadaniu dłużnika.

*) obecnie Izba Sądowa.

2024. W każdym razie gdy poręczyciel wskazał majątek odpowiednio artykułowi poprzedzającemu, i gdy dostarczył fundusz na roztrząśnienie wystarczający, wierzyciel, aż do wysokości wskazanego majątku, odpowiedzialnym jest względem poręczyciela za niewypłacalność głównego dłużnika następną z powodu nieprzedsięwzięcia poszukiwań.

2025. Gdy kilka osób poręczyło za jednego dłużnika, i za ten sam dług, każda z nich odpowiedzialną jest za całość długu.

2026. Jednakże każda z nich może, o ile nie zrzekła się dobrodziejstwa rozdzielenia, żądać aby wierzyciel rozdzielił poprzednio swą skargę, i ograniczył ją do części i udziału każdego poręczyciela.

Jeżeli w czasie, w którym jeden z poręczycieli otrzymał wyrzeczenie rozdzielenia, znajdowali się między nimi niewypłacalni, poręczyciel ten odpowiedzialnym jest stosunkowo za te niewypłacalności; lecz nie można przeciwko niemu czynić poszukiwań z powodu niewypłacalności powstałych po rozdzieleniu.

2027. Jeżeli wierzyciel rozdzielił sam i dobrowolnie swą skargę, nie może już cofnąć tego rozdzielenia, chociażby. nawet przed czasem zezwolenia, byli poręczyciele nie wypłacalni.

ODDZIAŁ II.

O skutku poręczenia pomiędzy dłużnikiem a poręczycielem.

2028. Poręczyciel który zapłacił, ma regres przeciwko głównemu dłużnikowi, czy poręczenie dane było z wiadomością, czy też bez wiadomości dłużnika.

Regres ten służy tak co do kapitału jako też co do procentu i kosztów; jednakże poręczycielowi służy regres tylko co do kosztów przez niego poniesionych po dacie zawiadomienia głównego dłużnika o poszukiwaniach przeciwko sobie wymierzonych.

Służy mu także regres o szkody i straty, jeżeli te mają miejsce.

2029. Poręczyciel, który dług zapłacił, podstawiony jest we wszystkie prawa, jakie wierzyciel miał przeciwko dłużnikowi.

2030. Jeżeli było kilku głównych solidarnych dłużników jednego i tego samego długu, poręczyciel, który za nich wszystkich poręczył, ma do każdego z nich regres o zwrót całości tego co zapłacił.

2031. Poręczyciel, który raz zapłacił, nie ma regresu przeciwko dłużnikowi głównemu, który po drugi raz zapłacił, gdy go nie zawiadomił o uczynionej przez siebie zapłacie; z zachowaniem dla niego skargi o zwrót przeciwko wierzycielowi.

Jeżeli poręczyciel zapłacił, bez czynionych przeciwko sobie poszukiwań, i bez zawiadomienia dłużnika głównego, nie służy mu regres przeciwko niemu w przypadku, gdy, w chwili zapłaty, dłużnik ten miałby być zasady, na mocy których byłoby uzyskane uznanie długu za umorzony; z zastrzeżeniem wszakże skargi o zwrót przeciwko wierzycielowi.

2032. Poręczyciel, nawet przed skutecznieniem zapłaty, może działać przeciwko dłużnikowi o wynagrodzenie:

- 1) Jeżeli pociąganym jest sądownie o zapłatę;
- 2) Jeżeli dłużnik upadł, lub jest w stanie niewypłacalności;
- 3) Jeżeli dłużnik zobowiązał się wyjednać zwolnienie poręczyciela w pewnym czasie;
- 4) Jeżeli dług stał się wymagalnym z powodu upływu określonego terminu;

5) Po upływie lat dziesięciu, jeżeli nie oznaczono terminu stałego do spełnienia zobowiązania, chyba że zobowiązanie główne, jak na przykład opieka, było téj natury, że umorzone być nie może przed upływem oznaczonego czasu.

ODDZIAŁ III.

O skutku poręczenia pomiędzy współporęczającymi.

2033. Jeżeli kilka osób poręczyło za tegoż samego dłużnika oraz za tenże sam dług, poręczyciel, który go uiścił, ma regres przeciwko innym poręczycielom w stosunku części i udziału każdego z nich.

Lecz regres ten ma miejsce jedynie wtenczas, gdy poręczyciel zapłacił w jednym z przypadków w artykule poprzedzającym wymienionych.

DZIAŁ III.

O ustaniu poręczenia.

2034. Zobowiązanie wynikające z poręczenia ustaje z tych samych przyczyn co i inne zobowiązania.

2035. Pomieszczenie, które następuje w osobie dłużnika głównego i jego poręczyciela, gdy jeden z nich staje się spadkobiercą drugiego, nie umarza skargi wierzyciela przeciwko poręczycielowi poręczyciela.

2036. Poręczyciel zastrzegać się może przeciwko wierzycielowi wszystkimi excepcjami służącemi głównemu dłużnikowi, o ile te nieodłączne są od długu.

Lecz nie może zastrzegać się excepcjami czysto osobistemi dłużnikowi.

2037. Poręczyciel jest zwolniony, gdy podstawienie w prawa, w hypotekę i w przywileje wierzyciela, nie może już, z powodu czynu tegoż wierzyciela, nastąpić na korzyść poręczającego.

2038. Przyjęcie dobrowolne przez wierzyciela nieruchomości lub jakiegokolwiek bądź przedmiotu na zapłatę głównego długu, zwalnia poręczyciela, chociażby następnie wierzyciel był z nich w drodze prawa wyzuty.

2039. Proste przedłużenie terminu przez wierzyciela dłużnikowi głównemu udzielone, nie zwalnia poręczyciela, który w tym przypadku może czynić poszukiwania przeciwko dłużnikowi, w celu zmuszenia go do zapłaty.

DZIAŁ IV.

O poręczycielu prawnym i sądowym.

Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r.

art. 160. Przy stosowaniu przepisów ustawy postępowania sądowego cywilnego o poręczeniu sądowym (art. 641—652) należy brać pod uwagę artykuły 2042 i 2043 Księgi trzeciej kodeksu cywilnego.

art. 161. Oprócz osób, wyszczególnionych w art. 643 ustawy postępowania sądowego cywilnego, nie mogą być poręczycielami osoby, które na zasadzie miejscowych praw cywilnych nie ulegają przymusowi osobistemu (art. 2040 Księgi III-ciej Kodeksu cywilnego).

2040. Ilekroć kto jest zobowiązany, prawem lub wyrokiem, do stawienia poręczyciela, ofiarowany poręczyciel winien spełnić warunki w art. 2018 i 2019 przepisane.

Gdy idzie o poręczenie sądowe, poręczyciel winien nadto być uległym przymusowi osobistemu.

2041. Od tego, kto nie może znaleźć poręczyciela, przyjąć można natomiast dostateczny zastaw ruchomy.

2042. Poręczyciel sądowy nie może żądać roztrząśnienia majątku dłużnika głównego.

2043. Kto poprostu poręczył za poręczycielem sądowym, ten nie może żądać roztrząśnienia majątku dłużnika głównego i poręczyciela.

T Y T U Ł X V.

● układach pojednawczych.

2044. Układ pojednawczy jest kontrakt, przez który strony kończą spór już wszczęty, lub uprzedzają spór powstać mający.

Kontrakt ten sporządzony być powinien na piśmie.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 1359. Układy pojednawcze zawierane będą :

1) przez akt układu, zaoblatowany u notaryusza lub sędziego pokoju ;

2) przez podanie proźby o pojednanie, lub spisanie protokołu pojednawczego (art. 1360—1364).

Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r.

art. 238. Akty układów pojednawczych (art. 1359 ust. post. sąd. cyw.) mogą być poświadczone i przez Sąd gminny. . . . .

2045. Do zawierania układu pojednawczego potrzeba mieć zdolność rozrządzania przedmiotami układem objętymi.

Opiekun nie może zawierać układu pojednawczego za małoletniego lub bezwłasnowolnego inaczéj, jak z zastosowaniem się do artykułu 467 w Tytule *O małoletności, opiece i usamowolnieniu*; i nie może zawierać układu z małoletnim doszłym do pełnoletności, co do rachunków z opieki, jak tylko z zastosowaniem się do art. 472 tego samego Tytułu.

Art. 448 i 457 Kodexu Cyw. Król. Polsk. 1825 roku.

Gminy i zakłady publiczne nie mogą zawierać układów pojednawczych, bez wyraźnego upoważnienia Panującego.

Dodatkowe przepisy do Najwyżéj zatwierdzonej 19 (31) Grudnia 1866 r. ustawy o zarządzie gubernjalnym i powiatowym w gubernjach Król. Polsk. zatwierdzone Najwyżéj 29 Lutego 1868 r. (Dz. Pr. T. LXVIII, str. 27):

III. Rozpoznaniu i decyzji Rządu Gubernialnego, pod prezydencją Gubernatora, oprócz spraw wymienionych w art. 34 Ustawy o zarządzie gubernjalnym i powiatowym podlegają:

p. 8. Zatwierdzanie układów pojednawczych zakończających ostatecznie powstałe spory między miastami a osobami prywatnemi, jeżeli przedmiot sporu 1,000 rs. nie przenosi.

I. . . . p. 3. Co do . . . . przedmiotów Wydziału spraw wewnętrznych, Rządy Gubernjalne w przypadkach przewyższających zakres ich władzy, czynią przedstawienia do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych. . . . .

2046. Można układać się co do skutków cywilnych wpływających z przestępstwa.

Układ nie przeszkadza czynieniu poszukiwań ze strony urzędu publicznego.

2047. W układzie można zastrzedz karę na tego, ktoby układu nie wypełnił.

2048. Układ zamyka się w swoim przedmiocie; zrzeczenie się w nim wszystkich praw, skarg i roszczeń, stosuje się jedynie do tego, co się odnosi do sporu, jaki do układu dał powód.

2049. Układy załatwiają jedynie tylko spory, jakie w nich są objęte, czy strony objawiły swój zamiar przez wyrażenie szczegółowe lub ogólne, czy też zamiar ten wynika koniecznie z tego, co w układzie powiedziano.

2050. Jeżeli ten, kto zawięra układ względem prawa własnego, nabywa następnie podobneż prawo z głowy innéj osoby, układ poprzedni nie wiąże go co do prawa nowo nabytego.

2051. Układ zawarty przez jednego z interesowanych, nie wiąże innych interesowanych, i ci nie mogą się nim zasłaniać.

2052. Układy mają, pomiędzy stronami, powagę rzeczy ostatecznie osądzonéj.

Nie mogą być zaskarżane z powodu błędu co do prawa, ani też z powodu pokrzywdzenia.

2053. Jednakże układ może być zerwany, gdy zachodzi błąd co do osoby lub co do przedmiotu sporu.

Jak również we wszystkich przypadkach, gdy zachodzi podstęp lub gwałt.

2054. Służy podobnież skarga o zerwanie układu, gdy ten zawarty został w wykonaniu tytułu nieważnego, chybaży strony wyraźnie ułożyły się co do nieważności.

2055. Układ oparty na dokumentach, które następnie za fałszywe uznano, jest zupełnie nieważny.

2056. Nieważnym jest układ względem procesu ukończonego przez wyrok, który się stał prawomocnym, o którym strony lub jedna z nich nie miały wiadomości.

Jeżeli wyrok stronom niewiadomy ulegał appellacyi, układ będzie ważny.

2057. Jeżeli strony zawarły układ ogólnie względem wszystkich interesów, jakie między sobą mieć mogły, tytuły, które im wówczas były nieznane, i któreby później odkrytymi zostały, nie stanowią powodu do zerwania, chybaży zatrzymanymi zostały przez czyn jednej ze stron.

Lecz układ byłby nieważny, jeżeliby odnosił się do jednego tylko przedmiotu, co do którego udowodnionémby zostało przez tytuły nowo odkryte, że jedna ze stron nie miała żadnego prawa.

2058. Pomyłka rachunkowa w układzie sprostowaniu ulega.

Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r.

art. 239. Przy stosowaniu art. 1366 ustawy postępowania sądowego cywilnego, zachowują się artykuły 2053—2058 Księgi trzeciej Kodexu cywilnego, w których są wyliczone przypadki nieważności układów pojednawczych.

T Y T U Ł X V I.

O przymusie osobistym w materji cywilnej.

Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz., 19 Lutego 1875 r.

art. 221. Przy stosowaniu artykułów 1224 i 1225 ustawy postępowania sądowego cywilnego, należy brać pod uwagę przepisy artykułów 2059—2062 i 2066 Księgi trzeciej Kodexu cywilnego.

Artykuł 1224 ust. post. sąd. cyw. zamieszczony jest niżej w przypisie do art. 2062, zaś art. 1225 ust. post. sąd. cyw.—w przypisie do art. 2066 niniejszego kodexu.

2059. Przymus osobisty w materji cywilnej ma miejsce za szalbierstwo.

Zachodzi szalbierstwo:

Gdy kto sprzedaje lub hypoteką obciąża nieruchomość, wiedząc, że nie jest jej właścicielem;

Gdy kto przedstawia jako czysty majątek obciążony hypotekami, lub oświadcza, że hypoteki są mniejsze jak te, któremi majątek jest obciążony.

2060. Przymus osobisty podobnież ma miejsce:

- 1) Za skład konieczny;
- 2) W razie skargi o zwrót nieruchomości, za usunięcie się, przez Sąd nakazane, z nieruchomości, z których właści-

ciel wyzuty został czynami samowolnemi; za zwrót przychodów pobranych w czasie nieprawego posiadania, oraz za uiszczenie wynagrodzenia szkód i strat przysądzonych właścicielowi;

3) Za zwrót funduszków zaznaczonych u osób publicznych w tym celu ustanowionych;

4) Za przedstawienie rzeczy złożonych sekwestratorom, kommissarzom i innym dozoreom;

5) Przeciwno poręczycielom sądowym i przeciwno poręczycielom osób ulegających przymusowi osobistemu, jeżeli ciż poręczyciele poddali się temuż przymusowi;

6) Przeciwno wszystkim urzędnikom publicznym za przedstawienie oryginałów, gdy takowe nakazaném zostało;

7) Przeciwno notaryuszom, obrońcom^{*)}, komornikom i woznym, za zwrót tytułów im powierzonych i funduszków, jakie, w skutku swego urzędowania, pobrali dla swoich klientów.

*) obecnie Obrońcom przysięgłym.

2061. Ci, którzy przez wyrok wydany w sprawie petytoryjnej, i przeszły w prawomocność, skazani zostali na opuszczenie nieruchomości, i którzy odmawiają w téj mierze posłuszeństwa, mogą, po upływie dwóch tygodni od wręczenia pierwszego wyroku osobiście lub w zamieszkanu, być skazanemi drugim wyrokiem pod przymusem osobistym.

Jeżeli nieruchomość lub posiadłość odległą jest więcej jak o pięć miryametrów^{*)} od zamieszkania strony skazanej, dodany będzie do terminu dwutygodniowego jeden dzień na każde pięć miryametrów.

*) Miryametrów pięć równa się 41 wiorstom rossyjskim.

2062. Przymus osobisty nie może być wyrzeczony przeciwko dzierżawcom o zapłacenie ceny dzierżawnej z nieruchomości wiejskich, jeżeli kontrakt dzierżawy wyraźnego w tym względzie nie obejmuje zastrzeżenia. Jednakże dzierżawcy i osadnicy (colons partiaires) mogą być skazanemi pod przymusem osobistym za nieoddanie przez nich, przy końcu dzierżawy, zwierząt w pacht oddanych, zasiewów i narzędzi rolniczych im powierzonych; chybaby udowodnili, że brak tych przedmiotów nie z ich czynu pochodzi.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 1224. Sąd winien wydać decyzję względem osobistego zatrzymania dłużnika, wtedy, jeżeli tenże nie płaci zasądzonej od niego summy i nie może wskazać sposobu wykonania wyroku.

2063. Oprócz przypadków w poprzedzających artykułach oznaczonych, lub któreby na przyszłość wyraźnem prawem oznaczone być mogły, zabrania się wszystkim sędziom wyrzekać przymus osobisty, wszystkim notaryuszom i pisarzom przyjmować akta, w którychby tenże był zastrzegany i każdemu Francuzowi *) zeznawać podobne akta, chociażby te w kraju obcym sporządzane były; wszystko to pod karą nieważności i skazania na wynagrodzenie kosztów, szkód i strat.

*) Krajowiec.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 1228. Żadne układy względem poddania się zatrzymaniu osobistemu, w przypadkach prawem nie postanowionych, nie mogą mieć miejsca. Wszelkie podobne układy, uważane będą za nieważne i nie ulegające wykonaniu.

2064. W przypadkach nawet wyżej wymienionych przymus osobisty nie może być wyrzeczony przeciwko małoletnim.

Por. art. 1225 ust. post. sąd. cyw. 1864 r., zamieszczony niżej pod art. 2066 niniejszego kodexu.

2065. Nie może być wyrzeczony za sumę mniejszą od trzystu franków.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 1227. Dług nie dochodzący *stu rubli* nie może być zasadą do zatrzymania.

2066. Nie może być wyrzeczony przeciwko siedm-dziesięcio-letnim, przeciwko osobom płci żeńskiej, wyjąwszy przypadki szalbierstwa.

Ażeby korzystać z przywileju siedmdziesięcioletnim za-pewnionego, dosyć jest rozpocząć siedmdziesiąty rok życia.

Przymus osobisty za szalbierstwo w czasie trwającego małżeństwa, ma wtenczas tylko miejsce przeciwko mężatkom, gdy są rozdzielone co do majątku, lub gdy posiadają majątki, których wolny zarząd sobie zachowały, i to z po-wodu zobowiązań odnoszących się do tych majątków.

Mężatki, któreby żyjąc pod wspólnością, zaciągnęły zo-bowiązanie wspólnie lub solidarnie ze swemi mężami, nie mogą być poczytane za dopuszczające się szalbierstwa z przy-czyny tych kontraktów.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 1225. Od zatrzymania osobistego są wolni :

- 1) małoletni i niedoletni;
- 2) mający więcej jak 70 lat wieku;
- 3) kobiety ciężarne i do 6 tygodni po rozwiązaniu ciąży;
- 4) rodzice, jeżeli pozostające pod ich opieką małoletnie dzieci, nie mają środków utrzymania bytu.

5) duchowni. Co do tych, zawiadomioną będzie władza dyce-zyjalna, celem przedsięwzięcia stosownych środków.

art. 1226. Zatrzymanie osobiste dłużnika nie będzie mogło nastąpić na prośbę jego współmałżonka albo krewnego w prostéj linii bez ograniczenia, a w bocznej do *drugiego* stopnia włącznie.

Co do oficerów i niższych stopni zostających w wojennej służbie czynnej,— zob. p. 4 rozdz. I zdania rady państwa 6 Maja 1875 r., zamieszczonego pod art. 8 Kodexu cyw. Król. Polsk. 1825 r.

2067. Przymus osobisty, w przypadkach nawet w których przez prawo jest dozwolony, nie może być zastosowany, inaczej jak w skutek wyroku.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 1223. Dłużnik ulega osobistemu zatrzymaniu nie inaczej, jak w skutek osobnej o to próby poszukującego i za decyzją tego sądu, w okręgu którego wyrok jest wykonywany.

2068. Apellacya nie zawiesza przymusu osobistego nakazanego przez wyrok tymczasowo wykonalny za stawieniem poręki.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 1236. Skarga na decyzję sądu co do zatrzymania osobistego, może być zanesiona w ciągu *dwóch tygodni*, licząc od dnia ogłoszenia takowej, albo od dnia przystąpienia do jej wykonania. Podanie skargi nie tamuje wykonania decyzji.

2069. Wykonanie przymusu osobistego nie przeszkadza ani też zawiesza poszukiwań i exekucyj na majątkach.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 1237. Wierzyciel przystępujący do zatrzymania osobistego dłużnika, nie może używać innych sposobów exekucyj przysądzonej mu summy, i po wyjściu czasu zamknięcia, dłużnik uważa się za uwolnionego od długu, za który pozbawionym był wolności.

Rozciągnięcie czasu zatrzymania dłużników niewypłacalnych, określona jest artykułem 1234 ust. post. sąd. cyw. 1864 r., który zamieszczonym został w przypisie do art. 1234 niniejszego kodexu.

2070. Przepisy powyższe nie ubliżają prawom szczególnym pozwalającym przymusu osobistego w materyach handlowych, ani też prawom polieyi poprawczej, ani też prawom odnoszącym się do zarządu funduszami publicznymi,

T Y T U Ł X V I I .

O z a s t a w i e .

2071. Zastaw jest kontrakt, przez który dłużnik oddaje rzecz jaką swojemu wierzycielowi na zabezpieczenie długu.

2072. Zastaw rzeczy ruchomój nazywa się *zastawem ruchomym*.

Zastaw rzeczy nieruchomój nazywa się *zastawem nieruchomościomym*.

Co do oddawania w zastaw osad, przeszłych na własność włościan z mocy NAJWYŻSZEGO Ukazu 19 Lutego 1864 r.,— zob. art. 18 i 19 tegoż Ukazu (D o d a t e k XVII, A), oraz post. Komit. Urząd. 30 Grudnia (11 Stycznia) 1865/6 r. (D o d a t e k XVII, B).

D Z I A Ł I .

O z a s t a w i e r u c h o m y m .

2073. Zastaw ruchomy nadaje wierzycielowi prawo poszukiwania zapłaty z rzeczy będącej jego przedmiotem, z przywilejem i z pierwszeństwem przed innymi wierzycielami.

2074. Przywilój ten ma miejsce o tyle tylko, o ile istnieje akt publiczny lub akt z podpisem prywatnym, należy z zarejestrowany, obejmujący wymienienie summy dłużnej, równie jak rodzaj i naturę rzeczy w zastaw oddanych, lub dołączony wykaz ich jakości, wagi i miary.

Jednakże sporządzenie aktu na piśmie i jego zarejestrowanie przepisaniem jest tylko w przedmiotach przenoszących sto pięćdziesiąt franków.

Zarejestrowanie aktów (*enrégistrement*) nie istnieje w guberniach Królestwa Polskiego.

2075. Przywilój w poprzedzającym artykule wymieniony ustanawia się na ruchomościach niezmysłowych, jakimi są wierzytelności ruchome, jedynie przez akt publiczny, lub z podpisem prywatnym, także zarejestrowany i doręczony dłużnikowi wierzytelności w zastaw oddanej.

2076. W każdym razie przywilój na zastawie ruchomym służy tylko o tyle, o ile zastaw ten oddany był i pozostawał w posiadaniu wierzyciela lub trzeciej osoby, na którą się strony zgodziły.

2077. Zastaw ruchomy dany być może za dłużnika przez osobę trzecią.

2078. Wierzyciel, na przypadek niezapłacenia, nie może rozporządzać zastawem ruchomym; lecz wolno mu wyjednać od Sądu postanowienie, że zastaw ma przy nim pozostać w miejsce zapłaty aż do odpowiedniej wysokości, podług oszacowania przez biegłych uskutecznionego, lub też, że ma być przedany przez licytacyę.

Wszelkie zastrzeżenie, któreby wierzyciela upoważniało do przywłaszczenia sobie zastawu lub do rozrządzania nim bez zachowania powyższych formalności, jest nieważne.

2079. Aż do wywłaszczenia dłużnika, jeżeli to ma miejsce, pozostaje on właścicielem zastawu ruchomego, który w ręku wierzyciela jest tylko składem zapewniającym jego przywilój.

2080. Wierzyciel odpowiada, stosownie do prawideł wskazanych w Tytule *o kontraktach czyli zobowiązaniach umownych w ogólności*, za stratę lub pogorszenie zastawu, jakieby przez jego niedbalstwo nastąpiły.

Dłużnik ze swój strony winien powrócić wierzycielowi wydatki użyteczne i konieczne, jakie ten ostatni poczynił dla zachowania bytu zastawu.

2081. Jeżeli idzie o wierzytelność daną w zastaw, i jeżeli wierzytelność ta przynosi procenta, wierzyciel zarachowyywa je na poczet procentów, jakie się mu należeć mogą.

Jeżeli dług, na zabezpieczenie którego wierzytelność w zastaw oddaną została, sam jest bezprocentowy, zarachowanie dopełnia się na kapitał.

2082. Dłużnik nie może, wyjąwszy przypadek gdyby posiadacz zastawu, takowego nadużywał, dopominać się zwrotu zastawu, dopóki nie zapłaci w całości tak w kapitale, jako też procentach i kosztach długu, na zabezpieczenie którego zastaw był dany.

Jeżeliby istniał ze strony tegoż samego dłużnika, względem tego samego wierzyciela, inny dług, później od oddania

w zastaw zaciągnięty, i któryby stał się wymagalnym przed uiszczeniem pierwszego długu, wierzyciel nie będzie mógł być zmuszonym do wyzucia się z zastawu przed całkowitą zapłatą jednego i drugiego długu, chociażby nie było żadnego zastrzeżenia, że zastaw i dla drugiego długu ma służyć.

2083. Zastaw jest niepodzielny pomiędzy następcami dłużnika lub wierzyciela, chociażby dług był podzielny.

Spadkobierca dłużnika, który zapłacił swój udział długu, nie może żądać zwrotu swojego udziału w zastawie, dopóki dług w całości zaspokojonym nie zostanie.

Wzajemnie spadkobierca wierzyciela, który odebrał swój udział z długu, nie może zwrócić zastawu ze szkodą tych ze swoich współspadkobierców, którzy zapłaćeni nie zostali.

2084. Rozporządzenia powyższe nie mają zastosowania ani w rzeczach handlowych, ani do domów upoważnionych do udzielania pożyczek na zastaw, co do których stosować należy przepisy i urządzenia do nich odnoszące się.

O udzielaniu pożyczek przez Bank Polski, na zastaw papierów publicznych, płodów, wyrobów, i rozmaitych kosztowności.

Ustawa Banku Polskiego 17 (29) Stycznia 1828 roku.

(Dz. Pr. T. XII, str. 132):

art. 17. Przedmiotem obrotu kapitałami mają być . . . . . pożyczki na zastaw papierów publicznych, płodów ziemi, wyrobów i kosztowności.

art. 20. Późniejszymi przepisami określone będzie, na zastaw jakich papierów publicznych, płodów, wyrobów i kosztowności . . . . . i na jakich warunkach Bank może udzielać pożyczki, ...

art. 21. Procenta mające się potrącać . . . . . przy udzielaniu pożyczek na zastaw papierów publicznych, towarów i kosztowności, określa Bank co miesiąc, nie wyżej wszakże od stopy prawnej procentu handlowego. Bank określa podobnie co miesiąc, na jaki termin udzielać będzie pożyczki.

Głównejsze warunki pod jakimi tego rodzaju pożyczki mają być udzielane, wskazane są w § 98 do 143 Instrukcyi szczegółowej dla Banku Polskiego, przyjętej na posiedzeniu Rady Administracyjnej Królestwa z dnia 9 (21) Lipca 1841 r., która jest zamieszczona w Zbiorze przepisów administracyjnych Król. Polsk.— wydział skarbu,— T. X, str. 31.

DZIAŁ II.

O zastawie nieruchomym.

2085. Zastaw nieruchomy nie może być ustanowionym, jak przez akt na piśmie.

Por. przypisy do art. 1582 niniejszego kodexu.

Wierzyciel nabywa przez tę umowę tylko możność pobierania dochodów z nieruchomości, z obowiązkiem zarachowywania ich corocznie na procenta, jeżeli mu się należą, a następnie na kapitał swojej wierzytelności.

2086. Wierzyciel obowiązany jest, jeżeli się inaczej nie umówiono, opłacać podatki i ponosić ciężary coroczne z nieruchomości, którą w zastawie trzyma.

Powinien także, pod karą wynagrodzenia szkód i strat, utrzymywać nieruchomość i dopełniać w niej użyteczne i konieczne naprawy, z możliwością pobrania naprzód z dochodów wszystkich wydatków odnoszących się do tych rozmaitych przedmiotów.

2087. Dłużnik nie może, przed zupełnem uiszczeniem długu, żądać zwrotu nieruchomości oddanych w zastaw.

Lecz wierzyciel, który się chce uwolnić od obowiązków w artykule poprzedzającym wymienionych, może zawsze,

chybaby się zrzekł tego prawa, zmusić dłużnika, iżby objął napowrót swą nieruchomość w posiadanie.

2088. Wierzyciel nie staje się właścicielem nieruchomości przez samo uchybienie zapłaty w terminie umówionym; wszelkie zastrzeżenie przeciwne jest nieważne: w tym przypadku może wierzyciel popierać wywłaszczenie swego dłużnika drogą prawem wskazaną.

2089. Jeżeli strony zastrzegły, że dochody kompensować się będą z procentami, albo całkowicie, albo do pewnej tylko wysokości, umowa taka wykonywa się jak każda inna, która nie jest prawem wzbronioną.

2090. Rozporządzenia artykułów 2077 i 2083 stosują się do zastawu nieruchomego, podobnie jak do ruchomego.

2091. Wszystko, co postanowiono w niniejszém Dziale, nie ubliża prawom, jakieby osoby trzecie mieć mogły do samej nieruchomości oddanej w zastaw.

Jeżeli wierzyciel mający tytuł zastawu, posiada zkąd inąd na nieruchomości przywileje i hypoteki prawnie ustanowione i zachowane, wykonywa je w przypadku właściwym jak każdy inny wierzyciel.

Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz., 19 Lutego 1875 r.

art. 209. Majątek będący w zastawie i ulegający sprzedaży na zaspokojenie należności niezahypotekowanej na tymże majątku, nie może być sprzedany za sumę niższą od téj, jaka jest niezbędną na pokrycie długu z umowy zastawnej należnego, bez zezwolenia zastawnego posiadacza.

T Y T U Ł XVIII.

○ przywilejach i hipotekach.

2092—2203. *Uchylone zostały: artykułem 163 ustawy hipotecznej z r. 1818; artykułem 1 prawa o przywilejach i hipotekach z r. 1825; artykułem 1 przepisów przejściowych do Kodeksu Cywilnego Królestwa Polskiego z r. 1825.*

T Y T U Ł XIX.

○ przymusowém wywłaszczeniu i o uporządkowaniu szacunku między wierzycielami.

D Z I A Ł I.

○ przymusowém wywłaszczeniu.

2204. Wierzyciel może popierać wywłaszczenie:

1) Majątków nieruchomości i ich przynależności, za nieruchomości uważanych, prawem własności do jego dłużnika należących;

2) Użytkowania z majątków téj samej natury dłużnikowi służącego.

I. *Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.*

art. 1115. Z majątku którego wartość widocznie przewyższa sumę poszukiwaną, celem wystawienia na publiczną sprzedaż, zajmuje się tylko część odpowiednia poszukiwaniu. Prawdło to nie stosuje się do majątków niepodzielnych, jak niemniej takich, które nie mogą być rozdzielane bez uszkodzenia.

art. 1116. Właściciel majątku nie należącego do rzędu niepodzielnych ma prawo dzielić go na części, celem dopełnienia publicznej sprzedaży.

Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r.

art. 184. Przepis, zamieszczony w art. 1115 ustawy postępowania sądowego cywilnego nie stosuje się i do majątków, mających urządzoną hypotekę.

II. *Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.*

art. 1152. Przy sprzedaży kilku majątków dłużnika, dozwołóm mu będzie wskazanie, jaki majątek wpierw ma być sprzedanym.

art. 1153. Toż samo prawo służy dłużnikowi i wtenczas, kiedy majątek podzielony jest na części.

art. 1156. Po zaspokojeniu należności poszukiwanój, zaległości i kosztów, w skutku sprzedaży jednego lub kilku majątków albo też części tychże, pozostałe wolne będą od sprzedaży.

Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r.

art. 194. Przepis, zamieszczony w art. 1155 ustawy postępowania sądowego cywilnego, stosuje się w całej swój mocy przy sprzedaży majątków, niemających urządzonój hypoteki. Przy sprzedaży zaś majątków mających urządzoną hypotekę, przestrzega się, ażeby oprócz zaległości i kosztów były zaspokojone ciężące na majątku długi hypoteczne i ażeby należące do dłużników oddzielne majątki w każdym razie sprzedawane były w całości, bez wydzielenia z nich części.

III. *Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.*

art. 1188. Przy exekucyi jednego lub kilku właścicieli majątku nie podzielonego, takowy ulega zajęciu w całym składzie; lecz na licytacyi, sprzedane będzie tylko wyłączne prawo dłużnika, bez poprzedniego oddzielenia jego części. Tę samą zasadę przyjąć należy przy sprzedaży majątków niepodzielnych, a należących do kilku właścicieli.

*Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz.,
19 Lutego 1875 r.*

art. 210. Przepis, zamieszczony w art. 1188 ustawy postępowania sądowego cywilnego nie stosuje się do majątków, mających urządzone hypoteki, albo też będących we wspólném posiadaniu spadkobierców. Co do pierwszych ma moc obowiązującą artykuł 47 ustawy hypotecznej, co do ostatnich zachowuje się porządek określony w artykule 2205 Księgi trzeciej Kodexu cywilnego.

IV. *Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.*

art. 1110. Do protokołu zajęcia wniesiony będzie cały majątek ruchomy, który nie może być oddzielony od zajmowanego, czy to ze swego przeznaczenia, czy na zasadzie praw cywilnych.

V. *Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz.,
19 Lutego 1875 r.*

art. 215. Przy zwroceniu exekucyi do majątków nieruchomości, przeszłych na własność mieszkańców wsi na mocy NAJWYŻSZYCH Ukazów 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., zachować należy oddzielne przepisy o zbywaniu i dzieleniu osad, a także i inne urządzenia, odnoszące się do tego przedmiotu, chociażby exekucya była zwrócona do majątków wymienionych, razem z innym majątkiem dłużnika.

2205. Jednakże niepodzielna część współspadkobiercy w nieruchomościach spadkowych nie może być wystawioną na sprzedaż przez jego wierzycieli osobistych, przed dopełnieniem działu lub przed sprzedażą, których ciż wierzyciele żądać mogą, jeżeli to za stosowne uznają, lub do których mają prawo wpływać stosownie do art. 882 w Tytule *o spadkach*.

Zob. przypis III-ci do poprzedzającego art. 2204 niniejszego kodexu.

2206. Nieruchomości małoletniego, nawet usamowolnionego, albo nieruchomości bezwłasnowolnego, nie mogą być wystawione na sprzedaż przed roztrząśnieniem ruchomości.

2207. Roztrząśnienie ruchomości nie jest wymagane przed wywłaszczeniem z nieruchomości, posiadanych niepodzielnie przez pełnoletniego z małoletnim lub bezwłasnowolnym, jeżeli dług jest im wspólny, ani też w przypadku gdy poszukiwania rozpoczęte zostały przeciwko pełnoletniemu lub przed ubezwłasnowolnieniem.

2208. Wywłaszczenie z nieruchomości należących do wspólności, popiera się przeciwko samemu mężowi dłużnikowi, chociażby żona do długu była zobowiązana.

Wywłaszczenie z nieruchomości żony, które do wspólności nie weszły, popiera się przeciwko mężowi i żonie, i ta, gdyby mąż odmówił wspólnego z nią działania, lub jeżeli mąż jest małoletni, może pozyskać upoważnienie Sądu.

W przypadku małoletności męża i żony, lub małoletności samej tylko żony, jeżeli jej mąż pełnoletni odmawia wspólnego z nią działania, mianowany będzie przez Trybunał Opiekun dla żony, przeciwko któremu poszukiwanie będzie popierane.

2209. Wierzyciel nie może popierać sprzedaży nieruchomości, na których nie ma hipoteki, jak tylko na przypadek gdy majątki, na których mu służy hipoteka, nie są dostateczne do zaspokojenia jego wierzytelności.

2210. Przymusowa sprzedaż majątków położonych w różnych okręgach, może być tylko kolejno przedsięwziętą, chyba że stanowią jedno i toż samo gospodarstwo.

Popieraną będzie w Trybunale, w obrębie którego znajduje się główne siedlisko gospodarstwa, a w braku takiego

głównego siedliska, gdzie znajduje się część majątków największy przynosząca dochód, podług rejestru bierzego podatkowego.

2211. Jeżeli majątki, na których wierzyciel ma hipotekę i majątki, na których mu hipoteka nie służy, albo też majątki położone w różnych okręgach, stanowią jedno i toż samo gospodarstwo, sprzedaż jednych i drugich razem popiéraną będzie, jeżeli dłużnik tego żąda, i robi się stosunkowy rozkład ceny majątków, o ile jest potrzebne.

2212. Jeżeli dłużnik kontraktami dzierżawnymi urzędowemi usprawiedliwi, że czysty i wolny dochód jednoroczny z jego nieruchomości wystarcza na zaspokojenie długu w kapitale, procentach i kosztach, i jeżeli ofiaruje przekazać ten dochód wierzycielowi, popiéranie sprzedaży może być przez Sąd zawieszony, z zastrzeżeniem wrócenia do takowego, gdyby przeciwko zapłacie zaszło zapowiedzenie lub jaka przeszkoda.

a) Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 roku,

art. 167. Wyroki będą wykonywane, nie tylko w sposób, określony w art. 933, ustawy postępowania sądowego cywilnego, ale i przez wyegzekwowanie należności z dochodów z majątku nieruchomego dłużnika (art. 2212 Księgi III-ciej Kodexu cywilnego).

b) Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 1208. Egzekucya z dochodów majątku nieruchomego, posiadane go przez dłużnika tytułem własności, z wyłączeniem przypadku w art. 1192 wyszczególnionego, może nastąpić tylko za wspólną zgodą wierzyciela i dłużnika, przyczem wyznaczonym będzie tak sposób wykrycia rzeczywistych dochodów pobieranych z majątku nieruchomego, jako też i warunki czasowego zarządu tymże majątkiem.

*Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz.,
19 Lutego 1875 r.*

art. 213. Przy stosowaniu art. 1208 ustawy postępowania sądowego cywilnego, zachowuje się przepis, zamieszczony w artykule 211 niniejszego postanowienia.

2213. Przymusowa sprzedaż nieruchomości popiéraną być może jedynie na mocy tytułu urzędowego i wykonalnego, za dług prawny i obrachowany. Jeżeli dług jest w gatunkach nie obrachowanych, popiéranie jest ważne, lecz przysądzenie nastąpić nie może przed obrachowaniem.

2214. Nabywca tytułu wykonalnego nie może popiérac wywłaszczenia, jak po nastąpieniu doręczeniu przelewu dłużnikowi.

2215. Popiéranie może mieć miejsce na mocy wyroku tymczasowego lub stanowczego, wykonalnego tymczasowo pomimo appellacyi; lecz przysądzenie nastąpić może dopiero po wyroku ostatecznym lub przeszłym w prawomocność.

Popiéranie nie może nastąpić na mocy wyroków zaocznych w ciągu terminu do do opozycyi.

Por. art. 156, 157, 892, 934 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

2216. Poszukiwanie nie może być unieważnione pod pozorem, że wierzyciel rozpoczął je o summę większą jak mu się należało.

2217. Wszelkie poszukiwanie o wywłaszczenie z nieruchomości powinien poprzedzić nakaz o zapłatę, wydany przez komornika, doręczony na żądanie wierzyciela, dłużnikowi osobiście lub w jego zamieszkanu.

Formy nakazu i popiérania przedaży w drodze wywłaszczenia, wskazane są w Kodeksie Postępowania Sądowego.

Por. art. 926, 928, 938, 939, 942, 943, 1095 ust. post. sąd. cyw. 1864 r., i art. 180 post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz.

DZIAŁ II.

O uporządkowaniu i rozdzieleniu ceny pomiędzy wierzycieli.

2218. Przepisy o uporządkowaniu i rozdzieleniu ceny nieruchomości, oraz sposób postępowania w tej mierze, wskazane są w Kodeksie Postępowania Sądowego.

Por. art. 1214, 1216—1221 ust. post. sąd. cyw. 1864 r., i art. 215—229 Post. o zast. ust. sąd. 1864 r., do Okr. Sąd. Warsz.

TYTUŁ XX.

O p r z e d a w n i e n i u.

DZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

2219. Przedawnienie jest sposób nabycia lub uwolnienia się przez upływ pewnego czasu i pod warunkami w prawie oznaczonemi.

2220. Nie można naprzód zrzec się przedawnienia: można się zrzec przedawnienia nabytego.

2221. Zrzeczenie się przedawnienia jest wyraźne lub milczące; zrzeczenie się milczące wypływa z czynu, z którego wywieść należy zrzeczenie się prawa nabytego.

2222. Ten, kto nie może zbywać, nie może się zrzec przedawnienia nabytego.

2223. Sąd nie może uzupełnić z urzędu środka obrony z przedawnienia wynikającego.

Ustawa post. sąd. cyw., 1864 r.

art. 706. Sąd nie ma prawa. . . . . dotyczyć kwestyi przedawnienia jeżeli ta przez strony nie była wnoszoną.

2224. Przedawnienie może być zarzucane w każdym stanie sprawy, nawet przed Sądem Appellacyjnym, chyba by co do strony, która nie użyła środka obrony z przedawnienia, należało z okoliczności domniemywać, że się takowego zrzekła.

2225. Wierzyciele, lub wszelka inna osoba mająca w tém interes, iżby przedawnienie nabytém było, mogą je zarzucać, chociażby dłużnik lub właściciel zrzekł się takowego.

2226. Nie można przedawnić własności rzeczy, które są niezbywalnemi.

2227. Rząd, zakłady publiczne i gminy, takim samym jak prywatni ulegają przedawnieniom i mogą się również niemi zasłaniać.

DZIAŁ II.

O posiadaniu.

2228. Posiadanie jest dzierżenie albo używanie rzeczy lub prawa, jakie mamy lub wykonywamy, bądź sami osobiście, bądź za pośrednictwem trzecich osób, które rzecz dzierżą lub wykonywają prawo w naszym imieniu.

2229. Aby można było przedawnić, potrzebnym jest posiadanie ciągłe i nieprzerywane, spokojne, jawne, nie dwuznaczne i pod tytułem właściciela.

2230. Domniemywa się zawsze, iż każdy posiada za siebie i pod tytułem właściciela, jeżeli dowiedzionym nie jest, że zaczął posiadać za drugiego.

2231. Gdy kto zaczął posiadać za kogo innego, domniemywa się, iż posiada zawsze pod tym samym tytułem, jeżeli przeciwnego nie ma dowodu.

2232. Czyny samej tylko możliwości i prostego tollerowania, nie mogą być podstawą ani posiadania, ani przedawnienia.

2233. Czyny gwałtu nie mogą również być podstawą posiadania takiego, z któregoby przedawnienie mogło wynikać.

Posiadanie użyteczne rozpoczyna się dopiero po ustaniu gwałtu.

2234. Za posiadaczem terażniejszym, który dowodzi, iż posiadał dawniej, jest domniemanie, iż posiadał w czasie pośrednim, z zastrzeżeniem przeciwnego dowodu.

2235. Dla uzupełnienia przedawnienia można do swego posiadania dołączyć posiadanie swojego prawodawcy, bez względu na sposób, w jakim prawa na nas przeszły, czy to pod tytułem ogólnym, lub szczególnym, czy też pod tytułem darmym, lub obciążliwym.

DZIAŁ III.

O przyczynach, które nie dopuszczają przedawnienia.

2236. Ci, którzy posiadają za kogo innego, nie przedawniają i gdy, bez względu na upływ jakiegobądź czasu.

I tak, dzierżawca, skład przyjmujący, użytkownik, i wszyscy inni dzierżący rzecz z czasowego dozwolenia właściciela, przedawnić jej nie mogą.

2237. Spadkobiercy tych, którzy dzierżyli rzecz na mocy jednego z tytułów w artykule poprzedzającym oznaczonych, nie mogą również przedawnić.

2238. Jednakże osoby w artykułach 2236 i 2237 wymienione, mogą przedawnić, jeżeli tytuł ich posiadania uległ przeistoczeniu, czy to z przyczyny pochodzącej od trzeciego, czy też skutkiem sprzeciwienia się, jakie stawily przeciwko prawu właściciela.

2239. Ci, na rzecz których dzierżawey, skład przyjmujący, i inni z czasowego dozwolenia dzierżący, zbyli rzecz za tytułem własność przenoszącym, mogą ją przedawnić.

2240. Nie można przedawnić przeciwko swojemu tytułowi, w tém znaczeniu, iż nikt nie może dla samego siebie zmienić przyczyny i zasady swego posiadania.

2241. Można przedawnić przeciwko swemu tytułowi, w tém znaczeniu, że przez przedawnienie można się uwolnić od zaciągniętego zobowiązania.

DZIAŁ IV.

O przyczynach, które przerywają lub zawieszają bieg przedawnienia.

ODDZIAŁ I.

O przyczynach, które przerywają przedawnienie.

2242. Przedawnienie może być przerwane albo naturalnie, albo cywilnie.

2243. Zachodzi naturalne przerwanie, gdy posiadacz jest pozbawiony dłużej jak przez rok jeden używania rzeczy, bądź przez dawnego właściciela, bądź nawet przez osobę trzecią.

2244. Pozew przed Sąd, nakaz lub zajęcie, doręczone temu, komu kto chce przeszkodzić w przedawnieniu, stanowią przerwanie cywilne.

Obecnie,— podanie skargi do Sądu — podanie prośby o wydanie nakazu exekucyjnego, — por. art. 51, 159, 256, 926 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

2245. Pozew o pojednanie przed Sąd Pokoju wydany, przerywa przedawnienie od daty wręczenia, jeżeli po nim wydany będzie pozew przed Sąd w terminach prawem oznaczonych.

2246. Pozew przed Sąd, nawet przed Sędziego niewłaściwego wydany, przerywa przedawnienie.

Por. art. 51, 53, 256 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

2247. Jeżeli pozew dla wady w formie jest nieważny,
Jeżeli powód odstępuje od swojej skargi,
Jeżeli dopuści upadku instancyi,
Albo jeżeli skarga jego odrzucona zostanie;
Przerwanie przedawnienia poczytuje się za nienastąpienie.

Por. art. 256, 266 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

2248. Przedawnienie przerywa się przez uznanie, jakie czyni dłużnik lub posiadacz co do praw tego, przeciw któremu zaczął przedawniać.

2249. Doręczenie aktów, odpowiednio do artykułów poprzedzających, jednemu z dłużników solidarnych, lub uznanie prawa przez niego uczynione, przerywa przedawnienie przeciwko wszystkim innym, nawet przeciwko ich spadkobiercom.

Doręczenie aktów jednemu ze spadkobierców dłużnika solidarnego, lub uznanie ze strony tegoż spadkobiercy, nie przerywa przedawnienia względem innych współspadkobierców, chociażby nawet wierzytelność była hipoteczną, jeżeli zobowiązanie nie jest niepodzielne.

Por. art. 123 Ust. hypot. Król. Polsk. 1818 r.

To doręczenie aktów lub uznanie przerywa przedawnienie względem innych współdłużników jedynie co do tej tylko części, do jakiej tenże spadkobierca jest zobowiązany.

Dla przerwania przedawnienia co do całości długu względem innych współdłużników, potrzebném jest doręczenie aktu wszystkim spadkobiercom zmarłego dłużnika, albo też uznanie ze strony wszystkich tych spadkobierców.

2250. Doręczenie aktu głównemu dłużnikowi, lub uznanie z jego strony, przerywa przedawnienie przeciwko poręczycielowi.

O D D Z I A Ł II.

O przyczynach, które zawieszają bieg przedawnienia.

2251. Przedawnienie biegnie przeciwko wszelkim osobom, chyba by były w jakim przypadku wyłączenia prawem postanowionym.

2252. Przedawnienie nie biegnie przeciwko małoletnim i bezwłasnowolnym, z zastrzeżeniem tego, co w art. 2278 powiedziano i z wyłączeniem innych przypadków prawem oznaczonych.

2253. Przedawnienie nie biegnie między małżonkami.

2254. Przedawnienie biegnie przeciwko mężatce, chociażby nie była rozdzieloną przez umowę przedślubną lub sądownie co do majątków, których zarząd mężowi służy, z zachowaniem jej regresu przeciwko mężowi.

2255. Jednakże przedawnienie nie biegnie w czasie małżeństwa co do zbycia nieruchomości rządowi posagowemu poddanej, stosownie do art. 1561 w Tytule *O unowie przedślubnej i o wzajemnych prawach małżonków.*

Art. 218 Kod. Cyw. Król. Polsk. 1825 r.

2256. Przedawnienie podobnież zawieszono jest w ciągu małżeństwa:

1) W przypadku gdy skarga żonie służąca może być wykonywaną dopiero po uczynionym wyborze co do przyjęcia lub zrzeczenia się wspólności;

2) W przypadku, gdy mąż sprzedawszy majątek własny żony bez jej zezwolenia, obowiązany jest do rękojmi z powodu tej sprzedaży, i we wszystkich innych przypadkach, w których skarga żonie służąca mogłaby być zwróconą przeciwko mężowi.

2257. Przedawnienie nie biegnie:

Co do wierzytelności od warunku zawislój, dopóki się warunek nie spełni;

Co do skargi o rękojmię, dopóki pokonanie prawem nie nastąpi;

Co do wierzytelności z terminem oznaczonym, dopóki ten termin nie nadejdzie.

2258. Przedawnienie nie biegnie przeciwko spadkobiercy benefycjalnemu, co do wierzytelności, jakie ma przeciwko spadkowi.

Przedawnienie biegnie przeciwko spadkowi wakującemu, chociażby Kurator takowego nie był mianowany.

2259. Biegnie ono także w ciągu trzech miesięcy do spisania inwentarza, i dni czterdziestu do namysłu dozwolonych.

DZIAŁ V.

O czasie do przedawnienia wymaganym.

ODDZIAŁ I.

Rozporządzenia ogólne.

2260. Przedawnienie liczy się na dni, a nie na godziny.

2261. Przedawnienie nabytém jest skoro ostatni dzień terminu upływie.

ODDZIAŁ II.

O przedawnieniu trzydziestoletniém,

2262. Wszelkie skargi, tak rzeczowe jak i osobiste, przedawniają się upływem lat trzydziestu, i ten, kto na takie przedawnienie powołuje się, nie ma obowiązku składać tytułu, jak również nie można zasłaniać się przeciwko niemu zarzutem zléj wiary.

2263. Po upływie lat dwudziestu ósmiu od daty ostatniego tytułu, dłużnik renty może być zmuszony do dostarczenia własnym kosztem nowego tytułu wierzycielowi swemu lub stojącym w jego prawach.

2264. Prawidła eo do przedawnienia względem innych przedmiotów w niniejszym Tytule nie wzmiankowanych, wyłożone są w właściwych im Tytułach.

ODDZIAŁ III.

O przedawnieniu dziesięcio- i dwudziesto-letniém.

2265. Ten, kto nieruchomość nabywa w dobrej wierze i przez tytuł sprawiedliwy, przedawnia własność dziesięcią laty, jeżeli prawdziwy właściciel mieszka w obrębie Sądu Appellacyjnego, w którym nieruchomość jest położona, a dwudziestoma laty, jeżeli zamieszkuje po za obrębem rzeczzonego Sądu.

2266. Jeżeli prawdziwy właściciel miał zamieszkanie w rozmaitych czasach w obrębie i po za obrębem rzeczzonego Sądu, wówczas, dla uzupełnienia przedawnienia, potrzeba do liczby lat dawniejszego zamieszkania dodać podwójną liczbę lat brakujących do uzupełnienia dziesięcioletniego zamieszkania w obrębie.

2267. Tytuł nieważny dla wady formy, nie może posłużyć za podstawę do dziesięcio- i dwudziesto-letniego przedawnienia.

2268. Dobra wiara jest zawsze domniemywana, a ten, kto złą wiare zarzuca, winien ją udowodnić.

2269. Dostatecznym jest, gdy dobra wiara istniała w chwili nabycia.

2270. Po latach dziesięciu, budowniczey i przedsiębiorcy wolnemi są od rękojmi za roboty większe, jakie przez nich lub pod ich kierunkiem uskutecznione zostały.

O D D Z I A Ł I V.

O niektórych przedawnieniach szczególnych.

2271. Skarga nauczycieli umiejętności i sztuk, o wynagrodzenie za lekcye miesięcznie przez nich udzielane;

Skarga utrzymujących zajazdy i traktyernie, o zapłatę za mieszkanie i żywność przez nich dostarczone;

Skarga robotników i wyrobników, o zapłatę za ich dzienną pracę, za dostarczenia i za zapłatę wynagrodzenia;

Przedawniają się sześciu miesiącami.

2272. Skarga lekarzy, chirurgów i aptekarzy, o wynagrodzenie za ich wizyty, operacye i lekarstwa;

Skarga komorników i woźnych, o wynagrodzenie za akta, które doręczają, i za dopełniane przez nich czynności;

Skarga kupców, o zapłatę za towary, jakie sprzedają osobom nie handlującym;

Skarga utrzymujących pensye, o należność za utrzymywanie na pensyi uczniów, i skarga innych przyjmujących na naukę, o wynagrodzenie za tęż naukę;

Skarga służących rocznie ugodzonych, o zapłatę ich zasług;

Przedawniają się jednym rokiem.

2273. Skarga obrońców ^{*)}, o zapłatę należnych im kosztów i wynagrodzenia, przedawnia się dwoma laty od dnia

wyroku w procesie zapadłego, albo od dnia pogodzenia się stron, albo też od dnia odwołania rzeczonych obrońców *). Co do spraw nieukończonych nie mogą oni wytaczać skargi o kosztą i wynagrodzenia, któreby odnosiły się do epoki dawniejszej jak pięć lat.

*) Obecnie obrońców przysięgłych.

2274. Przedawnienie w przypadkach powyższych ma miejsce, chociażby dostarczenia, dostawy, usługi i roboty dalej były wykonywane.

Bieg przedawnienia ustaje dopiero wtenczas, gdy było zamknięcie rachunku, przyznanie piśmienne lub zobowiązanie, albo pozew przed Sąd nieuznany za upadły.

Por. art. 51, 53, 256, 266, ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

2275. Jednakże ci, przeciwko którym przedawnienia te będą stawiane, mogą deferować przysięgę tym, którzy się nimi zastaniają, na to, czy rzecz istotnie została zapłaconą.

Przysięgę deferować można wdowom i spadkobiercom albo opiekunom tych ostatnich, jeżeli są małoletniemi, na to, czy nie wiedzą, iż rzecz się należy.

2276. Sędziowie i obrońcy wolnemi są od zwrotu dokumentów po upływie lat pięciu od wyroku w sprawie.

Komornicy i woźni są podobnież od tego zwrotu uwolnionymi po upływie lat dwóch po wykonaniu czynności lub doręczeniu aktów jakie im poruczone były.

2277. Raty od rent wieczystych i dożywotnich;
Raty pensyj alimentarnych;
Cena najmu domów i cena dzierżawna majątków wiejskich;
Procenta od summ pożyczonych i w ogóle wszystko to, co się płaci rocznie lub w krótszych terminach peryodycznych;
Przedawniają się pięcią laty.

2278. Przedawnienia, o których mowa w artykułach niniejszego Oddziału, biegną przeciwko małoletnim i bezwłasnowolnym, z zastrzeżeniem dla nich regresu przeciwko opiekunom.

2279. Co do ruchomości, posiadanie staje za tytuł.

Jednakże ten, kto rzecz zgubił lub komu ją skradziono, może działać o odzyskanie takowej przez lat trzy, licząc od dnia straty lub kradzieży, przeciwko temu, w czyim ręku się znajduje, z zastrzeżeniem dla tego ostatniego regresu przeciwko temu, od kogo ją otrzymał.

2280. Jeżeli terażniejszy posiadacz rzeczy skradzionej lub zgubionej, kupił ją na jarmarku lub targu, lub na sprzedaży publicznej lub od kupea sprzedającego podobne rzeczy, pierwotny właściciel nie może żądać oddania sobie takowej, jak za zwrotem posiadaczowi tego, co go kosztowało.

2281. Przedawnienia rozpoczęte w epoce ogłoszenia niniejszego Tytułu, podlegają przepisom praw dawniejszych.

Jednakże przedawnienia wówczas rozpoczęte i do uzupełnienia których, podług praw dawniejszych potrzebaby było jeszcze więcej jak lat trzydzieści, licząc od téj samej epoki, dopełnią się upływem lat trzydziestu.

---

§ 36. Karność porządkowa, jako téż służbowa nad adwokatami, w zakresie ich obowiązków przy sądzie konsystorskim, a mianowicie co do zawieszenia w urzędowaniu lub usunięcia od urzędu, należy ostatecznie do konsystorza.

D Z I A Ł IV.

O POSTĘPOWANIU W SĄDZIE KONSYSTORSKIM.

§ 37. Wszelka instrukcja w sprawach przed sąd konsystorski wniesionych, odbywać się będzie za pośrednictwem obrońców.

§ 38. Instrukcja w sprawach o tamowanie małżeństwa będzie summaryczna. Instrukcja w sprawach o rozwód lub unieważnienie małżeństwa będzie ordynaryjna; nadto postanowionóm być może instruowanie sprawy na piśmie, celem zdania relacyi przez wyznaczonego członka; a to wszystko stosownie do przepisów kodeksu postępowania cywilnego.

§ 39. Na odbywanie audyencyi sądowych, ustanowione będą przez konsystorz dni stałe w każdym miesiącu, wyjąwszy czasu na zwyczajne ferie sądowe przeznaczonego.

Wolno prezesowi konsystorza do prowadzenia sprawy wyznaczyć dzień pewny.

§ 40. Utrzymywana będzie wokanda do przywoływania i sądenia spraw, w której téż sprawy porządkiem, w jakim się w księdze wpisowej znajdują, zapisane będą.

§ 41. Wpis w sprawach małżeńskich, opłacony będzie w kontroli skarbowej podług jój ocienienia tymczasowego, lub w razie wniesionego przez stronę sporu, podług decyzji tymczasowej prezesa konsystorza.

Ostateczne ustanowienie wpisu najwyżej do rubli srebrnych dziewięćdziesiąt, należy do sądu wyrokującego.

W sprawach ubogich wpis prenotacyi ulega.

§ 42. Gdy sąd nakaże stronom osobiste stawienie się, a nie stawi się powód w terminie wyznaczonym, lub za przywołaniem sprawy do sądenia, sprawa z wokandy wykreśloną zostanie, za utratą wpisu przez powoda opłaconego.

§ 43. Wprowadzanie spraw w sądzie konsystorskim, za głośném przywołaniem każdej sprawy, odbywać się będzie przy zamkniętych drzwiach przez obrońców, w obecności stron, nie wyłączając osób do jój familii należących.

Wolno stronom osobiście przymawiać się na audyencyi sądowej.

§ 44. Po zakończeniu rozpraw, lub w razie nakazanej instrukcyi sprawy na piśmie, po odczytaniu relacyi przez członka-referenta i wysłuchaniu wniosków prokuratora, prezes nakaże ustęp i przystąpi do zbierania głosów.

§ 45. Wyroki sądu konsystorskiego wydawane będą większością głosów. Członkowie dawać będą swe zdania kolejno, zaczawszy od najmłodszego z nominacyi.

Równość zdań prezydujący rozwiązuje.

§ 46. W każdym wyroku stanowiącym rozwód lub unieważnienie małżeństwa, sąd wyrzeczy, kto jest stroną winną.

Jeżeliby, w przypadku rozwodu, żadnemu z małżonków wina poczytaną być nie mogła, lub, w przypadku unieważnienia małżeństwa, obaj małżonkowie byli w dobrej wierze, wyrzec to należy.

§ 47. Utrzymywany będzie przez pisarza protokół posiedzenia w formie sentencyonarza do wpisywania natychmiast uchwalonych wyroków, który, po zakończeniu każdej audyencyi sądowej, przez prezydującego, członków i pisarza podpisanym zostanie.

§ 48. Każdy wyrok wpisany do sentencyonarza, ogłoszonym będzie natychmiast przez pisarza przy otwartych drzwiach, za przywołaniem stron z ustępu, przez *woźnego* audyencyonalnego.

Ogłoszenie wyroku może być odroczone przez sąd do najbliższej audyencyi sądowej.

por. przypis do § 30 niniejszej organizacyi.

§ 49. Oppozycya przeciwko wyrokowi zaocznemu sądu konsystorskiego, założoną być powinna w dni ośm, od wręczenia wyroku tak obrońcy ustanowionemu, jak i samej stronie zaocznie osądzonej.

Jeżeli wyrok zapadł przeciwko stronie, która obrońcy nie ustanowiła, oppozycya będzie mogła być założoną w przeciągu dwóch tygodni, od dnia wręczenia wyroku stronie osobiście, lub w jej zamieszkanu, albo, jeżeli jej pobyt jest niewiadomy, prokuratorowi przy sądzie konsystorskim urzędującemu.

Do terminów opozycyjnych, dzień wręczenia i dzień upłynienia terminu liczonym nie będzie; doliczony zaś być powinien, dzień jeden na każde 14 wiorst odległości zamieszkania strony, zaocznie osądzonej, od miejsca urzędowania sądu konsystorskiego.

§ 50. Sąd konsystorski, pomimo niestawienia się strony pozwanej, z urzędu przestrzegać powinien, ażeby dowody na stwierdzenie lub odparcie wniosków strony powodowej wpływ mieć mogące, prawnie ustanowione mi były.

§ 51. Redakcyą wyroku, z wyłączeniem powodów i zasad osądzenia przez pisarza wyrobionych, a przez prezydującego sprawdzonych, podpisywać będą prezydujący i pisarz.

Wyciągi wyroków przez pisarza wydane, obejmować powinny wszelkie szczegóły artykułami 141 i 142 kodeksu postępowania cywilnego przewidziane, a nadto opatrzone będą formalną intytulacyą i klauzulą egzekucyjną.

§ 52. Wyrok uznający nieważność małżeństwa lub rozwód, jeżeli jest oczny, po doręczeniu go stronie i jej obrońcy, jeżeli zaś zaoczny jest,

po upływie terminów opozycyjnych, w § 49 ustanowionych, jako prawomocny, złożony będzie prokuratorowi przy sądzie konsystorskim urzędującemu*), celem uczynienia wzmianki w właściwych księgach stanu cywilnego, stosownie do art. 237 prawa o małżeństwie.

Niezałożenie opozycji w przepisanych terminach udowodnioném być powinno zaświadczeniami obrońcy strony, na żądanie której wyrok zaoczny zapadł i pisarza sądu konsystorskiego.

§ 53. Czynności wyrok sądowy poprzedzające, lub po zapadłym wyroku wynikające, wnioski o wymierzenie kar dyscyplinarnych, oraz wszelkie inne przedmioty z Prawa o Małżeństwie wypływające, na zwyczajnych posiedzeniach konsystorza załatwiane będą.

*) Prokurator Izby Sądowej Warszawskiej.

T Y T U Ł III.

O ustanowieniu i oceniu dowodów w sprawach przed Sądem Konsystorskim wyniesionych.

§ 54. W ustanowieniu i oceniu dowodów w sprawach małżeńskich przed sądem konsystorskim wyniesionych, za główne правило służyć będą przepisy obowiązującego prawa tak cywilnego jak karnego, z określeniami wszakże w Prawie o Małżeństwie wskazanymi.

Odpowiednio przepisom tym, zachowywane będą nadto zasady następujące.

§ 55. Przyznanie strony, o tyle stanowić będzie dowód prawny, o ile okaże się być wsparte innemi okolicznościami.

§ 56. W sprawach małżeńskich strony nie mogą być dopuszczone do przysięgi, ani z urzędu przez sąd, ani z naznaczenia jej sobie nawzajem.

§ 57. Czyny stanowiące prawną przyczynę rozwodu, względem których małżonkowie między sobą się pojednali, nie będą przyjęte za zasadę do sprawy rozwodowej i bez względu na to czy pojednanie przed lub po wyniesieniu pozwu nastąpiło.

§ 58. Jeżeli jednak po nastąpieniu pojednania między małżonkami, nowa przyczyna do rozwodu zajdzie, wolno nowe żądanie popierać czynami, które przed nastąpieniem pojednania zachodziły.

§ 59. Zabronione jest odwoływanie się w sprawie małżeńskiej do tego, cokolwiek między małżonkami przyznawane było w drodze pojednania przed księdzem pastorem, lub księdzem superintendentem, według działu I, tytułu II odbywanego.

§ 60. W ustanowieniu dowodów przez badanie świadków, służyć będą za правило przepisy kodeksu postępowania cywilnego w księdze II, tytule XII, oraz zasady następujące.

§ 61. Krewni i powinowaci stron, oprócz ich dzieci i wnuków, mogą być świadkami w sprawach rozwodowych, pomimo ich pokrewieństwa lub powinowactwa, oraz domownicy, pomimo zostawania w służbie u małżonków; ale uwzględnienie ich zeznań, pozostawioném jest rozwadsze sądu; a nadto wyłączeni być mogą jako świadkowie z innych pobudek, jakie kodeks postępowania cywilnego w księdze II, tytule XII wymienia.

§ 62. Każdy świadek nim będzie przesłuchanym w samej sprawie na czyny wyrokiem przepisane, obowiązany jest wykonać przysięgę, że prawdę powie. Po przesłuchaniu go i przeczytaniu mu protokołu jego zeznań, zapytany będzie czyli przy złożonych przez siebie zeznaniach obsta-je, albo w czym zeznania swe prostuje lub objaśnia.

O zapytaniu tém i oświadczeniu świadka, wyraźna wzmianka w protokule uczynioną będzie.

§ 63. Badanie świadków odbywać się będzie w miejscu posiedzeń sądu konsystorskiego przez członka konsystorza wyrokiem delegowanego, z przybraniem pisarza sądu konsystorskiego, którego, w razie przeszkody lub nieobecności, pomocnik naczelnika kancelaryi zastępować powinien.

W miejsce członka konsystorza do badania świadków, może być wyrokiem przeznaczony pastor z parafii ewangelicko-augsburskiej w Warszawie, z wyłączeniem wszakże pastora pierwszego.

§ 64. Do badania świadków w miejscach odległych delegowani będą: superintendent lub pastor, lub inny duchowny z przybraniem dwóch asessorów i pisarza.

Assesorowie powołani będą z liczby członków kolegium kościelnego w właściwej parafii. Obowiązki pisarza pełnić będzie osoba, przez delegowanego duchownego powołana, pod wyraźnem przyrzeczeniem rzetelnego wykonania, poruczonej jej czynności.

W przypadku nagłym obowiązki pisarza wykonane być mogą przez jednego z assessorów.

Assesorowie przez delegowanego na termin powołani będą.

O imionach assessorów, pisarza, ich powoływaniu na termin i przyrzeczeniu pisarza, wyraźna wzmianka w protokule uczynioną być powinna.

§ 65. Zachowane będą zasady i prawidła, kodeksem postępowania cywilnego przepisane, tak co do wyłączenia superintendenta lub pastora, lub assessora od badania świadków, jak co do wyłączenia biegłych.

Wolno wszakże stronie, powody do wyłączenia podać wprost do konsystorza, który stosownie do przepisów prawa postąpi.

W każdym przypadku wnioski prokuratora wysłuchane będą.

§ 66. O ile niniejsza organizacya nie podaje odmiennych rozporządzeń, wpływających z Prawa o Małżeństwie z d. 16 (28) Marca 1836 r. i z koniecznego względu na rodzaj spraw małżeńskich, zachowywane będą w całym postępowaniu przed sądem konsystorskim przepisy kodeksu postępowania cywilnego.

§ 67. Uchylona jest organizacya tymczasowa z d. 26 Grudnia 1836 (7 Stycznia 1837) roku, dotąd przez sąd konsystorski wyznań ewangelickich używana.

§ 68. Wykonanie niniejszego postanowienia, które ma być wniesione do dziennika praw, wkłada się na komisję rządową spraw wewnętrznych i sprawiedliwości.

B) Organizacya Sądu Konsystorskiego ewangelicko-reformowanego, przez Radę Administracyjną Królestwa, na posiedzeniu dnia 17 (29) Stycznia 1861 r. zatwierdzona.

Organizacya sądu konsystorskiego ewangelicko-reformowanego z d. 17 (29) Stycznia 1861 r. nie została ogłoszoną w Dzienniku Praw. Tekst jej znajdujemy wydrukowany w całości, w „Zbiorze prawa cywilnego obowiązującego w Kr. Pol.“, wydanym przez Stanisława Zawadzkiego, tom II str. 932—948. Porównując takowy z tekstem organizacyi sądu konsystorskiego ewangelicko-augsburskiego, powyżej zamieszczonym, dostrzegamy tylko mniej znaczne różnice w niewielkiej liczbie artykułów, które tu niżej zamieszczamy; wszystkie inne artykuły, jako zupełnie zgodne z odpowiednimi artykułami organizacyi sądu konsystorskiego ewangelicko-augsburskiego, pomijamy.

§ 1. Komplet sądu konsystorskiego ewangelicko-reformowanego, składać się będzie najmniej z trzech członków, głos stanowczy mających.

§ 2 i 3 zgodne z takiemiz §§ org. sądu konsyst. ewang.-augsb.

§ 4. Obowiązki pisarza sądu konsystorskiego ewangelicko-reformowanego, pełnić będzie pisarz sądu konsystorskiego ewangelicko-augsburskiego.

Pisarz należy do składu sądu, lecz nie ma głosu stanowczego.

W razie przeszkody lub nieobecności pisarza, zastąpi go sekretarz konsystorza.

§ 5—10 zgodne z takiemiz §§ org. sądu konsyst. ewang.-augsb.

§ 11. Małżonek zamierzający rozpocząć sprawę rozwodową obowiązany jest udać się osobiście do księdza pastora właściwej parafii, ewangelicko-reformowanej z ustném wyłączeniem przyczyn zniewalających go do poszukiwania rozwodu.

Jeżeli miejsce zamieszkania małżonków, nie należy do żadnej parafii ewangelicko-reformowanej, małżonek winien się udać do księdza pastora najbliższej parafii ewangelicko-reformowanej, lub do duchownego, którego w tym celu konsystorz upoważni.

Pastor, wysłuchawszy skarżącego, uczyni mu stosowne uwagi, zmierzające do odwiedzenia go od powziętego zamiaru; gdy te pozostaną bez skutku, pastor, przez wezwanie wprost od siebie pozasądownie uczynione, oznaczy dzień i godzinę do osobistego stawienia się przed nim obojga małżonków.

§ 12—15 zgodne z takiemiz §§ org. sądu konsyst. ewang.-aug.

§ 16. Skarżący obowiązany będzie zgłosić się osobiście lub przez podanie do księdza superintendenta kościołów ewangelicko-reformowanych w Królestwie Polskiem, i złożyć mu kopią poświadczoną aktu niestawienia lub niepojednania.

Superintendent oznaczy termin obojgu małżonkom dla ich pojednania, i w tym celu kopią wezwania obżałowanemu przez woźnego doręczyć poleci.

§ 17—52 zgodne z takimiż §§ org. sądu konsyst. ewang.-augsb.

§ 53. Czynnności wyrok sądowy poprzedzające, lub w następstwie zapadłego wyroku wynikające, wnioski w przedmiocie wymierzenia kar dyscyplinarnych, oraz wszelkie inne przedmioty z Prawa o Małżeństwie z dnia 16 (28) Marca 1836 r. wypływające, załatwiane będą na zwyczajnych posiedzeniach konsystorza na podane przedstawienie.

§ 54—62 zgodne z takimiż §§ org. sądu kons. ewang.-augsb.

§ 63. Badanie świadków odbywać się będzie w miejscu posiedzeń sądu konsystorskiego przez członka konsystorza wyrokiem delegowanego, z przybraniem pisarza sądu konsystorskiego, a w razie jego nieobecności lub przeszkody, sekretarza konsystorza.

§ 64—66 zgodne z takimiż §§ org. sądu konsyst. ewang.-augsb.

X.

Do Tytułu I Księgi II-giej Kod. Napoleona.

Przepisy o własności literackiej i artystycznej.

z Ustawy o Cenzurze.

(Swod pr. cyw. T. XIV).

ROZDZIAŁ VII.

O prawie własności utworów naukowych, literackich i artystycznych.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O PRAWACH WŁASNOŚCI UTWORÓW NAUKOWYCH I LITERACKICH.

282. Każdy autor lub tłumacz książki w ciągu swego życia ma wyłączne prawo do ciągnięcia, według swego uznania, korzyści z wydawnictwa i sprzedaży takowej, jak z majątku dorobkowego.

8 Stycznia 1830 (3411) § 1.

Uwaga 1. (według dalszego ciągu 1863). W przedmiocie własności literackiej i artystycznej, istnieją konwencje: 25 Marca (6 Kwietnia) 1861 r. z Francją i 18 (30) Lipca 1862 r. z Belgią.

Uwaga 2. (według dalszego ciągu 1872 r.). Prawa jakie służą autorom i tłumaczom sztuk dramatycznych i oper, przyjętych do przedstawienia w teatrach Cesarskich, do wynagrodzenia za ich literacką własność, określone są w przepisach z d. 13 Listopada 1827 r. (Zupełny zbiór praw N. 1533). Wszelako Ministrowi Dworu CESARSKIEGO pozostawiona jest władza czynienia w wymienionych przepisach wszelkich zmian i uzupełnień, odpowiednio do potrzeb czasowych.

13 Lutego 1827 (1533); 13 Listopada 1871.
Zbiór pr. N. 940.

283. Prawo to wyłączne, po śmierci autora albo tłumacza, przechodzi na jego spadkobierców prawnych lub testamentowych, albo też na osoby i instytucje, którym przez niego przekazane zostało; prawo to jednak trwać nie może dłużej nad lat 50, licząc od dnia śmierci autora lub tłumacza.

Uwaga. Moc artykułu niniejszego rozciąga się tylko na te osoby, względem których do 15 Kwietnia 1857 r. nieupłynął jeszcze termin, postanowiony poprzednimi przepisami, co do wyłącznego korzystania z prawa wydawnictwa i sprzedaży utworów lub tłumaczeń, nabytych przez nie na mocy spadku lub testamentu.

8 Stycz. 1830 (3411) § 2; zd. Rady Państ. 15 Kwiet. 1857, p. 1 i 2.)

284. Względem utworów i tłumaczeń, wydanych lub które będą wydane po śmierci autora lub tłumacza, wskazany termin pięćdziesięcioletni liczy się od czasu pierwszego wydania utworów lub tłumaczeń.

zd. Rady Państwa 15 Kwietnia 1857, p. 3.

285. Pierwsi wydawcy pieśni, przysłówi, klechd i powieści ludowych, dochowanych tylko w ustnym podaniu, używają takichże praw jak i autorowie nowych książek, podobnież pierwsi wydawcy dawnych rękopismów, co wszakże nie tamuje innym możliwości wydania tych samych kronik, albo innych starożytnych rękopismów, z innego odpisu zupełniejszego, poprawniejszego lub czembądź wyróżniającego się.

8 Stycz. 1830 (3411) § 4.

286. Utwory i tłumaczenia tak w rękopiśmie jak i drukowane, nie sprzedane nikomu przez autora lub tłumacza, nie legowane testamentem, ani też odstąpione innym sposobem, nie mogą być sprzedawane na zaspokojenie wierzycieli, za życia autora lub tłumacza bez ich zezwolenia, po ich śmierci zaś bez zezwolenia spadkobierców. W przypadku sprzedaży majątku księgarza za długi lub w drodze upadłości, należące do niego rękopisma i prawo drukowania takowych przechodzą na nabywców koniecznie wraz z obowiązkiem wypełnienia wszystkich warunków, przyjętych przez poprzedniego ich właściciela.

Tamże § 5.

287. Prawo powtórnego wydania książki, powinno wspierać się na pierwotnej umowie zawartej między autorem, tłumaczem albo wydawcą a księgarzem. Jeżeli zaś nie było między nimi umowy piśmiennej, autor, tłumacz lub wydawca, albo w przypadku ich śmierci spadkobiercy, mogą drukować książkę powtórnie po upływie lat pięciu, licząc od dnia otrzymania z Cenzury biletu, zezwalającego na wypuszczenie w obieg pierwszej edycji.

Tamże § 6.

288. Umowy zawierane przez autorów, tłumaczy lub wydawców z drukarzami lub księgarzami, będą sporządzane na zwyczajnym papierze stęplowym i wnoszone na zasadzie ogólnych przepisów do księgi meklerskiej

Tamże § 7.

289. Bez względu na jakąkolwiek bądź umowę autor, ma prawo drukować nowe wydanie swjej książki, jeżeli w niej poczynił dodatki lub zmiany przynajmniej $\frac{2}{3}$ części dzieła stanowiące, lub jeżeli książkę nadał inną zupełnie formę, w ten sposób, iż może ona być poczytaną za nowe dzieło.

Tamże § 8.

290. Ci, którym autor lub tłumacz zapisał testamentem lub jakim innym sposobem ustąpił wszystkie lub niektóre swoje utwory, obowiązani są oświadczyć o tém i przedstawić odpowiednie dowody w ciągu pierwszego roku od jego śmierci, jeżeli zaś przebywają zagranicą, w ciągu dwóch lat. Skutkiem takiego oświadczenia wchodzi oni, co do pomienionych utworów we wszelkie prawa spadkobierców prawnych zmarłego. Ci ostatni, na zasadzie ogólnych przepisów mogą właścicieli tych praw używać, na równi z innemi uczestnikami spadku lub wierzycielami, do stawienia się w określonych terminach.

Tamże § 9.

291. Wydawcy dzienników lub innych pism peryodycznych, jak również wydawcy almanachów i w ogóle książek, które się składają z pomniejszych utworów lub artykułów, mają prawo wyłącznego przedruku takowych w téjże samej formie na zasadzie ogólnych przepisów niniejszego rozdziału.

Tamże § 10.

292. Przez zamieszczenie utworu lub przekładu w dzienniku, lub innym zbiorze, autor lub tłumacz takowych nie utracą prawa drukowania go oddzielnie, jeżeli tylko nie stoi temu na przeszkodzie umowa z wydawcami zawarta.

Tamże § 11.

293. Listy prywatne, nieprzeznaczone dla publiczności, mogą być ogłaszane drukiem, jedynie za zobopólném zezwoleniem osoby piszącej takowe, i téj do której były pisane, w razie zaś śmierci obojga lub jednój z nich, za zezwoleniem spadkobierców.

Tamże § 12.

294. Osobiste notatki i inne papiery, nieprzeznaczone do publicznego użytku, mogą być drukowane jedynie za zezwoleniem autora, a w razie jego śmierci, za zgodą jego spadkobierców.

Tamże § 13.

295. Po upływie określonego w ustawie niniejszej czasu, w ciągu którego autor, tłumacz, lub pierwszy wydawca, albo inne osoby, na mocy oniej, mają wyłączne prawo drukowania i sprzedaży utworów własnych, lub nabytych drogą spadku albo w skutek jakiego aktu, — każda książka staje się własnością publiczną i każdy może według swojej woli wydawać i sprzedawać takową.

Tamże § 14 zd. Rady Państ. 15 Kwiet. 1857 r.

296. Przed upływem terminów wskazanych w artykułach: 282, 283 i 284, nie wolno nikomu naruszać praw autora, tłumacza, lub pierwszego wydawcy i bez jego pozwolenia lub jego spadkobierców, albo osób, którym prawa te prawnie zostały ustąpione, przedrukowywać jego dzieła lub książki, przez niego po raz pierwszy wydane, chociażby z przekładem na inny język, lub z dodaniem innego tytułu, przedmowy, uwag i t. p. dodatków. Naruszający te przepisy uznany będzie za nieprawego wydawcę.

8 Stycz. 1830 (3411) § 15.

297. Za nieprawe wydawnictwo (kontrafakcję) uważa się również: a) jeżeli kto pod nazwą drugiego, trzeciego lub dalszego wydania drukuje książkę już wydrukowaną, niewykonawszy warunków określonych w artykułach 287 i 289; b) jeżeli kto przedrukowawszy w obcym kraju książkę, wydaną w Rosyi lub za pozwoleniem cenzury rossyjskiej chociażby i z tłumaczeniem na inny język, będzie sprzedawał wydrukowane w taki sposób egzemplarze książki w Rosyi, nie mając na to piśmiennego pozwolenia od właściwego wydawcy; c) jeżeli kto bez zezwolenia autora wydrukuje ogłoszoną lub odczytaną przez niego publicznie mowę, lub inny utwór; d) jeżeli dziennikarz w kształcie niby recenzji lub pod innym pozorem przedrukowywa stale i w całości pomniejsze z cudzych wydań artykuły, chociażby objętość ich niedochodziła obszerności jednego arkusza druku, jednakże przypadkowe przedrukowanie w jakimkolwiek wydaniu drobnego artykułu, nieprzenoszącego rozmiaru jednego arkusza druku, jak również przedrukowanie wiadomości politycznych lub też odnoszących się do literatury, nauk i kunsztów, ze wskazaniem źródła z kąd takowe są czerpane, nie podchodzi pod ten zakaz. Dla oznaczenia wielkości pomieszczonego w dzienniku lub inném wydaniu artykułu, przyjmuje się za zasadę ostatnie wydanie książki, z której tenże jest wzięty.

Tamże § 16.

298. Zamieszczenie w chrestomatjach i innych książkach szkolnych, jakichkolwiek artykułów lub urywków z innych wydań, nie uważa się za nieprawe wydawnictwo, chociażby takie wyjątki, dodane razem z różnych miejsc książki, stanowiły nawet więcej jak arkusz druku.

Tamże § 17.

299. Przytoczenia z inniej książki nie poczytują się za nieprawe wydawnictwo, lecz tylko pod następującymi warunkami: a) jeżeli w przy-

tocezeniach zamieszczono razem nie więcej nad trzecią część książki (obszerniejszej niżli jeden arkusz druku; b) jeżeli własnego tekstu autora jest dwa razy więcej niżli przytoczeń z jednej jakiej książki.

Tamże § 18.

300. Przekład książki już przetłómaczonej w takim tylko razie uważa się za nieprawe wydawnictwo, jeżeli w niém $\frac{2}{3}$ części w jednym ciągu są wypisane co do słowa z poprzednich tłómaczeń, co do których jeszcze służy komu innemu prawo wyłącznej własności.

Tamże § 19.

301. Za nieprawe wydawnictwo uważa się również wydanie słownika, w którym większa część określeń, wyjaśnień i przykładów, wzięta jest bez zmiany z innego podobnego słownika, gdy wyłączne prawo własności onego zastrzeżone jest dla kogokolwiek, na mocy przepisów niniejszego rozdziału lub szczególnych przywilejów; także wydawnictwo map, tablic historycznych, logarytmów, skorowidzów i innych tego rodzaju książek, złożonych z liczb lub imion własnych, jeżeli się okaże, że one wypisane zostały z poprzednich wydań dosłownie lub ze zmianami bardzo drobnymi.

Tamże § 20.

302. Książka przedrukowana w Rossyi może być wydana w tłómaczeniu na jakikolwiek inny język, wszakże bez dołączenia oryginalnego tekstu. Autorowie takich książek, do których koniecznemi były szczególne badania naukowe, mają wyłączne prawo ich wydawnictwa w Rossyi i w innych językach; lecz o zamiarze swym korzystania z tego prawa powinni zastrzedz przy wydaniu oryginału i wydać swe tłómaczenie przed upływem 2-ch lat od daty otrzymania z Cenzury biletu zezwalającego na wypuszczenie w obieg oryginału. W razie niezachowania tych warunków wydanie téj książki w tłómaczeniu każdemu jest dozwolone.

Tamże § 21.

303. Wszelkie ograniczenia postanowione wartykułach poprzedzających tracą swoją moc w skutek piśmiennego zezwolenia prawnego wydawcy, albo téż na mocy innych dobrowolnie przez niego zawartych umów.

Tamże § 22.

304. W każdym przypadku, odpowiedzialność za nieprawe wydawnictwo (contrafactio) pociąga za sobą: *popierwsze*, wynagrodzenie przez winnego wydawcy prawnemu całej straty, jaka obliczona będzie przez porównanie kosztów, rzeczywiście poniesionych na wygotowanie egzemplarzy nieprawego wydania, z ceną sprzedaży, oznaczoną przez wydawcę prawnego poprzednio (to jest, na własném wydaniu tegoż utworu); *powtóre*, odebranie znajdujących się jeszcze egzemplarzy nieprawego wydania, które przechodzą na własność wydawcy prawnego.

Tamże § 23.

305. Gdy kto wydaje cudzy utwór pod swoim nazwiskiem lub téż sprzedaje swój rękopism, albo prawo na wydawnictwo książki kilku osobom oddzielnie bez wzajemnego ich zezwolenia, takowy czyn poczytuje się za

oszustwo i oprócz wynagrodzenia, jakie oznaczone zostanie przez sąd po rozbiórce sprawy, na rzecz poszkodowanego, winny podlega karze według przepisów zawartych w artykule 2,275 kodeksu kar.

8 Stycz. 1830 (3411) § 24; 15 Sierp. 1845 (19283) art. 2195.

306. Kto wydrukuje książkę bez zachowania przepisów ustawy o cenzurze, utracą wszelkie prawa do takowej.

8 Stycz. 1830 (3411) § 25.

307. Przy nowych wydaniach książek raz już drukowanych, na wydawcę wkłada się konieczny obowiązek nadmienienia na karcie tytułowej, że książka ta przedrukowana została z wydania takiego a takiego roku, z poprawkami lub bez nich.

Tamże § 26.

ODDZIAŁ DRUGI.

O PRAWACH AKADEMII, UNIWERSYTETÓW, SZKÓŁ, TOWARZYSTW NAUKOWYCH I INNYCH NA WYDAWANE PRZEZ NIE UTWORY NAUKOWE I LITERACKIE.

308. Towarzystwa wydające książki albo inne utwory naukowe i literackie, mają wyłączne prawo ich własności w ciągu lat 50-ciu, jeżeli im autor takowe odstąpił. Po upływie tego czasu utwory takie przechodzą na własność publiczną, wyjąwszy przypadki, gdy autor tych utworów jeszcze żyje i zachowuje sobie prawo na tę własność literacką.

8 Stycz. 1830 (3411) § 27; z d. Rady Państw. 15 Kwiet. 1857 r. p. 4.

309. Oznaczony wyżej termin liczy się od dnia puszczenia w obieg ostatniego tomu, jeżeli dzieło obejmuje kilka tomów, lub też od wydania każdego oddzielnego artykułu, jeżeli towarzystwa wydają prace swoich członków w postaci oddzielnych broszur lub numerów.

zd. Rady Państw., 15 Kwiet. 1857 p. 5.

310. Prace wolnych towarzystw naukowych w przypadku ich rozwiązania przed upływem terminu do wyłącznego prawa, przechodzą na własność publiczną. W przypadku zamknięcia towarzystw naukowych, istniejących przy akademiach, uniwersytetach i innych zakładach naukowych, prawa ich przechodzą na tychże samych warunkach na instytucje, przy których one były ustanowione.

8 Stycz. 1830 (3411) § 28.

311. Wydrukowanie utworu w pismach jakiegokolwiek towarzystwa naukowego niepozbawia autora, ani spadkobierców jego, prawa drukowania go oddzielnie, o ile się to niesprzeciwia ustawie towarzystwa, lub też szczególnemu przyrzeczeniu autora.

Tamże § 30.

312. Towarzystwa zawiązujące się w celu wydawania jakichkolwiek książek lub innych utworów naukowych i literackich, należą do kategorii

współek handlowych i względem podziału osiągniętych przez nie ze sprzedaży zysków, podlegają istniejącym w tej mierze przepisom; prawo uczestnictwa w takim towarzystwie i korzystania ze służących mu przywilejów dowodzonem będzie na zasadzie ogólnych przepisów.

Tamże § 31.

ODDZIAŁ TRZECI.

O POSTĘPOWANIU WŁADZ SĄDOWYCH I ADMINISTRACYJNYCH W SPRAWACH, DOTYCZĄCYCH PRAWA WŁASNOŚCI UTWORÓW NAUKOWYCH I LITERACKICH.

313. Komitety cenzury wewnętrznej i główny zarząd takowej mają nadzór, każdy we własnym zakresie, nad ściśłem wykonaniem przepisów określonych w artykułach: 282—320.

8 Stycz. 1830 (3411) § 32.

314. Wszelkie spory między autorami, tłumaczami, pierwszymi wydawcami, lub drukarzami i księgarzami, co do własności książki, lub innego utworu naukowego i literackiego, rozpoznawane będą przez sąd polubowny; w razie zaś niezgodzenia się stron na ten sąd, przez sądy zwyczajne, zaczynając od izby cywilnej lub odpowiedniej jej instancji w tej gubernii, w której ma zamieszkanie pozwany. Przy rozstrzyganiu takich sporów, Izby Cywilne w wypadkach wątpliwych zasięgają opinii uniwersytetów.

Tamże § 33.

315. Sprawy wynikłe z powodu niewykonania zawartych umów, rozpoznawane będą zwykłym sposobem, zaczynając od instancji niższych.

Tamże § 34.

316. Pociągnięcie do odpowiedzialności za nieprawę wydawnictwo może nastąpić jedynie w skutek skargi poszkodowanego.

Tamże § 35.

317. Ostateczny termin podania skarg o oszustwo, nieprawę wydawnictwo i wszelkie przywłaszczenie własności naukowej, kończy się z upływem lat dwóch, dla powodów zaś przebywających za granicą, z upływem lat czterech, licząc od dnia puszczania w obieg książki lub innych utworów naukowych i literackich, będących przedmiotem skargi.

Tamże § 36.

318. Sprawy w sporach autorów, tłumaczy i wydawców o prawo własności, chociażby były już rozpoczęte we władzach sądowych, mogą jednakże, za zoborną zgodą stron być poddane pod rozstrzygnięcie sądu polubownemu, strony jednak spór wiodące, nie mogą już potem zwracać spraw na inną drogę.

Tamże § 37.

319. Sprawy tego rodzaju prowadzone będą przed władzami sądowymi, na zasadzie ogólnych przepisów dla spraw spornych.

Tamże § 38.

320. Dopóki sprawa nie będzie rozstrzygnięta ostatecznie, sprzedaż książki lub w ogóle utworu naukowego i literackiego, będącego przedmiotem sporu, jest wzbroniona na zasadzie ogólnych przepisów o zabezpieczeniu własności spornej. Sąd określa ilość wynagrodzenia za straty, z powodu wstrzymania sprzedaży, jeżeli takowe były poniesione przez stronę, której żądanie zasądzone zostało.

Tamże § 39.

ODDZIAŁ CZWARTY.

O PRAWIE WŁASNOŚCI ARTYSTYCZNEJ.

321. Malarz, rzeźbiarz, budowniczy, rytownik, medalier i artysta zajmujący się innemi gałęziami sztuk pięknych, oprócz zwykłego, ogólnemi przepisami zabezpieczonego, prawa własności do każdego utworu swojego, jako rzeczy, korzysta w ciągu całego swego życia z tak nazwanej *własności artystycznej*. Własność ta polega na wyłącznym prawie, jemu tylko służącym, powtarzania, wydawania lub reprodukowania oryginalnych swoich utworów, wszelkimi możliwemi sposobami, właściwemi każdej sztuce w szczególności.

Uwaga. Prawa akademii, uniwersytetów, szkół, towarzystw artystyczno-naukowych, na wydawnictwo utworów sztuk pięknych, są téż same, jakie służą tym instytucjom na wydawanie przez nie utworów naukowych i literackich.

21 Stycz. 1846 (19569) p. 1; zd. Rady Państ. 15 Kwiet. 1857, p. 7.

322. Dla tego, w celu zapobieżenia oszustwom i procesom, artysta-autor obowiązany jest: 1) Przedstawić i zapisać swój utwór, u meklera lub w sądzie powiatowym, ze szczegółowym opisaniem przedmiotu. 2) Wyjąć z książki meklerskiej lub z sądu powiatowego, wypis poświadczony, na dowód, że prawo własności artystycznej przedstawionego utworu należy do niego. 3) Zawiadomić o tém CESARSKĄ Akademię Sztuk Pięknych, załączając przytém kopię poświadczoną wspomnionego wypisu. Akademia otrzymawszy takie zawiadomienie, ogłosi o tém w pismach publicznych na koszt interesowanego. Przez zabezpieczenie w ten sposób utworu, prawo własności artystycznej onego ustalone jest stanowczo na rzecz artysty. Jeżeli utwór, o którym mowa, znacznych jest rozmiarów, mekler obowiązany jest obejrzeć takowy w pracowni artysty. Utwory, reprodukowane za pomocą prassy, składane będą akademii w dwóch egzemplarzach.

21 Stycz. 1846 (19569) p. 2.

323. Po śmierci artysty, prawo własności artystycznej jego utworów przechodzi na spadkobierców prawnych lub testamentowych, jeżeli za życia nieustąpił tego prawa innéj osobie.

Tamże p. 3.

324. Dla spadkobierców i dla nabywców powyższego prawa utworów malarstwa, rytownictwa, litografii, rzeźby, budownictwa, sztuki meda-

lżerskiej i innych, termin tego prawa rozciąga się tylko do lat 50-ciu, licząc od dnia śmierci artysty, lub puszczenia w obieg utworu niewydanego przed jego śmiercią.

Tamże p. 4, zd. Rady Państ., 15 Kwiet. 1857, p. 6.

325. Jeżeli artysta sprzeda, odstąpi lub zapisze komu prawo własności artystycznej jakiegokolwiek swego utworu, prawo to w zupełności przechodzi na nabywcę i jego prawnych spadkobierców. Umowy lub inne akta względem przelewu tego prawa, pisane będą i sporządzane według istniejących w tej mierze przepisów.

21 Stycz. 1846 (19569) p. 5.

326. Utwory artystyczne, zakupione przez rząd lub wykonane na jego zamówienie dla Świątyni, pałaców CESARSKICH, muzeów i w ogóle zakładów rządowych, poczytują się za zupełną własność tych instytucyj i mogą być kopiowane bez zezwolenia artysty.

Tamże p. 6.

327. Również artysta nie ma prawa własności do utworów wykonanych przez niego na zamówienia osób prywatnych, jeżeli tego prawa wyraźnie sobie niezastrzegł. Prawo to, skoro robota została zapłacona, przechodzi na osoby zamawiające, oraz na ich spadkobierców. W skutek tego, portrety i obrazy familijne artysta może powtarzać, reprodukować lub wydawać, jedynie na mocy zezwolenia zamawiającego takowe lub jego spadkobierców.

Tamże p. 7.

328. Utwór, którego własność artystyczna ustąpioną została komu innemu przez artystę, ten ostatni mocen jest odtworzyć tylko w zbiorowym wydaniu utworów swoich, z tekstem, czy bez tekstu; nie ma on wszelako prawa sprzedawania onego oddzielnie, t. j. nie z całym zbiorem utworów. Przepis ten stosuje się i do spadkobierców artysty.

Tamże p. 8.

329. Ci, którym artysta zapisał, lub innym sposobem odstąpił prawo artystycznej własności wszystkich lub niektórych swoich utworów, obowiązani są oświadczyć o tém gdzie należy, nie później jak w ciągu roku od śmierci artysty, przebywający zaś za granicą najdalej w ciągu dwóch lat. Skutkiem tego, wchodzi oni względem pomienionych utworów we wszystkie prawa spadkobierców jego prawnych.

Tamże p. 9.

330. Obrazy, posągi i inne utwory artystyczne mogą być sprzedane przez publiczną licytację na spłatę długów artysty; wszakże prawo własności artystycznej nie przechodzi na nabywcę dzieła.

Tamże p. 10.

331. Prawa akademii, uniwersytetów, szkół, towarzystw artystycznych i naukowych, przyznane wszystkim zakładom tego rodzaju (zobacz art. 308—311), służą im tak samo i co do wydawnictwa utworów sztuk pięknych.

Tamże.

332. Dopóki prawo własności artystycznej utworów sztuk pięknych, na mocy wyżej wskazanych przepisów, wyłącznie do kogokolwiek należy, dopóty bez formalnego zezwolenia téj osoby, nikt inny nie może; a) utworów pomienionych kopiować, lub polecać kopiowanie innéj osobie; b) w ogóle reprodukować tych utworów jakimikolwiek sposobami i sprzedawać ich osobiście lub za pośrednictwem komisantów; c) przyswajać lub robić wy ciągi, to jest, odrysowywać lub powtarzać części onych i wydawać je oddzielnie, albo polecać to innym.

Tamże p. 11.

333. Wszelkie powtarzanie artystycznego utworu w całości dla osiągnięcia zysku pieniężnego bez formalnego przyzwolenia osoby, mającéj prawo własności artystycznej, poczytuje się za nieprawę kopiowanie.

Tamże p. 12.

334. Rodzaje kopiowania mogą być następujące:

1. *W malarstwie i jego gałęziach:* a) malowanie farbami, woskami, wodnymi lub innymi, oraz rysowanie ołówkami, piórem i tuszem; b) rytowanie na metalach i drzewie, litografowanie, dagerotypy, mozaiki i t. p.; c) wreszcie wykonanie jakimkolwiek sposobem według cudzych szkiców.

2. *W rzeźbiarstwie i gałęziach jego:* a) odlewanie z wszelkiego rodzaju materyałów w zdjęte formy; b) wykucie z marmuru lub innych kamieni, podług odlewu lub z samego oryginału, za pomocą punktowania, albo innymi sposobami; c) galwanoplastyka; d) przeniesienie w całości rzeźby na medal i na odwrót z medalu na płaskorzeźbę lub posąg.

3. *W rytownictwie:* powtórzenie sztychu na miedzi, kamieniu, drzewie i t. p., w tych samych rozmiarach.

4. *W architekturze:* a) budowanie gmachu publicznego lub prywatnego, podług cudzego planu i elewacyi; b) zdjęcie kopii z cudzych projektów i wydawanie tychże w sztychach, litografiach lub innymi podobnymi sposobami. Rysowanie zaś elewacyi, planów i samych szczegółów (détails) z gmachów już wybudowanych, nie jest wzbronioném i nie uważa się za przywłaszczenie.

Tamże p. 13.

335. Za nieprawę przyswojenie (plagiat) cudzego utworu uważa się:

1. *W malarstwie:* wybranie bez zezwolenia artysty lub tego komu on odstąpił swe prawo artystycznej własności, grupp, figur, głów, a także partyi perspektywicznych, krajobrazowych lub widoku morskiego i t. p., i pomieszczenie ich przez innego artystę w swoim utworze, z zachowaniem tegoż samego rysunku i oświetlenia, jakie mają w utworze oryginalnym artysty-autora; a także przerysowanie ich w podobny sposób i wydanie razem z innymi przedmiotami, wchodzącymi w skład wzorowych rysunków wydawanych przez artystę, który nie jest dzieł tych autorem.

2. *W rzeźbie*—podobnie wybranie grupp, figur, głów i ornamentów i pomieszczenie ich w innym utworze wykonanym przez artystę rzeźbiarza, który nie jest dzieł owych twórcą.

Tamże p. 13.

336. Przyswojenie z artystycznych utworów figur i ornamentacyi na medale do wyrobów przemysłowych i rzemieślniczych, nie poczytuje się za przywłaszczenie. Podobnie nie uważa się za przywłaszczenie, jeżeli np. jakkolwiek utwór malarstwa z jego gałęziami przedstawiony jest za pomocą rzeźby lub odwrotnie.

Tamże p. 14 i uwaga.

337. Skargi o naruszenie prawa własności artystycznej podawane będą miejscowej policji, w stolicach zaś do zarządu policji, przyczem załącza się akt, na mocy którego proszący ma prawo do tej własności, bez tego bowiem poszukiwanie rozpoczęte być nie może.

Tamże p. 15.

338. Jeżeli skarga okaże się jawnie słuszną, to na wszystko, co znalezionem będzie jako dokonane z uszczerbkiem własności artystycznej powoda, jak również na wszystkie użyte do tego przyrządy, jako to: blachy miedziane, kamienie litograficzne, formy, farby i t. p., kładzie się natychmiast arest w sposób właściwy.

Tamże p. 16.

339. Celem wynagrodzenia tego, czyja własność artystyczna naruszoną została, przekonanemu o to odebrane będzie wszystko co wytworzył nieprawnie, jako też i użyte do tego przyrządy, a to na korzyść skarżącego się. Prócz tego, winny obowiązany jest na zasadzie art. 2275—2277 kod. kar., wynagrodzić powoda za zrzęzione szkody i stracone korzyści i podlega tym karom, jakie za naruszenie prawa własności artystycznej, w wyżej wspomnianych artykułach są postanowione.

Tamże p. 17; 15 Sierp. 1845 (19283) art. 2195—2197.

340. Osoby, świadomie biorące udział w naruszeniu prawa własności artystycznej, podlegają takiej samej zupełnie odpowiedzialności, jaka w poprzednim artykule 339, w celu wynagrodzenia artysty za poniesione przez niego szkody i stracone korzyści postanowioną została. Do osób tych zaliczają się także: zajmujący się odbijaniem sztychów i litografii giserzy, oraz sprzedawcy nieprawnie reprodukowanych utworów.

21 Stycz. 1846 (19569) p. 18.

341. Spory o własność artystyczną rozstrzygają się przedewszystkiem przez sąd polubowny, w przypadku zaś niezgodzenia się na to stron spór wiodących przez izbę cywilną, lub odpowiednią jej instancję w tej gubernii, w której ma zamieszkanie pozwany. Zresztą sprawa, rozpoczęta we władzy sądowej, może za zobopólną zgodą stron spór wiodących być oddaną na sąd polubowny; strony jednak nie mogą już potem zwracać sprawy na inną drogę.

Tamże p. 19.

342. Sprawy tego rodzaju wniesione do władz sądowych, prowadzone będą podług ogólnego porządku ustanowionego dla spraw spornych. W przypadkach zaś wymagających dla rozwiązania wątpliwości wiadomości artystycznych, Izba Cywilna powołuje budowniczego gubernialnego, nauczyciela rysunków w gimnazjum lub zamieszkałego w tém mieście, znanego

artystę. Wyższe władze sądowe winny w takich razach zasięgać opinii CESARSKIEJ akademii sztuk pięknych.

Tamże p. 20.

343. Dopóki sprawa nie będzie osądzona, sprzedaż spornych utworów sztuki, wzbroniona jest na zasadzie przepisów ogólnych o zabezpieczeniu majątku będącego w sporze. Sąd określi wysokość wynagrodzenia za straty wynikłe, z powodu wstrzymania sprzedaży, jeżeli takowe były poniesione przez stronę, której żądania zasądzone zostało.

Tamże p. 21.

344. Pociągnięcie do odpowiedzialności za naruszenie prawa własności artystycznej może nastąpić tylko w skutek skargi poszkodowanego; ostateczny termin do podawania skargi jest dwuletni, a dla powodów przebywających zagranicą czteroletni.

Tamże p. 22.

345. Sprawy z powodu niewykonania warunków przelewu prawa własności artystycznej, rozpoznawane będą podług ogólnego porządku, zachynając od niższych instancji.

Tamże p. 23.

346. Co się tycze wydawnictwa przez Ruskich artystów utworów ich za granicą, już po ustąpieniu takowych na rzecz innej osoby w Cesarstwie, również co do przelewu prawa do takowych na wydawcę zagranicznego, co do przewozu onych do Rosyi, co do meldowania o takich wydaniach zagranicznemu komitetowi cenzury zagranicznej, o umowach zaś za granicą zawartych, Missyom i Poselstwom Rosyjskim, we wszystkich tych przypadkach stosowane być winny artykuły 326—330 ustawy niniejszej.

Tamże p. 24.

ODDZIAŁ PIĄTY.

O PRAWIE WŁASNOŚCI MUZYCZNEJ AUTORÓW RUSKICH, ORAZ PRZEBYWAJĄCYCH W ROSSYI.

347. Wyłączne prawo drukowania i sprzedaży utworów muzycznych służy autorom i ich spadkobiercom lub tym, na których to prawo przeszło na prawnej podstawie, w ciągu tychże samych terminów, jakie są ustanowione dla autorów, tłumaczy i wydawców książek.

9 Stycz. 1845 (18607) p. 1; zd. Rady Państ. 15 Kwiet. 1857, p. 5.

348. Przed upływem powyższych terminów, bez zezwolenia osoby, której wymienione wyżej prawo przysługuje, nikt inny nie powinien: a) wydawać niedrukowany jeszcze utwór muzyczny w całości, lub skutecznie nowe wydanie utworu już drukowanego; b) wydawać cudzy utwór muzyczny grany publicznie; c) wydawać transpozycje takowego na inne instrumenta, lub z całej orkiestry na jeden jakibądź instrument; d) wydawać w wyjątkach utwory tak niewydane jak i już wydane, albo grane publi-

cznie, lub drukować cudze oddzielne muzyczne sztuki ze zmianą akompaniamentu.

9 Stycz. 1845 (18607) p. 2.

349. Sztuki muzyczne, niepublikowane, nie mogą być bez zezwolenia mającego do nich wyłączne prawo, wykonywane publicznie w teatrze, lub na koncercie, ani w całości, ani w wyjątkach. Puszczone zaś już w obieg utwory muzyczne mogą być za wyłączeniem oper i oratoryów, wykonywane publicznie, bez zezwolenia autora, chyba że przy wydaniu utworu uczynione zostało na drukowanych egzemplarzach takowego zastrzeżenie, że autor publicznego wykonania swego utworu zabrania i w razie przestąpienia tego zakazu zastrzega sobie możność zanieśienia skargi do rządu. Opery zaś i oratoria, chociażby były już wydane i chociażby autor wyraźnie tego sobie nie zastrzegł, mogą być grane publicznie, jedynie za zezwoleniem autora. Jedno publiczne, na prawnej zasadzie oparte, wykonanie muzycznych utworów w teatrze lub na koncercie, daje prawo innym na powtórzenie tego wykonania.

Tamże p. 3.

350. Przyswojenia z cudzego utworu muzycznego wtedy tylko uznane będą za dozwolone, kiedy odstępstwa od pomysłu lub formy oryginału, tak są znaczne i liczne, że utwór taki można uważać za nowy.

Tamże p. 4.

351. Pociągnięcie do odpowiedzialności za nieprawe wydanie cudzych utworów muzycznych i spory o prawo własności onych, prowadzone będą sposobem przepisany dla praw autorów, tłumaczy i wydawców (zob. art. 313—320). Winni nieprawego wydawnictwa ulegną takiejże odpowiedzialności, jaka oznaczona jest za kontrafakcję dzieł literackich (kodeks kar art. 2275—2277); prócz tego, ten, czyje prawa zostały naruszone, żądać może, aby blachy i kamienie, użyte do wyrzycia lub litografowania utworów muzycznych, zostały albo zniszczone w obecności jego lub osoby przezeń upoważnionej, albo po oszacowaniu, oddane mu na poczet należnego wynagrodzenia za straty. Za samowolne wykonanie przed publicznością cudzego utworu muzycznego, wbrew artykułowi 349, winni, oprócz odpowiedzialności z mocy art. 2276 kodeksu kar, ulegną na rzecz tego, czyje prawo zostało naruszone, opłacie w dwójnasób wziętego dochodu, uzyskanego z przedstawienia, na którym takowa sztuka była grana. Ilość tego dochodu ustanowioną będzie bez potrącenia poniesionych na przedstawienie wydatków.

Tamże p. 5.

352. Autor utworu muzycznego, który ustąpił komu w Cesarstwie wyłączne prawo wydawnictwa onego, a następnie wydał takowy zagranicą, w razie gdyby egzemplarze w granice państwa przywiezione zostały, podpada odpowiedzialności, jak za kontrafakcję, na rzecz tego kto nabył od niego pomienione prawo. Wszelako, wolno jest przywieść z sobą kilka takich egzemplarzy, nie więcej nad dziesięć, dla własnego użytku.

Tamże p. 6.

353. (podług dalszego ciągu 1863 r.). Jeżeli kompozytor przywiezie do Cesarstwa więcej niżli dziesięć egzemplarzy swego utworu muzycznego, przedrukowanego przezeń zagranicą, wiedząc, że takowe stanowią kontrafakcję, i będzie takowe sprzedawać lub rozdawać ze szkodą posiadającego wyłączne prawo wydawnictwa onych w Rossyi, ulegnie odpowiedzialności, jak za nieprawę wydawnictwo.

Tamże p. 7.

354. Utwory muzyczne, wydawane przez kompozytorów¹⁾ Ruskich za granicą, lub prawo wydawnictwa których ustąpione zostało przez nich wydawcy zagranicznemu, zabezpieczone są od przedruku i wykonywania publicznego w granicach Cesarstwa, na zasadzie niniejszych przepisów. Autorowie zagraniczni używają tychże praw w podobnych przypadkach, dopóki przebywają w Rossyi. O wszystkich takich wydaniach zagranicznych należy zawiadomić piśmiennie komitet cenzury zagranicznej; względem zaś wydawnictw, wymagających uprzedniego zezwolenia cenzury, zachowanym być winien porządek, przepisany w art. 168 Ustawy niniejszej.

Tamże p. 8.

355. Ten kto otrzymał prawnie od autora muzyki, przebywającego za granicą, zezwolenie na wydawnictwo jego utworu, i zameldował o tém w sposób należyty, zabezpieczony jest przez to, mocą art. 347—354, w używaniu praw, przez niego nabytych. Moc tych artykułów, co do zachowania prawa własności muzycznej nie rozciąga się na autorów Ruskich, przebywających za granicą bez zezwolenia rządu, albo pozostających tam dłużej nad dozwolony termin.

Tamże p. 9.

356. Umowy zawierane z cudzoziemcami, przebywającymi po za granicami Cesarstwa, winny być przedstawiane w misyach i konsulatach Ruskich.

Tamże p. 10.

XI.

do Tytułu I-go Ks. II-ój Kod. Nap.

A) Konwencya w przedmiocie własności literackiej i artystycznej zawarta z Francją.

25 Marca (6 Kwietnia) 1861 r.

(Dz. Pr. T. LIX, str. 107).

Art. 1. Od czasu, kiedy stosownie do postanowienia zawartego poniżej w art. 10-m, obecna konwencya będzie wprowadzona w wykonanie,

autorom pŁodów umysŁowych lub artystycznych, którym prawodawstwo jednego z obu krajów zabezpiecza, lub w przyszŁoŝci będzie zabezpieczać, prawo wŁasnoŝci lub autorstwa, sŁużyć będzie pod warunkami niżej oznaczonymi takież prawo w posiadŁoŝciach drugiego kraju w sposobie i rozciĄgŁoŝci, w jakiej w tym ostatnim sŁużą prawa te autorom podobnego rodzaju pŁodów wydawanych w tymże kraju.

Nieprawne przedruki i reprodukcje czyli fałszowanie utworów, wydanych pierwiastkowo w jednym z dwóch kontraktujących państw, będa uważane w drugim na równi z nieprawym przedrukiem i reprodukcją takich utworów, których autorowie należą do tego ostatniego Państwa. Wszelkie prawa, przepisy, postanowienia i warunki, tak istniejące, jako tēz w przyszŁoŝci nastąpić mogące, co do wyŁącznego prawa wydawnictwa pŁodów literackich i artystycznych, będa stosowane do takiego fałszowania w kaŝdym razie, o ile nie sĄ ustanowione wyjątki w obecnej konwencji.

Przytēd jednakże ma się rozumieć, że prawa wzajemnie nadawane w jednym lub drugim Państwie, co do wyżej oznaczonych pŁodów, nie mogĄ być rozciĄglejsze od praw, jakie nadaje prawodawstwo tego kraju, do którego należą autorowie i osoby zastępujące ich miejsce w charakterze pełnomocników, sukcesorów lub nabywców prawa wydawnictwa przez ustąpienie, darowiznę lub inaczej.

Art. 2. Pod nazwą pŁodów umysŁowych lub artystycznych, rozumieją się: ksiĄżki, broszury, utwory dramatyczne, dzieŁa muzyczne, obrazy, sztychy, plany, mapy jeograficzne, litografie i rysunki, roboty rzeźbiarskie i inne pŁody naukowe, literackie lub artystyczne, przez kogokolwiekbĄdź utwory te byŁyby wydawane czy to przez osoby prywatne, czy tēz przez jakiegokolwiekbĄdź zakŁady naukowe, akademie, uniwersytety, szkoŁy publiczne, towarzystwa naukowe lub inne.

Z oryginalnymi utworami zarówno uważane będa tŁómaczenia dopeŁnione w jednym z Państw, z dzieŁ krajowych lub zagranicznych. Rozumie się samo przez się, że obecne postanowienie ma na celu zapewnienie opieki tŁómaczowi, co do dopeŁnionego przez niego tŁómaczenia, a nie nadanie wyŁącznego prawa tŁómaczenia temu, kto pierwszy przetŁómaczył jakiegokolwiekbĄdź dzieŁo.

Pełnomocnicy, sukcesorowie i reprezentanci praw autorów wyżej wliczonych pŁodów umysŁowych i artystycznych, pod wszelkimi względami będa używać tych praw, jakie obecna konwencya nadaje samym autorom.

Art. 3. Dla zabezpieczenia kaŝdemu pŁodowi literackiemu lub artystycznemu prawa wŁasnoŝci oznaczonego w poprzedzających artykuŁach, autorowie lub tŁómacze obowiĄzani będa w razie potrzeby, dowieŝć za pomocĄ ŝwiadcstwa wydanego przez jakĄ wŁadzę publicznĄ, że pŁód jaki się oryginalny, i że w kraju gdzie byŁ wydany, korzysta z opieki prawa przeciw fałszowaniu lub niedozwolonej reprodukcji. Wysokie traktujące strony, prócz tego zgadzają się na to, że za niepodlegajĄcy kwestyi dowód prawa wŁasnoŝci wszelkiego pŁodu umysŁowego lub artystycznego, będzie zawsze uważane dla pŁodów wydawanych we Francji, ŝwiadcstwo wydane przez wydział handlu księgarskiego przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych w Paryżu, lub przez Sekretaryat Prefektury w Departamentach; dla

płodów zaś wydawanych w posiadłościach NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA WSZECH ROSSYI, za niepodlegający kwestyi dowód prawa własności będzie uznawane, dla płodów literackich, naukowych i dramatycznych, świadectwo wydane przez władzę, której poruczona jest cenzura książek; a dla płodów artystycznych, jeżeli te wydane były w Cesarstwie, świadectwo CESARSKIEJ akademii sztuk pięknych, jeżeli zaś w Królestwie Polskiem, to świadectwo warszawskiej szkoły sztuk pięknych.

Zastrzega się, że dla przyznawania w tém lub owém Państwie autentyczności świadectw, o których mowa w niniejszym artykule, takowe mają być bezpłatnie legalizowane przez obustronnych dyplomatycznych lub konsularnych agentów.

Art. 4. Prawo własności literackiej lub artystycznej, rossyjskich poddanych we Francyi i francuzów w Cesarstwie Rossyjskiem, będzie trwać dla autorów przez całe życie i przechodzi na ich sukcesorów w prostej linii lub testamentowych na lat dwadzieścia, a na sukcesorów bocznej linii na lat dziesięć. Termin dwudziesto i dziesięcio-letni, liczy się od czasu śmierci autora.

Art. 5. Bez względu na postanowienia zawarte w artykułach: 1 i 2 obecnej konwencji, artykuły wyjęte z dzienników lub pism peryodycznych, wydawanych w jedném z obu krajów, mogą być przedrukowywane w dziennikach lub pismach peryodycznych drugiego kraju, ale z warunkiem, aby wskazane było źródło, z którego zostały czerpane.

Pozwolenie jednak to nie rozciąga się do przedrukowywania w jednym z obu krajów artykułów, z dzienników lub pism peryodycznych wydawanych w drugim Państwie, jeżeli autorowie tych artykułów formalnie ogłoszą w tymże dzienniku lub piśmie peryodycznem. w którym będą drukowane, że przedruk ich jest zakazany. Zakaz ten w żadnym razie nie może stosować się do artykułów dotyczących polityki (articles de discussion politique).

Art. 6. W razie naruszenia powyższych artykułów i wytoczenia procesów o wynagrodzenie strat, w jednym lub drugim kraju, przyjęte będzie postępowanie stosowne do istniejących lub mających się wydać przepisów prawodawczych każdego Państwa, i odpowiednie władze sądowe, będą wymierzać kary oznaczone istniejącymi prawami, tak, jakby była wyrażona krzywda dziełu lub płodowi krajowemu.

Art. 7. Sprzedaż płodu uznanego w jedném lub w drugim Państwie, za nieprawą reprodukcję lub sfałszowanie utworu, mającego sobie zapewnioną opiekę prawną 1 i 2-m artykułem niniejszej konwencji, będzie zabroniona, bez różnicy, czy takie sfałszowanie dopełnione zostało w jedném z obu Państw, czy też w jakimkolwiek bądź innym kraju.

Jednakże niniejsza konwencya nie może stanowić przeszkody, do sprzedaży przedruków i reprodukcji, które będą wydane w jedném i drugim z obu traktujących Państw, lub będą do nich przywiezione, w ciągu pierwszego roku od dnia podpisania niniejszej konwencji.

Co się tycze zabronionych reprodukcji, których wydanie zostało rozpoczęte, i których część wyjdzie przed upływem roku od dnia podpisania

niniejszej konwencji, wydawcom ich w Cesarstwie Rosyjskiem i we Francyi, pozwolone będzie wydać tomy i zeszyty konieczne dla ukończenia wspomnianych dzieł lub oddania kompletnych egzemplarzy prenumeratorom, lub dla uzupełnienia nierozprzedanych jeszcze zbiorów znajdujących się w księgarniach.

Przeciwnie zaś, niepozwała się w żadnym z obu Państw, robić żadnych nowych wydań tychże dzieł, ani wystawiać na sprzedaż innych egzemplarzy, oprócz przeznaczonych dla zaspokojenia zamówień i prenumeraty, poprzednio zapowiedzianej.

Art. 8. Dla ułatwienia dokładnego wykonania niniejszej konwencji, obie wysokie traktujące strony obiecują przysyłać sobie wzajemnie jedno drugiemu prawa i przepisy, tak obecnie istniejące, jako też w przyszłości wyjść mogące w obu Państwach, w przedmiocie zabezpieczenia własności literackiej i artystycznej.

Art. 9. Rozporządzenia niniejszej konwencji wcale nie mają ubliżać prawu, jakie każda z wysokich stron traktujących, stanowczo sobie zastrzeżęła, co do pozwalania, dozorowania lub zabraniań środkami prawodawczemi lub administracyjnemi, obiegu lub wystawienia wszelkiego dzieła lub utworu, względem którego jedno lub drugie Państwo uzna za stosowne użyć tego prawa.

Również żadnego z postanowień niniejszej konwencji nie należy tłómaczyć w sposób, któryby poddawał sporowi prawo wysokich traktujących stron, zabraniań przywozu do swych posiadłości takich książek, jakie na zasadzie wewnętrznego ich prawodawstwa lub traktatów zawartych z innymi Państwami, należą do rzędu reprodukcji przeciwnych prawu.

Art. 10. Niniejsza konwencja będzie obowiązującą, z wyjątkiem postanowień art. 7-go w ciągu lat sześciu, licząc od 2 (14) Lipca r. b.

Jeżeli po upływie sześcioletniego terminu, nie nastąpi rokiem wprzód żadne oznajmienie o niniejszej konwencji, w takim razie pozostanie ona obowiązującą od roku do roku, dopóty, dopóki jedna z wysokich traktujących stron, nie oświadczy rokiem wprzód, zamiaru odwołania jęj mocy.

Wysokie traktujące strony, zastrzegają sobie jednakże prawo, za wspólnym porozumieniem się, wprowadzać do téj konwencji wszelkie zmiany, jakie z doświadczenia okażą się stosownemi, jeżeli te nie będą przeciwnie duchowi i zasadom będącym jęj podstawą.

Artykuł dodatkowy.

Pomiędzy obiema wysokimi traktującemi stronami stanowi się, że przez cały czas dopóki książki wydawane we Francyi będzie wolno wprowadzać do posiadłości NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA WSZECH ROSSYI bez opłaty cła, dopóty wszystkie bez różnicy dzieła wydawane w Rosyji, a także nuty muzyczne, sztychy, litografie i mapy jeograficzne, będzie wolno wprowadzać do posiadłości Cesarstwa Francuzkiego, bez opłaty jakiegokolwiek bądź cła.

Niniejszy artykuł dodatkowy będzie również obowiązujący jakby był dosłownie włączony do konwencji zawartej dnia dzisiejszego, dla wzajemnego zabezpieczenia własności literackiej i artystycznej. Będzie on ratyfikowany i wprowadzony w wykonanie, jednocześnie z wspomnianą konwencją.

B) Konwencja w przedmiocie własności literackiej i artystycznej zawarta z Belgią.

18 (30) Lipca 1862 r.

(D. P. T. LXIV, str. 425).

Art. 1. Od chwili, w której stosownie do warunków poniżej wymienionego art. XI-go, niniejsza konwencja wejdzie w wykonanie, autorowie płodów umysłu lub sztuki, którym prawa jednego z obu Państw zabezpieczą obecnie lub zabezpieczą na przyszłość prawo własności czyli autorstwa, będą mieli pod warunkami poniżej wyliczonymi, możność korzystania z tego prawa na terytorjum innego Państwa, w tenże sam sposób i w tym samym zakresie, jakiegoby prawa używali, w tém drugim Państwie, autorowie publikowanych tam dzieł téjże samej natury.

Nieprawny przedruk i reprodukcyja, albo podrobienie dzieł pierwotkowo ogłoszonych w jednym z obu Państw, będą uważane w drugim za przedruk i reprodukcyję bezprawną dzieł, których autorowie należą do tego ostatniego. Wszystkie prawa, przepisy, postanowienia i warunki dziś istniejące, albo które mogłyby być ogłoszonymi w przedmiocie prawa wyłącznego publikowania dzieł literackich i artystycznych, będą zastosowywane do takowego podrobienia, o ile nie poczynione są w tym względzie wyjątki przez niniejszą konwencję.

Samo przez się rozumieć należy, że prawa wzajemnie nadawane w jednym lub drugim Państwie, co do dzieł wyżej wzmiankowanych, nie mogą być rozleglejsze od tych praw, jakie udziela Państwo, do którego należą autorowie lub ich zastępcy z tytułem mandataryuszów, spadkobierców, nabywców, obdarowanych lub innych.

Art. 2. Pod nazwą płodów umysłu lub sztuki, rozumieć należy książki, broszury, utwory dramatyczne, kompozycje muzykalne, obrazy, plany, mapy jeograficzne, litografie i rysunki, roboty rzeźbiarskie i inne płody nauki, literatury lub sztuk pięknych, przez kogobądź wydane, przez osoby prywatne, albo jakakolwiek instytucyę publiczną, akademię, uniwersytet, zakład naukowy publiczny, towarzystwo naukowe lub inne.

Na równi z płodami oryginalnemi stanowezo kładą się tłumaczenia, dokonane w jednym z Państw z dzieł krajowych lub zagranicznych. Samo przez się rozumieć należy, że niniejsze postanowienie ma na celu jedynie udzielić opiekę tłumaczowi, w przedmiocie dokonanego przezeń tłumaczenia, a bynajmniej nie przyswojenie wyłącznego prawa tłumaczenia temu, kto pierwszy przetłumaczył jakiekolwiek dzieło.

Pełnomocnicy, spadkobiercy albo reprezentanci praw autorów wyżej wymienionych płodów umysłu lub sztuki, używać będą pod każdym względem takich samych praw, jakie niniejszą konwencją nadane zostają autorom.

Art. 3. Dla zabezpieczenia każdemu płodowi umysłu lub sztuki prawa własności, określonego w artykułach poprzedzających, autorowie lub tłumacze będą obowiązani, w razie potrzeby, dowieść złożeniem świadectwa, wydanego przez jakąkolwiek władzę publiczną, że dzieło w mowie będące jest oryginalnym, i że w tym kraju, w którym wydane zostało, korzysta z obrony prawnej przeciw podrobieniu lub nieprawnej reprodukcji.

Wysokie umawiające się strony postanawiają nadto, że jako bezsporny dowód prawa własności do każdego płodu umysłu lub sztuki uznawane będzie zawsze, dla płodów wydanych w Belgii świadectwo wydane przez ministerstwo spraw wewnętrznych w Brukseli; dla płodów zaś wydanych w posiadłościach NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA WSZECH ROSSYI, za bezsporny dowód prawa własności, dla płodów literackich, naukowych lub dramatycznych, świadectwo wydane przez ten zarząd, któremu poruczoną jest cenzura książek, a dla płodów sztuki, jeśli wydane są w Cesarstwie, świadectwo od CESARSKIEJ akademii sztuk pięknych w Petersburgu; dla płodów zaś tak literackich, naukowych i dramatycznych, jak i sztuki, wydanych w Królestwie Polskiem, świadectwo wydane przez komisję oświecenia publicznego.

Postanawia się, że dla przyznania w jednym lub drugim Państwie ważności świadectw, o których mowa w niniejszym artykule, takowe powinny być legalizowane bezpłatnie przez obustronnych agentów dyplomatycznych lub konsularnych.

Art. 4. Prawo własności literackiej lub artystycznej, poddanych Rossyjskich w Belgii i Belgów w Państwie Rossyjskiem trwać będzie dla autorów na całe życie i przebodzieć na lat dwadzieścia dla ich spadkobierców w linii prostej lub testamentowych, a na lat dziesięć dla spadkobierców kollateralnych.

Termina dwudziestoletni i dziesięcioletni, liczone będą od chwili zgonu autora.

Art. 5. Pomimo przepisów objętych art. 1 i 2-m niniejszej konwencji, artykuły poczerpnięte z dzienników lub innych pism peryodycznych, mogą być reprodukowane w dziennikach lub innych pismach peryodycznych drugiego Państwa, pod warunkiem atoli wskazania źródła, z którego zostały poczerpnięte.

Pozwolenie to atoli nie rozciąga się do reprodukowania w jednym z obojga Państw artykułów z dzienników lub innych pism peryodycznych, wydawanych w drugim Państwie, jeżeli autorowie tych artykułów oświadczą formalnie w tymże dzienniku lub piśmie peryodycznym, w którym takowe zostały wydrukowane, że reprodukcja ich zostaje wzbronioną. Wzbronienie to nie może dotyczyć się w żadnym wypadku artykułów traktujących politykę (articles de discussion politique).

Art. 6. W razie przekroczenia przeciw powyższym artykułom i poszukiwania straconych korzyści, postanowionem być ma w tém lub drugim Państwie, stosownie do tego, co w tym względzie obowiązuje lub na przyszłość obowiązywać będzie podług prawa każdego Państwa, a właściwe władze sądowe stosować będą kary, postanowione istniejącąmi prawami, tak samo jak gdyby przekroczenie popełnione zostało na szkodę dzieła lub utworu ojczyznego.

Art. 7. Sprzedaż wszelkiego dzieła uznanego w tém lub drugim z obojga Państw za nieprawą reprodukcję lub podrobienie dzieła, mającego prawo do opieki, z mocy artykułów 1-go i 2-go niniejszej konwencji, ma być wzbroniona, bez względu na to, czy reprodukcya ta nastąpiła w jednym z obojga Państw, lub też w innym jakim kraju.

Wszakże niniejsza konwencya nie może stać na przeszkodzie sprzedaży tych przedruków lub reprodukcji, które wydane będą w tém lub drugim z obojga Wysokich umowę zawierających Państw lub przywiezione do nich zostaną w ciągu pierwszego roku, licząc od dnia podpisania niniejszej konwencji.

Co się tyczy wzbronionych reprodukcji, do wydania których przystąpieniem już zostało, i których część wyjdzie przed upływem roku, licząc od dnia podpisania niniejszej konwencji, wydawcom takowych w Cesarstwie Rosyjskiem i w Belgii dozwolonem będzie wydać tomy i zeszyty niezbędne dla ukończenia pomienionych dzieł, lub dla dostarczenia prenumeratorom całkowitych egzemplarzy, lub też dla skompletowania nierozprzedanych jeszcze kolekcji, znajdujących się w składach. Nie dozwala się atoli wydawać w jednym z obojga Państw, jakichkolwiek bądź nowych edycji tychże dzieł, ani też sprzedawać innych egzemplarzy, z wyjątkiem tych, które przeznaczają się na zadosyć uczynienie obstalunkom i prenumeracie, poprzednio już przyjętym.

Art. 8. Dla ułatwienia należytego niniejszej konwencji wykonania, obie Wysokie umowę zawierające Strony przyrzekają komunikować sobie wzajemnie prawa i przepisy, tak obecnie obowiązujące, jak i na przyszłość wydać się mające w przedmiocie zabezpieczenia własności literackiej i artystycznej.

Art. 9. Warunki niniejszej konwencji nie powinny naruszać w niczem prawa, jakie każda z Wysokich umowę zawierających Stron stanowczo sobie zastrzega, co do dozwalania, podciągania pod swój dozór lub wzbraniania, za pomocą środków sądowych lub administracyjnych, sprzedaży i wystawiania wszelkiego dzieła lub utworu, co do którego, to lub drugie Państwo uzna stosownem korzystać z tego prawa.

Również, żadnemu z rozporządzeń niniejszej konwencji nie należy dawać takiego objaśnienia, za pomocą którego mogłoby być poddane w wątpliwość prawo Wysokich umowę zawierających Stron, co do wzbraniania przywozu do swych posiadłości takich książek, które na zasadzie ich wewnętrznego prawodawstwa lub traktatów, zawartych z innymi Państwami, należą do rzędu nieprawnych reprodukcji.

Art. 10. Przez cały czas, w ciągu którego przywóz do posiadłości NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA WSZECH ROSSYI książek wydawanych w Belgii, tudzież obrazów, rzeźb, nut muzycznych, sztychów, litografii i kart jeograficznych, dozwolony będzie bez opłaty cła, przywóz także do posiadłości Belgii, wszystkich bez wyjątku dzieł wydawanych w Rossyi, jak również obrazów rzeźb, nut muzycznych, sztychów, litografii i kart jeograficznych, będzie dozwolony bez wszelkiej jakiegobądź opłaty celnój.

Art. 11. Niniejsza konwencya zachowa moc obowiązującą, z wyjątkiem zastrzeżenia objętego artykułem 7-m, w ciągu sześciu lat, licząc od dnia 2 (14) Stycznia 1863 roku.

Jeżeli w chwili upływu pomienionych sześciu lat nie będzie zapowiedziane na rok naprzód, iż konwencya traci moc obowiązującą, w takim razie takowa obowiązywać ma od roku do roku, dopóki jedna z Wysokich umowę zawierających Stron nie zawiadomi drugą, rokiem wprzód, o swym zamiarze odjęcia jój mocy obowiązującej.

Wysokie umowę zawierające Strony zastrzegają sobie wszelakoż prawo zaprowadzania w konwencyi, za wzajemném porozumieniem się, wszelkich zmian, jakie okażą się na skutek doświadczenia stosownemi, jeżeli wszakże takowe nie będą sprzeciwiać się duchowi i zasadom służącym jój za podstawę.

XII.

Do Tytułu I-go Księgi II-ój Kodexu Napoleona.

Przepisy o przywilejach na nowe wynalazki i odkrycia.

z Ustawy o przemyśle fabrycznym.

(Swod praw wyd. 1857, T. XI).

R O Z D Z I A Ł II.

O przywilejach na nowe wynalazki i odkrycia.

ODDZIAŁ PIERWSZY.

O ISTOCIE PRYWILEJU NA WYNALAZKI I ODKRYCIA.

125. Wszelkie odkrycie, wynalazek lub udoskonalenie jakiegokolwiek powszechnie użytecznego przedmiotu albo sposobu produkcyi w sztukach, rękodziełach i rzemiosłach, stanowi własność osoby takowe dokonywającej, która dla zabezpieczenia praw swój własności może uzyskać od rządu przywilėj wyłączności.

Uwaga 1 (według dalszego ciągu 1868 r.). Prawo własności ry-sunków fabrycznych i modeli, zabezpiecza się według przepisów postanowienia, przy niniejszym załączonego.

Postanowienie wyżej wspomniane zamieszczone jest na końcu niniejszego dodatku.

Uwaga 2 (według dalszego ciągu r. 1869).

W uwadze tej zamieszczony został Najwyższy Ukaz 16 Lutego 1867 roku o rozciągnięciu na gubernie Królestwa Polskiego, przepisów obowiązujących w Cesarstwie: o przywilejach na nowe wynalazki i odkrycia. Ukaz ten zamieściliśmy w przypisie II do Rozd. 1 i 2 Tytułu I-go Księgi II-jej Kod. Nap.

126. Przywilej jest to akt, wydany przez Rząd pewnej wymienionej osobie, lub osobom, świadczący, iż opisany w nim wynalazek, odkrycie lub udoskonalenie było przedstawione rządowi w czasie właściwym i nadający tej osobie lub osobom, w ciągu czasu określonego wyłączne prawo ciągnięcia korzyści z dokonanego odkrycia, wynalazku lub udoskonalenia jako z swój własności.

127. Rząd wydając przywilej, nie zareczya ani za wyłączną własność odkrycia, wynalazku lub udoskonalenia, ani za korzyści i powodzenie takowych, lecz poświadcza jedynie formę i czas w jakiej one były przedstawione, przez pewną osobę.

128. Wydany przez rząd przywilej, nie pozbawia prawa dowodzenia sądownie, iż wymienione w nim odkrycie, wynalazek lub udoskonalenie należy do pewnej osoby, lub osób, i że wprowadzone już zostały w wykonanie przed wydaniem przywileju.

129. Do czasu jednak zaprzeczenia sądownie (art. 125) własności, posiadającemu przywilej będą służyć następujące prawa: 1) w ciągu określonego czasu może korzystać z odkrycia, wynalazku lub udoskonalenia jak z wyłącznej i nietykalnej swój własności, i w skutek tego wykonywać go, używać, przedawać, darować, zapisywać testamentem lub innym sposobem odstępować innej osobie na zasadzie prawa, tak przedmiot, na który posiada przywilej, jak również i sam przywilej i może też zezwolić na używanie przywileju przez cały czas jego trwania, lub też przez czas krótszy; 2) dochodzić sądownie każde podrabianie, tudzież domagać się wynagrodzenia za poniesione ztąd straty.

130. Każdy naruszający wydany pewnej osobie przywilej, oprócz obowiązku wynagrodzenia zrzędzonej szkody, ulega karze na zasadzie artykułu 1353 Kodeksu Kar.

131. Podrabianie stanowi ściśle i we wszystkich istotnych częściach zgodne wykonywanie odkrycia, wynalazku lub udoskonalenia, na które wydany został przywilej, chociażby do nich wprowadzone zostały nieznaczne i nietykające ich istoty zmiany lub nawet ulepszenia, do których jednak weszły części istotne poprzedniego odkrycia.

132. Na odkrycia, wynalazki i udoskonalenia dokonane w innych Państwach i używające wydanych w nich przywilejów, mogą być wydawane przywileje z tém jednakże ograniczeniem, iż termin trwania przywileju na wynalazek wprowadzony z obcego Państwa, nie może być dłuższy od terminu, na jaki wynalazca otrzymał przywilej. Wydanie zaś przywileju na wynalazek znany już w obcych krajach i nieuprzywilejowany, i chociażby już opisany, nastąpić może jedynie wyjątkowo na mocy szczególnego uznania rządu, z powodu spodziewanej użyteczności i koniecznych na ten cel wydatków. Zresztą przywileje wydane na tego rodzaju nowości mają taką moc i skutek jak i przywileje wydane na wynalazki dokonane w Rosyi.

133. Przywileje nie wydają się na zasadnicze podstawy bez ich zastosowania do pewnej sztucznej manipulacji, jak np. na parowe pędzenie wódki, lub gotowanie cukru w próżni, za pomocą pary, bez przedstawienia oddzielnego i nowego aparatu.

134. Przywileje nie wydają się również na odkrycia, wynalazki i udoskonalenia małego znaczenia, dowodzące jedynie dowcipu lub twórczości umysłowej, nieobiecujące zresztą żadnego istotnego użytku; tudzież na takie, które mogą być szkodliwemi dla społeczeństwa lub dla dochodów skarbowych.

135. Prawo otrzymania przywileju udziela się tak poddanym Rosyjskim jak i cudzoziemcom mającym pozwolenie zakładania fabryk bez przyjmowania poddaństwa rosyjskiego.

ODDZIAŁ DRUGI.

O WYDAWANIU PRYWILEJÓW.

136. Pragnący otrzymać przywilej na odkrycia, wynalazki i udoskonalenia w sztukach, rękodzielnictwie i rzemiosłach, obowiązany jest przedstawić prośbę do Departamentu rękodzielnictwa i handlu wewnętrznego, z określeniem czasu trwania przywileju, z objaśnieniem użytku i dokładnym opisem przedmiotu, we wszystkich szczegółach, sposobem zastosowania, oraz z odnośnemi planami i rysunkami, nie ukrywając nic coby mogło się odnosić do jego wykonywania w ten sposób, iżby osoby obeznane z przedmiotem, mogły na podstawie opisu i planów wprowadzić w wykonanie odkrycie, wynalazek i t. p. bez uciekania się do domysłów lub do uzupełniania braków. W powyższym opisie nowość przedmiotu na jaki wyjednywa się przywilej, powinna być jak najdokładniej określona. Opis powinien być sporządzony w języku rosyjskim, jeżeli zaś był przełożony z obcego języka, wówczas dla ściślejszego sprawdzenia, powinien być dołączony i tekst oryginalny. Przedstawienie opisu w języku obcym bez przekładu onego na rosyjski, dozwala się jedynie, celem udowodnienia prawa własności odkrycia proszącego, nie zaś dla uzyskania przywileju, który nie może być wydany wcześniej, jak po złożeniu opisu lub przekładu w języku rosyjskim. W przypadku niewykonania tego warunku przez proszącego lub jego pełnomocnika, w ciągu trzech miesięcy od przedstawienia opisu w języku obcym,

interes dotyczący wydania przywileju umarza się. Jeżeli, dla dokładniejszego objaśnienia przedmiotu, okazuje się potrzeba złożenia przy opisie modelu, to takowy winien być dołączony. Jednocześnie proszący winien wnieść należną opłatę za przywilej, według taksy niżej dołączonej (art. 146). Zobacz uwagę do art. 11.

137. Departament rękodzieł i handlu wewnętrznego, po otrzymaniu prośby ze wszystkimi załącznikami i opłatą, wydaje proszącemu tegoż samego dnia świadectwo podpisane przez dyrektora departamentu i opatrzone pieczęcią; na żądanie zamiejscowego pełnomocodawcy, świadectwo to może być przesłane pocztą. Świadectwo obejmować powinno: rok, miesiąc, dzień i godzinę przedstawienia prośby do departamentu o wydanie przywileju. Zob. uwagę do art. 11.

138. Prośby o wydanie przywileju rozpoznają się w radzie rękodzielniczej przy współdziałaniu dyrektora tego departamentu ministerstwa, do którego prośba z przedmiotu swego odnosi się. Na posiedzeniu tém rozpoznają się tylko okoliczności: czyli w tymże samym przedmiocie nie był już wydany przywilej innéj osobie; czyli z dostateczną dokładnością i jasnością przedmiot jest opisany i czy można oczekiwać jakiegokolwiek użytku z przedmiotu, na który wyjednywany jest przywilej. Rada rękodzielnicza zwracać ma szczególną uwagę, czy wynalazek nie zawiera w sobie czegokolwiek szkodliwego dla zdrowia lub bezpieczeństwa osób. Dla dokładniejszego przekonania, w przypadkach koniecznych, rada rękodzielnicza komunikuje się z radą lekarską. Zob. uwagę do art. 11.

139. (według dalszego ciągu 1871 roku). Po przekonaniu się, iż przedmiot na który wyjednywa się przywilej, opisany jest z właściwą ścisłością, dokładnością i jasnością, iż podobny przywilej nie był wydany innéj osobie i wreszcie, iż przedmiot niezawiera w sobie nic szkodliwego i niebezpiecznego, wtedy po oznaczeniu czasu trwania przywileju, odpowiednio do stanu gałęzi przemysłu, której wynalazek dotyczy, rada rękodzielnicza możność wydania przywileju przedstawia do decyzji Ministra Skarbu, który wydaje przywilej ze swoim podpisem. W przeciwnym razie, albo, jeżeli wiadomem jest radzie, iż wynalazek jest już opisany, albo wszedł już gdziekolwiek w powszechne użycie, wtenczas udziela proszącemu odpowiedź odmowną, a nadto, jeżeli wynalazek lub udoskonalenie, uznano szkodliwemi dla zdrowia publicznego i bezpieczeństwa, wówczas rada zobowiązuje przez deklaracyą proszącego do zaniechania tego wynalazku i jednocześnie ogłasza w „Gońcu urzędowym“ i w gazetach obu stolic o przyczynach odmówienia wydania przywileju.

Uwaga (według dalszego ciągu z 1869 r.). Przywileje nie wydają się na wynalazki i udoskonalenia odnoszące się do potrzeb wojennych i środków obrony Państwa, mianowicie: na armaty, przyrządy, kapsle zapalowe i inne dodatki armat artylleryjskich, panczerze okrętowe, miny podwodne, piwnice prochowe, ruchome wieże okrętowe i t. p., których użytek służy tylko rządowi. Na wynalazki zaś i udoskonalenia przedmiotów używanych w wojsku, których używalność dozwolona jest i prywatnym osobom,

jako to: broń palną, naboje metalowe, kule i inne dodatki téjże broni, przywileje wydają się z tém wszakże zastrzeżeniem, iżby moc tego przywileju nie rozciągała się na zarządy wojenno-lądowe i morskie, i iżby te ostatnie nie były ograniczane w stosowaniu podobnych wynalazków i udoskonaleni do własnej potrzeby, oraz w dokonywaniu z nimi doświadczeń.

140. Otrzymujący odmowną odpowiedź w uzyskaniu przywileju, z powodu niejasności opisu i niedostatecznego określenia, może powtórnie przedstawić wymagane opisy i uzupełnienia, i jeżeli będą odpowiednie, wówczas względem wydania przywileju postępuje się według przepisanych prawideł.

141. W przypadku żądania wydania przywileju, na jeden i ten sam przedmiot jednocześnie przez kilka osób, przywilej wcale nie będzie wydany. Wyłącza się z tego przypadek, gdy jedna z proszących udowodni sądownie, iż druga przywłaszczyła sobie jego wynalazek.

142. W przypadku odmowy w wydaniu przywileju, zwraca się jednocześnie proszącemu wniesiona przez niego opłata.

Uwaga. Postępowanie przy wydawaniu przywilejów na odkrycia, wynalazki i udoskonalenia w gospodarstwie wiejskiem, jest takież samo, jakie przepisano w powyższych artykułach przy wydawaniu przywilejów w przemyśle fabrycznym i rzemieślniczym, ze zmianami, zawartemi w ustawie gospodarstwa miejskiego i wiejskiego.

ODDZIAŁ TRZECI.

O TERMINACH TRWANIA PRYWILEJÓW I OPŁATACH ZA TAKOWE.

143. Przywileje na własne odkrycia, wynalazki i udoskonalenia wydawane będą na żądanie proszących i z decyzji rządu najdłużej na lat trzy, pięć i dziesięć. Przywileje na wynalazki znane już w innych krajach, mogą być wydawane najdłużej na lat sześć, lub na przeciąg czasu określony w art. 132.

144. Termin przywileju w żadnym przypadku nie może być przedłużony.

145. Termin przywileju biedz zaczyna z dniem jego podpisania, moc zaś jego ze względu na dochodzenie podrabiania rozpoczyna się z dniem otrzymania świadectwa o podaniu prośby względem wydania przywileju. Dla tego o każdym wydaném świadectwie ogłasza się w gazetach obu stolic.

146. Opłaty za przywileje pobierają się według następującej taksy:

a) Za własne odkrycia, wynalazki i udoskonalenia:

Na lat trzy	90 rub. sr.
„ „ pięć	150 „ „
„ „ dziesięć	450 „ „

b) Za zastosowania z krajów obcych:

Na rok jeden	60 rub. sf.
Na lat dwa	120 „ „
„ „ trzy	180 „ „
„ „ cztery	240 „ „
„ „ pięć	300 „ „
„ „ sześć	360 „ „

147. Jeżeli przywilej udzielonym został, wniesiona zaś opłata w żadnym przypadku niezwraca się, chociażby ze szczególnych powodów stosowanie przywileju ustało przed upływem terminu, lub gdyby otrzymujący przywilej nie wprowadził swego przedsięwzięcia w wykonanie.

148. (według dalszego ciągu 1863 r.). Opłata za przywileje wnosi się do kasy Państwa.

ODDZIAŁ CZWARTY.

O FORMIE PRYWILEJÓW I ICH OGŁOSZENIU.

149. W przywileju zamieszcza się: 1) Nazwisko wynalazcy. 2) Dzień przedstawienia. 3) Opis odkrycia, wynalazku i udoskonalenia albo zastosowania z kraju obcego, ze wszystkimi szczegółami. 4) Termin trwania przywileju. 5) Opłata pobrana za przywilej. 6) Poświadczenie, iż na taki sam przedmiot, przywilej dotąd nikomu wydany nie został. 7) Ostrzeżenie, iż rząd nie poręcza wynalazcy ani za własność wynalazku, odkrycia lub udoskonalenia, ani też za jego powodzenie. 8) Podpis Ministra właściwego ze względu na przedmiot przywileju. 9) Pieczęć departamentu wydającego przywilej. 10) Podpis Dyrektora departamentu.

Uzupełnienie (według dalszego ciągu 1871 r.). Nadpis przywileju winien zawierać wyraży: w imieniu JEJEGO CESARSKIEJ MOŚCI.

150 (według dalszego ciągu 1863 roku). Przywileje wydają się na pergaminie.

151. (według dalszego ciągu 1863 r.). Wydany przywilej ogłasza się jednocześnie w całej swój obszerności w dziennikach ministerstwa, z którego wydany został, jak również w senatskich wiadomościach i w gazetach obu stolic. Oprócz tego, departamenta wydające przywileje, obowiązane są każdemu okazywać spis wszystkich nowych wynalazków, na które wydane zostały przywileje.

ODDZIAŁ PIĄTY.

O OBOWIĄZKACH OTRZYMUJĄCEGO PRYWILEJ.

152. Otrzymujący przywilej obowiązany jest najpóźniej w ciągu czwartej części czasu zakreślonego terminu, wprowadzić w wykonanie odkrycie, wynalazek lub udoskonalenie, a następnie w ciągu dalszych sześciu miesięcy przedstawić departamentowi, z którego wydany został przywilej,

poświadczenie miejscowej władzy, iż takowy wprowadzony został w wykonanie, to jest, iż uprzywilejowany wynalazek lub udoskonalenie zostało zastosowane do użytku.

153. Otrzymujący przywilej, pragnący ustąpić go drugiej osobie, albo wejść z nim we współkę, względem przedmiotu nim objętego, winien zawierać umowy, na zasadzie prawa we właściwych władzach rządowych, poczem pierwotny właściciel przywileju ma donieść departamentowi, który ogłasza o tém w gazetach.

154. Otrzymującemu przywilej nie służy prawo wchodzenia we współkę urządzoną na akcyach, ani też ustępowania swego przywileju takiej współce, bez oddzielnego zezwolenia rządu.

155. Otrzymujący przywilej na odkrycie, wynalazek lub zastosowanie obce, na dokonaną w nich istotną zmianę lub udoskonalenie, ze znacznemi ułatwieniami w zastosowaniu, może uzyskać oddzielny przywilej; w każdym wszakże przypadku obowiązany donieść o tém departamentowi, z którego otrzymał przywilej, z dołączeniem dokładnego opisu wprowadzonego udoskonalenia.

156. Wszakże jeżeli w wynalazku, na który został wydany przywilej jednej osobie, dokonane będzie udoskonalenie przez inną, wówczas na to udoskonalenie nie może drugiej osobie być wydany oddzielny przywilej, chyba gdy poprzednio dowiedzie, iż umówiła się z właścicielem pierwszego przywileju o używaniu przez niego resztujących części przedmiotu; z upływem jednakże terminu pierwszego przywileju, może być wydany oddzielny przywilej na częściowe udoskonalenie pierwszego wynalazku.

157. Przy wydaniu przywilejów w przypadkach, określonych artykułami 155 i 156, należy uważać: a) aby termin udzielania przywileju na dokonane przez samego wynalazcę udoskonalenia, był krótszy od przywileju na sam wynalazek; b) aby moc takiego przywileju była niezawisłą od przywileju wydanego na główny wynalazek, w ten sposób, iż termin tego ostatniego nie może przeciągać się, chociażby trwanie przywileju wydanego na udoskonalenie, nie ukończyło się; c) aby termin przywileju na udoskonalenie dokonane przez inną osobę, nie był zakreślany na czas dłuższy, niżeli na połowę przeciągu czasu, z jakiego korzystał sam wynalazca.

158. Przywileje upadają: a) Upływem terminu. b) Gdy będzie udowodnionem sądownie, iż toż samo odkrycie, wynalazek lub udoskonalenie, na które wydany został przywilej, przed podaniem prośby o jego wydanie, było już wprowadzone w Cesarstwie Rossyjskiem, albo też było znane z opisów, według których toż samo urządzenie lub skuteczność mogły być w swęj istocie dokonane i bez nowego opisu. c) Gdy sądownie będzie udowodnionem, iż odkrycie, wynalazek lub udoskonalenie, na które wydany został przywilej, były już gdziekolwiek w użyciu bez uprzywilejowania, oprócz tych, które ze względów szczególnych zastosowane zostały z drugich krajów, na zasadzie przepisów art. 132. d) Gdy sądownie będzie udowodnione, iż otrzymujący przywilej, przedstawił za własny cudzy wynalazek,

odkrycie lub udoskonalenie i gdy uznania tego żądać będzie wynalazca. e) Gdy okaże się w następstwie, iż przedstawiony opis był niezupełny, że ukryto w nim lub opuszczono istotne właściwości lub sposoby wykonywania, bez których spodziewanego rezultatu osiągnąć nie byłoby można, lub też jeżeli przy wprowadzeniu opisu w wykonanie dokonane zostały zmiany i udoskonalenia, bez których nie można było osiągnąć właściwego skutku, i że w ogóle opis niezgadza się z rzeczywistym wykonaniem. f) Gdy otrzymujący przywilej w czasie oznaczonym artykułem 152 nie złoży właściwemu departamentowi żadanego poświadczenia miejscowej władzy.

159. We wszystkich wyżej wyrażonych przypadkach (art. 158), departament który wydał przywilej ogłasza bezzwłocznie w gazetach obu stolic o upadku przywileju i wtedy każdy ma prawo bez żadnej przeszkody korzystania z tego odkrycia, wynalazku lub udoskonalenia, na które był wydany przywilej.

Dodatek do art. 125 (uwaga 1) (według dalszego ciągu 1868 r.).

Przepisy o prawie własności wynalazków i modeli fabrycznych.

1. Wynalazca rysunku lub modelu, przeznaczonych do zastosowania do wyrobów fabrycznych lub rzemieślniczych, może zachować sobie na czas oznaczony prawo wyłącznego korzystania ze swego wynalazku. Takież prawo nadaje się i osobom nabywającym od wynalazcy drogą prawną powyższe rysunki fabryczne i modele.

Uwaga 1. Cudzoziemcy, celem zachowania sobie prawa własności rysunków fabrycznych i modeli, winni się stosować do urządzeń postanowionych w niniejszych przepisach.

Uwaga 2. Rysunki i modele sporządzone w warsztatach istniejących przy fabryce lub zakładzie, przez miejscowych rysowników i sztukatorów, w każdym przypadku poczytują się za własność właściciela fabryki lub zakładu.

2. Celem zachowania sobie wyłącznego prawa korzystania z rysunków lub modeli, w ciągu określonego czasu, wynalazca lub nabywca takowych, przed ogłoszeniem w drodze sprzedaży lub innym sposobem wyrobów, do których zastosowano w mowie będące rysunki lub modele, obowiązany, okazać takowe porządkiem wskazanym w następujących artykułach.

3. Okazanie rysunku lub modelu odbywa się przez podanie prośby na właściwym papierze stemplowym, według woli okazującego, albo do departamentu handlu i rękodzieł, albo do Moskiewskiego oddziału rady rękodzielniczej, przy dołączeniu w dwóch egzemplarzach oryginalnego rysunku lub modelu, albo też planu lub wzoru. Okazujący obowiązany jest nadto oświadczyć, iż sam jest wynalazcą, lub właścicielem wynalazku dokonanego przez inną osobę.

4. Prośby o okazaniu rysunków lub modeli zaciągają się do oddzielnej księgi w porządku ich przedstawienia. Na obydwóch egzemplarzach przedstawionego wynalazku zaznacza się: 1) numer księgi; 2) imię, nazwisko i miejsce zamieszkania właściciela, albo też miejsce położenia fabryki lub zakładu; 3) dzień, miesiąc i rok przedstawienia wzorów; 4) termin w ciągu którego udzielonem zostało właścicielowi prawo wyłącznego korzystania z okazanego rysunku lub modelu. Z przedstawionych egzemplarzy jeden pozostawia się w aktach, drugi zaś zwraca się proszącemu wraz z świadectwem, na dowód, że zostało zażądaniem przyznane prawa własności rysunku lub modelu. Świadectwo to wydaje się na papierze zwyczajnym.

5. Okazanie nie nowego modelu lub rysunku, lecz będącego już w użyciu, poczytuje się za nieważne i uchyla się ze wszystkimi skutkami.

Uwaga. 1. Wszystkie w ogóle podrabiania i kopije z wyrobów zagranicznych znajdujących się w handlu, nie uważają się za nowe.

Uwaga 2. Wszelka reprodukcya rysunku lub modelu w całości, lub w pewnych częściach stanowiących same przez się nowość, w takim samym, powiększonym lub zmniejszonym kształcie, bez względu na użyty materiał lub sposób wykonania poczytuje się za podrabianie.

Uwaga 3. Niepoczytuje się wszakże za podrabianie fabryczna reprodukcya wyrobów sztuki rzeźbiarskiej, za pomocą tkactwa, druku lub malarstwa z jego gałęziami i odwrotnie.

6. Rysunki i modele, tudzież plany i wzory pozostają się w Moskwie przy tamecznym oddziale rady rękodzielniczej. Rysunki te, modele i plany mogą być żądającym okazywane po upływie roku od dnia ich przedstawienia.

Uwaga. Jednakże termin zachowania rysunków lub modeli w tajemnicy, stosownie do żądania właścicieli, może być przedłużony, nie dłużej wszakże jak do lat trzech.

7. Na wszelkich wyrobach, na których reprodukuje się okazany rysunek lub model, powinien być wyrażony, za pomocą pieczęci lub stempla znak na najwidoczniejszym miejscu albo na przymocowanej przy wyrobie plombie, według formy postanowionej przez Ministra skarbu, z oznaczeniem czasu w ciągu którego nadane zostało właścicielowi prawo wyłącznego korzystania z modelu lub rysunku.

Uwaga. Wspomniony w powyższym artykule znak na wyrobach, na których reprodukuje się okazany rysunek lub model, zatwierdza się przez Ministra skarbu.

8. O każdym przelewie wyłącznego prawa, korzystania z okazanego rysunku fabrycznego lub modelu przez jedną osobę na rzecz drugiej, zawiadamia się departament handlu i rękodziel, albo oddział Moskiewski rady rękodzielniczej, stosownie do tego, gdzie było dokonane okazanie, celem zaznaczenia o tym przelewie w księgach i na przedstawionych rysunkach i modelach.

9. Termin wyłącznego prawa używania rysunku fabrycznego lub modelu poczyna się z dniem ich okazania, trwać zaś może, stosownie do żądania właściciela od roku do lat dziesięciu.

10. Opłata za okazanie rysunków fabrycznych lub modeli, pobiera się, w stosunku czasu na jaki wyjednywa się wyłączne prawo korzystania z nich, rachując po 50 kopiejek za każdy rok.

11. Wymienione wyżej opłaty składają się przy samym okazaniu rysunków lub modeli i zaliczają się według ogólnej zasady na dochód Skarbu.

12. Osoby, winne używania na wyrobach znaku, przepisanego art. 7 bez poprzedniego okazania, odpowiednio artykułom 3 i 4 rysunku lub modelu, ulegają karze do rubli pięćdziesięciu.

13. Za samowolną reprodukcję bez zezwolenia właściciela okazanych drogą prawną rysunków lub modeli, winny ulega karze pieniężnej, stosownie do okoliczności sprawy od pięćdziesięciu do dwustu rubli.

14. Niezależnie od kar, wymienionych w art. 13 poszkodowanemu służy możność dochodzenia na zasadzie prawa, wynagrodzenia za szkody i straty zrządzone przez samowolne używanie okazanego rysunku lub modelu.

15. Pierwiastkowe rozpatrzenie sporów i skarg o podrabianie i używanie samowolne rysunków i modeli, tudzież przykładanie na nich znaków, jest obowiązkiem departamentu handlu i rękodzieł, albo też moskiewskiego oddziału rady rękodzielniczej ze względu na to, gdzie dokonane zostało okazanie; rozstrzygnięcie zaś sporów, wyrzeczenie kary za naruszone prawo, niemniej wysokości wynagrodzenia za zrządzone szkody i straty na podstawie art. 14, należy według ogólnej zasady do sądu.

16. W tym celu na skutek prośby stron w sporze będących, albo też na żądanie sądu, departament handlu i rękodzieł, albo też moskiewski oddział rady rękodzielniczej, komunikują wszystkie dotyczące sporu wiadomości, i jeżeli z okoliczności i biegu sprawy okaże się koniecznym obejrzenie maszyn i przyrządów, które służyły do podrabiania okazanych rysunków i modeli, albo też sporządzenie opisu towarów, na których reprodukowano rysunki lub modele, w takim przypadku departament handlu i rękodzieł, albo moskiewski oddział rady rękodzielniczej deleguje do tego biegłych. O dokonanej czynności obejrzenia lub sprawdzenia, sporządza się w obecności stron i urzędnika policyi akt, który przesyła się, gdzie należy. Koszta takiej delegacji wkładają się na winnych podrabiania.

XIII.

Do Tytułu I-go Księgi II-jej Kodeksu Napoleona.

**Przepisy o cechowaniu wyrobów Rosyjskich rękodzielni,
fabryk i zakładów.**

Z ustawy o przemyśle fabrycznym.

(Swod praw wyd. 1857, T. XI).

R O Z D Z I A Ł III.

**O cechowaniu wyrobów Rosyjskich rękodzielni,
fabryk i zakładów.**

74. Cechowanie lub niecechowanie Rosyjskich fabrycznych i rękodzielniczych wyrobów różnego rodzaju, pozostawia się uznaniu każdego producenta. W skutek tego, rewizye w fabrykach i zakładach domowych dla sprawdzenia o cechowaniu lub niecechowaniu wyrobów, nie mogą mieć miejsca.

Uwaga. (według dalszego ciągu 1868 r.). Przepisy o cechowaniu wyrobów rękodzielni, fabryk i zakładów (art. 74—82) obowiązujące w Cesarstwie rozciągnięte zostały w całej swój mocy do gubernij Królestwa Polskirgo.

75. Wywóz z Cesarstwa za granicę wyrobów Rosyjskich cechowanych i niecechowanych, o ile są dozwolone taryfami, odbywa się przez komory bez żadnej przeszkody.

Postanowienia traktatów i deklaracyj o wzajemném ściąganiu w drugim Państwie podrabiania znaków fabrycznych nakładanych na towary i wyroby, zamieszczone zostały w Dodatku XIV, i dla tego uwagi do powyższego artykułu, znajdujące się w Swodzie praw, pominięte zostały.

76. Cechowane towary Rosyjskiego pochodzenia mają zapewnione następujące prerogatywy: 1) jeżeli wysledzone zostaną towary zagraniczne bez cech komory celnój, łącznie z towarami Rosyjskiemi, opatrzonemi cechami fabrycznemi nieulegającymi wątpliwości, wówczas towary Rosyjskie będą uznane za krajowe i niepodlegają konfiskacie, i w koniecznym tylko przypadku mogą służyć, według zasad przepisów celnych, jako zabezpieczenie kary, na równi z innymi towarami. Jeżeli zaś przeciwnie, w kontrabandzie znajdują się towary przedstawione jako Rosyjskie jednakże bez cechy, wykazującej ich pochodzenie: wówczas bez żadnego śledzenia ich pochodzenia podlegają konfiskacie; 2) jeżeli towary Rosyjskie opatrzone właściwą cechą, wysłane zostały za granicę, to w przypadku niesprzedania ich

i zwrócenia do Cesarstwa, mają zapewniony wolny i bezpłatny przewóz, towary zaś nie mające cech podlegają jak zagraniczne przepisom celnym.

77. Celem zaprowadzenia jednostajnego porządku przy cechowaniu wyrobów, stanowią się następujące przepisy: 1) Cecha powinna zawierać w sobie oznaczenie imienia i nazwiska fabrykanta, przynajmniej początkowymi literami, oraz miejsce fabryki. Cecha powinna być oznaczoną trwale i wyraźnie, litery winny być na niej Rossyjskie, nie zabrania się wszakże cechować i innymi literami, z warunkiem, iżby była zamieszczoną i cecha Rossyjska. 2) Przy nowem założeniu fabryki, urządzający takową, pragnąc cechować swoje wyroby, obowiązany jest zawiadomić o tém departament rękodziel, oraz w jakiej miejscowości, i jakiego rodzaju fabryka się urzęduje, nadto, dołączyć wzór i opis cechy, mającej być przykładaną na wyrobach. 3) Przy sprzedaży lub zamknięciu fabryki, fabrykant również jest obowiązany zawiadomić departament rękodziel. 4) Jeżeli fabrykant uważa za stosowne zmienić swoje cechy, obowiązany jest przedtém zawiadomić departament handlu i rękodziel z wymienieniem czasu, w którym mają być przykładane nowe cechy. 5) Jeżeli departament handlu i rękodziel uzna proponowaną cechę niestosowną, niezgodną z położeniem rzeczy, albo z powodu, iż podobna już się znajduje i nie ma dostatecznego odróżnienia, wówczas poleca zmianę takiej cechy.

Uwaga. Wykaz wyrobów i szczegółowe wskazanie sposobu ich cechowania załączają się przy niniejszém.

Wykaz ten jest zamieszczony poniżej.

78. Podrabiający cudze cechy lub znaki, przykładane z pozwolenia rządu na wyrobach i utworach rękodzielni, fabryk i zakładów, oprócz wynagrodzenia za zrządzone straty, ulega karze na zasadzie art. 1354 kodeksu kar.

79. (według dalszego ciągu 1868 r.). Towary rossyjskie, nieopatrzonie właściwymi cechami, wtedy tylko mogą być wprowadzone bez opłaty napowrót z zagranicy do Cesarstwa, jeżeli właściciel ich przedstawi oryginalne świadectwo komory o ich rzeczywistém wywozie z Rossyi.

80. Wyroby rzemieślników i cechowych oddzielnie niewyszczególnione niepotrzebują być cechowane (art. 77 dodatek).

81. Jednakże niezabrania się nikomu cechować wyrobów wymienionych w artykule 80, albo téż i tych, które są wymienione w dodatku do art. 77, za jednoczesném przedstawieniem według ogólnej zasady, wzorów cechy do departamentu handlu i rękodziel.

82. Jakkolwiek wyroby właściwie włościańskie nie ulegające cechowaniu, są wymienione w niniejszej ustawie, to ponieważ nie można przypuszczać, iżby było możliwém wyliczenie wyrobów tego rodzaju, nie pomijając żadnego, tém więcéj, iż wszelkie wyroby ulegają zmianie tak pod względem ich jakości, jak formy i nazwy, to stosownie do tego jak w przepisach celnym dozwoloném jest stosowanie prawideł postanowionych dla przedmiotów objętych taryfą do przedmiotów nią nie objętych, podobnie

dozwala się departamentowi handlu i rękodziel z decyzji ministra skarbu, czynić zastosowania w miarę przybywających nowych wyrobów; inaczej mówiąc; celem uznania towarów za rossyjskie, zaliczać takowe według swego uznania do liczby towarów wymagających cechowania, albo-li téż za wyroby włóściańskie uważane za takie i bez cechowania.

Dodatek do art. 77 (uwaga).

Wykaz wyrobów i przepisy o porządku ich cechowania i składania wzorów cech.

1. Na wyrobach wełnianych, mianowicie: na suknach, półsuknach, kaźmirach, ratynach, wigoniach, bajach, flanelach, kuczbajach i innych wyrobach kosmatych, za wyłączeniem oddzielnie wymienionych, na etaminach, kamlotach, tkaninach na flagi, kałamajkach, bambach, barakanach, szerzach wełnianych lub kamelerowych, merynosach (tybetach), taulinetach, korolinach, kassynetach, bombazetach, satynetach, bareżach i wszelkich innych materyach wełnianych i półprzezroczystych gładkich z deseniami tkanemi i przerabianemi, oprócz oddzielnie wymienionych, należy odbijać cechę fabryczną na obu końcach sztuk na plombie lub stemplem, albo téż takowe wrabiać i wyszywać na brzegu materyi lub sukna, albo téż robić jedno i drugie.

Wzory cech mianowicie: plomby winny być przedstawione w rzeczywistej postaci po odcisnieniu; stemple odcisnięte na papierze, znaki zaś wyszywane lub wrabiane w ich formie rzeczywistej na skrawku saméj materyi.

Do materyi półprzezroczystych wolno jest używać cech na laku; ponieważ jednak takowe są mniej trwałe, należy takowych unikać w ogóle, z wyjątkiem koniecznej potrzeby. Wzory stempli odbitych na materyach półprzezroczystych, oprócz przedstawienia takowych na papierze, winny być dołączone jeszcze i w odcisku na skrawku materyi.

2. Na wszelkich materyach jedwabnych i półjedwabnych, nieprzezroczystych, przezroczystych i półprzezroczystych, jednokolorowych, mieniących się, pstrych, w desenie tkane i przerabiane ze złotem i srebrem, z szychem złotym i srebrnym, ze słomą, oraz na tkaninach tym podobnych, również z wyciskami i nakładaniami, oprócz oddzielnie wymienionych, odbijać cechę stemplem na obu końcach sztuki. Na materyach białych i jasnych cecha winna być odbita czarną farbą, na materyach zaś czarnych i ciemnych farbą białą lub czerwoną. Nie jest téż wzbronione, zamiast stemplowania, nakładać plomby lub pieczęć na laku albo używać obu sposobów na raz.

Na tkaninach wzorzystych tego rodzaju cecha powinna być wrabiana na obu końcach sztuki; toż samo wolno jest uskutecznić i na materyach gładkich, stosownie do tego, co jest dogodniejszym.

Na wszystkich wymienionych, oraz im podobnych wyrobach, oprócz przyłożenia cechy fabrycznej z obu końców sztuki, należy jeszcze nacecho-

wać wierzch zwiniętej sztuki przy kartce, wykazującej miarę tkaniny, dla tego, aby nie rozwijając sztuki można się było przekonać, że towar jest rzeczywiście wyrobu rossyjskiego, rozwiniętej bowiem sztuki nie można złożyć w takim kształcie, jaki był jej nadany po sprasowaniu lub zmaglowaniu. Wzory cech winny być przedstawione w sposób wyżej postanowiony co do materyj wełnianych, z obowiązkiem załączeniem wzoru i na materyach przezroczystych i półprzezroczystych.

3. Na tkaninach bawełnianych i półbawełnianych, białych, jednokolorowych i różnobarwnych w białe i kolorowe desenie, muszki, w pasy tkane, wrabiane i haftowane złotem i srebrem, szychem złotym i srebrnym z naklejeniami i nakładaniami, oprócz oddzielnie wymienionych, cechowanie i przedstawianie wzorów cech winno się dokonywać w sposób wskazany dla materyi jedwabnych.

4. Płótna lniane i konopne szerokości więcej niżeli dwudziestu werszków; płótno żaglowe, flamandzkie, rawenduk, deburet, płótno w prążki, dreluchy płócienne, kanawaty lub szarkanasy, ćwilich, muchojar, dyma, serwetki, chustki płócienne, serwety, obrusy i wszelkie inne tkaniny lniane i konopne, tudzież mieszane z bawełną, białe, kolorowe i pstre, bez deseni i w desenie, wrabiane, przerabiane i haftowane, cechować należy w takiż sposób, jak to przepisano dla wyrobów jedwabnych i bawełnianych, zachowując przepisy o przedstawieniu wzorów cech.

5. Na chustkach, pasach i szalach wełnianych, jedwabnych, półjedwabnych, bawełnianych, płóciennych i mieszanych, na wzór tureckich, perskich i kaszmirskich, niedrukowanych; oraz na chustkach i kapach sukiennych i kaźmirowych, kamlotowych i wszelkich innych jednokolorowych, pstrych i w pasy, niedrukowanych, cecha ma być przykładaną na jednym końcu każdej sztuki, podobnie jak na wyrobach jedwabnych, wełnianych i płóciennych. Chustki w sztukach lub po kilka razem, powinny być ocechowane na obu końcach sztuki. Wzory cech winny być przedstawiane w sposób przepisany dla wyrobów jedwabnych, wełnianych i lnianych.

6. Na wszelkich kołdrach, czaprakach, poponach jedwabnych, półjedwabnych, lnianych, dywanach bawełnianych, cecha powinna być przyłożoną na jednym końcu każdej sztuki podobnie jak przepisano przy wyrobach jedwabnych, płóciennych i bawełnianych; w takiż sam sposób mają być składane i wzory cech.

7. Na niciach bawełnianych cecha winna być wydrukowana farbą na papierze użytym do obwinienia paczek nici tego wyrobu, w jakich idzie na sprzedaż. Wzór cechy przesyłać należy wydrukowany na papierze.

8. Na ceratach i płótnach woskowanych, jedwabnych, lnianych i konopnych, cecha winna być wyciśnięta stemplem farbą na obu końcach sztuki. Wzory cech winny być przedstawione na papierze lub na skrawku wyrobu.

9. Na drukowanych i farbowanych wyrobach różnego rodzaju, jako to: na perkalikach i kartonach, cecha fabrykanta, drukarza albo farbiarza,

powinna być wyciśnięta farbą na obu końcach każdej sztuki, cechy tkacza nie ma potrzeby zachowywać. Na komory wkłada się obowiązek, iżby na tkaninach za granicznych białych, sprowadzanych do drukowania perkali-ków, kartonów i do farbowania, na żądanie właścicieli przykładane były cechy celne nie na środku sztuki, lecz na jej końcach. Od fabrykantów perkalu i farbiarzy nie należy wymagać, iżby przy farbowaniu lub drukowaniu koniecznie zachowywali stempel komory. Na wyrobach powyższych należy przykładać cechę, jak przepisano w artykule o tkaninach jedwabnych i bawełnianych zwierzchu zwiniętej sztuki przy kartce, aby nie było potrzeby rozwijać takowej. Wzór cechy przedstawiać na papierze i na skrawku różnych materyi nieprzezroczystych i półprzezroczystych.

10. Co do pończoch, rękawiczek, czapeczek nocnych, kaftaników, kamizelek, spodni i pasów wszelkiego rodzaju wyrabianych w fabrykach, zachowywać przepisy następujące: każda sztuka powinna mieć cechę, wydrukowaną ciemną lub jasną farbą, przy wyrobach zaś przezroczystych cecha oznacza się lakiem na papierze lub kartce przyczepionej do wyrobu. Wzory cech składają się na papierze, jeżeli zaś oznaczają się stemplem materye przezroczyste, to nadto i na skrawku materyi.

11. Przy koronkach i blondynach bawełnianych, jedwabnych i nicianych, cecha ma być z laku lub opłatka przyczepioną na nitce do obu końców sztuki tak, żeby nitka była przypieczętowaną. Wzory cech w swym kształcie winny być przedstawione na odcinku wyrobu.

12. Na skórach na podeszwy, juchtowych, cielęcych, wołowych, końskich, jałowiczych, kozłowych, baranich, na safanach, psich skórach i wszelkich wyrobach skórzanych, oprócz oddzielnie wymienionych, cecha winna być przyłożoną na każdej sztuce: na grubiej, stemplem stalowym suchym, wybitym wyraźnie za pomocą młotka; na cienkiej, czerwona lub czarna farbą, odpowiednio do koloru skóry. Wzory cech wybitych suchym stemplem przedstawiają się na skórze, oznaczone zaś farbą, na papierze i na odcinku skóry. Skórzanych pasów i ze skóry konia morskiego i t. p., cechować niepotrzeba.

13. Na kapeluszach filcowych i półfilcowych, skórzanych, lakierowanych, drzewnych, jedwabnych, słomianych, z tkaniny bawełnianej na podobieństwo słomy i na wszelkich innych oddzielnie niewymienionych, cechę wydrukowaną na papierze przyklejać należy wewnątrz. Wzory cech przedstawiane być mają wydrukowane na papierze.

14. Na papierze: pargaminowym, tekturze, glaspapierze, cecha odbija się suchym stemplem, albo też nałożonym farbą na jednym rogu każdego arkusza. Wzory cech składają się na skrawku wyrobu.

15. Na papierze rysunkowym, do pisania wszelkiego rodzaju, listowym, welinowym, na dyplomy, na papierze regałowym i półregalowym, na nuty, kolorowym i wszelkim innym, szczegółowo niewymienionym, w miejsce cechy można wyrabiać znak wodny w samym papierze, lecz jeżeli fabrykant tego sobie nie życzy, to przykładać cechę farbą na okładkach ryz, półryz, lub ile w opasce znajduje się. Wzory cech przedstawiają się:

w pierwszym przypadku w całych arkuszach, a w ostatnim w odcisku na papierze.

16. Na obiciach papierowych cecha powinna być wydrukowana farbą na jednym końcu rulonu. Wzory cech przedstawiają się wydrukowane na papierze.

17. Na czekoladzie powinien być znak właściciela oznaczony na każdej tabliczce, i prócz tego przykładą się stempel farbą na papierze, pudełku, naczyniu lub paczce, zawierających w sobie czekoladę. Cecha zewnętrzna przedstawia się wydrukowana na papierze, a znak odbity na samej czekoladzie w rysunku.

18. Na gorczycy i musztardzie w słoikach, cecha przykładą się na pokrywce lub wydrukowana na papierze na boku słoika, lub oznacza się takowa wypukłe literami wyrabianymi na samych słoikach. Wzory cechy przedstawiają się w pierwszym przypadku wydrukowane na papierze, a w drugim przesyła się sam słoik, na którym jest napis wyrobiony.

19. Na cykoryi cechę przykładać należy na papierowej okładce. Wzory cechy przesyłają się wydrukowane na papierze.

20. Na makaronie włoskim i makaronach, cecha przykładą się na pudełkach, w którym pomienione przedmioty idą na sprzedaż, przez wypalenie żelazem lub odcisk, za pomocą farby. Wzór cechy przesyłany być winien wydrukowany na papierze.

21. Na pieczętkach opłatkowych, przezroczystych i nieprzezroczystych, cechę przykładać potrzeba na pudłach i pudełeczkach, w których opłatki są sprzedawane. Wzory cech przedstawiać na papierze.

22. Na laku cechę przykładać na każdej lasce. Wzór cechy powinien być wyrysowany na papierze, lub odcisnięty na lasce laku.

23. Na wyrobach passamonicznych, gazach, koronkach, frędzlach, galonach złotych, srebrnych, szychowych i jedwabnych, należy przyczepiać cechę z laku lub opłatka na nitce w obu końcach sztuki, a na wstążkach jedwabnych odciskać takową farbą. Wzory cech przedstawiają się wyciśnięte na papierze farbą, na laku lub opłatku.

24. Na naczyniach porcelanowych i fajansowych, cecha oznacza się za pomocą farby z podspodu przed wypaleniem jeszcze takowych, przez jej wypisanie lub odcisk, w miarę dogodności. Wzory cech w pierwszym przypadku powinny być przysłane w rysunku, w ostatnim wyciśnięte na papierze lub na tafelce porcelany lub fajansu.

25. Zwyczajne naczynia szklane, z powodu wielości różnych drobnych wyrobów, zaliczają się do przedmiotów cechowaniu niepodlegających; szlifowane zaś wszelkiego rodzaju wyroby kryształowe cechować przez wyrżnięcie rylcem znaku fabrycznego na boku lub z podspodu każdej sztuki. Wzór znaku fabrycznego przedstawia się wyrysowany na papierze lub zrobiony na małej tafelce kryształu.

26. Na zwierciadłach i szkłach lustrzanych, oprócz oddzielnie wymienionych, znak fabryczny wyrzyna się dyamentem na jednym brzegu lustra przed pokryciem takowego amalgamem, lub oznacza innym dogodnym sposobem. Wzór znaku fabrycznego przedstawia się wyrysowany na papierze, lub wyrobiony na małym kawałku zwierciadła.

27. Na linach cecha przykłada się na ołowianych, blaszanych lub miedzianych tabliczkach przez zawieszenie ich u obu końców zwojów. Wzory cech powinny być przedstawione na takichże blaszkach.

28. Na cukrze rafinowanym, mellasie i lumpie odciska się cechę stemplem jasnej farby na niebieskiej okładce każdej głowy cukru. Wzór cechy przedstawia się wyciśnięty na tymże papierze.

29. Na wszelkich tabakierkach, lakierowanych skrzynkach i wszelkiego rodzaju pudełkach, pokrytych lakierem, cechę lub znak przykłada się na pokrywcę wewnątrz, lub na dnie tabakierki farbą, przed lakierowaniem. Wzór cechy przedstawia się wydrukowany lub odrysowany na papierze lub na téj massie i materyale, z którego przedmiot zrobiony, lecz pod lakierem.

30. Na wszelkiego rodzaju wyrobach blaszanych, nie lakierowanych, cecha powinna być wybita żelazem; na wyrobach zaś lakierowanych cechę należy narysować lub wydrukować farbą przed powleczeniem lakierem. Wzory cech przedstawia się, pierwsze na blaszkach, a ostatnie odrysowane.

31. Na wyrobach miedzianych, jako to: arkuszach miedzi, kotłach, naczyniach tombakowych, miedzianych, dzwonach, rurach, alembikach, samowarach, moździerzach, lichtarzach, kałamarzach, guzikach i wszelkich wyrobach bronzowych, cecha wybija się stemplem na każdej sztuce. Wszelkie wyroby miedziane, wyzlęcane, wysrebrzane sposobem oksydowanym lub bronzowane, oraz lakierowane argent-argenté, argent-gam i t. p., powinny mieć cechę wybijaną. Wzory cechy przedstawia się wybijane na metalu.

32. Na innych wyrobach, jako to: nożach, nożycach, ostrzach brzytw, i narzędziach dla rozmaitych rzemiosł i t. p., cecha wybija się stemplem na każdej sztuce. Wzory cech powinny być wyrysowane lub odbite na metalu.

33. Na igłach i szpilkach cecha powinna być oznaczona na każdej paczce farbą ciemną lub jasną, stosownie do koloru papieru. Wzory cech przedstawiają się wydrukowane na papierze.

34. Na drucie miedzianym, stalowym i żelaznym, cecha przykłada się na beczułkach, skrzynkach albo pęczkach, w których drut idzie na sprzedaż, albo też wybija się na blasze zawieszonéj na zwoju. Wzory cech przedstawiają się na papierze lub blasze.

35. Na przedzonym złocie, srebrze, szychu, lamie, na cienkim drucie złotym lub srebrnym i t. p., cecha przykłada się na sznurku przesuniętym przez cewkę i przymocowywa się do sznura lakiem lub opłatkim,

z oznaczeniem na cesze gatunku wyrobu: złotego, srebrnego, miedzianego i t. p. Wzory cech przedstawiają się wydrukowane na papierze.

36. Na wytworach chemicznych stałych i płynnych, oraz na wszelkich farbách, cecha przykłada się lakiem na naczyniach, w których takowe wytwory zawierają się; na skrzynkach zaś drewnianych cechy wypalają się, materiały płynne cechują się pieczęciami wyciśniętymi na korkach, któremi zatkane są naczynia takowe zawierające, albo téż wypalają się na beczułkach. Wzory cech powinny być dostarczone w rysunku na korku lub deseczce.

37. Na tytoniu krajany i tabace, cecha nakłada się na laku, albo drukiem na paczkach lub skrzynkach; pudełka z cygarami cechować albo przez naklejenie banderoli, albo przez wypalanie żelazem. Wzory cech składać na arkuszu papieru ze znajdującymi się na nim ozdobami albo na banderoli; wypalone zaś na deseczce.

38. Maszyny, modele, warsztaty i inne t. p., cechować należy, jak się właścicielowi dogodniej wydaże. Wzory cech winny być przedstawione w sposób dogodny.

XIV.

do Tytułu I-go Ks. II-ój Kod. Nap.

Przepisy traktatów i deklaracyi o ściganiu w inném Państwie podrabiania znaków fabrycznych dołączonych do towarów i wyrobów.

*A) Deklaracya między Rosyą i Zjednoczonym Królestwem
Wielko-Brytanii i Irlandyi, podpisana w St. Petersburgu
29 Czerwca (11 Lipca) 1871 r.*

(Zbiór praw i rozporz. rządu 1871 r., str. 750).

W skutek uznanój przez Rząd NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA WSZECH ROSSYI i przez rząd Najjaśniejszej Królowej połączonych królestw Wielko-Brytanii i Irlandyi, konieczności określenia dokładniej i uczynienia bardziej skutecznemi warunków zamieszczonych w artykule XX-m traktatu o handlu i żegludze, zawartego pomiędzy Rosyą i Zjednoczonym Królestwem Wielko-Brytanii i Irlandyi 31 Grudnia (12 Stycznia) 1858/9 roku,

niziej podpisani, będąc do tego należycie upęłnomocnieni, zgodzili się na następujące artykuły:

Art. 1. Wystawienie na sprzedaż lub puszczenie w obieg wyrobów, zaopatrzonych w podrobione ruskie lub angielskie fabryczne cechy, bez względu na to, w jakim kraju były podrobione, będzie się uważało za czyn oszustwa, zabroniony w granicach obu Państw i winni tego będą podlegali w Rosyi karom oznaczonym w art. 173—176 i 181 ustawy o karach wymierzanych przez sędziów pokoju i w artykule 1671—1675 kodeksu kar (wydania 1866 roku), a w Wielko-Brytanii karom, oznaczonym przez akt parlamentu z 1862 roku.

Może też stanowić podstawę do wytoczenia akcji o straty w władzach sądowych i według praw tego kraju, gdzie ten czyn oszustwa został ujawniony, i akcyę tę osoba, która doznała straty w skutku tego czynu, będzie miała słuszne prawo regulować do osób winnych takowego czynu.

Art. 2. Poddani wielko-brytańscy pragnący zabezpieczyć sobie w Rosyi prawo własności co do swych cech fabrycznych, obowiązani będą składać te cechy w St.-Petersburgu w departamencie handlu i rękodzieł.

W razie jeżeli następnie w Wielko-Brytanii będzie ustanowione deklarowanie cech fabrycznych, takie same przepisy będą się stosowały do cech fabrycznych tak angielskich jak i ruskich.

Art. 3. Niniejsze artykuły ulegające bezzwłócznemu wprowadzeniu w wykonanie, będą się uważały jako wchodzące nierozdzielnie do składu traktatu z d. 31 Grudnia (12 Stycznia) 1858/9 r., i będą miały równą moc obowiązującą i przez czas jednakowy z wspomnionym traktatem.

B) Artykuł dodatkowy do traktatu o handlu i żegludze zawarty 6 (18) Grudnia 1832 r. między Rosyą i Stanami Zjednoczonymi Północnej Ameryki, podpisany w Waszyngtonie dnia 15 (27) Stycznia 1868 r.

(Dzien. praw T. LXIX, str. 235).

Wysokie umawiające się strony chcąc zapewnić zupełną i rzeczywistą opiekę dla przemysłu rękodzielniczego, wzajemnych swoich poddanych i obywateli, postanowiły, że wszelkie podrabianie, w jednym z umawiających się Państw, znaków fabrycznych dołączanych w innym Państwie do pewnych towarów, dla wykazania ich pochodzenia i gatunku, będzie najsurowiej zabronione i ścigane, i że ono może służyć za podstawę do wytoczenia przez poszkodowanego sprawy o zwrot strat i korzyści, mającej się odbywać w sądach tego kraju, gdzie wykryte zostało podrabianie.

Znaki handlowe, któremi poddani lub obywatele jednego z umawiających się Państw, chcą zabezpieczyć swoje prawo własności w drugim Państwie, mają być składane wyłącznie, a mianowicie: znaki poddanych

rossyjskich w Waszyngtonie, w urzędzie przywilejów (patent office), a znaki obywateli stanów zjednoczonych, w St. Petersburgu, do departamentu rękodzieł i handlu wewnętrznego.

Niniejszy artykuł dodatkowy, skutek którego może być cofnięty przez każdą z Wysokich umawiających się Stron, na zasadzie 12-go art. traktatu, do którego takowy służy w dopełnienie, będzie ratyfikowany przez NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA WSZECH ROSSYI i Prezydenta, po zasięgnięciu zdania i zezwolenia senatu stanów zjednoczonych, i ratyfikacye tego artykułu będą wymienione w St. Petersburgu, w ciągu dziewięciu miesięcy od dnia podpisania, albo wcześniej jeżeli będzie można.

Na dowód czego, obustronni pełnomocnicy ten dodatkowy artykuł podpisali w 2-ch egzemplarzach, z wyciśnięciem na nim pieczęci herbowych.

---

*Deklaracya zawarta między Rossyą i Stanami Zjednoczonemi
północnej Ameryki, podpisana w St. Petersburgu 16 (28)
Marca 1874 r.*

(Zbiór praw i rozporz. rządu 1874 r., str. 547).

W skutku przyznanój przez rząd NAJJAŚNIEJSZEGO CESARZA WSZECH ROSSYI i rząd Amerykańskich Stanów Zjednoczonych konieczności ściślej-szego określenia skuteczności postanowień, zawartych w dodatkowym artykule z 15 (27) Stycznia 1868 roku do traktatu handlu i żeglugi, zawartego pomiędzy Rossyą a Amerykańskimi Stanami Zjednoczonemi 6 (18) Grudnia 1832 r., niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni, umówili się co do następującego:

Art. 1. Pod względem cech towarów lub ich obwolut i cech fabrycznych lub handlowych, ruscy poddani w Amerykańskich Stanach Zjednoczonych i obywatele Stanów Zjednoczonych w Rossyi, będą korzystali z takiej samój opieki jak krajowcy.

Art. 2. Artykuł poprzedni podlegający bezzwłocznemu wykonaniu, będzie uważany za wchodzący nieodłącznie w skład traktatu z 6 (18) Grudnia 1832 r. i będzie miał równą moc obowiązującą przez jednakowy czas z pomienionym traktatem.

---

*C) Deklaracya zawarta między Rossyą i Niemcami podpisana
w St. Petersburgu 11 (23) Lipca 1873 r.*

(Zbiór praw i rozporz. rządu 1873 r. str. 1555).

W skutku życzenia rządu Najjaśniejszego Cesarza Rossyjskiego i rządu Najjaśniejszego Cesarza Niemieckiego zapewnienia zupełnej i skute-

cznej opieki przemysłowi rękodzielniczemu ruskich poddanych z jednej strony, i niemieckich poddanych z drugiej strony, niżej podpisani, będąc do tego należycie upęłnomocnieni, umówili się co do poniżej następujących artykułów:

Art. 1. Poddani ruscy w Niemczech i poddani niemieccy w Rosyji będą korzystali, pod względem cech na towarach lub ich obwolutach i cech fabrycznych lub handlowych, z takiej samej opieki, jak krajowcy.

Art. 2. Warunek zawierający się w poprzednim artykule, będzie miał moc i działanie traktatu, do czasu wypowiedzenia z jednej lub drugiej strony życzenia o ustaniu jego działania.

D) Deklaracya zawarta między Rosyją i Austro-Węgrami, podpisana w St. Petersburgu 24 Stycznia (5 Lutego) 1874 r.

(Zbiór praw i rozporz. rządu 1874 r. str. 313).

W skutku życzenia rządu Najjaśniejszego Cesarza Rosyjskiego i rządu Najjaśniejszego Cesarza Austryackiego i Apostolskiego Króla Węgierskiego, zapewnienia całkowitej i skutecznej opieki przemysłowi rękodzielniczemu ruskich poddanych z jednej strony, i austryackich i węgierskich poddanych z drugiej strony, niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni, umówili się co do następujących artykułów:

Art. 1. Ruscy poddani w Austro-Węgrzech a austryaccy poddani w Rosyji będą korzystali pod względem cech towarów lub ich obwolut i cech fabrycznych i handlowych z takiej samej opieki jak krajowcy.

Art. 2. Ruscy poddani pragnący zabezpieczyć w Austro-Węgrzech i austryaccy lub węgierscy poddani pragnący zabezpieczyć w Rosyji swoje prawo własności do swych cech fabrycznych, obowiązani będą złożyć te cechy wyłącznie: ruskie cechy do izb handlowych: Wiedeńskiej na Austryę i Buda-Peszteńskiej na Węgry, a austryackie i węgierskie cechy: do St. Petersburga, do departamentu handlu i rękodzieł.

Art. 3. Niniejsza umowa będzie miała moc i działanie traktatu do czasu oznajmienia z jednej lub drugiej strony życzenia ustania jej działania.

XV.

Do art. 543 Kod. Napoleona.

O spłacie czynszów wieczystych i innych powinności, obciążających posiadłości gruntowe, nie podchodzące pod przepisy Ukazów z d. 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku o urządzeniu włościan, i Ukazu Najwyższego z d. 28 Października (9 Listopada) 1866 r. o zniesieniu stosunków dominialnych w miastach.

Postan. Kom. Urzędz. 12 (24) Czerwca 1870 r.

(Dz. pr. T. LXX str. 173).

W wykonaniu NAJWYŻEJ zatwierdzonej uchwały komitetu do spraw Królestwa Polskiego z dnia 5 Maja 1870 roku, o spłacie czynszów wieczystych i innych powinności, obciążających posiadłości gruntowe, nie podchodzące pod przepisy ukazów z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku o urządzeniu włościan, i ukazu NAJWYŻSZEGO z dnia 28 Października (9 Listopada) 1866 r. o zniesieniu stosunków dominialnych w miastach, komitet urządzający postanowił i stanowi:

1. Wszelkie posiadłości ziemskie, folwarki, kolonije, osady młynarskie, karczemne i t. p., będące własnością miast, kass miejskich i różnych instytucyi, jak również i osób prywatnych, a znajdujące się w wieczysto-czynszowem posiadaniu i użytkowaniu, na zasadzie umów wieczysto-czynszowych, emfiteutycznych i tym podobnych nazw, mogą być przez wieczystych dzierżawców nabywane na zupełną własność przez spłatę, podług poniższych przepisów.

2. Wieczystym posiadaczom domów, fabryk i wszelkich zabudowań, wzniesionych na cudzych gruntach za umową wieczysto-dzierżawną, a nie podchodzących pod przepisy NAJWYŻSZYCH ukazów z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku i z dnia 28 Października (9 Listopada) 1866 r., bez względu na to, czyją są one własnością, służy prawo nabycia tych gruntów na własność przez spłatę czynszów wieczystych z nich uiszczanych, na zasadzie niniejszych przepisów.

3. Dozwala się zawierać umowy wieczysto-czynszowe na przyszłość, lecz dzierżawcy wieczystemu służyć będzie prawo spłacenia czynszu wieczystego i nabycia posiadłości gruntowej na zupełną własność, gdy tego zażąda.

4. Nie wzbrania się określenia w umowie wieczysto-czynszowej warunków i terminu spłaty, lecz termin ten nie może być w żadnym razie

dłuższym nad 30 lat od daty zawarcia umowy. Wszelki przeciwny temu warunek, uważany będzie za nieważny.

5. Za ustępowane prawo wieczysto-czynszowej używalności gruntu, właściciel gruntu ma prawo pobierać od dzierżawcy wieczystego jedynie wynagrodzenie pieniężne, to jest opłatę dzierżawną. Ustanowienie pańszczyzny lub jakichbądź innych powinności w naturze, jako stosunków wieczystych, odtąd zostaje wzbronioném.

6. Jeżeli warunki spłaty określone są w umowie wieczysto-czynszowej, spłata dokonywa się ze ściśłem zastosowaniem się do téjże umowy.

7. Jeżeli warunki spłaty nie zostały określone w umowie wieczysto-czynszowej, określenie takowych pozostawia się dobrowolnemu ułożeniu się stron. Gdy zaś układ dobrowolny do skutku nie przyjdzie, spłata dokonana będzie podług przepisów, zawartych w art. 9.

8. Przepisy te stosują się i do tych mieszkańców miast, którym z mocy art. 11 i 12 NAJWYŻSZEGO ukazu z dnia 28 Października (9 Listopada) 1866 roku o zniesieniu stosunków dominialnych w miastach, służy prawo spłacenia gruntów, obciążonych wieczysto-czynszowemi zobowiązaniami kontraktowemi.

9. Z pomiędzy powinności, uiszczanych właścicielowi gruntu przez dzierżawców wieczystych, ulegają spłacie następujące:

a) czynsze wieczyste w pieniądzech, tak stałe jako i ulegające oznaczeniu w pewnych terminach;

b) daniny wieczyste, osep, robocizna dodatkowa i udzielanie podwód na korzyść właścicieli;

c) robocizny, odbywane za stałą raz na zawsze umówioną opłatą;

d) laudemia, opłacane właścicielowi gruntu przy przejściu wieczystej dzierżawy od jednego posiadacza do drugiego;

e) jednorazowe podwyższone czynsze, pobierane po upływie pewnej liczby lat, pod tytułem *grosza bożego*.

Uwaga. Oprócz powinności wyżej wymienionych, spłacie podlegają wszelkie ścieśnienia w użytkowaniu (prawo polowania, rybołówstwa i t. p.), ustanie których z przejściem tytułu własności na wieczystego dzierżawcę, czyni uszczerbek poprzedniemu właścicielowi spłaconej posiadłości, i które mogą być obliczone na pieniądze, stosownie do art. 11 niniejszych przepisów.

10. Ustanawianie jakichbądź ograniczeń i ścieśnień w prawie własności, jako stosunków wieczystych i spłacie nie ulegających, jest odtąd wzbronioném.

11. Roczna wartość wszelkich czynszów i powinności, spłacie ulegających, oblicza się naprzód na pieniądze, a następnie kapitalizuje się przez rozmnożenie przez 20. Otrzymana w ten sposób summa, stanowić będzie ilość wynagrodzenia, przypadającego za spłacające się czynsze i powinności. Obliczenie na pieniądze rocznej wartości czynszów i powinności, dokonywa się podług przepisów, zawartych w artykułach poniższych.

12. Czynsz w pieniądzu, do obrachowania wynagrodzenia, przyjmuje się w wysokości całkowitej. Gdy np. czynsz wynosi rocznie rs. 15, przyjmuje się do rachunku rs. 15.

13. Osep zamienia się na pieniądze po średniej cenie właściwego rodzaju zboża, obliczonej z przecięcia ostatnich lat 20, podług cen targowych miasta powiatowego, z wyłączeniem dwóch lat najdroższych i dwóch lat najtańszych.

14. Roczna wartość danin, robocizny, podwód i najmu przymusowego, oblicza się po zwykłej cenie miejscowej poświadczonej przez naczelnika powiatu.

Przy szacowaniu wartości najmu przymusowego, potrąca się z ceny zwykłej, udzielana za takowy opłata. Gdy np. oblicza się wynagrodzenie za powinność odbycia sześciu dni pieszych na rok, za opłatą po kop. 10 za dzień, a zwykła cena w danej miejscowości wynosi kop. 30 za dzień, wartość roczna spłacającego się dnia najmu przymusowego uczyni kop. 20, czyli za dni 6 rs. 1 kop. 20.

15. Dla ustanowienia rocznej wartości opłat, uiszczanych przy przechodzeniu dzierżawy wieczystej od jednego posiadacza do drugiego, zwanych *laudemium*, oznacza się naprzód wysokość *laudemium* opłacanego jednorazowo. Jeżeli *laudemium* jest uiszczane w ilości oznaczonej w stosunku czynszu, to wysokość jednorazowej pod tym tytułem opłaty, oznacza się podług tegoż stosunku. Gdy zaś *laudemium* jest uiszczanem w stosunku szacunku nieruchomości, szacunek nieruchomości ustanawia się przez rozmnożenie jednorocznego czynszu wieczystego przez cztery, wysokość zaś opłaty *laudemialnej* oznacza się w stosunku do takowego szacunku.

Obliczona w ten sposób jednorazowa wysokość *laudemium*, dzieli się przez jedną z cyfr poniżej wyrażonych, odpowiadającą liczbie lat, po upływie których ta opłata do poboru przypada. Iloraz ztąd otrzymany stanowić będzie roczną wysokość opłaty.

Jeżeli *laudemium* powinno być opłacane przy każdej bez wyjątku zmianie posiadacza dzierżawy wieczystej, przyjmuje się, że zmiana ta następuje co 25 lat i jednorazowa wysokość *laudemium* dzieli się przez 25.

Jeżeli od opłaty *laudemium* zwolnieni są krewni zstępni i wstępni, jednorazowa wysokość *laudemium* dzieli się przez 50.

Jeżeli oprócz zstępnych i wstępnych, zwolnieni są także od opłaty *laudemium* i krewni z linii bocznej, jednorazowa wysokość *laudemium* dzieli się przez 75.

Uwaga. Tak np., gdy *laudemium* równa się czynszowi trzy razy wziętemu, a wynoszącemu rocznie rs. 15, jednorazowa opłata *laudemium* wyniesie rs. 45.

Jeśli opłata takowa uiszcza się przy zmianie posiadaczy wieczysto-dzierżawnych, z wyjątkiem krewnych zstępnych i wstępnych, roczna jej wysokość uczyni kop. 90.

Jeżeli laudemium opłacane być winno przy każdej zmianie posiadaczy wieczystej dzierżawy, w stosunku 5% od szacunku; to kiedy czynsz roczny wynosi rs. 15, szacunek uczyni rs. 60, a jednorazowe laudemium stanowić będzie kwota rs. 3, z podzielenia której przez 25, na coroczną opłatę wypadnie kop. 12.

16. Obliczenie rocznej wartości prawa pobierania jednorazowo czynszu większego po upływie pewnego oznaczonego czasu, np. 20, 30, 40 lat, pod nazwą: „*grosza bożego*“, dokonywa się, dzieląc przewyżkę czynszu przez odpowiednią liczbę lat, po upływie których podwyżka ta ma miejsce.

Uwaga. Jeżeli np. czynsz wynosi rs. 15, z warunkiem, że takowy co lat 20 opłacany być winien w ilości podwójnej, wysokość rocznej opłaty uczyni kop. 75.

17. Prawo powiększania lub zmniejszania czynszu wieczystego po upływie pewnego oznaczonego czasu, w miarę podwyższenia się lub zniżenia ceny żyta, wtedy tylko ma wpływ na obrachowanie rocznej wartości czynszu, gdy w kontrakcie określoną jest wyraźnie ilość żyta na korce lub na inną miarę.

W tym razie, roczna wartość czynszu ustanawia się przez zamianę na pieniądze ilości korcy żyta w kontrakcie wymienionej, po średniej cenie zboża tego rodzaju, obrachowanej z 20-tu lat ostatnich, porządkiem wskazanym wyżej w art. 13.

18. Roczna wartość prawa rybołówstwa i polowania, gdy grunta wieczysto-czynszowe prawem tém były obciążone, ustanawia się przez dodanie do obrachowanej podług artykułów 12—17 rocznej wysokości czynszu i powinności wieczystych, $\frac{1}{3}$ % od tej summy za prawo rybołówstwa i 1% za prawo polowania.

19. Spłata wymienionych w art. 9 czynszów, powinności i wszelkich ścieńień, jako też oznaczenie przypadającego za nie wynagrodzenia, na zasadzie niniejszego postanowienia, dokonywa się jedynie na żądanie osób, obowiązanych uiszczać takowe czynsze i powinności.

20. Zatwierdzanie dobrowolnych między stronami układów o wysokość wynagrodzenia za spłacane czynsze, daniny i inne powinności, jak również rozpoznawanie sprawy, w razie niezgodzenia się stron, należy do sądów zwyczajnych; wszakże do czasu reorganizacji sądownictwa, rozpoznawanie i decydowanie tego rodzaju spraw porucza się miejscowym władzom włościąńskim. Na tej zasadzie, podania i deklaracje, dotyczące spłaty czynszów wieczystych, wnoszone być mają do właściwych komisarzy i komisji spraw włościąńskich, które przy załatwianiu tych spraw działać będą podług przepisów, ustanowionych w ogóle dla wprowadzenia w wykonanie Najwyższych ukazów z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r. i z dnia 28 Października (9 Listopada) 1866 roku. Komisarze decydują sprawy w pierwszej instancji. Przeciwno tym decyzjom podawane być mogą skargi appellacyjne do właściwych komisji; przeciwko zaś ostatecznym decyzjom komisji podawane być mogą skargi kassacyjne do komisji centralnej spraw włościąńskich.

Postan. Komitetu do spraw Król. Polsk. Najwyżej zatwierdzone 17 Marca 1874 r. (Zb. praw i rozp. rządu 1874 r., str. 532).

1. Zatwierdzanie dobrowolnych między stronami układów o wysokość wynagrodzenia za spłacane czynsze i inne powinności, jak również rozpoznawanie spraw, w razie niezgodzenia się stron, wyłączają się z jurysdykcji władz włościańskich i podlegać będą sądom zwyczajnym.

2. Wyroki ostateczne w sprawach wyżej wymienionych, zapadłe we władzach włościańskich do czasu wydania niniejszego postanowienia, zachowują moc swoją i nie będą podlegały rewizji.

21. Podania i deklaracje, podawane przez osoby interesowane i w ogólności cała korespondencja dotycząca wprowadzenia w wykonanie niniejszego postanowienia, wolne są od opłaty stempla.

22. Po zatwierdzeniu układu dobrowolnego, lub po oznaczeniu i zatwierdzeniu podług powyższych przepisów, wysokości wynagrodzenia za spłacane czynsze i inne powinności, wieczysty dzierżawca wnosi do właściwej kancelaryi hipotecznej żądanie o przepisanie w wykazie hipotecznym tytułu własności nieruchomości na swoje imię i wykreślenie wszelkich zobowiązań i ścieśnień, jakie wynikały ze stosunku wieczysto-dzierżawnego, to jest o sporządzenie nowego wykazu hipotecznego, bez ogłoszeń i wezwań, uprzedzających zwykle nowe urządzenie hipoteki.

23. Jeśli summa kapitału skupowego w całości lub w części nie została uiszczoną byłemu właścicielowi nieruchomości, przypadająca temuż należność powinna zająć pierwszy numer w dziale IV-m nowego wykazu hipotecznego, lub też pierwsze miejsce po długi towarzystwa kredytowego ziemskiego.

24. Długi, zabezpieczone na prawie dzierżawy wieczystej, zamieszczają się również w dziale IV-m nowego wykazu hipotecznego.

25. Instytucyom kredytowym, służy prawo zapłacenia wynagrodzenia, przypadającego za spłatę czynszów wieczystych i zabezpieczenia swych pożyczek porządkiem hipotecznym na nieruchomościach, spłaconych przez dzierżawców wieczystych.

26. Jeżeli nieruchomość, w wieczystej dzierżawie zostająca nie ma hipoteki, tytuł własności przechodzi na wieczystego dzierżawcę od daty spłacenia całkowicie należnego właścicielowi gruntu wynagrodzenia.

27. Termin i warunki wypłaty wynagrodzenia za spłacane prawo własności, pozostawiają się wzajemnemu porozumieniu się stron, a gdyby porozumienie się to do skutku nie doszło, wypłata summy skupowej oznacza się w następującym porządku: $\frac{1}{3}$ część tej summy uiszczoną być ma zaraz po zatwierdzeniu spłaty, a $\frac{2}{3}$ części odraczają się na raty półroczne na przeciąg lat sześciu, z procentami od całego niespłaconego kapitału po 5 od sta.

28. Tak we wsiach jako i w miastach, wieczystym dzierżawcom nieruchomości, hypoteki nie mających, udzielane będą przez właściwe władze, odpowiednie świadectwa nadawcze. Świadectwa te stanowiąc będą tytuły ustalające prawo własności.

29. Umowy o długoletnie dzierżawy nieruchomości, na lat 99 lub do wygaśnięcia danego pokolenia, zawarte przed wydaniem niniejszego postanowienia, pozostają w swęj mocy i pod przepisy takowego nie pódchodzą; lecz na przyszłość, umowy o czasowe dzierżawy i najem nieruchomości, nie mogą być zawierane na dłużej jak na lat dwadzieścia cztery. Warunki temu przeciwnie, są nieważne.

30. Spłata rent wieczystych, ustanowionych i w przyszłości ustanowionemi być mogących, w ścisłym zastosowaniu się do art. 530 kodeksu cywilnego, to jest: albo jako cena za sprzedaną nieruchomość, albo jako warunek ustąpienia pod tytułem obciążliwym lub darmym majątku nieruchomego, dokonywa się podług prawa ogólnego, i należy do atrybucyi sądów zwyczajnych.

31. Wszelkie poprzednie prawa i postanowienia, o ile nie są zgodne z postanowieniem niniejszém, uchylają się.

32. Wykonanie niniejszego postanowienia, które winno być wydrukowane w dzienniku praw, wkłada się na komisję centralną i miejscowe komisye do spraw włościańskich, oraz na władze i urzędników sądowych, w czém do kogo należy.

XVI.

Do art. 544 Kod. Napoleona.

Przepisy o sposobie użytkowania z lasów obciążonych służebnościami włościańskimi.

*A) Postan. Kom. Urząd. 20 Kwietnia (2 Maja) 1865 r
o cięciu lasów, obciążonych służebnościami włościańskimi.
Protokół nadzwyczajny poz. 31.*

(Postan. Komit. Urząd. T. III, str. 510.—Zbiór post. Kom. Urz. T. II, str. 182).

Członek zarządzający czynnościami komitetu, przedstawił pod rozpoznanie komitetu kwestye powstałe w praktyce przy cięciu i karczowaniu dominialnych lasów, na których ustanowione zostały służebności na korzyść włościan.

Według artykułu 11-go NAJWYŻSZEGO Ukazu 19 Lutego (2 Marca) o urzędzeniu włościan, włościanie posiadający prawo własności osad przez nich zajmowanych, mają zachowane prawo do służebności i użytków, z których dotychczas korzystali; według zaś art. 12 prawo włościan do wspomnianych wyżej służebności, nie może być do czasu wydania prawa o przymusowym ich zniesieniu, inaczej zmienione, jak tylko za zobopólną zgodą dziedzica z włościanami.

Powyższemi przepisami, określającemi prawa włościan do służebności, ograniczonym jednocześnie zostało prawo właścicieli w rozporządzaniu, według swego uznania lasami, w których włościanie wykonywają służebności, to jest ogranicza się prawo cięcia, karczowania i sprzedaży na wyrąbanie, ponieważ zmniejszenie lub zniszczenie użytków leśnych, pociągnęłoby za sobą dowolne zmniejszenie, a nawet zupełną niemożność korzystania ze służebności.

Według ogólnego przepisu kodeksu cywilnego (art. 701), „właściciel nieruchomości obciążonej służebnością, nie może nic takiego czynić, coby zmierzało do zmniejszenia korzyści z niej, lub też do uczynienia jej mniej dogodną.“ Jednakże, jeżeli z jednej strony, prawo właściciela w rozporządzaniu swoim lasem ograniczone jest o tyle, o ile to jest koniecznym dla zabezpieczenia praw włościan do służebności, to z drugiej, właściciel, nie utraci prawa korzystania ze swego lasu, przy dobrze prowadzonym gospodarstwie leśnym.

Tymczasem, jak się okazuje z raportów komisyj, właściciele w niektórych majątkach niszczą lasy przez nadmierne wyrębywanie lub karczunek; w innych znów, włościanie nie dopuszczają właścicielom użytkowania z lasów, twierdząc, iż oni niweczą użytki, do których mają prawo, chociaż okazuje się, iż właściciele korzystają z lasów w umiarkowanych granicach. W obu przypadkach miejscowe komisje do spraw włościańskich, zmuszone są przyjmować do rozstrzygania skargi właścicieli i włościan, nie mając do tego odpowiednich w prawie wskazówek. W skutek tego, okazuje się koniecznym wydać obecnie pewne ogólne czasowe przepisy, co do cięcia i karczowania lasów obciążonych służebnościami, i upoważnić komisje do spraw włościańskich do rozstrzygania wynikłych w tym przedmiocie nieporozumień.

Komitet urządzający, zgodnie z przedstawieniem członka zarządzającego czynnościami komitetu polecił:

1. Właściciele lasów, obciążonych służebnościami na korzyść włościan, mogą użytkować z tych lasów i rozporządzać nimi pod warunkiem, aby rozporządzenia te nie dążyły do ścieśnienia włościan w użytkowaniu z tych służebności.

2. Właściciele mogą użytkować z lasów na wszelkie, właściwie potrzeby domowe, ciąć las porębami w porządku zaprowadzonego w dobrach regularnego gospodarstwa leśnego, i zaprowadzać w nich regularne gospodarstwo leśne, gdzie takowe nie istnieje.

3. Gdy właściciel zechce wyrąbać lub wykarczować znaczną część lasu, obciążonego służebnościami, komisje spraw włościańskich wydadzą właścicielowi świadectwo na to, że pozostała część lasu będzie dostateczną dla zabezpieczenia zapewnionego włościanom prawa do służebności.

4. Cięcia lub karczunek lasu odbywane przez kupujących takowy, w tym celu, z mocy kontraktów, przed wydaniem Ukazów z d. 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., notaryalnie zawartych, mogą być dalej prowadzone i ukończone w rozciągłości. w kontrakcie oznaczonej, lecz na właścicielu ciąży obowiązek wynagrodzenia włościan, albo według dobrowolnej z niemi ugody, albo też na mocy decyzji miejscowych komisji spraw włościańskich, jeżeli cięcie to lub karczowanie pociągnie za sobą ograniczenie lub zupełne zniesienie praw włościan do służebności.

Uwaga. Sprawy o wynagrodzenie włościan za utracone przez nich w całości lub w części, prawa do służebności, rozstrzygane będą albo na mocy dobrowolnej ugody właściciela z włościanami, albo też na mocy decyzji ustanowionych władz do spraw włościańskich, porządkiem, oznaczonym w NAJWYŻEJ zatwierdzonym postanowieniu komitetu rządzącego z dnia 22 Lutego (6 Marca), (pozycyi 26 protokołu nadzwyczajnego, posiedzenia 50).

5. Za wyłączeniem tych przypadków, cięcie lub karczowanie lasu, odbywane bądź to przez samych właścicieli, bądź też przez kupujących ze szkodą prawa włościan do służebności, wstrzymane będą przez decyzje komisji spraw włościańskich, na przedstawienie miejscowych komisarzy.

6. Wstrzymane cięcie lub karczowanie, nie prędzej może być wznowionem aż po wydaniu przez miejscowego komisarza zaświadczenia, iż właściciel zawarł z włościanami dobrowolną ugodę co do wynagrodzenia ich za utracone przez nich prawa do służebności.

7. Powyższe przepisy stosują się i do tych lasów, które obciążone były służebnościami, lecz po wydaniu Ukazu z roku 1846, przeszły oddzielnie od dóbr w inne ręce (poz. 119 postanowienia komitetu rządzącego).

B) Przepisy o sposobie użytkowania z lasów obciążonych służebnościami włościańskimi w guberniach Królestwa Polskiego, Najwyżej zatwierdzone 31 Grudnia 1875 r.

I. PRZEPISY OGÓLNE.

1. Właściciele lasów, obciążonych służebnościami ustanowionemi przez NAJWYŻSZE ukazy dnia 19 Lutego 1864 r. o urządzeniu włościan, co do rozporządzania lasami i użytkowania z nich podlegają przepisom, ustanowionym w poniższych artykułach.

2. Właściciele lasów, obciążonych służebnościami włościańskimi, pragnący czynić w nich poręby dla ciągnięcia dochodu z lasu przez sprzedaż onogo, lub użycie dla poruszania fabryk, rękodzielni i innych zakładów, lub też na inne cele przemysłowe, mogą użytkować z lasów nie inaczej, tylko pod warunkiem zaprowadzenia prawidłowego gospodarstwa leśnego na zasadach, w niniejszych przepisach ustanowionych.

3. Wyrąb lasu przez właścicieli na swe domowe potrzeby, bez zaprowadzenia prawidłowego gospodarstwa, dopuszcza się li-tylko w tych majątkach, gdzie niewynikają ze strony włościan uzasadnione skargi na utrudnienia w użytkowaniu ze służebności, należnych im według tabell likwidacyjnych i gdzie przy rozpoznaniu tych skarg nieokaże się, że użytkowanie z lasu ze strony właściciela prowadzi do jego spustoszenia.

4. Właściciele lasów, obciążonych służebnościami włościańskimi, wchodzących w skład majątków, przy których znajdują się fabryki i w ogóle przemysłowe zakłady, poruszane siłą ognia, mogą do 1-go Września 1877 r. przedstawić do zatwierdzenia, ustanowionym porządkiem, plan gospodarstwa leśnego; jeżeli zaś po upływie tego terminu plan nie będzie przedstawiony bez powodów, zasługujących na uwzględnienie, jako to nieukończenia spraw o ścisłym oznaczeniu rozciągłości serwitutów włościańskich (art. 9), to ciąć lasu przez właściciela wstrzymuje się do czasu przedstawienia przezeń planu gospodarstwa leśnego. Jeżeli zaś plan będzie przedstawiony w terminie oznaczonym, to do czasu zatwierdzenia i wprowadzenia takowego w wykonanie, urząd gubernialny do spraw włościańskich może, na żądanie właściciela, upoważnić go do wyrębu drzewa, niezbędnego dla ruchu jego zakładów, bacząc przytém, aby wyrąb takowy prowadzony był zgodnie z mającym otrzymać zatwierdzenie planem leśnym gospodarczym.

5. W majątkach, względem których przez miejscowe urzędy gubernialne do spraw włościańskich, na zasadzie art. 31 nadzwyczajnego postanowienia komitetu zarządzającego, o wyrębie lasów, obciążonych służebnościami, wydane zostały zaświadczenia, że dozwolony w ich lasach wyrąb nie utrudni włościanom użytkowania z należnych im podług prawa służebności, wyrąb takowy może być dokonywany w określonej ilości.

Uwaga. Urządzenie lasów, obciążonych służebnościami, według zatwierdzonych, na zasadzie niniejszych przepisów, planów gospodarczych, nie pozbawia włościan, korzystających ze służebności w tych lasach, prawa do wynagrodzenia na zasadzie przepisów art. 2966 postanowienia komitetu zarządzającego o sposobie rozpatrywania skarg na ograniczanie lub nadużywanie praw służebnych, za ograniczenie korzystania przez nich ze służebności, wynikające z powodu samowolnego rąbania drzewa lub innych niewłaściwych rozporządzeń właścicieli lasów.

6. Niniejsze przepisy nieobowiązują właścicieli lasów zawierających mniej niż 90 morgów przestrzeni, lub chociażby i większych w ogólnej summie odrębnych części lasów, do jednego majątku należących, jeśli z tych części powinny być urządzone oddzielne jednostki gospodarcze, stosownie do art. 15 niniejszych przepisów; wyrąb takich lasów może być i nadal dokonywany w sposób ustanowiony w poz. 31 protokołu nadzwyczajnego postanowienia komitetu zarządzającego.

7. Wszelki wyrąb lasów, prowadzony niezgodnie z powyższymi przepisami, wstrzymuje się, na przedstawienie miejscowego komisarza, przez urząd gubernialny do spraw włościańskich.

II. O WARUNKACH, KTÓRE WINNY BYĆ ZACHOWYWANE WZGLĘDEM SŁUŻEBNOŚCI WŁOŚCIAŃSKICH, PRZY SPORZĄDZANIU PLANÓW GOSPODARSTWA LEŚNEGO.

8. Pod prawidłowym gospodarstwem leśnym rozumie się wszelki systemat użytkowania z lasów przyjęty przez naukę leśnictwa, a mający na celu ciągłe utrzymanie lasu w takim stanie, ażeby cała jego przestrzeń przedstawiała w sobie nie przerwany szereg odpowiednich miejscowości i naturze gruntu drzewostanów, podzielonych według wieku na cięcia kolejne, zgodnie z przyjętą kolejną gospodarczą, i znajdujących się w możliwie najlepszym położeniu zwarcia i gęstości. Wybór systematu gospodarstwa leśnego odpowiednio do celów właściciela, praw służebności włościańskich i innych okoliczności miejscowych, pozostawia się uznaniu właściciela, z zachowaniem koniecznego warunku, ażeby coroczne użytkowanie z lasu ograniczało się pewną częścią jego powierzchni.

9. Dla sporządzenia i zatwierdzenia planu gospodarstwa leśnego w lesie, obciążonym służebnościami włościańskimi, te ostatnie powinny być ściśle oznaczone sposobem, ustanowionym w art. 1302 i 2800 post. komitetu urządzającego *). Na prośbę o tém właściciele lasów, obciążonych służebnościami, miejscowe urzędy włościańskie obowiązane są wydawać postanowienia o ściśłym oznaczeniu ilości ciążących na nich służebności, na naprawę budowli, liczbą i rozmiarem drzew, przypadających corocznie lub peryodycznie do wydania włościanom; dla służebności na naprawę ogrodzeń, liczbą i rozmiarem kołków i żerdzi, lub liczbą fur chróstu, peryodycznie wydawanych włościanom; dla służebności na opał, coroczną liczbą fur takich materyałów, jakie na ten cel przeznaczono w tabelach likwidacyjnych; nakoniec dla służebności pastwiskowych gatunkiem i liczbą sztuk bydła, które włościanie mają prawo wypuszczać na paszę do lasu, obciążonego służebnością tego rodzaju.

Uwaga. W tych miejscowościach, gdzie włościanie biorą należny im opał nie na fury parokonne powszechnie używane w Królestwie Polskiem, lecz na wiązki, szczapy, ręczne wózki lub małe wozy jednokonne i t. p., służebność opałowa może być ściśle oznaczona za pomocą wszystkich tych sposobów jęj pobierania, lecz z warunkiem, ażeby jednocześnie było oznaczono: ile takich wiązek, szczap, ręcznych wozów, lub wozów jednokonnnych i t. p., mieści się w zwykłej włościańskiej furze parokonnnej.

*) Post. Komitetu Urządz. 25 Sierpnia (6 Września) 1867 roku i 26 Września 1869 r. zamieszczone są w Dodatku XVII G.

10. W lasach, obciążonych służebnością na naprawę budowli włościańskich, przy sporządzeniu planu gospodarstwa leśnego pod gospodarstwo wysokopienne, powinna być przeznaczona co najmniej taka część lasu, w którejby coroczne cięcia w zupełności wystarczały na wydawanie włościanom należnego im materyału leśnego w ilości i rozmiarze, ustanowionym w tabelach likwidacyjnych.

11. W lasach obciążonych służebnością na opał, zależącą na zbieraniu leżaniny, posuszu, gałęzi, karczowaniu pniów, oraz otrzymywaniu wszelkich innych, idących na opał materiałów, tudzież w lasach obciążonych służebnościami na naprawę ogrodzeń i pobieranie innych użytkowych materiałów, systemat wprowadzanego przez właściciela gospodarstwa leśnego może być przezeń wybrany, stosownie do jego ekonomicznych widoków: wysokopienny, niskopienny, mieszany, lub inny, z zastrzeżeniem, ażeby wybrany przezeń systemat gospodarstwa nie prowadził za sobą ani zmniejszenia przestrzeni lasu, ani utrudnienia dla włościan w pobieraniu należącego im, według tabeli, materiału na opał, ogrodzenia, lub innych użytków. Jeżeli się przytém okaże, iż służebność na opał lub naprawę ogrodzeń, przyznana włościanom podług tabel w ilości, przewyższającej naturalny i normalny przyrost w lesie tych materiałów, które przeznaczone są ku temu w tabelach likwidacyjnych i włościanie rzeczywiście nie wybierają téj, przekraczającej ilości tych materiałów, którą oznaczono w tabelach likwidacyjnych, to okoliczność ta nie może stanowić przeszkody do zatwierdzenia planu gospodarczego, byleby takowy był tak sporządzony, iżby przyrost w lesie tych materiałów, które przeznaczone są włościanom w likwidacyjnych tabelach, był możliwie równomierny.

12. Przy rozpatrzeniu w urzędach gubernialnych do spraw włościańskich planów gospodarstwa co do lasów, w których, do materiałów przeznaczonych włościanom w tabelach likwidacyjnych na opał, zaliczone są gałęzie, powinno być oznaczone: jakich rozmiarów gałęzie, jako nie przydatne na drzewo opałowe, powinny być pozostawiane na rzecz włościan przy wycinaniu lasu w cięciach kolejnych; również powinien być oznaczony termin w jakim włościanie obowiązani są zabrać, jeżeli zechcą, pozostawione do ich użytku gałęzie z wyrąbanych cięć przed zamknięciem ich na zagajniki.

13. W lasach obciążonych służebnością pastwiskową zaprowadzany systemat gospodarstwa powinien być taki, ażeby pod zagajniki, wolne od paszenia bydła, nie wyznaczać naraz więcej nad jedną piątą część całej przestrzeni lasu. Zagajniki powinny być wyznaczane tak, ażeby dostęp do części lasu, przeznaczonych na pastwisko, był możliwie dogodny i ażeby w wypadkach potrzeby wytykane były przez zagajniki przegony dla bydła włościańskiego.

Uwaga. Opisane w tabelach likwidacyjnych prawa włościan do służebności pastwiska, bez zastrzeżenia o wzbronieniu pastwiska w zagajnikach, lub z oznaczeniem przybliżenie przestrzeni takowych, nie mogą stanowić przeszkody do zaprowadzenia prawidłowego gospodarstwa leśnego na zasadzie niniejszych przepisów.

14. Przy sporządzaniu planów gospodarczych lasów obciążonych służebnościami, jeżeli w liczbie tych ostatnich są służebności zbierania tak zwanéj ściółki, to jest igliwia, liści, mchu i etc., właściciele mają prawo wnieść do planów gospodarstwa leśnego zastrzeżenie, zabraniające zbierać ściółkę, nie tylko w zagajnikach, lecz i w wyrębach, przeznaczonych do zagajenia w ciągu najbliższych lat 10, tudzież zakaz zbierania ściółki w je-

dnych i tych samych miejscach, częściej niżeli raz jeden w ciągu lat trzech, przyjeżdżę i sami ze swęj strony nie powinni zgrzebywać ściółki w miejscach, przez plan nieoznaczonych.

15. W tych majątkach, gdzie włościanie różnych wsi użytkują ze służebności oddzielnie w różnych częściach lasu, plany leśne gospodarze powinny być tak sporządzone, iżby każda część lasu, oddzielną służebnością obciążona, stanowiła sama w sobie oddzielną jednostkę gospodarczą, z samodzielną i od innych części lasu niezależną koleją gospodarczą. Odstępianie od tego pravidła może być dopuszczzone li-tylko w takich wypadkach, kiedy urządzenie jednej kolei gospodarczej w niczém nie utrudnia włościanom użytkowania ze służebności.

16. Właściciele lasów, w których włościanom, według tabell likwidacyjnych, przyznane jest prawo, przy użytkowaniu ze służebności opałowój używać siekiery, lub innego narzędzia (kulki i t. p.), jeżeli uznają taki sposób użytkowania za szkodliwy dla ich lasów i nadzór nad takowym za uciążliwy dla siebie, mogą, przy sporządzaniu planów gospodarstwa leśnego zamieszczać w nich wnioski o zamianie na drzewo opałowe materyałów, które włościanie mają prawo otrzymywać z lasu; drzewo to powinno być wydawane włościanom z cięć bieżących, przygotowane, lub na pniu według życzenia właściciela. Jeżeli między stronami interesowanemi nie nastąpi zgoda co do ilości drzewa, mającego się wydawać włościanom w zamian za wyznaczone dla nich, według tabel likwidacyjnych, materyały leśne, to za zasadę do obrachowania tęg ilości powinny służyć następujące dane: 1) parokonna fura włościańska suszu, leżaniny, lub gałęzi zawiera w sobie 20 stóp kubicznych masy drzewnej; 2) sążeń leśny szczapowego ściśle ułożonego drzewa, czyli $\frac{1}{4}$ część sążnia kubicznego, zawiera 62,5 stóp kubicznych masy drzewnej; i 3) różnica między palnością drzewa szczapowego, suszu, leżaniny i gałęzi, wynosi proporcjonalnie 72:37. Po zatwierdzeniu planów, właściciel mocen jest dozwolić włościanom pobierać opał dawnym sposobem, lub wydawać im w cięciu bieżącym na zasadzie obrachunku, ustanowionego w planie gospodarczym, drzewo za całą ilość należnych im materyałów, która nie może być wybraną z cięcia bieżącego; po wydaniu włościanom, na zaspokojenie służebności opałowój, drzewa w cięciu bieżącym, właściciel mocen jest zabronić włościanom wjazdu, lub wejścia po opał do pozostałych części lasu.

17. Właściciele obszernych lasów, na ogólnej przestrzeni których, zabezpieczone są włościanom przyznane w tabelach likwidacyjnych prawa służebności, lecz w których włościanie, stosownie do rozmiaru ich praw służebności nie mogą ich wykonywać na całej przestrzeni lasu, mają prawo żądać zatwierdzenia, ustanowionym porządkiem, planów gospodarstwa leśnego na taką część, lub takie tylko części ich lasów, jakie uznane będą przez urzędy do spraw włościańskich za zupełnie wystarczające dla zabezpieczenia wszystkich ciążących na ich lasach służebności włościańskich. Po zatwierdzeniu tych planów gospodarczo-leśnych i wniesieniu takowych, stosownie do art. 30 niniejszych przepisów, do hypoteki, pozostała część lasów tegoż majątku, tęg samém uwalnia się od ciążących na nię do owego czasu obowiazków służebnościowych.

III. O SPORZĄDZENIU, ROZPATRZENIU I ZATWIERDZENIU PLANÓW GOSPODARSTWA LEŚNEGO.

18. Właściciel lasu, starający się o zatwierdzenie planu gospodarstwa leśnego, obowiązany jest złożyć miejscowemu komisarzowi do spraw włościańskich całkowity projekt urządzenia lasu, sporządzony przez technika leśnego, z potrzebnymi do tego dokumentami i planami. Wszystkie, stanowiące projekt urządzenia lasu, dokumenta, powinny być podpisane tak przez właściciela, lub jego pełnomocnika, jak i przez technika, który projekt sporządzał.

19. Przedstawiany do zatwierdzenia, na zasadzie niniejszych przepisów, projekt urządzenia lasu, winien być sporządzony zgodnie z instrukcją o urządzeniu lasów prywatnych, wydaną w roku 1861 przez dyrekcję główną towarzystwa kredytowego ziemskiego, z tém, ażeby w protokóle urządzenia lasu, w osobnym rozdziale, było szczegółowo objaśnione w jaki sposób będą zaspokajane ciężące na lesie służebności włościańskie, tudzież ażeby wszystkie dokumenta stanowiące projekt, były sporządzone w języku ruskim.

20. Komisarz, po otrzymaniu takowego projektu, powinien przekonać się, przez obejrzenie lasu na miejscu, że złożone przez właściciela plany zgadzają się ze stanem rzeczy na gruncie, to jest, że istotnie w urządzanym lesie zawiera się ta przestrzeń i taki rodzaj drzewostanu, jakie oznaczone są na planach i w rejestrach, jemu przedstawionych. W tym celu komisarz może zażądać od właściciela zarządzenia robót sprawdzających przez jeometrę w swojej obecności, tudzież w obecności, przy tém sprawdzaniu, technika, który plan leśny układał, dla potrzebnych z jego strony objaśnień. W wypadkach, w których się to okaże niezbędném, komisarz może prosić urząd gubernialny o delegowanie urzędnika leśnego do pomocy przy sprawdzeniu planu gospodarczego leśnego.

21. O dokonaniem sprawdzeniu przedstawionego planu leśnego, komisarz sporządza protokół w obecności: właściciela lasu, lub jego pełnomocnika, wybranych przedstawicieli włościan, mających do lasu prawa służebności, sołtysa miejscowego i świadków, na zasadzie art. 38-go Ukazu 19 Lutego 1864 r. o sposobie wprowadzenia w wykonanie nowych przepisów o włościanach. Komisarz odczytuje protokół obecnym stronom, przyczém te ostatnie mogą prosić o zapisanie do protokołu poczynionych przez nie uwag, następnie protokół daje się do podpisu obecnym stronom i świadkom. W razie wymówienia się którejkolwiek ze stron od podpisu, komisarz zaznacza o tém na samym protokóle.

22. Jeżeli plany okażą się niezgodnemi ze stanem rzeczy na gruncie i niedokładnie sporządzonemi, to komisarz zwraca je właścicielowi, z objaśnieniem o dostrzeżonych omyłkach i przyczynach zwrotu; jeżeli zaś złożone przez właściciela plany okażą się zgodnemi z rzeczywistym stanem lasu, to komisarz przedstawia plany do urzędu gubernialnego do spraw włościańskich łącznie z całym operatem sprawdzającym; jednocześnie komisarz przedstawia urzędowi wypis z tabeli likwidacyjnej o rodzaju i rozmiarze

wszystkich, obciążających las, służebności włościańskich, tudzież własną opinię względem projektowanego planu gospodarstwa leśnego.

23. Na posiedzenie urzędu gubernialnego do spraw włościańskich, na którym ma być roztrząsana sprawa, wzywają się na termin oznaczony tak właściciel lasu, lub jego pełnomocnik jak i wybrani z pomiędzy włościan, mających do lasu służebnościowe prawa; właściciel może, jeżeli życzy, prosić o dopuszczenie dla objaśnień w urzędzie leśnego technika, który plan sporządza.

24. Na posiedzeniu urzędu gubernialnego do spraw włościańskich, przy roztrząsaniu spraw tego rodzaju, niezależnie od składu kompletu zasiadającego, wskazanego w p. 2 art. 1 NAJWYŻSZEGO ukazu 18 Listopada 1870 r., powinni się znajdować: 1° Komisarz, który plan sprawdzał na gruncie i 2° w charakterze eksperta, techniczny urzędnik leśny z przeznaczenia prezesa miejscowej izby skarbowej; ten ostatni li-tylko z prawem głosu doradczego, lecz wnioski jego powinny być wpisywane do protokołu urzędu, lub do niego dołączone.

25. Urząd gubernialny, po rozpoznaniu sprawy, wydaje postanowienie uznające przedstawiony przez właściciela plan gospodarstwa leśnego za sporządzony zgodnie z niniejszemi przepisami i kwalifikujący się do zatwierdzenia, lub też uznające go za sporządzony niezgodnie z niniejszemi przepisami i niekwalifikujący się do zatwierdzenia. W pierwszym i drugim wypadku urząd gubernialny wskazuje motywa swego postanowienia.

26. Postanowienia urzędu gubernialnego do spraw włościańskich, albo ogłaszają się stronom znajdującym się na posiedzeniu, przy ściągnięciu od nich podpisu z wysłuchania postanowienia, albo też przez komisarza miejscowego. Przytém, jeżeli przedstawiony przez właściciela plan gospodarstwa leśnego będzie uznany za kwalifikujący się do zatwierdzenia, to urząd gubernialny wzywa właściciela aby dostarczył, dla przedstawienia do zostającej przy Ministerjum Spraw Wewnętrznych czasowej komisji do spraw włościańskich gubernii Królestwa Polskiego, trzy egzemplarze planu gospodarstwa leśnego podpisane przez niego samego, lub jego pełnomocnika, oraz przez technika, który plan sporządza.

27. Skargi na postanowienia urzędu gubernialnego do spraw włościańskich zanoszą się do komisji czasowej w terminie 3 miesięcznym od daty ogłoszenia postanowienia. Skargi te powinny być podawane do urzędów gubernialnych, o czém te ostatnie obowiązane są objaśniać strony przy objawieniu swych postanowień.

28. Plany gospodarstwa leśnego, które uznane będą za kwalifikujące się do zatwierdzenia, po upływie terminu ustanowionego na zaskarżenie postanowień w tym względzie urzędów gubernialnych i po dostarczeniu przez właścicieli ustanowionej art. 26 niniejszych przepisów liczby egzemplarzy projektu urządzenia lasu, urzędy gubernialne przedstawiają do komisji czasowej, razem z kopia zapadłych względem nich postanowień

urzędu gubernialnego i otrzymanemi na nie skargami, lub z objaśnieniem, że skarg w terminie ustanowionym nie otrzymano.

29. Komisya czasowa, po rozpoznaniu przedstawionych sobie planów gospodarstwa leśnego, zatwierdza takowe i robi co do tego na samych planach stosowne zaświadczenia; następnie jeden z liczby trzech egzemplarzy tych planów załącza do znajdujących się w archiwum komisji oryginałów tabell likwidacyjnych tych osad, które w urządzonym lesie korzystają ze służebności; pozostałe zaś dwa egzemplarze zwraca miejscowemu urzędowi gubernialnemu do spraw włościańskich.

30. Jeden egzemplarz zatwierdzonego planu gospodarstwa leśnego urząd gubernialny do spraw włościańskich przesyła do miejscowego rządu gubernialnego dla zapisania go do księgi hypotecznej właściwych dóbr, zgodnie z p. 2 NAJWYŻSZEGO rozkazu z 2 Stycznia 1870 roku o zwinięciu komisji likwidacyjnej, drugi zaś posyła komisarzowi miejscowemu dla wprowadzenia go w wykonanie.

31. Jednocześnie urząd gubernialny wydaje, porządkiem przepisany w art. 2,800 postanowienia komitetu urządzającego *), postanowienie o zapisaniu w tabelach likwidacyjnych tych wsi, które użytkują w urządzonym lesie ze służebności, stosownych uzupełniających objaśnień.

*) Post. Komit. Urządz. 26 Września 1869 roku zamieszczone jest w Dodatku XVII G.

IV. O WPROWADZENIU W WYKONANIE ZATWIERDZONYCH PLANÓW GOSPODARSTWA LEŚNEGO, TUDŻIEŻ O NADZORZE NAD ICH WYKONYWANIEM.

32. Po otrzymaniu zatwierdzonego planu gospodarstwa leśnego, komisarz obowiązany jest zawiadomić o tém właściciela lasu i włościan, korzystających ze służebności w lesie i jednocześnie zaproponować właścicielowi, ażeby wykonał na gruncie wszystkie podziały lasu, oznaczone na planie; w razie potrzeby, komisarz oznacza ku temu termin ograniczony, mający na względzie porę roku, przestrzeń lasu i inne warunki miejscowe.

33. Właściciel lasu, zgodnie z planem zatwierdzonym, obowiązany jest: 1°, oznaczyć widocznie na gruncie ogólne granice urządzanego lasu, oddzielające go od innych użytków, przez usypanie kopców, lub postawienie słupów; 2°, przy gospodarstwie wysokopienném na okręgi, a przy niskopienném na oddziały, dokonać widoczny podział lasu przez wyrabianie duktów z postawieniem na nich słupów; i 3°, podział okręgu, od którego zaczyna się wyrąb, na cięcia kolejne oznaczyć mniejszemi duktami, z postawieniem na nich słupów mniejszej wielkości. O wykonaniu tych robót, właściciel lasu zawiadamia komisarza dla wprowadzenia planu w wykonanie.

34. Po otrzymaniu zawiadomienia o dopełnieniu w lesie wszystkich ustanowionych planem podziałów, komisarz oznacza najbliższy, o ile można, termin wprowadzenia planu w wykonanie i wzywa na miejsce w terminie

oznaczonym właściciela lasu, lub jego pełnomocnika, włościan, mających prawa służebnościowe do lasu i miejscowego wójta gminy z trzema postronkami świadkami z pośród osiadłych mieszkańców gminy. Przekonawszy się przez osobiste obejrzenie, iż właściciel uczynił zadość wymaganiom art. 33 niniejszych przepisów, tudzież wyłuszczywszy obecnym główne zasady zatwierdzonego planu, komisarz ogłasza im o wprowadzeniu tego planu w wykonanie i sporządza protokół téj czynności, który daje do podpisu obecnym stronom, wójtowi gminy i świadkom.

35. Plan gospodarstwa leśnego, ze wszystkimi należąciami do niego dokumentami, komisarz wręcza właścicielowi, oznaczywszy w napisie na planie czas wprowadzenia go w wykonanie; włościanom zaś komisarz wydaje poświadczoną przezeń kopię protokołu urzędzenia lasu, a protokół wprowadzenia w wykonanie składa urzędowi gubernialnemu do spraw włościańskich, który przesyła takowy do komisji czasowej dla załączenia do akt tabeli likwidacyjnej.

36. Jeśli komisarz otrzyma wiadomość o dokonywaném przez właściciela wyrębie lasu, niezgodném z zatwierdzonym planem gospodarstwa leśnego, to jest obowiązanym, po należyтім zbadaniu rzeczy, niezwłocznie wydać postanowienie wstrzymujące taki wyręb. Zaskarżenie takiego postanowienia przed urzędem gubernialnym do spraw włościańskich nie wstrzymuje bezzwłocznego jego wykonania.

37. W razie jakiegokolwiek klęski nieprzewidzianej, jako to: pożaru, burzy, lub niszczenia lasu przez szkodliwe owady leśne, sprawiającę konieczność czasowego odstąpienia od zatwierdzonego planu gospodarstwa leśnego, jako to: uprzątania uszkodzonych drzew po za kolejną cięć, wyznaczenia cięć bieżących w innym okręgu i t. p., właściciel lasu może się starać, przez pośrednictwo miejscowego komisarza, o dozwoleńie mu przedsięwzięcia środków, których potrzebę wywołały zaszłe klęski. Komisarz po zbadaniu rzeczy na miejscu, przedstawia prośbę właściciela do urzędu gubernialnego do spraw włościańskich, łącznie z dokładnemi wiadomościami o stanie, w jakim się las znajduje, z powodu spadłej nań klęski.

38. Urząd gubernialny do spraw włościańskich rozpoznaje sprawę porządkiem, wskazanym w art. 23 i 24 niniejszych przepisów i wydaje postanowienie z dokładném oznaczeniem z jakich części lasu wolno jest właścicielowi uprząć uszkodzone drzewa, w jakim terminie to uprzątanie ma być ukończone, jaka skutkiem tego musi zająć zmiana w porządku cięć bieżących i nakoniec w jakim stopniu i jakim sposobem mają być wynagrodzeni włościanie za czasowe utrudnienie w korzystaniu ze służebności, jeżeli takie utrudnienie nastąpi w skutek dozwoleńia właścicielowi rąbać, lub uprząć drzewo wbrew porządkowi, wskazanemu w planie gospodarstwa leśnego. Wydając swoje postanowienie urząd gubernialny przedewszystkiém winien mieć na widoku, ażeby w jaknajkrótszym peryodzie czasu, dał się przywrócić ustanowiony w zatwierdzonym planie porządek użytkowania z lasu, który ucierpiał od spadłej nań klęski. Od postanowień urzędów gubernialnych do spraw włościańskich w sprawach

tego rodzaju, można apelować do komisji czasowej w terminie trzy miesięcznym od daty ogłoszenia postanowienia.

39. Po wprowadzeniu w wykonanie zatwierdzonego planu gospodarstwa leśnego, właściciel lasu ma prawo bez szczególnego upoważnienia dokonywać, wszelki wyrąb drzewa w planie ustanowiony; lecz jest obowiązany ściśle trzymać się sposobu korzystania z lasu wskazanego w planie, pod rygorem, w razie naruszenia planu zatwierdzonego, wzbrowienia mu wszelkiego rąbania drzewa.

40. Użytkowanie ze strony włościan ze służebności w urządzonym lesie ma się dokonywać zgodnie z zatwierdzonym planem gospodarstwa leśnego, a zarazem sposobem ustanowionym w przepisach art. 2966 postanowienia komitetu zarządzającego *). Na zasadzie tychże przepisów odbywa się rozstrzyganie mogących wyniknąć skarg na naruszenie lub przyzwojenie praw do służebności w lasach, urządzonych na zasadzie niniejszych przepisów.

*) Przepisy o sposobie użytkowania ze służebności przyznanych włościanom i mieszczanom w dobrach prywatnych, instytutowych i rządowych, na zasadzie **NAJWYŻSZYCH** ukazów 19 Lutego (2 Marca) 1864 i 28 Października (9 Listopada) 1866 r. zamieszczone są w Dodatku XXI.

XVII.

Do art. 544 i 546 Kod. Napoleona.

O prawach włościan do gruntów na ich własność przeszłych na podstawie Najwyższego Ukazu 19 Lutego 1864 r.

A) Najwyższy Ukaz 19 Lutego 1864 r. o urządzeniu włościan.

(Dz. pr. T. LXII str. 4).

Objawiamy wszystkim **NASZYM** wiernym poddanym w Królestwie Polskiem:

Najdostojniejszy Rodzic **NASZ**, w nieustannej troskliwości o pomyślność powierzonych **MU** ludów, zwracał ciągle szczególną uwagę na najliczniejszą a najmniej obdarzoną klasę rolników. Przystępując do jój urzędzenia w Królestwie Polskiem, rozpoczął **ON** od włościan, zamieszkałych w dobrach rządowych i w dobrach Najmiłościwiej rozdarywanych obywatelom rossyjskim. Włościanie dóbr tych stopniowo oswoadzani byli

od pańszczyzny, a wydzielone im grunta, stosownie do dobroci i wartości ich, obłożone zostały umiarkowanym czynszem.

Dobroczynne środków tych skutki wkrótce objawiać się zaczęły w szybkim i wzrastającym ciągle dobrym bycie rzeczonych włościan.

Później, ukazem z dnia 26 Maja (7 Czerwca) 1846 roku poczyniono téż liczne ulgi włościanom w dobrach do obywateli Polskich i do instytucyj należących; między innymi zniesiono większą część darmoch i najmów przymusowych; włościanom odrabiającym należycie powinności swoje, zapewniono spokojne posiadanie osad ich i korzystanie z służebności; zabroniono samowolnego podwyższania tych powinności, oraz wcielania gruntów włościańskich do dworskich.

Położywszy tym sposobem podstawę gospodarczemu bytowi włościan, Rodzic Nasz spodziewał się utrwalić stopniowo to ważne dzieło i ztąd to w początkowych wyrazach rzeczzonego ukazu, zapowiedziano włościanom Królestwa dalsze stanowcze ich urządzenie.

Zgon niedozwolił Cesarzowi MIKOŁAJOWI I-mu dokonać tego, co było przez Niego zamierzonym i zapowiedzianym dla dobra narodu, lecz wola Rodzica, zgodna zupełnie z dawnym życzeniem NASZEM, stała się dla NAS Świątą spuścizną, niezwłoczne wszakże spełnienie jój przy samym NASZYM na Tron wstąpieniu, napotkało nieprzełamane przeszkody w trwającej wówczas wojnie.

Zaraz po zawarciu pokoju, skierowaliśmy troskliwość NASZĄ do trwałego urzędzenia bytu wszystkich w ogólności włościan, tak w Cesarstwie, jako téż w nierozdzielnie przyłączonym do niego Królestwie Polskiem.

Środki prawodawcze przyjęte przez NAS w Rossyi, przy błogosławieństwie Wszechmocnego, pomyślnym skutkiem uwieńczone zostały, dzięki czynnej pomocy udzielonej NAM w tém przedsięwzięciu przez szlachtę rossyjską i ofiarom, jakie ona chętnie poniosła dla dobra ogółu i z uczuć prawdziwej ludzkości. Lecz w Królestwie Polskiem, trzy ukazy i postanowienia z dnia 16 (28) Grudnia 1858 r., o dobrowolnym oczynszowaniu włościan, z dnia 4 (16) Maja 1861 roku, o zamianie pańszczyzny na okup prawny, i nakoniec, z dnia 24 Maja (5 Czerwca) 1862 r., o oczynszowaniu z urzędu, nie znalazły, z głębokim smutkiem NASZYM, u właścicieli ziemskich tego spółdziałania, bez którego skutek przedsięwziętych środków widocznie był niepodobnym. Dla tego to ustawy te nie przyniosły dotąd takich nawet korzyści, jakich Mieliśmy prawo spodziewać się po nich.

Nakoniec wybuchłe w ostatnich czasach powstanie i zaburzenia, dotąd jeszcze nie zupełnie uśmierzone, posłużyły ludziom złych zamiarów, nie tylko do wstrzymania w wykonaniu przyrzeczonego przez Rodzica NASZEGO, a przez NAS ostatecznie przedsięwziętego urzędzenia włościan, lecz i do usiłowań zachwiania w nich uległości prawu i wierności Tronowi, przez zasiewanie w ich umysłach zaburzeń i trwogi.

Zdrowy atoli rozsądek włościan odniósł zwycięztwo nad łudzącemi go uwodzeniami, a niezachwiana wierność ich, oparłszy się wszelkim groźbom i gwałtom, niewinną krwią nawet licznych z pomiędzy nich ofiar okupioną została.

Dziś właśnie trzy lata upływa od tego czasu, kiedy w dniu 19 Lutego 1861 roku wydaliśmy Manifest i Ustawy o urządzeniu włościan w Cesarstwie.

W Królestwie Polskiem również dzień ten odznaczamy spełnieniem w nim świętej dla NAS woli Rodzica NASZEGO, dawnych życzeń własnych i oczekiwań wiernej NAM licznej klasy włościan. Niech dzień ten będzie wiecznie pamiętnym i dla włościan Królestwa, jako dzień nastania nowój ich pomyślności. Niech pomyślność ta stanie się zarazem pierwszym szczęśliwym zwiastunem tego ogólnego postępu i powodzenia, których ustalenie we wszystkich warstwach ludności Królestwa jest przedmiotem nieustannych dążeń NASZYCH i niezachwianój nadziei.

Obecnie wezwawszy Boga na pomoc, Postanowiliśmy i Stanowimy:

Art. 1. Grunta zostające w posiadaniu włościan (to jest osady włościańskie) tak w dobrach prywatnych i Najmiłościwiój rozdarowanych (majoratskich), jako téż w dobrach instytucyjnych (różnych zakładów) i rządowych, przechodzą na zupełną własność włościan, w posiadaniu tych gruntów będących. Jakie mianowicie grunta nabywają włościanie i do których z nich dobrodziejstwo tego ukazu rozciąga się, to poniżej w artykułach: 5, 6, 8, 10, 13 i 14 jest wskazane.

Art. 2. Od 3 (15) Kwietnia bieżącego 1864 roku, włościanie uwolnieni raz na zawsze zostają od wszelkich bez wyłączenia powinności, jakimi na korzyść dziedziców obłożeni byli, jako to: od pańszczyzny, od okupu w gotowiznie, od osepów, od czynszu, danin i t. p. Wszelkie dochodzenie zaległości i niedoborów z powyżej zniesionych powinności ustaje i z tego tytułu żadne nowe dochodzenie w przyszłości miejsca mieć nie może. Na przyszłość włościanie obowiązani są wnosić do skarbu, za nabytą przez nich na własność ziemię, podatek gruntowy tym Ukazem ustanowiony. Sposób wyrachowania, wysokość i terminu opłaty tego podatku gruntowego, określone są w artykułach 27 do 36.

Art. 3. Dziedzice dóbr prywatnych, instytucyjnych i Najmiłościwiój rozdarowanych (majoratskich), otrzymają od rządu wynagrodzenie za zniesione powinności włościańskie. Sposób wyrachowania, wysokość i rodzaj tego wynagrodzenia, wskazane są w Ukazie o komisji likwidacyjnej. Prócz tego, dziedzice dóbr, w których włościanie, w moc niniejszego ukazu, stają się właścicielami gruntów, oswobadzają się od obowiązku niesienia ulgi włościanom w przypadkach klęsk nadzwyczajnych i oddawania im zapomogi w inwentarzu roboczym, w narzędziach i w zasiewach. Prócz tego, właściciele dóbr Najmiłościwiój rozdarowanych, na zasadach Postanowienia z dnia 4 (16) Października 1835 roku, uwalniają się od opłaty skarbowi kwarty, art. 24 i 25 rzeczonego postanowienia zaprowadzonój.

Art. 4. Wynagrodzenie dziedziców nastąpi ze źródeł w Ukazie o komisji likwidacyjnej wyszczególnionych, między którymi mieści się także wspomniany w art. 2-m podatek gruntowy.

I. O GRUNTACH, NA WŁASNOŚĆ WŁOŚCIAN PRZECHODZĄCYCH I O WŁOŚCIANACH DO KTÓRYCH NINIEJSZY UKAZ ROZCIĄGA SIĘ.

Art. 5 i 8. . . . .

Art. 9. Razem z gruntem przez każdego włościanina nabytym, przechodzą na własność jego zupełną, wszystkie znajdujące się na tym gruncie, mieszkalne i gospodarskie budowle, a zarazem inwentarz gruntowy, jako to: bydło robocze, narzędzia i zasiewy.

Art. 10. . . . .

Art. 11. Włościanie, nawet po nabyciu przez nich osad na własność, zachowują prawo do tych służebności i użytków, z których dotychczasowo korzystają na zasadzie tabel prestacyjnych, kontraktów, umów słownych lub zwyczaju, jako to: prawo otrzymywania drzewa na budowle i na opał, zbierania gałęzi, suszu, ściółki, prawo pasania w lasach dziedziców, oraz na gruntach dworskich lub folwarcznych.

Jeśli włościanie, w czasie wydania Ukazu z dnia 26 Maja (7 Czerwca) 1846 r., byli w użytkowaniu wszystkich takich służebności lub tylko niektórych z nich, a następnie pozbawieni zostali tego użytkowania, nie w skutek dobrowolnej z niemi ugody urzędownie zatwierdzonej, i nie mocą legalnej decyzji na zasadzie ustawy z dnia 24 Maja (5 Czerwca) 1862 roku o oczynszowaniu z urzędu zapadłój; to prawo włościan do tych służebności i użytków przywraca się w poprzedniej swój rozciągłości i w tym sposobie, w jakim korzystali z niego przed zapadnięciem Ukazu z dnia 26 Maja (7 Czerwca) 1846 roku.

Przepisy o sposobie użytkowania ze służebności przyznanych włościanom w dobrach prywatnych, instytucyjnych i rządowych, na zasadzie Najwyższego Ukazu, oraz o sposobie rozstrzygania skarg za naruszenie i przekroczenie praw do służebności, pomieszczone są w Dodatku XXI.

Art. 12. Prawo włościan do wspomnianych powyżej (art. 11) służebności i użytków, nie inaczej może być uchylone, jak tylko za zobopólną zgodą dziedzica z włościanami, przepisany porządkiem stwierdzoną, lub też na żądanie samego dziedzica, atoli pod koniecznym warunkiem stosownego za nie wynagrodzenia włościan przez dziedzica. Przypadki, w których uchylenie służebności na żądanie dziedzica dopuszczonóm być może i przepisy co do sposobu wyrachowania przypadającego włościanom wynagrodzenia, osobném prawem postanowione zostaną.

Art. 13. W dobrach rządowych ostatecznie uregulowanych i w dobrach Najmilościwiej rozdarowanych (na zasadzie postanowienia z d. 4 (16) Października 1835 r.), na własność włościan przechodzą wszystkie grunta z rozporządzenia rządu obecnie im wydzielone, oraz zachowują się im wszystkie służebności i użytki, z których dotychczas korzystają.

Art. 14. . . . .

II. O PRAWACH WŁOŚCIAN DO GRUNTÓW NA ICH WŁASNOŚĆ PRZECHÓDZĄCYCH.

Art. 15. Każdy gospodarz posiadający zagrodę z rolą, lub zagrodę z ogrodem, lub samą tylko zagrodę, nabywa, razem z prawem własności, wyłączne prawo nie tylko do powierzchni gruntu, ale i do wnętrza jego w granicach ogólnem prawem ustanowionych. Jeżeli dziedzic przed ogłoszeniem tego aktu rozpoczął wydobywanie węgla ziemnego lub rudy na gruncie gospodarza, to nie inaczej będzie mu dozwolonem dalej takowe prowadzić, jak pod obowiązkiem wynagrodzenia gospodarza według sprawiedliwego ocenienia jego szkody.

Art. 16. Prawo połowania na całej przestrzeni gruntów włościan jedną gromadę składających, jak niemniej prawo rybołówstwa w wodach do tych gruntów przytykających, nie do każdego pojedynczego gospodarza, lecz do całej gromady należy.

Zakłady połowu ryb, po stawach, przez dziedziców sztucznie urządzonych, pozostają w wyłącznem tychże dziedziców posiadaniu.

Art. 17. Prawo propinacyi (to jest prawo wyrobu i wyszynku trunków) na gruntach przez włościan nabytych, jako z prawa własności wypływające, także do całej gromady należy; atoli dochody z tego prawa przeznaczają się na zasilenie źródeł, z których dziedzice wynagrodzeni być mają. Dopóki zatem wynagrodzenie to w zupełności spłaconem przez rząd nie zostanie, dochody propinacyjne na gruntach włościańskich, podług rozporządzenia rządu pobierane będą. Po uiszczeniu atoli téj należności, dochód z propinacyi na gruntach do włościan należących, w rozporządzenie gromady, jako szczególne źródło gromadzkiego dochodu, oddany zostanie.

NAJWYŻEJ zatwierdzone 7 (19) Czerwca 1866 r. przepisy czasowe o sposobie pobierania przez skarb dochodu z wyszynku trunków (propinacyi) na gruntach przeszłych na własność włościan w dobrach prywatnych, instytucyjnych i majoratskich,— zobacz Dz. pr. t. LXV str. 115.

Postanowienie Komit. do spraw Król. Polsk. Najwyżej zatwierdzone 18 Maja 1873 r. (Zb. pr. i rozp. rządu 1873 r. str. 1390).

NAJWYŻEJ zatwierdzone 7 (19) Czerwca 1866 r. przepisy czasowe o sposobie pobierania przez skarb dochodu z wyszynku trunków (propinacyi), na gruntach przeszłych na własność włościan gubernii Królestwa Polskiego w dobrach prywatnych, instytucyjnych i majoratach, wydane na przeciąg lat dwóch (Dz. praw Król. Polsk. tom 65 str. 115), zostały przedłużone NAJWYŻSZEMI rozkazami: 21 Sierpnia 1868 r.—do 1 Stycznia 1870 r., 21 Grudnia 1869 r.,—do 1 Stycznia 1873 r. i 15 Grudnia 1872 r.—do 1 Stycznia 1874 r.

Komitet do spraw Królestwa Polskiego, rozpoznawszy obecnie przedstawienie Ministra Skarbu o sposobie pobierania dochodu z propinacyi wiejskiej w Królestwie Polskiem na czas dalszy, postanowie-

niem **NAJWYŻEJ** zatwierdzonem 18 Maja 1873 r. polecił: przy pobieraniu przez skarb na przyszłość, od 1 Stycznia 1874 roku dochodu od wyszynku trunków, na gruntach przeszłych na własność włościan Królestwa Polskiego w dobrach prywatnych, instytucyjnych i majoratach, zachować porządek, ustanowiony **NAJWYŻEJ** zatwierdzonemi przepisami z dnia 7 Czerwca 1866 r. określając termin sześcioletni oddawania w dzierżawę dochodu propinacyjnego.

Art. 18. Każdemu gospodarzowi służy prawo zadzierżawić, obciążyć lub alienować nabytą na własność osadę. Celem atoli zapobieżenia upadkowi gospodarstwa włościan, prawo to ulegać ma następnym czasowym ograniczeniom:

a) dom i zabudowania gospodarskie w osadzie znajdujące się, nie mogą być oddzielnie od gruntów, ani obciążane, ani alienowane;

b) sami tylko włościanie będą mieli prawo brać w zastaw i nabywać osady, które z mocy niniejszego Ukazu na własność ich na tyle dogodnych warunkach przechodzą.

Art. 19. Na urządzający komitet, jednocześnie osobnym Ukazem ustanowiony, wkłada się obowiązek ułożyć szczegółowe, również czasowe przepisy, wskazujące: na jakiej zasadzie dzielenie na mniejsze nabytych przez włościan na własność osad, dopuszczonem być może; oraz w jakim porządku alienowanie i obciążanie tych osad ma się odbywać.

Urządzający komitet oznaczy zarazem termin, w ciągu którego prawa włościan do nabytych przez nich osad, ulegać będą ograniczeniom i przepisom w artykułach 18 i 19 wymienionym.

Przepisy o sposobie alienacji, oddawania w zastaw i dzielenia osad włościańskich, postanowione przez komitet urządzający, zamieszczone są niżej pod literą B.

Art. 20, 21. . . . .

Art. 22. Od chwili ogłoszenia tego ukazu, domy i zabudowania włościan, w osadach najmniej trzech morgowych, jako téż w osadach mniejszej rozległości, w obrębie wioski położone, nie inaczej na inne miejsca będą mogły być przenoszone, chociażby nawet dla usunięcia pomieszania pól dworskich z włościańskimi, jak tylko za wyraźną zgodą samych osadników. Co się zaś tycze przenoszenia domów i zabudowań włościańskich z osad mniej nad trzy morgi gruntu w sobie zawierających, lecz za obrębem wioski leżących, to w téj mierze osobne przepisy wydane zostaną.

Przepisy o separacji gruntów i przenoszeniu zabudowań włościańskich, należących do osad zawierających mniej od trzech morgów i położonych po za obrębem wsi, wydane przez komitet urządzający 21 Sierpnia (2 Września) 1864 r. zamieszczone są pod literą C.

Art. 23. Włościanie, ilekroć znajdą to dla siebie dogodnem, mogą wchodzić w układy o zamianę gruntów przez nich na własność nabytych, tak między sobą, jako téż z dziedzicem. Atoli dla zapobieżenia nieregul-

larnemu wpływowi podatku gruntowego, na wynagrodzenie dziedziców przeznaczonemu, komitet urządzający przepisze czasowe warunki, które do ważności tego rodzaju umów będą niezbędne.

Dodatek do poz. 118 postan. komit. urządz. 25 Lipca (6 Sierpnia) 1864 roku. Przepisy o rozpoznawaniu spraw o prawa gruntowe w Królestwie Polskiem. (Zb. post. komit. urządz. T. I str. 270).

ROZDZIAŁ V.

SPOSÓB POŚWIADCZANIA DOBROWOLNYCH UKŁADÓW.

46. Na zasadzie p. b art. 17 Ukazu o sposobie wprowadzenia w wykonanie nowych urzędzeń włościańskich, do obowiązków komisji włościańskich należą: poświadczanie dobrowolnych układów zawartych między właścicielami i włościanami o ustaniu lub przekształceniu użytkowania ze służebności, o przenoszeniu osad, separacyę i zamianę użytków i t. p.. zatwierdzanie tego rodzaju układów, w przypadkach i z zastrzeżeniami, jakie mogą być postanowione przez komitet urządzający.

47. Poświadczanie i zatwierdzanie układów dokonywa się przez komisarzy rewirowych osobiście, oraz przez czasowe wydziały i komisye do spraw włościańskich. Rozdział spraw, co do poświadczania układów dobrowolnych i zatwierdzania takowych przez miejscowe instytucje do spraw włościańskich, będzie określony przez oddzielne postanowienie komitetu urządzającego.

48. Przy poświadczaniu układów, zawieranych między właścicielami i włościanami, należy przekonać się: *po pierwsze*: że układy te nastąpiły z dobrowolnej umowy obu stron i że wszelkie warunki tych układów dokładnie są znane włościanom; *po drugie*: że wspomniane układy zgodne są z przepisami ukazów o urządzeniu włościan, oraz postanowieniami komitetu urządzającego.

49. Oprócz tego, przy poświadczaniu wymienionych w art. 22 i 23 ukazu o urządzeniu włościan układów zawieranych tak między niemi, jak i z właścicielami dóbr, w przedmiocie usunięcia szachownic i zamiany gruntów, należy się przekonywać, że w skutek tych układów, nie zmniejszy się wartość włościańskich osad, stanowiących zabezpieczenie podatku gruntowego.

50. Poświadczanie dobrowolnych układów uskutecznia się w obecności miejscowego sołtysa lub wójta gminy i trzech świadków, nie należących do gromady. Na świadków przedewszystkiem wzywają się sołtysi sąsiednich wsi.

51. O poświadczeniu układu pisze się na nim rezolucya, z podpisem i pieczęcią, dokonywających sprawdzenie układu komisa-

rza, czasowego wydziału lub komisji. O zatwierdzeniu układu w wyższej instancji, sporządza się w podobnym porządku oddzielna rezolucya. Jeżeli poświadczenie i zatwierdzenie dokonywa się jednocześnie w jednej i téjże samej instancji, to o obu czynnościach sporządza się jedna ogólna rezolucya.

52. W rezolucjach powinni być wymienieni: obecny przy poświadczeniu sołtys miejscowy albo wójt gminy i świadkowie.

53. Wszelkie układy dobrowolne, poświadczone i zatwierdzone na zasadzie art. 47—52, nie mogą być przedmiotem żadnego sporu.

Postan. Komit. do spraw Król. Pol. Najwyżej zatwierdzone 31 Października 1875 r. (Dz. Warsz. 1873 r. N. 245).

Komitet do spraw Królestwa Polskiego, na posiedzeniu 14 Października 1875 roku, roztrząsnąwszy przedstawienie Zarządzającego Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, z 10 Sierpnia 1875 r., N. 4226 (z czas. komisji do spraw włośc. gub. Król. Pols.), w kwestyi sposobu poświadczenia i zatwierdzania dobrowolnych umów, zawieranych pomiędzy włościanami o zamianie jednych gruntów na drugie, uchwałił: w rozstrzygnięciu powstałych przy stosowaniu postanowień byłego komitetu urządzającego w Królestwie z 25 Lipca 1864 roku (art. 118) i 30 Grudnia 1865 r. (art. 524) postanowić, że kontrakty pomiędzy włościanami w przedmiocie alienacji, za pomocą zamiany, gruntów i osad nabytych przez nich na podstawie ukazów z 19 Lutego 1864 r., powinny być sporządzane tą drogą, jaka w ogóle jest ustanowiona dla alienacji pomienionych gruntów włościańskich. Zawierane zaś przez włościan na mocy art. 23-go ukazu z 19 Lutego 1864 roku, umowy o zamianę gruntów dla zniweczenia szachownicy, podlegają poświadczeniu i zatwierdzeniu miejscowych instytucji do spraw włościańskich drogą ustanowioną przez postanowienie komitetu urządzającego z 25 Lipca 1864 r. (art. 118).

Powołane powyżej postanowienie komitetu urządzającego 30 Grudnia 1865 roku (poz. 524) o zbywaniu, zastawianiu i dzieleniu osad włościańskich, zamieszczone jest w Dodatku XVII B.

Art. 24. Jeśliby dobrowolna ugoda w przedmiocie art. 23 objętym nie nastąpiła, to dla zniesienia pomieszania gruntów w dobrach ostatecznie jeszcze niuregulowanych według zasad o oczynszowaniu, dopuszcza się przymusowe rozsegregowanie i zamiana gruntów na żądanie jednej strony, to jest lub dziedziców lub włościan, lecz z zastrzeżeniem: ażeby ogólna przestrzeń nabytej przez włościan na własność ziemi, nie uległa przez to umniejszeniu, i ażeby im w zamian za lepsze grunta, gorsze się nie dostały. W jakich razach żądanie rozsegregowania i zamiany gruntów jednej strony, staje się dla drugiej obowiązującym i sposób postępowania przy tego rodzaju czynności, oraz przepisy o rozdzieleniu wspólnych pastwisk, oddzielnie wydane zostaną.

Przepisy o obowiązkowej separacji gruntów rozrzuconych w szachownicę i o podziale pastwisk wspólnych między właścicieli i włościan, zatwierdzone NAJWYŻEJ 29 Grudnia 1875 r., zamieszczone są niżej pod literą D.

Art. 25. Grunta, na zasadzie niniejszego Ukazu przez włościan na własność nabyte, oswobadzają się od wszelkich ciężących je dotychczas na rzecz osób trzecich zobowiązań.

Art. 26. Znoszą się zarazem, jak niedające się pogodzić z prawem zupełnej własności, następujące powinności i ograniczenia, włościan posiadających osady dotąd obciążające: a) opłata na rzecz dziedzica lub skarbu, pod nazwaniem „laudemii“ przy przechodzeniu osady z rąk do rąk pobierana, bez względu na jakieby okoliczności i zasady poborowi jej i wyrachowaniu towarzyszące; b) prawo dziedzicowi lub skarbowi służące, ściągające jednorazowie w ustanowione terminy (co lat 20—30—40 lub więcej), wyższy czynsz znany pod nazwaniem „grosza dodatkowego dziedzica“, czyli laudemium; c) wszelkie inne wyłączenie dawnym dziedzicom służące zwyczajów wyływające zakazy lub ścieśnienia, którym podlegali włościanie, pod względem trudnienia się niektórymi rodzajami przemysłu, stawiania na własnych osadach młynów wodnych i wiatraków i wszelkich innych zakładów fabrycznych; d) zachowywany w niektórych miejscowościach zwyczaj, zabraniający włościanom kupować na swoją potrzebę gorące trunki z innego miejsca jak tylko z zakładów i miejsc częściowej sprzedaży, należących do dziedzica; e) wszelkie inne wyłączenie dawnym dziedzicom służące prawa, nie dające się pogodzić z pełnym prawem własności gruntowej, włościanom nadanej. We wszelkich podobnych stosunkach włościanie ulegają będą powszechnemu prawu na równi z wszelkimi innymi właścicielami ziemskimi.

III. O PODATKU Z GRUNTÓW NA WŁASNOŚĆ PRZEZ WŁOŚCIAN NABITYCH.

Art. 27—39. . . . .

Przepisy dodatkowe.

Art. 40. Ukaz niniejszy obowiązuje od dnia jego ogłoszenia i rozciąga się na wszelkie dobra przez włościan osiadłe, a w tej liczbie na dobra wydzierżawione, chociażby kontrakty dzierżawne zawarte były przed 26 Maja (7 Czerwca) 1846 roku, i chociażby czas ich trwania jeszcze nie upłynął.

Art. 41. Jeśliby między dzierżawcą mającym według kontraktu prawo do użytkowania z powinności włościańskich obecnie zniesionych, a dziedzicem dóbr, nie przyszło do ugody, co do zmiany warunków dalszej dzierżawy, to dzierżawcy pozostawia się prawo żądać rozwiązania kontraktu na pozostający do wytrzymania czas dzierżawy. Przepis ten nie stosuje się do takich kontraktów dzierżawnych, w których wyraźne poczynione są zastrzeżenia, na przewidywany wypadek obowiązkowego wykupu po-
winności.

Art. 42. Wszelkie postanowienia, o ile z niniejszym ukazem okażą się niezgodne, uchylają się.

Art. 43. Rozwinięcie tego ukazu na zatwierdzonych zasadach i rozstrzygnięcie wszelkich z niego wyniknąć mogących wątpliwości, wkłada się na urządzający komitet. Wykonanie zaś tego ukazu, który w Dzienniku Praw niezwłocznie zamieszczonym być ma, Namiestnikowi w Królestwie, urządzającemu komitetowi i innym władzom, w czém do której należy, poruczoném zostaje.

B) Przepisy o sposobie zbywania, oddawania w zastaw i dzielenia osad włościańskich.

1) *Post. Komit. Urz. z dnia 30 Grudnia (11 Stycznia) 1865/6 r.*

(Dz. Pr. T. LXIV str. 389)

Po rozpatrzeniu ułożonego w wykonaniu artykułu 19 NAJWYŻSZEGO ukazu z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., o urządzeniu włościan, przez oddzielną przy komitecie będącą komisję, projektu przepisów o porządku zbywania, oddawania w zastaw i dzielenia osad włościańskich, komitet urządzający, w rozwinięciu art. 18 tegoż ukazu, postanowił i stanowi:

I. Zatwierdzić następujące przepisy o porządku zbywania, oddawania w zastaw i dzielenia osad włościańskich:

Art. 1. Każdemu osadnikowi służy prawo wydzierżawienia, oddawania w zastaw i zbycia osady przezeń na własność nabytą; dla zapobieżenia atoli rozstrojowi w gospodarczym bycie włościan, prawo to podlegać będzie następującym ograniczeniom czasowym:

a) dom i zabudowania gospodarcze znajdujące się w osadzie, nie mogą być ani zastawiane ani zbywane oddzielnie od gruntu;

b) sami tylko włościanie mogą brać w zastaw i nabywać osady oddane włościanom na własność pod dogodnymi warunkami ukazu NAJWYŻSZEGO z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., o urządzeniu włościan.

Art. 2. Wszelkie umowy o zbyciu lub oddanie w zastaw osad włościańskich powinny być sporządzane jedynie w formie urzędowej, przed rejentem, z zachowaniem wszelkich przepisów obowiązujących przy sporządzaniu aktów podobnego rodzaju. Umowy zawarte w innym porządku są nieważne z mocy samego prawa.

Art. 3. Uważane będą również za nieważne i akty sporządzone przed rejentem, jeżeli przedmiotem ich będzie sprzedaż lub oddanie w zastaw domu i budowli gospodarskich oddzielnie od gruntu, albo jeżeli mocą tych aktów osada zostaje zbyta lub oddana w zastaw osobie nienależącej do stanu włościańskiego.

Art. 4. Do aktu sprzedaży lub zastawu osady włościańskiej powinno być dołączone świadectwo wójta tej gminy, do której nabywca lub

pożyczkę udzielający należy, oparte na uchwale zebrania gromadzkiego, jako też sam oryginał uchwały zebrania gromadzkiego, udowadniające, że nabywca osady należy do stanu włościańskiego. Numer, tudzież dzień, miesiąc i rok wspomnionego świadectwa powinny być wyraźnie wymienione w akcie sprzedaży lub zastawu, samo zaś świadectwo i uchwała zebrania gromadzkiego powinny być zachowane w aktach przy akcie oryginalnym.

Post. Komitetu Urzędz. 26 Czerwca 1870 r. (Post. Komit. Urzędz. T. XIX str. 86).

1. Przy sprzedaży lub oddaniu w zastaw osady włościańskiej mieszczaninowi-rolnikowi, stale zamieszkałemu w osadzie (посадѣ), rejenci obowiązani są żądać od nabywającego lub zastawnika świadectwo wójta gminy, oparte na uchwale zgromadzenia mieszczan-rolników, iż nabywający osadę należy do tej kategorii, jak niemniej i samą uchwałą tego zgromadzenia.

2. Przy sprzedaży lub oddaniu w zastaw osady włościańskiej mieszczaninowi-rolnikowi, stale zamieszkałemu w mieście, nabywający osadę obowiązany jest złożyć rejentowi świadectwo miejscowego komisarza do spraw włościańskich, iż rzeczywiście należy do kategorii mieszczan-rolników.

3. Wezwać komisye do spraw włościańskich, o ponowne polecenie komisarzom powiatowym, iżby przy alienacjach osad włościańskich mieli ciągły dozór nad ściśłym wykonaniem przepisów postanowienia komitetu urządzającego z dnia 30 Grudnia 1865 roku (11 Stycznia) 1866 r. pozyc. 524.

Art. 5. Za uchybienie przepisom zawartym w art. 2, 3 i 4-m, rejent z decyzji właściwego trybunału, ulegnie odpowiedzialności dyscyplinarnej lub kryminalnej, stosownie do stopnia jego winy. Za rozmyślne zaś naruszenie tych przepisów, rejent oddany być ma pod sąd jako za fałsz. Oprócz tego, rejent obowiązany wynagrodzić umawiające się strony za wszelkie straty i koszta w skutku nieważności aktu przez nich poniesione.

Najwyżej w dniu 6 Sierpnia 1876 r. zatwierdzone przepisy o włożeniu na instytucje sądowe i osoby urzędujące w okr. sąd. warsz. niektórych czynności poprzednich sądów i urzędników sądowych gubernij Królestwa Polskiego.

(Zbiór praw i rozporz. rządu 1876 r. N. 78).

p. 9. Sprawy o naruszenie przepisów o zbywaniu, oddawaniu w zastaw i dzieleniu osad, przeszłych na własność mieszkańców wsi, z mocy NAJWYŻSZYCH ukazów 19 Lutego (2 Marca) 1864 r. poddają się atrybucjom nowo ustanowionych sądów gminnych i wszczynają się albo na skutek prośby osób interesowanych, albo też na żądanie instytucji do spraw włościańskich, lub też członków urzędu publi-

cznego. Postanowienia sądu gminnego w tym przedmiocie mogą być zaskarżane na zasadzie ogólnych przepisów o odwołaniu się od wyroków instytucji sądowo-pokojowych, zamieszczonych w ustawie postępowania sądowego cywilnego. Jeżeli, przy rozpoznawaniu spraw uległych jurysdykcji sądu gminnego, dostrzeżone zostaną wypadki naruszenia wspomnianych przepisów, wówczas sąd gminny obowiązany jest zawiadomić o tym miejscowe instytucje spraw włościańskich, celem rozpoczęcia sądowego dochodzenia.

Art. 6. Każda nieważna umowa pociąga za sobą przywrócenie do poprzedniego stanu, jaki istniał przed zawarciem umowy, to jest osada wraca do poprzedniego właściciela, który znowu ma obowiązek zwrócenia stronie przeciwnej całkowitej summy od niej otrzymanej.

7. Obowiązek zwrócenia osady poprzedniemu właścicielowi wkłada się na sąd gminny. Lecz gdyby zwrócenie takowe okazało się niemożliwym, sąd gminny powinien sprzedać osadę przez publiczną licytację, do której przypuszczeni być mogą jedynie osoby należące do stanu włościańskiego.

Art. 8. Jeżeli osada włościańska przechodzi do nie włościanina na zasadzie porządku spadkowego: z prawa, z testamentu, lub z aktu darowizny na przypadek śmierci, spadkobierca lub obdarowany obowiązany sprzedać takową osadę włościaninowi, w ciągu jednego roku, od daty otworzenia się spadku lub otrzymania darowizny. Jeżeli nabywca nie dopełni tego warunku, sąd gminny po upływie terminu wyżej oznaczonego i za poprzedniem zawiadomieniem nabywcy, obowiązany sprzedać osadę przez publiczną licytację w porządku artykułem 7-m wskazanym i wypłacić mu otrzymaną ze sprzedaży sumę po potrąceniu z niej kosztów.

Art. 9. Udzielającymi pożyczki włościanom mogą być osoby wszelkich powołań i stanów; lecz jeżeli osada włościańska ulegnie sprzedaży za długi przez licytację, przysądzenie téjże osady za dług osobie do stanu włościańskiego nie należącój, miejsca mieć nie może. W razie naruszenia tego przepisu, powtórna sprzedaż ma być dokonana na risico winnego temu obrońcy sądowego, i pod jego odpowiedzialnością, za taki szacunek, za jaki osada przy pierwszej sprzedaży przysądzoną była.

Do deklaracji podawanej na zasadzie art. 709 kodeksu postępowania sądowego cywilnego, dołączone być winny świadectwo, tudzież oryginalna uchwała zebrania gromadzkiego, o których jest mowa w art. 4-m.

Za przyjęcie deklaracji bez pomienionych dowodów, pisarz ulegnie takiej samój odpowiedzialności jak rejenci na zasadzie art. 5-go niniejszego postanowienia.

por. art. 1156, 1157, 1159 i 1160 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

Art. 10. Ograniczenia wymienione w art. 1, 2, 3, 4 i 7, zachowują moc swoją na przeciąg 10-u lat, licząc od dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r.

Jeżeli przed upływem tego terminu, nie nastąpi uchylenie rzeczzonego ograniczenia, takowe zachowa moc swoją i na przyszłość aż do czasu wydania NAJWYŻSZEGO rozkazu w tym przedmiocie.

Art. 11. Osady włościańskie we wszelkich dobrach nie mogą być z jakiegobądź zasady (tytułu), lub w jakiegobądź formie, dzielone w naturze na części mniejsze od sześciu morgów miary nowo-polskiej, pod nieważnością aktów zawieranych o takowy podział i pod odpowiedzialnością urzędników, akta te sporządzających, za koszta i straty, jakieby w skutku tego przez strony poniesione być mogły.

Art. 12. Osady włościańskie mniejsze od sześciu morgów, mogą przechodzić z rąk do rąk w téj przestrzeni w jakiej istniały w czasie wydania ukazów z d. 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., wszakże raz już połączone, nie mogą być następnie dzielone na części mniejsze od sześciu morgów.

Artykuł dodatkowy.

Wszelkie umowy o zbycie lub oddanie w zastaw osad włościańskich, zawarte przed wydaniem niniejszych przepisów, powinny być obleczone w formy niniejszém postanowieniem przepisane; a umowy zawarte wbrew art. 18 NAJWYŻSZEGO ukazu z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., uznają się za nieważne, ze wszelkimi skutkami określonymi w przepisach niniejszych.

II. Wprowadzenie w wykonanie niniejszych przepisów, które zamieszczone być winny w Dzienniku Praw, poruczyć właściwym władzom, w czém do której należy.

2) O zbywaniu na użytek publiczny gruntów, nabytych przez włościan na własność, na zasadzie ukazów 19 Lutego (2 Marca) 1864 r.

a) *Post. Komit. Urząd. 23 Października (4 Listopada) 1865 roku.* (Dz. Pr. T. LXIII str. 309).

W podniesionej kwestyi co do zbywania na użytek publiczny gruntów, które na zasadzie ukazów z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku, przeszły na własność włościan, komitet urządzający postanowił i stanowi:

art. 1. Dozwala się włościanom zawierać umowy notaryalne o odstąpienie na użytek publiczny części gruntów z osad przeszłych na ich własność.

Uwaga. Wywłaszczenie przymusowe dokonywa się podług przepisów prawa.

art. 2. Należności przypadające za grunta przez włościan odstąpione, tak w skutek dobrowolnych układów, jako téż podług przepisów prawa o wywłaszczeniu, oddają się do zupełnego rozrządzenia rzeczywistych właścicieli osad.

art. 3. Wykonanie niniejszych przepisów, które zamieszczone być winny w Dzienniku Praw, porucza się właściwym władzom, w czém do której należy.

b) Postan. Komit. Urzędz. 19 (31) Lipca 1868 roku.
(Dz. Pr. T. LXVII str. 377).

Z powodu zamierzonego przez jedno z zebrań gminnych nabycia zabudowania włościańskiego z częścią gruntów osady, na pomieszczenie zarządu gminnego, komitet urządzający na przedstawienie członka-zawiadującego czynnościami komitetu, w rozstrzygnięciu zaszyłych kwestyi co do tego, czy mogą być odstępowane zabudowania i grunta włościańskie na zarządy gminne, szkoły i na tym podobny użytek publiczny, i czy w takim razie ma być zachowywane ustanowione przez postanowienie komitetu z dnia 30 Grudnia (11 Stycznia) 1865/6 r. ograniczenie pod względem dzielenia osad włościańskich, postanowił i stanowi:

art. 1. W rozwinięciu postanowień komitetu urządzającego z dnia 17 (29) Lipca 1865 r. (poz. 379) i z d. 23 Października (4 Listopada) t. r. (poz. 473), o zbywaniu gruntów włościańskich na użytek publiczny, dozwolić zbywania zabudowań włościańskich i części osad włościańskich za dobrowolną z ich właścicielami ugodą, na urządzenie zarządów gminnych, szkół, jako téż na inny tym podobny użytek publiczny.

art. 2. Przy zbywaniu na taki użytek publiczny, z osady włościańskiej, odstąpioną być może część gruntów odpowiednio do rzeczywistej potrzeby, bez ścieśniania się ograniczeniem, określonym w art. 11 postanowienia komitetu urządzającego z d. 30 Grudnia (11 Stycznia) 1865/6 roku, o dzieleniu osad włościańskich, zbywaniu i oddawaniu ich w zastaw.

art. 3. Wykonanie niniejszego postanowienia, które zamieszczone być ma w Dzienniku Praw, wkłada się na członka zawiadującego czynnościami komitetu urządzającego.

3) O zwolnieniu mieszkańców miast i osad w guberniach Królestwa Polskiego z czasowych ograniczeń w prawie rozrządzania własnością nabytą na mocy ukazów z 19 Lutego 1864 r. i 28 Października 1866 r.

Post. Komit. do spraw Król. Polsk. Najwyżej zatwierdzone 6 Kwietnia 1873 r. (Zbiór praw i rozp. rządu 1873 r. str. 1358).

Minister Spraw Wewnętrznych przy raporcie przedstawił Rządzącemu Senatowi zakomunikowany mu przez zarządzającego inte-

resami komitetu do spraw Królestwa Polskiego, wypis z NAJWYŻEJ zatwierdzonego 6 Kwietnia 1873 roku, protokołu komitetu do spraw Królestwa Polskiego osnowy następującej:

Wypis z protokołu komitetu do spraw Królestwa Polskiego 27 Marca 1873 r.

Komitet do spraw Królestwa Polskiego na posiedzeniu 27 Marca 1873 r. roztrząsał przedstawienie Ministra Spraw Wewnętrznych z 8-go Grudnia 1872 r. N. 4487 (z czas. kom. do spraw włoś. guber. Królestwa Polskiego), o zwolnieniu mieszkańców miast i osad w guberniach Królestwa Polskiego z czasowych ograniczeń w prawie rozrządzania własnością nabytą z mocy NAJWYŻSZYCH ukazów z 19 Lutego 1864 r. i 28 Października 1866 r.

Komitet do spraw Królestwa Polskiego zgodnie z wnioskiem Ministra Spraw Wewnętrznych uchwalił: w rozstrzygnięciu powstałej kwestyi postanowić, iż przepisane art. 18 ukazu 19 Lutego 1864 r. o urządzeniu włościan, oraz postanowieniem komitetu urządzającego 30 Grudnia 1865 r. czasowe ograniczenia w prawie rozrządzania własnością nabytą przez włościan, z mocy powołanego ukazu, nie mają być stosowane do osad i gruntów przeszłych na własność mieszkańców miast i osad z mocy NAJWYŻSZYCH ukazów 19 Lutego 1864 r. i 28 Października 1866 r. i że wszelkiego rodzaju umowy o zbywaniu i zastawianiu tego rodzaju osad i gruntów powinny być dokonywane na zasadzie ogólnych, obowiązujących w guberniach Królestwa Polskiego praw cywilnych.

4) O prawach gruntowych właścicieli zagród, we wsiach leżących około twierdzy Nowogeorgiewskiej.

Post. Komit. do spraw Król. Polsk. Najwyżej zatwierdzone 14 Grudnia 1875 r.

Komitet do spraw Królestwa Polskiego, na posiedzeniu 2 Grudnia 1875 roku, roztrząsnąwszy przedstawienie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych z 31 Marca 1875 r. Nr. 1707 (z czas. kom. do spraw włoś. gub. Król. Polsk.), o prawach gruntowych właścicieli zagród we wsiach leżących około twierdzy Nowogeorgiewskiej, uchwalił:

W rozstrzygnięciu kwestyi powstałych przy stosowaniu art. 18 i 19 ukazu z 19 Lutego 1864 r. o urządzeniu włościan i dodatkowych do nich postanowień, do wsi leżących około twierdzy Nowogeorgiewskiej, postanowić:

1. W ruskich wsiach: Aleksandryjskiej, Szczypiornie, Wójtostwie-Zakroczymskiem, Kossewku, w powiecie płońskim, w gubernii płockiej i Konstantynowskiej, w powiecie warszawskim, zagrody,

stosownie do ustanowionego przy zakładaniu tych wsi przepisu, mogą być wydzierżawiane, zastawiane i alienowane tylko osobom wyznania prawosławnego, bez różnicy stanu.

2. Włościanie wsi: Gałach, Starostwa-Zakroczym, Nowego-Modlina, Bronisławki, Kossewa, Wymysłów i Pomiechowa, w powiecie płońskim, w gubernii płockiej, mogą wydzierżawiać, zastawiać i alienować nabyte przez nich, na podstawie ukazu z 19-go Lutego 1864 r., na własność zagrody, nie tylko włościanom, stosownie do art. 18 tego ukazu, ale i osobom, pomienionym wyżej w punkcie 1-m niniejszego postanowienia.

3. Osoby wyznania prawosławnego, nie należące do liczby włościan, mogą nabywać we wsiach wymienionych wyżej w punktach 1 i 2, nie więcej nad jedną zagrodę; te znów z takich osób, które obecnie posiadają w tych wsiach zagrody, uznają się za ich właścicieli z tém, co do rozporządzania niemi, ograniczeniem, które jest ustanowione w punkcie 1-m.

4. Te zagrody we wsiach ruskich, które po wydaniu ukazu z dnia 19 Lutego 1864 roku, przeszły, za terminowemi kontraktami najmu lub dzierżawy, do osób, nie mających na podstawie punktu 1-go niniejszego postanowienia, prawa posiadania takowych, pozostają w użytkowaniu teraźniejszych ich właścicieli do upływu terminów dzierżawy lub najmu, jeżeli terminu te nie przenoszą 20 lat; te zaś z zagród, które przeszły do takich osób za kontraktami dzierżawy lub najmu na terminu przenoszące 20 lat, oraz za kontraktami bezterminowemi o wszelkiego rodzaju alienacye, pozostają w użytkowaniu teraźniejszych posiadaczy na 20 lat, licząc od dnia wydania niniejszego postanowienia, z zastrzeżeniem, aby w ciągu tego terminu, koniecznie były zwrócone lub ustąpione osobom wyznania prawosławnego,

C) Przepisy o separacyi gruntów i przenoszeniu zabudowań włościańskich, należących do osad zawierających mniej od trzech morgów i położonych po za obrębem wsi.

Post. Komit. Urząd. 21 Sierpnia (2 Września) 1865 r.

(Dz. Pr. T. LXIII str. 279).

W wykonaniu art. 22-go NAJWYŻSZEGO ukazu z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., o urządzeniu włościan, komitet rządzący, stosownie do zapadłego w dniu 6 (18) Sierpnia r. b. NAJWYŻSZEGO rozkazu, postanowił i stanowi:

I. Przyjąć poniższe przepisy o separacyi gruntów i przenoszeniu zabudowań włościańskich, należących do osad zawierających mniej od trzech morgów i położonych po za obrębem wsi:

Art. 1. Dobrowolne układy pomiędzy dziedzicami a włościanami, co do osad zawierających mniej od trzech morgów i położonych po za obrębem wsi, tak o separację gruntów, jak i o przeniesienie zabudowań, pozwalają się na zasadzie ogólnych przepisów o dobrowolnych układach, pod tym atoli warunkiem, ażeby włościanie otrzymywali w nowych miejscach przestrzeń, nie mniejszą od téj, jaką posiadali w swych dawniejszych osadach, tudzież, ażeby nowo wyznaczone osady były zaopatrzone w niezbędne zabudowania. Zamiast zaopatrywania nowej osady w zabudowania, dziedzic może zawrzeć z włościaninem dobrowolny układ o wynagrodzenie go za te zabudowania gruntem, w przestrzeni nie mniejszej jak półtora morga.

Art. 2. W razie, gdyby dobrowolny układ o przeniesienie zabudowań i separację gruntów, należących do drobnych osad, zawierających mniej od 3-ich morgów i położonych po za obrębem wsi, do skutku nie doszedł, dziedzicowi służyć będzie prawo wystąpienia z przedstawieniem o przymusowe dla włościanina przeniesienie zabudowań, lub o separację gruntów, albo o jedno i drugie zarazem.

Art. 3. Przedstawienie co do przeniesienia zabudowań, lub co do separacji gruntów, należących do drobnych osad włościańskich, dziedzic może podać tak przy składaniu projektu likwidacyjnego, jako téż osobno, tak w ciągu roku oznaczonego na złożenie projektów likwidacyjnych, jako téż w ciągu następných lat sześciu.

Art. 4. Wspomniane przedstawienie dziedzic podaje do komisarza rewirowego, z wyłączeniem, które grunta proponuje przenieść z posiadłości włościańskiej pod rozporządzenie dziedzica, a które w zamian za to oddać włościanom, tudzież ze wskazaniem sposobu zaopatrzenia nowych osad w należyte budowle.

Art. 5. W zamian za grunta odpadające od włościan, tymże wyznaczone być mają grunta przydatne do osiedlenia, i wyrównywające o ile można wartości tych gruntów, które od nich odpadają; w razie niemożności wyznaczenia gruntów równéj dobroci, włościanom nadane być mają grunta dodatkowe, w takiéj przestrzeni, aby nowe osady bynajmniej nie były gorsze od poprzednich.

Art. 6. Nowe osady dla przesiedlających się włościan, dziedzic własnym kosztem urządzić powinien. Przytém, jeżeli włościanin posiada zabudowania wyłącznie do niego samego należące, to na nowém miejscu powinny być wzniesione takie same budowle, jakie znajdowały się na dawniejszej osadzie. Jeżeli zaś zabudowania nie należą do jednego włościanina, to przy odbudowie osad na nowém miejscu, zachowane być mają następujące przepisy:

a) jeżeli w zabudowaniu wspólném zamieszkiwali członkowie jednéj rodziny, rodzina ta nie powinna być rozdzieloną;

b) jeżeli w zabudowaniu wspólném zamieszkiwały dwie rodziny i gdy te zgodzą się dobrowolnie na zajmowanie takiego wspólnego zabudowania na nowém miejscu, w takim razie dozwala się wnieść dla nich takie zabudowanie; i

c) jeżeli dwie rodziny, które zamieszkiwały w zabudowaniu wspólnym, zapragną posiadać na nowym miejscu oddzielne mieszkania, lub jeżeli w zabudowaniu wspólnym zamieszkiwali włościanie i dziedzic, to nowa osada zaopatrzoną być ma w budowie oddzielne, odpowiednio okolicznościom i zwyczajom miejscowym.

Art. 7. Dziedzicowi dozwala się: albo urządzić nowe osady, z zachowaniem na swój użytek poprzednich zabudowań włościan, albo też przenieść zabudowania włościańskie z dodaniem materiału na zastąpienie tego, który przy przenoszeniu okaże się niezdatnym.

W jednym i drugim razie dziedzic stosownie do art. 6-go, jest obowiązany zaopatrzyć każdą nową osadę w osobne budowle, a nadto przedsięwziąć środki, w celu zapobieżenia, aby przesiedlające się rodziny, nie były pozbawione mieszkania przez czas przebudowywania ich domów.

Art. 8. Zamiast wznoszenia własnym kosztem nowych budowli, albo też przenoszenia również własnym kosztem zabudowań dawniejszych, dziedzic za dobrowolnym porozumieniem się z przesiedlającym się włościaninem, może udzielić mu za zabudowania wynagrodzenie w gruncie, w przestrzeni w żadnym razie nie mniejszej jak półtora morga.

Art. 9. Ogrody i różnego rodzaju drzewa, tudzież murowane budowle włościan, w razie przymusowego przeniesienia osad, przechodzą pod bezpośrednie rozporządzenie dziedzica, który za takowe, wynagrodzić włościan jest obowiązany. Wynagrodzenie oznaczone być ma za wzajemnym porozumieniem się dziedzica i włościan; gdyby zaś do porozumienia takowego nie przyszło, komisya spraw włościańskich sprawę rozstrzygnie.

Art. 10. Otrzymawszy przedstawienie dziedzica względem przymusowego przeniesienia zabudowań i odseparowania gruntów, należących do drobnych osad, komisarz rewirowy obowiązany będzie przekonać się o stosowności przedstawionej przez dziedzica propozycji, i po obejrzeniu na miejscu gruntów i zabudowań, zbadać wszelkie warunki zaproponowanego przeniesienia zabudowań i odseparowania gruntów, a oraz i samo zgodzenie się lub niezgodzenie się na to włościan. Następnie komisarz przedstawi cały ten operat wraz z swojemi wnioskami pod rozporządzenie komisji spraw włościańskich.

Art. 11. Jeżeli komisya spraw włościańskich po rozpoznaniu propozycji dziedzica i całego operatu, a oraz po wybadaniu stron interesowanych, przekona się, że dziedzic oddaje włościanom grunta wyrównyujące wartości poprzednich, lub chociażby niewyrównywającej wartości lecz ze stosownym wynagrodzeniem i że sposób przeniesienia zabudowań, podany jest bez krzywdy włościan, w takim razie, propozycję dziedzica względem przeniesienia budowli i separacji gruntów, ostatecznie zatwierdzi, chociażby włościanie na to nie zgodzili się. Jeżeli zaś komisya spraw włościańskich uzna, że propozycja dziedzica w czémkolwiek jest niedostateczną, należyte uzupełnienie onę dziedzicowi pozostawi, a gdyby dziedzic takowego odmówił, przedstawioną przezeń propozycję, bez skutku pozostawi.

Art. 12. Tak na komisarza rewizowego, jako i na komisye spraw włościańskich wkłada się obowiązek działania w miarę możności, polubo-

wnie, starając się skłonić obie strony do dobrowolnego pomiędzy sobą porozumienia się.

Art. 13. Postanowiwszy przymusowe przeniesienie zabudowań i separację gruntów, komisya spraw włościańskich zarządza wyznaczenie w naturze nowych osad włościańskich, przyczém, wszelkie wydatki na roboty i plany pomiarowe, przez dziedzica poniesione być winny.

Art. 14. Jeżeli dziedzic i włościanie nie ułożą się o termina do stanowczego urządzenia nowych osad przez dziedzica i do przejścia włościan w posiadanie nowych gruntów zamiast dawniejszych, terminu takowe oznaczy komisya spraw włościańskich, stosownie do miejscowych warunków, lecz w żadnym razie nie dłuższe nad dwa lata, od daty zatwierdzenia propozycji dziedzica co do przeniesienia osad.

Art. 15. Za nadejściem oznaczonego dla włościan terminu do wejścia w posiadanie nowych gruntów, poprzednie ich osady przechodzą pod bezpośrednie rozporządzenie dziedzica.

Art. 16. Przeniesienie zabudowań i separacya gruntów, należących do drobnych osad, na zasadzie niniejszych przepisów, więcej jak raz jeden dokonane być nie może.

Art. 17. Osady na zasadzie niniejszych przepisów, nowo dla włościan wyznaczone, opisane być mają w przedstawionych przez dziedziców projektach likwidacyjnych, a to podług stanu oznaczonego decyzją komisji spraw włościańskich, chociażby włościanie nie weszli jeszcze w posiadanie tych osad.

Art. 18. Przeniesienie zabudowań i separacya gruntów, należących do drobnych osad, postanowione przez komisję spraw włościańskich już po zatwierdzeniu tabeli likwidacyjnej dóbr, zaznaczone być winny w wydawanych dziedzicom i sołtysom wsi kopiach tabel likwidacyjnych, z objaśnieniem zmian, jakie w skutek przeniesienia zabudowań i separacyi gruntów, zaszły w składzie gruntów włościańskich w tabeli wykazanych. Kopię decyzji komisji w tym przedmiocie zapadłej, komisya prześle do wydziału hipotecznego, celem właściwego postąpienia, stosownie do art. 31 przepisów o wydawaniu listów likwidacyjnych.

II. Postanowienie niniejsze, które zamieszczone być ma w Dzienniku Praw, zakomunikować przez okólnik komisjom spraw włościańskich do zastosowania się i wykonania.

D) Przepisy o obowiązkowej separacyi i zamianie gruntów w szachownice rozrzuconych i o podziale pastwisk wspólnych między właścicieli i włościan w guberniach Królestwa Polskiego.

Najwyższej zatwierdzone 29 Grudnia 1875 r.

1. W celu usunięcia szachownic, zgodnie z art. 24 NAJWYŻSZEGO ukazu z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r. o urządzeniu włościan, dozwala

się przeprowadzenie separacyi obowiązkowej i zamiany gruntów rozrzuconych w szachownicę, jak również podziału pastwisk wspólnych między właścicieli i włościan, na zasadzie przepisów niżej przytoczonych.

I. O SEPARACYI I ZAMIANIE GRUNTÓW.

2. Prawo żądania obowiązkowej zamiany i separacyi gruntów rozrzuconych w szachownicę, w wypadkach wykazanych w artykułach poniżej wyszczególnionych, służy:

- a) bądź właścicielowi majątku,
- b) bądź włościanom,
- c) bądź zarówno jednej jak drugiej stronie.

3. Żądanie ze strony włościan co do separacyi obowiązkowej, dotyczącej gruntów całej wsi, może być wnoszone nie inaczej, jak tylko z mocy uchwały najmniej dwóch trzecich części wszystkich gospodarzy wsi, przy czem zagrodnikom niezgadzającym się na uchwałę, służy prawo występować z zarzutami w razie, gdyby separacya żądana tą uchwałą pociągała za sobą znaczny uszczerbek dla tych właśnie zagrodników.

Jeżeli zaś separacya będzie dotyczyć gruntów kilku tylko zagrodników, to żądanie w tym względzie ze strony włościan może być wnoszone jedynie za zgodą tych wszystkich zagrodników, których posiadanie ziemi ma uleść zmianie.

4. Obowiązkowej separacyi i zamianie nie podlegają:

- a) grunta zagród urządzonych kolonialnie podług przepisów o oczyszczowaniu;
- b) grunta, które włościanie posiadali prawem dzierżawy wieczystej;
- c) grunta wszystkich zagród, które podpadły pod działanie ukazu z 26 Maja 1846 roku, z wyjątkiem wypadków wyszczególnionych w punkcie b art. 5-go i w art. 6 i 7 przepisów niniejszych.
- d) wszystkie grunta tworzące jedną nierozdzieloną całość z siedzibą włościańską, której przeniesienie obowiązkowe nie ma być w żadnym razie dozwolone;
- e) grunta zagród małorolnych, ulegających separacyi podług osobnych przepisów (art. 419 postan. komitetu urządzającego).

5. Z wyjątkami wyszczególnionymi w art. 4, na żądanie właściciela majątku (p. a art. 2);

a) ulegają separacyi obowiązkowej wszystkie grunta tworzące szachownicę z dworskimi, a przeszłe na własność włościan na mocy ukazu z 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku;

b) Zamianie obowiązkowej ulegają następujące grunta, chociażby podpadały pod działanie ukazu z 26 Maja 1846 roku: 1) łąki i pastwiska włościańskie, jak również drobne cząstki ziemi ornej, leżące odrębnie od pól włościańskich, wśród gruntów dworskich, jeżeli w zamian za te łąki, pastwiska i osobne cząstki ziemi ornej, właściciel majątku może wydzielić również łączne, pastwiskowe i orne cząstki, jednakich ile możności przymiotów i w odpowiedniej ilości, i 2) łąki i grunta orne włościańskie, po-

rozrzucane drobnymi cząstkami wśród lasu dworskiego; w takim wypadku, w razie nieposiadania odpowiednich części łąk, mogą być dawane, zamiast łąk, grunta orne, nie niższe wszakże pod względem swoich przymiotów od gruntów żytnich 1-jej klasy.

6. Na żądanie włościan (p. b art. 2) ulegają separacyi w jedno skupienie pustki powstałe przed wydaniem ukazu z 26 Maja 1846 roku i rozrzucone w szachownicę wraz z gruntami włościańskimi, jeżeli na tych pustkach nie ma budynków.

7. Na żądanie zarówno właściciela majątku, jako i włościan (p. c art. 2), ulegają separacyi w jedno skupienie łąki osobne, znajdujące się w posiadaniu szachowniczym dworu i włościan, chociażby te części łąk włościańskich znajdowały się w ich posiadaniu w chwili wydania ukazu z 26 Maja 1846 r.

8. Przy separacyi i zamianie na żądanie właściciela majątku, włościanom mają być wydzielane grunta równe przestrzenią i nie gorsze pod względem przymiotów od gruntów wychodzących z ich posiadania.

9. Przy separacyi gruntów na żądanie włościan, jeżeli warunki miejscowe wymagają tego koniecznie, może być wydzielona włościanom mniejsza ilość gruntu dworskiego, ale lepszej stosunkowo dobroci.

10. W razie niemożności wydzielenia włościanom gruntów zupełnie równych pod względem dobroci odbieranym od nich lub też lepszych, dozwala się wydzielać włościanom grunta o jedną klasę niższe, lecz w większej stosunkowo ilości. Taka wszelakoż zamiana lepszych gruntów włościańskich na gorsze dworskie dozwala się obowiązkowo nie więcej jak co do jednej trzeciej części całego obszaru gruntów włościańskich, ulegających zamianie; zamiana zaś większego obszaru może być dozwolona nie inaczej jak za zgodą włościan, jeżeli separacya lub zamiana żądana jest przez właściciela majątku, lub też za zgodą właściciela majątku, jeżeli separacya dokonywa się na żądanie włościan.

11. Oznaczenie przymiotów gruntów ulegających separacyi i zamianie, dokonywa się na zasadzie klasyfikacyi i szacunku gruntowego, ustanowionych dla gruntów włościańskich w instrukcyi z 23 Maja 1841 roku o urządzeniu i oczynszowaniu włościan w Najmniejsościwiej darowanych majątkach.

12. Przy porównaniu gruntów ulegających separacyi lub zamianie, oprócz ich przymiotów i względnej dobroci, oznaczonych na zasadzie artykułu 11, potrzeba mieć także na względzie warunki, które czynią posiadanie gruntów dawanych w zamian mniej lub więcej korzystnym, a którymi są: położenie gruntu nad wodami, w których służy włościanom prawo połowu ryb, bliskość wydzielanej części od miast i zakładów przemysłowych przerabiających płody rolnictwa, dogodność dróg komunikacyi i t. p.

Wynagradzanie za korzyści, które strona traci, z powodu wyż wzmiankowanych okoliczności, uskutecznia się ziemią, lub za zgodą stron, pieniędźmi.

Niezależnie od tego, strony mogą żądać wynagrodzenia pieniężnego za takie czasowe niedogodności i straty, których mogą doznać w swém gospodarstwie przy separacji lub zamianie, w skutek konieczności rozebrania budynków, które nie stanowiąc właściwej siedziby, mogą znajdować się na odbieranej części gruntu; jak również udoskonalonej uprawy lub ulepszenia na takiej części gruntu; zaprowadzenia na nim spadku wody, parkanów i t. p.

13. Jeżeli na zamienionych gruntach włościańskich znajdować się będą ogrody warzywne, plantacye kapusty, chmielu lub konopi, to dozwala się włościanom korzystać z tych gruntów po zamianie, bezpłatnie w ciągu trzech lat.

14. Przy separacji gruntów na zasadzie art. 5-go p. *a* i art. 6-go, przestrzega się zasada ogólna, że w zamian za części odbierane, mają być wydzielane części przyległe do gruntów stron. Lecz jeżeli, na żądanie właściciela majątku, będą ulegały separacji rozrzucone w szachownicę grunta nie całej wsi, lecz jednego lub kilku zagrodników, i jeżeli przytém nieszachownicze grunta tych ostatnich nie są przyległe do gruntów dworskich, to w takim razie, w zamian za odbierane części rozrzucone w szachownicę, mogą być wydzielane grunta przyległe do gruntów włościańskich téjże wsi.

15. Przy wydzielaniu w jedno skupienie osobnych łąk, stosownie do art. 7-go, jak również przy zamianie gruntów, stosownie do art. 5-go p. *b*, w razie jeżeli grunta otrzymywane przez jedną lub drugą stronę nie są przyległe do reszty gruntów téjże strony, należy wytknąć do tych osobnych częściek dogodny przejazd.

16. Obowiązkowa separacya i zamiana, zarówno dla całej wsi, jak i dla każdego z zagrodników, nie może być dokonana więcej nad jeden raz.

17. Żądania obowiązkowej separacji i zamiany gruntów, mogą być wnoszone w ciągu lat sześciu od dnia ogłoszenia przepisów niniejszych.

18. Koszta robót pomiarowych i klasyfikacyjnych ponosi strona, na żądanie której wykonywać się będzie separacya lub zamiana.

II. O PODZIALE PASTWISK WSPÓLNYCH.

19. Pod wspólnemi pastwiskami dworskiem i włościańskiem (to jest wygonami przeznaczonemi wyłącznie do pasania bydła), rozumieć należy zarówno te pastwiska, które pod nazwą wspólnych zapisane są w tabelach likwidacyjnych i aktach nadawczych, jak i te wygony dworskie, na których podług tychże tabel likwidacyjnych i aktów nadawczych, wyznaczono tylko pastwiskową służebność na korzyść włościan.

20. Jeżeli pastwisko wspólne przyległe jest do gruntów zarówno włościan jak i właściciela majątku, to prawo żądania obowiązkowego podziału pastwiska służy tak jednej jak i drugiej stronie; jeżeli zaś pastwisko

wspólne otoczone jest gruntami należącymi do jednej strony, w takim razie téj tylko stronie służy prawo żądania obowiązkowego podziału pastwiska.

21. Pastwiska wspólne dzielą się między korzystające z nich strony odpowiednio do ilości bydła, które strony wypuszczały na pastwisko. Przytém ilość bydła włościańskiego bierze się taka, jaką oznaczono w tabeli likwidacyjnej lub akcie nadawczym; ilość zaś bydła właściciela majątku, jeżeli takowa nie była oznaczona postanowieniem instytucji do spraw włościańskich, jak również ilość bydła włościańskiego, jeżeli ta ostatnia nie była oznaczona ani w tabeli, ani w akcie nadawczym, ani w osobnym postanowieniu, bierze się taka, jaką strony wypuszczały na pastwisko podczas układania projektu podziału tegoż pastwiska. Lecz w tym ostatnim wypadku, to jest, gdy ilość bydła jednej lub drugiej strony nie została dokładnie oznaczona w sposób wyżej wskazany, jeżeli okaże się, że ilość bydła jednej lub drugiej strony, z jakiegokolwiek powodu uległa znacznej i nie-normalnej zmianie po wydaniu ukazów z 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku, to pozostawia się stronom prawo żądać zbadania tego przedmiotu, ażeby podział pastwiska dokonany został odpowiednio do téj ilości bydła, jaką strony posiadały podczas wydania ukazów wyżej wzmiankowanych.

Uwaga. Do ilości bydła należącego do właściciela majątku zalicza się także wypuszczane na wspólne pastwisko bydło zagród niepodpadających, skutkom ukazów z 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku o urządzeniu włościan na zasadzie art. 10-go tego ukazu.

22. Przypadające stronom, na zasadzie artykułu poprzedzającego, części pastwiska wspólnego zmniejszają się lub zwiększają odpowiednio do przymiotów gruntu téj lub innej części pastwiska, na podstawie klasyfikacji wzmiankowanej w art. 11, jak również odpowiednio do tego, czy przez cały czas pastwiskowy, w ciągu roku strony wypuszczały swoje bydło na pastwisko pomienione, czyli téż w ciągu jedynie części tego czasu, naprzykład połowy lub czwartéj części takowego, i czy w ciągu jednako długiego czasu obie strony korzystały z pastwiska, lub nie jednakowo; przytém mieć trzeba na względzie: obfitość paszy na pastwisku w téj części roku, podczas której jedna lub druga strona korzystała z prawa pasania, jak również warunki wyłączone w art. 12-m przepisów niniejszych.

23. Jeżeli przy podziale pastwiska wspólnego odpowiednio do liczby wypuszczanego na takowe bydła, zarówno dworskiego, jak włościańskiego, wypadnie z pastwiska wspólnego na każdą sztukę większego bydła więcej jak po trzy morgi, to na własność wyłączną włościan należy oddawać po trzy morgi pastwiska na każdą sztukę większego lub na stosunkową ilość drobnego bydła; reszta zaś przestrzeni stanie się własnością wyłączną właściciela majątku.

24. Przy podziale pastwiska wspólnego, przypadająca na rzecz włościan część takowego wyznacza się nie dla każdéj zagrody osobno, lecz razem dla wszystkich zagród, które korzystały z pastwiska. Od gromady lub jéj części, którój wydzielona została częśćka pastwiska wspólnego, zawisło, stosownie do p. 6 art. 104 ukazu o urządzeniu gmin wiejskich, rozrzą-

dzanie tą częścią; lecz każdy zagrodnik zachowuje prawo do takiej części używalności na tej części, jaka odpowiada rozmiarom używalności, wyznaczonym dla tej zagrody w tabeli likwidacyjnej lub w akcie nadawczym.

III. O SPOSOBIE PROWADZENIA SPRAW WZGLĘDEM SEPARACJI I ZMIANY GRUNTÓW ROZRZUCONYCH W SZACHOWNICĘ, ORAZ PODZIAŁU PASTWISK WSPÓLNYCH.

25. Właściciel majątku, życzący sobie, na zasadzie przepisów niniejszych, rozseparować lub zamienić obowiązkowo grunta dworskie rozrzucone w szachownicę z włościańskimi, lub rozdzielić wspólne z włościanami pastwiska, składa miejscowemu komisarzowi do spraw włościańskich szczegółowe co do tych przedmiotów projekta.

26. Projekt separacji lub zamiany gruntów powinien zawierać w sobie: opis gruntów mających przejść od jednej strony do drugiej, z wykazaniem przestrzeni, przymiotów i dochodu (art. 11) z tych gruntów, z objaśnieniem szczegółowym sposobu i terminu zastąpienia starych granic nowymi, bez ścieśniania włościan pod względem kolei ich siejby, tudzież z załączeniem planu i rejestru pomiarowego, zarówno poprzedniego, jak i zamierzonego rozkładu posiadłości obu stron.

27. Projekt podziału pastwiska wspólnego powinien zawierać w sobie: opis rozległości, położenia i przymiotów pastwiska (art. 11), obliczenie pasącego się na nim bydła obu stron (art. 21), wyjaśnienie okoliczności, o których wspomina art. 22-gi przepisów niniejszych, oraz wskazanie zamierzonego sposobu podziału pastwiska, z załączeniem planu.

28. Włościanie życzący sobie obowiązkowej separacji gruntów rozrzuconych w szachownicę z dworskimi lub podziału wspólnych z dworem pastwisk, składają komisarzowi miejscowemu do spraw włościańskich, krótkie w tym względzie oświadczenie na piśmie, w kształcie uchwały zapadłej zgodnie z art. 3-m przepisów niniejszych.

29. Projekta szczegółowe separacji gruntów (art. 26) lub podziału pastwiska wspólnego (art. 27), w skutek uczynionego w tym względzie przez włościan oświadczenia, układa komisarz.

30. Przed rozpatrzeniem projektu właściciela majątku lub oświadczenia włościan, komisarz proponuje drugiej stronie zakończenie sprawy na drodze dobrowolnego układu; jeżeli do układu nie przyjdzie, komisarz przystępuje do rozpatrzenia złożonego projektu lub oświadczenia.

31. Jeżeli po przedwstępnym rozpatrzeniu, komisarz nabierze przekonania, że projekt właściciela majątku lub oświadczenie włościan w czémkolwiek nie zgadza się z przepisami co do obowiązkowej separacji i zamiany gruntów rozrzuconych w szachownicę, wyłuszczone w art. 5, 6 i 7-m, a co do rozdziału wspólnych pastwisk, w art. 20-m, lub jeśli projekt nie zawiera potrzebnych wiadomości i aneksów (art. 26 i 27), to zwraca projekt lub oświadczenie z rezolucją: co mianowicie należy w nich zmienić lub

uzupełnić. Jeżeli zaś takie braki się nie okażą, to komisarz przystępuje do szczegółowego rozpatrzenia i sprawdzenia na gruncie, złożonego projektu lub oświadczenia, w obecności właściciela majątku lub jego pełnomocnika, umocowanych od włościan (od 2-ch do 6-u), miejscowego wójta gminy i sołtysa, oraz biegłych wezwanych przez strony, po jednym z każdej strony.

32. Jeżeli względem dokładności planów i rejestrów pomiarowych gruntów mających, na żądanie właściciela majątku, ulecz separacyi, zamianie lub podziałowi, nie następują wątpliwości, to nowy pomiar nie odbywa się; w przeciwnym zaś razie, jak również dla ułożenia projektu szczegółowego, skutkiem oświadczenia włościan (art. 29), pomiaru dokonuje jeometra znajdujący się przy urzędzie gubernialnym do spraw włościańskich.

33. Klasyfikacyi gruntów dokonuje komisarz przez jeometrę znajdującą się przy urzędzie gubernialnym do spraw włościańskich i biegłych wzmiankowanych w art. 31-m.

34. Gdy projekt właściciela majątku lub oświadczenie włościan, po przedwstępnej przejrzeniu, będą uznane za kwalifikujące się do szczegółowego sprawdzenia na miejscu (art. 31), naówczas strona, która podała projekt lub oświadczenie, jest obowiązana: 1°, złożyć natychmiast kwotę pieniędzy potrzebną w przybliżeniu na niezwłoczne zaspokojenie wydatków na wynagrodzenie dla biegłych (ekspertów), na najem robotników do pomiaru i klasyfikacyi gruntów, oraz na nabycie materiałów potrzebnych do tych czynności, jeżeli strona takowych nie dostarczy; i 2°, zobowiązać się do zwrotu kosztów ponoszonych przez skarb na utrzymanie jeometry przez przeciąg czasu, który będzie użyty przez niego na sprawdzenie projektu. Póki to zobowiązanie nie będzie spełnione, projekt zatwierdzony nie wprowadza się w wykonanie. Podobnie nie wprowadza się w wykonanie projekt zatwierdzony, póki nie będzie uiszczono wynagrodzenie pieniężne, oznaczone w wypadkach wspomnianych w art. 12-m.

35. Komisarz prowadzi protokół szczegółowy wszystkich swoich czynności około sprawdzenia i układania projektu, tudzież postanowień swoich co do wysokości wynagrodzenia pieniężnego w wypadkach wspomnianych w art. 12-m, z objaśnieniem oświadczeń stron i biegłych; protokół ten podpisują komisarz, wójt gminny, sołtys, jeometra i biegli; nadto protokół podaje się do podpisu stronom jeżeli tego życzyć sobie będą.

36. Jeżeli po szczegółowym sprawdzeniu na miejscu projektu złożonego przez właściciela majątku lub włościan, projektowane w nim skupienie w jedno miejsce lub zamiana gruntów, albo też podział pastwiska wspólnego, będzie uznany za niedogodny, jeżeli zarzuty robione przez niektórych włościan względem separacyi żądanej przez większość gromady wiejskiej (art. 3) okażą się zasadnymi i t. p., to komisarz tłumaczy stronie, która projekt złożyła, co zmienić należy w jej planach i żądaniach, ażeby przeszkody co do przyjęcia takowych zostały usunięte. W razie niezgodzenia się tej strony na zmiany projektowane przez komisarza, tudzież jeżeli wa-

runki miejscowe nie pozwalają na usunięcie napotkanych przeszkód, zaważających przyjęciu projektu, komisarz wydaje postanowienie co do pozostawienia tego projektu bez skutku; w przeciwnym zaś razie, jak również gdy nie potrzeba żadnych zmian w złożonym projekcie, komisarz wydaje postanowienie zatwierdzające ów projekt. Od postanowienia komisarza, strona niezadowolona może apelować, w terminie trzy-miesięcznym, do urzędu gubernialnego do spraw włościańskich.

37. Po rozpatrzeniu apelacji w obecności stron i zaproponowaniu stronie, która podała projekt, poczynienia w nim odpowiednich zmian, jeśli tego okaże się potrzeba, urząd gubernialny w drugiej i ostatniej instancji wydaje decyzję zatwierdzającą projekt lub odmawiającą zatwierdzenia, z wyłączeniem szczegółowym zasad takiej decyzji.

38. Skoro decyzja komisarza lub urzędu gubernialnego, odmawiająca zatwierdzenia projektu, otrzyma moc obowiązującą, nowy projekt dotyczący się tego samego przedmiotu, może być wniesiony nie wcześniej jak po upływie trzech miesięcy i nie później jak w terminie 6-letnim, ustanowionym w art. 17.

39. Na ostateczne decyzje urzędów gubernialnych (art. 37) mogą być zanoszone skargi kassacyjne do znajdującej się przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych komisji czasowej do spraw włościańskich gubernii Królestwa Polskiego, w terminie trzy-miesięcznym od dnia ogłoszenia tych decyzji, w skutek czego zapada wyrok bądź zatwierdzający, bądź kasujący zaskarżoną decyzję. W razie skasowania decyzji, komisya czasowa zwraca na powrót sprawę, ze stosownymi wskazówkami, do nowego rozpatrzenia przez ten sam lub inny urząd gubernialny, objaśniając w potrzebie ściśle znaczenie prawa. Przy tém nowém rozpatrywaniu sprawy, urzędy gubernialne obowiązane są stosować się ściśle do danych sobie wyjaśnień i wskazówek.

40. Po ostatecznym rozstrzygnięciu sprawy i wprowadzeniu decyzji w wykonanie, urzędy gubernialne, co do zaznaczenia w tabelach likwidacyjnych i aktach nadawczych zmian zaszytych w składzie gruntów włościańskich, postępują trybem wskazanym w artykułach 2,800 i 2,874 postanowień komitetu urządzającego *).

*) Postanowienia komitetu urządzającego 26 Września i 12 Grudnia 1869 r. zamieszczone są w niniejszym Dodatku pod literą G.

E) O wyłączeniu gruntów włościańskich z hypoteki dóbr ziemskich.

Przepisy o wydawaniu listów likwidacyjnych, Najwyżej zatwierdzone 4 (16) Sierpnia 1865 r.

(Dz. Pr. T. LXIII str. 225).

Art. 30. Jednocześnie z zarządzeniem wydania listów likwidacyjnych (art. 7), komisya likwidacyjna prześle swemu agentowi kopię tabeli likwidacyjnej.

Art. 31. Agent komisji likwidacyjnej sporządziwszy wyciąg z tabeli likwidacyjnej, w którym wskazane być mają granice, położenie i przestrzeń gruntów, nadanych włościanom, wyciąg takowy wraz z kopia, tabeli likwidacyjnej złoży wydziałowi hipotecznemu.

Art. 32. Wydział hipoteczny, na żądanie agenta komisji likwidacyjnej obowiązany jest bezzwłocznie:

a) wnieść wyciąg z tabeli likwidacyjnej do księgi umów wieczystych tych dóbr, dla których tabela likwidacyjna jest sporządzoną; sama zaś kopia tabeli likwidacyjnej, załączoną być winna do zbioru dokumentów, składanych do księgi wieczystej;

b) wykreślić z wykazu hipotecznego grunta włościańskie wraz z wszelkimi użytkami i nomenklaturami, które przeszły na własność włościan;

c) wpisać do działu trzeciego wykazu hipotecznego (ściśnienie własności, ciężary wieczyste i służebności), przy jakich, tabelą likwidacyjną włościanie zostali utrzymeni na gruntach, pozostałych we własności dziedzica, jeżeli służebności te nie były wpisane do pomienionego działu;

d) wykreślić z tegoż działu wykazu hipotecznego wpisy, dotyczące praw włościan do gruntów na własność ich przeszłych, jeżeli wpisy takie istnieją.

Art. 33. Jednocześnie z wykreśleniem z wykazu hipotecznego wpisów co do praw włościan (art. 32 p. d), powinny być także wykreślone z hypoteki dóbr dziedzica długi i wszelkie zobowiązania włościan względem osób trzecich, a na wspomnianych ich prawach zabezpieczone; przytém wszakże, władze hipoteczne obowiązane są założyć oddzielne hypoteki okręgowe dla tych osad włościańskich, któreby długami obciążone były.

W tym celu powinien być sporządzony na prostym papierze i złożony gdzie wypada wyciąg, wykazujący hipoteczny stan osad.

Art. 34. Koszta wykreślenia z księgi wieczystej gruntów nadanych włościanom, tudzież wniesienia do takowej przyznanych włościanom praw do służebności na gruntach dziedzica, zaspokajane będą ze źródeł przeznaczonych na wydatki likwidacyjne. Co do kosztów potrzebnych na urządzenie hypotek okręgowych dla osad włościańskich, obciążonych długami (art. 33), takowe odzyskiwane będą od właścicieli osad w drodze administracyjnej.

F) O sposobie ustalenia praw włościan do własności gruntowej.

a) *Post. Komit. Urzędz. 8 (20) Grudnia 1865 r.*

(Dz. Pr. T. LXIII str. 335).

W wykonaniu NAJWYŻEJ zatwierdzonego w dniu 18 (30) Listopada 1865 r. przełożenia komitetu do spraw Królestwa Polskiego, o sposobie

rozpoznawania i rozstrzygnięcia sporów, wynikających pomiędzy włościanami, przy zatwierdzaniu tabel likwidacyjnych, o prawa do osad, które przeszły na własność włościan na zasadzie Ukazów z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., komitet zarządzający postanowił i stanowi:

Art. 1. Wszystkie kwestye, wynikające przy zatwierdzaniu tabel likwidacyjnych, w dobrach prywatnych, instytucyjnych, majorackich i innych co do tego, kto był rzeczywistym posiadaczem tej lub innej osady w czasie wydania Ukazów z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku, a zatem, komu należy przyznać prawo własności do części gruntu z mocy rzeczonych Ukazów, rozstrzygają się przez komisarzy w pierwszej a przez komisye do spraw włościańskich w drugiej instancyi. W dobrach rządowych wszystkich nazwań, oznaczenie faktu posiadania osady w czasie ogłoszenia Ukazów z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r. i roztrząsanie wynikających przytém sporów, pozostawia się również w pierwszej instancyi komisarzom, a w drugiej instancyi komisjom do spraw włościańskich.

Uwaga. Kwestye wynikłe co do tego, kogo należy uważać za rzeczywistego posiadacza tej lub innej osady, jeżeli nie mogą być natychmiast na gruncie rozstrzygnięte, nie wstrzymują zatwierdzenia tabel likwidacyjnych, lecz w tabelach tych przy osadach kontrowersyjnych robią się uwagi, iż co do tego, do którego z włościan należy ma osada, później rozstrzygnięciem zostanie, a następnie sprawa decyduje się po zebraniu potrzebnych wiadomości. O czém robi się uwaga w kopiach tabel likwidacyjnych lub w aktach przyznania własności, wydawanych włościanom.

Art. 2. W dobrach prywatnych, instytucyjnych, majorackich i innych, wpisanie włościanina do tabeli likwidacyjnej, jako rzeczywistego posiadacza i właściciela osady, służy temuż włościaninowi za dowód prawa własności, przeciw któremu żadne spory nie będą przyjmowane.

Art. 3. Wykonanie niniejszego postanowienia, które w Dzienniku Praw zamieszczone być ma, wkłada się na komisye do spraw włościańskich.

*b) Postan. Komitetu do spraw Król. Polsk. zatwierdzone
Najwyżej 5 Grudnia 1873 r.*

(Zbiór praw i rozporz. rządu 1874 r., str. 159).

NAJJAŚNIEJSZY PAN, stosownie do postanowienia komitetu do spraw Królestwa Polskiego, wydanego 5 Grudnia 1873 r. o rewizyi sprawy o prawach własności do dwóch osad włościańskich, zapisanych w tabeli likwidacyjnej, wsi Leszczydół, w gubernii łomżyńskiej, NAJWYŻEJ rozkazał raczyć: czasowej komisji do spraw włościańskich gubernii Królestwa Polskiego istniejącej przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych udzielić prawo: w wypadkach, gdy spór o własność tej lub owej osady włościańskiej był rozpoczęty przed ostatecznym zatwierdzeniem tabeli likwidacyjnej albo aktu nadawczego, lecz nie został załatwiony w drodze przepisanej, a wzmianki o wytoczonym sporze nie uczyniono przy zatwierdzaniu tabeli likwidacyjnej lub aktu nadawczego; iżby upoważniała miejscowe instytucye do spraw

włościańskich do roztrząsania takich sporów w ściśleńm zastosowaniu się do NAJWYŻSZEGO rozkazu z 18-go Listopada 1865 r. ze stosowneńm, jeżeli się okaże potrzeba, sprostowaniem uczynionych w tabelach lub aktach nadasawczych zaznaczeń o osadach w sporze będących.

c) Post. Komitetu Urzędz. 17 (29) Marca 1866 r.

(Dz. Pr. T. LXIV str. 439).

W skutek przedstawienia Dyrektora Głównego Komisyi Rządowej Skarbu o porządku rozstrzygania wynikłych przed ogłoszeniem NAJWYŻSZYCH Ukazów z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r. o urządzeniu włościan sporów granicznych o grunta przeszłe na własność włościan w dobrach rządowych, komitet urządzający w rozwinięciu tych Ukazów postanowił i stanowi:

Art. 1. Żaden wyrok sądowy ani układ w sprawach o prawo używalności lub prawo własności, jako też w sprawach o rozgraniczenie, nie może pozbawić włościan prawa własności do gruntów lub prawa korzystania z użytków, nabytych przez nich na zasadzie Ukazów z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku i przyznanych im przez decyzye władz do spraw włościańskich.

Art. 2. Dziedzic dóbr, z mocy wyroku lub układu uznany za właściciela gruntów, które w czasie wydania Ukazów z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r. w posiadaniu włościan rządowych zostawały i na zupełną własność ich przeszły, ma prawo do otrzymania wynagrodzenia likwidacyjnego za też grunta przypadającego. Skarb za takiegoż właściciela uznany, za grunta przeszłe na własność włościan strony przeciwniej, ma prawo odzyskać w drodze sądowej od właściciela dóbr, który wynagrodzenie otrzymał, odpowiednią część tegoż wynagrodzenia.

Art. 3. Granice sporne pomiędzy gruntami włościan z obydwóch stron, jako też pomiędzy gruntami włościan z jednej a jakiegokolwiek folwarkami z drugiej strony, powinny być oznaczone i utrwalone przez właściwego komisarza do spraw włościańskich, wraz z assessorem ekonomicznym, jeżeli grunt pograniczny jest własnością skarbu i za współdziałaniem jeometry, z warunkiem, aby znaki graniczne postawione były w tém miejscu gdzie granica istniała w czasie wydania Ukazu z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku o urządzeniu włościan. Takie oznaczenie granic nie może być przeszkodą ani dla skarbu, ani dla właściciela dóbr prywatnych do poszukiwania na drodze sądowej swych praw do gruntów położonych po za sporną granicą, celem otrzymania wynagrodzenia likwidacyjnego za grunta przeszłe na własność włościan.

Art. 4. Prowadzenie spraw sądowych o prawo korzystania z użytków, lub o prawo własności gruntu, wynikłych pomiędzy włościanami dóbr rządowych, w których nie ma gruntów folwarcznych, a dobrami prywatnymi o grunta i użytki znajdujące się pod sekwestrem sądowym w posiadaniu nie włościan, lecz w posiadaniu właściciela tych dóbr, albo też osób nie

podchodzących pod przepisy Ukazu o urządzeniu włościan, pozostawia się wyłącznemu staraniu włościan bez wszelkiego wpływu i udziału skarbu.

Art. 5. Wszystkie inne sprawy o prawo korzystania z użytków albo o prawo własności gruntu, rozstrzygnięcie których nie może mieć wpływu na interesu skarbu, chociażby te sprawy dotyczyły gruntów przeszłych na własność włościan rządowych, mają być prowadzone i ukończone przez skarb bez udziału włościan; włościanie jednak nie mogą być pozbawieni praw do własności gruntów lub korzystania z użytków, nabytych przez nich na mocy Ukazów z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r.

Art. 6. Sprawy rozpoczęte w porządku wskazanym w postanowieniu Namiestnika z dnia 18 Lipca 1818 r., chociażby dotyczyły gruntów i użytków włościańskich, w tymże porządku ukończone być mają.

Art. 7. Sprawy wynikłe pomiędzy skarbem a włościanami dóbr rządowych, które dotychczas rozstrzygane były na zasadzie postanowienia Namiestnika z dnia 18 Lipca 1818 r., na przyszłość przekazywane być mają pod rozstrzygnięcie komisji spraw włościańskich.

Art. 8. Sprawy dotyczące służebności, dochodzonych przez włościan rządowych w dobrach prywatnych lub w innych jakichbądź dobrach, tak o samo prawo, jako też o rozciągłość tego prawa i sposób użytkowania z niego, tudzież sprawy dotyczące uchylecia służebności przez zamianę lub wynagrodzenie, winny być przecięte w dochodzeniu na drodze sądowej, a przekazane do rozpoznania i zdecydowania komisji spraw włościańskich; rozpoznaniu zaś sądów cywilnych pozostawiają się sprawy dotyczące wynagrodzenia za straty przez włościan rządowych poniesione, w skutek niedopuszczenia ich do korzystania ze wspomnianych służebności, jeżeli prawo do służebności przez władze do spraw włościańskich przyznane im będzie.

Art. 9. Zapadłe już wyroki w sprawach dotyczących rozgraniczenia gruntów, tudzież zawarte w takich sprawach układy, powinny być na gruncie w wykonanie wprowadzone, wszakże przytém włościanie nie mogą być pozbawieni ani gruntów, ani użytków nabytych na zasadzie Ukazów z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku. Wyroki i układy względem zniesienia wspólności użytku pomiędzy rządowemi i nierządowemi dobrami będą wprowadzone w wykonanie ze wszystkimi skutkami tychże wyroków i układów.

Art. 10. Wykonanie niniejszego postanowienia, które zamieszczone być ma w Dzienniku Praw, porucza się komisjom rządowym sprawiedliwości i skarbu, tudzież komisjom spraw włościańskich.

G) O wciąganiu do zatwierdzonych tabel likwidacyjnych zmian zaszczyłych w uwłaszczeniach gruntach włościańskich.

a) *Post. Kom. Urz. 25 Sierpnia (6 Września) 1867 r.—Poz. 1302.*

(Post. Komit. Urząd. T. X str. 718).

W rozpoznaniu wniosków przedstawionych przez komisję centralną o sposobie zatwierdzania i wciągania do tabel likwidacyjnych zmian w urzędzeniu gruntowym włościan, nastąpionych po ich zatwierdzeniu, komitet zarządzający zgodnie z wnioskiem komisji centralnej, postanowił:

1. Układy między właścicielami dóbr i włościanami o zamianie gruntów, albo służebności, zawarte po zatwierdzeniu tabeli likwidacyjnych, rozpoznawane i zatwierdzane będą przez miejscowe komisje do spraw włościańskich, według zasad ogólnych, postanowionych dla tego rodzaju układów.

2. Oryginalny układ winien być przedstawiony przez miejscowe komisje spraw włościańskich do komisji centralnej, która rozpatrzywszy takowy wydaje rozporządzenie o wpisaniu postanowionej zmiany na czyste stronnice tabeli, poniżej decyzji zatwierdzającej sam zaś układ załączy do innych dokumentów dotyczących właściwych dóbr.

3. Kopia z decyzji zawierającej zaszłą zmianę w gruntowym uwłaszczeniu włościan z rozporządzenia komisji centralnej, przesyła się do komisji likwidacyjnej, celem zapisania takowej do kopii znajdującej się w wydziale hypotecznym, oraz dla odpowiedniego sprostowania ksiąg hypotecznych.

4. Takież kopie przesyłają się do właściwego rządu gubernialnego, w celu wpisania do znajdującej się tam kopii, oraz do miejscowej komisji, dla wciągnięcia do kopij, wydanych włościanom i właścicielom dóbr, w których nastąpiła ugoda, jak również dla oznaczenia wszystkich nastąpionych zmian w gruntach na mappach, jeżeli takowe były wydane włościanom. W celu wykonania ostatniego rozporządzenia, odesłać należy do komisji oryginalną mapę, jeżeli takowa jest złożoną przy tabeli likwidacyjnej.

5. Jeżeli w tabeli likwidacyjnej ilość włościańskich gruntów była określona na zasadzie wiadomości miejscowych, albo tabeli prestacyjnej, i jeżeli następnie, po ścisłym przemierzeniu uwłaszczonego gruntu, okaże się ziemi więcej lub mniej od wyrażonej ilości w tabeli, to w przypadku tym, wydaje się decyzja, o której strony mają być zawiadomione.

6. W przypadku sporów między włościanami i właścicielami dóbr o rozciągłość służebności, sprawy te rozpoznają się na miejscu, wydaje się wyrok, ze ścisłym określeniem ich rozciągłości.

7. Wyroki, o których mowa w punkcie 5 i 6 wydają się przez komisarzy w pierwszej, zaś przez komisje włościańskie w drugiej i ostatniej instancji.

8. Po upływie miesiąca od dnia ogłoszenia wymienionych wyżej wyroków, takowe mają być przesłane do komisji centralnej, która wydaje rozpo-

rzządzenie o wciągnięciu do tabelli zmian, w sposób wskazany wyżej pod punktami 2, 3 i 4; obok czego, komisya centralna rozpoznaje w drodze kassacyjnej skargi, zanesione przed upływem określonego terminu.

9. Postanowienie niniejsze polecić do wykonania komisjom: centralnej, likwidacyjnej i miejscowym do spraw włościańskich.

por. Najwyższy Ukaz 18 Listopada 1870 r. zamieszczony niżej pod literą d.)

b) Post. Komit. Urząd. 26 Września 1869 r.—Poz. 2800.

(Post. Kom. Urząd. T. XVII str. 47).

1. Na zasadzie zatwierdzonych, w sposób przepisany dobrowolnych układów, zawartych przez właścicieli dóbr z włościanami po zatwierdzeniu tabelli likwidacyjnych, o zamianie gruntów i służebności (§ 1 poz. 1302), oraz na zasadzie prawomocnych wyroków komisarzy i komisji, pod względem ścisłego oznaczenia przestrzeni włościańskich gruntów i rozciągłości służebności (§§ 5, 6 i 7 poz. 1302) i własności osad (poz. 55 nadzw. prot. *), miejscowe komisye do spraw włościańskich, wydają postanowienia o wciągnięciu zaszytych zmian do tabel likwidacyjnych przez oddzielne decyzje, poniżej decyzji zatwierdzającej, i decyzje te wciągają się do kopii tabel, wydanych właścicielom dóbr i włościanom.

*) Post. Komit. Urząd. 8 (20) Grudnia 1865 r. zamieszczone w niniejszym Dodatku pod literą F.

2. Kopie z wymienionych wyżej postanowień i decyzji, oraz układy dobrowolne w oryginale, miejscowe komisye przedstawiają do komisji centralnej, celem wciągnięcia decyzji do oryginalnych tabel, oraz celem dołączenia postanowień i układów do akt dotyczących tabel likwidacyjnych, znajdujących się w archiwum komitetu urządzającego.

3. Niezależnie od powyższego, kopie wyżej wymienionych decyzji, miejscowe komisye przesyłają komisji likwidacyjnej przed jej zwinieniem, w celu wciągnięcia takowych do kopii, zachowanych w wydziałach hypotecznych, oraz sprostowania ksiąg hypotecznych, a nadto do właściwych rządów gubernialnych, w celu wciągnięcia do kopii tamże zachowujących się, zaś po zniesieniu komisji likwidacyjnej, jedynie do właściwych rządów gubernialnych, na które stosownie do poz. 2715 *) postanowienia komitetu urządzającego, rozporządzono włożyć obowiązki komisji likwidacyjnej, celem sprostowania kopij zatwierdzonych tabel likwidacyjnych, oraz ksiąg hypotecznych.

*) poz. 2903, w której pomieszczone zostały rozporządzenia zawarte w poz. 2715.

4. Jeżeli na wyroki komisji, zapadłe na zasadzie 1303 poz. ogólnego 55 poz. nadzwyczajnego protokołu postanowień komitetu urządzającego w drugiej instancji, w przedmiotach ścisłego oznaczenia przestrzeni włościańskiego uwłaszczenia i rozciągłości służebności, oraz o własność osad,

podane zostaną skargi kassacyjne w terminach zakreślonych mianowicie: w ciągu jednego miesiąca, w sprawach o ścisłym oznaczeniu włościańskiego uwłaszczenia i rozciągłość służebności; w sprawach zaś o własność osad w ciągu trzech miesięcy, na zasadzie 9-go punktu, rozdziału 1-go przepisów o sposobie rozpoznawania spraw o prawa gruntowe włościan w Królestwie Polskiem, to wówczas cała sprawa przedstawia się do komisji centralnej, która rozpoznawszy skargę, zwraca sprawę do miejscowej komisji, celem następnego sprostowania w sposób wyżej opisany.

5. Wykonanie niniejszego postanowienia poruczyć centralnej i miejscowym komisjom do spraw włościańskich, o czém również zawiadomić komisję likwidacyjną i gubernatorów.

por. NAJWYŻSZY Ukaz 18 Listopada 1870 r. zamieszczony niżej pod literą d.)

e) Post. Komit. Urz. 12 Grudnia 1869 r.—Poz. 2874.

(Post. Kom. Urz. T. XVII str. 438).

1. Przepisy, zamieszczone pod poz. 1302 i 2860 postanowień komitetu urządzającego, co do sprostowania tabel likwidacyjnych, stosować w zupełności i do wypadków sprostowania aktów nadawczych (данныхъ), z tą zmianą, iż miejscowe komisye do spraw włościańskich, celem sprostowania ksiąg hypotecznych i kopii aktów nadawczych, przechowujących się w wydziałach hypotecznych, obowiązane są, kopie z decyzji o postanowionych sprostowaniach w aktach nadawczych, przysyłać nie do komisji likwidacyjnej, lecz do miejscowych izb skarbowych.

2. Niniejsze postanowienie polecić do wykonania centralnej i miejscowym komisjom do spraw włościańskich, oraz zawiadomić o tém izby skarbowe.

d) Najwyższy Ukaz 18 Listopada 1870 r.

(Dz. Pr. T. LXX str. 59).

I. Zawiadywanie czynnością włościańską w guberniach: warszawskiej, kaliszskiej, kieleckiej, łomżyńskiej, lubelskiej, petrkowskiej, płockiej, radomskiej, suwałskiej i siedleckiej, skoncentrować w ministerstwie spraw wewnętrznych na zasadach następujących:

1. W każdym powiecie pozostawia się jeden komisarz do spraw włościańskich ze wszystkimi obowiązkami i prawami, jakie do urzędu tego na zasadzie obowiązujących postanowień są przywiązane. . . . .

2. W każdej gubernii w zamian komisji do spraw włościańskich, tworzy się zarząd gubernialny do spraw włościańskich, zostający pod prezydencją gubernatora i złożony z wice-gubernatora, który pełni obowiązki prezesa w razie nieobecności gubernatora, oraz członek stałego, zarządzającego izbą skarbową, i z komisarzy powiatowych. . . . .

3. Dla zawiadywania czynnością włościańską w ministerstwie spraw wewnętrznych, ustanawia się przy nióm czasowa komisya do spraw włościańskich dla gubernii Królestwa Polskiego, składająca się z prezesa i dwóch członków, mianowanych przez NAJWYŻSZĄ władzę na przedstawienie ministra spraw wewnętrznych.

Uwaga. . . . . .

4. W komisyi do spraw włościańskich gubernii Królestwa Polskiego, mają być skoncentrowane wszystkie te sprawy, które załatwiane są obecnie w komisyi centralnej do spraw włościańskich, ... Pod względem rozstrzygnięcia spraw pomienionych, komisya działa w granicach atrybucyi teraźniejszej komisyi centralnej do spraw włościańskich. .

Postan. Komit. Urzędz. 13 (25) Listopada 1865 r.

(Dz. Pr. T. LXIII str. 329)

art. 6. Komisyi centralnej spraw włościańskich porucza się: . . . . . 3) rozpoznawanie i decydowanie w drodze apelacji i kasacyi, skarg przez właścicieli lub włościan na decyzje komisyj spraw włościańskich zanesionych, ...

art. 7. Skargi na ostateczne decyzje komisyj spraw włościańskich, komisya centralna rozpoznaje w drodze kasacyjnej i rozstrzyga takowe przez zatwierdzenie lub uchylenie zaskarżonej decyzji. Uchylając decyzję, komisya centralna zwróci sprawę do nowego rozpoznania, przyczém w razie potrzeby, wyjaśni komisjom włościańskim rzeczywisty duch prawa.

II. Instytucye miejscowe do spraw włościańskich w guberniach Królestwa Polskiego, oraz zostająca przy ministerstwie spraw wewnętrznych komisya, kierują się pod względem rozstrzygnięcia spraw, prawami obowiązującymi, NAJWYŻSZEMI rozkazami i postanowieniami komitetu urządzającego.

III. Skargi na decyzje komisyi do spraw włościańskich gubernii Królestwa Polskiego, mogą być podawane do ministra spraw wewnętrznych przed upływem 30 dni od czasu ogłoszenia decyzji komisyi. Co do skarg, które minister uzna za bezzasadne, komunikuje on interesantom decyzję odmowną; w razie zaś jeżeli znajdzie, że skarga zasługuje na uwzględnienie, oraz jeżeli skarga zanesioną została, również przed upływem 30 dni, na decyzję samego ministra, przedstawia on takową wraz ze swą opinią komitetowi do spraw Królestwa Polskiego.

XVIII.

Do art. 544 i 546 Kod. Napoleona.

O zniesieniu stosunków dominialnych w miastach.

Najwyższy Ukaz 28 Października (9 Listopada) 1866 r.

(Dz. Pr. T. LXVII str. 27).

Objawiamy wszystkim NASZYM wiernym poddanym:

Zważywszy, że w wielu miastach Królestwa Polskiego zachowały się dotąd dziedziczne (dominialne) stosunki, nastąpiło w wiekach poprzednich i nieodpowiednie społecznyemu pojęciom i potrzebom, i że mieszkańcy tych miast obciążeni są na korzyść ich dziedziców różnorodnymi opłatami i powinnościami, stawiającymi przeszkodę rozwojowi miejskiego przemysłu, Uznaliśmy, że do rzędu reform przez NAS przedsięwziętych dla dobra poddanych NASZYCH w Królestwie, należy i oswobodzenie tamecznych mieszkańców miast od zależności ich od dziedziców.

Rozkazem NASZYM z dnia 9 (21) Marca 1857 roku, Poruczyliśmy Namiestnikowi w Królestwie wejść w bliższe rozważenie potrzebnych w tym przedmiocie środków. Następnie, Ukazami NASZEMI z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r. ustaliliśmy byt włościan Królestwa Polskiego, i zniósłszy Ukazem z d. 7 (19) Czerwca 1866 r. uciążliwe dla ludności miejskiej Królestwa opłaty konsumcyjne, osądziliśmy koniecznym zabezpieczyć również byt osiedlonych po miastach mieszczan-rolników na tychże zasadach, jakie przez NAS ustanowione zostały dla włościan, tudzież ostatecznie usunąć ciężące dotąd wszystkich innych mieszkańców miejskich Królestwa dziedziczne (dominialne) powinności, z udzieleniem dziedzicom miast słusznego za to wynagrodzenia.

Ułożone w wykonaniu rozkazu NASZEGO, przez komitet urządzający i w komitecie do spraw Królestwa Polskiego rozpoznane wnioski w tym przedmiocie, znalazłszy odpowiedniami wskazanemu przez NAS celowi, Uznaliśmy za dobre w radosny ten dla serca NASZEGO dzień zaślubin Najukochańszego Syna NASZEGO, NASTĘPCY TRONU CESARZA ALEKSANDRA ALEKSANDROWICZA, położyć trwałe zasady ulepszenia bytu licznej w Królestwie ludności miejskiej, spodziewając się, że ona pod osłoną nowego, do potrzeb społecznego zastosowanego prawodawstwa, osiągnie spokojną działalnością i zamiętowaniem w pracy ten stopień pomyślności, do której Pragniemy doprowadzić wszystkie części obszernego Państwa NASZEGO.

W skutek czego, Postanowiliśmy i Stanowimy:

ROZDZIAŁ I.

O DZIEDZICZNYCH (DOMINIALNYCH) W MIASTACH STOSUNKACH,
PODLEGAJĄCYCH ZNIESIENIU.

Art. 1. Dziedziczne (dominialne) prawa skarbu, różnych instytucyj i osób prywatnych do należących do nich miast w Królestwie, znoszą się na zawsze, z wszystkimi wynikającymi z praw tych skutkami. Mocy tego przepisu podlegają tak właściciele całych miast, jako też właściciele części, to jest tacy, których prawa dziedziczne rozciągają się jedynie do niektórych części miasta.

Art. 2. Na mieszczan-rolników, zajmujących grunta w obrębie miast, lub w granicach gruntów miejskich, rozciągają się w zupełności Ukazy NASZE z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r. o urządzeniu włościan. Również stosują się do nich postanowienia komitetu urządzającego, w rozwinięciu Ukazów tych zapadłe i w przyszłości zapaść mogące.

Uwaga. Artykuł niniejszy odnosi się tak do tych mieszczan-rolników, którzy podchodzili pod przepisy Ukazu z dnia 26 Maja (7 Czerwca) 1846 roku, jako też i do tych z nich, którzy pod przepisy Ukazu tego nie podchodzili.

Art. 3. Znoszą się w miastach wszelkie wypływające ze stosunków ich z dziedzicami monopole i ścieśnienia, oraz połączone z niemi opłaty na rzecz tychże dziedziców, a mianowicie: monopole i ograniczenia odnoszące się do stawiania budowli, do prawa mielenia zboża, sprowadzania produktów mlewnych, zakładania fabryk i wyrabiania w nich fabrycznych przedmiotów, do handlu różnemi artykułami i t. p.

Art. 4. Znoszą się również pobierane w niektórych miastach na rzecz ich dziedziców opłaty znane pod nazwami: targowego, jarmarcznego, brukowego, rogatkowego, kopytkowego, kamiennego, dyszlowego, wjazdowego, polankowego i t. p., na jakiegobądź zasadzie i według jakichkolwiek taryf były one wymagane.

Uwaga. Opłaty podobne, pobierane na korzyść samych miast, utrzymują się jeszcze do czasu, póki nie zostanie co do nich wydaném oddzielne postanowienie.

Art. 5. Miasta i ich mieszkańcy uwalniają się na zawsze od wszelkich względem dziedziców swych powinności, któremi oni na korzyść tychże, tytułem opłat pieniężnych (okupu, czynszu, czynsiku, placowego i t. p.), osepów, powinności w wyrobach, robocizny i posług w naturze, danin, daremszczyzn, laudemiów i t. p., byli obciążeni, na mocy służącego rzeczonym dziedzicom prawa dziedzictwa.

Do znoszących się powinności tych względem dziedziców miast należą:

a) wszelkie powinności wypływające z mocy postanowień ogólnych i aktów erekcyi i organizacyi miast, oraz z mocy przywilejów i nadań;

b) wszelkie powinności ustanowione jednostronnemi dokumentami, jako to: inwentarzami, opisami i tabelami prestacyjnemi, bądź przez samych dziedziców, bądź też w ich imieniu ułożonemi, i

c) wszelkie powinności oparte na tradycji i zwyczaju (artykuły 6 i 38).

Art. 6. Za dziedziczne (dominialne) powinności, według art. 5-go, podlegające zniesieniu uważają się i te, które ustanowione są przez takie dobrowolne umowy i układy, oraz takie wyroki sądowe i rozporządzenia administracyjne, któremi nie tworzyły się nowe stosunki, lecz tylko zatwierdzały się i przywoływały do porządku, ze zmianami lub bez zmian, poprzednie z prawa dziedzictwa wynikłe stosunki miast i ich mieszkańców z dziedzicami.

Art. 7. Za znoszące się na zasadzie art. 5-go powinności względem dziedziców, tak prywatni dziedzice (dominia), jako też instytucje, otrzymują wynagrodzenie. Wysokość, sposób obliczenia i rodzaj wynagrodzenia tego, wskazane są poniżej w artykułach 22—29 niniejszego Ukazu.

Powinności dziedziczne odbywane na rzecz skarbu Królestwa, jako miejscowego właściciela (dominium), znoszą się bez wynagrodzenia.

Art. 8. Prawo propinacyi, to jest prawo wyrobu i sprzedaży trunków, w tym stosunku w jakim ono na podstawie prawnych tytułów służyło dotąd dziedzicom miast (dominiom) pozostaje przy nich i nadal, do czasu wydania w tym przedmiocie nowego postanowienia.

Nikomiu z mieszkańców miast nie wzbrania się sprowadzać z kąd ze chęci trunki na własne domowe potrzeby (byle nie na sprzedaż), pod warunkiem wszakże, aby zachowane były przytém przepisy na ten przedmiot przez Rząd wydane.

Art. 9. Jednocześnie ze zniesieniem dziedzicznych (dominialnych) praw właścicieli miast, właściciele ci zwalniają się od wszelkich jakichbądź względem tychże miast obowiązków.

Zwolnieniu temu nie podlegają te obowiązki dziedziców względem miast, które wynikły nie ze stosunków dziedzicznych (dominialnych), lecz z dobrowolnych układów między dziedzicami i miastami, i stanowią umówione na rzecz miast wynagrodzenie za ustępstwo jakiejś części gruntu miejskiego, jakiegoś przedmiotu lub prawa (art. 11).

Art. 10. Dopóki właściciele miast, na zasadzie art. 8-go, zachowają prawo propinacyi, obowiązani są w tym samym stosunku jak dotąd, przykładać się do wydatków na bieżące utrzymanie administracyi miejskiej, oraz ponosić ciężar reparacyi i utrzymania w porządku gminnych budowli miejskich, mostów, bruków, studzien, narzędzi ogniowych (pożarnych) i t. p.

Od daty ogłoszenia niniejszego Ukazu, dziedzice miast niezwłocznie uwolnieni być mają od wszelkich nakładów i dostaw na nowe budowle miejskie, na nowe bruki i mosty, na zaprowadzenie nowych narzędzi ogniowych i w ogólności na wszelkie w miastach nowe urządzenia.

Art. 11. Po zniesieniu powinności i ścieśnień, wynikłych ze stosunków miast z ich dziedzicami, pozostają w swój mocy wszelkie stosunki

nastałe z umowy, jako to: czynsze, kanony gruntowe i inne opłaty i powinności, które skutkiem dobrowolnie zawartych między dwoma stronami umów w formie konsensów lub kontraktów, odbywane są za użytkowanie pewnej przestrzeni gruntu w miastach.

Uwaga. Przepis zawarty w tym Artykule, oraz w Art. 38, w niczym nie ogranicza mocy Art. 2-go niniejszego Ukazu.

Art. 12. Artykuł 530 Kodeksu Cywilnego, uchwałą z dnia 1-go (13) Czerwca 1825 r. zniesiony co do dzierżaw i czynszów wieczystych, niniejszym przywraca się w całej swój mocy i na tej zasadzie właścicielom gruntów miejskich, którzy związani są wieczysto czynszowemi kontraktami, zapewnia się prawo wykupu tych gruntów, jeśli oni tego zapragną.

Art. 13. Jeśli przy stosowaniu artykułów poprzedzających nastęczy się wątpliwość: czyli obowiązki leżące na jakiej posiadłości miejskiej, należą do rodzaju znoszących się dziedzicznych (dominialnych), czyli też do rzędu umownych, pozostających w swój mocy i jeśli do rozstrzygnięcia tej wątpliwości nie będzie pewnych danych, wtedy te z obowiązków tych, które powstały przed dniem 1 (13) Stycznia 1832 roku, uważają się za dziedziczne (dominialne) i podlegają zniesieniu.

Art. 14. Ze zniesieniem na powyższych zasadach powinności dziedzicznych (dominialnych), grunta miejskie, które obciążone były temi powinnościami, przechodzą na zupełną własność miast lub osób grunta te w posiadaniu mających.

Art. 15. Miasta i ich mieszkańcy nabywający na zasadzie niniejszego Ukazu, prawa zupełnej własności zostających w ich władaniu gruntów, zachowują zarazem prawo do leśnych, pastwiskowych i innych służebności, jeśli ono im służy na zasadzie prawa cywilnego, aktów erekcyjnych i urzędzenia miast, przywilejów, nadań, inwentarzy, opisów, tabel prestacyjnych ułożonych tak przez samych dziedziców miast, jak i w ich imieniu, a nawet bez takich dowodów, jeśli oni z pomienionych służebności korzystali stale a nie czasowo.

Przepis ten nie rozciąga się do takiego korzystania z lasu, z wyłamywania kamieni, z wydobywania wapna, piasku, gliny i t. p., jakie miało miejsce w drodze zwyczajnego, chociażby i peryodycznego kupna i sprzedaży.

Uwaga 1. Jeśliby miasta lub ich mieszkańcy, przed nastaniem jeszcze niniejszego Ukazu, pozbawieni byli używanych służebności, wtedy służebności te nie przywracają się w naturze, lecz na korzyść miast i ich mieszkańców ma być ustanowione na podstawie oddzielnych przepisów i to w jak najkrótszym czasie, wynagrodzenie, w tych wszystkich przypadkach, gdy nieprawnie pozbawieni oni zostali korzystania z tych służebności.

Uwaga 2. Samo przez się, rozumie się, że wyżej przytoczone przepisy nie stosują się do mieszczan-rolników, do których na zasadzie art. 2-go, odnoszą się i co do służebności przepisy Ukazu z dnia 19 Lutego (2 Marca)

1864 roku o urządzeniu włościan i postanowienia komitetu urządzającego w tym przedmiocie.

Przepisy o sposobie użytkowania ze służebności, przyznanych mieszczanom na mocy niniejszego Ukazu Najwyższego, oraz o sposobie rozpoznawania skarg za naruszenie i przekroczenie praw do tych służebności, zamieszczone są w Dodatku XXII.

Art. 16. Jednocześnie z gruntami przechodzącymi na zasadzie Ukazu niniejszego na własność mieszkańców miast, pozostawiają się im téż na zupełną własność te z istniejących na gruntach tych budowli dworskich, które były w ich użytkowaniu wyłącznym.

Art. 17. Budowle i wszelkiego rodzaju grunta, oddane na użytek ogółu miasta, bez ograniczenia czasu, chociażby uważane były dotąd za własność dworską, i przez dwór (dominium) były reperowane i w porządku utrzymywane, stają się własnością gminy miejskiej.

Art. 18. Przechodzą téż na własność gmin miejskich wszystkie istniejące obecnie w obrębie miast i gruntów miejskich i kosztem dziedziców miast (w téj liczbie i Skarbu) utrzymywane mosty (chociażby one miały taryfę), groble przejazdowe naturalne i sztuczne, promy, łódki i wszelkie przyrządy do przepraw i przewozów, a także domki, budki i szlabany urządzone dla poboru opłat na tychże mostach, groblach i przewozach, i dla pomieszczenia będącej przy nich postugi. Łącznie z tém przechodzi na gminy miejskie i prawo poboru opłat uskutecznianych na mostach, groblach i przewozach.

Uwaga. Komitetowi urządzającemu porucza się wskazać porządek zastosowania tych przepisów do takich mostów, które na zasadzie artykułu 19 postanowienia Namiestnika z dnia 24 Lipca (5 Sierpnia) 1817 r., mają oddzielnie zatwierdzone i nie podchodzące pod art. 7 tegoż postanowienia taryfy, i oznaczyć te przypadki, w których, za oddanie mostów tych na własność gmin miejskich, okaże się potrzeba wynagrodzenia byłych ich właścicieli.

Art. 19. Ze zniesieniem stosunków dziedzicznych (dominialnych), gminy miejskie nabywają prawa polowania na gruntach miejskich i prawa do znajdujących się w obrębie tych gruntów wód i do rybołówstwa w nich, chociażby nawet one dotąd z praw tych nie korzystały.

Rybołówstwo w stawach sztucznych i zwierzyńce urządzone w obrębie posiadłości prywatnej, pozostają w wyłącznym użytkowaniu właścicieli.

Art. 20. Gminy miejskie i mieszkańcy miast, otrzymujący na zasadzie Ukazu niniejszego na zupełną własność zostające w ich używalności grunta, nabywają wyłączne prawo nie tylko do powierzchni tych gruntów, lecz i do ich wnętrza, w znaczeniu określonym art. 552 Kodeksu Cywilnego.

Na téj zasadzie wszelkie ścieśnienia, jakie istniały po miastach w górniczych przedsięwzięciach, z mocy zniesionych obecnie stosunków dziedzicznych (dominialnych), uchylają się i każdemu miastu na jego gruntach gminnych, a szczegółowym właścicielom miejskim na gruntach wła-

nych, dozwala się wydobywać na wyłączną korzyść swoją kruszce i wszelkiego rodzaju ciała kopalne, przy zachowaniu ogólnych policyjnych i górniczych przepisów.

Art. 21. Roboty kopalniane na gruntach miejskich, przedsięwzięte przez samych dziedziców miast, lub też komu przez nich odstąpione, jeśli nie podległy trzyletniej lub dłuższej przerwie, mogą być przez nich i dalej prowadzone tytułem górniczo-fabrycznego przemysłu; aż do wyczerpania kopalni, lecz z obowiązkiem wynagrodzenia właścicieli gruntów, według słusznego ocenienia ich utraconych korzyści.

ROZDZIAŁ II.

O WYNAGRODZENIU DZIEDZICÓW ZA ZNIESIONE POWINNOŚCI DZIEDZICZNE.

Art. 22—33. . . . .

ROZDZIAŁ III.

O SPOSOBIE WPROWADZENIA W WYKONANIE UKAZU NINIEJSZEGO.

Art. 34. Wprowadzenie w wykonanie przepisów niniejszych i rozstrzyganie na ich podstawie kwestyj i sporów pod względem zastosowania przepisów tych do szczegółowych przypadków, porucza się komisjom spraw włościańskich. Komisye te rozstrzygać też mają wszelkie zajść mogące nieporozumienia co do tego, którzy z mieszkańców miejskich należą do liczby mieszczan-rolników, podchodzących pod przepisy Ukazów z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku o urządzeniu włościan, a którzy z nich podlegają przepisom Ukazu niniejszego; również i co do tego, którzy mieszkańcy miejscy i jakie posiadłości zostają w stosunkach dziedzicznych (dominialnych) z dziedzicami, a którzy w stosunkach umownych. W tych przypadkach, komisye postępować winny porządkiem dotąd dla nich przepisany, z temi jedynie zmianami, jakie komitet urządzający, ze względu na wyłączność obecnego przedmiotu, wprowadzić uzna za konieczne.

Uwaga. Spory o prawa gruntowe i inne wynikające nie ze stosunków dziedzicznych, tudzież spory graniczne, rozpoznawane być mają na drodze sądowej lub sądowno-administracyjnej, według obowiązujących w Królestwie przepisów.

Art. 35. Dochodzenie zaległości w zniesionych obecnie powinnościach dziedzicznych, wstrzymuje się i nie może być na przyszłość wszczynane.

Art. 36. Prośby i skargi zanoszone przez osoby prywatne, i w ogólności cała czynność dotycząca wprowadzenia w wykonanie Ukazu niniejszego zwalnia się od opłat stemplowych.

Art. 37. Z mocy przepisów w Ukazie niniejszym wyłuszczonej, grunta miejskie w tych miastach i częściach miast, które wchodziły w ogólny skład dóbr, wykreślają się z ksiąg hipotecznych tychże dóbr, jako przechodzące w obcą własność. Jednocześnie wykreślone być winny z wyka-

zów hipotecznych wszelkie ostrzeżenia dotyczące zniesionych obecnie powinności dziedzicznych i ścieśnień, a pozostać mają zapisanemi, jedynie prawa miast do należnych im służebności.

Z mocy tegoż Ukazu podlegają wykreśleniu z wykazów hipotecznych oddzielnych w miastach posiadłości, wszelkie wpisy i ostrzeżenia odnoszące się do zniesionych obecnie stosunków dziedzicznych.

Na komitet urządzający wkłada się obowiązek wydania osobnych przepisów, na czyje żądanie i jakim porządkiem mają być dokonane w wykazach hipotecznych powyższe zmiany.

Post. Komitetu Urządz. 20 Kwietnia 1867 r. (Dz. Pr. T. LXVII str. 59).

art. 1. Ustanowiony NAJWYŻEJ zatwierdzonemi dnia 4 (16) Sierpnia 1865 r., przepisami o porządku wydawania listów likwidacyjnych, sposób wykreślenia gruntów włościańskich z hipoteki dziedzica, ma być zastosowanym i do regulowania wykazów hipotecznych nieruchomości miejskich.

PRZEPISY DODATKOWE.

Art. 38. Przepisy w Ukazie niniejszym wyłuszczone, odnoszą się w ogólności do stosunków dziedzicznych, nieograniczonych w swém istnieniu pewnym przeciągiem czasu, to jest wieczystych. Lecz nie dotyczą wcale takich stosunków terminowych, jakie wypływają z czasowego najmu, ze służby osobistój i czasowój, chociażby długoletniej dzierżawy, stanowią z natury swój stosunki, oparte na dobrowolnie zawartych między dwoma stronami umowach, chociażby niepiśmiennych a tylko ustnych.

Art. 39. Ukaz niniejszy rozciąga się na podległe prawu dziedzicznemu posiadłości mieszkańców miast, z wyłączeniem mieszczan-rolników (art. 2), położone na całej przestrzeni gruntów stanowiących terytorya miejskie. Samo przez się rozumie się, że osady włościańskie, położone za miastem, chociażby na gruntach miejskich, pozostają i nadal pod skutkami Ukazów NAJWYŻSZYCH z dnia 19 Lutego (2 Marca) 1864 r. Komitetowi Urządzającemu porucza się wydać, jeśli okaże się potrzeba, osobne przepisy dla takich osad tego rodzaju, któreby się okazały obłożone podatkami miejskiemi.

Art. 40. Ze zniesieniem na mocy Ukazu niniejszego stosunków dziedzicznych po miastach, byli dziedzice miast z tytułu posiadania nieruchomości w obrębie tychże miast i gruntów miejskich, stają się członkami gmin miejskich i korzystając na równi z innymi mieszkańcami miejskiemi z praw im służących, ponosić mają odpowiednio temu powinności gminne.

Art. 41. Wszystkie dawne przywileje nadane miastom i akta darowizny, tracą moc obowiązującą w tém wszystkiém, w czém są przeciwne Ukazowi niniejszemu.

Art. 42. Poprzednie postanowienia, w tém wszystkiém, w czém są przeciwne Ukazowi niniejszemu, znoszą się.

Art. 43. Rozwinięcie niniejszego Ukazu i wydanie odpowiednich instrukcyi wkłada się na komitet urządzający w Królestwie.

Art. 44. Wykonanie Ukazu niniejszego, który w Dzienniku Praw ma być zamieszczony, Namiestnikowi w Królestwie, urządzającemu komitetowi i wszystkim władzom, w czém do którejj należy, polecamy.

XIX.

Do art. 544 Kod. Napoleona.

Przepisy o sprzedaży pozostających pod zarządem skarbu gruntów w guberniach: Warszawskiej, Kaliskiej, Kieleckiej, Łomżyńskiej, Lubelskiej, Petrokowskiej, Płockiej, Radomskiej, Suwałkowskiej i Siedleckiej, zatwierdzone Najwyżej 1 (13) Lipca 1871 r.

(Zbiór praw i rozporz. rządu 1871 r. str. 905.—Zbiór Wyzińskiego T. I str. 209).

1. Te z przeszłych na własność skarbu na mocy **NAJWYŻSZYCH** Ukazów z 27 Października (8 Listopada) 1864 i 14 (26) Grudnia 1865 r. gruntów, które jeszcze nie zostały sprzedane lub nie zostały udzielone i przeznaczone dla nadania bezrolnym włościanom i dymisyonowanym żołnierzom, przeznaczają się na sprzedaż na warunkach przez niniejsze przepisy określonych.

2. Wspomnione grunta sprzedają się tylko przez licytację publiczną. Dla odbycia takich licytacji grunta te dzielą się na dwie kategorie: do *pierwszej* kategorii zaliczają się niewielkie przestrzenie leżące w szachownicy z gruntami dóbr właścicieli prywatnych, jak również znajdujące się w miastach i osadach place i ogrody; do *drugiej* kategorii zaś oddzielne folwarki i grunta leżące w ciągłych przestrzeniach. Podział oznaczonych w art. 1 m gruntów pomiędzy te dwie kategorie i ułożenie oddzielnych ich list wkłada się na Ministra Finansów.

3. Nabywać na licytacji grunta pierwszej z pomienionych w art. 2-m kategorii, mogą wszyscy w ogóle russcy poddani; zaś grunta drugiej kategorii mogą nabywać tylko osoby ruskiego pochodzenia prawosławne i osoby wyznań protestanckich, także ruskiego pochodzenia, które znajdowały się lub znajdują się w służbie rządowej wojskowej lub cywilnej.

Uwaga. Właściciele nadanych (majorackich z prawem całkowitej własności) dóbr w wyżej pomienionych dziesięciu guberniach, nie mogą kupować gruntów drugiej kategorii, z wyjątkiem nieznacznych przestrzeni (nie przenoszących 300 mórg), które bezpośrednio stykają się z gruntami pomienionych właścicieli.

4. Wspomniane w art. 1-m grunta sprzedają się w takiej przestrzeni i z takimi gospodarzami i czynszowami budowlami, jakie będą oznaczone w ogłaszanych opisach każdej miejscowości, ze wszystkimi prawami i obowiązkami, jakie co do nich ma skarb. Do składu sprzedawanych gruntów mogą być przyłączane, według uznania Ministra Finansów i stosownie do miejscowych dogodności, wycinki lasów, z obrębów będących w posiadaniu skarbu, w rozmiarze nie przewyższającym jednej piątej części ogólnej przestrzeni gruntów każdego majątku.

5. Nabywcom dóbr drugiej kategorii, sprzedawanych bez lasu, nadaje się w ciągu dwóch lat od dnia zatwierdzenia kontraktu kupna, prawo do kupna z najbliższych leśnictw rządowych bez licytacji, według rządowego oszacowania i przy rozłożeniu wypłaty na trzy lata bez procentu, materiału budulcowego, potrzebnego na wzniesienie nowych lub reparacją istniejących budowli gospodarczych.

Uwaga. Oznaczenie ilości materiału budulcowego, udzielanego dla każdego majątku według taksy rządowej, zależy od rzeczywistej potrzeby takiego materiału, lecz wartość całej udzielonej ilości nie może przenosić dziesiątego procentu ceny kupna majątku.

6. Szacunek majątku, od którego rozpoczyna się licytacja, oznacza się w następujący sposób:

a) wartość pól ornych, łąk, pastwisk i innych gruntów, oprócz lasu oblicza się za pomocą kapitalizacji co do gruntów pierwszej kategorii (art. 2-gi) 4% (to jest przez pomnożenie przez 25), a co do gruntów drugiej kategorii, 5% (to jest przez pomnożenie przez 20) istniejącej opłaty dzierżawnej za majątek;

b) jeżeli wynaleziony w ten sposób szacunek okaże się niższym od wartości gruntu według średnioproporcjonalnych cen dla każdej miejscowości za każdą włókę, ustanowionych przez towarzystwo kredytowe ziemskie w Królestwie Polskim dla pożyczki towarzystwa, to szacunek ten podnosi się do odpowiedniej wysokości;

c) szacunek lasu, kiedy takowy będzie sprzedany łącznie z majątkiem, ustanawia się według obowiązujących w guberniach Królestwa przepisów szacowania gotowej masy drzewnej na wycięcie, przyczém na gruntach pierwszej kategorii dołącza się jeszcze i wartość gruntu pod lasem;

d) szacunek placów i ogrodów w miastach i osadach ustanawia się za pomocą kapitalizacji 4% istniejącej opłaty dzierżawnej, z zastrzeżeniem, że jeżeli ustanowiony w ten sposób szacunek okaże się niższym od technicznego oszacowania placu, dokonanego według obowiązujących w Królestwie Polskim przepisów, lub jeżeli pomienione place i ogrody nie są wypuszczone w dzierżawę, to szacunek ich ustanawia się według technicznego oszacowania.

7. Pragnący uczestniczyć w licytacji, składa kaucyę, równą jednej dziesiątej części ustanowionego i ogłoszonego szacunku miejscowości, sprzedającej się przez licytację. Kaucya ta składa się w gotowiznie, do licytacji na grunta drugiej kategorii (art. 2), może być złożona także w listach likwidacyjnych lub innych procentowych papierach państwowych, według nominalnej ich wartości.

8. Licytacje odbywają się w izbach skarbowych, lub według uznania izby skarbowej w razie sprzedaży przestrzeni małej wartości w zarządach powiatowych lub gminnych, w obecności naczelników powiatu, ustnie i przez opieczetowane deklaracje. Licytacje w izbach skarbowych na grunta, zaliczone do drugiej z wymienionych w art. 2-m kategorii, odbywają się w obecności naczelników gubernii. Licytacje co do gruntów pierwszej kategorii zatwierdzają się do summy 5,000 przez izby, a do 10,000 rubli przez gubernatorów; licytacje zaś na sumę przenoszące 10,000 rubli i w ogóle wszystkie licytacje na grunta zaliczone do drugiej kategorii (art. 2) przedstawiają się Ministrowi Finansów, który zatwierdza na mocy służącej mu władzy licytacje do 30,000 rubli, na zatwierdzenie zaś licytacji na wyższą sumę wyjednywa decyzję Rządzącego Senatu.

9. Wypłata przez nabywcę ceny nabytych na licytacji gruntów dokonywa się na następujących podstawach:

a) za grunta, zaliczone do pierwszej z pomienionych w art. 2-m kategorii, przypadająca od nabywcy summa wypłaca się tylko gotowizną, przy czem jeżeli summa nie przewyższa 5,000 rubli, to takowa wypłaca się w ciągu trzydziestu dni od zawiadomienia nabywcy o zatwierdzeniu licytacji; w razie zaś jeżeli summa kupna przewyższa 5,000 rubli, to nabywca może ją wypłacić w ciągu trzech lat od dnia zatwierdzenia licytacji, w równych ratach, w terminach półrocznych, przy doliczeniu do każdej raty procentu według stopy 4 od sta na rok od pozostałego niewypłaconego szacunku i z zastrzeżeniem przytém, żeby pierwsza rata wniesiona była po upływie 30 dni od dnia oznajmienia nabywcy o zatwierdzeniu licytacji. Raty terminowe powinny być wnoszone w gotowiznie w góry, w dwóch półrocznych terminach, w Czerwcu i Grudniu każdego roku, bez osobnych ze strony rządu przypominań;

b) za grunta drugiej kategorii, nabywca w ciągu trzydziestu dni od daty zawiadomienia go o zatwierdzeniu licytacji wypłaca taką sumę, która wraz z złożoną przezeń do licytacji, na mocy art. 7-go niniejszych przepisów, kaucyą stanowić będzie dziesiątą część całej ceny kupna majątku nabytego na licytacji; wypłata pozostałych dziewięciu dziesiątych części ceny kupna majątku, nabywcy rozkłada się na raty, według przepisów bankowych, z opłatą rocznie od téj summy cztery od sta procentu i jeden od sta na umorzenie, lub cztery od sta procentu i dwa od sta na umorzenie, według życzenia nabywcy.

Uwaga. Rozłożone na raty na mocy niniejszego artykułu summy, zabezpieczają się na pierwszym miejscu działu IV-go wykazu hipotecznego nabytej przez nabywcę nieruchomości.

10. Oznaczona w punkcie *b* poprzedniego 9-go artykułu dopłata do kaucyi do jednej dziesiątej części summy kupna, może być dokonana w listach likwidacyjnych według nominalnej ich wartości. Przyjmowanie tych papierów według nominalnej ich wartości dopuszcza się i przy rocznych terminowych opłatach (tak procentu jak i na umorzenie), dokonywanych przez nabywcę dla spłaty pozostałej części niewypłaconego szacunku majątku, ale z zastrzeżeniem, że każda rata może być opłaconą listami likwidacyjnymi, według nominalnej ich wartości; w razie zaś wypłaty od razu całej reszty niewypłaconego szacunku majątku, wypłata taka może być dokonana całkowicie w listach likwidacyjnych, według nominalnej ich wartości.

Uwaga. Raty, których połowa nie dochodzi stu rubli, wnoszą się całkowicie w gotowiznie.

11. Nabywcy wycinków leśnych, za które wypłata ceny kupna będzie rozłożona na raty, obowiązują się wycinanie lasu dokonywać nie inaczej, jak częściowo, wycinając w przypadkach, kiedy wypłata jest rozłożona stosownie do art. 9-go punktu *a* niniejszych przepisów na trzy lata, corocznie nie więcej nad jedną trzecią część przestrzeni lasu, według wskazania miejscowego rządowego zarządu leśnego, a w razach rozkładu na raty na zasadzie punktu *b* tegoż artykułu, pod nadzorem tegoż zarządu, według planu gospodarczego, który będzie ułożony odpowiednio do okresu, oznaczonego, według życzenia nabywcy, na mocy art. 9-go punktu *b*, dla umorzenia pozostałego niewypłaconego szacunku majątku i udzielony właścicielowi nie później jak w trzy miesiące od dnia zatwierdzenia kontraktu kupna.

Uwaga. Niezachowanie przez nabywcę obowiązku prawidłowego cięcia, pociąga za sobą ustanowienie administracyi rządowej nad lasem, na koszt nabywcy.

12. W celu zabezpieczenia regularnej wypłaty szacunku kupna i w razie potrzeby, w celu ściągnięcia takowego, ustanawiają się następujące środki:

a) Co do gruntów pierwszej kategorii:

1) jeżeli nabywca gruntów, których cena na zasadzie art. 9 punktu *a*, powinna być wypłacona jednorazowo, nie wypłaci przypadającej od niego summy w ciągu 3-ch dni od otrzymania zawiadomienia o zatwierdzeniu licytacji, to skarb ma prawo wyznaczyć powtórna, na ryzyko nabywcy, licytację na sprzedaż kupionych przezeń gruntów i mogące ztąd wyniknąć dla skarbu straty pokryć z kaucyi, złożonej przez nabywcę przy licytacji, a w razie jej niedostateczności z reszty jego majątku;

2) jeżeli przy rozłożeniu na raty wypłaty, na zasadzie tegoż punktu art. 9-go niniejszych przepisów, nabywca doprowadzi zaległość do dwóch całkowitych rat terminowych, to skarb ma prawo wymagać wypłaty jednorazowo całej należnej summy, nieopłaconej jeszcze przez nabywcę za nabyte przezeń grunta;

3) w razie niezapłacenia przez nabywcę téj summy w ciągu 3-ch miesięcy, od dnia zawiadomienia go o tém, skarb pozostawia sobie prawo sprze-

dania nabytych przezeń gruntów przez licytację, na ryzyko zalegającego właściciela, w drodze administracyjnej.

b) Co do gruntów drugiej kategorii:

1) jeżeli nabywca nie opłaci w terminie oznaczonym przez kontrakt, jakiegokolwiek terminowej raty, to skarb przedsięwzięrze środki administracyjne dla jej ściągnięcia przez zajęcie dochodów z majątku;

2) jeżeli nabywca doprowadzi zaległość do trzech całkowitych rat terminowych, to skarb ma prawo żądać wypłaty jednorazowo całej należnej mu jeszcze nicopłaconej przez nabywcę summy za nabyty przezeń majątek; i

3) w razie niezapłacenia przez nabywcę tej summy w ciągu 5-u miesięcy od dnia zawiadomienia go o tém, skarb pozostawia sobie prawo sprzedania majątku przez licytację, na ryzyko zalegającego właściciela, w drodze administracyjnej, ale tylko osobie mającej prawo uczestniczenia w licytacji, na zasadzie art. 3-go.

13. Termin oddania nabywcy w posiadanie kupionych przezeń gruntów, oznaczają izby skarbowe w warunkach licytacyjnych. Dochody z gruntów do tego terminu należą do skarbu, od tego zaś czasu przechodzą na rzecz nabywcy.

14. Osoby mające według art. 3-go prawo uczestniczenia w licytacjach na dobra, zaliczone do drugiej z pomienionych w art. 2-m kategorii, w razie kupna tych dóbr korzystają ze szczególnych przywilejów i podlegają w rozporządzaniu niemi, pewnym ograniczeniom, na zasadach w następnych artykułach (15—20) wyłuszczonych.

15. Osoby te uwalniają się od opłaty stempla przy zawarciu kontraktu kupna.

16. Nabycie przez jedną osobę kilku majątków dozwala się w tym tylko przypadku, jeżeli ogólna przestrzeń tych majątków (wraz z leśniami wycinkami, jeśli takowe będą dołączane do majątku) nie przewyższa 1,500 morgów.

17. Nabyte majątki mogą być przez właścicieli wypuszczane w dzierżawę lub oddawane w administrację na termin dłuższy nad lat 12, tylko osobom ruskiego pochodzenia.

18. Nabywca obowiązany jest najdalej w ciągu dwóch lat po nabyciu majątku założyć księgę hipoteczną tegoż majątku i wnieść do właściciwych jej działów wszystkie przyjęte przez niego, na zasadzie niniejszych przepisów, zobowiązania i ograniczenia w rozporządzaniu nabytym majątkiem.

19. Właściciele, bez osobnego upoważnienia rządu, nie mogą do czasu ostatecznej wypłaty ceny nabytych przez nich na zasadzie niniejszych przepisów, majątków, ani ich zastawiać, ani obciążać w ogóle jakimikolwiek bądź długami.

20. Nabyte majątki mogą być alienowane przez sprzedaż, darowiznę lub innym sposobem prawnym, jak również przez spadek tak na mocy

testamentu, jak i według prawa, wyłącznie osobom ruskiego pochodzenia, czyniącym zadość warunkom, określonym w art. 3-m niniejszych przepisów. Jeżeli zaś majątek będzie legowany osobie nie ruskiego pochodzenia, jak również jeżeli po śmierci właściciela nie będzie prawnych spadkobierców ruskiego pochodzenia, majątek sprzedaje się osobom ruskiego pochodzenia, na zasadzie niniejszych przepisów, otrzymana zaś ze sprzedaży summa przeznaczona się na korzyść spadkobierców zmarłego właściciela.

21. Ministrowi Finansów porucza się, w razie niedojścia do skutku licytacji, cofnąć zupełnie sprzedaż i grunta oddać do rozporządzenia instytucji do spraw włościańskich, dla nadania ich ludności bezrolnej.

XX.

do art. 544 Kod. Napol.

O zajęciu własności prywatnej, sposobem przymuszonego wywłaszczenia na rządowy i publiczny użytek.

A) *Post. Rady Adm. Król. 6 (18) Czerwca 1852 r.*

(Dz. Pr. T. XLV str. 303).

ROZDZIAŁ I.

ROZPORZĄDZENIA OGÓLNE.

Art. 1. Własność prywatna, instytucyjowa lub gminna, zajęta być może sposobem przymuszonego wywłaszczenia na rządowy lub inny publiczny użytek, nie inaczej jak na mocy NAJWYŻSZYCH Ukazów.

Najwyższy Rozkaz 20 Czerwca 1869 r. (Dz. Pr. T. LXIX str. 413).

W skutek przedstawienia Ministra Spraw Wewnętrznych do komitetu do spraw Królestwa Polskiego w przedmiocie nabycia na rzecz miasta Szydłowca i m. Siedlca kawałków gruntu, należących do osób prywatnych, dnia 20 Czerwca 1869 r. NAJWYŻEJ rozkazano:

Projekty Ukazów o wywłaszczeniu na użytek publiczny majątków prywatnych, znajdujących się w guberniach Królestwa Polskiego, podług przedstawień Ministra Spraw Wewnętrznych, przedstawiać do NAJWYŻSZEGO podpisu na jednakowych z innymi guberniami Cesarstwa zasadach, przez radę państwa.

Komitet zarządzający postanowił i stanowi:
Niniejszy rozkaz NAJWYŻSZY zamieścić w dzienniku praw we-
dług ustanowionego porządku.

Działo się w Warszawie na 307 posiedzeniu, dnia 18 (30) Lipca
1869 roku.

Art. 2. Wyjątkowo od ogólnego prawidła, Rada Administracyjna Królestwa będzie mogła, w przypadkach w art. 3-m wyszczególnionych, zajęcie na przymuszone wywłaszczenie rozporządzić, bezzwłocznie, gdy dla zachodzących okoliczności, uznanem to zostanie za konieczne, mianowicie zaś gdy potrzeba zajęcia wyniknie w przywiedzeniu do skutku woli poprzednio objawionej JEGO CESARSKIEJ MOŚCI co do uskutecznienia wymagających tego budowli lub innych robót. O wydanych przez siebie rozporządzeniach, Rada Administracyjna w każdym razie NAJJAŚNIEJszemu PANU doniesie.

Art. 3. Przypadki zajęcia własności sposobem przymuszonego wywłaszczenia na rządowy lub inny publiczny użytek, do których się odnosi przepis artykułu 2-go, są:

I. Gruntów i budowli.

a) Na założenie lub uregulowanie drogi publicznej lub do powszechnego użytku przeznaczonęj, tudzież na potrzebne do jęj utrzymania i użytkowania z nięj budowle i zakłady, jako to: na koszary drogowe, stacye i przystanki drogi żelaznej, stacye pocztowe, szkółki drzew do wysadzenia dróg, na rowy do odpływu wód z dróg publicznych i t. p., a to bez względu, czyli rząd utrzymywać będzie drogę własnym funduszem, albo poruczy jęj utrzymanie osobom pojedynczym, gminom lub stowarzyszeniom.

b) Na założenie i utrzymywanie komunikacji telegraficznej i na potrzebne w tym celu budowle.

c) Na założenie lub uregulowanie ulic i placów, tudzież kanałów do doprowadzania nieczystości po miastach, wreszcie na budowę szlachtuzów i jatek rzeźniczych po miastach.

d) Na założenie kanałów spławnych albo dla uspławnienia rzek nie spławnych, tudzież dla uregulowania koryta i ubezpieczenia brzegów rzek spławnych, dla uprzątnienia z nich zawad, oraz przy robieniu nadbrzeżnych bulwarków.

e) Na roboty fortyfikacyjne.

f) Na założenie obozu, lub dla odbywania popisów wojskowych, czasowo lub na zawsze.

g) Na uregulowanie linii granicznej Królestwa od krajów ościen-nych, oraz na potrzebne dla dozoru granicy odstępy i drogi, wreszcie na założenie komor celnych i innych budowli dla służby granicznej.

h) Na założenie lub rozszerzenie cmentarzów do grzebania zmar-łych, na założenie kościołów i innych domów modlitw wszelkich wy-znań, i na budowle dla pomieszczenia osób do służby kościelnej prze-znaczonych.

II. Materiałów.

- z) Do budowy i utrzymywania dróg publicznych, tudzież
k) Do ubezpieczenia brzegów rzek spławnych:—w obu tych przypadkach bez różnicy czy materiały na gruncie lub w gruncie znajdują się.
Pod jakimi warunkami władze niższe mocne są przystępować do zajęcia materiałów i do czasowego zajęcia gruntów, opisane jest niżej w rozdziale III.

Art. 4. Odstąpienie własności na rządowy lub inny publiczny użytek, żądane być może jedynie za poprzedniem stosowném wynagrodzeniem.

Art. 5. Wysokość tego wynagrodzenia oznaczoną być winna przede wszystkim w drodze dobrowolnej z właścicielami ugody. Wynagrodzenie udzielone być może, bądź przez zamianę własności, której odstąpienie jest żądane na inną takiegoż rodzaju i odpowiednią tamtęj pod względem wartości i korzyści, bądź w pieniądzu. Gdyby ugoda dobrowolnie nie nastąpiła, sądy wysokość wynagrodzenia ustanowią.

ROZDZIAŁ II.

O ZAJĘCIU DLA UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ BUDOWL I GRUNTÓW.

Art. 6. Komisya rządowa lub inna władza naczelną właściwą, przed uczynieniem wniosku o upoważnienie do przedsięwzięcia przymusowego wywłaszczenia, obowiązana jest porozumieć się z właścicielem o cenę i sposób wynagrodzenia.

Właściciel objawi swoje żądanie do protokołu, który w tym celu spisany być powinien i przedstawi uwagi, jakieby miał do przytoczenia.

Art. 7. Jeżeli tylko część budowli do zajęcia jest potrzebną, właściciel mocen jest żądać, aby budowle w całości były od niego nabyte.

Podobnie właściciel może żądać, aby cała posiadłość gruntowa była od niego nabyta, jeżeli do zajęcia potrzeba więcej niż $\frac{1}{4}$ części przestrzeni, albo jeżeli w osadzie rolniej, część pozostająca przy właścicielu nie dochodzi trzech dziesiątych, i jeżeli w obu tych wypadkach, właściciel nie ma innej nieruchomości przytykającej.

Żądanie to co do budowli i przestrzeni wniesione być powinno również do protokołu w art. 6-m wymienionego.

Art. 8. Właściciele majoratów i posiadacze ordynacji, tudzież wprowadzeni w posiadanie tymczasowe majątku osoby za znikłą uznanę, mocni są sami, zaś opiekunowie małoletnich i bezwłasnowolnych, za upoważnieniem rady familijnej, zawierać układy dobrowolne względem odstąpienia własności dla użyteczności publicznej. Władza skarbową czuwać powinna nad bezpiecznym umieszczeniem szacunku przypadającego za własność należącą do majoratu pochodzącego z NAJWYŻSZEGO nadania, podług prawideł pod datą 4 (16) Października 1835 r. zatwierdzonych.

Obowiązek ten należy do sądów cywilnych co do majoratów i ordynacyi przez osoby prywatne ustanowionych, tudzież co do majątku osoby za znikłą uznanęj.

Art. 9. Rada Administracyjna Królestwa, po rozpoznaniu wniosków władzy właściwej i protokołu, o którym w art. 6-m jest mowa, jeżeli się przekonana, że zachodzi konieczna potrzeba zajęcia, i że dobrowolny układ nastąpić nie może, przedstawi okoliczność tę NAJJAŚNIEJSZEMU PANU, a w przypadkach art. 2 i 8 oznaczonych, wyda postanowienie upoważniające do żądania detaksacyi i wywłaszczenia w drodze postępowania sądowego. W postanowieniu tém należy wymienić nazwisko nieruchomości lub numer (jeżeli jest szczególną posesyą miasta lub wsi), onéjże położenie, powód do żądanego odstąpienia, czyli w całości lub w części zajętą być powinna.

por. art. 149 ust. post. rozm. w Warsz. Okr. Sąd. 19-go Lutego 1875 roku, zamieszczony w przypisie do art. 11-go niniejszego postanowienia.

Art. 10. Na zasadzie NAJWYŻSZEGO Ukazu lub postanowienia Rady, upoważniającego do postępowania drogą przymusowego wywłaszczenia, powinno być wpisane o tém upoważnieniu ostrzeżenie do wykazu hipotecznego nieruchomości, która ma być zajęta.

Jeżeli hipoteka téj nieruchomości urzędzoną nie została, Ukaz NAJWYŻSZY lub postanowienie Rady Administracyjnej, powinny być ogłoszone w dzienniku urzędowym téj gubernii, w której taż nieruchomość jest położoną, jako téż w Gazecie Rządowej *) przynajmniej na dni 20 przed terminem wyznaczyć się mającym do oszacowania.

*) Dziennik Warszawski.

Art. 11. Sprawa o taksę i żądanie przysądzenia nieruchomości na rzecz wywłaszczającego, wnoszone być powinny do Trybunału, w obrębie którego taż nieruchomość znajduje się.

Ustawa post. rozm. w Okr. Sąd. War. 19 Lutego 1875 r.

art. 149. W celu określenia wysokości wynagrodzenia za majątek stanowiący własność prywatną i z rozporządzenia rządu wywłaszczony na rzecz państwa lub użytek publiczny, właściwa władza, w przypadkach prawem wskazanych, i jeżeli nie nastąpi NAJWYŻSZY rozkaz o wywłaszczeniu takowego majątku na zasadzie obowiązujących w tym przedmiocie praw Cesarstwa, udaje się do sądu okręgowego miejsce położenia majątku, sposobem wskazanym w artykułach 1285 i 1286 ustawy postępowania sądowego cywilnego.

Ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 1285. Władze rządowe wytaczać będą powództwa i odpowiadać na nie przed sądem nie inaczej, jak przez szczególnych pełnomocników, którzy wybierani będą z pomiędzy osób podwładnych tym zarządom, lub z liczby osób, posiadających prawo być pełnomocnikami, według dobrowolnej z nimi ugody.

art. 1286. Przy wytoczeniu powództwa, jak również przy odpowiadaniu na takowe, pełnomocnicy władz rządowych, obowiązani będą okazywać sądowi pełnomocnictwa na piśmie, albo polecenie zajęcia się sprawą, jeżeli należeli do liczby urzędników właściwych władz.

NAJWYŻEJ zatwierdzone 22 Listopada 1875 r., postanowieniem komitetu Ministrów, rozporządzono w formie czasowego środka mianowicie na rok 1876, przy zajęciu majątków pod budujące się drogi żelazne, dozwolić kierować się zatwierdzonymi NAJWYŻEJ 6 Maja 1872 r. przepisami o wywłaszczeniu majątków prywatnych na rzecz dróg żelaznych.

Według NAJWYŻEJ zatwierdzonego 26 Listopada 1876 r. postanowienia komitetu Ministrów rozporządzono powołane wyżej przepisy z 6 Maja 1872 r. zachować w swój mocy i na rok przyszły 1877.

Art. 12. Władza popierająca wywłaszczenie, postara się o wręczenie właścicielowi zapowzu, do stawienia się przed Trybunał dla uzyskania wyroku nakazującego oszacowanie. W pozwie oznaczyć należy termin 8-dniowy, prócz czasu na odległość zamieszkania, i wymienić imiona i nazwiska i zamieszkanie osób, których proponuje Władza na biegłych do oszacowania. Wraz z pozwem doręczoną być powinna właścicielowi kopia Ukazu NAJWYŻSZEGO, lub postanowienia Rady Administracyjnej, upoważniającego do wywłaszczenia.

Trybunał w nagłym wypadku może skrócić termin do stawienia się stron.

Gdyby właściciel nie był wiadomy z zamieszkania albo mieszkał za granicą, i nie miał ustanowionego pełnomocnika, kopię zapowzu wręczyć należy na ręce właściwej zwierzchności miejskiej lub wiejskiej.

Ustawa post. sąd. cyw. 1864 r.

art. 256. Sąd nie inaczej przystępuje do rozpoznania sprawy, jak tylko w skutek skargi wniesionej na papierze stemplowym, w formie tu dołączonej.

art. 275. Na wniesioną skargę, prezes zarządzi wezwanie po-zwanego do sądu albo za pośrednictwem wezwania, gdy miejsce zamieszkania jego w skardze jest wymienione, albo przez gazety, gdy zamieszkanie to nie jest powodowi znane.

O wezwaniu przez gazety, — zob. art. 293—298 ust. post. sąd. cyw. 1864 r., oraz art. 145 post. o zast. ust. sąd. 1864 r. do Warsz. okr. sąd. 19 Lutego 1875 r.

art. 263. Do skargi dołączonemi być winny:

1) oryginały dokumentów, na których skarżący żądanie swe opiera, albo kopie ich lub wypisy;

5) tyle podpisanych przez powoda egzemplarzy skargi i dołączonych do niej dokumentów, ile jest pozwanych.

art. 350. W postępowaniu skróconém, prezes sądu okręgowego, na zamiesioną skargę, wyznaczy stronom do stawienia się w sądzie termin, z wymienieniem dnia, miesiąca i roku. Termin ten nie może być krótszy jak *dni siedm*, ani dłuższy jak *miesiąc jeden*, z doliczeniem jednakże czasu na odległość.

art. 351. W sprawach, nie cierpiących zwłoki, jeżeli pozwany ma zamieszkanie nie w większej odległości od sądu jak o *wiorst dziesięć*, przydujący do stawienia się stron wyznaczyć może krótszy termin.

Art. 13. Właściciel mocen jest czynić zarzuty przeciwko podanym ze strony wywłaszczającego biegłym, i podawać innych ze swój strony, stosownie do przepisów Kodeksu Postępowania Sądowego.

Por. art. 518 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

Art. 14. Trybunał cywilny, po rozpoznaniu zarzutów, jeżeli były czynione, i żądań stron, wyda wyrok nakazujący oszacowanie, tudzież wyznaczy dla dopilnowania téj czynności członek swego, lub Sądu Okręgowego, i zamianuje biegłych.

Por. art. 517 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

Przeciw temu wyrokowi, nie służy stronom opozycya ani apelacya; nie potrzeba go nawet wręczać, jeżeli był naoczny.

Art. 15. Na detaksatorów mogą być mianowani tylko ci, którzy mają stałe do tego upoważnienie, lub ci, którzy z urzędowania swego zajmowali się podobnemi czynnościami. Inne osoby mogą być mianowane na detaksatorów tylko za zgodzeniem się stron, albo, gdyby nie było osób posiadających przymioty wyżej wymienione.

Por. art. 520 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

Art. 16. Delegowany sądu obowiązany jest, za okazaniem sobie wyroku nakazującego oszacowanie, oznaczyć do tego termin, i odebrać od biegłych przysięgę, gdzie jój prawo wymaga, bez odwołki w dniu ich zgłoszenia się.

Por. art. 1003 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

Art. 17. O terminie do oszacowania oznaczonym należy zawiadomić właściciela przez akt doręczyć się mający ustanowionemu obrońcy, a gdyby ustanowiony nie był, przez doręczenie osobiście lub w zamieszkanu, przynajmniej na dni 8 przed terminem, z przydaniem czasu na odległość.

Art. 18. Jeżeli szacunek przez Rząd postąpony nie wystarcza na zaspokojenie wierzycieli, po datę wniesionego ostrzeżenia, do hypoteki wpisanych, i na zaspokojenie należności uprzywilejowanych, w takim razie należy zawiadomić wszystkich, mających wpisy hypoteczne, o zamiarze zajęcia nieruchomości, aby praw swoich przy oszacowaniu pilnowali. Zawiadomienie to powinno im być wręczone przynajmniej na dni 8 przed terminem do oszacowania wyznaczyć się mającym, z dodaniem czasu na odległość ich zamieszkania

Niewiadomym z nazwiska i zamieszkania spadkobiercom wpisanego do hipoteki wierzyciela, doręczone będzie zawiadomienie w zamieszkanu ich spadkodawcy.

Osobom nie zgłaszającym się i nie ustanawiającym obrońcy, żadne wręczenia czynione nie będą.

Doręczenie zawiadomienia wierzycielom hipotecznym, potrzebném nie jest, jeżeli ma być zajęta część ziemi, która nie przewyższa dziesiątej części ogólnej przestrzeni całej nieruchomości wierzytelnościami hipotecznymi obciążonej. W tym wypadku dostatecznym będzie ogłoszenie Najwyższego Ukazu lub postanowienia Rady Administracyjnej w sposób art. 10 opisany, na dni 20 przed terminem do oszacowania oznaczonym.

Art. 19. Szacunek ustanowiony być ma podług zwyczajów miejscowych, z zachowaniem następujących prawideł:

a) Budowle, zakłady fabryczne, ogrody angielskie i inne zakłady mogą być w dwojaki sposób oszacowane, to jest albo podług kosztów na ich wzniesienie i założenie potrzebnych, ze względu na stan w jakim się w czasie oszacowania znajdują, albo też podług dochodu.

Oszacowanie z dochodu opierać się powinno na dochodzie czystym i trwałym bez względu na okoliczności przemijające, które chwilowo na podniesienie lub niżenie dochodu wpływać mogły; właścicielowi służy prawo wyboru, podług której z tych zasad ma nastąpić.

b) Zwracać należy uwagę czyli zajęcie częściowe nieruchomości wpływać będzie bezpośrednio na podniesienie albo na niżenie szacunku pozostać mającej przy właścicielu części.

c) Przy regulacyi dróg publicznych, droga opuszczona służyć ma w całości lub w części na wynagrodzenie za część nowo zajętą.

Art. 20. Po ukończeniu oszacowania delegowany sądowy, obowiązany jest protokół swój wraz z opinią biegłych w ciągu 24 godzin przesłać do kancelaryi pisarza trybunału *) za jego kwitem, i zawiadomić o tém przez ekspedycyę za rewersem obrońcy władzy popierającej wywłaszczenie.

*) Sekretarz sądu okręgowego.

Art. 21. Obrońca władzy wywłaszczenie popierającej, po przekonaniu się o złożeniu protokołu u pisarza, wezwie innych obrońców, jeżeli ich strony ustanowią, aby uwagi swoje, jakie będą mieli, poczynili w ciągu dni 8, i sam w tym przeciągu czasu zarzuty, jeżeli ma jakie, poczynić jest obowiązany. Strona czyniąca zarzuty obowiązana jest komunikować wywód ich z dowodami stronie przeciwniej przez akt między obrońcami, z wezwaniem do stawienia się na audjencyą sądu z upływem nowego 8-dniowego terminu, i objawi spór przez siebie zaniesiony pisarzowi trybunału, który zanotuje o tém wzmiankę na końcu protokołu obejmującego relacyę biegłych. Wręczenie odpowiedzi nie jest potrzebne.

Taksa uważaną będzie za stanowczą, jeżeli żadne przeciw niej zarzuty i spory wniesione nie zostaną.

Por. art. 566—570 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

Art. 22. Trybunał cywilny wyrokować będzie względem taksy mocą ostatniej instancyi, i stronom dalsze odwołanie nie służy, jeżeli ani szacunek przez właściciela żądany, ani szacunek przez biegłych wynaleziony nie przenosi rs. 240. Sąd apelacyjny wyrokować będzie mocą ostatniej instancyi, gdy szacunek nie przewyższa rub. sr. 600. W sprawach przenoszących rs. 600 służy stronom prawo odwołania się do IX-go Departamentu Rządzącego Senatu.

Przeciw wyrokom zaocznym w żadnej instancyi opozycja nie ma miejsca.

Ustawa post. rozm. w Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r.

art. 150. Skargi incydentalne i appellacyjne na wyroki sądów okręgowych w sprawach tego rodzaju, jako też prośby o uchylenie wyroków izby sądowej zanoszone będą ogólnym, ustawą postępowania sądowego cywilnego ustanowionym porządkiem.

Art. 23. Koszta oszacowania i wszelkie dalsze koszta postępowania bezspornego, zaspokoi strona popierająca wywłaszczenie. W razie sporu o takse, koszta z tego sporu wynikłe zaspokoi strona przegrywająca.

Art. 24. W przypadku ustanowienia przez sąd szacunku zajętej własności niższego od ceny przez właściciela żądanej, szacunek ten podwyższa się o $\frac{1}{5}$ część, tytułem wynagrodzenia strat i niewygód z przymuszonego wywłaszczenia wynikłych; w żadnym jednakże razie wynagrodzenie przyznać się mające, nie może przewyższać summy, za jaką właściciel praw swoich w drodze dobrowolnej odstąpić był gotów.

Art. 25. Szacunek złożony być powinien w depozyt Banku ilekroć właściciel nie ma prawnej zdolności do odebrania, albo jeżeli, mimo zawiadomienia, nie zgłasza się do kassy po odebranie, albo jeżeli nie ma uregulowanej hipoteki na swoje imię, lub spór o własność zachodzi, albo wreszcie jeżeli w hipotece, są objawione prawa osób trzecich.

Art. 26. Po wniesieniu ostrzeżenia do hipoteki (jeżeli ta jest uregulowaną), i po wręczeniu zapozwu, o którym w art. 12-m jest mowa, władza administracyjna mocną będzie przystąpić do zajęcia nieruchomości, za poprzedniem zapłaceniem szacunku przez właściciela żadanego, w sposobie następującym:

Część przez władzę przyznana, powinna być wypłacona właścicielowi lub komu z prawa wypada (art. 25), reszta zaś, stanowiąca różnicę pomiędzy szacunkiem żadany, a szacunkiem przez władzę przyznanym, powinna być złożona do Banku Polskiego, aż do skończenia sporu o takse.

Jeżeli właściciel wiadomy nie jest, lub żądania co do szacunku oświadczyć nie mógł, lub nie chciał, w takim razie szacunek przez władzę ofiarowany, powinien być przed zajęciem złożony w depozyt Banku.

Kopia kwitu depozytowego będzie doręczona na ręce zwierzchności miejskiej lub wiejskiej, gdzie przedmiot znajduje się, jeżeli właściciel wiadomy nie jest, a w mieszkaniu właściciela, jeżeli jest wiadomy, z ostrzeżeniem o dniu, w którym władza do zajęcia przystąpi.

Jeżeli w nieruchomości znajdują się budowle przeznaczone do rozebrania, rozebranie to nie prędzej przedsięwzięte być może, aż opis ich z taksą będą złożone w Trybunale *), i gdy żaden zarzut co do opuszczonych szczegółów, wniesiony nie zostanie.

*) Sąd okręgowy.

Art. 27. Po ukończeniu sporów o taksę, jeżeli sporna część szacunku, to jest różnica między szacunkiem przez właściciela żądanym, a szacunkiem przez władzę ofiarowanym, na zasadzie art. 26 w depozyt Banku złożona, przyznana zostanie w całości lub w części właścicielowi, natenczas będzie miał prawo żądać, aby mu, od czasu zajęcia nieruchomości, do daty wyroku spór kończącego, procent prawny był zapłacony przez stosunkową dopłatę do procentu depozytowego, w przypadku zaś gdy właściciel żądania co do szacunku nie oświadczył, a mieć będzie sobie przyznaną wyższy szacunek od złożonego do Banku na zasadzie 2-go ustępu art. 26-go, strona wywłaszczająca zapłaci mu przewyżkę z procentem prawnym, za czas od daty zajęcia do daty wypłaty.

Art. 28. Za złożeniem kwitu z wypłaconego szacunku, czyli to do rąk właściciela czy téż do depozytu Banku, Trybunał *) na żądanie władzy popierającej, bez żadnego już wzywiania stron, drogą illacyi wniesione, wyda na rzecz strony wywłaszczającej wyrok przysądzenia własności, jako nabytej dla użyteczności publicznej. Wyrok ten obejmować powinien w treści Ukaz Najwyższy lub postanowienie Rady Administracyjnej, o którym w artykule 9-m jest mowa; szacunek wyrokiem prawomocnym ustanowiony lub protokołem taksy objęty, jeżeli sporu nie było, i wzmiankę czyli piąta część jest dodaną, wreszcie w całej osnowie kwit z upłaconego szacunku, bądź do rąk właściciela lub do depozytu Banku.

*) Sąd okręgowy.

Art. 29. Wyrok przysądzenia, po doręczeniu właścicielowi, wniesiony będzie do księgi wieczystej i, na jego zasadzie, wydział hipoteczny nakaze bez odwołki przepisać tytuł własności na rzecz wywłaszczającego, jak z wyroku prawomocnego, oraz poleci wykreślić z wykazu hipotecznego wszelkie wpisy nie obowiązujące nabywcę. Jeżeli tylko część nieruchomości została zajęta, wydział hipoteczny, przy nakazaniu wykreślenia wpisów, poleci oddzielenie jej z księgi wieczystej.

Decyzya wydziału hipotecznego doręczoną będzie wierzycielom, których prawa wykreślić z hipoteki nakazano.

Art. 30. Szacunek do Banku złożony, rozdzielony będzie pomiędzy wierzycieli w porządku pierwszeństwa, podług przepisów art. 749 i następnych kodeksu postępowania sądowego, z zachowaniem jednak praw towarzystwa kredytowego ziemskiego, jeżeli nieruchomości dłużniem tegoż towarzystwa jest obciążoną.

Jeżeli nieruchomość wypuszczoną była na czynsz wieczysty w dzierżawę wieczystą, albo pod innym tytułem w użytkowanie wieczyste, szacunek w depozyt złożony, powinien być przedewszystkiem rozdzielony między

właściciela pierwotnego (*dominus directus*), i właściciela użytkowego (*dominus utilis*), podług rozciągłości praw każdemu służących.

Por. art. 1214—1221 ust. post. sąd. cyw. 1864 roku, oraz art. 216—219 post. o zast. ust. sąd. 1864 r. do Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r.

ROZDZIAŁ III.

O ZAJĘCIU MATERIAŁÓW DO NAPRAWY DRÓG, I DO UBEZPIECZENIA BRZEGÓW RZEK, TUDZIEŻ O CZASOWÉM ZAJĘCIU NIERUCHOMOŚCI PRYWATNÉJ.

Art. 31. W przypadkach nie cierpiących zwłoki, gdy, z powodu grożącego wylewu rzeki, zajdzie potrzeba naprawy wału, lub innego ubezpieczenia brzegów rzeki, albo gdy, z powodu przerwanej przez wypadek komunikacji, zajdzie potrzeba naprawy drogi, a dobrowolny układ nie mógł nastąpić, bądź o nabycie materiałów, jako to: kamieni, żwiru, piasku, gliny, ziemi albo drzewa, bądź o zajęcie gruntów pobocznych na drogę objazdową, na skład materiałów i na przygotowanie budowy, przez czas póki droga lub ubezpieczenie rzeki naprawione nie zostanie, natenczas naczelnik powiatu będzie mógł przystąpić do zajęcia tych przedmiotów, za dopełnieniem form następujących.

Przedewszystkiém naczelnik powiatu, podług wymiaru i obrachowania inżyniera robotami kierującego, za przybraniem drugiego biegłego, w obecności właściciela lub za jego przywołaniem, a w razie jego nieobecności, za przywołaniem właściwego prezydenta, burmistrza lub wójta gminy, materiały potrzebne i użytek z gruntu czasowo zająć się mającego oceni, i szacunek w kassie powiatowej złoży, dla odesłania go do Banku, a po wręczeniu kwitu kassy powiatowej właścicielowi, lub w razie jego nieobecności wójtowi gminy lub burmistrzowi, mocen będzie zając przedmioty, za które zapłata została złożoną.

Art. 32. We wszystkich nadzwyczajnych i nagłych zdarzeniach, tamujących przeprawę po drogach, jako to, zawiewu śniegu, zerwania grobli, mostu przez wodę i t. p. Zwierzchność miejscowa mocną jest na zasadzie dotychczasowych przepisów (art. 12 postanowienia z d. 12 Lutego 1822 r. *) urządzić przez grunta poboczne tymczasową komunikację, za porozumieniem się z właścicielem, gdzie to najdogodniej dla przejazdu będzie; właściciel nie może się temu sprzeciwiać; lecz, w ciągu dni 30-u, będzie mógł żądać wynagrodzenia szkód, jeżeliby jakie poniósł w zbożu lub innych ziemiopłodach.

*) Dz. Pr. T. VII str. 343.

Art. 33. Prócz wypadku naglącej potrzeby, opisanego w art. 31, przymusowe wywłaszczenie co do materiałów potrzebnych do naprawy lub zakładania dróg, tudzież do ubezpieczenia brzegów rzek, nie może być przedsięwzięte bez poprzedniego upoważnienia Rady Administracyjnej, któ-

rój, stosownie do art. 6-go, protokół porozumienia się stron, z uwagami, przedstawiony do rozpoznania być powinien.

Art. 34. Grunta poboczne przy drogach publicznych potrzebne na czas wykonywania budowy i naprawy dróg, kiedy nie zachodzi nagleca potrzeba w art. 31 opisana, jako téż grunta potrzebne czasowo na popisy wojskowe, w ciągu jednego roku odbywać się mające, w braku dobrowolnego układu, mogą być drogą przymusową zajmowane za upoważnieniem władzy gubernialnej, i złożeniem szacunku w depozyt, stosownie do art. 35.

Art. 35. W przypadkach w art. 33 i 34 wymienionych, zajęcie rzeczywiste materiałów i gruntów nastąpić nie może, dopóki szacunek pierwszych nie będzie wyrachowany, a użytek z gruntów nie będzie oceniony przez biegłych w drodze administracyjnej, w obecności właściciela lub za jego przywołaniem na termin, a w razie jego nieobecności za przywołaniem wójta gminy lub burmistrza, i dopóki tenże szacunek bądź do rąk właściciela lub do depozytu kassy powiatowej lub gubernialnej wniesiony nie zostanie; w dowód czego kwit właścicielowi przed zajęciem doręczony być powinien.

Art. 36. Właściciel nie przestający na taksie, w drodze administracyjnej, stosownie do art. 31 i 35 sporządzonej, albo na wynagrodzeniu, jakie mu, w przypadku w art. 32 opisanym, w drodze administracyjnej przyznane zostanie, mocen jest w ciągu dni 30-u od daty wręczenia mu zawiadomienia o wysokości ustanowionego szacunku, żądać detaksacyi sądowej i podać biegłych, przy zastosowaniu się do przepisów procedury sądowej.

por. art. 1001 i 1002 ust. post. sąd. cyw. 1864 r.

Sprawę powinien wytoczyć właściciel, za doręczeniem pozwu naczelnikowi powiatu, przed sąd pokoju właściwego okręgu, w którym przedmioty zajęte znajdują się, jeżeli szacunek żądany nie przenosi 75 rs.

Jeżeli zaś żądany szacunek jest wyższy, sprawa wyniesioną być ma przed Trybunał Cywilny, w którego obrebie znajduje się nieruchomość, z której materiały lub użytek zajęte zostały z przypozwaniem prokuratoryi i rządu gubernialnego.

*Postan. o zast. ust. sąd. 1864 r. do Okr. Sąd. Warsz.
19 Lutego 1875 r.*

Art. 117. Nie należą do atrybucyi sędziów pokoju i sądów gminnych:

1) sprawy o prawo własności i o prawa: emfiteutyczne, dzierżawy wieczystej, wieczysto-czynszowej, powierzeni i wnętrza ziemi, służebności, zastawu i wszelkie prawa rzeczowe do nieruchomości:

2) sprawy, mające ścisły związek z interesami zarządów skarbowych, za wyłączeniem, mających za przedmiot przywrócenie zakłóconego posiadania.

.....

art. 136. Do sądów okręgowych należą wszystkie sprawy nie ulegające atrybucyi sędziów pokoju i sędziów gminnych.

Por. również art. 149 ustawy post. rozm. w Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r. zamieszczony w przypisie do art. 11-go niniejszego postanowienia rady administracyjnej Królestwa.

Art. 37. W przypadkach sporu o takse przedmiotów zajętych na założenie lub naprawę drogi, albo na ubezpieczenie brzegów rzeki, jako też o takse użytku z gruntów czasowo zajętych, zastosowane będą przepisy w art. 14, 15, 16, 17, 19 lit. b, 22, 23, 24, 25 i 27 wyżej zamieszczone.

ROZDZIAŁ IV.

O ZAJĘCIU WŁASNOŚCI NALEŻĄCEJ DO INSTYTUTÓW I GMIN.

Art. 38. Instytutom i gminom służy prawo żądania detaksacyi przez biegłych przysięgłych, jeżeliby na szacunku przez władzę rządową podanym nie poprzestawały. W tym celu przez podanie, do właściwego rządu gubernialnego zanieść się mające, wskażą imiona, nazwiska, stan i zamieszkanie osób, na detaksatorów ze swej strony proponowanych.

Art. 39. Rząd gubernialny, po zasięgnięciu uwag właściwego wydziału lub władzy, której zajęcie jest poruczone, czyli przeciw podanym na biegłych ma co do przytoczenia, decydować będzie ostatecznie, w komplecie dla sądów administracyjnych przepisanych, spory co do wyboru biegłych zająć mogące, stosując się do artykułów 308, 309 i 310 kodeksu postępowania sądowego.

Art. 40. Detaksacya odbywać się powinna w obecności delegowanych urzędników, administracyjnego i sądowego, z zastosowaniem się do przepisu w art. 19-m wyżej zamieszczonego.

Art. 41. Rząd gubernialny decydować będzie mocą ostatniej instancji spory, co do taksy przedmiotów do naprawy dróg i ubezpieczeń brzegów rzek potrzebnych, tudzież ceny użytków za czasowe zajęcie nieruchomości, jeżeli szacunek żądany nie przenosi 150 rs. W sprawach wyższego przedmiotu, służy stronom prawo odwołania się do decyzji Komisji Rządowych, które, stosownie do przepisu artykułu następnego, ostatecznie decydować będą.

Art. 42. Spory dotyczące szacunku nieruchomości, tudzież spory z odwołania się stron od decyzji rządu gubernialnego na zasadzie art. 41 przychodzące, decydowane być powinny w drodze przepisanej postanowieniem Namiestnika Królestwa z d. 18 Lipca 1818 r., z tą różnicą, że zamiast opinii prokuratorji, żadaną być ma opinia właściwego wydziału technicznego, to jest, zarządu XIII okręgu komunikacji *) w przedmiotach dotyczą-

*) Obecnie okręg XI, zob. Ukaz NAJWYŻSZY 25 Lutego 1867 r. (Post. Kom. Urz. T. IX str. 390).

cych komunikacji,—Rady Budowniczej *), gdy będzie szło o szacunek budowli, — wydziału dóbr przy komisji rządowej przychodów i skarbu, **), gdy będzie szło o szacunek dóbr, gruntów, albo lasów.

*) Rada Budownicza zniesiona i wydział służby cywilnej budowniczej oddany pod bezpośredni zarząd ministerstwa spraw wewnętrznych.—zob. NAJWYŻSZY Ukaz 20 Lipca 1867 r. (Dz. Pr. T. LXVII str. 229).

***) Obecnie ministerstwo finansów, — zob. Ukaz NAJWYŻSZY 28 Marca 1867 r. (Dz. Pr. T. LXVII str. 42).

Art. 43. Przepisy art. 6, 7, 9, 15, 16, 17, 19, 23, 24, 27, zachowane być powinny przy zajmowaniu instytucyjowej własności i do gmin należącej.

PRZEPIS PRZEMIJAJĄCY.

Art. 44. Z dniem ogłoszenia niniejszej ustawy przestają obowiązywać: prawo z roku 1820 wraz z postanowieniem rady administracyjnej z d. 27 Września (9 Października) 1840 r. i 10 (22) Sierpnia 1845 roku, dotyczące zajmowania własności dla użytku publicznego.

B) Z X-go Tomu Swodu Praw Cywil. wyd. 1857 r.

O WYNAGRODZENIU ZA MAJĄTKI, PRZECHODZĄCE Z WŁASNOŚCI PRYWATNEJ Z ROZPORZĄDZENIA RZĄDU.

575. Skoro prywatny majątek nieruchomy jest żądany dla użytku państwowego lub publicznego, albo dla koniecznej potrzeby, wtedy właścicielowi takowego powinno być jednocześnie naznaczone przyzwoite wynagrodzenie.

576. Wszelkie przypadki, w których okaże się konieczność zająć majątek nieruchomy prywatny na użytek państwa lub publiczny, mianowicie: na otwarcie i budowę komunikacji lądowych i wodnych, na wzniesienie koniecznych rządowych i publicznych budowli, i tym podobnych potrzeb, określają się przez NAJWYŻSZE Ukazy Imienne. Projekta tych ukazów przedstawiają się przez ministrów i główno-zarządzających oddzielnemi wydziałami przez pośrednictwo Rady Państwa do podpisu NAJWYŻSZEGO.

577. Pierwszą czynnością władzy według takiego Ukazu jest porozumienie się z właścicielem majątku, według planów i opisów o ostateczną cenę, następnie po porównaniu ceny z wartością majątku, władza wraz ze swoją opinią przedstawia do NAJWYŻSZEGO uznania w sposób przepisany.

578. Wysokość tego wynagrodzenia przedstawia się przez samego właściciela i może ono polegać albo w zamianie na inny majątek jednorodny i równy w korzyściach, albo też w pieniądzech.

579. Przy porównaniu żądanej ceny z wartością majątku, należy postępować według ogólnych przepisów o szacowaniu majątków, pomieszczonych w księdze III Swodu praw o postępowaniu sądowem cywilnem.

580. Jeżeli, po tém porównaniu, cena żądana okaże się odpowiednią wartości majątku, wtedy postanawia się jego nabycie, i sporządza akt urzędowy w sposób przepisany, bez poboru opłat i na papierze stemplowym zwyyczajnym. Przypadające według kontraktu pieniądze wypłacają się niezwłocznie przy samém jego spisaniu, z funduszków przeznaczonych na dokonanie robót lub zamierzoną budowę na potrzebę władzy.

581. Jeżeli żądana cena okaże się nieodpowiednią wartości majątku, wówczas dokonywa się oszacowanie majątku.

582. Oszacowanie dokonywa się: a) w miastach, przez taksatorów miejskich w komisji złożonej, z głowy miejskiego, jeżeli majątek należy do osoby stanu handlowego lub miejskiego, lub nieszlachcica; z powiatowego marszałka szlachty i budowniczego gubernialnego, jeżeli majątek należy do szlachcica; w stolicach zaś z technika wyznaczonego przez miejscowy zarząd okręgowy dróg komunikacji. Komisye tworzą się pod prezydencją: w stolicach —wojennych generał-gubernatorów, w miastach gubernialnych — gubernatorów cywilnych lub wojennych, w miastach powiatowych — policmajstrów lub horodniczych. W miejscowościach, gdzie nie ma budowniczych, zastąpić ich winien jeometra gubernialny lub powiatowy; gdzie nie ma dumy, głowę ma zastąpić starszy członek ratusza; gdzie zaś nie ma marszałka szlachty, miejsce jego zajmie sędzia powiatowy. b) W powiatach oszacowanie dokonywa się przez pośrednictwo najbliższych właścicieli podobnych majątków, przez komisję, składającą się z członka powiatowego i członka sądu ziemskiego, pod prezydencją sędziego powiatowego. Zobacz uwagę do art. 97, 152, 153, 372, oraz uwagę 3 do art. 277 i 447.

Uwaga 1 (według dalszego ciągu 1868 roku). W miejscowościach, w których wprowadzone zostały ustawy sądowe 20 Listopada 1864 r. przy oszacowaniu prywatnych majątków, zajętych z rozporządzenia rządu, do ustanowionej w tym (582) artykule komisji w miejsce sędziego powiatowego, wzywa się prezesa miejscowego zjazdu pokojowego, zaś zamiast członka sądu powiatowego, jednego z miejscowych honorowych sędziów pokoju, a w miejsce starszego członka ratusza — starostę miejskiego.

583. Opisanie i oszacowanie majątków prywatnych, nabywanych przez skarb na różne urządzenia i wznoszenie budowli dla władz wojskowych, głównego zarządu dróg komunikacji lub publicznych, dokonywa się jedynie w obecności deputata téj władzy, który obowiązany jest baczyć nad prawidłowością działań taksatorów, w przypadku zaś uchybienia przez komisję taksacyjną prawnych przepisów, przedstawiać niezwłocznie tak zwierzchności miejscowej, pod dozorem której oszacowanie się odbywa, jak również téj władzy lub osobie, przez które wyznaczony został na deputata, z wyłączeniem jednocześnie swojej opinii w samych protokołach taksacyjnych. Miejscowa zwierzchność, na skutek takiego przedstawienia, po przekonaniu się o zasadności uwag deputata, zwraca czynności komisji na

drogę prawną, zwierzchność zaś deputata współdziała również ze swęj strony przez bezwłoczne zniesienie się z kim wypadnie.

Uwaga (według dalszego ciągu 1868 r.). W roku 1865 nadano gównozarządzającemu drogami komunikacyi tytuł ministra dróg komunikacyj, a gówny zarząd takowemi, nazwano ministerstwem.

584. Oszacowanie ma być dokonane, zgodnie z przepisami zachowywanemi przy szacowaniu majątków dla sprzedaży publicznej (sw. pr. post. sąd. cyw. ks. III), mając na uwadze miejscowe okoliczności, jak np.: a) czy zajmująca się część gruntów stanowi taką część placu, ogrodu lub sadu, który właściwie daje dochód, lub też czy odchodzi od gruntu pustego, i skutkiem tego, czy oddzielenie takie, nie powodując zmniejszenia rzeczywistego dochodu, sprawia tylko pozbawienie gruntu, z którego korzyści zawisłe są od okoliczności; b) czy za odjęciem części, właściciel pozbawia się tylko dochodu z tęj części, czy też część ta jest takiego rodzaju, iż pozostała za odcięciem pewnej przestrzeni nie może już przynosić stosunkowo do nięj korzyści, lub też staje się zupełnie nieużyteczną dla właściciela; c) czy oddziela się od budynku taka jego część, która będąc dogodnie odciętą, zmniejszy tylko do pewnego stopnia dochód, czy też odcięcie takie wymaga zwaleni całego budynku, i czy w tym ostatnim przypadku, przy przeniesieniu onego na inne miejsce, muszą temu uleż i inne części budynku, czy też mogą pozostać nietkniętymi; d) czyli zajmująca się w całości budowla przynosi oddzielny dochód, jak np.: oficyna mieszkalna, sklep i t. p., czy też stanowi dodatek do gównego domu, np: wozownia, piwnica i t. p. i skutkiem tego wywiera pewien wpływ na zmniejszenie ogólnego dochodu; e) czy grunt wydaje oddzielny dochód niezależnie od budynku, czy też on się osiąga łącznie z obudwóch i t. d. Lecz samo się przez się rozumie: 1) iż przy oznaczeniu wynagrodzenia według ilości całkowitego dochodu z całej własności, zajmują się w zupełności jak grunt, tak i budynki; 2) iż przy szacowaniu części gruntu i budynku, w miarę dochodu na nie przypadającego, według tegoż stosunku wytrącają się i rozchody, dotyczące oddzielnie gruntu i budynku; 3) iż, jeżeli nie jest możliwem, na zasadzie obowiązujących przepisów, oznaczyć dochód, i oszacowanie dokonywa się według miejscowych okoliczności i korzyści, to oszacowanie gruntu i budynku w mieście nie może służyć za wyłączną zasadę i w rezultatach takich szacowań nie należy dopuszczać różnic, jeżeli okoliczności miejscowe dotyczące zajmujących się części zupełnie są jednakowe.

585. Oszacowanie dokonywa się zawsze w obecności właściciela majątku, jego pełnomocnika, lub zarządzającego, i po ukończeniu czynności, takowa zaraz się im ogłasza.

586. Oprócz ustnych objaśnień udzielanych przy szacowaniu, właściciel majątku, jego pełnomocnik lub zarządzający mają prawo przedstawiać uwagi swoje piśmiennie. Do uwag tych przeznaczają się przeciąg ośmiu dni czasu, licząc od ogłoszenia.

587. Komisya, po przejrzeniu uwag, jeżeli znajdzie takowe zasługujące na wzgląd, to może przystąpić do rewizyi oszacowania; jednakże po

jój dokonaniu i ogłoszeniu nie przyjmuje więcej żadnych zarzutów i przedstawia cały operat sprawy zwierzchności pod dalszą decyzję; przy tém, dołączając i poczynione uwagi, komisya obowiązana jest objaśnić przyczyny, po rozważeniu których zarządziła rewizyę taksy, lub téż nie uznawszy takowych za godne uwagi, zatwierdziła pierwsze oszacowanie.

588. Po dokonaniu oszacowania, sprawa zwraca się do ministerstwa lub zarządu głównego, które nakazało oszacowanie. Obok czego, jeżeli dokonane zostało w powiecie lub mieście powiatowém dołącza się i opinia gubernatora.

589. Jeżeli summa wynagrodzenia nie przewyższa trzech tysięcy rubli i już jest wyasygnowana, a właściciele zgodzili się na dokonane oszacowanie, to sprawa kończy się potwierdzeniem przez ministrów i głównozarządzających; w przypadku przeciwnym, po roztrząśnięciu stanu rzeczy w radzie ministerstwa i głównego zarządu, interes cały, z opinią zwierzchności, przechodzi na zasadzie art. 23-go organizacji Rady Państwa do jój rozważenia, a następnie pod ostateczne Najwyższe zatwierdzenie w porządku przepisany.

590. Po ostateczném zatwierdzeniu, następuje niezwłocznie z summ wyznaczonych na roboty lub budowę wypłata pieniędzy właścicielowi, za majątek zajęty według oznaczenia oszacowania, a nadto jeszcze i piątą część takowego jako wynagrodzenie za straty; majątek zaś sam przechodzi w rozporządzenie téj zwierzchności, na przedstawienie której został nabyty.

591. Dodatkowe wynagrodzenie w piątą część przy zajęciu prywatnych majątków na publiczny użytek lub państwa, wyznacza się tylko tym właścicielom, którym obliczone, po rozważeniu przez komisję, oszacowanie okaże się niższe od żądanego przez nich wynagrodzenia; wysokość wynagrodzenia może być wyznaczona włącznie z piątą częścią ceny szacunkowej, i wyznacza się tylko wtedy, gdy summa żądana przez właściciela, przewyższa szacunek łącznie z piątą częścią; w żadnym jednak przypadku summa ogólna, to jest: zapłata za majątek i wynagrodzenie za straty, nie może przewyższać ceny żądanej przez samego właściciela.

592. Jeżeli majątek z powodu zarządzonych rządowych lub prywatnych egzekucyj, albo z powodu zastawu, znajduje się pod aresztem, wówczas pieniądze odsyłają się do rządu gubernialnego, dla wypłaty komu z prawa wypada.

593. Jeżeli okaże się konieczném zająć grunta kościelne na użytek publiczny lub państwa, wówczas po porozumieniu się z władzą dyecezyalną, przy oznaczeniu kościołom przyzwoitego wynagrodzenia zachowują się przepisy, postanowione w tym względzie w artykułach 575—591 niniejszego Swodu, z tém wszakże zastrzeżeniem, iżby odchodzące w ten sposób od cerkwi grunta, o ile to jest możliwe i zgodne z dogodnością i życzeniem kapłanów i władzy dyecezyalnej, mogły być zamienione na inne puste z rządowych lub miejskich folwarków.

XXI.

do art. 552 Kod. Napoleona.

O poszukiwaniach górniczych i wydzielaniu przestrzeni gruntu do wydobywania ciał kopalnych.

1. Najwyższy Ukaz 16 (28) Czerwca 1870 r.

(Dz. Pr. T. LXX str. 325).

W celu podniesienia rozwoju górnictwa w guberniach Królestwa Polskiego, poruczyliśmy ministrowi finansów ułożenie nowych przepisów dla ułatwienia przemysłu górniczego prywatnego.

Zatwierdziwszy obecnie ułożoną na wskazanych przez NAS zasadach i rozpatrzoną w komitecie do spraw Królestwa Polskiego ustawę o poszukiwaniach górniczych i wydzielaniu przestrzeni do górniczego wydobywania ciał kopalnych w pomienionych guberniach, i przesyłając takową rządzącemu senatowi, rozkazujemy:

1) Ustawę tę wprowadzić niezwłocznie w wykonanie, wkładając wszystkie w tym przedmiocie rozporządzenia na ministra finansów.

2) Do nadzoru nad prywatnym przemysłem górniczym w pomienionych guberniach, wyznaczyć dwóch okręgowych inżynierów górniczych, z poddaniem ich pod bezpośrednią władzę departamentu górniczego ministerstwa finansów i z udzieleniem im uposażenia w wysokości, ustanowionej dla takich urzędów w innych częściach Cesarstwa, pozostawiając ministrowi finansów oznaczenie zakresu działań każdego z tych inżynierów.

Na zasadzie NAJWYŻSZEGO Ukazu 21 Grudnia 1873 r. (Zbiór pr. i rozp. rządu 1873 r. str. 2097) wydział górnictwa przeniesiony z ministerstwa finansów pod rozporządzenie Ministerstwa Dóbr Rządowych.

Ustawa o poszukiwaniach górniczych i wydzielaniu przestrzeni do górniczego wydobywania ciał kopalnych w guberniach: warszawskiej, kaliszskiej, kieleckiej, łomżyńskiej, lubelskiej, petrkowskiej, płockiej, radomskiej, suwałkskiej i siedleckiej, Najwyżej zatwierdzona 16 (28) Czerwca 1870 roku.

(Dz. Pr. T. LXX str. 327).

ROZDZIAŁ I.

O POSZUKIWANIACH GÓRNICZYCH.

1. Poszukiwania ciał kopalnych, tak na gruntach rządowych i należących do różnych instytucyj, jako i na gruntach właścicieli prywatnych

(a między temi i majorackich), mogą być dokonywane albo przez właścicieli gruntów albo przez osoby postronne.

2. Na gruntach instytucyjnych i prywatnych właściciele gruntu i osoby przez nich upoważnione, mogą dokonywać poszukiwania wszelkich ciał kopalnych; osoby zaś postronne, bez zezwolenia właściciela gruntu, mogą dokonywać poszukiwania jedynie węgla kamiennego, galmanu i rudy ołowianej.

3. Od ogólnego przepisu w art. 2-m zawartego, ustanawia się następujący wyjątek czasowy: właścicielom miu i kopalni, w których wydobywanie ciał kopalnych dokonywane było w czasie wydania Ukazów z dnia 19 Lutego 1864 r. (o urządzeniu włościan) i z d. 28 Października 1866 r. (o zniesieniu stosunków dominialnych w miastach), jak również min i kopalni, w których roboty kopalniane przerwane zostały nie dawniej jak na trzy lata przed wydaniem pomienionych Ukazów, pozostawia się do czasu ostatecznego wyznaczenia przez rząd przestrzeni do wyróbki pokładów, lecz nie dłużej jak przez dwa lata od czasu ogłoszenia niniejszej ustawy, wyłączne prawo robienia poszukiwań w granicach całego majątku, obejmującego minę lub kopalnię, które były oznaczone w hipotece lub w innym akcie prawnym, wykazującym przestrzeń majątku: co do majątków ziemskich do dnia 19 Lutego 1864 r., a co do majątków miejskich do dnia 28 Października 1866 r.

4. Na przestrzeniach znajdujących się pod zabudowaniami i dziedzińcami, na gruntach odgrodzonych pod sady i ogrody, tudzież w odległości 25 sażeni od zabudowań, wszelkie w ogólności poszukiwania górnicze mogą mieć miejsce nie inaczej jak za zezwoleniem właścicieli gruntu.

5. Do poszukiwań górniczych na gruntach prywatnych, przez samych właścicieli gruntu, lub za ich zezwoleniem, przez osoby postronne przedsiębioranych, niepotrzeba oddzielnego pozwolenia rządu. Do robienia poszukiwań węgla kamiennego, galmanu i rudy ołowianej na cudzym gruncie bez zezwolenia właściciela gruntu, powinno być wyjednanie pozwolenie od rządu. Na gruntach rządowych i instytucyjnych, poszukiwania dokonywane być mogą w każdym razie nie inaczej, jak z rozporządzenia lub za zezwoleniem rządu.

6. Prośby o udzielenie w przypadkach określonych w art. 5-m pozwolenia na przedsięwzięcie poszukiwań, podawane być mają przez pośrednictwo miejscowego inżyniera górniczego okręgowego, do ministra finansów, i jeżeli on uzna, że prośba zasługuje na uwzględnienie, pozwolenie udzielonem będzie przez departament górniczy po zatwierdzeniu przez tegoż ministra.

7. Wymagane podług art. 5-go pozwolenia na robienie poszukiwań, udzielane być mogą jedynie na przestrzenie oznaczone, ze ściśłem wskazaniem ich granic, oraz tych ciał kopalnych, na poszukiwanie których pozwolenie wydanem zostało. Bliższe oznaczenie przestrzeni, na której w każdym pojedynczym przypadku poszukiwanie może być dozwolonem, pozostawia się ministrowi finansów, z tém wszakże zastrzeżeniem, że rozległość jednej

powierzchni do poszukiwań górniczych, nie może być większą, nad dwie wiorsty kwadratowe.

8. Udzielone na zasadzie art. 6-go pozwolenia do poszukiwań, ważne są na przeciąg dwóch lat od daty ich udzielenia. Jeżeli otrzymujący takie świadectwo, w ciągu sześciu miesięcy od daty wydania onego, do robienia poszukiwań nie przystąpi, albo rozpoczynawszy takowe, roboty zawiesi przez czas dłuższy jak sześć miesięcy, w takim razie utracą prawo do poszukiwań z danego pozwolenia.

Uwaga. Pozwolenia na robienie poszukiwań, udzielone właścicielom min i kopalni na zasadzie art. 3-go ustawy niniejszej, tracą moc swoją w każdym razie po upływie dwóch lat od czasu ogłoszenia tej ustawy.

9. Otrzymujący pozwolenie na robienie poszukiwań górniczych obowiązany jest wynagrodzić właściciela gruntu, podług dobrowolnego z nim układu, za straty, jakie wynikną dla tegoż właściciela, w skutek robienia poszukiwań na wyznaczonej w tym celu przestrzeni. Oprócz tego, w razie gdyby poszukiwania okazały się bezskutecznymi, robiący poszukiwania obowiązany przywrócić uszkodzoną w skutek poszukiwań przestrzeń do takiego stanu, w jakim ona znajdowała się do czasu rozpoczęcia przezeń robót, albo wynagrodzić właściciela gruntu za straty, jakie wynikną w skutek nieprzywrócenia uszkodzonej poszukiwaniami przestrzeni do poprzedniego stanu. Na zabezpieczenie pomienionych wynagrodzeń, przystępujący do poszukiwań obowiązany na żądanie właściciela gruntu wnieść przed rozpoczęciem robót osobną kaucję. Wysokość tej kaucyi oznacza się podług dobrowolnego ułożenia się stron.

Rozp. Kom. Rz. Spr. 12 (24) Maja 1872 r. N. 4583. (Rocz. sąd. 1873 r. str. 243).

Przy sporządzaniu aktów, obejmujących zezwolenie na robienie poszukiwań górniczych lub odstąpienie do wydobywania ciał kopalnych, pewnej przestrzeni gruntów, należących w myśl Ukazów z 19 Lutego (2 Marca) 1864 r. i 28 Października (9 Listopada) 1866 r. do włościan lub mieszczan rolników, rejenci obowiązani są wymagać złożenia przez tych włościan lub mieszczan, świadectwa miejscowego komisarza do spraw włościańskich, na dowód, iż o prawach i obowiązkach wynikających z ustawy o poszukiwaniach górniczych i wydzielaniu przestrzeni do górniczego wydobywania ciał kopalnych, należycie przez tegoż komisarza objaśnieni zostali.

10. W razie nie zgodzenia się stron na wysokość wspomnianych w art. 9-m wynagrodzeń i kaucyi, takowe oznaczone być winny, po zasięgnięciu zdania biegłych, w porządku administracyjnym, co do gruntów należących do włościan przez komisye spraw włościańskich, a co do gruntów należących do innych posiadaczy, przez rządy gubernialne, przy uczestniczeniu w obydwóch razach delegowanego ze strony władzy górniczej. Oznaczone w ten sposób summy, przedsiębiorający poszukiwanie wnosi na rzecz właściciela gruntu do najbliższej rządowej instytucji kredytowej, i po

spełnieniu tego, ma prawo poszukiwanie rozpocząć. Nie poprzestając na oznaczonym w ten sposób wynagrodzeniu, mogą podawać skargi, na decyzje komisji włościńskich, do wyższych władz do spraw włościńskich, a na decyzje rządów gubernialnych, do rządzącego senatu 1-go departamentu, które to władze sprawę ostatecznie rozstrzygną.

11. Osoby robiące poszukiwania na mocy danych pozwoleń, są obowiązane, pod rygorem utraty prawa do uzyskania wyznaczyć się mającej im przestrzeni, donieść zaraz po ukończeniu poszukiwań o rezultacie tych robót miejscowemu okręgowemu inżynierowi górniczemu, rządowi gubernialnemu, oraz departamentowi górniczemu i prosić o wydzielenie przestrzeni do kopalni.

ROZDZIAŁ II.

O WYDZIELANIU PRZESTRZENI DO WYDOBYWANIA CIAŁ KOPALNYCH.

12. Wydobywanie ciał kopalnych, dokonywane za pomocą robót górniczych jako przedsiębiorstwo przemysłowe, dozwala się jedynie w granicach przestrzeni, wydzielonej na ten cel z rozporządzenia rządu.

Uwaga. Do zwykłego wydobywania ciał kopalnych przez miejscowych właścicieli gruntu, wydzielenie przestrzeni nie jest wymaganem.

13. Przemysłowiec górniczy, żądający wydzielenia mu przestrzeni do wydobywania ciał kopalnych, wnosi o to podanie do ministra finansów przez pośrednictwo okręgowego inżyniera górniczego. W podaniu tém powinno być wymienione, dla wydobywania jakiego ciała kopalnego żądanem jest wydzielenie przestrzeni i czy żądana przestrzeń znajduje się na własnym gruncie proszącego czy też na gruncie cudzym; a w tym ostatnim razie, czy właściciel gruntu zgadza się dobrowolnie na wydzielenie przestrzeni kopalnianej, czy też, że do zgody nie przyszło. Jeżeli wydzielenie przestrzeni na cudzym gruncie nastąpić ma za zgodą właściciela, dołączoną być winna umowa z nim zawarta. Jeżeli zaś wydzielenie przestrzeni żądanem jest na cudzym gruncie bez zgody na to właściciela, dołączoną być winna odezwa tegoż o powodach niezgodzenia się na wydzielenie, oraz świadectwo miejscowej władzy górniczej na to, że żądane wydzielenie przestrzeni jest istotnie niezbędnem dla wydobywania ciała kopalnego, w podaniu wymienionego.

14. Jeżeli żądane wydzielenie jest proponowane na własnym gruncie przemysłowca górniczego, lub też na gruncie cudzym, lecz za dobrowolną zgodą jego właściciela, wydzielenie przestrzeni (art. 12) dokonywa się dla wszystkich w ogólności ciał kopalnych bez przeszkody, z rozporządzenia departamentu górniczego, z zachowaniem jedynie względem włościńskich-właścicieli przepisów, zawartych w art. 30-m punkcie 4-m ustawy niniejszej.

15. Wydzielenie przestrzeni bez zgody na to właściciela gruntu, dozwala się jedynie do wydobywania węgla kamiennego, galmanu i rudy ołowianej.

16. Z ogólnego przepisu (art. 15) dopuszcza się wyjątek względem właścicieli min i kopalni, w których wydobywanie ciał kopalnych było dokonywane w czasie wydania Ukazów z dnia 19 Lutego 1864 r. (o urządzeniu bytu włościan), i z dnia 28 Października 1866 r. (o zniesieniu stosunków dominialnych w miastach), jak również tych min i kopalni, w których roboty kopalniane przerwane zostały nie dawniej jak na trzy lata przed wydaniem pomienionych Ukazów. Właścicielom takowych min i kopalni pozostawia się na przeciąg dwóch lat od daty ogłoszenia niniejszej ustawy, prawo do uzyskania wydzielenia przestrzeni, w celu wydobywania tych wszystkich ciał kopalnych, które były wydobywane przez nich poprzednio, w rozległości art. 20-m wskazanej i w granicach całego majątku, obejmującego minę lub kopalnię, oznaczonych w hipotece lub w innym akcie prawnym, wykazującym przestrzeń majątku: w dobrach ziemskich do dnia 19 Lutego 1864 roku, a w dobrach miejskich do dnia 28 Października 1866 roku.

17. Wydzielenie przestrzeni na zasadzie poprzedzających art. 15 i 16, bez zgodzenia się na to właściciela gruntu, dokonywa się nie inaczej jak za oddzielném na każdy raz **NAJWYŻSZEM** zezwoleniem. Przed wyjednanieciem takowego zezwolenia minister finansów wchodzi w bliższy rozbiór wszelkich okoliczności, towarzyszących żądaniu wydzielenia, i uznawszy prośbę o to za zasługującą na uwzględnienie wyjednywa na to **NAJWYŻSZE** zezwolenie podług porządku, przepisanego dla wywłaszczenia nieruchomości prywatnych na użytek państwowy lub publiczny (zbiór praw cyw. 1857 r. t. X cz. 1 art. 575 do 593).

18. Po zapadnięciu Ukazu o wywłaszczeniu nieruchomości prywatnej pod wydzielić się mającą przestrzeń do wydobywania ciał kopalnych (art. 15—17), minister finansów zarządza przez pośrednictwo właściwego gubernatora, dokonanie oszacowania ulegającej wywłaszczeniu nieruchomości prywatnej, podług zasad, poniżej w art. 28, 29, 30 i 31 wskazanych. Oszacowanie to dokonywa się w obecności właściciela nieruchomości lub jego pełnomocnika, i jeżeli przy dokonywaniu jej nastąpi dobrowolna uгода, wydzielenie przestrzeni dokonywa się z rozporządzenia departamentu górniczego. Jeżeli zaś przy dokonywaniu oszacowania do zgody dobrowolnej nie przyjdzie, w takim razie o dokonaniem oszacowaniu przypadającego właścicielowi gruntu wynagrodzenia, za grunta pod przestrzeń wydzieloną odchodzące, gubernator uczyni przedstawienie do ministra finansów, który przedstawi ten przedmiot do **NAJWYŻSZEGO** uznania porządkiem, przepisany dla interesów, dotyczących wynagrodzenia za nieruchomości, ulegające wywłaszczeniu na użytek państwowy lub publiczny.

Uwaga. Przy oszacowaniu gruntów, należących do włościan i innych mieszkańców na zasadzie Ukazu z dnia 19 Lutego 1864 r. i z dnia 28 Października 1866 r. uczestniczy miejscowy komisarz do spraw włościańskich.

19. W granicach jednego majątku, we wnętrzu którego znajdują się ciała kopalne, może być wydzielonych kilka przestrzeni.

20. Największa rozległość przestrzeni, wydzielanej dla właściciela gruntu lub dla osoby postronnej, za zgodą właściciela, na gruncie do niego

należącym, oznacza się dla wszystkich bez różnicy ciał kopalnych na 500,000 sażeni kwadratowych.

Największa rozległość przestrzeni, wydzielanych do wydobywania ciał kopalnych bez zgody właściciela, oznacza się jak następuje: dla wydobywania węgla kamiennego, galmanu lub rudy ołowianej, na 500,000 sażeni kwadratowych, a dla innych ciał kopalnych, na przestrzeniach, wydzielanych na zasadzie art. 16-go ustawy niniejszej, na 70,000 sażeni kwadratowych.

Ministrowi finansów pozostawia się oznaczanie najmniejszej rozległości wydzielanych przestrzeni, odpowiednio do warunków miejscowych i rodzaju ciał kopalnych.

21. Przestrzeń wydzielana powinna mieć figurę o ile można foremną, a jej granice winny być w prostych liniach, przyczem szerokość jej nie powinna być mniejszą od jednej ósmej części jej długości.

22. Przestrzenie wydzielane być mogą tak na imię pojedynczych osób, jako też towarzystw i wspótek.

23. Na każde wydzielenie przestrzeni udzielany będzie przez departament górniczy oddzielny akt. W akcie tym winny być wykazane: rozległość i granice przestrzeni, dla dobywania jakich mianowicie ciał kopalnych przestrzeń wydzieloną została, warunki tego wydzielenia i obowiązki względem właściciela powierzchni.

Akt wydzielenia tworzy z przestrzeni kopalnianej nową, oddzielną od powierzchni gruntu, własność nieruchomą.

Akt wydzielenia wnosi się jednocześnie z ustanowieniem prawa własności, do księgi hipotecznej dóbr, do których należała dotychczas wydzielająca się przestrzeń i objawia w nowej księdze hipotecznej, wyłącznie dla tej wydzielonej przestrzeni służyć mającej.

Instrukcja dla wydziałów hipotecznych, co do urządzenia ksiąg hipotecznych nieruchomości przemysłowo-górnich, zamieszczona jest w Dodatku do art. 52 Ust. Hypot. 1818 r.

24. Otrzymujący wydzieloną przestrzeń ma prawo wydobywać to jedynie ciało kopalne, które w akcie wydzielenia jest wymienione. Przytém jednakże otrzymującemu przestrzeń do wydobywania galmanu zapewnia się wyłączne prawo, za wyjednanem na to oddzielnego upoważnienia od ministra finansów, do wydobywania ołowiu, srebra i innych ciał kopalnych, mogących być napotkanemi na wydzielonej przestrzeni, w jednym i tym samym pokładzie, dla wyrobienia którego wydzielenie nastąpiło.

25. Otrzymujący przestrzeń wydzieloną dla dobywania węgla kamiennego, galmanu, tudzież rud ołowianych, tak na własnym jak i na cudzym gruncie, jak również otrzymujący przestrzeń dla wydobywania innych ciał kopalnych na cudzym gruncie, stosownie do art. 16-go niniejszej ustawy, jest obowiązany przystąpić w przeciągu jednego roku od daty dokonanego wydzielenia przestrzeni, do urządzenia miny lub kopalni, i po

upływie tego roku wydobywać corocznie przynajmniej 30 sażeni kubicznych użytecznego ciała kopalnego, lub przyległego jałowego produktu.

26. Jeżeli otrzymujący przestrzeń wydzieloną dla wydobywania węgla kamiennego lub galmanu, tudzież rud ołowianych, tak na własnym jako i na cudzym gruncie, jak również i innych ciał kopalnych na cudzym gruncie, stosownie do art. 16-go niniejszej ustawy, nie przystąpi w terminie art. 25-go oznaczonym, do urządzeniaminy lub kopalni dla wydobywania ciała kopalnego, dla którego przestrzeń wydzieloną została, albo jeżeli dopuści przerwy w robotach przez sześć miesięcy bez doniesienia o tém zarządowi górniczemu i wyjaśnienia przyczyn usprawiedliwiających takową przerwę, w takim razie zarząd górniczny wezwie go o rozpoczęcie lub o wznowienie robót w ciągu trzech miesięcy. Jeżeli żądanie to spełnionem nie zostanie, posiadacz wydzielonej przestrzeni utracą prawo do niej i przestrzeń ta, na żądanie właściciela gruntu lub wierzycieli hipotecznych, może być sprzedaną ustanowionym porządkiem przez publiczną licytację.

ROZDZIAŁ III.

O PRAWACH I WZAJEMNYCH OBOWIĄZKACH WŁAŚCICIELI GRUNTU I POSIADACZY PRZESTRZENI WYDZIELONYCH.

27. Właściciel gruntu jest obowiązany odstąpić otrzymującemu wydzieloną przestrzeń, w granicach wydzieleniem oznaczonych, przestrzeń na powierzchni gruntu, niezbędną do urządzenia i wyrabiania wydzielonej przestrzeni, a mianowicie: pod wszelkie budowle, roboty na powierzchni, hałdy, place do wyładowania i składowania wydobywanych ciał kopalnych, na urządzenie dróg zwyczajnych i żelaznych, kanałów, rur wodę odprowadzających, jako też maszyn i różnych przyrządów górnich.

Jeżeli strony dobrowolnie o to się nie ułożą, rozległość i położenie powierzchni przechodzącej pod przestrzeń wydzieloną, oznaczone będą z rozporządzenia zwierzchności górnich.

28. Otrzymujący wydzieloną przestrzeń na cudzym gruncie obowiązany wynagrodzić właściciela gruntu tak za zajmowaną dla jój urządzenia i wyrabiania powierzchnię, jako i za wnętrze wydzielonej przestrzeni. Wynagrodzenie to, oznacza się za dobrowolnem porozumieniem się otrzymującego wydzieloną przestrzeń z właścicielem gruntu. Wynagrodzenie ustanowione być może w jednorazowej lub corocznej opłacie. O grunta, księgą hipoteczną objęte, dobrowolny układ o wynagrodzenie może nastąpić nie inaczej, jak za wiedzą wierzycieli hipotecznych.

29. Jeżeli o wynagrodzenie właściciela gruntu za powierzchnię przechodzącą w używalność posiadacza wydzielonej przestrzeni, strony dobrowolnie się nie ułożą, wynagrodzenie takowe oznaczonem będzie w drodze administracyjnej, po zasięgnięciu zdania biegłych; co do gruntów należących do włościan, przez komisye do spraw włościańskich, a co do gruntów należących do innych właścicieli, przez rządy gubernialne, przy uczestnictwie w obydwóch razach delegowanego ze strony wydziału górnich.

30. Przy oznaczeniu wynagrodzenia za powierzchnię gruntu, zachowanemi być winny następujące przepisy:

1) Za powierzchnię gruntu, jeżeli takowy zajmuje się pod urządzenie i wyrobkę wydzielonej, w celu górniczym przestrzeni, czasowo, nie na dłużej jak na lat trzy, i jeżeli po upływie tego czasu może być zwrócony właścicielowi w takim samym stanie, w jakim znajdował się przed zajęciem, wynagrodzenie oznacza się w podwójnej ilości utracanego przez właściciela corocznego dochodu czystego z tegoż gruntu i posiadacz przestrzeni wydzielonej, obowiązany opłacać takowe wynagrodzenie właścicielowi gruntu, corocznie, przez cały czas zajmowania gruntu; sam zaś grunt powinien być zwrócony właścicielowi w oznaczonym terminie i z przywróceniem go przez posiadacza lub jego kosztem do stanu poprzedniego. Przy zwrocie gruntu właścicielowi, wszystkie budowle wystawione na nim przez posiadacza przestrzeni wydzielonej, powinny być przez tegoż zniszczone, w razie przeciwnym, budowle te przechodzą bez wynagrodzenia na własność właściciela gruntu.

2) Za powierzchnię gruntu, zajmowanego pod urządzenie i wyrobkę wydzielonej przestrzeni, na czas dłuższy jak trzy lata, wynagrodzenie oznacza się także w podwójnej ilości corocznego dochodu czystego, utracanego przez właściciela, stosownie do p. 1-go; przycem jednak, jak również i w takim razie, gdyby grunt na krócej jak trzy lata zajęty, nie mógł być zwrócony w swym stanie poprzednim, właścicielowi gruntu służyć będzie prawo domagania się, aby posiadacz przestrzeni wydzielonej, nabył ten grunt na własność za cenę, wyrównywającą jego wartości szacunkowej, jaką miał przed zajęciem pod wydzieloną w celu górniczym przestrzeń, i przy takim ustąpieniu powierzchni gruntu, poprzedni jego właściciel mieć będzie prawo do oznaczonego w art. 31 wynagrodzenia za wnętrze gruntu ustąpionego. Lecz jeżeli posiadacz przestrzeni wydzielonej, od którego żądaniem jest nabycie gruntu za cenę szacunkową, zechce nabyć wraz z powierzchnią i wnętrze gruntu, w takim razie może mu to być dozwolonem pod warunkiem zapłacenia podwójnej, zamiast pojedynczej jego szacunkowej wartości.

3) Jeżeli dla wydzielonej w celu górniczym przestrzeni będzie niezbędnem zajęcie gruntu, na którym znajdują się budowle mieszkalne lub inne, wynagrodzenie oznacza się oddzielnie za grunt, a oddzielnie za budowle. Wynagrodzenie za budowle oznacza się w wysokości ich wartości szacunkowej.

4) W razie zajęcia na przestrzeń górniczą gruntu, należącego do włościanina lub do innego właściciela, z mocy Ukazu z d. 19 Lutego 1864 r. i z d. 28 Października 1866 r., posiadacz przestrzeni górniczej, jest obowiązany, gdy właściciel tego żądać będzie, nabyć cały grunt za cenę, wyrównywającą jego wartości szacunkowej, jaką grunt miał przed zajęciem, a nadto uposażyć właściciela innym gruntem równej rozległości i dobroci, w odległości nie większej nad 15 wiorst od gruntu zajętego; lecz jeśli włościanin lub inny właściciel osadnik zgodzi się na objęcie gruntu w miejscowości odleglejszej jak 15 wiorst, w takim razie może to nastąpić za wzajemnym porozumieniem się posiadacza przestrzeni górniczej z właścicielem zajmującego się gruntu. Przy takim ustąpieniu gruntu, poprzedni jego

właściciel zachowuje swe prawa do wynagrodzenia za wnętrze według art. 31, lecz posiadaczowi przestrzeni, w celu górniczym wydzielonej, dozwala się, gdy tego żądać będzie, nabyć wraz z powierzchnią gruntu i jego wnętrze, przez zapłacenie włościaninowi lub innemu właścicielowi osadnikowi podwójnej wartości szacunkowej jego poprzedniego gruntu i znajdujących się na nim budowli.

Oznaczenie wartości szacunkowej powierzchni gruntu, zajmującego się pod przestrzeń górniczą, a należącego do właściciela z mocy wyżej powołanych Ukazów z roku 1864 i 1866, w razie gdy strony dobrowolnie się nie ułożą, dokonywa się podług art. 29 ustawy niniejszej. Przy szacowaniu gruntów podług przepisów tego artykułu, nie należy brać do rachunku zwiększonej wartości, jakiej grunt mógł nabyć jedynie z powodu przedsiębiorstwa górniczego.

31. Jeżeli o wynagrodzenie właściciela gruntu za korzystanie z jego wnętrza, strony dobrowolnie się nie ułożą, wynagrodzenie to oznacza się w sposób następujący:

1) Za węgiel kamienny i galman, w stosunku 1%, a za inne ciała kopalne, w stosunku $\frac{1}{2}$ % od całej ilości ciała kopalnego, wydobywanego co rok z miny lub przez roboty odkrywkowe.

2) W razie wydzielenia przestrzeni na gruntach, należących do kilku właścicieli, wynagrodzenie to rozdziela się pomiędzy nich proporcjonalnie do wyszczególnionej w akcie wydzielenia rozległości ich gruntów.

3) Wynagrodzenie to może być udzielone w naturze lub w pieniądzu, podług wyboru właściciela gruntu, i to w samym akcie wydzielenia winno być określonym.

Uwaga. W akcie wydzielenia przestrzeni dla wydobywania węgla kamiennego, powinien być ściśle oznaczonym stosunek procentowy węgla grubego, średniego i drobnego.

32. Jeżeli właściciel gruntu zechce wznieść jakąkolwiek budowlę na przestrzeni, w celu górniczym wydzielonej, powinien zawiadomić o tém posiadacza onęj, który w ciągu 3-ch miesięcy ma prawo domagać się ustąpienia na jego korzyść przeznaczzonego pod budowlę gruntu. Jeżeli właściciel gruntu wystawi budowlę bez takiego uprzedniego zawiadomienia, utraci prawo do wynagrodzenia za nią, gdyby ona uległa następnie zmiesieniu lub wywłaszczeniu, odpowiednio do biegu robót górniczych lub dla ich dobra.

ROZDZIAŁ IV.

O PRAWACH I WZAJEMNYCH OBOWIĄZKACH POSIADACZY OŚCIENNYCH PRZESTRZENI GÓRNICZYCH.

33. Posiadacz przestrzeni górniczej nie ma prawa wzbraniać posiadaczom ościennych przestrzeni górniczych użytkowania z jego kanałów, szyb, sztolni, chodników i maszyn, służących do odpływu wody, dopóki one są w ruchu, jeżeli takie użytkowanie jest niezbędnem dla istnienia kopalni, jeżeli nie będzie przeszkodą w robotach w kopalni do niego należącej i jeżeli nie będzie jej zagrażała niebezpieczeństwem. Takie użytkowanie

może być dozwoloném tak za oddzielne ze strony użytkownika wynagrodzenie, jak i bez wynagrodzenia. Warunki tego użytkowania oznaczają się podług dobrowolnego porozumienia się stron; lecz gdyby takie porozumienie się, ani co do koniecznego użytkowania, ani co do wynagrodzenia, do skutku nie przyszło, w takim razie, tak sam sposób użytkowania, jako i wysokość wynagrodzenia, oznaczone będą, po zasięgnięciu opinii biegłych, w drodze administracyjnej, przez miejscowego inżyniera górniczego.

Nie poprzestając na takim oznaczeniu wysokości wynagrodzenia udać się mogą do sądów zwyczajnych, nie mniej jednak po zapłaceniu oznaczonego w drodze administracyjnej wynagrodzenia lub po złożeniu odpowiedniej summy do depozytu w najbliższej rządowej instytucji kredytowej, właściciel ościennój kopalni ma prawo, nie czekając wyroku sądowego, niezwłocznie przystąpić do użytkowania z rzeczonych kanałów, budowł podziemnych i maszyn.

34. Właściciel kopalni ma prawo, za odpowiedniém wynagrodzeniem, oznaczoném według przepisów, w art. 33 zawartych, dokonywać, tak na gruntach, jako i w kopalniach innych właścicieli, pomocnicze podziemne budowy dla odpływu wody, wprowadzenia powietrza do kopalni lub dla korzystniejszej jęj wyróbki, w takim razie, jeżeli te podziemne budowy nie będą utrudniać lub zagrażać niebezpieczeństwem budowy podziemnej i wydobywania ciał kopalnych w tęg cudzej kopalni, w granicach której takowe są zamierzone.

Właściciele kilku kopalni mają prawo porozumieć się między sobą, co do przedsięwzięcia wspólnych pomocniczych budowł podziemnych.

Pomocnicze podziemne budowy należą do tych kopalni, dla których zostały wzniesione.

35. Jeżeli przemysłowiec górniczy uzna za niezbędne odprowadzić wodę z wyrabianej przez niego przestrzeni, i w tym celu okaże się potrzebném przeprowadzenie sztolni odpływowej, może takową przeprowadzić bez przeszkody i nie ograniczając się odległością, nawet po za granice wydzielonej przestrzeni, na całej rozciągłości od jęj ujęcia aż do wyrabianego pola. Jeżeli przytém w granicach przestrzeni innego właściciela kopalni natrafione będą ciała kopalne, do wydobywania których właściciel ten ma prawo to wydobyta przy prowadzeniu sztolni ilość ciała kopalnego powinna być oddaną temuż właścicielowi bez wynagrodzenia. W każdym razie przemysłowiec górniczy, prowadzący sztolnię odpływową w granicach cudzej przestrzeni, nie powinien przeszkadzać dokonywanym tam robotom i obowiązany jest wynagrodzić wszelkie wyrządzone szkody.

Najwyższy Ukaz 18 Maja 1873 roku.

(Zbiór praw i rozporz. rządu 1873 r., str. 1223).

Zatwierdziwszy obecnie roztrząsnięte w komitecie do spraw Królestwa Polskiego dodatkowe przepisy do zatwierdzonej przez Nas 16 (28) Czerwca 1870 roku ustawy, o badaniach i wydzielaniach do górniczego dobywania kopalnych minerałów w guberniach Królestwa Polskiego, uznaliśmy zara-

zem za właściwe dla ułatwienia rozwoju prywatnego przemysłu górniczego, powstającego na zasadzie téj ustawy w powiecie bendińskim, gubernii petrokowskiej i w powiecie olkuszskim w gubernii kieleckiej, upoważnić wywłaszczenie w tych powiatach placów potrzebnych do wydobywania górniczego i dla tego rozkazujemy, w skutku podań przemysłowców górniczych o wydzielenie, na zasadzie art. 15-go ustawy z 16 Czerwca 1870 roku, placów dla dobywania kopalnych minerałów w granicach powiatów: Bendińskiego w gubernii Petrokowskiej i Olkuszskiego w gubernii Kieleckiej, uznanych na zasadzie wydanych w tym przedmiocie przepisów za zasługujące na uwzględnienie, dokonywać wywłaszczenie takich placów, i pod względem wynagrodzenia posiadaczy gruntu za wywłaszczaną własność, postępować na zasadzie przepisów wskazanych w ustawie z 16 Czerwca 1870 roku.

Dodatkowe przepisy do NAJWYŻEJ zatwierdzonej 16 (28) Czerwca 1870 roku Ustawy o badaniach i wydzieleniach do dobywania górniczego w guberniach: Warszawskiej, Kaliszskiej, Kieleckiej, Łomżyńskiej, Lubelskiej, Petrokowskiej, Płockiej, Radomskiej, Suwałskiej i Siedleckiej, NAJWYŻEJ zatwierdzone 18 Maja 1873 r.

1. W razie podania prośb przez kilku współubiegających się o wydzielenie jednych i tych samych placów, chociażby z nieco odmiennymi konturami, oraz w przypadkach, kiedy wyjednywane place mniej lub więcej są objęte przez sąsiednie, także wyjednywane do wydzielenia place, pierwszeństwo oddaje się temu z współubiegających się, do którego należy pierwsze odkrycie pewnego pokładu węgla kamiennego, galmanu lub rudy ołowianej, zrobione za pomocą regularnie prowadzonych badań, w swoim czasie zadeklarowane i należycie poświadczone.

2. Przy decydowaniu wydzieleni do dobywania węgla kamiennego, uznaje się za pewne odkrycie tylko takie, które ujawniło warstwę, mającą co najmniej dwie stopy grubości.

3. Dla zadeklarowania odkrycia wymienionych w punkcie 1-m kopalnych minerałów wyznacza się termin siedmiodniowy, w granicach którego zachowuje się prawo pierwszego odkrywającego.

4. O zadeklarowaniu odkrytych pokładów kopalnych minerałów ogłasza okręgowy inżynier górniczy, nie później jak w dwa tygodnie od czasu otrzymania przezeń deklaracyi, w miejscowych dziennikach gubernialnych, według formy zatwierdzonej przez ministra finansów.

Uwaga. Wyżej wskazane siedmiodniowy i dwutygodniowy terminu są obowiązujące tylko dla deklaracyi, podawanych od dnia ogłoszenia niniejszych przepisów.

5. Od dnia oznaczonego w punkcie 4-m ogłoszenia, wyznacza się termin miesięczny do składania przez osoby interesowane okręgowemu inżynierowi górniczemu protestacyi i zarzutów.

6. Poświadczenie o rzeczywistości odkrycia pewnego pokładu wymienio-nych w punkcie 1-m minerałów kopalnych, a w razie potrzeby i śledztwo co do pierwszeństwa takowego odkrycia, dokonywa bezzwłocznie po upływie pomienionego w poprzednim punkcie miesięcznego terminu okręgowy inżynier górniczy, drogą wskazaną w instrukcyi ministra finansów. O następstwach takich śledztw, po ogłoszeniu ich osobom interesowanym, przedstawia się bez zwłoki ministerstwu finansów.

7. Skargi na decyzje Ministra Finansów w przedmiocie górniczych wydzieżeń placów do dobywania minerałów kopalnych podają się na ogólnej podstawie, do 1-go Departamentu Senatu Rządzącego, w terminie miesięcznym od dnia ogłoszenia takich decyzji stronom interesowanym.

8. W powiatach, gdzie przy wykryciu znacznych pokładów węgla kamiennego, galmanu lub rudy ołowianej, przemysł prywatny zwróci się do ich eksploatacyi, Ministrowi Finansów porucza się wyjednywanie właściwego Najwyższego Ukazu na obowiązkowe wywłaszczenie niezbędnych do górniczych wydzieżeń placów, nie dla każdego osobnego wydzielenia, lecz w granicach całego powiatu. Następnie oszacowanie wywłaszczonej własności prywatnej i wynagrodzenie właściciela dokonywają się na zasadzie przepisów wskazanych w ustawie z 16 Czerwca 1870 roku, a wydzielenie placu w każdym pojedynczym przypadku odbywa się drogą ustanowioną, za upoważnieniem Ministra Finansów.

XXII.

do art. 639 Kod. Napoleona.

Przepisy o sposobie użytkowania ze służebności, przyznanych na zasadzie Najwyższych Ukazów 19 Lutego (2 Marca) 1864 r. i 28 Października (9 Listopada) 1866 r. włościanom i mieszczanom w dobrach prywatnych, instytucyjnych i rządowych, i o sposobie rozpoznawania skarg przeciwko naruszeniu lub nadużyciu praw do tych służebności.

Post. Komit. Urząd. 13 (25) Marca 1870 r.

(Dz. Pr. T. LXX str. 133).

ROZDZIAŁ I.

SPOSÓB UŻYTKOWANIA ZE SŁUŻEBNOŚCI.

1. Dla zabezpieczenia włościan i mieszczan od samowolnych ścieśnień przez właścicieli dóbr w użytkowaniu ze służebności, przyznanych

w tabelach likwidacyjnych lub nadawczych, jak również dla zastąpienia właścicieli dóbr od nadużywania przez włościan lub mieszczan przyznanych im praw do służebności, zanim nastąpi zamiana tych służebności w skutku dobrowolnych porozumień, lub w drodze przymusowej, ustanawiają się następujące przepisy:

A) O SŁUŻEBNOŚCIACH WRĘBU NA OPAŁ, NAPRAWĘ BUDOWLI
I OGRODZEŃ, TUDŻIEŻ O SŁUŻEBNOŚCI ŚCIOŁKI.

2. Właściciele lasów, na których ciąży służebności, obowiązani są w końcu każdego roku (pomiędzy 1-m października a 1-m grudnia) dostarczać, we wsiach i osadach—miejscowemu wójtowi gminy, a w miastach—prezydentom lub burmistrzom, bilety, dla doręczenia ich właściwym osobom, mającym prawo do użytkowania ze służebności, w takiej liczbie, jaka jest im niezbędną dla otrzymania, w następującym z dniem 1-m Stycznia roku wykazanych w tabelach likwidacyjnych lub nadawczych, ilości: fur, wiązek lub wózków opału, albo téż drzewa na naprawę budowli i ogrodzeń.

Uwaga. W dobrach rządowych i instytucyjnych, obowiązki niniejszemi przepisami na właścicieli włożone, spełniają osoby, pod zawiadywaniem których zostają lasy rządowe i instytucyjne, służebnościami obciążone (to jest leśniczowie albo dzierżawcy folwarków i t. p.). Te również osoby korzystają i z praw, zapewnionych właścicielom mocą niniejszych przepisów.

3. Liczba biletów powinna być odpowiednią: na opał i ściołkę, jeżeli jedno i drugie w tabeli likwidacyjnej lub nadawczej oznaczone jest w furach—liczbie fur (t. j. na każdą furę powinien być osobny bilet); jeżeli zaś w wiązkach albo wózkach, liczbie dni ugajowych (t. j. oznaczonych do wejścia lub wjazdu do lasu); a na naprawę budowli i ogrodzeń, liczbie osad, użytkujących z téj służebności; w każdym bilecie na ostatni rodzaj służebności oznacza się całkowitą ilość materiału, jaka przypada na jedną osadę w ciągu całego roku, lecz przy odbieraniu materiału, dozorca lasu, stosownie do art. 7-go niniejszych przepisów, odnotuje za każdym razem w bilecie: ile wydano na rachunek rocznej należności.

4. Bilety na użytkowanie ze służebności, służą tylko w przeciągu tego roku, na który są wydane.

5. Obok dostarczenia biletów, właściciel lasu zawiadamia: we wsiach i osadach—wójta, a w miastach—prezydenta lub burmistrza, w których porębach albo innych miejscach włościanie lub mieszczanie mogą wyrąbać przynależne im drzewo, zbierać susz i ściołkę i t. d.; które części lasu przeznaczone są na zagajniki (las młody, zamknięty), gdzie nie należy wjeżdżać i wchodzić,—jakimi drogami należy do lasu wjeżdżać i wyjeżdżać z niego; również właściciel może oznaczyć, odpowiednio do miejscowego zwyczaju, dni ugajowe, jeżeli te nie są oznaczone w tabeli likwidacyjnej lub nadawczej, tudzież wyznaczyć dozorców lasu, i o tém zawiadamia właściwego wójta, prezydenta lub burmistrza.

Jeżeli włościanie albo mieszczenie znajdują w rozporządzeniach dzie-
dzica co do pomienionych lub innych przedmiotów, jakie niedogodności albo
ścieśnienia, mogą zameldować o tém miejscowemu komisarzowi spraw wło-
ściańskich, który obowiązany rzecz tę rozpoznać i zdecydować według po-
rządku, ustanowionego w art. 14-m niniejszych przepisów.

Uwaga. Poręby, przeznaczone na użytki ze służebności, w razie
konieczności sprzedaży lasu, mogą być zamieniane na inne za zezwoleniem
miejscowej komisji spraw włościańskich według porządku, przepisanego
postanowieniem komitetu zarządzającego z dnia 20 Kwietnia 1865 roku
(poz. 31 posiedz. nadzwyczajne).

6. W razie niedostarczenia przez właściciela odpowiedniej liczby
biletów do dnia 1-go Grudnia, wójt gminy, prezydent albo burmistrz, wy-
daje takowe właściwym osobom od siebie na całe dwanaście miesięcy nad-
chodzącego roku, i jednocześnie donosi naczelnikowi powiatu i komisarzowi
spraw włościańskich o niewykonaniu przez właściciela postanowionego
w art. 1-m przepisu.

7. Wjeżdżając do lasu, włościanie albo mieszczenie, obowiązani są
okazywać bilety dozorczy; przy wyjeździe zaś z lasu, dozorca albo odbiera
bilety albo téż czyni na nich adnotacye o odbiorze materyałów.

8. Właściciel lasu ma prawo wskazać te drzewa, które odpowiednio
do gatunku i rozmiaru swego, mogą być wyrąbane na korzyść włościan
albo mieszczen; może także wydać materyał budowlany właściwego gatun-
ku i rozmiaru, już wyrąbany z jego rozporządzenia, we własnym jego lesie,
albo gdzieindziej nabyty, lecz przytém pilnować należy, aby wywózka
z miejsca, zkład włościanie albo mieszczenie mają otrzymać przygotowany
materyał, nie przedstawiała dla nich większych trudności lub niedogodno-
ści, aniżeli wywózka z tego miejsca, które wskazano w tabeli likwidacyjnej
lub nadawczej.

B) O SŁUŻEBNOŚCI PASTWISKA.

9. Włościanie i mieszczenie, mający prawo do użytku ze służebności
pastwiska, tak w dobrach prywatnych i instytucyjnych, jako i rządowych,
obowiązani są wypędzać na pastwisko tylko takiego gatunku bydło, w ta-
kiej ilości, w tym czasie i na te mianowicie miejsca, jak to jest oznaczo-
ném w tabelach likwidacyjnych lub nadawczych.

Również właściciel dóbr, użytkując z pastwiska wspólnie z włościana-
mi, obowiązany jest mieć na względzie obfitość paszy na pastwisku, ażeby
nieumiarkowanym i nieodpowiedniem do istniejącego zwyczaju napedzaniem
na takowe dworskiego albo obcego bydła, nie pozbawiać lub nie uszczuplać
środków utrzymania dla bydła włościańskiego i mieszczańskiego, którego
ilość i rodzaj oznaczone są w tabelach likwidacyjnych lub nadawczych.

10. Przepis, zawarty w art. 5-m co do rozporządzeń właściciela
w celu ochrony jego majątku, oprócz udzielania biletów na służebności i co
do służącego włościanom prawa skarżenia się na ścieśnienia, stosuje się
w czém wypada i do użytkowania ze służebności pastwiska.

ROZDZIAŁ II.

PORZĄDEK ROZPOZNAWANIA SKARG PRZECIWKO NARUSZENIU LUB
NADUŻYCIU PRAW SŁUŻEBNOŚCI.

11. Do rozpoznawania skarg przeciwko naruszeniu lub nadużyciu praw do służebności, ustanawia się następujący porządek:

12. Strona, której prawa pod względem służebności zostały naruszone, niezwłocznie zameldowawszy o tém właściwemu wójtowi gminy, prezydentowi lub burmistrzowi, udaje się ze skargą do komisarza spraw włościańskich.

13. Otrzymawszy wiadomość, wójt, prezydent lub burmistrz, niezwłocznie przedsięwzięje właściwe środki, przez prawo wskazane, jako to: wysledzenie i sekwestr drzewa nieprawnie wyrąbanego przez włościan lub mieszczan, albo nieprawnie zatrzymanego przez właściciela; wysledzenie liczby sztuk bydła, wypędzonego przez włościan lub mieszczan na pola właściciela lub do lasu, wyższej nad oznaczoną w tabelach likwidacyjnych lub nadawczych, albo téż przez właściciela na wspólne z włościanami lub mieszczanami pastwisko, wyższej nad ilość istniejącą w czasie wydania Ukazów z dnia 19 Lutego 1864 r. i 28 Października 1866 r., dla ścięnięcia użytku ze służebności i t. p.

Art. 14—23. Uchylone zostały, i w miejsce ich postanowione następujące przepisy:

Postan. Komit. do spraw Król. Polsk. Najwyżej zatwierdzone 21 Maja 1876 r. (Zb. pr. i rozp. rz. 1876 r. N. 48).

Komitet do spraw Królestwa Polskiego, na posiedzeniu z 4 Maja 1876 roku, roztrząsnawszy przedstawienie Ministra Spraw Wewnętrznych w przedmiocie pozostawienia w zawiadywaniu instytucji do spraw włościańskich dochodzeń i sporów wynikających z tabel likwidacyjnych i aktów nadawczych co do urządzenia gruntowego włościan, i zgadzając się w gruncie rzeczy z opinią Ministrów Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości, *wynurzył zdanie:*

I. Co do trybu rozpatrywania dochodzeń i sporów wynikających z tabel likwidacyjnych i aktów nadawczych co do urządzenia gruntowego włościan, postanowić, że: po wprowadzeniu w wykonanie reorganizacji sądowej w okręgu sądowym warszawskim, wszelkie dochodzenia i spory wynikające z tabel likwidacyjnych i aktów nadawczych dotyczących zarówno prawa własności do gruntów, używalności (serwitutów) i połowu ryb, przyznanych włościanom na mocy Ukazów z 19 Lutego 1864 r. i 28 Października 1866 r., jak również co do przywrócenia naruszonego posiadania gruntów pomienionych, oraz co do naruszenia i przekroczenia praw do serwitutów i połowu ryb, pozostają nadal, aż do nowego rozporządzenia, w zawiadywaniu instytucji do spraw włościańskich, na obowiązujących teraz zasadach,

z nadmienieniem, że co do trybu roztrząsania skarg na naruszenie lub przekroczenie praw do serwitutów, w miejsce przepisów zawartych w artykułach 14—23 postanowienia komitetu urządzającego z 13 Marca 1870 r. (art. 2,966), mają być zachowywane następujące przepisy:

a) Komisarz, po otrzymaniu skargi, roztrząsa sprawę trybem wskazanym w aneksie do art. 118 postanowienia komitetu urządzającego (pp. 13—25) i wydaje decyzję, która ogłasza się stronom. W decyzyi mają być oznaczone dokładnie osnowa i rozmiary naruszenia prawa, i jeżeli zrzadzona szkoda lub ściśnienie mogą być naprawione w naturze bez uszczerbku dla jednej lub drugiej strony, to komisarz wskazuje tryb i termin takiej naprawy; lecz jeżeli dla zaspokojenia strony poszkodowanej wymagane jest wynagrodzenie pieniężne, to komisarz przyznaje takowe w stosunku do zrzadzonej szkody. Jeżeli zaś przy naruszeniu i przekroczeniu praw do serwitutów popełnione będzie wykroczenie lub przestępstwo, to komisarz komunikuje o tem, dla dalszych rozporządzeń, w czem do kogo należy, policyi miejscowej, sędziemu pokoju lub sędziemu gminnemu, inkwizentowi sądowemu i prokuratorowi lub jego towarzyszowi, na zasadzie artykułów 49, 50, 250 i 251 ustawy postępowania karnego i przepisów z 19 Lutego 1875 roku w przedmiocie zastosowania ustaw sądowych do okręgu sądowego warszawskiego.

p. 13—25 dodatku do art. 118 post. Kom. Urz. zamieszczone niżej.

b) Stronie niezadowolnionej z decyzji komisarza służy prawo apelacji do urzędu gubernialnego do spraw włościańskich, w ciągu jednego miesiąca, licząc od dnia ogłoszenia decyzji. Jeżeli zamiar apelowania oznajmiony będzie w chwili ogłoszenia decyzji, to komisarz wydaje w tym względzie poświadczenie, i wykonanie decyzji wstrzymuje się; jeżeli zaś oznajmienie takie nie będzie uczynione, to decyzja wprowadza się w wykonanie.

c) Decyzja komisarza, jeżeli takowa stanowi o przywróceniu w naturze prawa naruszonego, wprowadza się w wykonanie z pomocą zwierzchności wiejskiej lub gminnej, albo prezydenta i burmistrza, w razie zaś potrzeby—naczelnika powiatu. Jeżeli zaś decyzją pomienioną wyznaczone zostanie wynagrodzenie pieniężne, to stronie która wygrała sprawę, dozwala się upraszać właściwą, podług jurydykcyi, władzę sądową o wprowadzenie téj decyzji w wykonanie, stosownie do przepisów wskazanych w artykułach 158, 159, 925 i następnych ustawy postępowania cywilnego i w przepisach z 19 Lutego 1875 r. w przedmiocie zastosowania ustaw sądowych do okręgu sądowego warszawskiego.

d) Urząd gubernialny do spraw włościańskich, roztrząsnąwszy skargę apelacyjną, bądź zatwierdza ostatecznie decyzję komisarza, bądź też wydaje nową decyzję ostateczną, która wprowadza się w wykonanie bezzwłocznie, w sposób przepisany w poprzedzającym artykule.

e) Skargi kasacyjne na decyzje ostateczne urzędu gubernialnego podają się do tegoż urzędu, w terminie miesięcznym od dnia ogłoszenia decyzji. Skargi te ze szczegółowym objaśnieniem i z dołączoną

kopią zaskarżonej decyzji, przedstawiają się przez urząd gubernialny do rozpoznania do czasowej komisji spraw włościańskich utworzonej przy Ministerstwie Spraw Wewnętrznych.

Dodatek do poz. 118 post. Komit. Urząd. o zatwierdzeniu przepisów o rozpoznawaniu spraw o prawa gruntowe włościan w Królestwie Polskiem, 25 Lipca (6 Sierpnia) 1864 r.

13. Komisarz rewirowy rozpoznaje sprawy przedewszystkiem na gruncie, po zawiadomieniu poprzednio osób w sporze będących, oraz do niego wpływających i świadków, o czasie przybycia na grunt. Zresztą komisarz ma prawo rozpoznawać spory i w miejscu zamieszkania swego, jeżeli sprawa z rodzaju swego nie wymaga badań na miejscu.

14. Prośby mogą być podawane komisarzowi rewirowemu wszędzie i w każdym czasie, ustnie lub piśmiennie (w języku rossyjskim, albo polskim, albo niemieckim), osobiście lub przez osobę upoważnioną; do prośb nie przepisują się żadne określone formy.

15. O przyjęciu lub nieprzyjęciu przez komisarza rewirowego prośby ustnej lub piśmiennej, z powodu widocznej niewłaściwości komisarza do sprawy, tenże na żądanie strony, wydaje podpisane przez siebie świadectwo.

16. Obiedwie strony, ze swemi świadkami mogą zgłosić się do komisarza rewirowego, celem rozpoznania sprawy; jeżeli zaś ktokolwiek z nich się nie stawi, wówczas komisarz naznacza termin, a nieobecnych wzywa przez piśmienne wezwania na termin, przez pośrednictwo zwierzchności wiejskiej lub gminnej, albo przez miejscową policję, lub też innym według swego uznania sposobem, z wymienieniem przyczyny wezwania.

17. Termin do stawienia się stron w sporze zostających i ich świadków wyznacza komisarz rewirowy według swego uznania.

18. O terminie i miejscu rozpoznania sporu komisarz rewirowy posyła do dóbr wezwanie najpóźniej na dni siedm przed terminem. Właściciel dóbr obowiązany jest osobiście być obecnym przy rozpoznaniu sprawy, albo też być zastąpionym przez pełnomocnika; jednakże nie przybycie jednego lub drugiego na termin w wezwaniu oznaczony, nie może w żadnym przypadku wstrzymać czynności komisarza rewirowego.

19. Pełnomocnicy właścicieli powinni być zaopatrzeni w prawne pełnomocnictwa. Jeżeli zarządca lub administrator dóbr nie mają prawnego pełnomocnictwa, to oni wzywani są do rozpoznawania sprawy dla udzielenia potrzebnych z ich strony objaśnień i wiadomości, w charakterze osoby blisko obznajmionej z przedmiotem sporu, jednakże działać nie mogą w imieniu właściciela.

20. Komisarz rewirowy, przystąpiwszy do rozpoznania sprawy, wzywa powoda do opowiedzenia okoliczności sprawy i przedstawienia swoich żądań, następnie słucha objaśnień pozwanego, pozwalając obu stronom

dopełniać po kolei swoje twierdzenia, i czyni od siebie potrzebne dla wyświeślenia sprawy pytania. Przy tém komisarz winien okazywać uwzględnienie włościanom, którzy z powodu małego wykształcenia, nie są w możności wyrażać od razu i w należytej konsekwencji okoliczności sprawy.

21. Oprócz dowodów, przedstawianych przez strony wpływające do sprawy, komisarz rewirowy, w razie potrzeby, przedsięwzięrze i inne środki dla przekonania się i wykrycia okoliczności sprawy, jak np. odpowiednio do art. 39 Ukazu IV, dla rozjaśnienia wątpliwości mogą służyć—obejrzenie miejscowości, zbadanie postronnych ludzi, wiadomości o ilości zasiewów i pokosów, oraz sprawdzenia z dokumentami, jako to: mappami i kontraktami, w szczególności z tabelami prestacyjnemi. Obok tego, odpowiednio do powołanego artykułu, oświadczenie ze strony właściciela, iż w tabeli prestacyjnej ilość ziemi włościańskiej wskazana jest w mniejszej obszerności, nie przyjmuje się na uwagę i oddala jako nie podlegające rozbiórów. W razie potrzeby (naprzykład w przypadku wskazanym w artykule 40-m Ukazu IV), mogą być delegowani jeometry dla dokonania pomiarów miejscowych i innych robót mierniczych.

22. Przy braku wiadomości, potrzebnych dla rozstrzygnięcia spornej sprawy, komisarz rewirowy, jeżeli uważa za stosowne i konieczne, może dozwolić jednej ze stron zaręczyć sumieniem (*принять на душу*), słuszność swoich twierdzeń, jeżeli strona przeciwna oświadcza zgodzenie się.

23. Roztrząsanie sporów, skarg i wątpliwości odbywa się ustnie. Komisarz rewirowy przeprowadza postępowanie piśmienne i korespondencyę jedynie w przypadku rzeczywistej potrzeby.

24. Jeżeli obiedwie strony oświadczą żądanie zakończyć sprawę przez pojednanie, wtedy komisarz rewirowy, może takowym udzielić dla ostatecznych układów zwłokę, wyznaczając dla niej termin według swego uznania.

25. Po ukończeniu rozpytywań, objaśnień i rozpoznaniu wszelkich okoliczności dotyczących sprawy, komisarz rewirowy sporządza wniosek przedstanowczy, albo też postanawia decyzję na zasadzie zebranych dowodów i przepisów prawnych o włościanach, oraz miejscowych obyczajów, jeżeli to ostatnie nie sprzeciwiają się Ukazom z 19 Lutego (2 Marca) 1864 roku.

XXIII.

do art. 650 Kod. Napoleona.

A) O usunięciu z brzegów rzek spławnych w Królestwie przeszkód tamujących holowanie statków.

Post. Rady Adm. Król. 26 Marca (7 Kwietnia) 1843 r.

(Dz. Pr. T. XXXI str. 399).

Znajdując potrzebném uzupełnić wydane dotąd tylko dla kilku głowniejszych rzek przepisy, mające na celu zapewnienie oczyszczenia brzegów przy tychże i pozostawienie dróg wolnych do holowania, oraz rozciągnąć takowe przepisy także do innych rzek spławnych w Królestwie, Rada Administracyjna, na przedstawienie zarządu komunikacyi lądowych i wodnych, postanowiła i stanowi:

Art. 1. Brzegi przy rzekach spławnych w takiej przestrzeni, w jakiej są dla spławu zdadne, mają być w szerokości siedmiu i pół sążni, czyli czterdziestu pięciu stóp po każdej stronie (gdzie oba brzegi znajdują się w Królestwie) z zawad oczyszczone i pozostawione wolne na drogi do holowania, jako to:

1. Przy Wiśle, od granicy okręgu wolnego miasta Krakowa do granicy Pruskiej;
2. Przy Narwi, od wnijscia w granicę Królestwa do jój ujścia w Wisłę;
3. Przy Bugu, od granicy Austryackiej do ujścia w Narew;
4. Przy Niemnie, wzdłuż granicy Królestwa;
5. Przy Pilicy, od Konieczpola do ujścia w Wisłę;
6. Przy Wieprzu, od Krasnegostawu do ujścia w Wisłę;
7. Przy Sanie, wzdłuż granicy Królestwa;
8. Przy Warcie, od Działoszyna do granicy Pruskiej;
9. Przy Nidzie, od Sobkowa do ujścia w Wisłę;
10. Przy Biebrzy, od wsi Dębowa do ujścia w Narew.

Art. 2. Oczyszczenie w szerokości powyżej wskazanej brzegów wymienionych rzek spławnych z drzew, kamieni większych i innych przedmiotów, utrudniających holowanie statków lub zagrażających, w razie wpadnięcia w koryto rzeki, zawaleniem téjże, dopełnioném być ma, tak obecnie, jako i na przyszłość, gdy tego zajdzie potrzeba, przez respective właścicieli gruntów.

Art. 3. Do oczyszczenia brzegów każdej rzeki spławnej, wyznaczone być mają przez Zarząd komunikacyi lądowych i wodnych terminy, z zachowaniem względu, aby właściciele gruntów, byli w możności, bez przeciążenia, czynność takową w czasie im wskazanym uskutecznić.

Art. 4. W razie naglejszej potrzeby oczyszczenia brzegów, może być właścicielom gruntów, przy skróconym terminie, udzieloną pomoc w robociznie z gmin przyległych.

Art. 5. Podobna pomoc w robociznie dodaną być może także tym właścicielom, których grunta małą powierzchnią zajmując, rozciągają się w znacznej długości nad brzegiem rzeki spławnej, i wymagają z powodu nagromadzonych kamieni lub innych zawalów, większego nakładu na oczyszczenie dróg do holowania.

Art. 6. Gdyby w późniejszym czasie okazała się potrzeba oczyszczenia brzegów przy innych jeszcze rzekach, które częścią uznane już były za sposobne do spławu, częścią uczynione być mogą spławniemi, wreszcie przy niektórych z wymienionych w artykule 1-m rzek, w przestrzeniach tymże artykułem nieobjętych, oczyszczenie takowe dopełnionem będzie według tych samych przepisów, skoro potrzeba tego przez Rząd uznana zostanie.

Art. 7. Wykonanie niniejszego postanowienia, które w Dzienniku Praw ma być umieszczone, Zarządowi komunikacji lądowych i wodnych poleca.

---

*Rozp. Zarządu Komun. Ląd. i Wodn. w Królestwie 10 (22)
Sierpnia 1844 r. N. 6997.*

(Zb. przep. adm. Król. — wyd. kom. — T. IV str. 57).

Chociaż postanowieniem Rady Administracyjnej z dnia 26 Marca (7 Kwietnia) 1843 roku włożoną została na grunta nad rzekami położone, służebność utrzymywania w szerokości 7½ sążni dróg do holowania, to wszelako nie tamuje użytkowania, jakie każdy z właścicieli tychże gruntów, w sposobie nie przeciwnym osnowie tegoż postanowienia, ciągnąć może.

Wszakże nie tylko jest obowiązkiem Rządu Gubernialnego przestrzegać, ażeby w myśl przywiedzionego wyżej postanowienia, drogi do holowania ze wszystkich przeszkód uprzątnięte były, ale również nie powinien dozwalać, aby właściciele ziemscy, wymagali od spławiających opłat, za chwilowe na tychże drogach, w razie koniecznej potrzeby, z powodu uszkodzenia statku, lub innéj przyczyny, do przeładowania nagłacój, lichtowanie produktów, lub za przystęp statków do brzegu; albowiem drogi do holowania, tak jak wszystkie inne drogi, służyć mają do użytku publicznego, i opłacie przez Rząd nie zaprowadzonej, ulegać nie mogą.

Co do składu produktów na dłuższy przeciąg czasu, co do ustanowienia stałej ceny za wynajmowanie placów nadbrzeżnych na składy drzewa lub zbijania tratw, to dobrowolnemu porozumieniu się handlujących z właścicielami ziemskimi pozostawić należy.

B) O zabezpieczeniu dróg bitych od uszkodzenia.*Post. Nam. Król. 12 Lutego 1822 r.*

(Dz. Pr. T. VII str. 313.—Zb. przep. adm. Kr.—wyd. kom.—T. III, str. 217).

Zważywszy, iż zachowanie dróg bitych wielkim kosztem uskutecznianych, wymaga zaprowadzenia dokładnych przepisów porządkowych, zapobiegających ich uszkodzeniu, na przełożenie Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji, po wysłuchaniu zdania ogólnego zgromadzenia Rady Stanu, postanowiliśmy i stanowimy co następuje:

Art. 1. Chociaż postanowieniem z dnia 30 Kwietnia 1816 r. szerokość dróg bitych jest przepisana, jednak, aby drogi takowe nie podpadały uszkodzeniu, odtąd żadne zabudowania w polach i miejscach otwartych bliżej nad dwa sążnie od rowów drogi bitéj, nie mają być stawiane, wyjąwszy gdyby w szczególnych przypadkach po zasięgnięciu opinii Dyrekcyi dróg, zezwolenie od właściwej Komisji Wojewódzkiej *) wyjednaném zostało.

*) obecnie Rząd Gubernialny.

Art. 2. Również w mniejszej nad dwa sążnie odległości żadne parkany lub płoty w polach i miejscach otwartych odtąd stawiane, ani drzewa sadzone być nie mają.

Art. 3. Gdzie pola orne bezpośrednio przytykają do rowów drogi bitéj, winien być zostawiony ustęp na trzy stopy odległości, który zagonem równoległym z rowem ma być odznaczony.

Art. 4. Gdzie droga bita przechodzi przez las, gaj, lub zaroście dłuższe i szersze nad pół ćwierci mili, drzewo w odległości trzech sążni po obu stronach rowów ma być wycięte, zaraz po ukończeniu drogi bitéj kosztem funduszu drogowego, wyjąwszy gdyby właściciel gruntu oświadczył, iż takowe wycięcie sam uskuteczni; w takim bowiem razie do uskutecznienia tego, dozwolonym mu być ma sześćioletni przeciąg czasu, od dnia ukończenia drogi bitéj, rachować się mający. Użycie gruntu, tudzież drzewa wyciętego, w obudwóch przypadkach, zostawia się właścicielowi.

Art. 5. Młyny wietrzne nie bliżej jak w odległości dwudziestu sążni od drogi bitéj, zakładać odtąd jest dozwolone.

Art. 6. Właściciel pól przybocznych, nie jest mocen wzbraniać, wyrzucania na nie ziemi z rowów drogi bitéj, ilekroć tego potrzeba wymagać może.

Art. 7. W razie potrzeby spuszczenia bagna lub moczarów, dla osuszenia dróg bitych, niemniej wody z rowów tychże dróg, właściciele tegoż bagna lub moczarów, nie mogą bronić takowego osuszenia, a w miarę odniesionych ztąd korzyści do robót przy témże osuszeniu podejmować się mających, przykładać się są obowiązani, gdyby zaś szkodę ztąd ponieśli, mają prawo żądać stosownego wynagrodzenia. Równie zapewnia się właścicielom prywatnym żądającym wolnego odpływu wody przez drogi bite, wszelka w tym względzie wzajemność ze strony Rządu.

Za prawidłó postępowania w takowych przypadkach tak Rządowi jako i właścicielom służyć powinny przepisy postanowienia w dniu 10 Października 1818 r. *), co do zapewnienia wolnego odpływu wód, i wzajemnego onychże odbierania zapadłego. To samo ma miejsce przy odwróceniu zatok rzek, skoro to dla zachowania drogi bitéj jest potrzebném.

*) Postanowienie to zamieszczone jest w przypisie do art. 640 Kodexu Napol.

Art. 8. Powyżéj mostów na drogach bitych będących, żadne młyny, jasy i słuzy, w odległości pół ćwierci mili, bez zezwolenia Komisji Wojewódzkiej *) i bez poprzedzającej opinii inżyniera właściwego objazdu, odąd zakładanemi być nie mają.

*) obecnie rząd gubernialny.

Art. 9—11. . . . .

Art. 12. We wszystkich nagłych i nieprzewidzianych zdarzeniach, przeprawę tamujących, jako to: nadzwyczajnych zwiewach śniegu, zerwaniu przez węgę mostu, grobli, drogi, właściciele gruntów przybocznych, nie mają prawa bronić wytknięcia przez nie tymczasowego przejazdu.

Wytknięcie to nastąpi przez władzę miejscową, za porozumieniem się z właścicielem tam, gdzie to najdogodniéj dla przejazdu będzie.

Art. 13—29. . . . .

Art. 30. Wyszukiwanie materyałów potrzebnych do dróg bitych, tylko za zezwoleniem właściciela gruntu, lub za upoważnieniem Komisji Wojewódzkiej, i poprzedzonym ostrzeżeniem właściciela, w czasie i sposobem szkody nieprzynoszącym, jest dozwolone.

C) O sypaniu wałów na brzegach rzek spławnych, celem zabezpieczenia pól od wylewów.

Post. Rady Adm. Król. 25 Maja (6 Czerwca) 1845 r.

(Dz. Pr. T. XXXVI str. 226).

Art. 14. Ponieważ stosownie do artykułu 2 niniejszego postanowienia, wszystkim bez wyjątku właścicielom ziemskim, grunta na zalew wystawione mającym, służy prawo żądania obwałowania, przeto jeżeli właściciele niziny, po którymkolwiek brzegu rzeki położonej na zalew wystawionej, obwałowanie takowe przedsięwzją, właściciele gruntów na przeciwnym brzegu położonych bądź już obwałowanych, bądź wałami nie zasłoniętych, nie mają prawa obwałowania takowego tamować.

Art. 16. Właściciele, przez których grunta wał ma przechodzić, nie mogą tamować użycia ziemi zdolnej na sypanie wału i gruntu, tak na podstawie tegoż wału, jako téż na flancunki, dla naprawy wału potrzebne, albo

tęz gdzie wybite być muszą rowy i urządzone drogi dla komunikacyi, a to bez żadnej bonifikacyi.

W takich tylko przypadkach, gdzieby zachodziła nieuchronna potrzeba użycia gruntu właścicieli, nie należących do obwałowania, lub gdyby zajęto posiadłości, chociażby do obwałowania wchodzili, jeżeli zajęcie, co do tych ostatnich nastąpi w przestrzeni przynoszącej $\frac{1}{20}$ część całej powierzchni, przez nich tam posiadanej, chociażby nie w całej rozległości zalewanej, zajęcie to nastąpi za wynagrodzeniem, kosztem ogółu właścicieli interesowanych umówioném, lub, w razie konieczności, stosownie do prawa z dnia 12 Października 1820 roku *), o zajęciu własności prywatnej na użytek publiczny.

*) Obecnie postan. Rady Adm. Król. 6 (18) Czerwca 1852 roku (D o d a t e k XX).

XXIV.

Do art. 715 Kod. Napoleona.

Przepisy o polowaniu dla gubernij Królestwa Polskiego.

(Zb. pr. i rozp. rz. 1871 r. str. 846.—Zb. Wyzińskiego T. I str. 259).

Najwyższy rozkaz, zakomunikowany Rządzącemu Senatowi przez Zarządzającego Ministerstwem Spraw Wewnętrznych dnia 23-go Lipca 1871 roku.

Zarządzający Ministerstwem Spraw Wewnętrznych doniósł w raporcie Rządzącemu Senatowi, że NAJJAŚNIEJSZY PAN, w skutku najpoddaniejszego przedstawienia Ministra Spraw Wewnętrznych, 17 Lipca 1871 r. w m. Warszawie, NAJMILŹSICIEJ raczył polecić: przepisy o polowaniu wprowadzić zaraz w guberniach Królestwa Polskiego czasowo, aż do zatwierdzenia przez Radę Państwa ogólnego prawa o polowaniu w Cesarstwie.

P R Z E P I S Y

O POLOWANIU DLA GUBERNIJ KRÓLESTWA POLSKIEGO.

ROZDZIAŁ I.

O PRAWIE POLOWANIA.

§ 1. Prawo polowania nadaje się osobom, posiadającym, w jednej okólnej granicy, przynajmniej 150 morgów gruntu.

§ 2. Posiadaczom kilku sąsiednich gruntowych działów, stanowiących w jednej okólnej granicy przynajmniej 150 morgów, nadaje się prawo polowania, ale z warunkiem, aby prawo to służyło nie więcej jak trzem z nich, na mocy wzajemnego pomiędzy nimi porozumienia, lub dozwala się im wypuszczać ten dział w dzierżawę za umówioną opłatę, ale nie więcej jak trzem osobom.

§ 3. Prawo polowania tak przez posiadaczy, jak i przez współposiadaczy może być ustąpione na mocy osobnych kontraktów i umów, lub bez nich, na mocy ogólnie obowiązujących przepisów prawa.

§ 4. Prawo korzystania z polowania, łowienia zwierząt i rybołówstwa, na całej przestrzeni gruntów nabytych przez włościan, należących do jednej gromady wiejskiej, nie jest osobnym prawem każdego z nich, ale stanowi prawo całej gromady wiejskiej.

Uwaga. NAJWYŻSZY Ukaz z 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., o urządzeniu włościan w Królestwie Polskiem (Dz. Pr. t. 62, str. 4).

§ 5. Korzystanie z polowania, łowienia zwierząt i rybołówstwa na cudzym gruncie, dozwala się nie inaczej, jak na mocy piśmiennego zezwolenia właściciela gruntu lub gromady wiejskiej, w lasach zaś rządowych i miejskich, na mocy piśmiennego zezwolenia odpowiednich władz.

§ 6. Za pogwałcenie prawa własności również uznaje się, polowanie lub łowienie zwierząt i ptaków na cudzym gruncie lub w cudzych lasach, nawet i w tym przypadku, jeżeli nie było zabitych lub złowionych zwierząt lub ptaków.

§ 7. Postrzelona zwierzyna, w razie jój przejścia do sąsiedniego myśliwskiego działu, nie ściga się i stanowi własność tego działu, z wyjątkiem polowania „par force.“

§ 8. Prawo polowania i łowienia zwierząt, może być ograniczone przez wyroki sądowe i przepisy policyjne, poniżej wyłuszczone.

ROZDZIAŁ II.

PRZEPISY O POLOWANIU.

§ 9. Każdy pragnący polować, obowiązany jest wyjednać sobie od miejscowego naczelnika powiatu świadectwo myśliwskie, wydawane na rok, to jest od 1-go do 1-go Stycznia i podczas polowania powinien koniecznie mieć to świadectwo przy sobie.

§ 10. Cudzoziemcom, naczelnik powiatu udziela wspomniane świadectwo tylko w takim przypadku, jeżeli złożą poręczenie kogokolwiek z właścicieli tego powiatu; poręczyciel odpowiada za opłatę przez cudzoziemców kar pieniężnych i kosztów sądowych za przekroczenie przepisów myśliwskich.

§ 11. Za każde świadectwo płaci się po 1 rub. na rzecz skarbu, za przygotowanie zaś takowego nic się nie pobiera.

§ 12. Osobom będącym w służbie leśnej w dobrach rządowych, miejskich i prywatnych, udzielają się świadectwa bezpłatnie, przy oznaczeniu zostającego pod ich zawiadywaniem działu, w obrębie którego świadectwo to jest ważnym.

§ 13. Zabrania się udzielać świadectwa myśliwskie osobom nie mającym 16 lat wieku i zostającym pod dozorem policyi.

§ 14. Osobom, ukaranym za przekroczenie przepisów myśliwskich, może być zabronione udzielenie świadectwa czasowo, ale nie dłużej jak na trzy lata.

§ 15. Dla zachowania zwierzyny w okresie jej mnożenia się w pełnej porze roku polowanie całkiem się zabrania:

a) Na łosie, jelenie i sarny—od 1 Listopada do 1 Września;

b) Na zające, głuszce, cietrzewie, jarzabki, kuropatwy, dropie—od 15 Lutego do 1 Sierpnia;

c) Na ptaki przelotne, jako to: żurawie, czaple, kuliki, chruściele, bekasy, dubelty, czajki, kurki wodne, gołębie, przepiórki, drozdy, skowronki, gęsi, kaczki, nurki—od 1 Kwietnia do 1 Lipca.

§ 16. Dziki, jak również samców łosi, jeleni, kozłów, kaczorów, samców głuszców, cietrzewi, jarzabków i słomki na ciągu, pozwala się strzelać cały rok pojedynczo i z obławą.

§ 17. Zwierzęta i ptaki drapieżne, jako to: niedźwiedzie, wilki, borsuki, lisy, dzikie koty, rysie, wydry, kuny, łasice, orły, jastrzębie i t. p., dozwala się strzelać cały rok i tępić wszelkimi środkami.

§ 18. Ptaków śpiewających i żywiących się owadami, w szczególności słowików, pod żadnym pozorem nie dozwala się strzelać i łowić.

§ 19. O terminach polowania, wspomnianych w niniejszym rozdziale, zamieszczają się corocznie ogłoszenia w miejscowych dziennikach gubernialnych.

§ 20. W zabronionym do polowania czasie, sprzedaż zwierzyny, pod żadnym pozorem nie dozwala się.

ROZDZIAŁ III.

O SPOSOBACH POLOWANIA.

§ 21. Wszelkiego rodzaju polowanie i łowienie zwierząt, odbywa się nie inaczej jak za pomocą dozwolonych przez prawo sposobów.

§ 22. Sposoby zabronione przez prawo są następujące:

a) Pentelki, sieci, samotrzaski, sidła, haczyki i wszelkiego rodzaju trutki.

b) Żelaza zastawione nie dla wytępienia drapieżnych zwierząt i przycięm w miejscach zagrażających niebezpieczeństwem mieszkańcom miejscowym.

Uwaga. Łowienie kuropatw siećmi, w celu ich wyżywienia i rozmnożenia w czasie zimy, dozwala się osobom, które zawiadomiły o tém władzę miejscową, na mocy osobnych upoważnień piśmiennych.

c) Polowanie w nocy lub przy oświetleniu ogniem.

d) Polowanie na polach zasianych jarém i ozimém zbożem, bez pozwolenia posiadacza.

e) Na przestrzeniach zasianych młodym lasem.

f) Niszczenie gniazd, wybieranie jajek i młodych ptaków, z wyjątkiem drapieżnych gatunków.

§ 23. Obławy na zwierzęta drapieżne zarządzają się albo z rozporządzenia zwierzchności (policyjne), albo na żądanie posiadaczy działów myśliwskich (prywatne).

§ 24. Obława zarządzona z rozporządzenia władzy miejscowej, powinna ograniczać się do tępienia tylko tych zwierząt, na które przedsięwzięcie się.

§ 25. Nikt z mieszkańców miejscowych nie ma prawa odmawiać udziału w obławie rządowej, bez szczególnie zasługujących na uwzględnienie przyczyn.

§ 26. Zdobywc z obławy stanowi własność tego kto zabił drapieżne zwierze.

§ 27. Określenie i sposób udzielania wynagrodzenia za tępienie wilków, dokonywa się na podstawie istniejących postanowień.

§ 28. W razie jeżeli przez zagładzenie zwierzęcia drapieżnego okazuje się szczególną usługę bezpieczeństwu mieszkańców, jak również jeżeli zagładzenie tego zwierzęcia łączy się z szczególném poświęceniem się myśliwego, to miejscowej zwierzchności nadaje się prawo wyjednywania oddzielnego wynagrodzenia.

§ 29. Obławy prywatne urządzają się nie inaczej, jak za wiedzą miejscowej władzy policyjnej.

ROZDZIAŁ IV.

O PSACH.

§ 30. Psy dzielą się na zwyczajne i myśliwskie.

§ 31. Każdy pies, tak zwyczajny, jak i myśliwski, powinien mieć swego pana, który za niego odpowiada.

§ 32. Psy zwyczajne, jako to: podwórzowe, strażnicze, pastusze i pokojowe, nie powinny być wypuszczane na pola i do lasów, inaczej jak na uwięzi, albo z przywiązaniem do karku drewnami długości $2\frac{1}{4}$ stóp, grubości $2\frac{1}{2}$ cala, dla przeszkodzenia im w odszukiwaniu i gonieniu zwierzyny.

§ 33. Psy zwyczajne, biegające po polach i lasach bez uwięzi i bez drewien, jak również koty, mogą być zabijane bezkarnie.

§ 34. Dla psów pilnujących stad, drewno może być zastąpione przez długi powróż, zawiązany na karku.

§ 35. Za psy myśliwskie należy uważać: ogary, charty, wyżły, brytany wilcze, jamniki i w ogóle ułożone i używane do polowania.

§ 36. Z liczby wspomnionych rodzajów na charty i ogary, jak również na mieszańce z nich nakłada się podatek od pierwszych po 15 rubli rocznie od sztuki, od drugich po 5 rub.

Uwaga. Szczeniaki niezdatne do polowania nie podlegają opłacie.

§ 37. Dla uzyskania prawa utrzymywania chartów i ogarów, na skutek opłaty ustanowionego od nich podatku, właściciele ich obowiązani są corocznie podawać deklaracje do właściwej zwierzchności powiatu, przy oznaczeniu ich ilości przed 1-m Września.

§ 38. Wyż wspomniane podatki opłacają się w kassach okręgowych, które wydają odpowiednie kwity, stanowiące dowód prawa utrzymywania wspomnionych psów.

§ 39. Straży leśnej w lasach rządowych, miejskich i instytucyjnych, jak również osobom zamieszkałym w wspomnionych leśnych obrębach, utrzymywanie chartów i ogarów zabrania się bezwarunkowo.

§ 40. Charty i ogary powinny być prowadzone na polowanie na smyczach, z których mogą być spuszczone tylko w czasie gonienia zwierziny z rozporządzenia myśliwego.

§ 41. Psy myśliwskie, z wyłączeniem wyżłów, biegające po polach i lasach bez panów, mogą być zatrzymywane i zwracane właścicielowi za ogląd wynagrodzenia nie przenoszącego 3-ch rubli.

§ 42. Za używanie psów w czasie nie dozwolonym do polowania, winni podlegają karze niżej wskazanej.

ROZDZIAŁ V.

O KARACH.

Najwyżej zatwierdzone przepisy 6-go Sierpnia 1876 r. o włożeniu na sądowe instytucje i osoby urzędujące w Okręgu Sądowym Warszawskim, niektórych czynności poprzednich sądów i urzędników sądowych gubernij Królestwa Polskiego.

p. 10. Sprawy o przekroczenie przepisów o polowaniu 17 Lipca 1871 r. rozpoznawane będą, na zasadzie przepisów o własności, bądź przez sądy pokoju, bądź przez sądy zwyczajne, przy zachowaniu oddzielnych postanowień co do kar, zamieszczonych w rozdziale V-m wspomnionych przepisów.

§ 43. Osoby, którym będzie dowiedzione, że polowały na własnych gruntach, których przestrzeń stanowi mniej niż 150 mórg gruntu, podlegają,

za 1-m razem ostrzeżeniu i napomnieniu.

za 2-m razem karze pieniężnej 10 rubli.

za 3-m razem karze pieniężnej 25 rubli przy odebraniu broni i psów.

Uwaga. Odbierana broń i psy sprzedają się przez licytację publiczną na korzyść zakładów dobroczynnych.

§ 44. Osoby, którym będzie dowiedzione, że polowały na cudzym gruncie bez pozwolenia właściciela lub dzierżawcy działu myśliwskiego, podlegają:

za 1-m razem karze pieniężnej 5 rubli.

za 2-m razem karze pieniężnej 15 rubli.

za 3-m razem karze pieniężnej 25 rubli przy odebraniu broni i psów.

Uwaga. Niezależnie od wskazanych kar, winny obowiązany jest wynagrodzić właścicielowi lub dzierżawcy straty spowodowane przez stratanie zasianych, ornych lub leśnych gruntów i zwrócić zabita zwierzynę.

§ 45. Za samowolne polowanie, łowienie zwierząt, ptaków i ryb w lasach i na gruntach należących do skarbu lub instytucji publicznych winni podlegają karze, określonej w art. 468 Kodeksu Kar Gł. i Popr.

§ 46. Za samowolne polowanie w zwierzyńcach lub miejscach zagrodzonych, należących tak do instytucji rządowych i miejskich, jak i do osób prywatnych, winni podlegają karze postanowionej za kradzież na mocy obowiązujących przepisów.

§ 47. Ci, którym będzie dowiedzione, że polowali bez ustanowionego świadectwa na prawo polowania, podlegają karze pieniężnej, w ilości 3-ch rubli w drodze administracyjnej.

§ 48. Ci, którym będzie dowiedzione, że polowali za fałszywem świadectwem, lub należącym do innej osoby, podlegają karze postanowionej za fałsz, na mocy obowiązujących przepisów.

§ 49. Za wszelkie polowanie, łowienie zwierząt i ptaków, oprócz tępienia zwierząt i ptaków drapieżnych, w czasie zabronionym do polowania, winny podlega karze pieniężnej:

za 1-m razem 10 rubli.

za 2-m razem 20 rub.

za 3-m razem 40 rub.

§ 50. Za zniszczenie gniazd lub wyjęcie z nich młodych ptaków i jajek, z wyłączeniem gniazd ptaków drapieżnych, winny podlega aresztowi na czas od 1 do 3 dni.

§ 51. Za łowienie lub tępienie ptaków śpiewających, szczególnie słowików, winni podlegają karze pieniężnej od 1 do 10 rubli za sztukę.

§ 52. Za tępienie lub łowienie takich zwierząt lub ptaków, których łowienie lub zabijanie zabronione jest przez ogólne lub miejscowe postano-

wienia, winny podlega karze pieniężnej od 50 do 150 rubli, lub osadzeniu w więzi od 3 do 6 miesięcy, stosownie do okoliczności mniej lub więcej obstrzających lub łagodzących jego winę.

§ 53. Za przywożenie i handel w miastach lub na wsiach zwierzyny w czasie zabronionym do polowania, winny podlega karze oznaczonej w § 49-m, zwierzyna zaś konfiskuje i sprzedaje się na korzyść zakładów dobroczynnych.

§ 54. Służba policyjna i wójci, za nieprzedsięwzięcie środków dla zatamowania polowania i łowienia zwierząt i ptaków, i za dopuszczenie handlu w czasie zabronionym, ulegają:

za 1-m razem—karze administracyjnej według uznania ich zwierzchności.

za 2-m razem—odpowiedzialności sądowej.

§ 55. Za polowanie w sposób wymieniony w § 22-m pod literami *a*, *b*, winni ulegają, oprócz odebrania sieci i przyrządów, karze pieniężnej od 1 rub. 50 kop. do rubli 10, lub aresztowi od 3 do 7 dni.

§ 56. Za polowanie w czasie nocnym lub przy oświetleniu ogniem, winni ulegają karze pieniężnej od 10 do 40 rubli, stosownie do stanu.

§ 57. Za obławy urządzone bez wiedzy władzy policyjnej, winny ulega karze pieniężnej od 5 do 25 rubli.

§ 58. Za wypuszczenie psów, nie wyłączając myśliwskich, do lasu lub na pole, bez zachowania przepisów ustanowionych w rozdziale czwartym, to jest bez właściciela, uwięzi, drewna lub powrozu, właściciel podlega karze pieniężnej od 50 kop. do 3-ch rubli, stosownie do stanu.

§ 59. Za utrzymywanie chartów lub ogarów bez właściwej opłaty, winni ulegają karze pieniężnej w drodze administracyjnej, w rozmiarze dwa razy wziętej ustanowionej opłaty.

§ 60. Za utrzymywanie chartów i ogarów przez straż leśną, winni ulegają karze pieniężnej po 25 rubli od sztuki, oraz odebraniu psów.

§ 61. Wszystkie w ogóle kary pieniężne za wyżej wymienione przekroczenia przechodzą na skarb, po odtrąceniu połowy summy na rzecz denuncyanta.

XXV.

Do art. 811—814 Kod. Napoleona.

O zabezpieczeniu spadku wakującego i bezdziedzicznego.

Postanowienie Komitetu do spraw Król. Polsk. 28 Czerwca 1876 r. względem poboru opłat stemplowych w instytucjach sądowych okręgu sądowego warszawskiego. (Zb. pr. i rozp. rządu 1876 r. N. 56).

p. 3. Pozostają nadal bez zmiany: . . . . .

b) wskazany postanowieniem byłej rady administracyjnej Królestwa Polskiego 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r. sposób wykonywania nadzoru nad majątkami bezdziedzicznymi. . . . .

Post. Rady Adm. Król. 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 r.

(Dz. Pr. T. XXIX str. 22).

Na przedstawienie Komisji Rządowych Sprawiedliwości i Skarbu, uznawszy potrzebę bliższego oznaczenia sposobu postępowania, celem wykonania przepisów prawa o spadkach bezdziedzicznych i wakujących, postanowiła i postanawia co następuje:

Art. 1. Zabezpieczenie i zarząd *spadków bezdziedzicznych*, to jest tych, w których zmarły nie pozostawił ani krewnych w stopniu spadkowości, ani dzieci naturalnych, ani wreszcie małżonka nierozwiedzonego, należy do skarbu Królestwa. Staranie zaś o *spadkach wakujących*, czyli *opuszczonych*, to jest takich, których sukcesorowie wiadomi, albo w czasie prawem oznaczonym nie objęli, lub wyraźnie ich zrzekli się, będzie obowiązkiem kuratorów, w myśl artykułu 812 Kodeksu Cywilnego mianowanych.

SPADKI BEZDZIEDZICZNE.

Art. 2. Skoro sprawujący obowiązki urzędnika stanu cywilnego, ze śledztwa, w § 6 m instrukcyi o stemplu kollatoralnym pod d. 17 Grudnia 1816 r. ¹⁾ wydanej przepisanej, lub z wiadomości przy spisywaniu aktu zejścia wykryje, iż po zmarłej osobie pozostał jakikolwiek majątek, a nie masz wiadomych sukcesorów, dzieci naturalnych, lub małżonka przy życiu pozostałego, nierozwiedzonego, najdalej w dniach ośmiu, pod rygorem kar w art. 86 kodeksu cywilnego z r. 1825 zastrzeżonych, i odpowiedzialnością za wynikłe szkody, donieść o tém powinien Kontrolli Skarbowej ²⁾ i Sądowi Pokoju ³⁾, z wskazaniem, przybliżonym sposobem, zasobów, z jakich majątek zmarłego składa się.

1) § 6-ty *instrukcyi o opłacie stempla kollatoralnego z dnia 17 Grudnia 1816 r.* (Dz. Pr. T. dod. str. 135). zawiera co następuje:

Dla wyśledzenia natury spadku, urzędnik stanu cywilnego, podług § 77 kodeksu cywilnego (obecnie art. 131 K. C. P.), schodząc do umarłego, dla przekonania się o śmierci, winien te same osoby, które, podług § 78 tegoż Kodeksu (obecnie art. 133 K. C. P.), do aktu zejścia użyte będą, wezwać do podania wiadomości, jakie ciż mają co do następujących okoliczności:

a) Czyli po zmarłym pozostają dzieci ich własne z prawego łoża, wnuki lub prawnuki.

b) Czyli zmarły, testament lub rozrządzenie między dziećmi zostawił.

Jeżeli okaże się, iż dzieci, wnuki lub prawnuki istotnie znajdują się, oraz, iż żadnego testamentu lub rozrządzenia między dziećmi zmarły nie pozostawił, wówczas urzędnik stanu cywilnego żadnych dalszych badań nie przedsięwzię, i na powyższych zaspokoi się; lecz skoro okazuje się, iż zmarły ani dzieci, ani wnuków, ani też prawnuków nie pozostawił, wówczas urzędnik stanu cywilnego zawiadomić się winien:

a) Czyli zmarły, rodziców, braci, sióstr, lub innych dalszych, i jakich, pozostawił krewnych.

b) Czyli testament lub rozrządzenie jakie majątkiem swym uskutečnił.

c) Jaki być może majątek zmarłego, w ruchomościach i kapitałach.

d) Czyli, i jakie nieruchomości pozostawił.

Odpowiedzi na pierwszy punkt szczegółowe być winny, o ile tylko takowe z wymienionych świadectw zasięgnięniemi zostać mogą. Odpowiedzi na drugi, trzeci i czwarty punkt, w ogólnym przynajmniej sposobie zapisane być winny, i oświadczenia swe, osoby zeznające podpisać mają.

2) obecnie izba skarbowa,—na zasadzie p. 8 NAJWYŻSZEGO Ukazu 26 Marca 1869 r. o organizacyi izb skarbowych w guberniach Królestwa Polskiego (Dz. Pr. T. LXIX str. 197), w którym wyrażono:

Po zaprowadzeniu izb skarbowych, czynności skarbowe, odbywane w rządach gubernialnych w wydziałach skarbowym, dóbr rządowych i prawnym, przekazać izbom.

. . . . .

3) *Uwaga do § 3 instrukcyi postępowania przy poborze i kontroli opłaty stemplowej z d. 24 Lutego (7 Marca) 1864 r.* (Zb. prz. adm. Król. Pol.—wyd. sk. T. VII str. 195):

Przepis, postanowiony w art. 2-m postanowienia Rady Administracyjnej z 30 Stycznia (11 Lutego) 1842 roku, o dostarczeniu przez

urzędników stanu cywilnego Kontrollem Skarbowym i Sądom Pokoju *) wiadomości o spadkach bezdziedzicznych, zachowuje i nadal moc obowiązującą.

*) Obecnie, sędzia pokoju lub sędzia gminny,—por. art. 37 ustawy post. roz. w Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r. zamieszczony pod art. 820 Kod. Napol.

Art. 3. Kontrolła Skarbowa, po otrzymaniu takiej wiadomości, postara się o opieczętowanie (jeżeli tego Sąd Pokoju, w skutek otrzymanego uwiadomienia jeszcze nie dopełnił), następnie o spisanie inwentarza i o ustanowienie odpowiedzialnego dozorcycy. Gotowizna, jaka się znajdzie, do banku odesłaną być powinna.

Art. 4. Opieczętowanie, spisanie inwentarza i zabezpieczenie spadku mniej zamożnego, do którego żadna nieruchomość nie należy i gdzie masa 1,500 rs. kapitału, lub 75 takichże rubli przychodu nie wynosi, dopełnione być może przez miejscowego prezydenta, burmistrza lub wójta, lecz wtenczas tylko, kiedy Kontrolła Skarbowa tego zażąda.

Art. 5. Spisany inwentarz, Kontrolła Skarbowa prześle do prokuratury jeneralnej.

Art. 6. Podsędek lub urzędnik ¹⁾, dopełniający opieczętowania, jeżeli znajdzie w spadku ruchomości ulegające zepsuciu, lub takie, których utrzymanie lub zachowanie byłoby kosztowném, obowiązany o tém, najdalej w dniach ośmiu, pod odpowiedzialnością za szkody z opuszczenia wyniknąć mogące, donieść Kontrolli Skarbowej, która żądać może sprzedaży takowych ruchomości, za pozwoleniem prezesa właściwego Trybunału ²⁾.

¹⁾ por. art. 42 ustawy post. roz. w Warsz. Okr. Sąd. 19 Lutego 1875 r., zamieszczony pod art. 820 Kod. Napol.

²⁾ Obecnie sąd okręgowy,—por. art. 102 ustawy post. roz. w Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r. zamieszczony pod art. 814 Kod. Napoleona.

Art. 7. Zebrane ze sprzedaży pieniądze, po potrąceniu kosztów, złożone będą w depozyt banku; protokół zaś licytacyjny, wraz z inwentarzem i aktem opieczętowania, oraz odjęcia pieczęci, do prokuratury jeneralnej odesłane.

Art. 8. W spadkach gotowego funduszu nieprzedstawiających, koszta opieczętowania i spisania inwentarza wymagane być nie mogą; akt zejścia, bezpłatnie Kontrolli Skarbowej dostarczonym być powinien, i użycie papieru stemplowego będzie odłożone. W spadkach zaś, gdzie gotowy fundusz znajduje się, koszta opieczętowania i inwentaryzacyi, natychmiast przez urzędników, takowe czynności dopełniających, potrącone być mogą podług likwidacyi, z przepisami istniejącemi zgodnych, w samym protokóle opieczętowania lub inwentarza zamieszczonych i zakwitowanych. Koszta licytacyi ruchomości (jeżeli takowa zarządzoną była) tym samym sposobem zaspokojone będą.

Art. 9. Gdyby Kontrola Skarbowa dostrzegła, iż który z urzędników lub osób przy opieczętowaniu, inwentaryzacji, lub licytacji użytych, więcej kosztów pobrał, aniżeli prawnie należało, obowiązana będzie likwidację taką przedstawić prezesowi Trybunału do oceny, a przewyżkę, jaka nad należność podług oceny prezesa Trybunału nadebrana była, przez egzekucję administracyjną od winnego ściągnąć.

Art. 10. Jeżeli do spadku bezdziedzicznego należą nieruchomości, lub ruchomości, dozoru potrzebujące, Kontrola Skarbowa zniesie się z właścicielką władzą administracyjną względem ustanowienia dozorczy.

Art. 11. Prokuratura generalna, w imieniu Skarbu Królestwa, głównie w spadkach bezdziedzicznych interesowanego, odpowiada w sądach wszystkim wierzycielom, lub jakkolwiek interesującym, którzy do spadków tego rodzaju zgłoszą się.

Téjże prokuratury generalnej, w imieniu Skarbu Królestwa, służy władza przedsiębrania wszelkich środków do zabezpieczenia massy dążących.

Art. 12. Wszelkie sprawy, tak z powództwa prokuratury generalnej, jako i przeciwko niej w spadkach bezdziedzicznych, bez względu na wartość przedmiotu, popierane będą w Trybunałach Cywilnych 1-jej Instancyi, ze względu na otwarcie spadku właściwych.

Art. 13. Po otrzymaniu inwentarza, protokołów opieczętowania, odjęcia pieczęci, i licytacji ruchomości (jeżeli ta ostatnia była dopełnioną), oraz dowodu na złożony w banku depozyt; prokuratura generalna oceni, czyli objęcie w posiadanie spadku będzie dla skarbu korzystnym? i w takim razie przedstawi rzecz do decyzji Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu ¹⁾, celem otrzymania upoważnienia do wprowadzenia skarbu w posiadanie.

¹⁾ obecnie, izba skarbową,—por. p. 2. *Najwyższego Ukazu 26 Marca 1869 r. o organizacji izb skarbowych w guberniach Królestwa Polskiego* (Dz. Pr. T. LXIX str. 197), w którym wyrażono:

Po zaprowadzeniu wszystkich izb skarbowych w wymienionych guberniach od 1-go Lipca 1869 roku zwinąć istniejący w Warszawie oddzielny zarząd finansowy, to jest, niezwinięte jeszcze części byłej komisji rządowej skarbu. . . . .

i art. 11 *ustawy o izbach skarbowych w guberniach Królestwa Polskiego z 26 Marca 1869 r.* (Dz. Pr. T. LXIX str. 202), w którym wyrażono:

Pod względem zarządu dobrami rządowymi, do obowiązków izb skarbowych należą:

a) odbiór majątków nieruchomości i zabezpieczonych na nich kapitałów, przechodzących pod zawiadywanie skarbu, na zasadzie praw i rozporządzeń rządu; . . . . .

Art. 14. Obwieszczenia, wzywające interesantów do zgłaszania się z prawami, jakie mieć mogą, wydawane będą z terminem 6-miesięcznym, licząc od dnia pierwszego ogłoszenia w *Gazecie Rządowej* (obecnie *Dziennik Warszawski*) i w *Dzienniku właściwej gubernii*. Obwieszczenia te umieszczone będą w pismach wspomnianych trzykrotnie, z przerwą dwumiesięczną, i przyklepione w sali ustępowej Trybunału Cywilnego 1-jej Instancji, w obrębie którego spadek otwarty.

Art. 15. Żądanie wprowadzenia skarbu, w posiadanie spadku bezdziedzicznego, wniesione będzie przez prostą notę, czyli illacyą do Trybunału 1-jej Instancji miejsca otwartego spadku.

Art. 16. Po uzyskaniu decyzji, skarb w posiadanie wprowadzającą, prokuratora jeneralna zajmie się sprzedażą pozostałych jeszcze ruchomości i nieruchomości, oraz windykacją aktywów, zgoła uregulowaniem całego spadku tak, aby gotowizna, spadek składająca, po potrąceniu kosztów i stempli, oraz zaspokojeniu zgłaszających się wierzycieli, należności swoje sądownie udowadniających, do kasy rządowej przeniesioną być mogła.

Art. 17. W razie wylegitymowania się bliższego spadkobiercy do objęcia spadku, już w posiadanie przez skarb objętego, takowy jemu wydany będzie, po potrąceniu wszystkich kosztów sądowych, zasądowych i stempli, bez obowiązku zwrotu dochodów, jakie do daty zanesionego żądania o wydanie spadku wpłynąć mogły.

Art. 18. O spadkach bezdziedzicznych, których Skarb Królestwa nie uzna potrzeby objęcia w posiadanie, prokuratora jeneralna doniesie prokuratorowi Królewskiemu *), celem wyjednania nominacji kuratora i postępowania z takowemi, jak ze spadkami wakującemi.

*) Obecnie prokurator sądu okręgowego.

SPADKI WAKUJĄCE.

Art. 19. W spadkach, podług art. 811 Kodexu Cywilnego, za wakujące czyli opuszczone uważanych, dotychczasowe postępowanie, tymże Kodeksem, tudzież art. 998 i następnymi Kodexu Postępowania Sądowego *), oraz instrukcją dla kontrol skarbowych z d. 17 Grudnia 1816 r. **) przepisane, zachowanem zostaje, z dodatkami następującemi:

*) obecnie, art. 96—101 ustawy post. rozm. w Okr. Sąd. Warsz. 19 Lutego 1875 r. zamieszczone pod art. 814 Kod. Napol.

**) W § 3 instrukcyi postępowania przy poborze i kontroli opłaty stemplowej z dnia 24 Lutego (7 Marca) 1864 r. (Zb. przep. adm. Król. Polsk.—wyd. sk. T. VII str. 185), między innemi postanowiono, iż z przepisów postanowionych w instrukcyi z dnia 17 Grudnia 1816 r. o poborze i kontroli opłat skarbowych (Dz. Pr. T. Dod. str. 145) zachowują się tylko te, które odnoszą się do spadków bezdziedzicznych, oraz do kapitałów pozostałych po zeszyłych rządach, tudzież zamieszczone w rozdziałach VII i VIII téjże instrukcyi (zob. Dz. Pr. tom dod. str. 225—228).

Art. 20. Kuratorami spadków wakujących, Patronowie i obrońcy *) nawet przy Sądach Pokoju, według uznania Trybunału, mianowanemi być mogą.

*) obecnie obrońcy przysięgli.

Art. 21. Prokuratorowie Królewscy przy Trybunałach Cywilnych, wykonywać będą dozór nad działaniami Kuratorów spadków wakujących, przestrzegając, aby:

a) żadnej gotowizny spadku u siebie nie zatrzymywali, lecz do depozytu Banku wnosili;

b) wszelkie spory, spadku dotyczące, z pilnością kończyli;

c) O otrzymanych wyrokach, natychmiast donosili Prokuratorowi Królewskiemu, i bez jego zezwolenia na żadnym wyroku niepomysłnym nie poprzedzali, lecz wcześniej środki prawne przedsiębrali, niemniej, bez wyraźnego zezwolenia od Prokuratora Królewskiego, żadnych przyznań nie czynili, i przysięg nie deferowali;

d) kosztów samowolnie, bez ustanowienia przez Sąd lub Prokuratora Królewskiego, dla siebie nie ściągali;

e) zabezpieczenia funduszów massy nie zaniedbywali.

Rozp. Kom. Rz. Spr. 21 Marca 1825 r. N. 1089.

Prokuratorowie Trybunałów, w spadkach tego rodzaju obowiązani są przestrzegać szczególniej sporządzenia przez kuratorów inwentarza, przypominać im obowiązek zabezpieczenia lub dochodzenia takich praw spadku, których dochodzenie zwłoki nie cierpi, i względem niedopełniających swych obowiązków, czynić wnioski do Trybunału o ukaranie ich porządkowe z zastrzeżeniem odpowiedzialności dla mogących mieć prawo do spadku; a jeżeli kontrola lub inna władza skarbowa zażąda od kuratorów objaśnień jakich, ci takowe niezwłocznie udzielać są w obowiązku. (Zaw. T. I str. 630).

Art. 22. Na opieszłych i nieregularnych Kuratorów, sami Prokuratorowie Królewscy przy Trybunałach Cywilnych 1-jej Instancji, władni są wymierzać kary porządkowe pieniężne, od rubla 1 do rubli 6, które kontrola Skarbową, przez egzekucją administracyjną ściągnie. Od takich decyzyj Prokuratorów Królewskich, służy odwołanie się do pełnego Trybunału, bez wstrzymania jednakże wypełniania rozporządzeń Prokuratora, co do dalszego postępu w interesie.

Gdyby zaś zachodziła potrzeba użycia surowszych środków, Prokurator Królewski uczyni wnioski swoje do Trybunału.

Rozp. Kom. Rząd. Spr. 26 Stycznia (7 Lutego) 1859 r. N. 1840.

W massach spadkowych, w których z prawa służy Prokuratorowi zwierzchnia kontrola, tenże Prokurator obowiązany jest nie tylko jak najściślej przestrzegać, iżby działanie wyznaczonych kura-

torów zgodne było z prawem i obowiązującymi przepisami, ale nadto dopilnować jak najszybszego w nich działania. Kuratorowie w każdym wypadku powinni sprawdzić likwidacye kosztów, jakie składają urzędnicy sądowi, w skutek czynności przy otwarciu się spadków. W razie dostrzeżenia jakichkolwiek uchybień lub nadużyć, Prokurator obowiązany jest stosownie wnioski, gdzie z prawa wypada czynić; za dostrzeżeniem zaś, iż kurator szkodliwe dla masy nadużycia przemilczał, lub co gorsza, korzyści z nich odnosił, winnych do odpowiedzialności pociągnąć i komisji rządowej sprawiedliwości o takich wypadkach donosić. Gdyby dostrzeżonóm było powtarzanie się uchybień ze strony kuratorów, mianowicie opieszałość w działaniu, obojętność dla interesów masy, zaniedbanie w składaniu dokładnych raportów o stanie mass i postępie w nich działania, winni którzy pomimo kar porządkowych, nie okażą poprawy, jako nie odpowiadający istotnym warunkom dobrego urzędnika, ze służby oddaleni będą. (Zaw. T. III str. 607).

Art. 23. Bank Polski udzielać będzie z funduszków masy, na wezwanie Prokuratora Królewskiego, potrzebne zaliczenia dla kuratora na koszt.

Art. 24. Od uznania Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, zależeć będzie; czyli i kiedy wyniknie potrzeba żądać wprowadzenia skarbu w posiadanie spadku wakującego. W tym celu Prokuratorowie Królewscy składać będą prokuratoryi jeneralnej raporta kuratorów, o stanie każdego spadku tego rodzaju, przy dołączeniu uwag, jakie z swój strony do przytoczenia za potrzebne uznają.

Art. 25. Prokuratorya jeneralna, przekonawszy się z raportów takowych, iż activa masy przewyższają stan bierny, i że objęcie spadku korzyść skarbowi przynieść może, obowiązana będzie, nie czekając zupełnego uporządkowania masy, przedstawić wnioski swoje do Komisji Rządowej Przychodów i Skarbu, dla uzyskania upoważnienia do zajęcia się działaniem, dążącym do wprowadzenia skarbu w posiadanie, po wydaniu obwieszczeń w art. 14-m przepisanych, za powołaniem przed sąd kuratora.

Art. 26. Skoro Skarb Królestwa w posiadanie spadku wakującego wprowadzonym zostanie, działanie kuratora tém samym ustanie, pozostawiając go w obowiązku wydać Skarbowi Królestwa wszelkie akta i dokumenta, oraz złożyć rachunki z administracyi przez niego prowadzonej; prokuratorya jeneralna zaś zajmie się dalej ukończeniem sporów i uporządkowaniem masy.

XXVI.

*Do art. 3 Kodexu Cyw. Król. Polsk. i do art. 819
i 820 Kod. Napoleona.*

A) Przepisy co do spadku ruchomego pozostałego po osobach stale w Cesarstwie zamieszkałych, a czasowo w Królestwie Polskiem przebywających, i po osobach stale zamieszkałych w Królestwie Polskiem, a czasowo przebywających w Cesarstwie.

Zdanie Rady Państwa 5 Lipca 1844 r.

(Dz. Pr. T. XXXV str. 133).

Rada Państwa, rozpoznawszy w połączonych Departamentach prawodawczym i spraw Królestwa Polskiego, a następnie w Ogólném Zebraniu, wniesiony przez Główno-Zarządzającego II-m Wydziałem Własnej JEGO CESARSKIEJ MOŚCI Kancellaryi, projekt przepisów, oznaczających właściwość sądu co do ruchomego majątku pozostałego po osobach stale w Cesarstwie zamieszkałych, a czasowo w Królestwie Polskiem przebywających; również co do ruchomego majątku po osobach, stale w Królestwie zamieszkałych, a czasowo w Cesarstwie przebywających, i znajdując, iż rzeczzone przepisy, tak co do zasad swoich, jako i co do wykładu onych, zupełnie odpowiadają osnowie postanowień co do tego przedmiotu, NAJWYŻEJ w dniu 3-m Kwietnia 1840 i 8-go Kwietnia 1843 roku, zatwierdzonych dla gubernij i prowincyj, podlegających oddzielnym Ustawom i dla Wielkiego Księstwa Finlandzkiego, wyrzekła zdanie:

1. Prawa i obowiązki, co do ruchomych spadków, pozostałych po osobach, stale zamieszkałych i zapisanych w Cesarstwie, zaś czasowo w Królestwie Polskiem przebywających i nawzajem, po osobach stale zamieszkałych i zapisanych w Królestwie Polskiem, lecz czasowo przebywających w gubernjach Wielko-Rossyjskich, lub w gubernjach i prowincjach, podlegających oddzielnym ustawom, oznaczone są w pierwszym przypadku ogólném prawem Cesarstwa, lub miejscowém prawem tego kraju, do którego z powołania i stanu swego należał zmarły; w drugim zaś, obowiązującymi w Królestwie Polskiem prawami.

Co do majątku pozostałego po osobach wojskowych, po urzędnikach zarządu inżynierów i po urzędnikach szpitali wojskowych, zob. postanowienia i rozporządzenia, zamieszczone niżej pod lit. B.

2. Znajdowanie się urzędników tego lub owego kraju na służbie w drugim, nie zmienia ich praw i obowiązków; chyba że przesiedlili się

stale do miejsca służby z wszelkimi prawami, do stanu ich w tém miejscu przywiązaniem, lub téż służba ich, według miejscowych praw, uważa się za zupełne do tego kraju przesiedlenie.

3. Stosownie do powyższego, osoby stale zamieszkałe i zapisane w gubernjach i prowincjach Wielko-Rossyjskich, lub téż w guberniach i prowincjach, oddzielnym ustawom podlegających, lecz chwilowo, przebywające w Królestwie Polskiem i nawzajem, osoby stale zamieszkałe i zapisane w Królestwie Polskiem, lecz czasowo w Cesarstwie przebywające, obowiązane są, co do wszelkich rozporządzeń, tak między żyjącymi, jako i na przypadek śmierci, pod względem ruchomego majątku i kapitałów, bądź w miejscu stałego zamieszkania, bądź przy nich znajdujących się, zachować prawa tego kraju lub téj gubernji, do której z powołania i stanu swego należą.

4. Opisanie (sporządzenie inwentarza) i zabezpieczenie ruchomego majątku, pozostałego po osobach, stale zamieszkałych i zapisanych w Królestwie Polskiem, zmarłych zaś w którejbądź gubernji lub prowincyi Cesarstwa; równie téż opisanie i zabezpieczenie ruchomego majątku osób, stale zamieszkałych i zapisanych w Cesarstwie, zaś w Królestwie Polskiem zmarłych, należy do właściwego urzędu gubernii lub prowincyi, w której zmarły znajdował się przed śmiercią.

5. W razie sporu między spadkobiercami, o pozostały po zmarłym spadek, interes odesłany być winien pod rozpoznanie właściwego sądu tego kraju, do którego zmarły, według powołania i stanu swego, należał.

6. Również, stosownie do praw tegoż kraju, uskutecznione będą działy ruchomego majątku, w spadku po zmarłym pozostałego, jeżeli w téj mierze nie był sporządzony testament. Jeżeli zaś testament był sporządzony, natenczas działy dopuszczane nie będą, dopóki testament takowy nie uznany zostanie za ważny i obowiązujący, lub téż unieważniony nie będzie przez sądy tego kraju, do którego zmarły, według stanu i powołania, lub stałego przesiedlenia, należał.

7. Majątek ruchomy zmarłego, po opisanu onego, przesłany być winien pod rozporządzenie téj władzy sądowej, do której należy rozpoznanie sporów, wytoczonych przez spadkobierców. W takim razie, przedmioty z natury swój niesposobne do przesłania, lub podlegające zepsuciu i zniszczeniu, również przedmioty, których zachowanie połączone z szczególnymi wydatkami, powinny być przedane, stosownie do praw miejscowych, na publicznej licytacji, a otrzymane ztąd fundusze przesłane będą wyżej rzezonój władzy sądowej. Aby wszelako zachować dla spadkobierców płody sztuk pięknych, pozostałe po zmarłych, postanawia się, iż takowe objęte być mają publiczną sprzedażą wtedy tylko, gdy nikt ze spadkobierców nie oświadczy żądania przyjąć ich na rachunek swojej schedy.

8. Jeżeli pochodzący z jednéj gubernii lub prowincyi Cesarstwa, lub téż pochodzący z Królestwa Polskiego, z powodu rodzaju swojej służby, lub innych jakowych przyczyn, nie może być uważany za wyłącznie zamieszka-

łego w jednym lub drugim kraju, w takim razie, co do praw jego względem rozporządzania majątkiem ruchomym, zastosowane będą ustawy miejsca jego pochodzenia; stosownie do tychże ustaw rozpoznawane będą interesa, dotyczące działów pozostałego po nim majątku.

Co się zaś tyczy cudzoziemców, zmarłych w czasie przebywania ich w Cesarstwie lub Królestwie Polskiem, wtedy interesa, mające związek z pozostałym po nich ruchomym spadkiem, rozpoznawane być winny na zasadzie praw tego kraju, gdzie zmarły był przyjęty jako poddany, jeżeli tenże istotnie przyjął stan poddanego Rossyjskiego; w przeciwnym razie, a mianowicie, jeżeli on nie był poddanym Rossyjskim, interesa takowe rozpoznawane będą podług ogólnych przepisów o cudzoziemcach, obowiązujących w tym kraju, w którym tenże przebywał.

9. Powyższe przepisy obowiązującami są tylko co do ruchomego majątku, pozostałego po osobach zmarłych w miejscu czasowego ich przebywania i nie ściągają się bynajmniej do spadku, pozostałego w majątku nieruchomym.

B) O majątku ruchomym pozostałym po osobach wojskowych.

Post. Nam. Król. 19 Grudnia 1844 r. N. 5722.—Rozp. Kom. Rz. Spr. 17 (29) Stycznia 1845 r. N. 60.

Z uwagi, że wojsko pod względem wewnętrznej administracji rządzi się zbiorem ustaw wojennych, że wojskowi jedynie w stosunkach prywatnych i dotyczących nieruchomego majątku, oraz w przypadkach, na które nie masz przepisów wojennych, podlegają mocy obowiązującej praw ogólnych, że nakoniec NAJWYŻEJ zatwierdzone pod d. 5 Lipca 1844 roku zdanie Rady Państwa co do właściwości władzy względem ruchomego majątku pozostałego po osobach stale zamieszkałych w Cesarstwie, czasowo zaś przebywających w Królestwie Polskiem, i nawzajem, jako odnoszące się jedynie do pozostałości po osobach cywilnych, nie tylko nie jest przeciwne przepisom zbioru ustaw wojennych, ale je tém samém potwierdza, Ks. Namiestnik pod d. 19 Grudnia 1844 r. N. 5722 postanowił, aby czynności dotyczące właściwości władzy we względzie zabezpieczenia, spisania inwentarza, i następnego uporządkowania pozostałości po osobie wojskowej, tu w kraju zmarłej, a majątku ruchomego przy niej znalezionej, dotyczącej, regulowane były podług ustaw Cesarstwa, a w szczególności podług przepisów w części II-jej księgi I-jej ustaw wojskowych zawartych, i aby tym końcem sądom dla wiadomości zakomunikowane były przepisy, przedmiotu tego dotyczące.

W wykonaniu powyższego polecenia komisya rządowa Sprawiedliwości pod d. 17 (29) Stycznia 1845 r. N. 60 przesłała władzom sądowym w przekładzie polskim wypis tych artykułów, które w odezwie sztabu głównego czynnej armii daty 24 Lipca 1844 r. N. 3278, jako odnoszące się do pozostałości po osobach wojskowych, dosłownie zacytowane zostały; jednocześnie komisya rządowa sprawiedliwości, zgodnie z żądaniem sztabu gło-

wnego czynnej armii, poleciła, aby, gdy wojskowy umrze w miejscu, gdzie nie masz żadnej wojskowej władzy, w takim przypadku władze miejscowe krajowe dopełniły, względem pozostałych po zmarłym ruchomości, to, co z prawa obowiązującego i przepisów tutejszych wypadać będzie, zawiadamiając jednocześnie władzę, pod którą zmarły zostawał. Zaw. T. I str. 42.

Przy powyższém rozporządzeniu z 17 (29) Stycznia 1845 r. Nr. 60, komisya rządowa sprawiedliwości zakomunikowała władzom sądowym wypis artykułów ze swodu ustaw wojennych, o sposobie zabezpieczenia majątku po zmarłych osobach wojskowych. Zamieszczamy tutaj, odnoszące się do tego przedmiotu artykuły 2192—2207 i 2210—2214 T. V Zbioru ust. wojen. wydania 1859 r.

Art. 2192. Po śmierci każdego sztab i ober-oficera w pułku, należy delegować jednego sztabowego i dwóch ober-oficerów dla spisania w tymże dniu inwentarza, tak ruchomości, jako téż gotowych pieniędzy i piśmiennych dokumentów; wyznaczonym do tego oficerom udzielone być mają instrukcyje na zasadzie niżej wyrażonych przepisów; dla attentowania zaś przy spisaniu inwentarza mają być wezwani, kapelan pułkowy (jeżeli jest obecny) i urzędnik policyi miejskiej lub ziemskiej, stosownie do tego, gdzie jest majątek zmarłego, w mieście czy téż w powiecie, nadto dwaj lub trzej świadkowie ze stanu zmarłego. Gdyby zaś, dla znacznej odległości, z trudnością było powołać takich urzędników i świadków, w takim razie wezwąć należy dwóch lub trzech świadków ze stanu cywilnego, dobrej konduity, z pomiędzy miejscowych mieszkańców, oraz miejscowego duchownego (który nieodbicie winien być przywołany w przypadku nieobecności kapelana pułkowego), gdyż świadectwo tych osób stanowić ma dowód w razie nieobecności sukcesorów.

Art. 2193. Po sporządzeniu w ten sposób, w obecności wymienionych osób, inwentarza całego majątku, pieniędzy i dokumentów, należy spisać akt, bez żadnych podskrobań i poprawek, obejmujący szczegółową specyfikacyę wszystkiego co znaleziono, i ten akt, po stwierdzeniu podpisami obecnych przy spisaniu inwentarza osób, złożyć natychmiast dowódcy pułku, a zarazem oddać wszystko spisane pod dozór, przez niego ustanowić się mający.

Art. 2194. Oprócz inwentarza dowódca pułku obowiązany jest niezwłocznie zebrać w zarządzie swoim dokładne wiadomości: ile należy się zmarłemu po dzień śmierci żołdu i innych należności pieniężnych; ile wynoszą jego długi, kto i ile pozostał winien zmarłemu. Z pomiędzy pretensyj do zmarłego, jeżeli się okażą, przyjmować te tylko, które nie ulegają żadnej wątpliwości i opierają się na istniejących dowodach piśmiennych, podpisanych własną ręką zmarłego. Jeżeli zmarły oświadczy przed śmiercią, że ma długi bez rewersów, należy i tychże specyfikacyę sporządzić w obecności duchownego i świadków ze strony wojskowej i cywilnej.

Art. 2195. Na zasadzie przepisów w poprzednich artykułach wymienionych, pułkowy i inny bliższy naczelnik wojskowy, obowiązany jest sporządzić akt, który z dołączeniem wszystkich potrzebnych dowodów ory-

ginalnych, wraz z aktem złożonym mu przez wyznaczoną do inwentaryzacji komisję, winien przesłać w oryginale naczelnikowi dywizji, a kopię z tych dowodów pozostawić w pułku.

Art. 2196. Naczelnik dywizji, otrzymawszy to przedstawienie, obowiązany jest niezwłocznie przejrzeć takowe, a znalazłszy w czém wątpliwość, usunąć ją za pośrednictwem dowódcy pułku, tymczasem ten ostatni wezwie sukcesorów przez pisma publiczne; i jeżeli ci z pobytu są wiadomi, winien ich zawiadomić za pośrednictwem policji miejskiej lub ziemskiej, pod jurysdykcją której zostają lub zamieszkują, ażeby zgłosili się w ciągu roku, i oczekiwać od nich zawiadomienia, w jaki sposób zamierzają odebrać pozostały spadek i zaspokoić długi, pilnując z swojej strony, aby władze cywilne doniosły o wezwaniu sukcesorów do zgłoszenia się w czasie prawem przepisany.

Art. 2197. Sukcesorowie zmarłych generałów i oficerów, znajdujący się za granicą, mają być wzywani do przyjęcia spadku przez pisma publiczne, wychodzące w języku niemieckim; a nadto władza wojskowa obowiązana znosić się z ministerstwem spraw zagranicznych, celem zawiadomienia sukcesorów; termin zaś do zgłoszenia się spadkobierców przebywających w Europie lub w innych częściach świata przeznacza się dwuletni.

Art. 2198. Jeżeli krewni lub sukcesorowie, za pośrednictwem władzy cywilnej lub innej zażądają, aby majątek był sprzedany przez publiczną licytację, wtedy, zarządziwszy z polecenia naczelnika dywizji taką sprzedaż, należy wezwać urzędnika policyjnego i w obecności jego, podług wyż wyrażonego inwentarza, sprzedaż tę uskuteczyć; przyczém należy przestrzegać, aby lista licytacyjna, obejmująca ceny sprzedanych przedmiotów, była bez wszelkich skrobań i poprawek zupełnie zgodna z inwentarzem.

Art. 2199. Otrzymane ze sprzedaży ruchomości pieniądze, niemniej w gotowiznie po zmarłym pozostałe, tudzież przypadające od pułku z obrachunków, na wyż rzeczonych aktach uzasadnionych, doręczane być mają w całości, za pośrednictwem władzy cywilnej, komu należy; przyczém zabrania się wszelkich takich pieniędzy, jako własność prywatną, używać sposobem pożyczkowym na jakiegobądź pułkowe lub inne potrzeby.

Art. 2200. W razie, gdy w zakreślonym terminie, nikt z sukcesorów lub krewnych nie zgłosi się, a pułk otrzyma rozkaz do wymaszerowania, należy natychmiast przystąpić do sprzedaży majątku sposobem wyżej przepisany, i po zaspokojeniu długów, na niewątpliwych dowodach opartych, resztującą pozostałość odesłać władzy cywilnej, przy zawiadomieniu o tém krewnych.

Art. 2201. Jeżeli przy spisaniu inwentarza i opieczętowaniu ruchomości, znaleziony będzie testament, należy takowy niezwłocznie doręczyć tej osobie, na rzecz której jest zrobiony; w przypadku nieobecności tej osoby, odesłać go władzy, która wpisawszy testament do akt wieczystych, wezwie przez pisma publiczne sukcesorów w testamencie wyrażonych.

Art. 2202. Jeżeli po zmarłym niepozostanie ani sukcesorów, ani krewnych, i jeżeli tenże za życia swego nierozzrządził majątkiem przez testament; w takim razie, co do spisania inwentarza i sprzedaży pozostałości, postąpić jak wyżej przepisano, a otrzymane pieniądze, po zaspokojeniu długów i kosztów pogrzebu, przelać do summ ekonomicznych na ulepszenie żywności.

Art. 2203. W każdym razie, władze wojskowe obowiązane są pozostały po zmarłym spadek, lub otrzymane ze sprzedaży takowego pieniądze, niemniej wysłużony po dzień śmierci żołd, oddawać sukcesorom nie inaczej, jak za złożeniem przekonujących dowodów o prawie ich do spadku po zmarłym.

Art. 2204. Potrącone z żołdu za skarbowe należności pieniądze, sukcesorom nie wydają się.

Art. 2205. Surowo zabrania się komendantom pułków i innym naczelnikom, z pozostałych po zmarłym gotowych pieniędzy, lub też na rachunek pozostałego majątku, czynić z własnej woli wielkie wydatki na pogrzeb i stypy, wyznaczać jałmużnę i t. p., wyjąwszy koniecznych kosztów dla dopełnienia obrzędu chrześcijańskiego pogrzebu; wydatki wszakże te pozwalają się w takim tylko razie, gdy na to była wola zmarłego w testamencie objawiona.

Art. 2206. Dowódcy pułków i komend, po otrzymaniu wiadomości o zmarłych w szpitalach, obowiązani są niezwłocznie przysyłać po odbiór rzeczy i pieniędzy po zmarłym pozostałych; jeżeli zaś w ciągu miesięcy trzech nie będą przysłane osoby do odbioru upoważnione, wtedy nadzorcy szpitalów pozostałe rzeczy i pieniądze winni są odsyłać do komisjów komisyorackich.

Art. 2207. Zarządy szpitali wojskowych mogą przyjmować do zachowania majątek, pozostały po zmarłych lekarzach szpitalnych i innych urzędnikach, do czasu zgłoszenia się sukcesorów; ostateczne jednak rozpoznanie i ustalenie praw do spadku należy według istniejących przepisów do sądów cywilnych.

Art. 2210. W ogólności pozostałe po zmarłych i po poległych wojskowych niższych stopni pieniądze tak własne, kompaniczne i inne, jako też wysłużony żołd, i ruchomości własnością ich będące, wydawane być mają ich sukcesorom; lecz gdy ci nie zgłoszą się po odbiór w ciągu roku, wtedy cała pozostałość zalicza się do ekonomicznego żołnierskiego kapitału, na polepszenie żywności przeznaczonego, wyjąwszy, gdyby względem tej pozostałości sporządzony był testament, wtedy należy postąpić stosownie do testamentu.

Art. 2211. Wezwanie sukcesorów po zmarłych niższych stopniach, nie ogłasza się w pismach publicznych, lecz naczelnicy wojskowi obowiązani są komunikować się z policją gubernii miejsca ich urodzenia, z którego wstąpili do służby, celem odszukania i zawiadomienia krewnych; i jeżeli takowi będą wynalezieni, to spadek pozostały przesyła się do policji dla

wydania komu należy, lub też wydaje się im w tej komendzie, w której zmarły pozostawał w służbie, jeżeli sukcesorowie nie przekroczą terminu, zakreślonego w artykule poprzedzającym.

Art. 2212. Termin dla otrzymania majątku i pieniędzy, pozostałych po zmarłych niższych stopniach, liczy się od dnia zawiadomienia krewnych przez miejscową policję o śmierci tychże wojskowych.

Art. 2213. Na miejscową policję wkłada się obowiązek, iżby dosłali naczelnikom wojennym, pod zwierzchnictwem których niższe stopnie w służbie zostawały, o czasie zawiadomienia o ich śmierci i pozostałym po nich majątku, ich spadkobierców.

Art. 2214. W razie nie wynalezienia sukcesorów po zmarłym rekrucie, pozostałe po nim własne pieniądze, po odtrąceniu kosztów pogrzebu dołączać do kapitału przeznaczanego na obrazy święte batalionu straży wewnętrznej gubernii, w której partya rekrutów była wysyłana.

Por. post. rady adm. Król. 11 (23) Kwietnia 1864 r. zamieszczone w przypisie VI do art. 723 Kod. Napol.

Co do urzędników cywilnych zostających we władzach wojskowych istnieją następujące objaśnienia:

a) Opierając się na odezwie sekretarza stanu przy radzie administracyjnej z d. 5 (17) Lipca 1852 r. N. 3126, oraz mając na uwadze, że urzędnicy zarządu inżynierów assimilowani są do stopni wojskowych, pełnią obowiązki w wydziałach wojskowych, i za stale zamieszkałych w Królestwie uważani być nie mogą, a tém samém, że na przypadek ich śmierci zabezpieczenie wszelkiej po nich pozostałości i dopełnienie względem téjże formalności przez prawo wymaganych, należeć powinno do téj władzy, pod której bezpośredniem zwierzchnictwem ciż urzędnicy zostawali; w końcu powołując się na rozporządzenie swoje z d. 17 (29) Stycznia 1845 r. N. 60, komisya rządowa sprawiedliwości rozporządzeniem z d. 12 (24) Sierpnia 1852 r. N. 13,925 poleciła władzom sądowym, aby w podobnych przypadkach postępowały odpowiednio do przepisów zawartych w pomienioném jej rozporządzeniu z roku 1845.

b) Rozporządzenie wyżej ad *a*, zamieszczone stosować się ma także do pozostałości po urzędnikach szpitali wojskowych. (Post. rady adm. d. 7 (19) Kwietnia 1855 r. N. 1907 i Kom. Rząd. Spr. dnia 31 Maja (12 Czerwca) t. r. N. 8080). (Zaw. T. I str. 41).

XXVII.

*Do art. 3 Kod. Cyw. Król. Polsk. 1825 r. i do art. 819
i 820 Kod. Napoleona.*

O zabezpieczeniu spadku, pozostałego po cudzoziemcach.

*A) Deklaracya dotycząca spadków ruchomych, pozostałych po
poddanych Saskich zmarłych w Królestwie Polskiem, i po pod-
danych Królestwa Polskiego zmarłych w Królestwie Saskiem
z d. 11 (23) Kwietnia 1864 r.*

(Dz. Pr. T. LXII, str. 291).

Rząd CESARSKI Rossyjski i Rząd Królestwa Saskiego, pragnąc ustanowić przepisy co do udziału swoich agentów w sprawach spadkowych, jakie mogą się wywiązywać w wypadkach śmierci poddanych Saskich w Królestwie Polskiem i poddanych Królestwa Polskiego w Królestwie Saskiem, zgodziły się na następujące artykuły:

1. Z utworzeniem się w Królestwie Polskiem spadku, składającego się z majątku ruchomego, po śmierci Saskiego poddanego albo w Królestwie Saskiem po śmierci poddanego Królestwa Polskiego, bez względu czyli te osoby przebywały czasowo w tém Państwie, w którym zmarły, lub też znajdowały się w niem tylko przejazdem, przedsięwzięcie w téj mierze kroków zabezpieczających spadek, jako to: opieczętowanie, spisanie inwentarza, sprzedaż rzeczy podległych zepsuciu, zachowanie kosztowności, gotowizny, obligów i pism regulujących spadek, należą do atrybucyi władz odpowiednich tego Państwa, w którym otwiera się spadek. Te władze obowiązane będą natychmiast po zawiadomieniu ich o otwarciu spadku przedsiębrać wskazane dopiero środki, stosownie do obowiązujących w kraju przepisów.

2. Władze Królestwa Polskiego przedsiębiorące te środki zachowawcze, obowiązane są o wakującym spadku w drodze właściwej zawiadomić Saskiego Konsula, a odpowiednie władze w Królestwie Saskiem obowiązane są w tychże wypadkach zawiadomić Cesarsko-Rossyjskie Poselstwo albo najbliższy Konsulat Rossyjski. Zarazem mają składać Poselstwu albo Konsulatowi inwentarz, spisany na rachunek spadku, paszport i inne dowody pochodzenia zmarłego, tudzież wiadomości jakie mogą posiadać co do spadkobierców, w celu zawiadomienia tychże o zawakowanym spadku.

3. Ocenienie tytułów do podobnego rodzaju spadku, tudzież dowodów składanych przez obecnych legitymujących się spadkobierców, należy do sądów tego Państwa, do którego należał zmarły; téż sądy wyrzekają

o wprowadzeniu w posiadanie sukcesorów na zasadzie praw w kraju obowiązujących.

4. W tym celu na żądanie właściwego sądu lub w skutek wniesionego za pośrednictwem Konsula albo dyplomatycznego agenta podania spadkobierców zamieszkałych w rodzinnym kraju zmarłego, spadek składający się z ruchomości i pozostały po poddanym Saskim ma być wydawany Konsulowi Saskiemu w Królestwie Polskiem, a pozostały po poddanym Królestwa Polskiego w posiadłościach Najjaśniejszego Króla Saskiego, Cesarско-Rossyjskiej Dyplomatycznej albo Konsularnej Zwierzchności, dla doręczenia komu z prawa wypadnie, w myśl poprzedzającego artykułu.

5. Lecz gdy spadek ruchomy pozostały po zmarłym poddanym Saskim w Królestwie Polskiem, albo po zmarłym poddanym Królestwa Polskiego w posiadłościach Najjaśniejszego Króla Saskiego stanie się przedmiotem poszukiwań ze strony wierzycieli, albo zajęcia, w takim wypadku wydanie spadku nastąpi dopiero po zawyrokowaniu przez sąd tego kraju, w którym otworzył się spadek, co do namienionych pretensyj i spadek będzie oddany do zachowania tymże sądom.

6. Pretensye wierzycieli do rzeczonych spadków mają być czynione podług praw tego Państwa, w którym otworzył się spadek do sukcesorów, skoro ci są wiadomi i ustanowili w swoim miejscu pełnomocników. W przeciwnym razie te pretensye mają być zwracane do kuratora tego spadku, jakiego na żądanie wierzycieli, przeznaczą odpowiednie władze sądowe w tymże kraju.

7. Przepisy objęte niniejszą deklaracją zachowają moc obowiązującą w przeciągu dwunastu lat, a z upływem tego terminu, tak długo, dopóki jeden z umawiających się Rządów nie oświadczy drugiemu, dwoma miesiącami z góry, że nie życzy sobie, ażeby nadal istniały.

*B) Konwencja o spadkach, zawarta pomiędzy Rossją i Francją
20 Marca (1 Kwietnia) 1874 r.*

(Zbiór praw i rozporz. rządu 1874 r., str. 1222).

Art. 1. W razie śmierci francuza w Rossyi lub rossyanina we Francyi, bez różnicy, czy zmarły był zamieszkały w kraju, lub był w nim tylko przejazdem, właściwe według miejsca śmierci władze obowiązane są przedsięwziąć co do ruchomego i nieruchomego majątku zmarłego takie same środki zabezpieczenia, jakie według praw kraju powinny być przedsiębrane co do spadków po mieszkańcach miejscowych, ale z zachowaniem przytém postanowień, zawartych w następujących poniżej artykułach.

Art. 2. Jeżeli śmierć nastąpi w takim miejscu, lub w bliskości takiego miejsca, gdzie przebywa Konsul jeneralny, Konsul lub Wice-Konsul tego narodu, do którego należał zmarły, to władze miejscowe powinny bezwzględnie zawiadomić o tém Konsula, dla wspólnego opieczętowania wszystkich rzeczy, ruchomości lub papierów zmarłego.

Konsul zawiadamia w taki sam sposób władze miejscowe, jeżeli wprzód otrzyma wiadomość o nastąpniej śmierci swego współrodaka.

Jeżeli będzie uznane za potrzebne bezzwłocznie przystąpić do opieczętowania i takowe z jakiegokolwiek bądź przyczyny nie mogłoby być dokonane wspólnie przez obiedwie władze, to władza miejscowa ma prawo przedwstępnie przyłożyć swe pieczęcie bez udziału władzy konsularnej i odwrotnie; ale pod warunkiem zawiadomienia o tém władzy, która w tém nie uczestniczyła, a która może potem przyłożyć i swe pieczęcie.

Konsul generalny, konsul lub wice-konsul może dopełnić opieczętowanie albo sam osobiście, albo za pośrednictwem wybranego przezeń w tym celu pełnomocnika. W tym ostatnim wypadku powinien być takowy zapatrzonny w piśmienne o swém urzędowém znaczeniu poświadczenie od władzy konsularnej i z pieczęcią konsularną.

Przyłożone pieczęci nie mogą być odjęte bez udziału, tak miejscowej, jak i konsularnej władzy lub pełnomocnika téj ostatniej.

W taki sam sposób będzie postępowane przy sporządzaniu spisu wszystkich majątków ruchomych i nieruchomości, rzeczy i wartości zmarłego.

Jeżeli jednakże, po wysłaném od miejscowej do konsularnej władzy, lub odwrotnie, od konsularnej do miejscowej władzy zawiadomieniu z zawezwaniem do uczestniczenia w odjęciu pojedynczych lub wspólnych pieczęci i w sporządzeniu spisu, zawezwana władza nie przybędzie na miejsce w terminie 48 godzin od chwili otrzymania zawiadomienia, to druga władza będzie mogła sama przystąpić do pomienionych czynności.

Art. 3. Właściwe władze obowiązane są same czynić przepisane przez prawo kraju ogłoszenia o otwarciu spadku i o powołaniu spadkobierców lub wierzycieli, niezależnie od ogłoszeń, które mogą być robione również i przez władzę konsularną.

Art. 4. Po sporządzeniu spisu, stosownie do postanowień art. 2-go, władza miejscowa obowiązana jest odstąpić władzy konsularnej, na piśmienne jój żądanie, według pomienionego spisu, cały należący do spadku majątek ruchomy, dokumenta, wartości, rewersa, papiery, również jak i testament, jeżeli takowy znajduje się.

Władza konsularna może wydać rozporządzenie o sprzedaży przez licytację publiczną wszystkich należących do spadku i podlegających zepsuciu ruchomości, oraz takich, których zachowanie w naturze byłoby połączone z uciążliwemi dla spadku rozchodami. Obowiązana jednak jest udawać się w tym wypadku do władzy miejscowej, dla dopełnienia sprzedaży drogą przepisaną przez prawa kraju.

Art. 5. Władza konsularna obowiązana jest zachowywać jako depozyt podległy prawom krajowym, zamieszczone w spisie rzeczy i wartości, ściągnięte z rewersów summy i dochody jakie wpłynęły, jak również pieniądze zebrane ze sprzedaży ruchomości, jeżeli takowa miała miejsce, do upływu terminu sześciomiesięcznego od dnia ostatniego ogłoszenia, zrobionego przez władzę miejscową o otwarciu spadku, lub terminu ośmiomiesięcznego od dnia śmierci, jeżeli władza miejscowa nie zrobiła ogłoszenia.

Władzy konsularnej jednak pozostawia się możliwość bezwzględnie pokryć z spadkowego majątku rozchody na chorobę przedśmiertną i na pogrzeb zmarłego, zasługi służbie, koszty mieszkania, sądowe, konsularne i inne tego samego rodzaju, oraz utrzymanie rodziny zmarłego, jeżeli zajdzie tego potrzeba.

Art. 6. Konsul ma prawo, pod warunkiem tylko zachowania postanowień artykułu poprzedzającego, przedsięwziąć co do ruchomego i nieruchomego majątku zmarłego wszelkie środki zabezpieczenia, jakie uzna za pożyteczne w interesach spadkobierców. Może zawiadywać spadkiem osobiście lub za pośrednictwem wybranych przezeń, działających w jego imieniu pełnomocników i żądać wydania mu wszelkich wartości należących do zmarłego, a znajdujących się w depozycie, tak w kassach publicznych, jak i u osób prywatnych.

Art. 7. Jeżeli przed upływem pomienionych w art. 5-m terminów, powstanie jakiegokolwiek spór na żądania ze strony poddanych miejscowych, lub poddanych trzeciego państwa do ruchomej części spadku, to rozstrzygnięcie takich żądań, jeżeli tylko takowe nie są oparte na prawie dziedziczenia według prawa lub testamentu, należy wyłącznie do władz sądowych kraju.

W razie niedostateczności majątku spadkowego dla zupełnej zapłaty długów, wszystkie należące do tego spadku dokumenta, rzeczy i wartości powinny, na żądanie wierzycieli, być wydane właściwej władzy miejscowej; władzy konsularnej pozostaje w takim razie obrona interesów jego współrodaków.

Art. 8. Po upływie terminów ustanowionych w art. 5-m i jeżeli nie będzie zameldowana żadna pretensja, władza konsularna, zapłaciwszy w ustanowionej przez miejscowe prawa wysokości, wszystkie ciężące spadek koszty i rachunki, otrzymuje ostatecznie pod swoje zawiadywanie ruchomą część spadku, którą likwiduje i oddaje właściwym spadkobiercom, zdając z tego sprawę tylko własnemu swemu rządowi.

Art. 9. We wszystkich sprawach co do otwarcia, zawiadywania i likwidacji spadków, pozostających w jednym z umawiających się państw po poddanych drugiego, konsulowie jeneralni, konsulowie i wice-konsulowie jednego i drugiego mocarstwa, na mocy swój godności, są przedstawicielami spadkobierców i urzędownie uznawani są za pełnomocników tych spadkobierców, nie będąc obowiązani dowodzić tego pełnomocnictwa przez akt oddzielny.

Dla tego mogą, albo osobiście, albo przez pełnomocników, wybranych przez nich z osób mających do tego, według praw kraju, prawo stawać przed właściwymi władzami dla obrony, w każdej ściągającej się do otwartego spadku sprawie, interesów spadkobierców, poszukując ich praw lub odpowiadając na wytaczane im powództwa.

Rozumie się samo przez się jednak, że konsulowie jeneralni, konsulowie i wice-konsulowie, uznawani za pełnomocników swych współrodaków, wcale nie mogą być pociągani osobiście, w charakterze strony, do sprawy dotyczącej spadku.

Art. 10. Porządek dziedziczenia nieruchomości oznacza się według praw kraju, w którym znajdują się te nieruchomości, i wszystkie powództwa i spory dotyczące nieruchomości spadkowych, podlegają kompetencji wyłącznie władz sądowych tegoż kraju.

Powództwa, dotyczące podziału ruchomego majątku spadkowego, oraz praw spadkowych do ruchomości, pozostałych w jednym z państw umawiających się po poddanych drugiego, roztrząsane będą przez władze sądowe lub inne właściwe tego państwa, do którego należał zmarły i według praw tego państwa, chybaaby poddany tego państwa, w którym spadek otworzył się, wystąpił z swemi prawami do spadku.

W tym ostatnim wypadku i jeżeli powództwo, wytoczone było przed upływem ustanowionych w art. 5-m terminów, roztrząśnięcie powództwa pozostawia się władzom sądowym lub innym właściwym tego państwa, gdzie spadek otworzył się, które też wydadzą, według praw swego kraju, wyrok o zasadności żądań powoda i o przypadającej mu części spadku.

Po wydzieleniu powodowi przypadającej mu części, reszta spadku wydaje się władzy konsularnej, która postępuje z nim, względem reszty spadkobierców, stosownie do przepisów art. 8-go.

Art. 11. Jeżeli rossyanin we Francyi lub francuz w Rossyi umrze, w takiem miejscu, gdzie nie ma władzy konsularnej jego narodu, to właściwa władza miejscowa przystępuje według praw kraju, do opieczętowania i spisu majątku. Poświadczone kopie tych aktów, łącznie z świadectwem o śmierci i narodowym paszportem zmarłego oddane będą, w terminie o ile można najkrótszym, najbliższej od miejsca otwarcia spadku władzy konsularnej, lub komunikują się za pośrednictwem Ministra Spraw Zagranicznych agentowi dyplomatycznemu tego kraju, do którego należał zmarły.

Właściwa władza miejscowa przedsięwzięje co do pozostałych po zmarłym majątków, wszystkie przepisane przez prawa kraju środki i po upływie ustanowionych w art. 5-m terminów, oddaje majątek spadkowy, o ile można najprędzej, pomienionym dyplomatycznym lub konsularnym agentom.

Rozumie się samo przez się, że skoro missya narodu nieboszczyka lub najbliższa władza konsularna przyśle osobę upełnomocnioną, to miejscowa władza zabezpieczająca spadek obowiązana jest stosować się do przepisów ustanowionych w artykułach poprzedzających.

Art. 12. Postanowienia niniejszej konwencji stosują się również do spadku po poddanym jednego z umawiających się państw, który zmarł po za granicami drugiego państwa, ale pozostawił w tem ostatniem ruchomy lub nieruchomy majątek.

Art. 13. Płaca i bagaże, należące do majątków lub pasażerów jednego z umawiających się państw, zmarłych na statku lub na brzegu w granicach drugiego państwa, oddają się narodowemu konsulowi zmarłego.

Art. 14. Niniejsza konwencja zostawać będzie w swój mocy do upływu jednego roku od dnia, w którym jedna z wysokich stron umawiających się, oznajmi o przerwaniu jój działania. Ratyfikacye będą wymienione

w St. Petersburgu, w czasie, o ile można najkrótszym i konwencja będzie podlegała wykonaniu od dnia dwudziestego po jej ogłoszeniu drogą przepisana prawami jednego i drugiego kraju.

C) *Konwencja o spadkach, zawarta pomiędzy Rossją i Niemcami 31 Października (12 Listopada) 1874 r.*

Téjże treści, jak i konwencja zawarta w tymże przedmiocie z Francją z tą zmianą, iż w początku art. 1-go powiedziano:

„W razie śmierci Niemca w Rossyi, lub rossyanina w Niemczech, bez różnicy, ...“
na początku zaś art. 11-go wyrażono:

„Jeżeli rossyanin w Niemczech, lub Niemiec w Rossyi umrze w takim miejscu, ...“

D) *Konwencja o spadkach, zawarta pomiędzy Rossją i Włochami 16 (28) Kwietnia 1875 r.*

Téjże treści, jak i konwencja zawarta w tymże przedmiocie z Francją z tą zmianą, iż w początku art. 1-go powiedziano:

„W razie śmierci Włocha w Rossyi, lub rossyanina we Włoszech, bez różnicy, ...“
na początku zaś art. 11-go wyrażono:

„Jeżeli rossyanin we Włoszech, lub Włoch w Rossyi umrze w takim miejscu, ...“

XXVIII.

Do art. 896 Kod. Napoleona.

O dobrach Najmiłościwiwej nadanych na prawach majoratów.

A) *Najwyższy Ukaz 4 (16) Października 1835 r. o nadaniu dóbr 16-tu osobom.*

(Dz. Pr. T. XVII str. 323).

Art. 1. Stosownie do zatwierdzonych przez NAS w dniu dzisiejszym przepisów o urządzeniu dóbr, które z mocy donacji przechodzą na własność prywatną, niemniej tabeli regulującej dochód dzierżawny z dóbr tego ro-

dzaju do wysokości normalnej, nadajemy Najmiłościwiżej wiecznemi czasy na dziedzictwo, z takimi prawami i użytkami, z jakimi skarb posiada.

(W tém miejscu następuje wymienienie dóbr przeznaczonych na majoraty i osób takowemi obdarzonych).

Art. 2. Obdarowany, wstępując w prawo własności zupełnej, podlega:

a) ścieśnieniom, jakie z mocy akt w formie prawem przepisanej sporządzonych, do hipoteki wniesionemi zostały, i

b) ścieśnieniom z praw i przywilejów włościanom i kolonistom służących, które chociażby o nich wzmianki w hipotece nie było, mają moc, skoro w ostatnich trzech latach wykonywane były.

W ukazach wydanych w 1866—1870 roku (Dz. Pr. T. LXV str. 354—376; T. LXVI str. 410—430, 458—472; T. LXVII str. 20—33, 60, 138—163; T. LXVIII str. 72—208, 322—410, 438—441; T. LXIX str. 134—140, 180, 181, 402—409, 474, 475; T. LXX str. 100—108, 156, 186, 253), przepis zamieszczony w punkcie pierwszym niniejszego artykułu został zastąpiony rozporządzeniem następującem:

„Obdarowany wstępując w prawo własności zupełnej, podlegać będzie ścieśnieniom, jakie z mocy aktów, sporządzonych w formie prawem przepisanej, do nowej księgi wieczystej założyć się mającej dla nadanych obecnie dóbr wniesione zostaną.“

Post. Kom. Urz. 11 (23) Kwietnia 1869 r. (Dz. Pr. T. LXIX str. 229):

W skutek przedstawienia zawiadującego zarządem finansowym z dnia 7 Marca 1869 r. o nadaniu ogólnych nazw rozdarowywanym majoratom, komitet urządzający postanowił i stanowi:

Art. 1. Właścicielom majoratów **Najwyżej** darowanych, dozwala się nadawać tymże majoratom ogólne nowe nazwy, z zachowaniem oddzielnych nazw dawniejszych folwarków i realności, wchodzących w skład każdego majoratu;

Art. 2. Nowa ogólna nazwa majoratu ma być wprowadzoną do hipoteki na podstawie aktu podawczego, zatwierdzonego przez władzę skarbową;

Art. 3. Po nadaniu ogólnej nazwy majoratowi dla wszystkich dóbr należących do tegoż majoratu, chociażby były położone w różnych guberniach, ma być założoną jedna ogólna księga hipoteczna, i jednocześnie dobra te mają być wykreślone z dawniejszych właściwych ksiąg hipotecznych, z zachowaniem istniejących w tym względzie przepisów; i

Art. 4. Wykonanie niniejszego postanowienia, które w dzienniku praw zamieszczone być ma, porucza się władzom, skarbowej i sądowej, w czém do której należy.

Art. 3. Obdarowany winien przyjąć na siebie dług towarzystwa kredytowego ziemskiego, i płacić od niego należne temuż procenta.

W ukazach późniejszych o nadaniu dóbr ziemskich, znajduje się następujący przepis:

„Z pożyczek towarzystwa kredytowego ziemskiego, obowiązujących dobra, do składu których pod względem hipotecznym należą nadające się obecnie folwarki, wyżej wymieniony ich właściciel obowiązany jest przyjąć na siebie tę część długu, jaka przez władze towarzystwa kredytowego ziemskiego oddzieloną zostanie na przechodzące na własność jego dobra, a skarb od tej części długu, aż do zupełnego umorzenia go, płacić będzie należne temuż towarzystwu procenta.

Art. 4. Obdarowany winien ponosić tak istniejące jak i na przyszłość ustanowić się mogące przez rząd podatki i obowiązki.

Art. 5. Obdarowany winien jest w przeciągu lat sześciu urządzić włościan osiadłych w dobrach mu nadanych, a to pod dozorem i opieką rządu, na zasadzie przepisów w dniu dzisiejszym przez Nas zatwierdzonych o urządzeniu dóbr, które z mocy donacyi na własność prywatną przechodzą.

Art. 6. W przypadku gdyby nakazane urządzenie włościan w przepisany powyższym artykułem czasie, nie dało się wykonać z powodu opierania się tychże, lub z innych nie zawisłych od obdarowanego przyczyn, rząd Królestwa powinien wypadek ten do wiadomości Naszów ponieść, i prosić o dozwoleńie przedłużenia terminu; w razie zaś uchylania się samego obdarowanego, każe urządzić włościan w drodze administracyjnej na koszt jego.

Art. 7. Dla ochronienia dóbr nadanych od upadku przez nagłe zniesienie robocizny włościańskiej, zamienienie takowej na czynsz, osep i okup, chociażby włościanie natychmiast tego żądali, ma mieć miejsce nie wprzód, aż po upłynieniu lat sześciu, jak powyższy artykuł wskazuje, z tym warunkiem, aby, gdzie włościanie podług dawnego zwyczaju więcej jak dni trzy odrabiali w tydzień, robocizna podobna zmoderowaną została tylko do dni trzech, z osady a nie z duszy, a resztę powinności aby opłacali gotowizną.

Art. 8. Przenoszenie i nowe wznoszenie budowli włościańskich, gdyby tego w skutek urządzenia była potrzeba, nastąpić winno kosztem obdarowanego, który ma prawo żądać od włościan pomocy w robociznie pieszej i sprzężajnej.

Art. 9. Koszta pomiaru i urządzenia włościan należą także do obdarowanego; włościanie zaś obowiązani są dostarczyć mu do tego robocizny pieszej i sprzężajnej.

Art. 10. Nim urządzenie włościan nastąpi, obdarowany pod żadnym względem nie może od nich innych żądać obowiązków nad te, jakie mu aktem podawczym wskazane będą, a tém mniej przymusowych najmów, darmocho i innych powinności wymuszanych.

W ukazach późniejszych o nadaniu dóbr artykuły 5—10 opuszczone zostały.

Art. 11. Wszystko co jest na gruncie dóbr, jako to: inwentarze żywe i martwe, słowem co stanowi własność skarbu, należy do obdarowanego na

zasadzie 30-go artykułu przepisów wyżej zacytowanych; wszystko zaś co się znajduje na gruntach włościańskich, jak równie co do użytku mieli sobie oddane lub sami nabyli, jako to: inwentarze, sprzęty i naczynia rolnicze i gospodarskie i t. d., jest własnością włościan.

W ukazach późniejszych nadających dobra, zamiast przepisu zawartego w artykule niniejszym, zamieszczono rozporządzenie następujące:

„Wszystko co się znajduje na gruntach folwarcznych (lub dóbr) przedmiotem darowizny będących, jako to: zasiewy, budowle, słowem, wszystko co należy do skarbu przechodzi na własność obdarowanego, na podstawie art. 30-go przepisów wyżej powołanych.“

Post. Kom. Urz. 19 Września (1 Października) 1867 r.
(Dz. Pr. T. LXVII str. 281).

Z powodu wniesionych przez opiekunów małoletnich właścicieli majoratów prośb o wydanie im kapitałów likwidacyjnych, przypadających z ich majoratów, komitet urządzający w skutku przedstawienia Członka-Zawiadującego czynnościami komitetu, w wykonaniu NAJWYŻEJ zatwierdzonej w dniu 22 Sierpnia r. b. 1867 uchwały komitetu do spraw Królestwa Polskiego, postanowił i stanowi:

Art. 1. Listy likwidacyjne, przypadające dla małoletnich właścicieli majoratów, odsyłają się do Banku Polskiego dla zachowania aż do czasu dojścia do pełnoletności tychże właścicieli; przycém listy te przypuszczają się do losowania na zasadach ogólnych.

Art. 2. Opiekunom właścicieli majoratów dozwala się za pieniądze, otrzymane w zamian wylosowanych listów likwidacyjnych, zakupywać za pośrednictwem Banku inne niezagraniczne papiery publiczne, za opłatą Bankowi za każdą podobną operację przepisane-go procentu, i z pozostawieniem nabytych papierów również w depozycie Banku.

Art. 3. Opiekunom dozwala się także, do czasu dojścia do pełnoletności właścicieli majoratów, pobierać procenta od listów likwidacyjnych, jak również i od innych papierów nabytych za pieniądze, otrzymane za wylosowane listy likwidacyjne.

Art. 4. Właściciele majoratów po dojściu do pełnoletności, mają prawo żądać, aby przypadające z ich majoratów listy likwidacyjne, jako też papiery nabyte w zamian za wylosowane listy likwidacyjne, oddane im były do wolnego ich rozporządzenia.

Art. 5. Wykonanie niniejszego postanowienia, które zamieszczone być ma w dzienniku praw, wkłada się na prezesów: Komisji Likwidacyjnej i Banku Polskiego.

Art. 12. Znajdujące się w dobrach, należących do donacji, magazyny komunalne i inne własności gromadzkie, są od donacji wyłączone, i jako własność trzeciego, właścicielom ich oddane być powinny.

Art. 13. Kapitał pochodzący z okupu włościan, stosownie do 8 i 20 artykułów przepisów o urządzeniu dóbr z mocy donacyi przechodzących na własność prywatną, jest własnością obdarowanego; procent zaś od pozostającego na wieczne czasy na gruncie kapitału, jako podatek publiczny oddawany być ma przez obdarowanego do Skarbu tytułem kwarty.

Art. 14. Nim urządzenie włościan nastąpi, pomieniony w poprzedzającym artykule podatek tytułem kwarty, wpływać ma do Skarbu, w stosunku wartości dotychczasowych włościańskich powinności, i według zasad przez Komisję Rządową Przychodów i Skarbu wskazać się mających.

W ukazach późniejszych o nadaniu dóbr artykuły 12—14 opuszczone zostały.

Art. 15. O ile obdarowany w dobrach mu nadanych zachowa w swój mocy kontrakty zawarte przez Skarb z osobami prywatnemi, o tyle wchodzi we wszelkie prawa Skarbu przez téż kontrakty zapewnione, a pobierając z dóbr dochód dzierżawny, przyjmuje na siebie i obowiązki wspomnianych kontraktów.

W ukazach późniejszych o nadaniu dóbr, przepis, objęty w artykule niniejszym, wyłuszczone w sposób następujący:

„Obdarowany w nadanych mu folwarkach, wchodzi we wszelkie prawa i przyjmuje na siebie wszystkie obowiązki Skarbu, wypływające z kontraktów zawartych z dzierżawcami tych folwarków.“

Art. 16. Służebności z innych dóbr rządowych dla dóbr, które niniejszem nadajemy, jak wzajemnie służebności dóbr donacją stanowiących dla dóbr innych rządowych, ustają odtąd na zawsze, a jeśli włościanie nadanych dóbr poniosą na tém jakiegokolwiek straty, do obdarowanego wynagrodzenie ich należć będzie.

W ukazach późniejszych o nadaniu dóbr, wyrażono:

„Służebności z innych dóbr rządowych dla folwarków i lasów niniejszem nadanych, jak wzajemnie, służebności folwarków i lasów darowiznę stanowiących, dla innych dóbr rządowych, ustają odtąd na zawsze.“

Art. 17. W razie nieuiszczenia się przez obdarowanego w opłatach i innych należnościach i obowiązkach przez Skarb na niego przy donacyi szczegółowo oznaczonych, dobra nadane wzięte będą w administracyę rządową, na tak długo, dopóki uiszczenie nie nastąpi.

W późniejszych ukazach, o nadaniu dóbr, wyłuszczone:

„W razie nieakuratnego uiszczania przez obdarowanego opłat, oraz należności i innych obowiązków przez Skarb na niego nałożonych, które oddzielnie szczegółowo będą oznaczone, dobra nadane wzięte będą w administracyę rządową na cały przeciąg czasu, dopóki opłaty te w zupełności nie zostaną zaspokojone.“

Art. 18. Obdarowany nie ma żadnego prawa żądać od Skarbu dopłaty niedobraných intrat, w stosunku ilości przy obdarowaniu za zasadę

przyjętej, chociażby nawet przez wypadki nieprzewidziane, a nawet skutkiem zamierzonego urządzenia włościom zmniejszone zostały, lecz ma prawo, jak inni właściciele gruntowi, na mocy przepisów ogólnych i w pewnych wypadkach prosić o allewacyą.

W ukazach późniejszych nadających dobra, zamieszczoném zostało:

„Obdarowany nie ma wcale prawa żądać dopłaty od Skarbu nie-dobranego dochodu w stosunku, jaki przy obdarowaniu za zasadę przyjętą został, chociażby nawet dochód takowy przez wypadki nieprzewidziane zmniejszeniu uległ, lecz ma prawo na mocy przepisów ogólnych, prosić o allewacyą, podobnie jak inni właściciele gruntowi.“

Art. 19. (W artykule tym określony jest termin, od którego dobra donacyjne obejmują donataryusz).

Art. 20. W duchu art. 1-go niniejszego dekretu przystępując do oddania dóbr obdarowanemu, Komisya Rządowa Przychodów i Skarbu wskaże szczególne zasady do uregulowania dogodności gospodarskich, tak folwarcznych, jako i włościńskich, niemniej przydzielenia lasu na potrzebę miejscową, i wskazania granic i części składających dobra obdarowane, równie i obowiązków, które na nich ciążyą. Akt podawczy na mocy tych zasad spisany, będzie dokumentem donacyi.

W ukazach późniejszych o nadaniu dóbr postanowiono:

„W duchu art. 1-go niniejszego ukazu, władza Skarbowa, przy zdaniu nadanego obdarowanemu folwarku, wskaże mu dokładnie jego granice, tudzież określi obowiązki, które na nim ciążyą. Akt podawczy, na mocy tych zasad spisany, będzie dokumentem przelania dóbr na donacyę.“

Art. 21. Gdyby przy takowém uregulowaniu, zamiany jednych użytków i realności na drugie uznano potrzebnymi i równie dogodnymi, tak dla Skarbu jak i dla zaokrąglenia dóbr, Komisya Rządowa Przychodów i Skarbu upoważniona zostaje do ich wykonania, a w takim razie i do przyjmowania na rzecz Skarbu części dóbr darowanych w zamian za dopłatę, jeśli takowe od obdarowanego, podług tabeli wskazującej podstawę wysokości nadania, należéc będą.

Art. 22. Spory między obdarowanym a włościanami, z powodu urządzenia wynikłe, sądzone będą w drodze administracyjnej

W ukazach późniejszych artykuły 21 i 22 pominięte zostały.

Art. 23. Dobra nadane, przechodząc w jednej i nierozdzielnej całości z rąk jednych do drugich, podług porządku sukcesyi niżej opisanego, nie mogą być w żadnym przypadku, ani onerowane nowemi zobowiązaniami nad te, jakie do tychże dóbr przy nadaniu przywiązane zostały, ani w zastaw puszczone, a następnie sprzedawane, nietylko z woli samego właściciela, ale nawet za długi i pretensye, bądź Skarbowe, bądź prywatne, oraz w żaden sposób alienowane w obce ręce być nie mają.

Post. Nam. Król. 29 Kwietnia 1842 r. N. 1791.

Obdarowany pobierający dochody z dóbr nadanych, bynajmniej wolnym nie jest od zaspokojenia, z tychże, w części prawem oznaczonej, długów skarbowych i prywatnych, od tegoż obdarowanego należnych; rozumie się jednak samo przez się, że od daty śmierci obdarowanego, skoro majorat przejdzie na successora, długi te obciążać już nie mogą, ani dóbr nadanych, ani dochodów z tychże, jeżeli sam successor dobrowolnie zapłacił ich na siebie nie przyjmuje. (Zaw. T. I str. 655).

a) Prawo brania spadku rozciąga się tylko do dzieci prawego łoża wyznania Grecko-Rosyjskiego w linii zstępnej, w żadnym przypadku nie ulega podziałowi, i zawsze przechodzić będzie na najstarszego w rodzeństwie.

b) Prawo brania spadku mają najprzód dzieci płci męskiej.

c) Nie wyłącza się wszakże na tychże samych zasadach, dzieci płci żeńskiej, w razie gdyby nie było synów lub ich potomstwa płci męskiej.

d) Jeżeli nie ma potomstwa w linii prostej, prawo brania spadku przechodzi tymże samym porządkiem na najbliższą linią kollateralną.

e) Gdyby pokolenie zupełnie wygasło, w takim razie dobra uznane będą za odumarłe; i

f) Dobra te przejdą na własność skarbu publicznego i wówczas, kiedy nie będzie sukcesora w linii wskazanej ze stanu Rosyjskiej szlachty rodowitej wyznania Grecko-Rosyjskiego.

Art. 24. Gdy na zasadzie artykułu poprzedzającego, porządek brania sukcesyi w dobrach nadanych ustanawia się na wzór majoratów, przeto dla tém większego zapewnienia praw sukcesorów, wydzierżawienie dóbr tychże na jakikolwiekbydź przeciąg czasu, jest wzbronioném, i wszelkie układy, wbrew niniejszemu przepisowi zawarte, uznane będą za nieobowiązujące, i dla tego jeśliby posiadający dobra, nie mógł sam nimi zarządzać, mocen jest mieć swego rządcę.

*Rozp. Kom. Rz. Prz. i Sk. 4 (16) Kwietnia 1843 roku
N. 16911/5321.*

Przepis artykułu tego nie może być rozciągany do pojedynczych użytków w dobrach darowanych, jak np. młynów, karczem, kuźni, szynków i t. p., które zwykle w każdej ziemskiej własności nie inaczej, jak przez wypuszczenie w mniej lub więcej długą posesyę zarządzane być zwykły. Wglądanie w takie szczegóły doprowadziłoby do wielkich trudności, w każdym razie rodziłoby coraz nowe ścieśnienia, z duchem dziedzictwa sprzeczne, nie będące w intencji prawodawcy, a na które obdarowani słusznie utyskiwaćby mogli. (Zaw. T. I str. 656).

W ukazach późniejszych nadających dobra, przepis ten nie jest pomieszczony.

Art. 25. Po wniesieniu niniejszej Woli NASZEJ do ksiąg hypotecznych, tytuł własności na imię obdarowanego ma być uregulowany w hipotece, po wykonaniu art. 20 i 21 wyżej przepisanych.

Art. 26. Koszta spisania aktu donacyjnego, przepisania tytułu własności i oddania jej, koszta stempla i inne wszelkiego rodzaju wydatki poniesie obdarowany.

B) Post. Rady Adm. Król. 19 Kwietnia (1 Maja) 1846 r. o przepisach dozwalających obdarowanym dobrami w Królestwie Polskiem, zrzekania się dóbr im wydzielonych i poprzestania na pobieraniu dochodu pieniężnego.

(Dz. Pr. T. XXXVII str. 373.)

Art. 1. Obdarowany dobrami ziemskimi, podług prawideł przepisanych Ukazem NAJWYŻSZYM z d. 4 (16) Października 1835 r., na wzór majokatów, mocen jest. dopóki akt darowizny obustronnie w hipotece spisany nie będzie zrzec się własności dóbr darowanych, i poprzestać na opłacie dochodu, Ukazem NAJWYŻSZYM zapewnionego.

Art. 2. Dopóki, stosownie do artykułu poprzedzającego, obdarowanemu służy prawo zrzeczenia się własności dóbr dla niego przeznaczonych, zarząd ich ulegać będzie następującym prawidłom:

a) Obdarowany nie może wypowiadać kontraktu dzierżawy przez rząd zawartego, a jeżeliby dzierżawa skończyła się, Komisya Rządowa Przychodów i Skarbu mocną będzie przedłużyć ją lub dobra w nową wypuścić dzierżawę.

b) Lasy pozostaną w posiadaniu Skarbu, na potrzebę zaś gruntową wydawane będzie drzewo dzierżawcy, o ile do tego z kontraktu mieć będzie prawo.

c) Komisya Rządowa Przychodów i Skarbu nie poprzestanie rozciągać dozoru nad całością dóbr, i zajmować się kierunkiem procesów, tak posesoryjnych, jako też petytoryjnych, do których jednak obdarowany wpływać ma prawo. Koszta procesowe powróci obdarowany Skarbowi, jeżeli przy własności dóbr pozostanie.

Art. 3. Zrzekający się dóbr darowanych uwolniony zostaje od obowiązku urządzania włości w nich osiadłych; Skarb przeto powróci mu wydatki, na ten cel poniesione, o ile je usprawiedliwi, jako też koszta pomiaru, jakie obdarowany wniósł do kassy rządowej. Kosztów zaś oddania dóbr, stempla i innych, art. 26 Ukazu darowizny przewidzianych, Skarb powracać nie ma obowiązku.

Art. 4. Dochód, Ukazem darowizny zapewniony, wypłacany będzie obdarowanemu i jego następcom, którzy w porządku przepisany w art. 23 Ukazu, do spadku przychodzić będą, z kassy skarbowej, w ratach kwartal-

nych z dołu, bez potrącania kwarty, jaka z dóbr przypadła, ani procentu na inwalidów.

Art. 5. Obdarowany, któremu lasy w posiadanie już oddane zostały, nie może odpadków wycinać, dopóki akt darowizny w hipotece spisany nie zostanie, a na wypadek zrzeczenia się dóbr, obowiązany jest wynagrodzić Skarbowi wartość drzewa wyciętego, tudzież wszelkie użytki jakieby pobrał z lasów, z przestąpieniem planu gospodarczego. Do tego czasu Komisya Rządowa Przychodów i Skarbu wglądać będzie ściślej w sposób ich użytkowania i obdarowany jest obowiązany pod względem dozoru posesyi i procesów posesoryjnych stosować się do przepisów, jakie w tym przedmiocie dla urzędów leśnych i dzierżawców dóbr rządowych są wydane, a mianowicie, za pośrednictwem administratora lub rządcy dóbr, bronić spraw w sądzie 1-jej instancyi, pod kierunkiem rządu gubernialnego właściwego.

Art. 6. Obowiązek obdarowanego pod względem spraw posesoryjnych, o którym w poprzedzającym artykule jest mowa, rozciąga się także i co do użytków ekonomicznych, w tym przypadku mianowicie, kiedy przed ogłoszeniem niniejszego postanowienia, kontrakt dzierżawny, przez rząd zawarty, ustał, albo za wpływem obdarowanego jest zmieniony.

Art. 7. Powracający dobra rządowi obowiązany jest usprawiedliwić się, że z czasu jego posiadania nie zalegają żadne podatki skarbowi, dziesięciny, składki i inne ciężary gruntowe, z warunków darowizny wypływające, a zatém, tak te, jakie w czasie nadania istniały, jako téż i później przybyłe peryodyczne i nadzwyczajne; obowiązany jest nadto wyrachować się z funduszu, na melioracyą dóbr zostawionego, i wynagrodzić Skarbowi należitości, z tego tytułu przypadające, jako téż wszelkie szkody i użytki, bez możności roszczenia pretensyj za jakiegokolwiek nakłady.

Art. 8. Pierwszy następca zrzekającego się, ma prawo żądać na nowo oddania mu dóbr w naturze; w takim razie zależeć będzie od woli rządu oddać mu dobra jego poprzednikowi wyznaczone lub inne, lecz następca, po objęciu dóbr w posiadanie, nie będzie miał prawa zrzekać się ich, chociażby w hipotece aktu darowizny nie podpisał.

XXIX.

Do art. 724, 900 i 1107 Kod. Nap.

O opłatach stemplowych od umów, zobowiązań i kwitów, od spadków darowizn i zapisów testamentowych.

Z ustawy o opłatach stemplowych 25 Września (7 Października) 1863 roku,

(Dz. Pr. T. LXI str. 217).

ROZDZIAŁ IV.

O STANOWIENIU OPŁATY STEMPOWÉJ OD UMÓW, ZOBOWIĄZAŃ I KWITÓW.

Postanowienie Komitetu do spraw Król. Polsk. zatwierdzone Najwyżéj 28 Czerwca 1876 r. względem poboru opłaty stemplowej w instytucjach sądowych Okr. Sąd. Warsz.—(Zb pr. i rozp. rz. 1876 r. N. 56).

p. 3. Pozostają nadal bez zmiany:

. . . . . b) przepisy zawarte w ustawie stemplowej z 1863 roku o poborze opłat stemplowych od aktów notaryalnych . . . . .

Art. 31. Umowy, zobowiązania i kwity ulegają opłacie stemplowej od przedmiotu niemi objętego. Opłata ta jest w ogólności procentowa, a w wypadkach w taryfie wskazanych może być i stała.

Art. 32. Opłata stemplowa od umów, zobowiązań i kwitów, pobiera się tylko od przedmiotu bez względu na ilość osób do aktu wchodzących.

Art. 33. Jeżeli akt sporządzony jest urzędownie, uiszczenie opłaty następuje przez złożenie papieru stemplowego w ustanowionej cenie, spisującemu go rejentowi lub pisarzowi aktowemu; jeżeli zaś akt zdziałany został prywatnie i do niego użyto właściwego stempla, a następnie na akt urzędowy zostaje zamieniony, w takim razie akt prywatny złożony być ma w miejscu stempla, a akt urzędowy pisze się na stemplu ceny kop. 15.

Art. 34. Jeżeli akt spisuje się prywatnie w kilku egzemplarzach, jeden tylko egzemplarz ma być na stemplu odpowiedniej ceny; inne egzemplarze na stemplu ceny kop. 15 z wzmianką na każdym, jakiej ceny stempel do tamtego egzemplarza użyty został.

Art. 35. Opłata stemplowa od umów, zobowiązań i kwitów pobiera się od każdego przedmiotu oddzielnie, chociażby ich kilka jednym aktem objętych zostało. Opłata stosuje się nie do nazwy jaką strony aktom nadały, lecz do istoty aktu.

Art. 36. Zastrzeżenia i warunki, mające na celu zabezpieczenie albo wskazanie sposobu wykonania umowy lub zobowiązania, nie ulegają oddzielnej opłacie jeżeli są objęte jednym i tym samym aktem, co główny przedmiot umowy lub zobowiązania.

Za takie zastrzeżenia i warunki uważają się: akceptacja zobowiązania, zastrzeżenie kary konwencyjnej, pokwitowanie z odbioru waluty, upoważnienie strony przez stronę do zahypotekowania aktu, kaucyje, ewikcye, zastawy i t. p. Jeżeli zaś zastrzeżenia i warunki takie oddzielnymi aktami były czynione, opłaca się od nich stempel taryfą ustanowioną, a jeżeli w taryfie nie są wyszczególnione, stempel jak do umów dodatkowych.

Art. 37. W umowach czyli zobowiązaniach dwustronnych, za przedmiot od którego opłata stemplowa ma być pobierana, uważa się to wszystko, do czego się prawnabywca zobowiązuje.

Art. 38. Obowiązek opłaty zaległości podatkowych i innych ciężarów, o ile w umówiony szacunek nie weszły, podwyższa wartość przedmiotu; obowiązek zaś opłaty podatków i ciężarów bieżących na podwyższenie wartości nie wpływa.

Art. 39. Jeżeli w umowach nie będzie wyrażoną liczebnie wartość przedmiotu, a jednakże oznaczoną być może, w takim razie należy ją oznaczyć, i od niej opłatę stemplową pobrać przy zastosowaniu zasad art. 28; a jeżeli zasady te do obliczenia tej wartości nie są dostateczne, pobierać się będzie w miejsce opłaty procentowej sama opłata stała, ustanowiona taryfą od umów, zobowiązań i kwitów w przedmiotach nieoznaczonych.

Art. 40. W szczególności opłata stemplowa pobiera się:

a) Przy umowach o kupno i sprzedaż: nie tylko od summy sprzedajacemu opłacić się mającej, ale i od wypłat i długów w umówionym szacunku przekazanych.

b) Przy umowach o zamianę od któregoś przedmiotu, jeżeli wartości ich są równe; a jeśli nie równe, to od przedmiotu mającego wyższą wartość.

c) Przy umowach o wieczystą lub długoletnią dzierżawę, od czynszu zamienionego w duchu art. 28-go lit. g, na kapitał przy dodaniu wkupnego. Przy zbywaniu zaś praw do takowej dzierżawy, od summy szacunkowej z dodaniem laudemium.

d) Przy umowach o pensye i wypłaty dożywotnie z utratą przedmiotu (à fonds perdu), od kapitału z pensyi lub wypłaty rocznej podług art. 28-go lit. g, wyliczonego, a jeżeli w umowie oznaczony jest szacunek przedmiotu, to od szacunku.

e) Przy umowach o dzierżawy, poddzierżawy i w ogólności o najem rzeczy, lub usług albo robót, od umówionego wynagrodzenia za cały czas

trwania umowy, nie dłużej jednak jak za lat 20, chociażby umowa na dłuższy czas zawartą została. Jeżeli trwanie umowy nie ma stałego terminu, to trwanie to uważa się:

Przy dzierżawie gruntów, za czas trzechletni.

Przy najmie wszelkich innych przedmiotów, za rok jeden.

Termin od wypadku losowego zawisły, uważa się za dziesięcioletni.

f) Przy umowach o spółkę nieakcyjną od kapitału wkładowego.

Wkład spółnika przynoszącego do spółki przemysł swój lub pracę, obliczony będzie na kapitał pomnożeniem oznaczonych dla niego korzyści, ilością lat przez które trwać ma spółka, nie wyżej jednak jak przez lat 20, a gdyby korzyści te nie mogły być obliczone na pieniądze, uważa się za równy wkładowi spółnika najmniej wnoszącego.

Spółka nie mająca oznaczonego terminu swego trwania, uważa się za zawartą na lat 10.

g) Przy zawarciu spółek akcyjnych, opłata stemplowa pobierana będzie od akcji, które przed wypuszczeniem ich w obieg, ostemplowane być mają stemplem odpowiednim summie akcją objętej, podług stopy procentowej, pozycją 3-cią taryfy przepisanej; a do umowy o taką spółkę, tylko stempel ceny najniższej będzie używany.

h) Przy umowach o wystawienie budowli i zakładów, z warunkiem, że te przez czas oznaczony będą w posiadaniu wystawiającego, a po upływie tego czasu przejdą na właściciela gruntu: jeżeli jest oznaczoną wysokość włożyć się mającego kapitału, od tegoż kapitału; jeżeli zaś nie ma oznaczonego kapitału, jak od umowy w przedmiocie nieoznaczonym.

i) Przy wnioskach o przepisanie tytułu własności dóbr na licytacji nabytych, od summy szacunkowej na licytacji postąpionej, i kosztów, jeżeli te do summy szacunkowej nie wchodzą.

k) Przy kwitach, od wartości przedmiotu kwitowanego.

l) Przedłużenie umów o dzierżawę, najem, spółkę i zabezpieczenie, uważa się za nową umowę.

Art. 41. W zobowiązaniach jednostronnych, opłata stemplowa pobiera się bez względu na czas trwania:

albo procentowa, w stosunku wartości przedmiotu umowy, jako to: gdy idzie o pożyczkę pieniędzy lub rzeczy, o poręczenie czyli kaucją i o skład; albo stała, jak przy umowach o pełnomocnictwo.

Ustanowienie wynagrodzenia w tych umowach na wysokość opłaty stemplowej nie wpływa. W razie zaś ich przedłużenia, opłata stemplowa pobiera się jak od umów dodatkowych, w ilości nie wyższej jak od umowy pierwotnej.

Art. 42. Jeżeli zobowiązaniem jednostronnem dowodzoną jest innego rodzaju umowa, wyższej opłacie stemplowej podlegająca, sąd w razie jej uznania, brakującą ilość opłaty ustanowi.

Art. 43. W umowach o kupno, sprzedaż lub zamianę mających za przedmiot nieruchomości i ruchomości razem, których szacunek nie jest oddzielony, lecz w summie ogólnej ustanowiony; summa ta za szacunek nieruchomości pod względem opłaty stemplowej uważaną będzie.

ROZDZIAŁ V.

O STANOWIENIU OPŁAT STEMPOWYCH OD SPADKÓW, DAROWIZN
I ZAPISÓW TESTAMENTOWYCH.

Art. 44. Przy zmianie własności ruchomój lub nieruchomój, zachodzącej w skutek spadku, zapisu testamentowego, udziału lub darowizny, niewyłączając donacyi przez MONARCHĘ nadawanych, oraz majoratów przez prywatnych stanowiących, pobieraną będzie opłata stempłowa taryfą oznaczoną.

Art. 45. Opłata tego rodzaju stanowiąca i pobierana będzie tylko od majątków w Królestwie Polskiem będących, bez względu, czy spadkodawca lub osoba udział albo darowiznę czyniąca, jak również spadkobiercy, legataryusze, lub obdarowani zamieszkują w kraju lub zagranicą.

Art. 46. Opłata stanowiąca będzie od tego wszystkiego, co spadkobiercy, legataryusze lub obdarowani rzeczywiście otrzymują, to jest po potrąceniu długów, jakie majątek spadkowy lub przedmiot darowany ciąży.

Art. 47. Opłata tego rodzaju, pobierana będzie bez względu czy spadek, zapis lub udział następuje z mocy samego prawa, czyli téż z zapisu. Do téj opłaty nie są obowiązani zstępni, wyjąwszy od udziałów lub zapisów z części rozrządzalnej.

Art. 48. Opłata od zmian własności, w skutek spadków lub darowizn i zapisów stanowiąca będzie podług następujących zasad:

a) co do dóbr nieruchomości, kapitałów i praw hipotecznych: w stosunku ich wartości po potrąceniu długów i ciężarów hipotecznie ujawnianych;

b) przy działach w stosunku czystej masy przedmiotem działu będącej;

c) jeżeli darujący zachowuje sobie dożywotnie użytkowanie darowanego przedmiotu, w stosunku połowy jego wartości, odnosząc opłatę jedynie do obdarowanego własnością;

d) jeżeli kto inny obdarowany będzie dożywociem, a kto inny własnością, w stosunku całkowitej wartości darowanego lub w spadku otrzymanego przedmiotu, z pozostawieniem stronom możności porozumienia się co do stosunkowego zaspokojenia opłaty w ciągu 130 dni, jeżeli idzie o spadek, licząc od dnia otwarcia tegoż, a jeżeli idzie o darowiznę między żyjącymi w ciągu jednego miesiąca od dnia aktu darowizny.

W razie nieporozumienia się stron, połowa opłaty ciążyć ma dożywotnika, a druga połowa obdarowanego własnością.

e) co do użytków, pensyj gracyalnych i innych wypłat sposobem darmym, na czas oznaczony lub dożywotnie czynionych, w stosunku kapitału wyliczonego podług art. 28-go lit. g. niniejszej Ustawy;

f) od ruchomości spadkowych, w stosunku summy na licytacji zebranej; jeżeli ta miała miejsce, a w razie przeciwnym, w stosunku wartości inwentarzem pozostałości wykazanej.

Art. 49. Przy wszystkich aktach urzędowych, któremi zmiana własności w skutek spadku, zapisu, udziału lub darowizny następuje, albo jest objawioną, opłata stemplowa zaraz przez urzędnika akt spisującego obliczoną i przez strony złożoną być ma.

Jeżeliby jednak wysokość spadku była nie wiadomą lub należność skarbową nie dała się jeszcze oznaczyć, urzędnik sporządzi akt bez pobrania opłaty spadkowej, lecz doniesie o nim Kontrolli Skarbowej dla dochodzenia opłaty od spadku, do którego akt ten odnosi się.

Ustawa o izbach skarbowych w guberniach Królestwa Polskiego 26 Marca 1869 r. (Dz. Pr. T. LXIX str. 203):

Art. 7. Do zawiadywania izb skarbowych, na mocy osobnych, obowiązujących w guberniach nadwiślańskich, ustaw i przepisów, należą jeszcze następujące czynności zarządu skarbowego: . . . . .
f) obliczanie opłaty stemplowej od spadków . . . . .

Art. 18. Wszystkie inne sprawy w art. 7-m wymienione (t. j. pod lit. d, e, f, g, h), decydują izby stanowczo na mocy służącej im własnej władzy, z prawem skarżenia ich decyzji, niżej przepisany porządkiem.

Art. 22. Porządek czynności izb w sprawach zarządu skarbowego ich zawiadywaniu podlegających, określa się: . . . . .
w sprawach o opłacie stemplowej przez obowiązujące w tych guberniach ustawę i instrukcyę o opłacie stemplowej; . . . . .

Instrukcyja wskazująca sposób postępowania przy poborze i kontrolli opłat stemplowych z d. 24 Lutego (7 Marca) 1864 r. zamieszczona jest w zbiorze przep. adm. Król. Polsk. — wydz. skarbu T. VII str. 195 n.

Postanowienie Komitetu do spraw Król. Polsk. zatwierdzone Najwyżej 28 Czerwca 1876 r. względem poboru opłaty stemplowej w instytucjach sądowych Okręgu Sąd. Warsz. (Zb. pr. i rozp. rz. 1876 r. N. 56).

p. 3. Pozostają nadal bez zmiany:

a) porządek postanowiony art. 49 ustawy o opłacie stemplowej z 1863 r. względem poboru opłat spadkowych; w skutek czego, na notaryuszów, sporządzających akty, odnoszące się do otwarcia i przyjęcia spadków, przechodzą obowiązki, wykonywane, odpowiednio do powołanego art. 49 przez urzędników spisujących takowe akty.

Art. 50. Od skutków z zapisów testamentowych, opłata stemplowa po udowodnionym zgonie testatora stanowioną i pobieraną będzie; a o każdym sporządzonym lub otrzymanym do zachowania testamentu, rejenci Kontrolle Skarbowe zawiadamiać winni, po udowodnionym zgonie testatora.

Gdyby jednak przed ustanowieniem i uiszczeniem opłaty stempłowej od zapisów testamentowych, szczegółowe akta były sporządzane, przy ich sporządzaniu opłata podług art. 48 i 49 pobrana być ma.

Art. 51. Strony interesowane do pozostałości spadkowej, mogą nie oczekując na pobór opłaty stempłowej przy sporządzaniu aktów urzędowych, zaraz po otwarciu się spadku wykazać w Kontrolli Skarbowej cały majątek spadkowy i uiścić przynależną od niego opłatę.

Art. 52. Uiszczenie opłaty spadkowej od całego spadku, uwalnia spadkobierców lub legataryuszów, od powtórnego jój składania przy szczegółowych aktach.

Art. 53. Urzędnicy spisujący i przyjmujący akty dotyczące takiego spadku, od którego opłata już przez Kontrollę Skarbową obliczoną i pobraną została, obowiązani są, przekonać się o tém, z zaprodukowanego przez strony pokwitowania, a następnie w akcie wyszczególnić imię i nazwisko, tak spadkodawcy jako i strony, która opłatę wniosła, ilość téj opłaty, oraz datę i numer kwitu przez Kontrollę Skarbową udzielonego.

Jeżeliby zaś strony wzmiankowanego pokwitowania nie złożyły, urzędnik akt przyjmujący, pobierze od nich opłatę spadkową, w takiej ilości, jaka od summy przedmiotem tego aktu będącej, okaże się należną z objaśnieniem o możności odebrania nadpłaconej kwoty podług art. 59-go niniejszej ustawy.

Art. 54. Wnoszący w myśl art. 51-go opłatę od spadku obowiązani są zgłosić się do téj Kontrolli Skarbowej, w obrębie której majątek spadkowy znajduje się; jeżeli zaś majątek w kilku gubernjach jest położony, do téj Kontrolli w obrębie której spadek otwarty.

Kontrolła Skarbową obliczająca opłatę od majątku w kilku gubernjach położonego, obowiązana jest o tém obliczeniu i pobraniu opłaty, inne właściwe Kontrolli uwiadomić, przy opisaniu majątku spadkowego, od którego opłatę pobrała.

Art. 55. Za podstawę do ustanowienia wysokości spadku, służyć będzie Kontrolli Skarbowej inwentarz urzędownie sporządzony, lub specyfikacya prywatna na rzetelność wykazania wszelkich funduszów spadkowych zaprzysiężona.

Dodatkowo przytém Kontrolła posiłkować się winna testamentem i innymi dowodami, które strony dostarczyć są obowiązane, o ileby takowe na usprawiedliwienie podanej do inwentarza wartości dóbr nieruchomości lub usprawiedliwienia masy biernój, oraz do ustanowienia praw spadkobierców, okazały się potrzebne.

Art. 56. Przy ocenieniu masy biernój w inwentarzu lub specyfikacyi wykazanej, za ciężar spadku uważane będą:

a) koszta ostatniej choroby zmarłego, pogrzebu, inwentaryzacyi, oraz koszta załoby pozostałego małżonka;

b) ostrzeżenia na czysty wpis hipoteczny niezamienione;

c) długi i należności do inwentarza podane;

d) legata i zapisy testamentowe, lecz z obowiązkiem uiszczenia przypadającej od nich opłaty spadkowej, którą strona do spadku interesowana może potrącić przy wypłacie legatów;

e) kaucye, ewikcye i poręczenia, lecz wtenczas tylko gdy będzie usprawiedliwioném, że w części lub w całości stały się długami.

Gdyby jednak później dowiedziono, że kaucye, ewikcye lub poręczenia nie uważane za ciężar spadku stały się w części lub w całości rzeczywistemi długami, wówczas spadkobiercom będzie służyło prawo żądania zwrotu opłaty stempłowej, w stosunku udowodnionej odpowiedzialności.

Art. 57. Aktywa niepewne przed linią w massie czynnej zamieszczone, pod względem poboru opłaty stempłowej, do téjże massy policzone będą.

W razie jednak wykazania niemożności spieniężenia tych aktywów w całości lub części, opłata stempłowa o ile byłaby uiszczoną, zwróconą będzie w miarę wykazanej niemożności odbioru.

Art. 58. Przy obliczaniu przez Kontrolę Skarbową opłaty od spadku, nie będzie już liczoną opłata spadkowa od tych przedmiotów, od których przy szczegółowych aktach urzędowych pobrana została.

Art. 59. Jeżeliby strona biorąca udział w spadku, złożonemi w Kontrolli Skarbowej dowodami, wykazała, że opłata spadkowa, już to przy ogólnej massie, już téż przy szczegółowych aktach od przedmiotu za wiele lub nienależnie była pobrana, na przedstawienie Kontrolli Skarbowej, nadebrana opłata będzie zwróconą.

Art. 60. Przy dochodzeniu sądowém takich spadków, legatów lub udziałów, od których opłata stempłowa pobrana nie została, takowa zaraz przez sąd wyrokiem sprawę rozstrzygającym, ustanowioną być ma.

XXX.

Do art. 1781 Kod. Napoleona.

Postanowienia o najmie usługi, i o wzajemnych obowiązkach panów i sług.

*Z ustawy o sądach gminnych wiejskich w Królestwie Polskiem
24 Maja 1860 r.*

(Dz. Pr. T. LVII str. 215).

I. PRZEPISY OGÓLNE.

515. Sługą, w niniejszej ustawie, nazywa się ten, kto się godzi do jakiej pracy, w domu albo gospodarstwie, na pewien czas bez przerwy, a nie na dnie.

516. Panem albo gospodarzem zowie się ten, kto sługę przyjmuje.

517. Niniejsze przepisy ściągają się do sług płci męskiej i żeńskiej, wszelkiego wyznania, tak tych co się godzą do posług domowych, jako też czeladzi wiejskiej czyli rolniej, bez różnicy wsi od miasta.

518. Przepisy niniejszego rozdziału nie będą stosowane:

do ofycjalistów prywatnych i sług wyższej klasy, jako to rządców, komisarzy, sekretarzy, marszałków, koniuszych, murgrabiów, ekonomów, pisarzy i innych osób płci obojg, które się podejmują usług wymagających wyższego kształcenia;

do sług wojskowych, objętych etatem wojskowym;

do czeladzi i uczniów terminujących u kupców, rzemieślników i t. p., względem których oddzielne przepisy, postanowieniem Księcia Namiestnika Królewskiego z dnia 31 Grudnia 1816 r. *), i z d. 11 Stycznia 1817 r. **) są objęte.

*) Dz. Pr. T. IV str. 114. **) Dz. Pr. T. IV str. 159.

II. KTO MOŻE GODZIĆ SIĘ DO SŁUŻBY.

519. Do służby godzić się może ten tylko, kto ma prawo rozporządzać swoją osobą. Tu należą:

pełnoletni, to jest ci, co skończyli lat dwadzieścia jeden wieku; ci, których rodzice lub rada familijna w młodym wieku z pod opieki wypuścili.

520. Dzieci, zostające pod władzą rodziców, nie mogą przyjmować służby bez pozwolenia ojca, albo matki, jeżeli ojciec nie żyje. Lecz i po wejściu do służby nie uwalniają się z pod władzy rodzicielskiej.

521. Niewiasta zameżna nie może iść do służby, bez pozwolenia męża.

522. Gdyby mąż, który pozwolił żonie służyć, chciał ją napowrót wziąć do siebie; może to zrobić, lecz z upłynieniem terminu służby, i podjękawszy w właściwym czasie za służbę w imieniu żony.

523. Jeżeliby jednak mąż dowiedział się, że żona służy w miejscu, które ze względu na moralność jest nieprzyzwoitém; może się udać do sądziego gminnego, o pozwolenie, ażeby żona, nie czekając terminu, służbę taką zaraz opuściła.

III. O UGODZIE I ZADATKU.

524. Słudzy przyjmowani być mogą tylko do posług godziwych i prawem niezakazanych.

Uгода zawarta przeciwko temu prawidłu, jest nie ważną.

525. Uгода o służbę może być zawarta ustnie lub na piśmie, podług woli stron.

526. Przy ugodzie umówione będą: obowiązki jakich sługa się podejmuje, czas na jaki służbę przyjmuje, i zasługi lub inne wynagrodzenia do jakich mieć będzie prawo.

527. Sługa godzić się może na rok, kwartał lub miesiąc.

528. Gdyby przy ugodzie nie było oznaczonego czasu służby, będzie się rozumiało, że sługa wiejski czyli rolny ugodził się na rok, a miejski czyli domowy na kwartał.

529. Na znak zgody, sługa weźmie od pana zadatek, a przez to jest obowiązany przybyć do służby na czas, a pan obowiązany go przyjąć.

530. Ilość zadatku zależy od ugody, lub od zwyczaju miejscowego.

531. Zadatek potrąca się w zasługach, jeżeli się inaczej nie umówiono.

532. Sługa ma prawo oddać, a pan obowiązany odebrać zadatek:

jeżeli sługa zostaje na miejscu u poprzedniego pana swojego;
jeżeli rodzice, w nagłej potrzebie, żądają go do swego gospodarstwa,
jeżeli potrzebuje się oddalić, dla objęcia spadku jaki się dla niego otworzył;

jeżeli wstępuje w związki małżeńskie, i dla tego musi się przenieść do swego współmałżonka;

jeżeli pan chce go wziąć z sobą w drogę, za granicę Królestwa, a sługa do tego przy ugodzie nie zgodził się.

533. We wszystkich wyżej wymienionych przypadkach, zadatek może być oddany, nie później jak w ciągu trzech dni od daty otrzymania go.

534. Niewiasta któraby wzięła zadatek, a potem szła za mąż; ma prawo dać inną na swoje miejsce i zadatek oddać, choćby po terminie wyżej oznaczonym.

IV. O CZASIE, W KTÓRYM SIĘ SŁUŻBA ZACZYNA.

535. Gdyby przy ugodzie nie umówiono dnia, kiedy sługa do służby stawić się ma; rozumieć się będzie, że stawić się powinien wedle zwyczaju miejscowego.

536. Jeżeli co do jakiego rodzaju służby, zwyczaj nie jest ustalony; sługa obowiązany będzie stawić się do służby w terminie prawnym.

537. Termina prawne w służbie kwartalnej są: 2 Stycznia, 2 Kwietnia, 2 Lipca, 2 Października.

Służba roczna prawnie zaczynać się będzie w jednym z tych terminów, stosownie do rodzaju służby.

Służba miesięczna zaczynać się będzie pierwszego dnia miesiąca.

538. Pan, któryby sługę przetrzymał, a przez to sługa nie mógł się stawić na czas do nowego pana; ulegnie karze, za każdy dzień przetrzymania.

ny po kopiejek trzydzieści, na fundusz gminy, i wynagrodzi straty przez to zrządzone.

539. Jeżeli pan, bez prawnej przyczyny, nie chciał przyjąć sługi, któremu dał zadatek; utracą zadatek, i będzie obowiązany wynagrodzić słudze stratę, jakąby przez to poniósł.

540. Gdyby sługa, wzięwszy zadatek, jedynie dla bałamuctwa nie stawił się do służby; pan może go do tego przymusić przez policję miejscową.

541. Jeżeli sługa i na rozkaz policji nie stawi się, a pan by innego sługę zgodzić, albo robotnika nająć był przymuszony; obowiązany będzie sługa stratę z winy jego wynikłą panu wynagrodzić, i zadatek zwrócić, a prócz tego będzie skazany na areszt do trzech dni.

542. Gdyby sługa, przez jaki wypadek, bez własnej winy, do służby stawić się nie mógł, a pan by go potem już nie potrzebował; obowiązany będzie tylko zadatek zwrócić.

543. Jeżeliby sługa w kilku miejscach wzięł zadatek; ten pan ma do wzięcia sługi pierwsze prawo, który pierwszy dał zadatek, a inni domagać się mogą zwrotu swoich zadatków.

544. Sługa, który od kilku panów pobrał zadatki, skazany będzie: albo na areszt do trzech dni; albo na chłostę do dziesięciu razów.

V. O OBOWIĄZKACH SŁUG W CIĄGU SŁUŻBY.

545. Sługa winien swojemu panu, pani, i tym wszystkim osobom, którym pan usługiwać każe: wierność, uszanowanie i posłuszeństwo.

546. Przy wykonaniu swoich obowiązków, sługa powinien się stosować do zaprowadzonego porządku, i zawsze być trzeźwym, pilnym, akuracnym i obyczajnym.

547. Z innymi sługami swojego pana powinien obchodzić się uczciwie i obyczajnie.

548. Wszystkimi siłami sługa powinien strzedz pana swego od krzywdy i szkody, a starać się o jego pożytek.

549. Sługa poświęcać winien na usługi pana cały swój czas, i wedle możności i sił swoich wypełniać będzie wszystkie jego rozkazy dotyczące przyjętych przez siebie obowiązków.

550. Choćby sobie sługa wymówił, że do innej roboty używanym nie będzie; pomimo to, winien robić co mu pan każe, jeżeliby inny sługa zachorował, albo z innego powodu nie mógł pełnić swego obowiązku.

551. Żaden sługa nie może bez pozwolenia pana opuszczać się ani dla własnego interesu, ani na zabawę; a gdy pan da pozwolenie, nie może go przetrzymać, ale na czas wrócić powinien.

552. Jeżeli sługa zrobi panu szkodę jaką z umysłu lub niedbalstwa, albo też przez to, że sobie postąpił przeciw wyraźnemu rozkazowi pana, albo że się podjął tego czego nie umie; winien będzie szkodę wynagrodzić.

553. Pan mocen jest szkodę potrącić w zasługach. Jeżeli zaś sługa uważa się przez to pokrzywdzonym, wolno mu się udać do sądu gminnego.

554. Sługa winien panu donosić o przemieszczeniu się albo o kradzieży drugich sług. Gdyby zaś wiedząc o tém nie doniósł: odpowiadać będzie za szkodę wspólnie z temi, którzy się przemieszczyli albo kradli.

555. Jeżeli pan ma potrzebę zrewidować kufer, skrzynkę lub inne schowanie swego sługi; mocen jest to uczynić, ale w przytomności sołtysa lub ławnika.

556. Jeżeli sługa podmawia drugie sługi do kłótni, albo do obgadywania państwa; karany będzie jakby się sam takich przewinień dopuścił.

557. We wszystkich przypadkach, kiedy pan ustanowi sobie zastępcę, i nad sługami przełoży; służy mają względem niego te same obowiązki, jak względem pana.

VI. O OBOWIĄZKACH PANA.

558. Pan powinien wypłacać akuratnie zasługi swojemu słudze, i wydawać mu inne wynagrodzenia, wedle tego jak się umówili.

559. Wymagając od sługi roboty, do jakiej się ugodził, pan powinien być wyrozumiałym na jego zdrowie i siły.

560. Pan mocen jest karcieć uchybienia sług lekkimi domowymi środkami, ale powinien w karceniu zachować sprawiedliwość i umiarkowanie, tak, iżby winny sługa szkody na zdrowiu nie poniósł.

561. Gdyby kto ukrzywdził lub chciał ukrzywdzić sługę, pan winien zasłonić go swoją opieką.

562. Pan powinien pozwalać słudze, odbywać obrządki religijne jego wyznania.

563. Jeżeli sługa na zdrowiu zapadnie, a nie ma w bliskości rodziców albo dzieci, którzyby mogli go przyjąć do siebie; pan obowiązany mieć o nim staranie.

564. Jeżeli zaś pan nie może trzymać sługi chorego u siebie, a w miejscu, albo w bliskości, znajdują się jakie zakłady dla chorych, może go tam umieścić.

565. Jeżeli sługa zachorował, z powodu pańskiej roboty, pan winien leczyć go swoim kosztem.

566. Jeżeli sługa umrze; pan koszta pogrzebu poniesie, ale je z zasług jakieby się zmarłemu należały, potrącić może. Resztę zaś, gdyby takowa pozostała, odda osobom mającym prawo do spadku.

567. Jeżeli pan umarł, spadkobiercy jego winni, albo trzymać sługę do terminu, w jakim podług miejscowego zwyczaju sługi się zmieniają, a w miesięcznych służbach do końca miesiąca: albo téż, w razie odprawienia przed terminem, wynagrodzić za to sługę wedle dobrowolnej ugody.

568. Nowy dziedzic, dzierżawca majątku ziemskiego albo inny posiadacz osady rolniej, winien do końca roku trzymać wszystkie sługi wiejskie, przez poprzedniego posiadacza pozostawione; a słudzy obowiązani są pozostać na miejscu, chybaby się inaczej z nowym panem ułożyli.

569. Gdyby nowy pan nie chciał trzymać sług, których zastał na gruncie; winien będzie wynagrodzić ich za cały czas do upływu terminu służby.

VII. O WYPOWIEDZENIU I PODZIĘKOWANIU ZA SŁUŻBĘ.

570. Jeżeli sługa chce się odprawić, powinien oświadczyć o tém panu (podziękować), w służbie rocznej na trzy miesiące, w kwartalnej na miesiąc, a w miesięcznej na piętnaście dni, przed terminem.

571. Jeżeli pan chce sługę odprawić, winien mu w tych samych terminach służbę wypowiedzieć.

572. Sługa, który panu podziękował, może żądać pozwolenia na piśmie do poszukania innego miejsca, a pan mu odmówić nie jest mocen.

573. Jeżeli sługa, przy podziękowaniu, nie żądał pozwolenia na piśmie do poszukania innego miejsca; będzie się rozumiało, że dziękował tylko dla zwyczaju, jak to w niektórych okolicach się dzieje.

574. Jeżeli ani sługa panu nie dziękował; ani pan słudze miejsca nie wypowiedział; będzie się rozumiało, iż sługa pozostaje na miejscu, na taki czas, jak się dawniej ugodził.

VIII. W JAKICH PRZYPADKACH PAN MOCEN JEST SŁUGĘ ODPRAWIĆ PRZED CZASEM.

575. Pan mocen jest sługę odprawić przed czasem:

- a) jeżeli sługa poważy się panu, pani, lub komu z ich domowników, wyrządzić obelgę;
- b) jeżeli o nich roznosi co krzywdzącego, albo przez podszepty złośliwe do swarów w domu doprowadza;
- c) jeżeli panu hardo się stawia, i jego rozkazów uporczywie nie słucha;
- d) jeżeli się wzbrania pilnować pana w chorobie;
- e) jeżeli się hardo stawia przełożonemu nad sobą zwierzchnikowi, nie słucha jego rozkazów, albo mu obelgę jaką wyrządził;

f) jeżeli dzieci pańskie na złe naprowadza, albo im daje gorszące przykłady;

g) jeżeli z dziećmi, które mu są powierzone, tak złe albo niedbale się obchodzi, że to im grozi niebezpieczeństwem;

h) jeżeli panu co ukradł, albo się przemieszczył, albo drugich do tego namawiał, lub wiedząc o ich kradzieży, albo przemieszczeniu się, panu nie doniósł;

i) jeżeli bez wiedzy państwa, na ich imię bierze co na kredyt, albo pożyczka;

k) jeżeli bez wiedzy i pozwolenia państwa, nocą za domem przepędzał, więcej jak raz;

l) jeżeli będąc już raz napominany, z ogniem albo ze światłem nieostrożnie się obchodzi;

m) jeżeli przez swą nieostrożność stał się przyczyną pożaru;

n) jeżeli powierzone mu bydło z własnej winy niszczy; albo niedbale około niego chodzi, lub je katuje;

o) jeżeli przez złość albo niechęć wyrządzi panu jaką znaczną szkodę;

p) jeżeli z powodu rozwiązłego życia, nabawił się jakiej zaraźliwej albo plugawej choroby;

r) jeżeli bez pozwolenia wychodzi, albo pozwolenie przetrzymuje, albo się spóźnia do pracy, albo w inny sposób powinności zaniedbuje, i pomimo dwukrotnej przestrogi z tego się nie poprawia;

s) jeżeli się oddaje pijaństwu, grze na pieniądze, albo rozpuście;

t) jeżeli przez kłótnie, albo bitwy, robi w domu zamieszanie, i nawet napominany z tego się nie poprawia;

u) jeżeli się okaże, iż nie umie tej roboty, której się przy zgodzie podjął;

w) jeżeli skazany został więcej jak na siedm dni aresztu;

x) jeżeli się wyda, że przy ugodzie okazał fałszywe świadectwo.

576. Jeżeli służąca zaszła w ciążę, pan może ją odprawić, ale powinien o tém donieść miejscowej policji, lub oddać ją krewnym.

577. Odprawiając sługę przed czasem, pan obowiązany wydać mu umówione wynagrodzenie, wedle wyrachowania, od początku służby do dnia oddalenia.

IX. W JAKICH PRZYPADKACH SŁUGA MOCEN JEST ODPRAWIĆ SIĘ PRZED CZASEM.

578. Sługa może odprawić się przed czasem:

a) jeżeli przez złe lub zbyt surowe obchodzenie się pana, życie jego albo zdrowie jest w niebezpieczeństwie;

b) jeżeli pan sługę nakłonić usiłuje do uczynków przeciwnych prawu albo obyczajom, jak również jeżeli go nie broni od podobnych nalegań innych osób, które w domu mieszkają lub bywają;

c) jeżeli pan słudze zatrzymuje strawne, albo nie daje niezbędnej żywności, lub go pomieścił w miejscu dla zdrowia szkodliwem;

d) jeżeli pan chce wyjechać za granicę Królestwa, i sługę wziąć z sobą, a tego sobie przy ugodzie nie wymówił;

e) jeżeli z powodu choroby, sługa stał się nie zdolnym do pełnienia dalej obowiązków.

579. We wszystkich wyżej wymienionych przypadkach, sługa może podziękować przed czasem, a pan winien go zaraz uwolnić, i co mu się należy za czas wysłużony, oddać.

580. Gdyby pan nie chciał sługi uwolnić, sługa może się udać z zażaleniem do sądu gminnego, a dopóki sąd nie wyrzeczy, winien pozostać na miejscu.

581. Może również sługa odprawić się przed czasem:

a) jeżeli go rodzice potrzebują do pomocy w gospodarstwie, albo opieki w chorobie lub starości;

b) jeżeli sługa przez małżeństwo, albo przez inne dla niego korzystne zdarzenie, znalazł sposób zaprowadzenia sobie własnego gospodarstwa;

c) jeżeli otworzył się dla niego spadek, którego bez opuszczenia służby objąć nie może;

d) jeżeli służącej mężatce umrze mąż, pozostawiwszy gospodarstwo lub dzieci, liczące mniej jak czternaście lat wieku.

582. W tych jednak przypadkach, winien będzie sługa podziękować panu, przynajmniej na dwa tygodnie przed odejściem, albo zaraz innego na swoje miejsce postawić.

X. O ODPRAWIENIU SŁUGI BEZ PRAWNEJ PRZYCZYNY.

583. Jeżeli pan odprawi sługę bez prawnej przyczyny, obowiązany będzie wypłacić mu całkowite wynagrodzenie jakie było umówione za cały czas służby.

XI. O SAMOWOLNÉM PORZUCENIU SŁUŻBY.

584. Sługa, który przed czasem odejdzie od pana, bez prawnej przyczyny; skazany będzie przez sąd gminny na chłostę do dziesięciu razy, i będzie na żądanie pana do powrotu zmuszony.

XII. O ŚWIADECTWACH SŁUŻBOWYCH.

585. Sługa, odchodząc od pana, otrzymuje od niego zaświadczenie, które będzie zapisane w książce służbowej.

586. W zaświadczeniu pan wyrazi tylko:

imię i nazwisko sługi;

kiedy i jak długo służył i do czego;

czy był wierny, trzeźwy i posłuszny, albo czy w nim jakich zdrożności nie dostrzeżono;

nakoniec, do czego jest zdatny.

587. O sprawowaniu, pan świadczyć będzie rzetelnie, aby nie zaszkodzić słudze, i nikogo w błąd nie wprowadzać.

588. Gdyby pan dał niesprawiedliwe świadectwo, sługa może się poskarżyć do sądu gminnego, który, wedle okoliczności, albo wyrobi słudze u pana inne świadectwo, albo mu je da od siebie, z objaśnieniem, dla czego przez sąd wydane zostało.

589. Gdyby pan dał nierzetelne świadectwo; obowiązany będzie wynagrodzić szkodę jakąby przez to poniósł, albo sługa, albo ten, kto go na mocy takiego świadectwa przyjął, i prócz tego zapłaci kary, na fundusz gminny, jeden rubel kopiejek pięćdziesiąt.

Z M I A N Y

postanowień, nastąpione w czasie druku niniejszego wydania.

NAJWYŻSZYM Ukazem z d. 13 Września 1876 r. wprowadzonym został do gubernij Królestwa Polskiego kodex kar wydania 1866 r. w miejsce obowiązującego do tego czasu kodexu karnego z 1847 r.

Ponieważ w początku naszego wydania, mianowicie w Kodexie Cywilnym Królestwa Polskiego 1825 r., przy artykułach właściwych zamieszczone zostały artykuły kodexu karnego z 1847 r., przeto poniżej wskazujemy artykuły odpowiadające takowym w kodexie kar z 1866 r., z przytoczeniem rzeczonych artykułów, w przypadkach, gdy redakcyja ich przedstawia jakąkolwiek różnicę z artykułami kodexu 1847 roku.

Kodex Cywilny   *Kodex Karny*
Król. Polsk.   *1847 r.*

Kodex Karny 1866 r. i Ustawa o karach 1864 r.

art. 3.
przypis I.

art. 176.

art. 170 Kodexu. — Cudzoziemcy stale w Rosyi mieszkający, lub czasowo w niej przebywający, ulegają przepisom kodexu kar głównych i poprawczych zarówno z poddanymi Rosyjskimi, jeżeli w traktacie zawartym z państwem którego są poddanymi, nie uczyniono jakiego wyjątku od tego prawidła.

art. 177.

art. 171 Kod.— W razie popełnienia w Rosyi przestępstw przez osoby należące do zwyczajnych i nadzwyczajnych poselstw lub missyj państw zagranicznych, następuje przepisane w tym względzie dyplomatyczne porozumienie się z ich rządem.

art. 178.

—

art. 179.

art. 172 Kod.— Cudzoziemiec, przekonany lub podejrzany o popełnienie za granicą Państwa przestępstwa, nadwierzającego prawa Władzy Najwyższej w Rosyi, lub prawa jednego lub więcej poddanych Rosyjskich, a następnie wykryty i zatrzymany w granicach Cesarstwa, lub wydany przez rząd tego kraju, w którym popełnił przestępstwo, lub którego jest poddanym, dla osądzenia w Rosyi, wówczas on w zupełności podlega przepisom niniejszego kodexu.

przyp. II.

art. 174.

art. 168 Kod.—Przepisom niniejszego kodexu ulegają zarówno wszyscy poddani Rosyjscy, w gra-

		<p>nicach państwa. Wyjątki, dopuszczone ze względu na stan obyczajów i sposób życia niektórych inoplemiennych, zamieszkałych w Syberii, w guberniach Archangielskiej, Astrachańskiej, Orenburskiej i Stawropolskiej, oraz w kraju Zakaukaskim, oznaczone są oddzielnymi w tym względzie postanowieniami. (dodatek V).</p>
art. 17.	art. 339.	art. 325 Kod.—Zgodny.
przyp. IV.	art. 340	Zachowane w swęj mocy. — Por. art. 53 prze-
przyp. V.	i 341.	pisów z d. 1 (13) Czerwca 1875 r. o spos. wpraw. w wykon. praw, o urządz. sądown. w okr. sąd. war. i art. 4, 16—30 NAJWYŻSZEGO Ukazu 25 kwietnia (7 Maja) 1850 r., zamieszczone w Dodatku IV do Kod. Cyw. Król. Pol.
art. 21—25. przyp. I.		
	art. 29.	art. 25 Kod. — Zgodny.
	art. 30.	art. 26 Kod. — Zgodny.
	art. 31.	art. 27 Kod. — Zgodny.
	art. 32.	art. 28 Kod. — W skutek utraty praw majątkowych, cały majątek skazanego na roboty ciężkie lub zesłanie na osiedlenie z dniem ostatecznego wprowadzenia w tym przedmiocie wyroku w wykonanie, przechodzi na prawych jego następców tak samo jak w przypadku śmierci naturalnej. Następcy skazanego, otrzymują również, prawem zastępstwa, wszelki majątek, jakiby mu się mógł dostać przez spadek już po osądzeniu.
	art. 46	art. 43 Kod. — W skutek utraty wszystkich
	i 49.	szczególnych praw i przywilejów, osobiście i ze względu na stan obwinionemu służących, skazany na zesłanie na mieszkanie w Syberii lub innych oddalonych gubernjach, oprócz Syberyjskich z czasowem we wskazaném dla niego miejscu pobytu zamknięciem lub bez takowego, lub téż na oddanie na pewien przeciąg czasu do cywilnych poprawczych rot aresztanckich, lub na zamknięcie w domu roboczym, albo na osadzenie w więzy (art. 30, uwaga II) pozbawiony zostaje tytułów honorowych, szlachectwa, rang i wszelkich znaków zaszczytnych, jako

téż prawa, nawet po uwolnieniu z czasowego zamknięcia lub robót:

- 1) wejścia do służby rządowej lub publicznej;
- 2) być wpisanym do gildyi, lub otrzymać jakiegokolwiek świadectwo handlowe;
- 3) być świadkiem przy sporządzaniu jakiegokolwiek bądź umów i innych aktów, oraz składać w sprawach cywilnych świadectwa, tak pod przysięgą jak i bez przysięgi, wyjąwszy przypadków, w których sąd uzna za konieczne zażądać od niego zeznania;
- 4) Zostania wybranym na sędziego polubownego;
- 5) Sprawowania opieki lub kuratelli;
- 6) Sprawowania pełnomocnictwa w czyjkoľwiek sprawie.

art. 46 Kod. — Skazani na zesłanie na mieszkanie w Syberyi lub w innych odległych gubernjach z utratą wszystkich szczególnych, osobiście i ze względu na stan służących im praw i przywilejów lub téż na czasowe oddanie do cywilnych poprawczych rot arezstanckich, albo na zamknięcie w domu roboczym, lub osadzenie w wieży (art. 30 uwa-ga II) zachowują swoje prawa familijne, i prawa do posiadanej poprzednio własności; lecz osoby stanu szlacheckiego, jako już pozbawione szczególnych przywilejów, przywiązanych do tego stanu, nie mogą w dalszym ciągu posiadać swego szlacheckiego majątku, który się oddaje pod zarząd opiekuńczy, odpowiednio do przepisów zawartych w ustawie o stanach. Nieruchome osiedlone majątki, któreby mogły po zapadłym wyroku przejść na nich w drodze spadku, przechodzą pod zarząd opiekuńczy na teźże saméj zasadzie.

Pozbawienie szczególnych, osobiście i ze względu na stan służących praw i przywilejów nie rozciąga się ani na żonę ani na dzieci skazanego, zrodzone lub poczęte przed takim ukaraniem.

art. 47.

art. 44 Kod. — Skazani na zesłanie do Syberyi lub do innych odległych gubernij na mieszkanie z utratą wszystkich i szczególnych, osobiście i ze względu na stan służących praw i przywilejów, po uwolnieniu z czasowego zamknięcia, pozostają pod dozorem miejscowej policyi.

- art. 50.   art. 47 Kod. — Zesłani na mieszkanie, z utratą wszystkich szczególnych, osobiście i ze względu na stan służących im praw i przywilejów, do Syberyi lub innych odległych gubernij, obowiązani są po uwolnieniu ich z czasowego zamknięcia, obrać sobie sposób do życia na miejscu ich osiedlenia, zapisując się, za zezwoleniem władzy, do stanu mieszczańskiego lub innego opodatowanego, jednakże bez prawa uczestniczenia w wyborach i prowadzenia handlu. Wolno im jest również nabywać na prawach włościan, osiadłych na własnych gruntach, ziemię pod uprawę, nie wydalając się jednak z miejsca, wyznaczonego im na mieszkanie.
- art. 51,
52
i 55.   Zachowane w swój mocy. — Por. p. 2 NAJWYŻSZEGO Ukazu 13 Września 1876 r. o zastosowaniu kodexu kar. wydania 1866 r. do Okr. Sąd. Warsz.
- art. 54.   art. 50 Kod. — Połączona ze skazaniem na osadzenie w twierdzy na czas od jednego roku i czterech miesięcy do czterech lat, i na zamknięcie w domu poprawy na czas od ośmiu miesięcy, do dwóch lat, utrata niektórych osobistych praw i przywilejów, ogranicza się:
dla szlachty: do zabronienia wejścia do służby rządowej lub publicznej, uczestniczenia w wyborach i prawa być wybranym na jakiegokolwiek urzędy, nawet i na opiekuna z wyznaczenia opieki szlacheckiej;
dla duchownych: do utraty raz na zawsze godności duchownej;
do sług kościelnych: do wykluczenia ze stanu duchownego;
dla obywateli honorowych i kupców: do zakazu przyjmowania udziału w wyborach miejskich i zostania wybranym na honorowe albo połączone z władzą urzędy;
dla ludzi wszystkich innych stanów, również do utraty prawa uczestniczenia w wyborach i prawa być wybranym do sprawowania honorowych lub z władzą połączonych urzędów.
- art. 171.   art. 165 Kod. — Ułaskawienie i darowanie kary w żadnym przypadku nie zależy od Sądu. Jest ono wpływem Najwyższej Samodzierżającej Władzy i może być jedynie dziełem miłosierdzia Mo-

Kodex Cywilny Król. Pols.
Kodex Karny 1847 r.

Kodex Karny 1866 r. i Ustawa o karach 1864 r.

		narszego. Moc prawna i rozciągłość ułaskawienia, jako stanowiącego wyjątek od ogólnych przepisów, oznaczane są w tym samym NAJWYŻSZYM Ukazie, przez który zładadza się los i położenie winnych, lub udziela się im zupełne przebaczenie.
	art. 173.	art. 167 Kod. — Zgodny.
przyp. II.	art. 267.	art. 255 Kod. — Za udział w rokoshu lub spisku przeciw Władzy NAJWYŻSZEJ, lub w zdradzie Państwa, w jakimkolwiek z oznaczonych wyżej rodzajów tych przestępstw, oprócz kar, oznaczonych wyżej w artykułach, 241, 244, 249 — 252 i 254, w niektórych szczególnych okolicznościach i w skutku szczególnych w tym względzie postanowień i rozporządzeń rządu, wydawanych powszechnie lub tylko w którejkolwiek części Cesarstwa, przed rozpoczęciem wojny, lub przy wewnętrznych zaburzeniach, lub w razie wznowienia, albo téż wywołania takowych, oznacza się i konfiskata całego odziedziczonego i nabytego majątku winnych, na mocy szczegółowych przepisów, na ten czas ustanowionych.
art. 74. przyp. II d)	art. 916 i 920.	zob. niżej art. 86.
art. 86.	art. 916, 917, 918, 919, i 920.	Zachowane w swój mocy. — Zob. p. 21 NAJWYŻSZEJGO Ukazu 13 Września 1876 r. o zastosowaniu kodexu kar wyd. 1866 r. do Okr. Sąd. Warsz.
art. 98.	art. 917.	zob. wyżej art. 86.
art. 104.	art. 917.	zob. wyżej art. 86.
art. 131. przyp. II.	art. 543.	art. 107 Ustawy. — Za grzebanie umarłych, nie w miejscach na to przeznaczonych, lub bez zachowania ustanowionych przepisów, winni ulegną aresztowi do dni piętnastu, lub karze pieniężnej do rubli pięćdziesięciu.
	art. 544.	art. 860 Kod. — Kto w przypadku gdy tego istniejące przepisy nie pozwalają, pochowa zmar-

		<p>tego przed odbyciem na jego ciele sądowo-lekarskiego obejrzenia, ulegnie: albo karze pieniężnej do trzystu rubli. albo aresztowi od trzech tygodni do trzech miesięcy. Jeżeli zaś to nastąpiło w zamiarze zatarcia śladów zabójstwa, winny, podług okoliczności, ukaranym zostanie: jako uczestnik popełnionego zabójstwa, lub je ukrywający, w myśl przepisów, w artykułach 121 i 124 niniejszego kodexu objętych.</p>
art. 136.	art. 917.	zob. wyżej art. 86.
	art. 544.	zob. wyżej art. 131.
art. 236.	art. 26.	art. 24 Kod.—Zgodny.
	ustęp ostat. art. 46.	ustęp ostatni art. 46 kod.—Zgodny.
art. 238.	art. 1087.	Art. 143 Ustawy — Za odmówienie rodzicom niezbędnych alimentów, dzieci mające dostateczne do tego środki, ulegną: aresztowi do trzech miesięcy. Nadto obowiązane będą udzielać rodzicom, odpowiednie swym środkom alimentu.
art. 303.	art. 721.	art. 994 Kod. — Zgodny.
art. 336.	art. 1084.	art. 1591 Kod. — Syn lub córka, którzy się poważą jednemu ze swych rodziców lub obojgu zadać ranę, kalectwo, lub inne uszkodzenie na ciele, ulegną: karom, w artykule 1492 niniejszego kodexu postanowionym. Dopuszczający się jakiegobądź gwałtownego, chociaż z pobiciem nie połączonego, przeciw rodzicom czynu, ulegną, na zaskarżenie obrażonego ojca lub matki: karom, za czyn takowy w artykule 1534 niniejszego kodexu oznaczonym. Rodzice wszakże mogą wstawić się o złagodzenie tych kar.
	art. 1085.	art. 1534 Kod. — Za wyrządzenie, jakimbądź

		<p>obelżywym czynem, osobistój zniewagi ojcu, matce lub innemu krewnemu linii wstępnej, winny na zaskarżenie obrażonego, ukaranym zostanie:</p> <p>utrata wszystkich szczególnych osobistych i ze względu na stan służących praw i przywilejów, i zesłaniem na mieszkanie do Syberyi, albo oddaniem do poprawczych rot arezthanckich według piątego stopnia, artykułu 31 niniejszego kodexu.</p> <p><i>Uwaga.</i> Dochodzenie w przedmiocie osobistych obelg i zniewag rozwinięciem zostanie nie inaczej, jak na zaskarżenie samych obrażonych, albo ich małżonków, rodziców lub opiekunów. Kto w skutek poniesionój obelgi wyrządzi obrażającemu takąż samą lub mniej ciężką obelgę, ten prawo do zaskarżenia go utracą.</p> <p>art. 132 Ustawy. Za obelgi ustne lub piśmienne, wyrządzone krewnemu w linii wstępnej, winni ulegną: aresztowi do trzech miesięcy.</p>
	art. 1086.	<p>art. 1592 Kod. — Dzieci za uporną nieuległość władzy rodzicielskiej, rozpustne życie i inne jawne zdrożności, na samo żądanie rodziców, bez osobnego sądowego rozpoznania, zostaną:</p> <p>zamknięte w domu poprawy na czas od dwóch do czterech miesięcy.</p> <p>Rodzicom w tym przypadku służy prawo skrócenia, podług swego uznania, czasu zamknięcia lub nawet zupełnego przebaczenia winnym.</p>
art. 339.	art. 1080.	art. 1587 Kod. — Zgodny.
	art. 1081.	<p>art. 1588 Kod. Za umyślne zepsucie obyczajów dzieci, niemniej za umyślne pobłażanie ich rozpustnie, rodzice ulegną:</p> <p>karom, oznaczonym w artykułach 993 i 998 niniejszego kodexu, za przestępstwa przeciw dobrym obyczajom.</p>
	art. 1082.	<p>art. 1589 Kod. — Jeżeliby, obok nadużycia władzy rodzicielskiej, popełnioném zostało inne jeszcze przestępstwo, zasługujące na karę surowszą od tych, które w niniejszém oddziale są oznaczone winni ulegną:</p> <p>téjże surowszój karze, w myśl przepisu o zbiegu przestępstw.</p>

VIII

Kodex Cywilny *Kodex Karny*
Król. Pols. *1847 r.*

Kodex Karny 1866 r. i Ustawa o karach 1864 r.

art. 341.	art. 1083.	art. 1590 Kod. — Rodzice którzyby się dopuścili przywłaszczenia sobie lub strwonienia własności do dzieci ich należącój, ulegną: wyższym w zakresie karom, za przywłaszczenie sobie i strwonienie cudzej własności.
art. 460.	art. 1092.	art. 1598 Kod. — Opiekunowie i kuratorowie, za fałsz i podstęp popełnione na szkodę osób, powierzonych opiece ich lub kuratelli, niemniej za przywłaszczenie sobie i strwonienie własności tych osób, ulegną: wyższym w zakresie karom, za te przestępstwa w Dziale XII niniejszego kodexu oznaczonym.

Artykuły. Stron.

Oddz. 2.	O małżeństwach osób wyznających religję Grecko-Rossyjską z osobami wyznającymi inną religję; niemniej o małżeństwach, w których obrząd ślubu dopełniony był przez duchownego Grecko-Rossyjskiego	199—204. 270.
Oddz. 3.	O małżeństwach osób, które przechodzą z jednej wiary na drugą	205—207. 273.
Rozdział VII.	O prawach i obowiązkach z małżeństwa wynikających	208—214. 274.
Rozdział VIII.	O obowiązkach i stosunkach stron, w razie zachodzącej przyczyny nieważności; o skutkach przekroczenia ustawy niniejszej, tudzież o skutkach unieważnienia, rozwiązania małżeństwa, lub rozłączenia co do stołu i łoża.	215—230. 276.
Oddz. 1.	O obowiązkach i stosunkach małżonków przed rozpoczęciem kroków o nieważność małżeństwa	215—216. 276.
Oddz. 2.	O obowiązkach i stosunkach małżonków przed rozpoczęciem kroków sądowych o nieważność lub rozwiązanie małżeństwa i rozłączenie co do stołu i łoża.	217—222. 277.
Oddz. 3.	O skutkach wykroczeń przeciwko niniejszemu prawu	223—226. 278.
Oddz. 4.	O skutkach wynikających z unieważnienia lub rozwiązania małżeństwa, tudzież z rozłączenia co do stołu i łoża.	227—230. 279.
Rozdział IX.	O dowodach małżeństwa	231—238. 281.
Rozdział X.	O zaręczynach	239—243. 283.
Rozdział XI.	Rozporządzenia przechodnie	244—249. 284.

KODEX NAPOLEONA.

KSIEGA II. O majątkach i rozmaitych modyfikacjach własności	291.
T y t u ł I. O różnych rodzajach majątków	516—543. 291.
Dział I. O nieruchomościach	517—526. 291.
Dział II. O ruchomościach	527—536. 294.

	<i>Artykuły. Stron.</i>
<i>Do Tytułu I.</i> O prawie własności literackiej i artystycznej . . .	296.
Przepisy o własności literackiej i artystycznej. Z ustawy o Cen- zurze (Sw. pr. Ces. T. XIV). . . . . Dodatki N. X, str. 86.	
Konwencje o własności literackiej i artystycznej, zawarte z Fran- cyą i Belgią. . . . . Dodatki N. XI, str. 99.	
— O przywilejach na nowe wynalazki i odkrycia	298.
Przepisy o przywilejach na nowe wynalazki i odkrycia. Z usta- wy o przemyśle fabrycznym. (Sw. Pr. Ces. T. XI).	
. . . . . Dodatki N. XII, str. 106.	
— O prawie własności cech fabrycznych	300.
Przepisy o cechowaniu wyrobów Rossyjskich rękodzielni, fabryk i zakładów. Z ustawy o przemyśle fabrycznym. (Sw. Pr. Ces. T. XI) . . . . . Dodatki N. XIII, str. 116.	
Artykuły traktatów i deklaracyj o wzajemném ściąganiu w dru- gim Państwie, podrabiania znaków fabrycznych dołączanych do towarów i wyrobów. . . . . Dodatki N. XIV, str. 123.	
Dział III. O majątkach w stosunku do posiadających	
je osób	537—543. 301.
<i>Do Działu III.</i> Przepisy o spłacie czynszów wieczystych i in- nych powinności, obciążających posiadłości gruntowe.	
. . . . . Dodatki N. XV, str. 127.	
Tytuł II. O własności	544—577. 304.
<i>Do art. 544.</i> O sposobie użytkowania z lasów w dobrach pry- watnych	304.
Przepisy o sposobie użytkowania z lasów obciążonych służebno- ściami włościańskimi . . . . . Dodatki N. XVI, str. 132.	
— O prawach włościan i mieszczan-rolników do gruntów przeszłych na ich własność z mocy Najwyższych Ukazów 19 Lutego (2 Marca) 1864 i 28 Października (9 Listopada) 1866 r.	
. . . . . Dodatki N. XVII, str. 143, i N. XVIII, str. 177.	
— O majątkach po-klasztornych i po-duchownych przeznaczonych na sprzedaż dla osób prywatnych. . . . . Dodatki N. XIX, str. 184.	
<i>Do art. 545.</i> O zajęciu własności prywatnej w drodze przymu- sowego wywłaszczenia na Rządowy i publiczny użytek	
. . . . . Dodatek N. XX, str. 189.	
<i>Do art. 546.</i> O kollarjacji kościelnej	310.
Dział I. O prawie przybycia do tego, co rzecz wydaje	547—550. 313.
Dział II. O prawie przybycia do tego, co się łączy	
z rzeczą i wciela się do niej	551—577. 313.
Oddz. 1. O prawie przybycia co do rzeczy nierucho- mych	552—564. 314.
<i>Do art. 552.</i> O poszukiwaniach górniczych i wydzielaniu prze- strzeni gruntu do wydobywania ciał kopalnych	
. . . . . Dodatki N. XXI, str. 205.	

Artykuły. Stron.

Oddz. 2.	O prawie przybycia, co do rzeczy ruchomych.	565—577.	318.
T y t u ł III.	O użytkowaniu, używaniu i mieszkaniu	578—636.	321.
Dział I.	O użytkowaniu	578—581.	321.
Oddz. 1.	O prawach użytkownika	582—599.	321.
Oddz. 2.	O zobowiązaniach użytkownika	600—616.	326.
Oddz. 3.	Jak ustaje użytkowanie.	617—624.	330.
Dział II.	O używaniu i mieszkaniu	625—636.	332.
T y t u ł IV.	O służebnościach gruntowych	637—710.	333.
	<i>Do art. 639.</i> O służebnościach przyznanych z mocy Najwyższych Ukazów 19 Lutego (2 Marca) 1864 r., i 28 Października (9 Listopada) 1866 r., włościanom i mieszczanom w dobrach prywatnych, instytucyjnych i rządowych . . . . . Dodatki N. XXII, str. 216.		
Dział I.	O służebnościach wpływających z położenia miejsca	640—648.	334.
	<i>Do art. 640.</i> Względem wolnego odpływu i wzajemnego przyjmowania wód pomiędzy właścicielami i posiadaczami gruntów		335.
Dział II.	O służebnościach, ustanowionych przez prawo.	649—685.	338.
	<i>Do art. 650.</i> O służebnościach, ustanowionych dla użytku publicznego. . . . . Dodatki N. XXIII, str. 223.		
Oddz. 1.	O murze i rowie środkowym	653—673.	339.
Oddz. 2.	O odległości i robotach pośrednich wymaganych przy niektórych budowlach	674.	344.
Oddz. 3.	O widoku na własność sąsiada	675—680.	344.
Oddz. 4.	O ścieku z dachów	681.	346.
Oddz. 5.	O prawie przechodu.	682—685.	346.
Dział III.	O służebnościach ustanowionych przez czyn człowieka	686—710.	347.
Oddz. 1.	O różnych rodzajach służebności, jakie mogą być ustanowione na majątkach	686—689.	347.
Oddz. 2.	Jak ustanawiają się służebności	690—696.	348.
	<i>Do art. 691.</i> Względem służebności pastwiska i wrębu do lasu.		348.
Oddz. 3.	O prawach właściciela nieruchomości, dla której służebność należy się	697—702.	351.
Oddz. 4.	Jak służebności ustają	703—710.	352.
KSIĘGA III.	O różnych sposobach nabycia własności.		
	Rozporządzenia ogólne	711—717.	355.
	<i>Do art. 715.</i> Przepisy o polowaniu dla gubernij Królestwa Polskiego. . . . . Dodatki N. XXIV, str. 227.		

	<i>Artykuły. Stron.</i>
Tytuł I. O spadkach	718—892. 357.
Dział I. O otwarciu spadków i przejściu ich na następców	718—724. 357.
<i>Do art. 723.</i> Wyjątki od ogólnego porządku dziedziczenia	358.
— O ustanowieniu opłaty stempłowej od spadków	. . . . . Dodatki N. XXIX, str. 262.
Dział II. O przymiotach wymaganych do dziedziczenia	725—730. 363.
Dział III. O różnych porządkach dziedziczenia	731—755. 364.
Oddz. 1. Rozporządzenia ogólne	731—738. 364.
Oddz. 2. O zastępstwie	739—744. 366.
Oddz. 3. O spadkach przechodzących na zstępnych	745. 367.
Oddz. 4. O spadkach przechodzących na wstępnych.	746—749. 368.
Oddz. 5. O spadkach pobocznych.	750—755. 369.
Dział IV. O spadkach nieporządkowych	756—773. 371.
Oddz. 1. O prawach dzieci naturalnych do majątku ich ojca lub matki, i o dziedziczeniu po dzieciach naturalnych bezpotomnie zmarłych	756—766. 371.
Oddz. 2. O prawach pozostalego przy życiu małżonka i Rządu	767—773. 373.
Dział V. O przyjęciu i zrzeczeniu się spadku.	774—814. 374.
Oddz. 1. O przyjęciu.	774—783. 374.
Oddz. 2. O zrzeczeniu się spadków	784—792. 377.
Oddz. 3. O dobrodziejstwie inwentarza, jego skutkach i obowiązkach spadkobiercy beneficyalnego.	793—810. 379.
Oddz. 4. O spadkach wakujących	811—814. 384.
<i>Do art. 811—814.</i> O zabezpieczeniu spadku wakującego i bezdziedzicznego.	. . . . . Dodatki N. XXV, str. 239.
Dział VI. O dziale i powrotach	815—892. 386.
Oddz. 1. O skardze działowej i jój formie.	815—842. 386.
<i>Do art. 819 i 820.</i> O majątku ruchomym, pozostałym po osobach stale zamieszkałych w Cesarstwie i czasowo przebywających w Królestwie Polskiem, oraz po osobach, stale zamieszkałych w Królestwie Polskiem i czasowo przebywających w Cesarstwie.	. . . . . Dodatki N. XXVIA, str. 241.
— O majątku ruchomym pozostałym po wojskowych	. . . . . Dodatki N. XXVIB, str. 243.
— O zabezpieczeniu spadku, pozostałego po cudzoziemcach	. . . . . Dodatki N. XXVII, str. 248.
Oddz. 2. O powrotach	843—869. 402.

	<i>Artykuły. Stron.</i>
Oddz. 3. O płaceniu długów	870—882. 407.
Oddz. 4. O skutkach działu i rękojmi co do sched	883—886. 409.
Oddz. 5. O zerwaniu działu	887—892. 410.
T y t u ł II. O darowiznach między żyjącymi i testamentach	893—1100. 412.
Dział I. Rozporządzenia ogólne	893— 900. 412.
<i>Do art. 896.</i> O dobrach Najmiłościwiej nadanych na prawach majoratów.	Dodatki N. XXVIII, str. 253.
<i>Do Działu I.</i> O ustanowieniu opłaty stempłowej od darowizn i testamentów.	Dodatki N. XXIX, str. 262.
Dział II. O zdolności rozporządzania lub otrzymania przez darowiznę między żyjącymi lub przez testament	901— 912. 415.
<i>Do art. 910.</i> O darowiznach na rzecz instytucyj publicznych w guberniach Królestwa Polskiego	417.
Dział III. O części rozrządzalnej majątku i o zmniejszeniu darowizn lub zapisów	913— 930. 422.
Oddz. 1. O części rozrządzalnej majątku	913— 919. 422.
Oddz. 2. O zmniejszeniu darowizn i zapisów	920— 930. 424.
Dział IV. O darowiznach między żyjącymi	931— 966. 426.
Oddz. 1. O formie darowizn między żyjącymi	931— 952. 426.
Oddz. 2. O wyjątkach od pravidła nieodwołalności darowizn między żyjącymi	953— 966. 431.
Dział V. O rozporządzeniach testamentowych	967—1047. 435.
Oddz. 1. O pravidłach ogólnych co do formy testamentu.	967— 980. 435.
Oddz. 2. O pravidłach szczególnych co do formy niektórych testamentów	981—1001. 438.
Oddz. 3. O ustanowieniu dziedzica i o zapisach w ogólności	1002. 443.
Oddz. 4. O zapisie ogólnym.	1003—1009. 443.
Oddz. 5. O zapisie pod tytułem ogólnym.	1010—1013. 446.
Oddz. 6. O zapisach szczególnych.	1014—1024. 447.
Oddz. 7. O wykonawcach testamentowych	1025—1034. 449.
Oddz. 8. O odwołaniu testamentów i ich upadku.	1035—1047. 451.
Dział VI. O rozporządzeniach dozwoionych na korzyść wnuków darującego lub testatora, albo na korzyść dzieci po jego braciach i siostrach	1048—1074. 453.

Dział VII.	O działach przez ojca, matkę, lub innych wstępnych, między ich zstępnych uczynionych	1075--1080.	460.
Dział VIII.	O darowiznach uczynionych w umowie przedślubnej małżonkom i dzieciom z małżeństwa urodzić się mającym	1081—1090.	461.
Dział IX.	O rozporządzeniach pomiędzy małżonkami, bądź przez umowę przedślubną, bądź w czasie małżeństwa	1091—1100.	464.
T y t u ł III.	O kontraktach czyli zobowiązaniach umownych w ogólności	1101—1369.	467.
Dział I.	Rozporządzenia przedwstępne	1101—1107.	467.
	<i>Do Działu 1.</i> O ustanowieniu opłaty stempłowej od umów, zobowiązań i kwitów.	Dodatki N. XXIX,	str. 267.
Dział II.	O warunkach istotnych do ważności umów	1108—1133.	468.
Oddz. 1.	O zezwoleniu	1109—1122.	469.
Oddz. 2.	O zdolności stron kontraktujących	1123—1125.	471.
Oddz. 3.	O przedmiocie i materji umów.	1126—1130.	472.
Oddz. 4.	O przyczynie	1131—1133.	473.
Dział III.	O skutku zobowiązań	1134—1167.	473.
Oddz. 1.	Rozporządzenia ogólne	1134—1135.	473.
Oddz. 2.	O zobowiązaniu dania	1135—1141.	473.
Oddz. 3.	O zobowiązaniu czynienia lub nie czynienia.	1142—1145.	475.
Oddz. 4.	O wynagrodzeniu szkód i strat, wypływających z niewykonania zobowiązania	1146—1155.	476.
Oddz. 5.	O tłumaczeniu umów	1156—1164.	478.
Oddz. 6.	O skutkach umów względem osób trzecich	1165—1167.	479.
Dział IV.	O rozmaitych rodzajach zobowiązań.	1168—1233.	480.
Oddz. 1.	O zobowiązaniach warunkowych	1168—1184.	480.
Oddz. 2.	O zobowiązaniach z terminem	1185—1188.	484.
Oddz. 3.	O zobowiązaniach z możliwością wyboru zawartych	1189—1196.	484.
Oddz. 4.	O zobowiązaniach solidarnych.	1197—1216.	486.
Oddz. 5.	O zobowiązaniach podzielnych i niepodzielnych.	1217—1225.	490.
Oddz. 6.	O zobowiązaniach z zastrzeżeniem kary zaciągniętych	1226—1233.	493.

	<i>Artykuły. Stron.</i>
Dział V. O ustaniu zobowiązań	1234—1314. 494.
Oddz. 1. O uiszczeniu	1235—1270. 495.
Oddz. 2. O odnowieniu	1271—1281. 508.
Oddz. 3. O zwolnieniu z długu.	1282—1288. 510.
Oddz. 4. O potrąceniu	1289—1299. 511.
Oddz. 5. O pomieszaniu praw	1300—1301. 514.
Oddz. 6. O utracie rzeczy dłużnej.	1302—1303. 514.
Oddz. 7. O skardze o nieważność lub o zerwanie umów.	1304—1314. 515.
Dział VI. O dowodzie zobowiązań i uiszczenia.	1315—1316. 518.
Oddz. 1. O dowodzie piśmiennym.	1317—1340. 519.
Oddz. 2. O dowodzie ze świadków.	1341—1348. 527.
Oddz. 3. O domniemaniach.	1349—1353. 529.
Oddz. 4. O przyznaniu strony	1354—1356. 531.
Oddz. 5. O przysiędze	1357—1369. 532.
Tytuł IV. O zobowiązaniach tworzących się bez umowy	1370—1386. 535.
Dział I. O jako-kontraktach	1371—1381. 535.
Dział II. O występkach i jako-występkach	1382—1386. 538.
Tytuł V. O umowie przedślubnej	539.
Tytuł VI. O sprzedaży	1582—1701. 539.
Dział I. O naturze i formie sprzedaży	1582—1593. 539.
Dział II. Kto może kupować lub sprzedawać	1594—1597. 542.
Dział III. O rzeczach, które mogą być sprzedawanymi	1598—1601. 544.
Dział IV. O zobowiązaniach sprzedawcy.	1602—1649. 545.
Oddz. 1. Rozporządzenia ogólne	1602—1603. 545.
Oddz. 2. O wydaniu	1604—1624. 545.
Oddz. 3. O rękojmi	1625—1649. 549.
Dział V. O obowiązkach kupującego	1650—1657. 554.
Dział VI. O nieważności i rozwiązaniu sprzedaży	1658—1685. 556.
Oddz. 1. O prawie odkupu	1659—1673. 556.
Oddz. 2. O zerwaniu sprzedaży z przyczyny po- krzywdzenia	1674—1685. 559.
Dział VII. O licytacji.	1686—1688. 561.
Dział VIII. O przelewie wierzytelności i innych praw niezmystowych	1689—1701. 562.

	<i>Artykuły. Stron.</i>
Tytuł VII. O zamianie	1702—1707. 564.
Tytuł VIII. O kontrakcie najmu.	1708—1831. 565.
Dział I. Rozporządzenia ogólne	1708—1712. 565.
Dział II. O najmie rzeczy	1713—1778. 566.
Oddz. 1. Prawidła wspólne najmom domów i dzierżawcom majątków wiejskich	1714—1751. 567.
Oddz. 2. O prawidłach szczególnych dotyczących najmu domów i ruchomości.	1752—1762. 574.
Oddz. 3. O prawidłach szczególnych dotyczących dzierżaw majątków wiejskich	1763—1778. 577.
Dział III. O najmie pracy i przemysłu	1779—1799. 581.
Oddz. 1. O najmie sług i robotników.	1780—1781. 581.
<i>Do art. 1781.</i> Przepisy o najmie usługi i o wzajemnych obo- wiązkach panów i służących . . . . . Dodatki N. XXX, str. 268.	
Oddz. 2. O przewożących lądem i wodą.	1782—1786. 582.
Oddz. 3. O przedsiębiorstwach z kosztorysu i za cenę stałą	1787—1799. 583.
Dział VI. O najmie w pacht	1800—1831. 586.
Oddz. 1. Rozporządzenia ogólne	1800—1803. 586.
Oddz. 2. O pachcie prostym	1804—1817. 586.
Oddz. 3. O pachcie na połowę	1818—1820. 589.
Oddz. 4. O pachcie danym przez właściciela swo- jemu dzierżawcy lub osadnikowi	1821—1830. 590.
Oddz. 5. O kontrakcie niewłaściwie nazwanym pachtem	1831. 591.
Tytuł IX. O kontrakcie spółki	1832—1834. 591.
Dział I. Rozporządzenia ogólne.	1832—1834. 592.
Dział II. O rozmaitych rodzajach spółek	1835—1842. 593.
Oddz. 1. O spółkach ogólnych.	1836—1840. 593.
Oddz. 2. O spółce szczególniej	1841—1842. 594.
Dział III. O zobowiązaniach spółników między so- bą i względem osób trzecich	1843—1864. 595.
Oddz. 1. O zobowiązaniach spółników między sobą	1843—1861. 595
Oddz. 2. O zobowiązaniach spółników względem osób trzecich	1862—1864. 600.

Artykuły. Stron.

Dział IV. O rozmaitych sposobach, przez które kończy się spółka.	1865—1872.	600.
Rozporządzenia odnoszące się do spółek handlowych.	1873.	602.
T y t u ł X. O pożyczce	1874—1914.	603.
Dział I. O pożyczce dla używania, czyli o użyczeniu	1875—1891.	603.
Oddz. 1. O naturze użyczenia	1875—1879.	603.
Oddz. 2. O obowiązkach biorącego do używania	1880—1887.	604.
Oddz. 3. O obowiązkach użyczającego	1888—1891.	605.
Dział II. O pożyczce na zużycie, czyli o pożyczce prostej	1892—1904.	606.
Oddz. 1. O naturze pożyczki na zużycie.	1892—1897.	606.
Oddz. 2. O zobowiązaniach dającego pożyczkę.	1898—1901.	607.
Oddz. 3. O obowiązkach biorącego pożyczkę	1902—1904.	608.
Dział III. O pożyczce na procent	1905—1914.	609.
T y t u ł XI. O składzie i sekwestrze	1915—1963.	612.
Dział I. O składzie w ogólności i o różnych jego rodzajach	1915—1916.	612.
Dział II. O składzie właściwym	1917—1954.	612.
Oddz. 1. O naturze i istocie kontraktu składu.	1917—1920.	612.
Oddz. 2. O składzie dobrowolnym.	1921—1926.	613.
Oddz. 3. O obowiązkach skład przyjmującego.	1927—1946.	614.
Oddz. 4. O zobowiązaniach osoby skład czyniącej	1947—1948.	618.
Oddz. 5. O składzie koniecznym	1949—1954.	618.
Dział III. O sekwestrze	1955—1963.	619.
Oddz. 1. O różnych rodzajach sekwestru	1955.	619.
Oddz. 2. O sekwestrze umownym.	1956—1960.	620.
Oddz. 2. O sekwestrze czyli składzie sądowym.	1961—1963.	620.
T y t u ł XII. O kontraktach losowych	1964—1983.	622.
Dział I. O grze i zakładzie	1965—1967.	622.
Dział II. O kontrakcie renty dożywotniej	1968—1983.	623.
Oddz. 1. O warunkach wymaganych do ważności kontraktu	1968—1976.	623.
Oddz. 2. O skutkach kontraktu między stronami kontraktującymi	1977—1983.	625.
T y t u ł XIII. O pełnomocnictwie	1984—2010.	626.

XVI

	<i>Artykuły. Stron.</i>
Dział I. O naturze i formie pełnomocnictwa . . .	1984—1990. 626.
Dział II. O zobowiązaniach pełnomocnika . . .	1991—1997. 628.
Dział III. O zobowiązaniach mocodawcy . . .	1998—2002. 629.
Dział IV. O różnych sposobach ukończenia się pełnomocnictwa . . .	2003—2010. 631.
T y t u ł XIV. O poręczeniu . . .	2011—2043. 632
Dział I. O naturze i rozciągłości poręczenia . . .	2011—2020. 632.
Dział II. O skutku poręczenia. . .	2021—2033. 634.
Oddz. 1. O skutku poręczenia pomiędzy wierzycielem a poręczycielem . . .	2021—2027. 634.
Oddz. 2. O skutku poręczenia pomiędzy dłużnikiem a poręczycielem. , . . .	2028—2032. 636.
Oddz. 3. O skutku poręczenia pomiędzy współporęczającymi . . .	2033. 638.
Dział III. O ustaniu poręczenia. . .	2034—2039. 638.
Dział IV. O poręczycielu prawnym i sądowym. . .	2040—2043. 639.
T y t u ł XV. O układach pojednawczych. . .	2044—2058. 640.
T y t u ł XVI. O przymusie osobistym w materii cywilnej. . .	2059—2070. 644.
T y t u ł XVII. O zastawie. . .	2071—2091. 649.
Dział I. O zastawie ruchomym . . .	2073—2084. 649.
Dział II. O zastawie nieruchomym . . .	2085—2091. 653.
T y t u ł XVIII. O przywilejach i hipotekach . . .	655.
T y t u ł XIX. O przymusowym wywłaszczeniu i o uporządkowaniu szacunku między wierzycielami . . .	2204—2218. 655.
Dział I. O przymusowym wywłaszczeniu . . .	2204—2217. 655.
Dział II. O uporządkowaniu i rozdzieleniu ceny pomiędzy wierzycieli. . .	2218. 661.
T y t u ł XX. O przedawnieniu . . .	2219—2281. 661.
Dział I. Rozporządzenia ogólne . . .	2219—2227. 661.
Dział II. O posiadaniu . . .	2228—2235. 663.
Dział III. O przyczynach, które niedopuszczają przedawnienia . . .	2236—2241. 664.

Artykuły. Stron.

Dział IV. O przyczynach, które przerywają lub zawieszają bieg przedawnienia	2242—2259. 665.
Oddz. 1. O przyczynach, które przerywają przedawnienie	2242—2250. 665.
Oddz. 2. O przyczynach, które zawieszają bieg przedawnienia	2251—2259. 667.
Dział V. O czasie do przedawnienia wymaganym.	2260—2281. 669.
Oddz. 1. Rozporządzenia ogólne	2260—2261. 669.
Oddz. 2. O przedawnieniu trzydziestoletniem	2262—2264. 669.
Oddz. 3. O przedawnieniu dziesięcio- i dwudziestoletniem	2265—2270. 670.
Oddz. 4. O niektórych przedawnieniach szczególnych	2271—2281. 671.

ZAKŁAD HISTORII
PRAWA POLSKIEGO
U-1w. Władysław

1180077034

PAd